

Met recht bedreven!

Voor mijn vader

Voor Sven de Boer

www.coutinho.nl/metrechtbedreven3

Met de code in dit boek heb je 18 maanden toegang tot je online studiemateriaal. Dit materiaal bestaat uit extra oefeningen inclusief antwoordmodellen waarmee je zelfstandig aan de slag kunt.

Om je studiemateriaal te activeren heb je onderstaande code nodig.

Ga naar **www.coutinho.nl/metrechtbedreven3** en volg de instructies.

Met recht bedreven!

Oefeningen juridische vaardigheden

mr. Mitsy le Fèvre
mr. Marleen Huls

Derde, herziene druk

© 2015/2024 Uitgeverij Coutinho bv

Alle rechten voorbehouden.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor de readerregeling kan men zich wenden tot Stichting UvO (Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties, www.stichting-uvoo.nl). Voor het gebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal in knipselkranten dient men contact op te nemen met Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, www.stichting-pro.nl).

Eerste druk 2015

Derde, herziene druk 2024

Uitgeverij Coutinho

Postbus 333

1400 AH Bussum

info@coutinho.nl

www.coutinho.nl

Omslag: Merel Brouns, Utrecht

Noot van de uitgever

Wij hebben alle moeite gedaan om rechthebbenden van copyright te achterhalen. Personen of instanties die aanspraak maken op bepaalde rechten, wordt vriendelijk verzocht contact op te nemen met de uitgever.

De personen op de foto's komen niet in de tekst voor en hebben geen relatie met hetgeen in de tekst wordt beschreven, tenzij het anders vermeld is.

ISBN: 978 90 469 0919 5

NUR: 820

Voorwoord bij de derde druk

Hoe raak je bedreven in de toepassing van het recht? Daar komt juridische kennis bij kijken en vooral veel oefening en een flinke dosis doorzettingsvermogen. Niet voor niets wordt het trainen van juridische vaardigheden bij rechtenopleidingen steeds belangrijker. Het overdragen van juridische kennis en informatie is uiteraard cruciaal, maar hoe sluit deze kennis aan bij de praktijk? En hoe verwerk je juridische kennis bij het oplossen van een casus? Het antwoord hebben wij neergelegd in het werkboek *Met recht bedreven!*

Wij, Mitsy le Fèbre en Marleen Huls, zijn praktische en bovenal bedreven juristen die elkaar hebben gevonden in onze visie op juridische vaardigheden; die ontwikkel je vooral door veel te oefenen met onderwerpen uit de verschillende rechtsgebieden. Vanuit onze ervaring in het juridische werkveld en het hoger onderwijs begrijpen wij welke vaardigheden studenten nodig hebben in de juridische praktijk. Kennisoverdracht verdient een plaats binnen een juridische opleiding en tegelijkertijd is het trainen van die vaardigheden essentieel.

De serie *Met recht!* bestaat naast *Met recht bedreven!* *Oefeningen juridische vaardigheden* uit *Met recht bericht!* *Luisteren, in gesprek gaan, spreken en schrijven in juridische beroepsproducten*, *Met recht bepleit!* *Leer vaardig beargumenteren en betogen* en *Met recht begrepen!* *Oefeningen in tekstbegrip, samenvatten en woordenschat voor juristen*. Vier unieke methoden die niet mogen ontbreken in de verschillende rechtenopleidingen.

Onze dank gaat uit naar onze (oud-)studenten van wie we de gezichten mochten gebruiken: Nicky de Hoog, Anusya Thampirasah, Joost van den Boogaard en Thijs Eijkhout. Speciale dank aan mr. Rogier van Dam, Nicky en Joost voor hun gevoel van humor in de apps. Ten slotte bedanken we Annemie Michels en Louise Prompers van Uitgeverij Coutinho voor de prettige samenwerking.

In deze druk is het onderdeel onderzoeken van juridische bronnen (voormalig hoofdstuk 8) voor een deel verwijderd en voor een deel opgenomen in de hoofdstukken 1, 4, 5 en 6. Het doen van onderzoek past beter in andere werk- en/of leerboeken. Het opzoeken van de verschillende rechtsbronnen vinden wij beter passen bij de hoofdstukken waar de rechtsbronnen ook daadwerkelijk worden behandeld.

Heb je ideeën, suggesties of reacties naar aanleiding van deze druk? Wij horen ze graag. Laat ze ons weten via www.coutinho.nl.

mr. Mitsy le Fèbre en mr. Marleen Huls
Arnhem, voorjaar 2024

Inhoud

Inleiding	11
------------------	-----------

1 Het hanteren van wetten, regelingen en wettenbundels **15**

1.1	Structuur van wettenbundels	16
1.1.1	Verdeling rechtsgebieden	16
1.1.2	Tabs	16
1.1.3	Kernwoorden in de marge	17
1.2	Structuur van wetten en regelingen	17
1.2.1	Algemene onderdelen in wetten en regelingen	17
1.2.2	Indeling wetten en regelingen	20
1.2.3	Citeren	22
1.3	Zoekmethoden	23
1.3.1	Afkortingenlijst	23
1.3.2	Soorten registers	23
1.3.3	Registermethode	24
1.3.4	Systematische methode	24
1.4	Wetten en regelingen zoeken op Overheid.nl	25
1.5	Praktijkoefeningen hanteren wetten, regelingen en wettenbundels	25

2 Het ontleden van wetsartikelen **41**

2.1	Structuur van wetsartikelen	41
2.1.1	Leden	41
2.1.2	Subs	42
2.1.3	Subleden	42
2.2	Rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen	43
2.2.1	Cumulatieve en alternatieve rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen	44
2.3	Praktijkoefeningen ontleden wetsartikelen	49

3 Het oplossen van een juridische casus I (basis) **61**

3.1	Het vierstappenplan (basis)	61
3.1.1	Stap 1: het formuleren van de rechtsvraag	62
3.1.2	Stap 2: het analyseren van het juridische kader	63
3.1.3	Stap 3: het toepassen van de feiten op het juridische kader	64
3.1.4	Stap 4: het beantwoorden van de rechtsvraag	65
3.2	Praktijkoefeningen oplossen juridische casus I (basis)	66

4 Het gebruik van jurisprudentie **77**

4.1	Jurisprudentie	78
4.2	Organisatie van de rechterlijke macht	78
4.2.1	Rechtbanken	78
4.2.2	Gerechtshoven	79
4.2.3	Hoge Raad	79
4.2.4	Hoger beroep in bestuursrechtelijke zaken	80
4.3	Juridische procedures	80
4.4	Veelvoorkomende onderdelen in jurisprudentie	81
4.4.1	Aanhef, aanduiding procespartijen en procesverloop	82
4.4.2	Rechtsvraag	83
4.4.3	Feiten	84
4.4.4	Standpunten van partijen	85
4.4.5	Tenlastelegging in strafrechtelijke zaken	86
4.4.6	Juridisch kader	86
4.4.7	Materiële beoordeling en conclusie	87
4.4.8	Dictum of beslissing en ondertekening	87
4.4.9	Rechtsmiddelenclausule	88
4.4.10	Conclusie van advocaat-generaal in strafrechtelijke zaken	88
4.4.11	Annotatie	90
4.5	Interpretatiemethoden	92
4.5.1	Grammaticale interpretatiemethode	92
4.5.2	Wetshistorische interpretatiemethode	93
4.5.3	Systematische interpretatiemethode	95
4.5.4	Teleologische interpretatiemethode	96
4.5.5	Gecombineerd gebruik van interpretatiemethoden	97
4.6	Uitspraken zoeken op Rechtspraak.nl en in jurisprudentietijdschriften	98
4.7	Praktijkoefeningen jurisprudentie	98

5 Het gebruik van parlementaire stukken **165**

5.1	Parlementaire stukken	165
5.2	Wetgevingsprocedure	166
5.3	Parlementaire stukken zoeken op Overheid.nl en andere sites	187
5.4	Praktijkoefeningen parlementaire stukken	187

6 Het gebruik van juridische literatuur **247**

6.1	Juridische literatuur	247
6.1.1	Handboek	248
6.1.2	Juridisch artikel in een vaktijdschrift	250
6.1.3	Annotatie	253
6.2	Juridische literatuur zoeken in InView van Wolters Kluwer, Legal Intelligence en vaktijdschriften	257
6.3	Praktijkoefeningen juridische literatuur	257

7 Het oplossen van een juridische casus II (verdiept)	305
7.1 Het vierstappenplan (verdiept)	305
7.1.1 Stap 1: het formuleren van de rechtsvraag	306
7.1.2 Stap 2: het analyseren van het juridische kader	307
7.1.3 Stap 3: het toepassen van de feiten op het juridische kader	310
7.1.4 Stap 4: het beantwoorden van de rechtsvraag	312
7.2 Praktijkoefeningen oplossen juridische casus II (verdiept)	312
Eindnoten	329
Illustratieverantwoording	333
Over de auteurs	335

Inleiding

Met recht bedreven! bestaat uit een werkboek en een website (www.coutinho.nl/met-rechtbedreven3) met in totaal meer dan 160 praktijkoefeningen. Hierin staat het trainen van juridische vaardigheden centraal, zoals het ontleden van wetsartikelen, het oplossen van een juridische casus en het gebruik van rechtsbronnen. Daarnaast kun je met deze uitgave een kritische houding ontwikkelen, onder meer door berichten uit de media te vergelijken met de diverse rechtsbronnen.

De onderwerpen van de oefeningen zijn verdeeld over burgerlijk recht, staatsrecht, bestuursrecht en strafrecht. We besteden in mindere mate aandacht aan Europees en internationaal recht. Het overbrengen van juridische kennis over verschillende specifieke rechtsgebieden, waaronder ook Europees en internationaal recht, vindt in de meeste gevallen plaats in andere modules van je (rechten)opleiding.

Als een jurist een juridisch probleem goed wil kunnen oplossen, moet deze over een bepaald instrumentarium beschikken. Dat instrumentarium bestaat uit beschikbare rechtsbronnen, namelijk de wet, jurisprudentie (uitspraken van rechters), parlementaire stukken en juridische literatuur. Maar de vraag *hoe* een jurist met deze bronnen een juridisch probleem oplost, is daarmee niet beantwoord. Die vraag gaat over de vaardigheden van een jurist: wat moet een jurist kunnen om een juridisch probleem tot een goed einde te brengen? In dit boek train je met die verschillende vaardigheden:

- het hanteren van wetten, regelingen en wettenbundels (hoofdstuk 1);
- het ontleden van wetsartikelen (hoofdstuk 2);
- het oplossen van een juridische casus (hoofdstukken 3 en 7);
- het gebruik van jurisprudentie (hoofdstuk 4);
- het gebruik van parlementaire stukken (hoofdstuk 5);
- het gebruik van juridische literatuur (hoofdstuk 6).

In elk hoofdstuk besteden we eerst aandacht aan de theorie, zodat helder is welke vaardigheid je aan de hand van dat hoofdstuk gaat ontwikkelen. Daarna volgt een aantal praktijkoefeningen, waarin we je aansporen om zelf op onderzoek uit te gaan: je leert juridische bronnen op te zoeken en de relevante bronnen te selecteren en te analyseren. Na de analyse leer je om juridische problemen op te lossen aan de hand van een vierstappenplan. Ook ontwikkel je de vaardigheid om berichten uit de media met een kritische blik te bekijken. Bij sommige oefeningen zijn krantenartikelen geplaatst met bijvoorbeeld het bijbehorende Kamerstuk. Je stelt dan bijvoorbeeld de vraag of de informatie in het krantenartikel klopt met de informatie die staat in het Kamerstuk.

Een antwoord bouwen we steeds als volgt op: eerst een algemene omschrijving van het onderwerp waarover het gaat en pas daarna het concretiseren en toepassen op de geschetste situatie. Als het bijvoorbeeld gaat om een vraag over de gelaagde structuur, omschrijf dan eerst in algemene zin wat de gelaagde structuur inhoudt. Daarna pas je die omschrijving toe op de concrete situatie.

Soms zul je in het werkboek moeten aangeven welke route je hebt genomen om tot een antwoord te komen. Dit geven we dan bij een vraag aan met 'laat zien welke weg is

bewandeld'. Als dit niet in de vraag staat, hoef je dat niet te doen. Hierna geven we een korte toelichting op de diverse te trainen vaardigheden.

Het hanteren van wetten, regelingen en wettenbundels

Hoofdstuk 1 staat in het teken van het hanteren van wetten, regelingen en wettenbundels. Als jurist kun je niet om wetten en regelingen heen. In wetten en regelingen zijn immers regels neergelegd die veelal als uitgangspunt gelden voor het oplossen van een juridisch probleem, voor het overtuigen van anderen en voor het geven van juridisch advies. Als aankomend jurist is het belangrijk dat je deze rechtsbronnen goed leert lezen, begrijpen en hanteren. In de wettenbundels die je voor je opleiding moet aanschaffen, is een door een uitgever geselecteerde verzameling van wetten en regelingen opgenomen. Om wegwijs te worden in deze grote hoeveelheid regels komt in dit hoofdstuk de structuur van wetten, regelingen en wettenbundels aan bod. Ook leer je de citeerwijzen van wetsartikelen kennen en de wijze waarop artikelen via de systematische en registermethode kunnen worden gevonden. Tot slot leer je hoe je wetten en regelingen kunt opzoeken op de site **Overheid.nl**.

Het ontleden van wetsartikelen

Hoofdstuk 2 maakt een begin met de kern van de werkzaamheden van een jurist: het oplossen van een juridische casus. Een casus los je op door de feiten uit de casus te toetsen aan een bepaald juridisch kader. Elk juridisch kader heeft als basis een of meerdere wetsartikelen, waarin staat aan welke rechtsvoorwaarde(n) de feiten moeten voldoen voordat een of meer rechtsgevolgen intreden. Voordat je een casus kunt oplossen, is het dus van belang dat je de structuur van een wetsartikel begrijpt en vaardig wordt in het ontleden van wetsartikelen in rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen.

Het oplossen van een juridische casus

Waar het in de juridische praktijk vooral om draait, is het oplossen van een voorgelegde juridische casus. In hoofdstuk 3 leggen we aan de hand van een speciaal ontwikkelde methode, het zogenoemde vierstappenplan, uit hoe een juridische casus op gestructureerde wijze kan worden geanalyseerd en opgelost.

Het vierstappenplan ziet er als volgt uit:

- stap 1** het formuleren van de rechtsvraag
- stap 2** het analyseren van het juridische kader
- stap 3** het toepassen van de feiten op het juridische kader
- stap 4** het beantwoorden van de rechtsvraag

In hoofdstuk 3 leggen we de basis van het vierstappenplan uit, waarbij je aan de hand van het geselecteerde wetsartikel tot een oplossing van het juridische geschil komt.

In hoofdstuk 7 volgt een verdiepingsslag op dit vierstappenplan. Wetsartikelen alleen zijn namelijk vaak niet voldoende om tot een oplossing te komen. Het gebruik van andere rechtsbronnen in het vierstappenplan is veelal noodzakelijk. In andere rechtsbronnen dan de wet worden wetsartikelen nader uitgelegd en geïnterpreteerd. Denk hierbij aan jurisprudentie, parlementaire stukken en juridische literatuur. Eerst ga je in hoofdstuk 4, 5 en 6 oefenen met het gebruiken, lezen, analyseren en interpreteren van deze drie rechtsbronnen, waarna in hoofdstuk 7 de verdiepingsslag in het oplossen van een juridische casus wordt gemaakt.

Het gebruik van jurisprudentie

Een voor juristen belangrijke rechtsbron is jurisprudentie: een verzamelnaam voor alle uitspraken van rechters. In hoofdstuk 4 leggen we uit wat jurisprudentie is en waarvoor je uitspraken kunt gebruiken. Ook besteden we aandacht aan de organisatie van de rechterlijke macht en de procedures in civiele, bestuursrechtelijke en strafrechtelijke zaken. Om de structuur van een uitspraak beter te begrijpen, benoemen we ook de veelvoorkomende onderdelen in jurisprudentie en voorzien we deze van voorbeelden. Ook behandelen we de door rechters gehanteerde interpretatiemethoden. Tot slot leer je uitspraken zoeken op de site **Rechtspraak.nl** en via databanken in jurisprudentietijdschriften.

Het gebruik van parlementaire stukken

Als een wetsartikel is gevonden, is nog niet altijd even duidelijk wat de wetgever bedoelt met het betreffende artikel. De bedoeling van de wetgever is af te leiden uit parlementaire stukken. In hoofdstuk 5 behandelen we het wetgevingsproces aan de hand van voorbeelden en oefen je met het gebruik van parlementaire stukken. Wij beperken ons hierbij tot het bespreken van de wet in formele zin (een wet gemaakt door de regering en de Staten-Generaal gezamenlijk). Aan het einde van het hoofdstuk leer je nog hoe je parlementaire stukken kunt zoeken op **Overheid.nl** en andere sites.

Het gebruik van juridische literatuur

Als laatste rechtsbron is juridische literatuur een handig instrument bij het oplossen van een juridische casus. ‘Juridische literatuur’ is een containerbegrip: er valt zo veel onder dit begrip dat we niet uitputtend kunnen zijn. Om enig kader te bieden, houden we voor dit boek de volgende definitie aan: onder juridische literatuur vallen alle door juristen geschreven stukken waarin bepaalde juridische onderwerpen zijn uiteengezet en van een mening zijn voorzien, hetgeen onder meer tot uiting komt in handboeken, juridische artikelen in vaktijdschriften en annotaties onder een uitspraak. Het gebruik van deze handboeken, artikelen uit juridische vakliteratuur en annotaties lichten we in hoofdstuk 6 toe. Dit hoofdstuk sluit af met het zoeken van juridische literatuur in online informatieportals als InView van Wolters Kluwer en Legal Intelligence.

Online studiemateriaal

Naast de praktijkoefeningen in dit boek is nog veel meer oefenmateriaal online te vinden. Op **www.coutinho.nl/metrechtbedreven3** tref je het online studiemateriaal aan bij dit boek. Dit materiaal bestaat uit:

- extra oefeningen waarmee je zelfstandig aan de slag kunt;
- antwoordmodellen bij de extra oefeningen.

Docenten kunnen via de website een uitgebreid antwoordmodel op de praktijkoefeningen uit het boek en tentamenmateriaal met antwoordmodellen aanvragen.

En nu? Aan de slag! Raak bedreven in recht door *Met recht bedreven!*

1 Het hanteren van wetten, regelingen en wettenbundels

Rechter: Efteling-componist kreeg te weinig geld voor pretparkmuziek¹

Nu.nl, 14 juli 2020

Buma/Stemra moet aanvullende vergoedingen betalen aan Maarten Hartveldt, zo oordeelde het gerechtshof van Amsterdam dinsdag. De componist, die themamuziek maakte die werd afgespeeld bij de wandelpaden in de Efteling en Toverland, kreeg jaarlijks nog geen 200 euro van de auteursrechtenorganisatie. Dat stond volgens Hartveldt niet in verhouding tot de mate waarin zijn muziek is afgespeeld.

Het hof deelt dit standpunt en vindt dat de componist voor dergelijk werk hogere tarieven in rekening mag brengen, omdat zijn muziek van “bijzonder belang” is voor een park als de Efteling.

Buma/Stemra ontvangt geld van pretparken dat de organisatie vervolgens uitkeert aan de componisten die de muziek in de parken maken. Het gerechtshof stelt dat zij deze gelden niet naar verhouding hebben uitgekeerd en dat zij dit hadden moeten verdelen op het daadwerkelijk gebruik in de parken. De organisatie moet Hartveldt daarom aanvullende vergoedingen terugbetalen, voor de Efteling gerekend vanaf 2011. Voor Toverland geldt dit vanaf 2013. Hoe hoog deze bedragen precies zijn, wordt in een aparte procedure vastgesteld.

De muziek voor het Brabantse pretpark werd in 2004 door Hartveldt gecomponeerd. De componist kreeg jaarlijks 198 euro uitgekeerd, volgens Hartveldt niet in verhouding met hoeveel zijn muziek

in het park werd afgespeeld. Sinds 2006 zocht hij uit hoe de vergoeding zo laag kon zijn.

In 2017 werd muziek Hartveldt vervangen

Meerdere correspondentiewisselingen volgden, maar voor Hartveldt kwam hier geen duidelijk antwoord uit voort. In 2015 kreeg hij een brief van Buma/Stemra waarin zij de berekeningen op een rij zetten die leidden tot de 198 euro. Volgens de auteursrechtenorganisatie was dit het bedrag dat de componist krijgt voor zijn muziek die te horen was op het looppad naar De Efteling toe. Om onduidelijke redenen werd er niet gesproken over zijn andere composities die in het park te horen waren.

Volgens de organisatie was dit bedrag zo laag omdat de componist geen beroep zou hebben gedaan op niet-gesignaleerde werken, wat artiesten kunnen doen wanneer hun muziek niet wordt gedraaid op televisie of radio (de voornaamste mediums waarop muziek wordt gedraaid en aan de hand waarvan Buma/Stemra het jaarlijkse uitkeerbeleg bepaalt).

In 2017 hoorde Hartveldt dat zijn muziek werd vervangen wegens het 65e jubileum dat het park vierde. In 2018 kwam de zaak voor de rechter en werd Buma/Stemra in het gelijk gesteld omdat de organisatie zou hebben gehandeld ‘conform haar beleid’. Hartveldt besloot hierop in hoger beroep te gaan.

Recht is overal. Geregeld kom je op het internet of in de krant berichten tegen met een juridisch inhoudelijk onderwerp, zoals het bericht over de muziek van de Efteling van Nu.nl. In het dagelijks leven heb je bewust of onbewust ook veel met het recht te maken: of je nu een broodje koopt bij de bakker of bekeurd wordt voor het appen tijdens het fietsen, recht is overal. Als je jurist bent, gaat dit nog een stap verder; een jurist kan niet om wetten en regelingen heen. In deze rechtsbron zijn immers regels neergelegd die veelal als uitgangspunt gelden voor het oplossen van een juridisch probleem, voor het overtuigen van anderen en voor het geven van juridisch advies. Wanneer je start met een van de verschillende rechtenopleidingen of opleidingen met een juridische component, is het belangrijk dat je deze rechtsbron goed leert lezen, begrijpen en hanteren. In de wettenbundel(s) die je voor je opleiding hebt moeten aanschaffen, staat een verzameling van wetten en regelingen. Om je wegwijs te maken in deze grote hoeveelheid van regels start dit eerste hoofdstuk met de structuur van wettenbundels (paragraaf 1.1) en de structuur van de wetten en regelingen (paragraaf 1.2). In paragraaf 1.3 leer je zoekmethoden gebruiken en tot slot leggen we aan het einde van het theoretische deel van dit hoofdstuk uit hoe je wetten en regelingen in een digitale databank kunt opzoeken (paragraaf 1.4).

1.1 Structuur van wettenbundels

1.1.1 Verdeling rechtsgebieden

Zoals gezegd is een wettenbundel een verzameling van (officiële) wetteksten. Wettenbundels zijn grofweg ingedeeld in een privaatrechtelijk en een publiekrechtelijk deel. Er zijn vaak dus meerdere delen of boeken. De *Collegebundel* van uitgeverij Wolters Kluwer bestaat uit twee delen: privaatrecht (I) en publiekrecht (II). De markt kent meerdere wettenbundels; wij beperken ons tot de *Collegebundel* van Wolters Kluwer, omdat deze wettenbundels het meest worden gebruikt bij de diverse rechtenopleidingen.

Realiseer je dat de wettenbundels niet alle nationale en internationale wetten en regelingen bevatten. De Afvalstoffenverordening van de gemeente Ameland bijvoorbeeld zul je niet in je wettenbundels aantreffen. En dat is begrijpelijk. Uitgevers maken een selectie van wetten en regelingen die studenten tijdens hun studie nodig hebben. In de wettenbundels zijn met name wetten in formele zin opgenomen. Wetten in formele zin zijn wetten gemaakt door de regering (koning en een of meerdere ministers en/of staatssecretarissen) in samenwerking met de Staten-Generaal (Eerste en Tweede Kamer tezamen), zie artikel 81 Grondwet. Een wet in formele zin kun je herkennen aan het woord 'wet' in de titel. Besef wel dat naast wetten in formele zin ook andere regels bestaan, zoals algemene maatregelen van bestuur (opgesteld door de regering), ministeriële regelingen (afkomstig van een of meerdere ministers) en provinciale en gemeentelijke verordeningen. Enkele algemene maatregelen van bestuur en ministeriële regelingen zijn in de wettenbundels opgenomen.

1.1.2 Tabs

De uitgeverij heeft bij de wettenbundels tabs geleverd. Het is de bedoeling dat je de tabs in je wettenbundels plakt bij de grijze vlakken. Deze tabs kunnen het doorgronden van

de structuur van de wettenbundels en het opzoeken van wetten en regelingen vergemakkelijken én versnellen. Een voorbeeld. In de *Collegebundel* van Wolters Kluwer is het staats- en bestuursrecht met de volgende tabs onderverdeeld: Grondwet c.a., decentralisatie, algemeen bestuursrecht/bestuursprocesrecht en bijzonder bestuursrecht. De Algemene wet bestuursrecht (Awb), een wet in formele zin met *algemene* regels van het bestuursrecht, is dan ook geplaatst onder het tabje algemeen bestuursrecht/bestuursprocesrecht, terwijl de Vreemdelingenwet 2000, een wet in formele zin met regels van *bijzonder* bestuursrecht, terug te vinden is onder het tabje bijzonder bestuursrecht.

1.1.3 Kernwoorden in de marge

Daarnaast hebben de uitgevers kernwoorden aangebracht in de kantlijn van de wettenbundels. Ook hier is de gedachte geweest dat dit het opzoeken van wetsartikelen vereenvoudigt. Vergeet niet dat de kernwoorden door de uitgevers zijn bedacht en dus niet afkomstig zijn van de wetgever.

1.2 Structuur van wetten en regelingen

In deze paragraaf komen algemene onderdelen in wetten en regelingen aan de orde, gevolgd door de indeling van wetten en regelingen. De laatste subparagraaf behandelt de citeerwijzen.

1.2.1 Algemene onderdelen in wetten en regelingen

Hoewel wetten en regelingen verschillend ingedeeld kunnen zijn, kennen zij ook vaste onderdelen. Het bericht aan het begin van dit hoofdstuk gaat over een rechtszaak die een componist had aangespannen tegen de auteursrechtenorganisatie Buma/Stemra vanwege vergoedingen voor door hem gecomponeerde pretparkmuziek. De wet waarin regels staan over het auteursrecht heet de Auteurswet. Deze wet valt onder het privaatrecht. We behandelen in deze paragraaf de vaste onderdelen aan de hand van de Auteurswet.

Auteurswet²

Wet van 23 september 1912, houdende nieuwe regeling van het auteursrecht, Stb. 1912, 308, zoals laatstelijk gewijzigd op 22 augustus 2022, Stb. 2022, 345 (i.w.tr. 01-10-2022)

Wij WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenschelijk is eene nieuwe regeling van het auteursrecht vast te stellen;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

(...)

Artikel 52

Deze wet kan worden aangehaald onder den titel 'Auteurswet'.

Opschrift en citeertitel

In het opschrift staat de officiële naam van een wet of regeling. Elke wet of regeling heeft een naam die uniek is. Op die manier kan geen verwarring ontstaan over welke wet of regeling de wetgever bedoelt. De officiële naam van een wet of regeling staat veelal ook in een citeertitel, meestal in het laatste artikel van de betreffende wet of regeling. In het opschrift staat eveneens informatie over de datum van ondertekening en het onderwerp. Achter het opschrift wordt vaak informatie geplaatst over de laatste wijzigingen van de betreffende wet of regeling. Deze informatie behoort officieel niet tot het opschrift.

Voor de Auteurswet luidt het opschrift als volgt:

‘Auteurswet, wet van 23 september 1912, houdende nieuwe regeling van het auteursrecht, *Stb.* 1912, 308.’

In artikel 52 is de citeertitel opgenomen:

‘Deze wet kan worden aangehaald onder den titel “Auteurswet”.’

De wettenbundels van Wolters Kluwer noemen de officiële naam van een wet of regeling overigens niet (nogmaals) bij het opschrift, hoogstwaarschijnlijk omdat de naam al aan het begin van de wet of regeling genoteerd staat (zoals je ook kunt zien bij de Auteurswet).

Aanhef en considerans

De aanhef volgt na het opschrift en gaat vooraf aan de inhoud van de wet of regeling. Uit de aanhef kun je het wetgevingsproces van de betreffende wet of regeling afleiden. Zo zie je bijvoorbeeld of de Raad van State advies heeft gegeven over een wet of regeling en of de Staten-Generaal betrokken is geweest bij het wetgevingsproces. Met andere woorden: niet alleen op basis van het woord ‘wet’, maar ook op basis van de aanhef kun je beoordelen of sprake is van een wet in formele zin.

Voor wat betreft de Auteurswet luidt de aanhef als volgt:

‘Wij WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.
Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:
Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenschelijk is eene nieuwe regeling van het auteursrecht vast te stellen;
Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze: (...)’

Uit ‘Wij WILHELMINA’ (of een ander staatshoofd) is af te leiden dat de regering bij het wetgevingsproces is betrokken, want ‘Wij’ staat voor het staatshoofd (koning) en deze kan een wetsvoorstel niet zonder een of meerdere minister(s) en/of staatssecretaris(sen) indienen (indien het geen initiatiefwetsvoorstel is, zie hierover hoofdstuk 5). Uit het zinsdeel ‘en met gemeen overleg der Staten-Generaal’ is af te leiden dat de regering de Auteurswet heeft vastgesteld in samenwerking met de Eerste en de Tweede Kamer. De Auteurswet is dan ook een wet in formele zin.

In de aanhef staat ook het doel of de reden van het opstellen van de wet of regeling. Dit noemen we de considerans. Bij de Auteurswet is de considerans:

‘(...) dat het wenschelijk is eene nieuwe regeling van het auteursrecht vast te stellen.’

Corpus

Hoofdstuk I. Algemeene bepalingen

§ 1. De aard van het auteursrecht

Artikel 1

Het auteursrecht is het uitsluitend recht van den maker van een werk van letterkunde, wetenschap of kunst, of van diens rechtverkrijgenden, om dit openbaar te maken en te verveelvoudigen, behoudens de beperkingen, bij de wet gesteld.

Artikel 2

- 1 Het auteursrecht gaat over bij erfopvolging en is vatbaar voor gehele of gedeeltelijke overdracht.
- 2 De maker, of zijn rechtverkrijgende, kan aan een derde een licentie verlenen voor het geheel of een gedeelte van het auteursrecht.
- 3 De levering vereist voor gehele of gedeeltelijke overdracht, alsmede de verlening van een exclusieve licentie, geschiedt bij een daartoe bestemde akte. De overdracht of de verlening van een exclusieve licentie omvat alleen die bevoegdheden die in de akte staan vermeld of die uit de aard en de strekking van de titel of licentieverlening noodzakelijkerwijs voortvloeien.
- 4 Het auteursrecht dat toekomt aan de maker van een werk, alsmede, na het overlijden van de maker, het auteursrecht op niet openbaar gemaakte werken dat toekomt aan degene die het als erfgenaam of legataris van de maker heeft verkregen, is niet vatbaar voor beslag.
- 5 Het derde lid, tweede volzin, en het vierde lid zijn niet van toepassing op een maker als bedoeld in artikel 7 en 8.

(...)

Artikel 53

Deze wet treedt in het Rijk in Europa in werking op den eersten dag der maand volgende op die, waarin zij afgekondigd wordt.

De kern van een wet of regeling wordt gevormd door de wetsartikelen. We noemen dit ook wel het lichaam of het corpus van een wet of regeling. De wetsartikelen zijn genummerd en gestructureerd weergegeven. In de volgende paragraaf gaan we daar verder op in.

De Auteurswet kent een corpus van wetsartikelen 1 tot en met 53.

1.2.2 Indeling wetten en regelingen

Wetten en regelingen zijn gestructureerd met behulp van verschillende indelingsinstrumenten: boeken, titels, hoofdstukken, afdelingen, paragrafen en/of wetsartikelen. Niet elke wet of regeling kent al deze indelingsinstrumenten. Soms heeft een wet of regeling nauwelijks een indeling en bestaat ze uitsluitend uit wetsartikelen. Zie in dat kader bijvoorbeeld de Algemene termijnenwet. De Auteurswet, die we in de vorige paragraaf als leidraad gebruikten, kent daarentegen acht hoofdstukken en diverse paragrafen. Andere wetten of regelingen zijn ingedeeld in boeken en titels. Bestudeer bijvoorbeeld de inhoudsopgave van het Wetboek van Strafrecht (Sr) maar eens. Aan de hand van voorbeelden van wetten en regelingen lichten wij hierna de diverse indelingsinstrumenten toe.

Boeken

De eerste grove indeling die gemaakt kan worden, is de indeling in boeken. Als voorbeeld nemen we het Sr. Het Sr kent drie boeken: 'Algemene bepalingen' (Eerste Boek), 'Misdrijven' (Tweede Boek) en 'Overtredingen' (Derde Boek). In het Eerste boek komen onderwerpen aan de orde die voor het gehele strafrecht gelden. In het Tweede en Derde boek staan strafbare feiten, opgesplitst in misdrijven en overtredingen. Misdrijven zijn zwaardere, ernstigere strafbare feiten dan overtredingen. Door de indeling in boeken staan de wetsartikelen die qua zwaarte van het strafbare feit vergelijkbaar zijn bij elkaar.

Titels en hoofdstukken

Een verdere onderverdeling kan aangebracht worden met titels. Neem bijvoorbeeld het Eerste Boek van het Sr, 'Algemene bepalingen'. Dat bestaat uit negen titels met algemene bepalingen over het strafrecht. Titel V bepaalt bijvoorbeeld welke daders van 'deelname aan strafbare feiten' worden gestraft (artikel 47, lid 1 Sr). 'Deelnemen aan strafbare feiten' houdt in dat een strafbaar feit door meerdere personen is gepleegd. Ieder voor zich pleegt geen strafbaar feit, maar ieder neemt een onderdeel van het strafbare feit voor zijn of haar rekening. De strafbare feiten die in het Tweede en het Derde Boek staan, kunnen dus volgens de algemene bepaling uit het Eerste Boek in veel gevallen door meerdere personen zijn gepleegd.

Ook hoofdstukken kunnen een verdere onderverdeling aangeven. Neem als voorbeeld de Grondwet. De Grondwet kent geen boeken, maar wel een hoofdstukindeling. De hoofdstukken geven grofweg de onderwerpen aan die structuur geven aan de Grondwet. In de hoofdstukken 2 tot en met 4 van de Grondwet staan bijvoorbeeld de regering, de koning, de Staten-Generaal respectievelijk de Raad van State, de Algemene Rekenkamer, de Nationale ombudsman en de vaste colleges van advies centraal. Wetsartikelen die eenzelfde onderwerp betreffen, worden door deze structuur bij elkaar gezet.

Afdelingen en paragrafen

Soms is een wet of regeling zo lang en uitgebreid dat een nog verdere onderverdeling noodzakelijk is. We gaan weer even terug naar het Sr, naar titel II A van het Eerste Boek. Daarin zijn bepalingen opgenomen over maatregelen. Aangezien er verschillende soorten maatregelen bestaan, is deze titel verder onderverdeeld in vier afdelingen met elk één soort maatregel.

De hoofdstukken in de Grondwet bevatten geen afdelingen, maar paragrafen. Hoofdstuk 2 over de regering is bijvoorbeeld opgedeeld in paragraaf 1 over de koning en paragraaf 2 over de koning en de ministers.

Om inzicht te krijgen in de structuur van grotere wetten of regelingen is het raadzaam om de inhoudsopgave van een wet of een regeling te bestuderen.

Wetsartikelen

Het corpus van een wet of een regeling wordt, zoals we eerder aangaven, gevormd door de wetsartikelen. Deze wetsartikelen zijn genummerd. Net als de indeling in boeken, titels, hoofdstukken, afdelingen en/of paragrafen verschilt de nummering van de wetsartikelen per wet of regeling. De nummering loopt bij het Sr bijvoorbeeld door. Daarmee wordt aangegeven dat de drie boeken niet op zichzelf staan, maar bij elkaar horen. Soms begint de nummering wel bij elk boek of hoofdstuk opnieuw. Voorbeelden daarvan zijn het Burgerlijk Wetboek (BW) en de Awb. Deze wetten komen hierna aan de orde.

Verwijzingsartikelen

Achter de wetsartikelen zie je soms tussen haakjes andere wetsartikelen staan. Met deze verwijzingsartikelen kun je je voordeel doen als je op zoek bent naar relevante andere wetsartikelen. De verwijzingsartikelen zijn geen wetsartikelen die door de wetgever zijn opgenomen, maar simpelweg een hulpmiddel dat door de uitgever is toegevoegd.

Gelaagde structuur

Sommige wetten en regelingen kennen een gelaagde structuur. Dit houdt in dat ze zijn opgebouwd in lagen (boeken, titels, hoofdstukken, afdelingen en/of paragrafen) die gaan van algemeen naar bijzonder. De gedachte achter deze gelaagde structuur is dat de algemene regels niet bij elk onderwerp hoeven te worden herhaald.

Een voorbeeld. In artikel 7:610 van het BW is de arbeidsovereenkomst neergelegd. Dit is een bijzondere overeenkomst en deze is daarom opgenomen in boek 7 van het BW (genaamd 'Bijzondere overeenkomsten'). Boek 6 van het BW heet 'Algemeen gedeelte van het verbintenissenrecht'. In dit boek staan bepalingen over de overeenkomst in het algemeen beschreven. Artikel 6:217 BW beschrijft bijvoorbeeld de totstandkoming van een overeenkomst door aanbod en aanvaarding daarvan. Dit artikel is van toepassing op allerlei overeenkomsten, onder andere op de (bijzondere) arbeidsovereenkomst. Aangezien een (arbeids)overeenkomst een meerzijdige rechtshandeling is (hiervoor is vereist dat meerdere personen hun op hetzelfde rechtsgevolg gerichte wil openbaren), zijn ook de algemene bepalingen over rechtshandelingen uit boek 3 van het BW ('Vermogensrecht in het algemeen') toepasselijk op de overeenkomst in algemene zin en de arbeidsovereenkomst in het bijzonder. Zo is bijvoorbeeld artikel 3:33 BW van toepassing, waarin de totstandkoming van een rechtshandeling wordt geregeld (wil en verklaring). Voor de arbeidsovereenkomst zijn derhalve naast boek 7 ook boek 6 en boek 3 van het BW belangrijk.

In de Awb komt de gelaagde structuur eveneens goed naar voren. Vergelijk bijvoorbeeld de namen van de hoofdstukken 3 en 4 eens met elkaar. Hoofdstuk 3 heet 'Algemene be-

palingen over besluiten', terwijl hoofdstuk 4 'Bijzondere bepalingen over besluiten' heet. Hoofdstuk 4 bevat dus bepalingen die bijzonder zijn ten opzichte van de algemene bepalingen in hoofdstuk 3.

Het is goed om te vermelden dat als meerdere artikelen over hetzelfde onderwerp innerlijk strijdig zijn met elkaar, de bijzondere regeling (*lex specialis*) voor de algemene regeling (*lex generalis*) gaat. In het eerdergenoemde voorbeeld uit het BW gaan de regels uit boek 7 dus voor de regels uit boek 6 en gaan de regels uit boek 6 voor de regels uit boek 3. Deze regel heet in het Latijn '*lex specialis derogat legi generali*'.

Schakelbepalingen

Wetsartikelen die ook voor een bepaalde gelaagdheid van een wet of regeling zorgen, zijn schakelbepalingen. Een schakelbepaling is een wetsartikel dat andere wetsartikelen buiten bijvoorbeeld een boek, titel, hoofdstuk, afdeling of paragraaf van toepassing verklaart. Zo luidt artikel 3:1, lid 2 Awb als volgt.

Artikel 3:1, lid 2 Awb

Op andere handelingen van bestuursorganen dan besluiten zijn de afdelingen 3.2 tot en met 3.4 van overeenkomstige toepassing, voor zover de aard van de handelingen zich daartegen niet verzet.

Wat betekent deze bepaling nu precies? In hoofdstuk 3 van de Awb zijn algemene bepalingen over besluiten opgenomen. Een besluit is een schriftelijke beslissing van een bestuursorgaan, inhoudende een publiekrechtelijke rechtshandeling (zie artikel 1:3, lid 1 Awb). Naast het nemen van besluiten verrichten bestuursorganen ook andere handelingen. De afdelingen 3.2 tot en met 3.4 staan vermeld onder hoofdstuk 3 en hebben dus uitsluitend betrekking op besluiten. Door de schakelbepaling in artikel 3:1, lid 2 Awb gelden deze afdelingen ook voor andere handelingen van bestuursorganen. Met andere woorden: de reikwijdte van de afdelingen 3.2 tot en met 3.4 wordt opgerekt.

1.2.3 Citeren

Hoe citeer je nu de wetsartikelen? Dit verschilt per wet of regeling. In deze paragrafen geven we een aantal voorbeelden om je de diversiteit te laten zien.

In het BW werkt het als volgt:

- Boek 1, titel 4 van het BW noteer je als: titel 1.4 BW.
- Boek 10, titel 3, afdeling 1 van het BW noteer je als: afdeling 10.3.1 BW.
- Boek 4, titel 3, afdeling 1, artikel 13, lid 3, sub a van het BW noteer je als: artikel 4:13, lid 3 sub a BW.

Dit laatste voorbeeld spreek je uit als: artikel 13 lid 3 sub a van boek 4 van het Burgerlijk Wetboek.

Bij de Awb is citeren iets eenvoudiger, omdat de wetsartikelen al voorzien zijn van een nummer dat overeenkomt met het nummer van het desbetreffende hoofdstuk. Ook de titels en afdelingen hebben nummers die overeenkomen met de indeling volgens de hoofdstukken, wat het citeren vergemakkelijkt.

In de Awb ziet dat er als volgt uit:

- Hoofdstuk 4, titel 4.1, Awb noteer je als: titel 4.1 Awb.
- Hoofdstuk 5, titel 5.4, afdeling 5.4.2 noteer je als: afdeling 5.4.2 Awb.
- Hoofdstuk 8, artikel 69, lid 1, Awb noteer je als: artikel 8:69, lid 1 Awb.

Dit laatste voorbeeld spreek je uit als: artikel 8 69 lid 1 van de Algemene wet bestuursrecht.

In het Sr citeer je als volgt:

- Tweede Boek, titel II Sr noteer je als: titel II, Tweede Boek Sr.
- Eerste Boek, titel IIA, Tweede afdeling Sr noteer je als: Tweede afdeling, titel IIA, Eerste Boek Sr.
- Derde Boek, titel XIV, artikel 240 Sr noteer je als: artikel 240 Sr.

Dit laatste voorbeeld spreek je als volgt uit: artikel 240 van het Wetboek van Strafrecht.

1.3 Zoekmethoden

1.3.1 Afkortingenlijst

Eerder in dit hoofdstuk legden we uit dat elke wet en regeling een officiële naam heeft, die in de citeertitel staat. Sommige wetten worden veelvuldig afgekort. Een lijst met afkortingen is voor in de wettenbundels opgenomen. Wees zorgvuldig bij het gebruik van afkortingen van wetten; een hoofdletter kan al een verschil maken. Wist je bijvoorbeeld dat Aw de afkorting is van de Auteurswet, terwijl AW staat voor de Ambtenarenwet?

1.3.2 Soorten registers

Wettenbundels beschikken over verschillende registers om het zoeken naar wetsbepalingen te vergemakkelijken. De belangrijkste twee zijn de alfabetische inhoudsopgave van alle wetten en regelingen die in de wettenbundels zijn opgenomen en het trefwoordenregister. Het eerstgenoemde register bevindt zich voor in de wettenbundels onder de naam 'Alfabetische inhoud'. In dit register staan alle wetten en regelingen die door de uitgever zijn geselecteerd in alfabetische volgorde. Achter de betreffende wet of regeling staat een verwijzing. De *Collegebundel* van Wolters Kluwer werkt met Romeinse cijfers, gevolgd door een nummer. Boven in de wetten of regelingen vind je deze verwijzingen terug.

De Auteurswet staat in de alfabetische inhoudsopgave als volgt weergegeven:³

- Auteurswet III.7

Het trefwoordenregister of alfabetisch register bevindt zich achter in de wettenbundels en is uitgebreider dan het register voor in de wettenbundels. In het trefwoordenregister staan veelvoorkomende trefwoorden die het makkelijker maken om niet alleen een wet of een regeling, maar ook een wetsartikel te vinden. Wanneer je bijvoorbeeld op zoek bent naar de definitie van het begrip bestuursorganen, kun je in het trefwoordenregister zoeken op bestuursorgaan of bestuursorganen. Een trefwoord kan verwijzen naar meerdere wetsartikelen. Het is vervolgens aan jou om te beoordelen welk wetsartikel het best past.

Wees je er dus van bewust dat de registers slechts een hulpmiddel zijn om het zoeken naar de juiste wetten, regelingen of wetsartikelen te vergemakkelijken. Je moet steeds zelf beoordelen of de wet, de regeling of het wetsartikel dat je gevonden hebt van toepassing is.

1.3.3 Registermethode

Het trefwoordenregister achter in je wettenbundel is hét instrument voor startende juristen om te zoeken naar het juiste wetsartikel. Maar vergis je niet: het is niet altijd eenvoudig om het juiste trefwoord te vinden. We bespreken een korte casus ter illustratie, voortbordurend op het eerder gegeven voorbeeld over het bestuursorgaan.

De gemeente Arnhem heeft een burgemeester, een college van burgemeester en wethouders en een gemeenteraad. Is de gemeenteraad een bestuursorgaan in de zin van de Awb?

Welke trefwoorden in de casus kun je gebruiken om deze vraag op te lossen? Het ligt voor de hand om te beginnen bij ‘gemeenteraad’ en ‘bestuursorgaan’. Immers, deze twee woorden zijn in de vraagstelling opgenomen. Je zou uiteraard ook kunnen zoeken op ‘gemeente’, ‘burgemeester’ of ‘college van burgemeester en wethouders’, maar deze termen zijn niet in de vraagstelling opgenomen en zullen dus waarschijnlijk geen geschikt resultaat opleveren. Het is bij deze vraag verstandig om te zoeken naar de definitie van de term ‘bestuursorgaan’. Je wilt namelijk gaan beoordelen aan welke voorwaarden de gemeenteraad moet voldoen om als bestuursorgaan aangemerkt te worden. Het trefwoordenregister achter in de wettenbundel levert je artikel 1:1 Awb op. Kijk altijd of het artikel van toepassing is. In dit geval is dit inderdaad het juiste artikel.

1.3.4 Systematische methode

De systematische zoekmethode vergt veelal wat meer kennis van het recht dan de registermethode. Toch is het goed om met deze zoekmethode te gaan oefenen, omdat niet alle trefwoorden in het trefwoordenregister zijn opgenomen. Ook verschaft het je inzicht in de structuur van de wet. Met de systematische zoekmethode ga je aan de hand van de structuur of de opbouw van een wet of regeling op zoek naar het juiste artikel. De gelaagde structuur kan je daarbij helpen.

Terug naar het voorbeeld: je zoekt nog steeds naar een antwoord op de vraag of de gemeenteraad een bestuursorgaan in de zin van de Awb is. Deze keer gebruik je daarvoor de systematische zoekmethode. De vraag die gesteld is, is een publiekrechtelijke. Immers, de gemeenteraad is een overheidsorgaan en de werking daarvan is neergelegd in het publiekrecht. Wat meer achtergrond heb je al nodig voor de constatering dat het gaat om een bestuursrechtelijke casus. Strafrecht en staatsrecht vallen daarmee af. De algemene regels omtrent het bestuursrecht staan in de Awb. Kijk eens in de inhoudsopgave van de Awb. Je bent op zoek naar de definitie van bestuursorgaan, dus je treft onder ‘Hoofdstuk 1 Inleidende bepalingen, Titel 1.1 Definities en reikwijdte’ al aan wat je zoekt, namelijk artikel 1:1 Awb. Samengevat ziet de systematische methode er in ons voorbeeld als volgt uit:

- publiekrecht
- bestuursrecht
- Awb

- hoofdstuk 1 Inleidende bepalingen
- titel 1.1 Definities en reikwijdte
- artikel 1:1 Awb

1.4 Wetten en regelingen zoeken op Overheid.nl

Hoe je wetten, regelingen en wetsartikelen in de wettenbundels vindt, is in de vorige paragraaf aan de orde geweest. Aangezien in de wettenbundels bij lange na niet alle wetten en regelingen zijn opgenomen, wijzen we je graag op **Overheid.nl**, waar je iedere wet en regeling kunt vinden onder het kopje 'Wettenbank' (nationaal of lokaal). Op deze site zijn naast wetten en regelingen ook verdragen, parlementaire stukken en andere juridische stukken te raadplegen. Op de site kun je zoeken in de titel van een wet of regeling, maar ook in de tekst van de betreffende wet of regeling.

In de volgende praktijkoefeningen ga je zelf oefenen met onder meer de structuur van wettenbundels en de zoekmethoden.

1.5 Praktijkoefeningen hanteren wetten, regelingen en wettenbundels

Let op dat je bij alle praktijkoefeningen waar gevraagd wordt om het relevante artikel te noteren, je ook steeds het relevante lid, sub en/of sublid vermeldt (indien van toepassing).

Praktijkoefening 1

Lees het artikel en beantwoord de bijbehorende vragen.

Clubhuis van Hells Angels in Raamsdonk gesloten door burgemeester⁴

AD, 11 juli 2023

Burgemeester Marian Witte heeft maandag een gedeelte van een pand aan de Stationstraat in Raamsdonk gesloten. Het zaaltje werd namelijk gebruikt

door de Hells Angels, een motorclub die sinds vorig jaar verboden is.

Volgens de gemeente wordt de locatie sinds medio 2011 gebruikt als clubhuis van de motorclub. "Uit meerdere controles van de politie en uit gesprekken met de eigenaar van het pand en de president van de Hells Angels is gebleken dat de locatie nog steeds werd gebruikt als clubhuis van de Hells Angels", zegt burgemeester Marian Witte.

De gemeente geeft aan dat het hier specifiek gaat om Hells Angels South Side in Raamsdonk, een lokale afdeling van Hells Angels MC Holland. Deze lokale motorclub is net als Hells Angels MC op 15 juli 2022 door de Hoge Raad verboden en ontbon-

den verklaard, omdat de activiteiten van de club in strijd zouden zijn met de openbare orde.

‘Openbare orde en veiligheid beschermen’

Burgemeester Witte wil daarom een einde maken aan de activiteiten van de motorclub in het pand. De Algemeen Plaatselijke Verordening (APV), de Algemene Wet Bestuursrecht en de Gemeentewet maken dat mogelijk.

“Ik ben bevoegd om in het belang van de openbare orde, veiligheid, zedelijkheid, gezondheid of in geval van bijzondere omstandigheden voor een of meer openbare inrichtingen tijdelijk sluiting te bevelen. Ik maak van deze bevoegdheid gebruik, omdat ik het belangrijk vind om de openbare orde en veiligheid te beschermen”, zegt Witte over de sluiting. De gemeente geeft aan dat er geen andere redenen waren om dit deel van het pand te sluiten. Het zaaltje blijft een halfjaar afgesloten.

- 1 De Hells Angels South Side in Raamsdonk, een lokale afdeling van Hells Angels MC Holland, is op grond van artikel 2:20, lid 1 BW verboden verklaard en ontbonden. Zoek artikel 2:20, lid 1 BW op in je wettenbundel. Op welke grond kan een rechtspersoon verboden verklaard en ontbonden worden?
- 2 Wie kan verzoeken om het verboden verklaren en het ontbinden van een rechtspersoon?
- 3 Wie kan een rechtspersoon verboden verklaren en ontbinden?
- 4 Hoe is Boek 2 van het BW verdeeld in titels, hoofdstukken, afdelingen en/of paragrafen?

Praktijkoefening 2

Lees het artikel en beantwoord de bijbehorende vragen.

Echtgenote van werknemer tankt zonder toestemming van de werkgever met de zakelijke tankpas met de privéauto: ontslag op staande voet werknemer terecht?⁵

*Amsadvocaten.nl, 28 november 2022
door L. Eleveld*

De rechtbank Rotterdam heeft recent een uitspraak gewezen waarin de vraag centraal stond of het door de werkgever aan de werknemer gegeven ontslag op staande voet terecht was gegeven. Aanleiding voor het ontslag op staande voet was dat de echtgenote van de werknemer zonder toestemming van de werkgever met de zakelijke tankpas de privéauto had getankt. Advocaat arbeidsrecht Lorenzo Eleveld bespreekt de uitspraak.

Wat is er gebeurd?

Begin mei 2022 treedt de werknemer in dienst bij werkgever voor de duur van een jaar. In verband met de werkzaamheden van de werknemer stelt werkgever aan hem een bedrijfsauto en tankpas ter beschikking. Partijen sluiten daartoe een overeenkomst, waarin onder meer is bepaald dat de

werknemer de tankpas – die is gekoppeld aan de bedrijfsauto – uitsluitend voor zakelijke doeleinden mag gebruiken.

Op 17 juni 2022 meldt de werknemer zich ziek vanwege een enkelblessure. Als gevolg van die blessure was de werknemer niet in staat om auto te rijden. Op 22 juni 2022 kon de werknemer weer werken en is hij met de bedrijfsauto naar zijn werk gegaan. Een dag eerder heeft de echtgenote van de werknemer voor een bedrag van circa € 50,- getankt met de privéauto en deze tankbeurt afgerekend met de zakelijke pas van de werkgever. De werkgever komt hier vervolgens achter en ontslaat de werknemer een kleine week later op staande voet.

De werknemer protesteert tegen het ontslag en maakt een procedure aanhangig waarin hij vernietiging van het ontslag op staande voet verzoekt.

Dringende reden voor ontslag?

Voor een rechtsgeldig ontslag op staande voet, is (onder meer) vereist dat er een 'dringende reden' ten grondslag ligt aan het ontslag. Als dringende redenen worden beschouwd zodanige daden, eigenschappen of gedragingen van een de werknemer die tot gevolg hebben dat van de werkgever redelijkerwijs niet kan worden gevergd de arbeidsovereenkomst te laten voortduren. De wet somt een aantal voorbeelden op die kunnen kwalificeren als dringende redenen, bijvoorbeeld diefstal. Die lijst is echter niet limitatief.

Voor de beoordeling van de vraag of er sprake is van een dringende reden die een beëindiging van de arbeidsovereenkomst rechtvaardigt, dienen alle omstandigheden van het geval, in onderling verband en samenhang, in aanmerking te worden genomen, waaronder de aard en de ernst van hetgeen de werkgever als dringende reden aanmerkt, en verder onder meer de aard van de dienstbetrekking, de duur ervan en de wijze waarop de werknemer de dienstbetrekking heeft vervuld, alsook de persoonlijke omstandigheden van de werknemer, zoals zijn leeftijd en de gevolgen die het ontslag op staande voet voor hem zouden hebben.

De beoordeling door de rechter

De rechtbank stelt voorop dat sprake is van schending van de bovenbedoelde, tussen de werknemer en werkgever geldende overeenkomst. De echtgenote van de werknemer had namelijk zonder toestemming van werkgever met de zakelijke tankpas met de privéauto getankt, terwijl de brandstof bo-

vendien niet is aangewend voor het maken van zakelijke kilometers. Dat was niet toegestaan.

De rechtbank vindt het gerechtvaardigd dat de werkgever aan de integriteit van de werknemer is gaan twifelen en dat de werkgever na het incident geen vertrouwen meer in hem had. Van belang daarbij is dat de werknemer geen melding heeft gemaakt van de tankbeurt bij zijn werkgever. Evenmin heeft de werknemer tijdens het ontslaggesprek, dat een week na de tankbeurt plaatsvond, een verklaring gegeven over het hoe en waarom van de tankbeurt. Ook speelt mee dat de werknemer nog maar zeer kort in dienst was en zijn sporen nog niet had verdiend.

De rechtbank ging niet mee in het verweer dat de echtgenote de brandstof voor de privéauto met de tankpas had afgerekend om de werknemer te kunnen brengen naar en halen van werk. Niet valt volgens de rechtbank in te zien waarom de werknemer, indien hij daadwerkelijk met de privéauto zou zijn gebracht door zijn echtgenote, de brandstof niet zelf had kunnen voorschieten en dit vervolgens eventueel had gedeclareerd bij de werkgever.

Vertrouwen te ernstig geschaad; ontslag op staande voet terecht

De rechtbank concludeert dat de werknemer een zodanige situatie in het leven heeft geroepen dat hij, alle (persoonlijke) omstandigheden in aanmerking genomen, het vertrouwen zodanig had geschaad dat van de werkgever redelijkerwijze niet kon worden gevergd dat hij de arbeidsovereenkomst nog liet voortduren. Het ontslag op staande voet was dan ook rechtsgeldig gegeven.

- 1 Voorgaande tekst gaat over 'ontslag op staande voet'. In de wet staat dit anders omschreven, namelijk zo: 'Ieder der partijen is bevoegd de arbeidsovereenkomst onverwijld op te zeggen om een dringende reden, onder onverwijld mededeling van die reden aan de wederpartij.' Waar in de wet is deze onverwijld opzegging om een dringende reden geregeld? Zoek het antwoord op deze vraag op met behulp van de systematische methode. Laat duidelijk zien welke weg je hebt bewandeld om bij dit artikel uit te komen.
- 2 Noem twee dringende redenen voor de werkgever om de arbeidsovereenkomst op te zeggen. Geef duidelijk aan op welk wetsartikel je antwoord is gebaseerd.
- 3 Op welke dringende reden wordt in de tekst hiervoor een beroep gedaan? Uit welk wetsartikel blijkt dit en uit welke passage van de tekst hiervoor?

Praktijkoefening 3

Zoek de Waterschapswet op in je wettenbundel en beantwoord de volgende vragen.

- 1 Wat is het opschrift van deze wet?
- 2 Wat is de citeertitel van deze wet en in welk wetsartikel staat deze omschreven?
- 3 Geef met behulp van informatie uit de aanhef van deze wet aan of de Waterschapswet een wet in formele zin is.
- 4 Geef het nummer en de naam van de titel van de Waterschapswet waarin 'Het dagelijks bestuur' is geregeld.

Praktijkoefening 4

Lees het artikel en beantwoord de bijbehorende vragen.

Ondernemingsraad: maatregelen ook na aftreden onderwijsminister Wiersma nodig⁶

Nos.nl, 26 juni 2023

De vier ondernemingsraden van de ambtenaren van voormalig minister Dennis Wiersma van Onderwijs willen dat hun leidinggevendend doorgaan met maatregelen om de sociale veiligheid te verbeteren, ondanks zijn vertrek. De VVD'er trad afgelopen donderdag af na verschillende klachten over zijn gedrag.

“Minister Wiersma heeft inmiddels zijn ontslag aangeboden, voor ons als ondernemingsraden is dat echter geen reden om van de ingeslagen weg af te wijken”, zeggen zij in een verklaring. “Het staat buiten kijf dat wij alle vormen van onveilig en onwenselijk gedrag van alle mensen binnen onze organisatie afkeuren en dat wij staan voor het ambtelijk vakmanschap van onze collega's.”

De hele situatie heeft aardig wat teweeggebracht, zeggen zij. Het afstemmen van de gezamenlijke reactie op vragen van de NOS nam enkele weken in

beslag en was niet eenvoudig, legt de contactpersoon uit. Hij wil niet bij naam genoemd worden.

“Omdat we een brede groep collega's vertegenwoordigen die op verschillende wijze, in verschillende frequentie en in verschillende mate direct of indirect met voormalig minister Wiersma samenwerkten. We kunnen dus niet in één bericht voor al deze collega's een volledige weergave van ieders ervaringen weerspiegelen.”

Ervaringen en signalen

De OR'en zeggen de sociale veiligheid op het ministerie te blijven volgen en ervaringen en signalen onder de aandacht van de leiding te brengen “net als eerder is gebeurd”. In april berichtte *De Telegraaf* voor het eerst dat de minister “geregeld door het lint ging en dat hij kon ontsteken in razernij”. Een aantal ambtenaren zou om die reden zijn opgestapt. (...)

Zoek in je wettenbundel de Wet op de ondernemingsraden op.

- 1 Wat is de considerans van deze wet?
- 2 Het oprichten van een ondernemingsraad is pas verplicht indien een bepaald aantal personen in de onderneming werkzaam is. Uit het bericht hiervoor blijkt dat het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap meerdere ondernemingsraden heeft. Hoeveel personen moeten volgens de Wet op de ondernemingsraden ten minste werkzaam zijn bij het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap voor het instellen van een ondernemingsraad? Geef duidelijk aan hoe je je antwoord hebt opgebouwd met vermelding van het relevante wetsartikel.

- 3 Waarom dient volgens de Wet op de ondernemingsraden een ondernemingsraad te worden ingesteld (bij een bepaalde grens)?
- 4 Heeft de ondernemingsraad in dit geval, gezien het onderwerp van de discussie in het bericht, een instemmingsrecht? Laat duidelijk zien hoe je tot je antwoord bent gekomen, waarbij je het relevante wetsartikel vermeldt.

Praktijkoefening 5

- 1 Zoek aan de hand van de systematische methode de wet op waarin het bezitten van een middel als heroïne verboden wordt. Laat in je antwoord de weg zien die je hebt bewandeld.
- 2 Wat is de citeertitel van deze wet? In welk wetsartikel staat deze citeertitel vermeld?
- 3 Hoe luidt het opschrift van deze wet?
- 4 Hoe luidt de aanhef van deze wet?
- 5 Hoe luidt de considerans van deze wet?
- 6 Welke artikelen behoren tot het corpus van deze wet?

Praktijkoefening 6

Lees de navolgende passage uit de uitspraak van de Rechtbank Oost-Brabant van 24 april 2014 (ECLI:NL:RBOBR:2014:2107) en beantwoord de bijbehorende vraag.

4.3. Juist is dat, zoals door [eiser] aangevoerd, de bruiklener het geleende moet teruggeven in een staat waarin het beantwoordt aan het gebruik door een goed bruiklener. De bruiklener die het geleende niet of niet in de juiste staat teruggeeft, is *in beginsel* aansprakelijk voor de schade van de uitlener (art. 6:74 BW).

Evenwel, nu er sprake is van een bruikleenovereenkomst, zijn de artikelen 7A:1777 e.v. BW van toepassing. Deze artikelen zijn te beschouwen als een *lex specialis* ten opzichte van artikel 6:74 BW, indien en voor zover deze bepalingen strijdig zijn met elkaar.

Artikel 7A:1782 BW bepaalt:

‘Indien de geleende zaak verloren gaat door een toeval, hetwelk degene die dezelve ter leen ontvangen heeft, door zijne eigene zaak te gebruiken, had kunnen voorkomen, of indien hij, slechts een van beide kunnende behouden, aan de zijne den voorrang heeft gegeven, is hij voor het verlies der andere zaak aansprakelijk.

Uit dit artikel volgt dat als de bruiklener de zorg van een goed bruiklener in acht heeft genomen, hij niet toerekenbaar tekort is geschoten in de bruikleenovereenkomst.’

Hoe moet het begrip ‘*lex specialis*’ in dit kader worden uitgelegd?

Praktijkoefening 7

Lees het artikel en beantwoord de bijbehorende vragen.

Rijksoverheid

Mag ik appen, bellen en naar muziek luisteren op de fiets?'

Rijksoverheid.nl

U mag geen elektronische apparaten zoals mobiele telefoons, navigatiesystemen, tablets of muzikspelers vasthouden tijdens het fietsen. Handsfree bellen en muziek luisteren is wel toegestaan. Als u stilstaat mag u uw telefoon of ander mobiel elektronisch apparaat vasthouden en gebruiken.

Handsfree gebruik en muziek luisteren toegestaan

U mag tijdens het fietsen muziek luisteren, bellen en uw telefoon of ander elektronisch apparaat handsfree gebruiken. Bijvoorbeeld via oordopjes waarbij u de knopjes aan het snoer gebruikt voor het beantwoorden van een telefoongesprek. U moet wel zorgen dat u het omgevingsgeluid nog hoort. Dit kunt u doen door maar een oordopje te gebruiken of het volume laag te zetten.

U mag ook spraakbediening gebruiken. Tijdens het fietsen mag u uw telefoon niet klemmen tussen uw oor en schouder.

Houder toegestaan

U mag uw telefoon of ander mobiel elektronisch apparaat tijdens het fietsen gebruiken als deze in een houder zit. Bijvoorbeeld als uw navigatiesysteem vraagt een alternatieve route te accepteren.

Boete voor vasthouden telefoon op de fiets

U kunt een boete krijgen als u tijdens het fietsen uw telefoon (of een ander mobiel elektronisch apparaat zoals een navigatiesysteem, tablet of muzikspeler) vasthoudt. Hoe hoog de boete is, staat in de Boetebase van het Openbaar Ministerie (OM).

Veilig fietsen

Als u fietst mag u geen gevaar zijn voor andere weggebruikers zoals fietsers en voetgangers. Zorgt u wel voor een gevaarlijke situatie, een botsing of een verkeersongeluk? Dan kunt u een boete of straf krijgen.

- 1 Zoek het Reglement verkeersregels en verkeerstekens 1990 (RVV 1990) op via de site **Overheid.nl**. Geef met behulp van informatie uit de aanhef van deze regeling aan of het RVV 1990 een wet in formele zin is.
- 2 Hoe luidt de considerans van deze regeling?
- 3 Welk wetsartikel bevat de strafbaarstelling van het gebruik van een mobiele telefoon op de fiets?
- 4 In welk wetsartikel is het fietsen door rood strafbaar gesteld?

Praktijkoefening 8

Zoek in je wettenbundel de Financiële-verhoudingswet op. Kent deze wet een gelaagde structuur? Motiveer je antwoord, waarbij je eerst aangeeft wat de gelaagde structuur inhoudt.

Praktijkoefening 9

- 1 Zoek met behulp van de systematische methode het wetsartikel op waarin de arbeidsovereenkomst is gedefinieerd. Laat duidelijk de weg zien die je hebt bewandeld om bij het artikel uit te komen.
- 2 Zoek het wetsartikel nu op met behulp van de registermethode. Laat de weg zien die is bewandeld om bij het artikel uit te komen.
- 3 Leg de gelaagde structuur van het BW uit aan de hand van de arbeidsovereenkomst en boeken 3 en 6 BW. Geef in je antwoord eerst aan wat de gelaagde structuur in het algemeen inhoudt.

Praktijkoefening 10

Lees het artikel en beantwoord de bijbehorende vragen.

Verbod op discriminatie wegens seksuele gerichtheid in Grondwet⁸

de Volkskrant, 18 januari 2023

De Grondwet verbiedt vanaf nu discriminatie van mensen wegens een handicap of hun seksuele gerichtheid. De Eerste Kamer heeft daar dinsdag bij hoofdelijke stemming mee ingestemd. De stemmingsuitslag was 56 voor en 15 tegen.

‘Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, handicap, seksuele gerichtheid of op welke grond dan ook, is niet toegestaan,’ luidt straks artikel ... van de Grondwet. De wens om twee nieuwe gronden toe te voegen, kwam van D66, GroenLinks en PvdA.

COC Nederland, dat opkomt voor de belangen van lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen, trans- en interseksuele personen, zegt ‘al bijna twintig jaar te pleiten voor verankering van lhbt+-rechten in de Grondwet’ en is verheugd dat dat eindelijk is gelukt.

‘Er ligt nu een grondwettelijke opdracht aan de politiek om discriminatie aan te pakken en te zorgen voor gelijke rechten,’ zegt Philip Tijsma van het COC. ‘De verankering in de Grondwet maakt dat wij ook over vijftig of honderd jaar nog met elkaar kunnen trouwen, mocht de politieke wind dan zijn gedraaid. Het is een erkenning, we worden niet langer weggemoffeld.’

Directeur Illya Soffer van organisatie Ieder(in), netwerk voor mensen met een beperking of chronische ziekte, spreekt van ‘historisch nieuws’. Soffer: ‘De overheid krijgt een extra opdracht om de positie van mensen met een beperking blijvend te verbeteren en te versterken. Niet alleen in wetgeving, ook in de praktijk. Dit is hard nodig, want op dit moment ervaren zij in hun leven dagelijks discriminatie en uitsluiting.’

(...)

- 1 Uit het krantenartikel blijkt dat het verbod op discriminatie in de Grondwet is aangepast. Waar in de Grondwet is het verbod op discriminatie opgenomen? Zoek het antwoord op deze vraag op met behulp van de systematische methode. Laat duidelijk zien welke weg je hebt bewandeld om bij dit artikel uit te komen.
- 2 Is de Grondwet een wet in formele zin? Waaruit kun je dat afleiden nu er geen aanhef is opgenomen bij deze wet?

Praktijkoefening 11

Lees het artikel en beantwoord de bijbehorende vragen.

Jongen van 9 bedreigt 6-jarig kind met mes in Den Haag⁹

Nos.nl, 30 juni 2023

Een 9-jarige jongen heeft in Den Haag een jongen van 6 bedreigt met een mes. Agenten waren snel ter plaatse en namen het mes in beslag. Het kind van 6 bleef ongedeerd.

“Gelukkig waren de collega’s er op tijd bij”, schrijft Politie Basisteam Beresteinlaan op sociale media. De melding kwam woensdag bij de politie binnen via de ouder van de 6-jarige. Eenmaal ter plaatse troffen agenten een mes aan bij de jongen van 9.

De 9-jarige wordt niet vervolgd. Kinderen onder de 12 jaar mogen niet vervolgd worden als zij de wet overtreden. De jongen is wel “goed toegesproken door zijn moeder en de politie”. Volgens de politie zijn er duidelijke gesprekken gevoerd over de ernst van de situatie.

Ook is een registratie opgemaakt. Dat betekent dat de gegevens van de jongen nu in het politiet-systeem staan. “De jongen heeft alvast onze aandacht. Niet iets waar je trots op hoeft te zijn op die leeftijd”, schrijft de politie op Facebook. Omdat de jongen minderjarig is, is ook melding gemaakt

bij Veilig Thuis. Vanuit daar kan hulpverlening worden aangeboden.

‘Geen messen in de speeltuin’

Volgens de politie had de 9-jarige het mes van huis meegenomen. Via sociale media waarschuwt de politie daarom ouders op hun kinderen te letten. “Bekijk hun tassen en zakken voordat ze buiten gaan spelen en maak dit onderwerp bespreekbaar voordat er ongelukken gebeuren. Geen messen in de speeltuin.”

De politie Den Haag noemt de zaak “uiterst opmerkelijk” omdat de kinderen extreem jong zijn. “Daar schrikt iedereen van.” Het past wel in een trend. “Jongeren zijn het normaal gaan vinden om wapens te dragen”, stelt de politie. “Filmpjes van wapens op sociale media en groepsdruk hebben daar invloed op.”

De laatste jaren neemt het messengeweld onder minderjarigen toe. De politie registreerde vorig jaar ongeveer zeventig steekincidenten met minderjarigen, het hoogste aantal in de afgelopen jaren. Ook dit jaar ging het al op meerdere plekken mis: zo werd eind januari een snackbarhouder in Den Haag doodgestoken. Drie minderjarige verdachten werden aangehouden.

Messenverbod

In afwachting van een landelijk messenverbod voor minderjarigen heeft een aantal gemeenten zelf een verbod ingesteld. In onder meer Winterswijk en Groningen geldt een algeheel verbod voor minderjarigen.

In Amsterdam kan de politie mensen die messen dragen alleen in bepaalde gebieden een boete geven. Vanaf morgen kan dat in de hele stad. Op de website van de gemeente is te lezen dat een aantal scholen in Amsterdam zorgen hebben geuit vanwege de toenemende wapenproblematiek onder jongeren.

Daarom is besloten om messen per 1 juli in de hele stad te verbieden. Het gaat dan ook om messen die nu nog niet verboden zijn, maar die wel als steek-

wapen gebruikt kunnen worden, zoals een keukenmes.

De gemeente Den Haag, waar de jongen van 9 en jongen van 6 bedreigde, heeft geen algeheel messenverbod. De gemeente zegt afhankelijk te zijn van landelijke besluitvorming over een messenverbod, omdat dat beter te handhaven is.

Den Haag zet in op bewustwordingscampagnes en andere preventieve maatregelen om het gebruik van messen onder minderjarigen tegen te gaan.

- 1 De Wet wapens en munitie maakt onderscheid in verschillende categorieën wapens en munitie. De negenjarige jongen uit het bericht had een opvouwbaar mes, een karambit, bij zich. Stel dat het mes in uitgevouwen toestand ongeveer dertig centimeter lang is en dat het lemmet meer dan een snijkant heeft. Onder welke categorie wapens valt een karambit volgens de Wet wapens en munitie dan? In welk artikel is dit opgenomen?
- 2 Waarom maakt de Wet wapens en munitie onderscheid in categorieën van wapens en munitie?
- 3 Hoe is de Wet wapens en munitie opgebouwd in paragrafen?

Praktijkoefening 12

Zoek in je wettenbundel de Kadasterwet op.

- 1 Wat is het opschrift van deze wet?
- 2 Wat is de aanhef van deze wet?
- 3 Wat is de considerans van deze wet?
- 4 Is deze wet, gezien de aanhef, een wet in formele zin? Motiveer je antwoord.
- 5 Wat is de citeertitel van deze wet? In welk wetsartikel staat deze citeertitel vermeld?
- 6 Uit welk wetsartikel blijkt wanneer de wet in werking treedt? Wanneer is dat blijkens dit wetsartikel het geval?

Praktijkoefening 13

Lees het artikel en beantwoord de bijbehorende vragen.

Regels voor de e-sigaret¹⁰

Rijksoverheid.nl

Een e-sigaret of vape is een elektronische sigaret waarmee een roker (nicotinehoudende) damp inhaleert. Er gelden regels voor de verkoop van de e-sigaret en shisha-pen (e-sigaret zonder nicotine). Rokers mogen bijvoorbeeld niet jonger zijn dan 18 jaar.

Verbod op e-sigaretten met een smaakje

Sinds 1 januari 2023 geldt een verbod op e-sigaretten met smaken als aardbeienijs, mango, hazelnootpasta of mojito. De smaak 'tabak' blijft wel toegestaan. Het verbod moet de e-sigaretten minder aantrekkelijk maken voor jongeren.

Producenten van e-sigaretten met een smaakje hebben tot 1 juli 2023 de tijd gehad om zich aan te passen aan de nieuwe regels. Vanaf 1 januari 2023 mogen zij geen nieuwe smaken anders dan tabak op de markt brengen, maar ze mogen wel tot 1 januari 2024 hun voorraad verkopen. Vanaf 1 januari 2024 zijn alle e-sigaretten met een smaakje behalve 'tabakssmaak' verboden.

E-sigaretten schadelijker dan gedacht

Het verbod op e-sigaretten met een smaakje volgt op conclusies van Trimbos over e-sigaretten. E-sigaretten zijn schadelijker dan gedacht. Ook komen er steeds meer aanwijzingen dat mensen gemakkelijker overstappen van de e-sigaret naar gewone sigaretten. Volgens Trimbos zou het gebruik van de e-sigaret beperkt moeten blijven tot de groep rokers die het echt niet lukt om te stoppen met roken met de bewezen effectieve hulpmiddelen.

Verbod e-sigaret in openbare ruimte

De e-sigaret is toegestaan. Wel zijn er regels om ervoor te zorgen dat jongeren niet beginnen met het gebruik ervan. In het Nationaal Preventieakkoord staat bijvoorbeeld het volgende:

- Op 1 juli 2020 is het rookverbod uitgebreid met de e-sigaret, met en zonder nicotine. Op alle plekken waar een rookverbod geldt, geldt dit ook voor e-sigaretten. Bijvoorbeeld in cafés, restaurants, openbare gebouwen en op werkplekken.
- E-sigaretten krijgen een verplichte neutrale verpakking. Wanneer deze verplichting ingaat, is nog niet bekend.

Regels voor e-sigaret in de wet

De regels voor de e-sigaret staan in de Tabaks- en rookwarenwet. De wet regelt onder andere:

- dat de e-sigaret alleen verkocht mag worden aan personen van minimaal 18 jaar;
- eisen aan de veiligheid van de e-sigaret;
- eisen aan onder andere de vorm, zoals een maximumvolume van het navulreservoir (2 ml);

- eisen aan de afgifte van de nicotinedosis;
- eisen aan de vloeistof. Bijvoorbeeld aan de maximumhoeveelheid in een navulverpakking (10 ml);
- eisen aan de etikettering. Onder meer een verplichte bijsluiters met informatie over mogelijk schadelijke effecten en een aantal waarschuwingen.

NVWA controleert naleving regels e-sigaret

De Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) controleert op naleving van de regels. Op de website van de NVWA is meer informatie te vinden over de regels die gelden voor de e-sigaret.

Regels voor de e-sigaretten zonder nicotine

Naast de e-sigaret met nicotine zijn er ook e-sigaretten zonder nicotine (de zogeheten shishapen). Om gezondheidsrisico's zoveel mogelijk te voorkomen en te beperken, gelden de eisen ook voor deze producten.

- 1 Zoek de Tabaks- en rookwarenwet op via **Overheid.nl**. Wat wordt volgens deze wet verstaan onder een elektronische sigaret (e-sigaret)? Geef aan waar in de wet je dit antwoord hebt gevonden.
- 2 Hoe luidt de considerans van deze wet?
- 3 Hoeveel artikelen bevat het corpus van deze wet?
- 4 Waar in de Tabaks- en rookwarenwet is geregeld dat het verboden is om reclame te maken voor de e-sigaret?
- 5 Wat is de hoogte van de bestuurlijke boete indien het reclameverbod door een fabrikant van e-sigaretten wordt overtreden? Vermeld in je antwoord ook het relevante artikel.

Praktijkoefening 14

Leg de gelaagde structuur uit aan de hand van artikel 7:400 BW (overeenkomst van opdracht) en de boeken 3 en 6 BW.

Praktijkoefening 15

Lees de column en beantwoord de bijbehorende vragen.

Is het beter onze kinderen thuis vast te laten wennen aan het gebruik van alcohol? Nee!¹¹

de Volkskrant, 30 juni 2023

Het is de tijd van schoolfeesten en examenfeestjes. Sinds mijn zoon op de middelbare school zit, hebben mijn vriend en ik discussies over hoe we om willen gaan met alcohol. Op dezelfde dag dat we een mail kregen over het schoolfeest van mijn zoon ('uiteraard is alcohol niet toegestaan'), stuurde mijn vriend me een link naar de podcast *Wat wil je drinken?* met als gast kinderarts Nico van der Lely.

Er is best wat veranderd sinds wij in de jaren negentig pubers waren. Het is steeds duidelijker geworden hoe schadelijk alcohol is voor jonge hersenen die nog volop in ontwikkeling zijn. Daarom is sinds 2014 de minimumleeftijd waarop kinderen alcohol mogen kopen verhoogd van 16 naar 18 jaar. De overheid wil dat het aantal jongeren dat ooit alcohol heeft gedronken daalt van 45 procent naar 25

procent in 2040. Daarvoor zijn er allerlei maatregelen ingevoerd. Er mag bijvoorbeeld geen alcohol worden verkocht aan minderjarigen en je bent als volwassene strafbaar als je een minderjarige op een openbare plek alcohol geeft.

Maar thuis valt niet onder een openbare plek. Bij een peiling van eind 2021 had 39 procent van de ouders hun kinderen tussen de 12 en 17 thuis wel eens een glaasje alcohol gegeven. Ik herinner me hoe ik als puber soms een klein glaasje port mocht, of een paar slokken wijn (en hoe ik op die avonden héél véél van mijn familie hield en zelfs de flauwe grapjes van mijn oom bijzonder grappig vond). Was het niet beter om onze kinderen ook thuis vast te laten wennen aan het gebruik van alcohol?

Na het beluisteren van de podcast met Nico van der Lely was het glashelder dat het antwoord 'Nee' is. Van der Lely somt de gevaren van alcoholgebruik bij jongeren op. De verhoogde kansen op hersenschade, verschillende soorten kanker, depressie, agressiviteit en seksueel geweld. En hij legt uit dat kinderen die van hun ouders voor hun 16de mogen drinken in hun latere leven veel meer kans hebben op alcoholisme.

Bij het idee van samen thuis drinken om te oefenen snuift Van der Lely verontwaardigd in de podcast: 'Gebruik je ook vast poedersuiker om te oefenen voor cocaïne?' Hij heeft ook goed nieuws: voor elk jaar dat een kind later begint met drinken heeft het minder kans om een probleemdrinker te worden. En kinderen die thuis niet mogen drinken, drinken buitenshuis ook minder. Nee zeggen helpt.

Van der Lely vertelt dat kinderen die met een alcoholcoma in zijn poli belanden vaak boos worden als ze zijn verhaal horen. Waarom wisten ze dit niet? Waarom wisten hun ouders dit niet? Ik schaamde me een beetje toen ik dit hoorde, want ik had dit ook niet zo scherp. Terwijl Van der Lely dit verhaal toch al heel wat jaren van de daken schreeuwt. Gelukkig had mijn vriend iets beter opgelet.

- 1 In welke wet is geregeld dat jongeren onder de 18 jaar geen alcohol mogen drinken? Hanteer bij het zoeken naar het juiste antwoord de registermethode. Laat de weg zien die is bewandeld om bij het artikel uit te komen.
- 2 Hoe is deze wet verdeeld in boeken, hoofdstukken, paragrafen, titels en/of afdelingen? Noem tevens de namen van betreffende boeken, hoofdstukken, paragrafen, titels en/of afdelingen.
- 3 Waar in de wet is geregeld dat in een gemeente de door het college van burgemeester en wethouders aangewezen ambtenaren toezicht moeten houden op de naleving van de ‘alcoholregels’?
- 4 Stel dat in een supermarkt een caissière zich niet aan de ‘alcoholregels’ houdt. Welke sancties kunnen in dat geval worden opgelegd? Waar in de wet is dat geregeld?

Praktijkoefening 16

Artikel 3:326 BW is een schakelbepaling. Wat houdt een schakelbepaling in? Kan gezien deze schakelbepaling artikel 3:313 BW buiten het vermogensrecht worden toegepast?

Praktijkoefening 17

Lees het artikel en beantwoord de bijbehorende vragen.

‘Blauwe kamer’ berecht voortaan geweldszaken van agenten¹²

Mr. Online, 5 juli 2022

Het klinkt als de naam van een schilderij of een boek, maar de ‘blauwe kamer’ van de rechtbank Midden-Nederland is een stuk minder prozaïsch. Deze kamer behandelt voortaan alle strafzaken tegen politiemensen die worden verdacht van het gebruik van geweld.

Sinds 1 juli worden alle zaken van opsporingsambtenaren die worden vervolgd voor het gebruik van geweld in de rechtmatige uitoefening van hun functie behandeld door de rechtbank Midden-Nederland, dus ook zaken van uit andere arrondissementen. Onder opsporingsambtenaren vallen onder andere politieagenten en boa’s.

Schending geweldsinstructie

De invoering van de zogenoemde ‘blauwe kamer’ maakt deel uit van enkele wijzigingen in het Wetboek van Strafrecht en van Strafvordering die leiden tot mildere bestraffing van opsporingsambtenaren. Zo staat door de inwerkingtreding van deze

artikelen op ‘schending van de geweldsinstructie’ nog maar maximaal drie jaar celstraf, ook als het geweld een dodelijke afloop heeft (artikel 372 Wetboek van Strafrecht).

‘Niet nodig’

Tijdens de behandeling van het wetsvoorstel zei toenmalig minister Ferd Grapperhaus (CDA, Justitie en Veiligheid) dat instelling van een blauwe kamer nodig is omdat dit soort zaken extra deskundigheid van rechters vereist. De Raad voor de rechtspraak en het Openbaar Ministerie zagen deze noodzaak niet zo. De RvdR wees er tijdens een rondetafelgesprek in de Tweede Kamer ook op dat jaarlijks maar een klein aantal geweldszaken met agenten voor de rechter komt, die meestal niet dusdanig complex zijn dat daarvoor bijzondere rechterlijke expertise nodig is.

De zittingen van de blauwe kamer zijn openbaar; ze vinden plaats in de rechtbank in Utrecht.

- 1 In het artikel wordt de Rechtbank Midden-Nederland genoemd. In de Wet op de rechterlijke organisatie is onder andere geregeld welke gerechten behoren tot de rechterlijke macht. In welk wetsartikel is dit opgenomen? Welke gerechten behoren tot de rechterlijke macht?
- 2 Wat is de officiële afkorting van de Wet op de rechterlijke organisatie?
- 3 Kan een student hbo-rechten worden benoemd tot buitengriffier? In welk artikel is dit antwoord te vinden?

Praktijkoefening 18

- 1 Hoe luidt de citeertitel van het Vreemdelingenbesluit 2000? In welk wetsartikel is dit opgenomen?
- 2 Hoe luidt het opschrift van het Vreemdelingenbesluit 2000?
- 3 Hoe luidt de aanhef van het Vreemdelingenbesluit 2000?
- 4 Is het Vreemdelingenbesluit 2000 een wet in formele zin? Gebruik bij de beantwoording van de vraag de informatie uit de aanhef van de regeling.
- 5 Hoe luidt de considerans van het Vreemdelingenbesluit 2000?
- 6 Hoe citeer je artikel 89b van hoofdstuk 3 van het Vreemdelingenbesluit 2000?

Praktijkoefening 19

Hoe moeten de volgende artikelen worden geciteerd? Geef ook steeds de juiste afkorting van de wet aan.

- 1 Artikel 74 van het zesde boek van het Burgerlijk Wetboek.
- 2 Artikel 941, het vierde lid van het zevende boek van het Burgerlijk Wetboek.
- 3 Artikel 321 van het Wetboek van Strafrecht.
- 4 Artikel 56 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering.
- 5 Artikel 1 van het eerste hoofdstuk van de Algemene wet bestuursrecht.
- 6 De vijfde afdeling van de eerste titel van het zesde boek van het Burgerlijk Wetboek.

1 | Het hanteren van wetten, regelingen en wettenbundels

2 Het ontleden van wetsartikelen

Simpel gezegd komt het werk van veel juristen neer op het oplossen van een concreet juridisch probleem. De oplossing zetten zij vervolgens om in een advies, een dagvaarding, een tenlastelegging, een beroepschrift, een uitspraak of een ander beroepsproduct.

In dit hoofdstuk maken we een begin met deze vaardigheid: je gaat namelijk wetsartikelen ontleden in rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen. Waarom is dat noodzakelijk? We nemen een klein voorproefje op hoofdstuk 3, waarin we uitleggen hoe je precies een juridisch probleem oplost: je kunt een casus (een feitelijke situatie) oplossen door deze te toetsen aan een juridisch kader. Dit juridische kader bestaat uit rechtsregels uit diverse rechtsbronnen. De rechtsbronnen die in deze methode naar voren komen, zijn: wetsartikelen (hoofdstuk 2), jurisprudentie (hoofdstuk 4), parlementaire stukken (hoofdstuk 5) en juridische literatuur (hoofdstuk 6). Je kunt de feitelijke situatie pas toetsen aan een wetsartikel als je precies weet wat de inhoud is van dat wetsartikel, dus als je weet aan welke rechtsvoorwaarde(n) de feitelijke situatie moet voldoen voordat sprake is van een of meer rechtsgevolg(en). Om die reden starten we in dit hoofdstuk met de structuur van wetsartikelen (paragraaf 2.1) en behandelen we daarna het ontleden van wetsartikelen in rechtsvoorwaarden en -gevolgen (paragraaf 2.2).

2.1 Structuur van wetsartikelen

Zoals je in hoofdstuk 1 hebt kunnen lezen, vormen wetsartikelen de kern van een wet of regeling. Net als wetten en regelingen kennen ook wetsartikelen een structuur. De meeste wetsartikelen zijn opgebouwd uit leden, subs en/of subleden. Deze onderdelen komen hierna aan bod.

2.1.1 Leden

Een lid is een stuk tekst in een wetsartikel dat zelfstandig gelezen kan worden. Met andere woorden: een of meer zelfstandige zinnen die geen andere tekst nodig hebben om begrepen te worden. Een lid wordt aangeduid met een cijfer. In het volgende voorbeeld is te zien dat artikel 42 Grondwet twee leden heeft.

Artikel 42 Grondwet

- 1 De regering wordt gevormd door de Koning en de ministers.
- 2 De Koning is onschendbaar; de ministers zijn verantwoordelijk.

2.1.2 Subs

Een sub is een stuk tekst in een wetsartikel dat niet zelfstandig leesbaar is. Een sub vormt vaak een onderdeel van een opsomming en heeft een ander stuk tekst nodig om begrepen te kunnen worden. Subs worden aangeduid met letters. Hierna staat een voorbeeld ter verduidelijking.

Artikel 77i Sr

- 1 De duur van de jeugddetentie is:
 - a voor degene die ten tijde van het begaan van het misdrijf de leeftijd van zestien jaren nog niet had bereikt: ten minste een dag en ten hoogste twaalf maanden, en
 - b overigens ten hoogste vierentwintig maanden.
- 2 De duur van de jeugddetentie wordt in de rechterlijke uitspraak aangewezen in dagen, weken of maanden.
- 3 Artikel 27 is bij veroordeling tot jeugddetentie van overeenkomstige toepassing.

Artikel 77i Sr heeft drie leden en lid 1 heeft twee subs (sub a en b). De subs van lid 1 kun je niet zelfstandig lezen. Om ze te kunnen lezen, heb je de tekst die in lid 1 staat nodig. Immers, van alleen het zinsdeel ‘overigens ten hoogste vierentwintig maanden’ uit sub b word je niet veel wijzer. Eigenlijk kun je artikel 77i Sr als volgt lezen:

- Lid 1 sub a: De duur van de jeugddetentie is voor degene die ten tijde van het begaan van het misdrijf de leeftijd van zestien jaren nog niet had bereikt: ten minste een dag en ten hoogste twaalf maanden.
- Lid 1 sub b: De duur van de jeugddetentie is overigens ten hoogste vierentwintig maanden.
- Lid 2: De duur van de jeugddetentie wordt in de rechterlijke uitspraak aangewezen in dagen, weken of maanden.
- Lid 3: Artikel 27 is bij veroordeling tot jeugddetentie van overeenkomstige toepassing.

2.1.3 Subleden

In enkele wetsartikelen worden subleden gebruikt om een (nog verdergaande) onderverdeling te maken. Subleden zijn soms zelfstandig en soms niet zelfstandig te lezen stukken tekst. Ze worden aangeduid met een cijfer gevolgd door een bolletje (°). Hierna is ter illustratie artikel 7.2.4 Jeugdwet weergegeven.

Artikel 7.2.4 Jeugdwet

Indien aan een jeugdige geen burgerservicenummer is toegekend:

- a. nemen gecertificeerde instellingen, jeugdhulpaanbieders, de raad voor de kinderbescherming en het college in ieder geval de volgende gegevens van de jeugdige in hun administratie op:
 - 1°. achternaam;
 - 2°. voornamen;
 - 3°. geboortedatum, en
 - 4°. postcode en huisnummer van het woonadres, en
- b. vermelden gecertificeerde instellingen, jeugdhulpaanbieders, de raad voor de kinderbescherming en het college de gegevens, bedoeld in onderdeel a, bij het verstrekken van persoonsgegevens met betrekking tot de uitvoering van hun taken en de verlening van jeugdhulp.

Artikel 7.2.4 Jeugdwet heeft twee subs (a en b) en sub a heeft vier subleden (sublid 1° tot en met 4°).

Realiseer je dat leden, subs en subleden wisselend worden toegepast. Er zijn bijvoorbeeld wetsartikelen zonder enige onderverdeling, er zijn wetsartikelen met uitsluitend leden, er zijn wetsartikelen met alleen subs of subleden en er zijn wetsartikelen met leden, subs én subleden.

2.2 Rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen

2

Zoals we in de inleiding van dit hoofdstuk vermeldden, moet je voor het oplossen van een juridische casus de feitelijke situatie toetsen aan een rechtsbron, in dit hoofdstuk een wetsartikel. Dat is mogelijk als een wetsartikel een of meerdere rechtsvoorwaarde(n) en rechtsgevolg(en) bevat, wat bij de meeste wetsartikelen het geval is. Rechtsvoorwaarden zijn de voorwaarden waaraan moet zijn voldaan, wil sprake zijn van een bepaald gevolg. Elk rechtsgevolg is dus het gevolg dat het recht verbindt aan een rechtsfeit. Rechtsvoorwaarden worden vaak voorafgegaan door woorden als 'voor zover', 'indien' en 'als'. Kijk maar eens naar artikel 32, lid 3 Provinciewet. Daarin is de rechtsvoorwaarde dat over een voorstel geen stemming wordt gevraagd.

Artikel 32, lid 3 Provinciewet

Indien over een voorstel geen stemming wordt gevraagd, is het aangenomen.

Dat rechtsvoorwaarden niet altijd voorafgegaan worden door eerdergenoemde woorden blijkt uit het volgende voorbeeld.

Artikel 7:1 BW

Koop is de overeenkomst waarbij de een zich verbindt een zaak te geven en de ander om daarvoor een prijs in geld te betalen.

Hoe kun je een wetsartikel nu het best ontleden? Zoek in een wetsartikel ten eerste altijd naar het rechtsgevolg. Wat is het gevolg in artikel 7:1 BW als aan alle voorwaarden is voldaan? In dit geval is het rechtsgevolg dat sprake is van koop. Wanneer is nu precies sprake van koop? Als voldaan is aan alle rechtsvoorwaarden die in het artikel staan vermeld. In het voorgaande voorbeeld zijn de rechtsvoorwaarden: 'de overeenkomst waarbij de één zich verbindt een zaak te geven' en 'de ander om daarvoor een prijs in geld te betalen'. Immers, als sprake is van een overeenkomst waarbij de één zich verbindt een zaak te geven en de ander om daarvoor een prijs in geld te betalen, dan is sprake van koop. Kort samengevat krijg je dan de volgende rechtsvoorwaarden en het volgende rechtsgevolg:

- Rechtsvoorwaarde (rv): de overeenkomst
- Rechtsvoorwaarde (rv): waarbij de een zich verbindt een zaak te geven
- Rechtsvoorwaarde (rv): de ander om daarvoor een prijs in geld te betalen

- Rechtsgevolg (rg): koop

2.2.1 Cumulatieve en alternatieve rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen

Wetsartikelen kunnen meerdere rechtsvoorwaarden en/of rechtsgevolgen bevatten. Wanneer er meerdere voorwaarden en/of gevolgen zijn, verhouden die zich op een bepaalde manier tot elkaar. Er bestaan:

- cumulatieve rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen;
- alternatieve rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen.

Meerdere rechtsvoorwaarden zijn cumulatief te noemen als aan alle rechtsvoorwaarden naast elkaar voldaan *moet* zijn om het rechtsgevolg in werking te laten treden. Deze cumulatieve rechtsvoorwaarden zijn vaak te herkennen aan het woordje ‘en’. De rechtsvoorwaarden zijn alternatief als één keuzemogelijkheid voldoende is om het rechtsgevolg in werking te laten treden; er zijn dus alternatieven en één alternatief is voldoende voor de inwerkingtreding van het rechtsgevolg. Alternatieve rechtsvoorwaarden zijn veelal te herkennen aan woorden als ‘of’ en ‘dan wel’.

Wanneer voldaan is aan de rechtsvoorwaarden, geldt voor de rechtsgevolgen eigenlijk hetzelfde: als er meerdere rechtsgevolgen zijn en als zij naast elkaar in werking treden, zijn dit cumulatieve rechtsgevolgen, meestal te herkennen aan het woord ‘en’. Bestaan er verschillende mogelijke rechtsgevolgen, dan noemen we dit alternatieve rechtsgevolgen. De woorden ‘of’ en ‘dan wel’ duiden veelal op alternatieve rechtsgevolgen.

Cumulatieve rechtsvoorwaarden en -gevolgen duiden wij aan met cijfers; alternatieve rechtsvoorwaarden en -gevolgen met letters. Dit komt tot uiting in een afkortende nootwijze. Het voorbeeld van artikel 7:1 BW komt er met de afkortende nootwijze als volgt uit te zien:

- Rv1: de overeenkomst
- Rv2: waarbij de een zich verbindt een zaak te geven
- Rv3: de ander om daarvoor een prijs in geld te betalen

- Rg: koop

De aanduiding laat dus zien dat het bij dit artikel gaat om drie cumulatieve rechtsvoorwaarden (Rv1, Rv2 en Rv3) en één rechtsgevolg (Rg).

Voorbeelden

Een iets moeilijker voorbeeld met daarin meerdere rechtsvoorwaarden en één rechtsgevolg is te vinden in artikel 278 Sr.

Artikel 278 Sr

Hij die iemand over de grenzen van het Rijk in Europa voert, met het oogmerk om hem wederrechtelijk onder de macht van een ander te brengen of om hem in hulpeloze toestand te verplaatsen, wordt, als schuldig aan mensenroof, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren of geldboete van de vijfde categorie.

Allereerst weer de vraag wat het rechtsgevolg is of wat de rechtsgevolgen zijn. Een voor de hand liggende fout in het Sr is om de straffen (gevangenisstraf en geldboete) als rechtsgevolgen te beschouwen. Dit is niet juist. Als aan alle voorwaarden van artikel 278 Sr is voldaan,

is het rechtsgevolg dat iemand schuldig wordt bevonden aan mensenroof. Het is nog maar de vraag of iemand vervolgens ook wordt gestraft. Er zijn namelijk omstandigheden denkbaar waarin een verdachte aan alle rechtsvoorwaarden heeft voldaan, maar vervolgens toch geen straf krijgt. Bijvoorbeeld omdat hij ontoerekeningsvatbaar was ten tijde van het plegen van het strafbare feit. Aangezien dit artikel slechts één rechtsgevolg bevat, hoef je niet na te denken over de vraag of er sprake is van cumulatieve of alternatieve rechtsgevolgen.

Nu de rechtsvoorwaarden: het is de kunst te bepalen welke woorden of zinsdelen je bij elkaar in één rechtsvoorwaarde plaatst en welke je opsplitst in aparte rechtsvoorwaarden. Allereerst moet gezegd worden dat een pasklare oplossing niet altijd te geven is. Artikel 278 Sr zal hierna op meerdere juiste wijzen uitgewerkt worden om dat te illustreren. De eerste zinsnede 'Hij die iemand over de grenzen van het Rijk in Europa voert' kun je in drie stukken opknippen, maar kan ook in zijn geheel als rechtsvoorwaarde worden opgenomen. Als uitgangspunt geldt dat een rechtsvoorwaarde zelfstandig te toetsen moet zijn.

'Hij' is te toetsen: iemand, een persoon, moet namelijk mensenhandel hebben gepleegd. Erg zinvol is het niet om 'Hij' als aparte rechtsvoorwaarde op te nemen, omdat het voor de hand ligt dat het gaat om een persoon die de handeling heeft gepleegd en niet om een zaak. Technisch gezien is het echter niet onjuist.

We gaan verder: 'die iemand' kan eveneens apart worden opgenomen in een rechtsvoorwaarde. Deze toets is zinvoller, want het vervoeren van bijvoorbeeld zaken of dieren levert geen mensenhandel op.

Het zinsdeel 'over de grenzen van het Rijk in Europa voert' is ook apart te toetsen. Immers, je kunt nagaan of een persoon de grenzen van Europa passeert. Desondanks heeft het onze voorkeur om de gehele eerste zinsnede in één rechtsvoorwaarde op te nemen. De reden hiervoor is dat het logischer is om te bekijken of een persoon een ander persoon over de grenzen van Europa voert in plaats van elk stukje apart te beoordelen. Het vormt een goed afgebakend te toetsen rechtsvoorwaarde.

Vervolgens kijken we naar de woorden 'met het oogmerk'. Dat betekent zo veel als 'opzettelijk'. Met andere woorden: als het strafbare feit per ongeluk wordt verricht, is niet aan alle rechtsvoorwaarden voldaan en is er geen sprake van mensenhandel. Of iemand opzettelijk handelt, is zelfstandig te toetsen en moet derhalve in een aparte rechtsvoorwaarde worden opgenomen.

De laatste rechtsvoorwaarde is op te splitsen in twee alternatieven: óf iemand wordt wederrechtelijk onder de macht van een ander gebracht óf iemand wordt in een hulpeloze toestand verplaatst. Beide rechtsvoorwaarden, los van elkaar, zijn voldoende om het rechtsgevolg in werking te laten treden: het zijn dus alternatieve rechtsvoorwaarden. Het woord 'wederrechtelijk' betekent overigens in strijd met het recht.

Het voorgaande voorbeeld ziet er dan met de afkortende noteerwijze als volgt uit.

Mogelijkheid 1 (verdient de voorkeur):

- Rv1: hij die iemand over de grenzen van het Rijk in Europa voert
- Rv2: met het oogmerk
- Rv3a: om hem wederrechtelijk onder de macht van een ander te brengen
- Rv3b: om hem in hulpeloze toestand te verplaatsen

- Rg: wordt schuldig bevonden aan mensenroof

Door de afkortende noteerwijze zie je dat er drie cumulatieve rechtsvoorwaarden zijn en dat een van die drie cumulatieve rechtsvoorwaarden een keuzemogelijkheid heeft. Bij deze keuzemogelijkheid gaat het dus om alternatieve rechtsvoorwaarden, waarbij slechts aan een van die rechtsvoorwaarden hoeft te zijn voldaan om het rechtsgevolg te laten intreden (op voorwaarde dat uiteraard ook aan de eerste twee cumulatieve rechtsvoorwaarden is voldaan).

Mogelijkheid 2:

- Rv1: hij
 - Rv2: die iemand
 - Rv3: over de grenzen van het Rijk in Europa voert
 - Rv4: met het oogmerk
 - Rv5a: om hem wederrechtelijk onder de macht van een ander te brengen
 - Rv5b: om hem in hulpeloze toestand te verplaatsen
-
- Rg: wordt schuldig bevonden aan mensenroof

Volgens deze noteerwijze zou er sprake zijn van vijf cumulatieve rechtsvoorwaarden, waarvan de vijfde voorwaarde twee alternatieve rechtsvoorwaarden bevat. Zoals eerder besproken is deze verdergaande opsplitsing weinig zinvol en heeft de eerste mogelijkheid de voorkeur.

Hierna geven we nog een voorbeeld met meerdere rechtsvoorwaarden en één rechtsgevolg.

Artikel 3:40, lid 1 BW

Een rechtshandeling die door inhoud of strekking in strijd is met de goede zeden of de openbare orde, is nietig.

Het rechtsgevolg is vrij eenvoudig vast te stellen: als aan alle rechtsvoorwaarden is voldaan, is een rechtshandeling nietig. De eerste rechtsvoorwaarde is dat er sprake moet zijn van een rechtshandeling. Een rechtshandeling is een menselijke handeling die gericht is op het intreden van een rechtsgevolg. Dat is zelfstandig te toetsen. Hierna volgen meerdere alternatieve rechtsvoorwaarden die met elkaar gecombineerd moeten worden. ‘Door inhoud’ en ‘door strekking’ zijn alternatieven en dat geldt eveneens voor ‘in strijd met de goede zeden’ en ‘in strijd met de openbare orde.’ Deze voorwaarden moet je met elkaar combineren, omdat de rechtsvoorwaarden anders niet te toetsen zijn. ‘Door inhoud’ kun je niet toetsen, terwijl ‘door inhoud in strijd met de goede zeden’ wel toetsbaar is. Hetzelfde geldt voor ‘door strekking.’

Met de afkortende noteerwijze ziet artikel 3:40, lid 1 BW er als volgt uit:

- Rv1: een rechtshandeling
 - Rv2a: die door inhoud in strijd is met de goede zeden
 - Rv2b: die door strekking in strijd is met de goede zeden
 - Rv2c: die door inhoud in strijd is met de openbare orde
 - Rv2d: die door strekking in strijd is met de openbare orde
-
- Rg: de rechtshandeling is nietig

Ook uit dit voorbeeld volgt dat weer slechts aan een van de vier alternatieve rechtsvoorwaarden (Rv2a, Rv2b, Rv2c of Rv2d) hoeft te zijn voldaan om samen met Rv1 het rechtsgevolg te laten intreden.

Hierna volgt een voorbeeld van een wetsartikel met meerdere rechtsgevolgen.

Artikel 4:20f, lid 1 Awb

Het bestuursorgaan kan aan de beschikking van rechtswege alsnog voorschriften verbinden of de beschikking intrekken voor zover dit nodig is om ernstige gevolgen voor het algemeen belang te voorkomen.

Dit wetsartikel kent twee rechtsgevolgen: het bestuursorgaan kan aan de beschikking van rechtswege alsnog voorschriften verbinden en het bestuursorgaan kan de beschikking van rechtswege alsnog intrekken. Vanwege de leesbaarheid en begrijpelijkheid herhalen we het zinsdeel ‘het bestuursorgaan kan’ bij het eerste en het tweede rechtsgevolg. Dit zijn alternatieve rechtsgevolgen, wat af te leiden is uit het woordje ‘of’. Technisch gezien is het hier niet onjuist om het bestuursorgaan in een apart rechtsgevolg te plaatsen. Immers, het van rechtswege wijzigen of intrekken van de beschikking moet gebeuren door een bestuursorgaan. Artikel 4:20f, lid 1 Awb kent slechts één rechtsvoorwaarde, te weten ‘voor zover dit nodig is om ernstige gevolgen voor het algemeen belang te voorkomen’. Hier kan niet in geknipt worden, omdat de ‘ernstige gevolgen’ niet zelfstandig te toetsen zijn, maar wel in combinatie met ‘voor het algemeen belang’. Hierna geven we twee mogelijkheden voor de afkortende noteerwijze van artikel 4:20f, lid 1 Awb.

Mogelijkheid 1:

- Rv: voor zover dit nodig is om ernstige gevolgen voor het algemeen belang te voorkomen
- Rga: het bestuursorgaan kan aan de beschikking van rechtswege alsnog voorschriften verbinden
- Rgb: het bestuursorgaan kan de beschikking van rechtswege alsnog intrekken

Mogelijkheid 2:

- Rv: voor zover dit nodig is om ernstige gevolgen voor het algemeen belang te voorkomen
- Rg1: het bestuursorgaan
- Rg2a: kan aan de beschikking van rechtswege alsnog voorschriften verbinden
- Rg2b: kan de beschikking van rechtswege alsnog intrekken

De oplettende lezer ziet dat bij de rechtsgevolgen van mogelijkheid 1 geen cijfers zijn genoteerd, terwijl dat bij mogelijkheid 2 wel het geval is. Dit komt doordat bij mogelijkheid 1 geen cumulatieve rechtsgevolgen zijn opgenomen, terwijl bij mogelijkheid 2 door het apart noteren van ‘het bestuursorgaan’ wel een cumulatie van rechtsgevolgen is ontstaan. Als er dus geen cumulatieve rechtsvoorwaarden of rechtsgevolgen zijn, mag het cijfer achterwege blijven en noteer je alleen ‘Rv’ en ‘Rg’.

In de voorgaande voorbeelden zag je dat we steeds één wetsartikel of één lid van een wetsartikel ontleedden in rechtsvoorwaarden en -gevolgen. Soms heeft een wetsartikel of een lid een ander wetsartikel of een ander lid nodig om verder ingevuld te worden. In het volgende voorbeeld over het begrip 'bedrog' tref je een wetsartikel aan met rechtsvoorwaarden die staan in verschillende leden.

Artikel 3:44, lid 1 en 3 eerste zin BW

- 1** Een rechtshandeling is vernietigbaar, wanneer zij door bedreiging, door bedrog of door misbruik van omstandigheden is tot stand gekomen.
- 2** (...)
- 3** Bedrog is aanwezig, wanneer iemand een ander tot het verrichten van een bepaalde rechtshandeling beweegt door enige opzettelijk daartoe gedane onjuiste mededeling, door het opzettelijk daartoe verzwijgen van enig feit dat de verzwijger verplicht was mede te delen, of door een andere kunstgreep. (...)
- 4** (...)
- 5** (...)

Ontleding van artikel 3:44, lid 1 BW ziet er als volgt uit.

- Rv1: een rechtshandeling
- Rv2a: deze rechtshandeling is door bedreiging tot stand gekomen
- Rv2b: deze rechtshandeling is door bedrog tot stand gekomen
- Rv2c: deze rechtshandeling is door misbruik van omstandigheden tot stand gekomen

- Rg: de rechtshandeling is vernietigbaar

Maar wat houdt het begrip 'bedrog' in Rv2b precies in? Dat wordt in artikel 3:44, lid 3 eerste zin BW nader uitgewerkt. Deze ontleding ziet er als volgt uit:

- Rv1: wanneer iemand een ander tot het verrichten van een bepaalde rechtshandeling beweegt
- Rv2a: door enige opzettelijk daartoe gedane onjuiste mededeling
- Rv2b: door het opzettelijk daartoe verzwijgen van enig feit dat de verzwijger verplicht was mede te delen
- Rv2c: door een andere kunstgreep

- Rg: bedrog is aanwezig

Je ziet dus aan het voorgaande dat je zowel artikel 3:44, lid 1 als artikel 3:44, lid 3 nodig hebt om het rechtsgevolg nietigheid van de rechtshandeling te kunnen laten intreden.

Met de praktijkoefeningen in paragraaf 2.3 kun je nu zelf gaan oefenen in het ontleden van wetsartikelen.

2.3 Praktijkoefeningen ontleden wetsartikelen

Praktijkoefening 1

Lees het artikel en beantwoord de bijbehorende vragen.

Geldvraag: Wat zijn goede tips op zoek naar een studentenkamer?¹³

de Volkskrant, 9 juli 2020

Ik ga in september studeren en moet nu op zoek naar een kamer. Ik begrijp dat dat moeilijk wordt, maar toch: wat moet ik weten en doen om teleurstellingen te voorkomen?

Om te beginnen: teleurstellingen zijn niet te voorkomen, want in de meeste steden zijn studentenkamers moeilijk te vinden. Kijk uit voor oplichters. Maak nooit zomaar geld over en stuur niemand een kopie van je legitimatiebewijs. Dan kun je slachtoffer worden van identiteitsfraude.

Er zijn tientallen verhuurwebsites, waar je vaak inschrijfgeld voor betaalt, bijvoorbeeld als je wil reageren op een woning. Let erop of je daarmee niet direct aan een maandelijks abonnement vastzit. Dat is bijvoorbeeld het geval bij de websites van Direct Wonen, Huizenmarkt en Huurstunt. Zoek bij het inschrijven dus eerst naar de algemene voorwaarden. In de voorwaarden van Direct Wonen

staat bijvoorbeeld: ‘Het Premium Abonnement wordt na de periode waarvoor het is afgenomen automatisch verlengd met de frequentie en periode die is overeengekomen.’ Dat soort zinnen zijn expres slaapverwekkend ingewikkeld gemaakt.

Veel van die websites hebben weinig te bieden. Ze schrappen kamers en huurwoningen bijeen van gratis websites, zoals Funda, Pararius en lokale makelaars. Het aanbod is dus vaak oud en allang verhuurd.

Wie een kamer of woning heeft gevonden, stuit soms op een makelaar die geld vraagt voor zijn bemiddeling of andere kosten rekent (administratiekosten, sleutelgeld). Dit mag niet, omdat die makelaars al betaald krijgen door de verhuurder. Je hoeft niet aan te tonen dat de makelaar van twee walle-tjes eet. Je betaalt hem alleen voor bemiddeling als hij met een specifieke opdracht van jou aan de slag gaat.

Helaas helpt klagen niet altijd. Wie de makelaar erop wijst dat hij bemiddelingskosten niet mag rekenen, riskeert de woning niet te krijgen. Je kunt dan overwegen de kosten toch te betalen en ze later weer terug te eisen. Voor dit soort kwesties kun je bellen met het Juridisch Loket (0800-8020, gratis). Daar zitten juristen die advies op maat kunnen geven. Zij kunnen zo nodig doorverwijzen naar een advocaat die subsidie krijgt om burgers met weinig inkomen bij te staan.

(...)

- 1 Voorgaand artikel gaat over de huur van studentenkamers. De definitie van huur staat in artikel 7:201, lid 1 BW. Ontleed het betreffende wetsartikellid in rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen. Geef in de noteerwijze aan of het om cumulatieve of alternatieve rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen gaat aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van dit hoofdstuk.
- 2 In sommige gevallen kan de huurder vermindering van de huurprijs vorderen. Dit is geregeld in artikel 7:207, lid 1 BW. Ontleed het betreffende wetsartikellid in rechts-

voorwaarden en rechtsgevolgen. Geef in de noteerwijze aan of het om cumulatieve of alternatieve rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen gaat.

- 3 Leg de gelaagde structuur uit aan de hand van artikel 7:201 BW en boeken 3 en 6 BW.

Praktijkoefening 2

Lees het artikel en beantwoord de bijbehorende vragen.

Met het verlies van hun Nederlandse nationaliteit zijn de Syriëgangers niet ontwapend¹⁴

de Volkskrant, 15 september 2017

Met zijn besluit vier Syriëgangers de Nederlandse nationaliteit te ontnemen, heeft minister Blok (Justitie) binnen en wellicht ook buiten de Tweede Kamer veel instemming geogst. Het gaat tenslotte om mensen die zich welbewust hebben aangesloten bij een organisatie die Nederland, en de rest van de westerse wereld, de oorlog heeft verklaard. Wie daarvan ooit deel wenste uit te maken, komt het Nederlandschap – en de rechten die daaraan zijn verbonden – niet langer toe.

Het besluit van Blok, waarvoor een wijziging van de Rijkswet op het Nederlandschap het pad effende, markeert tevens het einde van de illusie dat gewezen jihadisten effectief kunnen worden gere-socialiseerd. De treurige ervaringen in Amsterdam met het zogenoemde deradicaliseringsteam lijken die scepsis te rechtvaardigen.

Voor zover bekend behoort Nederland niet tot de landen die ‘hun’ Syriëgangers ter plekke liquideren – wellicht omdat het tot dusverre voor de ergste terreur gespaard bleef. Het heeft de uit zijn midden afkomstige jihadisten in elk geval duidelijk willen maken dat ze hier hun rechten hebben verspeeld.

Daarmee doet Nederland ook afstand van de mogelijkheid de betrokkenen te vervolgen.

Blok heeft willen voorzien in de behoefte aan een krachtig gebaar. De effectiviteit daarvan is echter twijfelachtig. Wellicht geven de Syriëgangers de voorkeur aan een illegaal verblijf in Nederland – onder de radar van de veiligheidsdiensten – boven een enkeltje Marokko, het andere land waarvan zij de nationaliteit bezitten. Met het verlies van het Nederlandschap zijn ze dus niet ontwapend.

Bovendien is het nog maar de vraag of de maatregel van Blok toetsing door de rechter zal doorstaan. Mogelijk wordt ze in strijd geacht met het recht van verdachten om zich te verdedigen en met het beginsel van rechtsgelijkheid (omdat Blok niet op dezelfde manier kan optreden tegen jihadisten die alleen de Nederlandse nationaliteit hebben). Dat zou kunnen betekenen dat de vier Syriëgangers, en de tientallen die nog zullen volgen, volop de mildheid en de rechtsstatelijkheid van het Nederlands strafrecht zullen ondervinden. Dat vooruitzicht staat minister Blok, en velen met hem, om begrijpelijke redenen nogal tegen.

- 1 In welk hoofdstuk van de Rijkswet op het Nederlandschap is het verliezen van het Nederlandschap geregeld?
- 2 Welk wetsartikel uit de Rijkswet op het Nederlandschap is aangepast, zodat het Nederlandschap van jihadisten die in het buitenland meevechten met een terroristische organisatie kan worden ingetrokken?
- 3 Ontleed artikel 3, lid 1 Rijkswet op het Nederlandschap. Geef daarbij aan of de rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen alternatief of cumulatief zijn aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van dit hoofdstuk.
- 4 Ontleed artikel 12, lid 1 Rijkswet op het Nederlandschap. Geef daarbij aan of de rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen alternatief of cumulatief zijn aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van dit hoofdstuk.

Praktijkoefening 3

- 1 Zoek de Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming (Uitvoeringswet AVG) via de systematische methode op. In welke wetsartikelen staan de taken en bevoegdheden van de Autoriteit Persoonsgegevens in de Uitvoeringswet AVG?
- 2 Wat wordt verstaan onder persoonsgegevens van strafrechtelijke aard volgens de Uitvoeringswet AVG? In welk wetsartikel staat dit?
- 3 Ontleed artikel 39 Uitvoeringswet AVG. Geef daarbij aan of de rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen alternatief of cumulatief zijn aan de hand van de afkortende nootwijze uit het theoretische deel van dit hoofdstuk.
- 4 Geef aan hoe artikel 30 Uitvoeringswet AVG is onderverdeeld in leden, subs en subleden.

Praktijkoefening 4

Lees het artikel en beantwoord de bijbehorende vragen.

Doek gevallen: worstelende e-bikefabrikant VanMoof failliet verklaard¹⁵

RTL Z, 18 juli 2023

De maker van elektrische fietsen VanMoof is failliet verklaard door de Amsterdamse rechtbank. Het bedrijf vroeg vorige week al uitstel van betaling aan bij de rechtbank. Dat is vaak al een opmaat naar een faillissement.

De eerder door de rechter aangestelde bewindvoers gaan nu als curatoren de mogelijkheden van een doorstart onderzoeken. Ze hopen nog een partij te vinden die de activiteiten van VanMoof wil voortzetten, laat de onderneming in een persverklaring weten.

De curatoren reageerden niet direct op een verzoek om commentaar.

Klachtenregen

Vorige week werd al duidelijk dat het bedrijf in grote financiële problemen zat. Na megaverliezen in de afgelopen jaren en een niet-aflatende klachtenregen over levertijden en de herstelservice, had de onderneming snel nieuw geld nodig.

Het bedrijf sloot zijn winkels, wat er in bijvoorbeeld Amsterdam en Rotterdam voor zorgde dat klanten voor een dichte deur kwamen te staan, terwijl ze in sommige gevallen nog een fiets binnen hadden staan. Wereldwijd telde het merk in twintig steden eigen winkels. De bedrijfsonderdelen buiten Nederland vallen overigens wel buiten het faillissement.

De broers Taco en Ties Carlier richtten het bedrijf in 2009 op om 'de perfecte stadsfiets' te maken. Deze trok vooral de aandacht door zijn minimalistische

ontwerp. De onderneming leek aanvankelijk succesvol, maar volgens de laatste bekende cijfers leed het bedrijf inmiddels tientallen miljoenen euro's verlies.

Dure reparaties

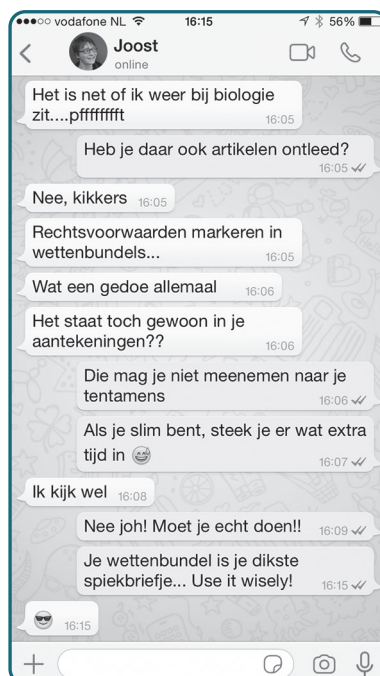
De curatoren moeten de specifieke toedracht van het faillissement nog onderzoeken. Maar het is bekend dat er grote investeringen nodig waren voor al de speciale voor VanMoof ontwikkelde onderdelen. Ook kampte de onderneming met hoger dan verwachte kosten voor reparaties die onder de garantieregeling vallen en er werd veel geld uitgegeven aan internationale groei.

Dit alles financierde het bedrijf telkens met nieuw aangetrokken kapitaal en leningen van durfinvesteerders. VanMoof had zelf eerder dit jaar al twijfels of het nog lang op die weg door kon gaan. Het bestuur waarschuwde dat het allerm minst zeker was dat er genoeg nieuwe kapitaalinjecties zouden komen die het bedrijf overeind zouden houden.

Verder waren er op sociale media ook veel klachten over lange wachttijden voor reparaties van haperende fietsen. Sinds de oprichting van VanMoof zijn er in totaal 190.000 fietsen van het merk verkocht in de wereld.

Uit het artikel van *RTL Z* blijkt dat de Rechtbank Amsterdam het faillissement van e-bikefabrikant VanMoof heeft uitgesproken. Beantwoord de volgende vragen over het faillissementsrecht.

- 1 In welk wetsartikel van de Faillissementswet staat dat een schuldenaar bij rechterlijk vonnis in staat van faillissement wordt verklaard?
- 2 Ontleed het betreffende wetsartikellid van de vorige vraag in rechtsvoorwaarde(n) en rechtsgevolg(en). Geef in je noteerwijze aan of het om cumulatieve of alternatieve rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen gaat aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van dit hoofdstuk.
- 3 Zoek aan de hand van de systematische methode het wetsartikel op waarin staat beschreven dat de schuldenaar van rechtswege de beschikking en het beheer over zijn tot het faillissement behorend vermogen verliest. Laat zien welke weg je hebt bewandeld om bij het juiste wetsartikel uit te komen.

Praktijkoefening 5

Lees het krantenartikel en beantwoord de bijbehorende vragen.

Er zwerven veel minder blikjes op straat nu er statiegeld op zit¹⁶

Trouw, 16 juli 2023

Een leerling van het Leidsche Rijn College levert een blikje in bij de eerste inlevermachine voor statiegeldflesjes en -blikjes op een middelbare school. ‘Zwerfinator’ Dirk Groot ziet een drastische afname van blikjes in het zwerfafval sinds er statiegeld op zit. Dit blijkt uit zijn rapport voor Rijkswaterstaat over het eerste halfjaar van 2023.

Op alle drankverpakkingen zou statiegeld moeten zitten, zegt Dirk Groot. Want statiegeld heeft direct effect op zwerfafval, blijkt uit zijn onderzoek. Groot vindt veel minder blikjes op straat sinds er 15 cent statiegeld op zit. Twee jaar geleden nam de hoeveelheid plastic zwerfflesjes drastisch af toen er op die flesjes statiegeld werd ingevoerd.

In april, mei en juni van dit jaar nam het aantal blikjes dat op straat bleef slingeren met ruim 55 procent af in vergelijking met dezelfde periode in voorgaande jaren, blijkt uit Groot's rapport. Rijkswaterstaat neemt zijn cijfers sinds 2019 mee in de eigen halfjaarrapportages over zwerfafval.

420 kilometer, 9945 drankverpakkingen

Onder de geuzennaam Zwerfinator doet Groot al jaren onderzoek naar alle soorten zwerfafval. Hij telt

wat hij per kilometer aantreft op vaste looproutes in verschillende steden en dorpen. In de eerste helft van 2023 liep hij 420 kilometer, waarin hij 9945 drankverpakkingen oprapte, waarvan 7195 blikjes en 988 plastic flesjes. Omgerekend is dat 17,1 blikje per kilometer, en dat betekent een afname van 20,4 procent ten opzichte van het gemiddelde over de eerste halfjaren van 2019 tot en met 2022.

Omdat het statiegeld op blikjes pas inging op 1 april, zijn de gevolgen voor het zwerfafval pas in de laatste drie maanden merkbaar: hier is de afname 55 procent. Dat effect loopt op, onder meer omdat er nog oude blikjes zonder statiegeld in omloop waren toen de regeling inging. Tussen maart en juni noteerde Groot een verschil van 64 procent. Dat komt al in de buurt van de 70 procent afname van de hoeveelheid kleine plastic flesjes, waarop sinds juli 2021 statiegeld zit.

Het totaal aantal drankverpakkingen per kilometer lag in de eerste helft van dit jaar 30 procent lager dan in voorgaande jaren. Blikjes en flesjes met statiegeld belanden nog wel op straat, maar ze hebben ‘opraapwaarde’ en worden door anderen vaak als-nog ingeleverd. Statiegeld werkt dus, maar het kan nog beter, denkt Groot. Bijvoorbeeld door het statiegeld te verhogen van 15 naar 25 cent (het bedrag in Duitsland) en het aantal innamepunten te vergroten zodat mensen in de openbare ruimte makkelijker hun blikjes en flesjes kunnen inleveren.

De helft van de blikjes is plat of zwaar gedeukt

Ook kan de oprapwaarde worden verhoogd als ook beschadigde flesjes en blikjes worden ingenomen. De helft van de statiegeldblikjes die Groot dit jaar op straat aantroef, was plat of zwaar gedeukt. Niemand raapt ze op omdat statiegeldmachines ze niet accepteren en ze bijna nergens handmatig worden ingenomen. Dat geldt inmiddels ook voor platte plastic statiegeldflesjes, constateert Groot. Tot april namen veel supermarkten die nog hand-

matig in, maar de meeste winkels zijn daarmee gestopt.

Beschadigde flesjes blijven daardoor op straat liggen, net als flesjes waar het etiket en verplicht onuitwisbare statiegeldlogo niet meer op zitten. De afname van het aandeel flesjes in het zwerfafval blijft mede daardoor steken rond 70 procent. Daarmee is de doelstelling van 90 procent bij lange niet gehaald.

De beste oplossing is volgens Groot statiegeld op alle drankverpakkingen, dus ook op drankkartons, knijpflesjes en plastic flesjes voor sap en zuivel, die nu nog zijn uitgezonderd. Volgens Groots tellingen is het aantal middelgrote en grote drankkartons in het zwerfafval in de afgelopen twee jaar verdubbeld. Waar voorheen kartons voornamelijk zuivel bevatten, is inmiddels meer dan een op de drie kartons gebruikt als verpakking voor water, limonade of sap.

- 1 Zoek het Besluit beheer verpakkingen 2014 op via **Overheid.nl**. Wat betekenen de termen 'drank' en 'metalen drankverpakking' in dit wetsartikel? Waar staat dit in het besluit omschreven?
- 2 Een van de maatregelen om zwerfafval te voorkomen is het heffen van statiegeld op metalen verpakkingen voor drank. In welk wetsartikel in het Besluit beheer verpakkingen 2014 is de maatregel opgenomen?
- 3 Ontleed het artikel dat je bij de tweede vraag van deze praktijkoefening hebt gevonden. Geef daarbij aan of de rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen alternatief of cumulatief zijn aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van dit hoofdstuk.
- 4 De minimale hoogte van het statiegeld wordt niet geregeld in het Besluit beheer verpakkingen 2014. In welke wet- of regelgeving is de minimale hoogte van het statiegeld wel geregeld?

Praktijkoefening 6

- 1 In welke titel van het BW is het huwelijk geregeld?
- 2 Ontleed artikel 1:31 BW. Geef daarbij aan of de rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen alternatief of cumulatief zijn aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van dit hoofdstuk.
- 3 Soms mag een huwelijk niet worden aangegaan. Kijk bijvoorbeeld naar de artikelen 1:32 BW, 1:37, lid 1 BW en 1:38 BW. Ontleed deze drie artikelen. Geef daarbij aan of de rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen alternatief of cumulatief zijn aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van dit hoofdstuk.
- 4 Ontleed artikel 1:42 BW. Geef daarbij aan of de rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen alternatief of cumulatief zijn aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van dit hoofdstuk.

Praktijkoefening 7

- 1 Hoe luidt het opschrift van de Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen?
- 2 Hoe luidt de aanhef van de Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen?
- 3 Ontleed artikel 4, lid 3 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen. Geef daarbij aan of de rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen alternatief of cumulatief zijn aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van dit hoofdstuk.

Praktijkoefening 8

Lees het artikel over het meenemen van medicijnen naar het buitenland en beantwoord de bijbehorende vragen.

Heb ik een verklaring nodig?¹⁷

Hetcak.nl

Voor welke medicijnen heb ik een verklaring nodig?

Medicijnen onder de Nederlandse Opiumwet

U heeft altijd een verklaring nodig voor een medicijn dat onder de Nederlandse Opiumwet valt.

U kunt uw (huis)arts of apotheker vragen of uw medicijn onder de Opiumwet valt. Of bekijk of uw medicijn op één van de lijsten van de Rijksoverheid staat. Zo ja, dan valt uw medicijn onder de Opiumwet. U heeft dan een verklaring nodig.

- Lijst 1 (onder andere zware pijnstillers en Ritalin)
- Lijst 2 (onder andere slaap- en kalmeringsmiddelen)

Als u wilt weten welke verklaring u nodig heeft, vul dan de *Medicijnen mee op reis-hulp* in.

Medicijnen die niet onder de Nederlandse Opiumwet vallen

Neem contact op met de ambassade of het consulaat van het land waar u heen gaat. Zij vertellen u wat u moet doen om uw medicijnen mee te kunnen nemen op reis. Of zij verwijzen u naar de instantie die u daarover informatie kan geven.

Deze vragen kunt u stellen aan de ambassade of het consulaat.

U kunt ook de *Medicijnen mee op reis-hulp* invullen en u weet wat u moet doen.

- 1 Stel dat je een trektocht door Nepal gaat maken en je wilt graag metopon meenemen. Moet je daartoe voorafgaand aan je vertrek een officiële verklaring aanvragen? Motiveer je antwoord met behulp van de lijsten achter in de Opiumwet.

- 2 Ontleed artikel 3a, lid 2 Opiumwet. Geef daarbij aan of de rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen alternatief of cumulatief zijn aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van dit hoofdstuk.

Praktijkoefening 9

- 1 Zoek met behulp van de systematische methode het wetsartikel op waarin wraking van rechters in civiele zaken is geregeld. Laat de weg zien die is bewandeld om bij het artikel uit te komen.
- 2 Ontleed het in vraag 1 gevonden wetsartikel in rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen. Geef in de noteerwijze aan of het om cumulatieve of alternatieve rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen gaat aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van dit hoofdstuk.

Praktijkoefening 10

- 1 Hoe luidt de considerans van de Huisvestingswet 2014?
- 2 Ontleed artikel 2, lid 1 Huisvestingswet 2014. Geef daarbij aan of de rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen alternatief of cumulatief zijn aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van dit hoofdstuk.
- 3 Ontleed artikel 15, lid 1 Huisvestingswet 2014. Geef daarbij aan of de rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen alternatief of cumulatief zijn aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van dit hoofdstuk.

Praktijkoefening 11

Lees het artikel en beantwoord de bijbehorende vragen.

Mantelzorg ontspoord vaak: ‘Heb mijn moeder een schop gegeven’¹⁸

RTL Nieuws, 23 juni 2023

Per ongeluk een zorgbehoevende partner beschim-meld brood geven of een extra slaappilletje over-dag voor wat rust: mantelzorg kan soms ontsporen. “Niet uit kwade opzet, maar omdat de mantelzor-ger handelt uit overbelasting, onwetendheid of on-kunde, kan dit leiden tot over de schreef gaan.”

Het afgelopen jaar kwamen meer dan 800 meldin-gen van ontspoorde mantelzorg binnen bij Veilig Thuis. Volgens een woordvoerder is dat aantal de afgelopen jaren met 17 procent gestegen. Een be-richt in *Trouw* hierover wordt bevestigd door Veilig Thuis. MantelzorgNL doet daarom nu, op de Inter-nationale dag tegen Ouderenmishandeling, de op-roep: meld het als je vermoedt dat de mantelzorg ergens ontspoord.

Die ontsporing begint vaak onschuldig. Zo kan een mantelzorger bijvoorbeeld kortaf of gefrustreerd reageren op een zorgbehoevend persoon. “Dan wordt eigenlijk alles van de zorg te veel”, zegt Fleur Kusters van MantelzorgNL tegen *RTL Nieuws*. “Als iemand bijvoorbeeld drie keer per nacht uit bed moet om een bed te verschonen, dan ben je op een gegeven moment zó moe.”

Relatie ontspoorde

Voor Twan Mensen is het een bekend verhaal. Hij was meer dan twintig jaar lang mantelzorger voor

zijn moeder, die een herseninfarct kreeg toen hij 16 jaar oud was. “De relatie veranderde. Mijn moeder kon geen moeder meer zijn en ik geen kind meer.”

De mantelzorg ging jarenlang constant door, van het ’s ochtends vroeg uit bed helpen van zijn moe-der tot het indrukken van de hulpknop geduren-de de nacht. Ondertussen was Mensen ook gewoon aan het werk en had hij een eigen gezin. “Voor we het in de gaten hadden, ontspoorde onze relaties in het gezin. Het was niet meer gezond”, vertelt hij aan *RTL Nieuws*.

Ongemerkt raakte Mensen door alles overbelast. Vooral richting het einde van de mantelzorgpe-riode ontspoorde het. “Het was een optelling van frustraties”, legt hij uit. “Het lukte niet om de juiste ondersteuning te vinden en door iets onbenulligs werden al mijn frustraties op dat moment te veel.”

Schop

“Ik heb mijn moeder een schop gegeven”, vertelt Mensen. “Waarschijnlijk vond ik op dat moment dat ze niet genoeg meewerkte en dat kwam er daar uit.” Hij kan er nog steeds emotioneel van worden, vertelt hij.

“Het is het laatste wat je wil dat je overkomt. Je schrikt ervan en schaamt je kapot. Ik voelde me enorm schuldig”, vertelt Mensen. Hij had gewild dat iemand destijds een melding had gemaakt of had opgemerkt dat hij en zijn gezin hulp nodig hadden bij de mantelzorg. Na het overlijden van zijn moeder hoorde hij ook pas dat de huisarts op het punt had gestaan om een melding te maken. “Maar dat heeft hij nooit gedaan.”

Mensen vond uiteindelijk hulp bij een lokale in-stantie die met het hele gezin om tafel ging om te praten over hoe het thuis ging en ook echt maat-werk bood.

Vijf miljoen mantelzorgers

Nederland telt momenteel vijf miljoen mantelzorgers, waarvan 800.000 mantelzorgers zwaarbelast zijn, meldt MantelzorgNL. Dat zijn mantelzorgers die meer dan acht uur per week of langer dan drie maanden intensief voor iemand zorgen. “Bijvoorbeeld bij het samenwonen met een partner met demantie, zorg je bijna 40 uur per week voor iemand. Dat is gewoon een fulltime baan”, vertelt Kusters.

Door lange wachtlijsten en personeelstekorten wordt er ook steeds meer van mantelzorgers gevraagd. In situaties waarbij wordt besloten dat op-

name van de zorgbehoevende toch de beste optie is, worden mensen bijvoorbeeld geconfronteerd met een wachtlijst van een half jaar. “Dan moet je echt goed in de gaten houden of dat half jaar goed gaat”, zegt Kusters.

“Het is heel belangrijk om de mantelzorger daarbij te ondersteunen. Je hebt echt te maken met twee slachtoffers”, vervolgt Kusters van MantelzorgNL. Juist door vermoedens van ontspoorde mantelzorg te melden, kan er meer zicht komen op die ontsporingen. “Het is ook een soort erkenning van die mantelzorger.”

- 1 Wat betekent mantelzorg ingevolge de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015? In welk artikel staat dit omschreven?
- 2 In het artikel van *RTL Nieuws* is Veilig Thuis genoemd. In paragraaf 4 van de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 staan de taken en bevoegdheden van Veilig Thuis geregeld. Ontleed artikel 4.1.1, lid 3 van deze wet. Geef daarbij aan of de rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen alternatief of cumulatief zijn aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van dit hoofdstuk.
- 3 Ontleed artikel 5.3.2, lid 2 Wet maatschappelijke ondersteuning 2015. Geef daarbij aan of de rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen alternatief of cumulatief zijn aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van dit hoofdstuk.

Praktijkoefening 12

Lees het artikel en beantwoord de bijbehorende vragen.

Huisverbod¹⁹

Huiselijkgeweld.nl

Het huisverbod houdt in dat een pleger van huiselijk geweld in beginsel tien dagen zijn of haar woning niet meer in mag en in die periode ook geen contact mag opnemen met de partner of de kinderen. De maatregel biedt de mogelijkheid om in een noodsituatie te voorzien in een afkoelingsperiode waarbinnen de nodige hulpverlening op gang kan worden gebracht en escalatie kan worden voorkomen.

Het huisverbod kan ook worden opgelegd bij kindermishandeling of een ernstig vermoeden daarvan. Het huisverbod wordt in de vorm van een beschikking uitgereikt door de burgemeester of door de politie indien zij daartoe wordt gemandateerd.

De burgemeester kan afhankelijk van de situatie het huisverbod verlengen tot maximaal vier weken. Een uithuisgeplaatste die zich niet aan het huisverbod houdt, kan maximaal twee jaar gevangenisstraf krijgen of een taakstraf. De uithuisgeplaatste heeft de mogelijkheid om tegen het huisverbod in beroep te gaan bij de bestuursrechter.

- 1 Wat is de definitie van ‘huisverbod’? In welk wetsartikel is dit opgenomen? Laat via de registermethode zien hoe je tot dit antwoord bent gekomen.
- 2 Kan een huisverbod ook worden opgelegd aan een minderjarig persoon? Motiveer je antwoord.
- 3 Ontleed artikel 2, lid 3 Wet tijdelijk huisverbod. Geef daarbij aan of de rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen alternatief of cumulatief zijn aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van dit hoofdstuk.
- 4 Geef aan hoe artikel 2 Wet tijdelijk huisverbod is onderverdeeld in leden, subs en/of subleden.

Praktijkoefening 13

- 1 Ontleed artikel 7 Vreemdelingenwet 2000. Geef daarbij aan of de rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen alternatief of cumulatief zijn aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van dit hoofdstuk.
- 2 Geef aan hoe artikel 1 Vreemdelingenwet 2000 is onderverdeeld in leden, subs en/of subleden.

Praktijkoefening 14

Ontleed de volgende wetsartikelen in rechtsvoorwaarde(n) en rechtgevolg(en). Geef daarbij aan of het om cumulatieve of alternatieve rechtsvoorwaarden/rechtsgevolgen gaat aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van dit hoofdstuk.

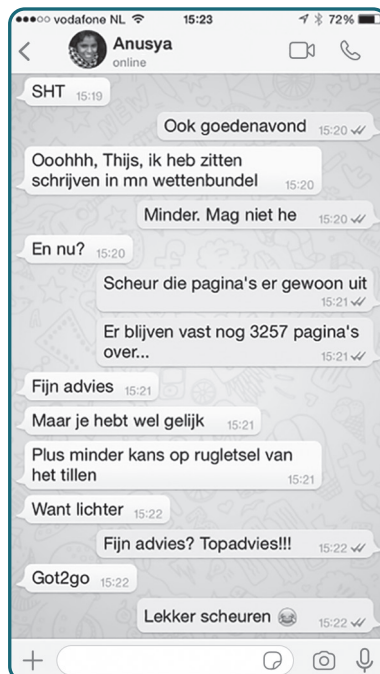
- 1 Artikel 6:222 BW
- 2 Artikel 13 Rijksoctrooiwet 1995
- 3 Artikel 9, lid 1 Wegenverkeerswet 1994
- 4 Artikel 3:33 BW
- 5 Artikel 4:42, lid 1 BW
- 6 Artikel 3:84, lid 1 BW

- 7 Artikel 1a, lid 2 Wet gelijke behandeling van mannen en vrouwen
- 8 Artikel 17, lid 1 Verdrag betreffende (de) overeenkomst tot internationaal vervoer van goederen over de weg
- 9 Artikel 6, lid 1 Haags Kinderbeschermingsverdrag 1996
- 10 Artikel 87, lid 1 Rv
- 11 Artikel 6:162 juncto (in samenhang met) 6:163 BW
- 12 Artikel 3:44, lid 2 BW
- 13 Artikel 7:400, lid 1 BW

Praktijkoefening 15

Geef per wetsartikel aan hoeveel leden, subs en/of subleden het artikel heeft. Geef duidelijk aan waar de subs en/of subleden in het wetsartikel zijn geplaatst.

- 1 Artikel 4:97 BW
- 2 Artikel 6:193c BW
- 3 Artikel 1 Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen 1945
- 4 Artikel 12 Auteurswet
- 5 Artikel 22a Faillissementswet
- 6 Artikel 6 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv)
- 7 Artikel 37 Wet op de rechtsbijstand
- 8 Artikel 7j Kadasterwet
- 9 Artikel 1:5a Wet op het financieel toezicht
- 10 Artikel 4 Wet melding collectief ontslag

3 Het oplossen van een juridische casus I (basis)

In hoofdstuk 1 en 2 heb je geleerd hoe je wetten en regelingen kunt hanteren. Je bent als het goed is inmiddels wat vaardiger in het ontleden van wetsartikelen in rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen. We kunnen nu de volgende stap nemen in het ontwikkelen van een juridische kernvaardigheid: het oplossen van een casus aan de hand van het vierstappenplan.

Er zijn meerdere methoden denkbaar om te komen tot een oplossing van een juridisch geschil. Een van deze methoden is het vierstappenplan. Dit plan leert je op een gestructureerde wijze een juridisch probleem te analyseren en op te lossen. Het helpt je om vaardig te worden in het aanbrengen van structuur in je gedachten en je (juridische) redeneerwijze.

In dit hoofdstuk leggen we de basis van het vierstappenplan uit, waarbij je aan de hand van een bepaald wetsartikel(lid) tot een oplossing voor een juridisch geschil komt. In hoofdstuk 7 volgt een verdieping op het vierstappenplan. Voordat we tot deze verdieping overgaan, bekijken we in de volgende hoofdstukken eerst hoe wetsartikelen worden uitgelegd en geïnterpreteerd in jurisprudentie (hoofdstuk 4), parlementaire stukken (hoofdstuk 5) en juridische literatuur (hoofdstuk 6). In hoofdstuk 7 brengen we de vaardigheden uit al deze hoofdstukken samen in het oplossen van een juridische casus (verdiept).

3.1 Het vierstappenplan (basis)

Het zal geregeld voorkomen dat je zelf in een situatie terechtkomt waarbij je je afvraagt hoe je dit probleem het best (juridisch) kunt oplossen. Denk hierbij aan een net aangeschafte mobiele telefoon die zonder jouw toedoen kapotgaat of aan de te hoge huurprijs die je voor je studentenkamer betaalt. Het vierstappenplan kan je hierbij helpen.

Dit vierstappenplan ziet er als volgt uit.

- stap 1** het formuleren van de rechtsvraag (paragraaf 3.1.1)
- stap 2** het analyseren van het juridische kader (paragraaf 3.1.2)
- stap 3** het toepassen van de feiten op het juridische kader (paragraaf 3.1.3)
- stap 4** het beantwoorden van de rechtsvraag (paragraaf 3.1.4)

In de subparagrafen leggen we de toepassing van het vierstappenplan uit aan de hand van de volgende casus.²⁰

Bart woont in de provincie Groningen in een kleine boerderij midden in de weilanden met veel bomen en beplanting. Ongeveer 250 meter van zijn boerderij staat een kerk. De stichting Heilige Zaken, eigenaar van deze kerk, heeft een verzoek tot een omgevingsvergunningverlening ingediend bij het college van burgemeester en wethouders (hierna: het college) van de gemeente Haren voor het oprichten van een gebouw ten behoeve van een kinderdagverblijf naast de kerk. Dit kinderdagverblijf zal met name worden gebruikt voor de opvang van de kinderen tijdens de kerkdiensten. In het besluit van 15 juli 2024 wordt de omgevingsvergunning door het college verleend. De afstand tussen de boerderij van Bart en het nieuw op te richten gebouw zal ongeveer 240 meter bedragen. Tussen de boerderij en het gebouw bevinden zich bomen, beplanting en een weiland. Het nieuwe gebouw zal volgens de bouwtekeningen op het hoogste punt 4,5 meter hoog zijn.

Bart vindt dat hij door de verleende omgevingsvergunning in zijn belangen wordt geraakt, omdat het uitzicht vanuit zijn boerderij door dit nieuwe gebouw wordt aangetast. Hij dient bij het college een bezwaarschrift in tegen de verleende omgevingsvergunning. Het college is echter van mening dat Bart geen belanghebbende in de zin van de Awb is en dat zijn bezwaar om die reden niet-ontvankelijk is. Volgens het college worden zijn belangen door de vergunningverlening niet geraakt, aangezien het zicht van Bart op het nieuwe gebouw van geringe betekenis is.

Uit onafhankelijk onderzoek blijkt dat het nieuw op te richten gebouw niet de directe woon- en leefomgeving van Bart beïnvloedt. Het zicht dat Bart op het gebouw heeft, wordt namelijk gedurende een groot deel van het jaar grotendeels belemmerd door bomen en beplanting.

Bart is het niet eens met het besluit van het college dat hij niet-ontvankelijk is: hij is wél belanghebbende en dus ontvankelijk in zijn bezwaar! Hij heeft er namelijk last van dat zijn uitzicht in de verte zal worden vertroebeld door een nieuw op te richten gebouw.

Bart komt bij jou voor juridisch advies. Hij wil weten of hij nog een kans maakt om via de rechter de omgevingsvergunning van tafel te krijgen (te laten vernietigen). Hiervoor is vereist dat Bart als belanghebbende in de zin van de Awb kan worden aangemerkt.

3.1.1 Stap 1: het formuleren van de rechtsvraag

Bart komt, zoals aangegeven, bij jou voor juridisch advies. Van belang zijn de feiten die in de casus naar voren komen; op basis daarvan kun je het wettelijk kader bepalen. In de praktijk is de kans overigens groot dat een cliënt niet alle feiten schetst. Veelal is er dus een schone taak weggelegd voor een jurist om alle feiten boven water te krijgen, zodat de omvang van het juridische geschil duidelijk(er) wordt. Het achterhalen van alle feiten is een belangrijke vaardigheid, die je je vaak pas in de praktijk goed eigen kunt maken. In dit geval gaan we voor het gemak uit van de feiten zoals deze zijn geschetst in de casus.

Voor het formuleren van de rechtsvraag zijn de volgende punten relevant:

- De partij(en): indien deze aanwezig zijn, moeten de partijen die het (mogelijke) geschil met elkaar hebben, worden benoemd in de rechtsvraag.
- Het wettelijk kader: vermeld hierbij het geselecteerde wetsartikel(lid).

- Het rechtsgevolg: dit rechtsgevolg blijkt uit het geselecteerde wetsartikel. Welk rechtsgevolg treedt in, indien het antwoord op de rechtsvraag positief is? Of welk rechtsgevolg treedt juist niet in als het antwoord op de rechtsvraag negatief is? Het antwoord op de rechtsvraag is van belang, want dat geeft het rechtsgevolg aan dat wel of niet intreedt.

Uit ons voorbeeld blijkt dat Bart graag wil weten of hij nog een kans maakt bij de rechter om de omgevingsvergunning te laten vernietigen. Hiervoor is het van belang dat hij kan worden beschouwd als belanghebbende. In de casus is ook aangegeven dat het gaat om een belanghebbende in de zin van de Awb. De vaardigheden waarmee je kennis hebt gemaakt in hoofdstuk 1 van dit boek komen hier nu goed van pas; via de systematische zoekmethode kun je namelijk opzoeken waar het begrip ‘belanghebbende’ in de wet is geregeld. De systematische methode ziet er in ons voorbeeld als volgt uit:

- publiekrecht
- bestuursrecht
- Awb
- hoofdstuk 1 Inleidende bepalingen
- titel 1.1 Definities en reikwijdte
- artikel 1:2, lid 1 Awb

Met de opgezochte informatie kun je de rechtsvraag formuleren. Deze luidt voor ons voorbeeld als volgt.

Is Bart aan te merken als belanghebbende in de zin van artikel 1:2, lid 1 Awb?

In deze rechtsvraag zien we alle eerder genoemde punten terugkomen:

- de partij(en): in dit geval is er maar één partij, te weten Bart;
- het wettelijk kader: het gaat om artikel 1:2, lid 1 Awb;
- het rechtsgevolg: kijk in artikel 1:2, lid 1 Awb voor het rechtsgevolg. In dit geval is dat: belanghebbende. Als het antwoord op de rechtsvraag positief is, is Bart belanghebbende in de zin van de Awb.

Nu de rechtsvraag is geformuleerd, gaan we bij stap 2 het wetsartikel(lid) nader onderzoeken.

3.1.2 Stap 2: het analyseren van het juridische kader

Bij stap 2 analyseer en interpreteer je het bij stap 1 geselecteerde wetsartikel. In de praktijk wordt voor het interpreteren van een wetsartikel vaak gekeken naar andere rechtsbronnen met behulp waarvan de toepassing van het wetsartikel verder verduidelijkt en uitgelegd kan worden. Andere rechtsbronnen dan de wet zijn bijvoorbeeld jurisprudentie, parlementaire stukken en juridische literatuur. Hiermee maak je nader kennis in de volgende hoofdstukken. In dit hoofdstuk beperken we ons tot de uitleg van het vierstappenplan aan de hand van een wetsartikel.

Het analyseren van een rechtsregel uit een wetsartikel start met het ontleden van het wetsartikel in rechtsvoorwaarde(n) en rechtsgevolg(en).

In ons voorbeeld gaat het om het begrip ‘belanghebbende’ dat in artikel 1:2, lid 1 Awb is opgenomen. De omschrijving is als volgt.

Artikel 1:2, lid 1 Awb

Onder belanghebbende wordt verstaan: degene wiens belang rechtstreeks bij een besluit is betrokken.

Dit leidt tot de volgende rechtsvoorwaarden en het volgende rechtsgevolg.

Artikel 1:2, lid 1 Awb:

- Rv1: degene
- Rv2: degene heeft een belang
- Rv3: dat belang is rechtstreeks bij een besluit betrokken

- Rg: (er is sprake van een) belanghebbende

Nadat het wetsartikel is ontleed, kijken we in stap 3 verder naar een concrete oplossing door het toepassen van de feiten op het juridische kader.

3.1.3 Stap 3: het toepassen van de feiten op het juridische kader

In stap 3 worden de stappen 1 en 2 als het ware bij elkaar gebracht; je gaat kijken naar de feiten in de casus en past deze vervolgens toe op het geselecteerde juridische kader, in dit geval specifiek op de rechtsvoorwaarden van het wetsartikel(lid), van stap 2. Zoals je weet uit hoofdstuk 2, kun je uit de afkortende noteerwijze afleiden dat sommige rechtsvoorwaarden cumulatief zijn en andere alternatief. Alle cumulatieve rechtsvoorwaarden móéten steeds bij stap 3 worden toegepast. Dit geldt niet voor de alternatieve rechtsvoorwaarden. Bij alternatieve rechtsvoorwaarden kies je op basis van de feiten uit de casus de meest toepasselijke. Overigens kunnen meerdere alternatieve rechtsvoorwaarden van toepassing zijn op de feiten uit de casus; in de praktijk werken juristen soms alle alternatieve rechtsvoorwaarden die van toepassing (kunnen) zijn uit. Op die manier proberen zij de kans op succes voor een cliënt te vergroten. In deze fase van de studie is het aan jou om die alternatieve rechtsvoorwaarde te kiezen die je gezien de feiten uit de casus het meest geschikt vindt voor het oplossen van de juridische casus. Blijf opletten dat je, zoals hiervoor al aangegeven, wel steeds álle cumulatieve rechtsvoorwaarden toepast, ook als je al vrij snel ziet dat aan een van de rechtsvoorwaarden niet is voldaan (en dat daardoor het rechtsgevolg niet intreedt). In de praktijk kunnen sommige rechtsvoorwaarden namelijk op verschillende manieren worden geïnterpreteerd en kan het zomaar zijn dat jouw toepassing door bijvoorbeeld een rechter niet wordt gevolgd. Als je de andere cumulatieve rechtsvoorwaarden dan verder niet hebt toegepast, loop je het risico dat de toepassing van de rechtsvoorwaarden door de tegenpartij wordt gevolgd of door de rechter zelf wordt ingevuld (met wellicht een mindere kans van slagen voor het juridisch probleem van jouw cliënt).

Voor de toepassing van de feiten uit de casus op de rechtsvoorwaarden gebruiken we de afkorting ‘i.c.’ Dit staat voor ‘in casu’ en betekent ‘in deze casus’. Hiermee wordt aangegeven dat je de feiten uit de casus naast de rechtsvoorwaarden legt om te beoordelen of deze op elkaar aansluiten en of het rechtsgevolg intreedt of niet.

In onze casus zijn de relevante feiten als volgt:

- Op 15 juli 2024 is een omgevingsvergunning verleend door het college van de gemeente Haren aan de stichting Heilige Zaken voor de oprichting van een gebouw ten behoeve van een kinderdagverblijf.
- De afstand tussen de boerderij van Bart en het reeds bestaande kerkgebouw is 250 meter.
- De afstand tussen de boerderij en het nieuw op te richten gebouw is ongeveer 240 meter.
- Het nieuwe gebouw is blijkens de bouwtekeningen op het hoogste punt 4,5 meter hoog.
- Tussen het nieuw op te richten gebouw en Barts boerderij bevinden zich bomen, beplanting en een weiland.
- Het zicht dat Bart op het nieuw op te richten gebouw heeft, wordt gedurende een groot deel van het jaar grotendeels belemmerd door bomen en beplanting.
- Uit onafhankelijk onderzoek blijkt dat het nieuw op te richten gebouw niet de directe woon- en leefomgeving van Bart beïnvloedt.

Uit de afkortende noteerwijze in stap 2 blijkt dat het in ons voorbeeld gaat om cumulatieve rechtsvoorwaarden: voor het intreden van het rechtsgevolg moet dus aan alle rechtsvoorwaarden zijn voldaan. Als je de feiten daarbij betreft kom je bij stap 3 dan tot de volgende toepassing.

- Rv1: degene: i.c. gaat het om Bart. Bart is een natuurlijk persoon
- Rv2: degene heeft een belang: de vraag is of Bart i.c. een belang heeft. Zijn de gevolgen van de omgevingsvergunning voor Bart in relevante mate anders dan voor anderen in het algemeen? Bart zou zich moeten kunnen onderscheiden van een willekeurige derde (bijvoorbeeld een voorbijganger). Verdedigd zou kunnen worden dat het belang van Bart voldoende onderscheidend is van een willekeurige passant, omdat hij in de buurt woont van het nog op te richten kinderverblijf
- Rv3: dat belang is rechtstreeks bij een besluit betrokken: i.c. kan uit de feiten worden afgeleid dat Bart gedurende een groot deel van het jaar weinig zicht zal hebben op het nieuw op te richten gebouw door de bomen en beplanting. Uit onafhankelijk onderzoek blijkt dat het nieuw op te richten gebouw niet de directe woon- en leefomgeving van Bart beïnvloedt. Ook spelen de ligging en afstand een rol: het nieuwe gebouw komt naast de bestaande kerk te staan op ongeveer 240 meter afstand van Barts boerderij. Die kerk staat er al veel langer, dus het uitzicht van Bart zal niet wezenlijk veranderen

In ons voorbeeld is niet voldaan aan de derde rechtsvoorwaarde. Hoewel je hier al kunt zien of het rechtsgevolg al dan niet intreedt, wordt het antwoord op de rechtsvraag pas in stap 4 gegeven.

3.1.4 Stap 4: het beantwoorden van de rechtsvraag

Bij de laatste stap van het vierstappenplan bekijk je concreet of aan alle rechtsvoorwaarden van het ontlede wetsartikel is voldaan en geef je antwoord op de vraag of het rechtsgevolg wel of niet intreedt. Dit moet zichtbaar worden op basis van de bij stap 1 geformuleerde rechtsvraag.

In ons voorbeeld luidt de rechtsvraag: is Bart aan te merken als belanghebbende in de zin van artikel 1:2, lid 1 Awb? Het antwoord op deze rechtsvraag is: aangezien niet aan alle rechtsvoorwaarden van artikel 1:2, lid 1 Awb is voldaan, is Bart geen belanghebbende in de zin van de Awb.

Het oplossen van een juridische casus vergt overigens veel oefening (en geduld). Het vierstappenplan is vooral in het begin van je studie een handig middel om je gedachten te ordenen om vervolgens een juridische casus op te lossen. Je zult merken dat je in de loop van je studie steeds vaardiger wordt in het oplossen van een juridische casus.

3.2 Praktijkoefeningen oplossen juridische casus I (basis)

Praktijkoefening 1

Lees de casus en beantwoord de bijbehorende vraag.

Bauke van der Made heeft een erfenis ontvangen na het overlijden van haar oma. Zij heeft het plan bedacht om met deze erfenis een mooie smartwatch te kopen als blijvende herinnering aan haar oma. Haar oog valt op de Apple Watch SE. Bauke gaat op een zaterdag naar designwinkel Upgrade en vraagt aan de eigenaar en verkoper Sjoerd Jansma of hij deze smartwatch verkoopt. Sjoerd geeft aan dat dit het geval is en laat haar het model zien. De kosten van de Apple Watch SE zijn € 350,-. Bauke geeft aan dat ze deze smartwatch graag wil kopen. Ze sluiten de overeenkomst en Bauke betaalt € 350,-. Ze neemt de smartwatch direct mee naar huis.

Is sprake van een koopovereenkomst tussen Bauke en Upgrade ex artikel 7:1 BW? Het woordje 'ex' wordt geregeld gebruikt in het recht en betekent zo veel als 'op grond van'. Los deze casus op met behulp van het vierstappenplan.

Praktijkoefening 2

Is in de casus van Bauke sprake van een consumentenkoop ex artikel 7:5, lid 1 BW? Los deze casus op aan de hand van het vierstappenplan.

Praktijkoefening 3

Lees de casus en beantwoord de bijbehorende vraag.

Kees en Anja zijn gelukkig met elkaar getrouwd. Ze wonen in een vrijstaand huis met garage in Arnhem en hebben twee kinderen, Justus en Jamie. Kees en Anja hebben helaas één probleem: ze geven geld uit als water. Aan het eind van elke maand komen ze steevast € 500,- tekort. Kees en Anja vinden het moeilijk om te bezuinigen, dus ze spreken met elkaar af om na te denken over mogelijkheden om extra geld te verdienen.

De weken verstrijken en Anja zit er flink mee in haar maag: hoe kan ze nu toch aan extra geld komen? Tijdens een familiedag spreekt Anja met haar neef Jan over zijn ambities: hij wil een beroemde dj worden. Hij zoekt alleen nog een studio waar hij zijn muziek kan produceren. Anja denkt: dat is het! Ze zegt tegen Jan dat hij de garage bij haar huis kan huren en verbouwen tot een studio. Jan is blij met het voorstel van Anja en stemt ermee in. Ze komen mondeling overeen dat Jan per maand € 500,- aan huur zal betalen en zelf de verbouwing van de garage tot studio bekostigt. Tevens spreken ze met elkaar af dat Anja en Kees gedurende de huurperiode de garage niet mogen gebruiken. Anja ziet de financiële problemen van haar en Kees als sneeuw voor de zon verdwijnen.

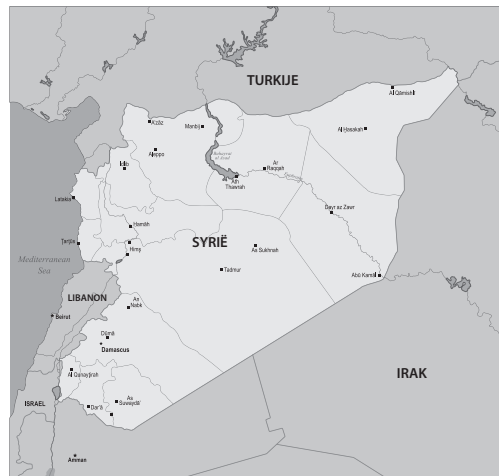
Een paar dagen na de familiedag zet Anja de afspraken op papier en op 5 september 2024 tekenen Anja en Jan de huurovereenkomst. Met de getekende overeenkomst in haar hand loopt Anja op Kees af en zegt: 'Onze financiële zorgen zijn voorbij. Ik heb de garage verhuurd aan mijn neef Jan voor een bedrag van € 500,- per maand.' Kees schrikt van de mededeling van Anja en trekt wit weg: hij heeft een bloedhekel aan Jan en wil onder geen beding dat hij hun garage gaat huren!

Kees heeft ooit gelezen dat een echtgenoot toestemming moet verlenen, indien de andere echtgenoot een door de echtgenoten bewoonde woning wil verhuren. Hij vraagt zich af of dit ook geldt voor een bij de woning behorende garage. Hij belt met zijn vriend Rob, die als juridisch medewerker werkzaam is bij XXX Rechtsbijstand, en legt hem de vraag voor. Rob vertelt dat het uiteindelijk de vraag is of Anja op grond van artikel 1:88, lid 1 aanhef en onder sub a BW toestemming nodig heeft van Kees voor de verhuur van de bij de woning behorende garage.

Geef antwoord op deze vraag aan de hand van het vierstappenplan.

Praktijkoefening 4

Lees de casus en maak de bijbehorende opdracht.

Youssef beschikt sinds 2021 over een verblijfsvergunning voor bepaalde tijd op grond van de artikelen 28 en 29, lid 1 sub a Vreemdelingenwet 2000 (Vw 2000). Een verblijfsvergunning voor bepaalde tijd op grond van artikel 29, lid 1 sub a Vw 2000 wordt verleend aan een vreemdeling die verdragsvluchteling is. In 2021 is de verblijfsvergunning aan Youssef toegekend: Youssef had aangetoond dat hij in zijn land van herkomst, Syrië, voor vervolging te vrezan had vanwege zijn geloof. Nu meent de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) dat Youssef bij zijn aanvraag om een verblijfsvergunning heeft gelogen over zijn land van herkomst. De IND beschikt over anonieme tips waaruit blijkt dat Youssef niet de Syrische, maar de Irakese nationaliteit heeft. De IND verricht, om extra zorgvuldig te zijn, nader onderzoek en op basis van onder andere een taalanalyse komt vast te staan dat Youssef afkomstig is uit Irak.

Artikel 32 Vw 2000 geeft regels omtrent het intrekken van een verblijfsvergunning voor bepaalde tijd. Gebruik het vierstappenplan om te bepalen of de IND op grond van artikel 32, lid 1 Vw 2000 de verblijfsvergunning voor bepaalde tijd van Youssef kan intrekken.

Praktijkoefening 5

Lees de casus en maak de bijbehorende opdracht.

Anneke is een 50-jarige ondernemster uit Doetinchem. Zij heeft al twee jaar een goed draaiende winkel in tweedehands kinderkleding, die vijf dagen in de week van 12.00 tot 17.00 uur open is. Anneke heeft veel plezier in haar werk, op één ding na: ze is het afgelopen jaar tweemaal aan het einde van de dag overvallen. Anneke voelt zich niet meer veilig en heeft daarom sinds kort een vuurwapen onder de toonbank liggen. Voor het vuurwapen heeft zij een aantal jaren geleden een erkenning van de korpschef gekregen ingevolge artikel 9 Wet wapens en munitie (WWM). Anneke was in die tijd namelijk werkzaam op een schietbaan, wat een toewijzingsgrond was voor de erkenning. Tijdens haar werkzaamheden op de schietbaan oefende zij zelf ook een aantal keer per dag met schieten. Toen de kledingwinkel officieel werd geopend, heeft Anneke haar arbeidsovereenkomst bij de schietbaan opgezegd en sindsdien heeft zij niet meer geschoten. Wel voldoet zij aan alle voorschriften uit de WWM met betrekking tot het register en het ontvangstbewijs.

Op een dag leest Anneke de volgende tekst op Nu.nl:

Ministerie tegen wapenbezit winkeliers²¹

Nu.nl, 7 mei 2014

Het Ministerie van Veiligheid en Justitie blijft ertegen dat winkeliers wapens hebben om zich te kunnen verweren tegen overvallers.

‘Het mag gewoon niet en je zou alleen maar een geweldsspiraal krijgen’, aldus een woordvoerder woensdag.

Ruim 60 procent van door *EenVandaag* ondervraagde winkeliers pleit voor verruiming

van de Wapenwet. Een op de vijf heeft al een wapen achter de toonbank.

88 procent van de winkeliers zegt begrip te hebben voor het wapenbezit van het juweliersechtpaar in Deurne, dat te maken kreeg met een overval waarbij twee daders de dood vonden. Een ruime meerderheid (63 procent) vindt dat het stel niet moet worden vervolgd wegens verboden wapenbezit.

Anneke maakt zich zorgen over het wapen dat zij onder de toonbank heeft liggen. Ze vraagt jou om juridisch advies. Je komt tot de volgende (rechts)vraag: mag Annekes erkenning voor het bezitten van een vuurwapen worden ingetrokken ingevolge artikel 12 WWM?

Los de casus van Anneke op aan de hand van het vierstappenplan. Daarbij mag je ervan uitgaan dat de korpschef op grond van artikel 9 WWM bevoegd is.

Praktijkoefening 6

Lees het krantenartikel en de casus door. Beantwoord daarna de bijbehorende vraag.

Energietoeslag ook dit jaar 1300 euro, deel studenten krijgt 400 euro²²

Nos.nl, 3 juli 2023

De energietoeslag komt ook in 2023 uit op maximaal 1300 euro voor huishoudens met een inkomen op of net boven het sociaal minimum. Uitwonende studenten met een aanvullende beurs krijgen dit jaar 400 euro.

Dat staat in het wetsvoorstel Energietoeslag 2023 van minister Carola Schouten voor Armoedebeleid. “De energierekening is lager dan vorig jaar, maar nog steeds een stuk hoger dan eerst”, zegt Schouten. Zij is blij dat de gemeenten ook voor dit jaar het verdelen van de energietoeslag willen uitvoeren.

Sommige gemeenten hebben naast de 1300 euro vorig jaar, alvast voor dit jaar een energietoeslag verleend van 500 euro. Voor de mensen die dit bedrag al hebben ontvangen geldt dat zij er maximaal 800 euro bij krijgen, tot een totaal van 1300 euro voor 2023.

Gift voor studenten

Voor de specifieke groep studenten wordt de regeling uitgevoerd door de Dienst Uitvoering Onder-

wijs (DUO). Het gaat om een gift. Het kabinet zegt hiermee gehoor te geven aan enkele rechterlijke uitspraken over het recht van studenten op energietoeslag en het advies van de Raad van State.

Studenten konden bij gemeenten aankloppen voor de 'gewone' energietoeslag, maar bleken door de

eisen die werden gesteld vaak buiten de boot te vallen.

De energietoeslag staat los van het energieplafond dat voor iedereen geldt. Uitwonende studenten met een studentenkamer vallen daar ook onder, via de regeling voor appartementen en onzelfstandige wooneenheden.

Casper en Imran wonen beiden in een studentenhuus in Utrecht. Casper ontvangt maandelijks een aanvullende beurs en heeft van DUO een brief gekregen dat hij in november 2023 een energietoeslag van € 400,- ontvangt. Imran wil ook in aanmerking komen voor deze energietoeslag en heeft bij DUO een aanvraag ingediend. DUO laat echter schriftelijk weten dat hij hiervoor niet in aanmerking komt, omdat Imran geen aanvullende beurs krijgt. DUO kan dus niets voor hem betekenen. Imran vindt dit oneerlijk en wil iets doen. Hij heeft gehoord dat hij bezwaar kan maken tegen dit besluit en dat hij dit het best kan doen bij het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Utrecht (hierna: het college). De gemeente betaalt immers de energietoeslag voor al haar inwoners die voor deze toeslag in aanmerking komen. Imran klimt in de pen en schrijft een uitvoerig betoog waarom hij van mening is dat ook hij een energietoeslag van € 400,- zou moeten krijgen. Hij vraagt aan het college of dit bedrag alsnog op zijn rekening kan worden gestort. Na een maand ontvangt Imran een brief van het college: Imran heeft zijn bezwaar niet aan de juiste instantie gericht, dus het college neemt zijn bezwaar niet in behandeling. Imran is woest! Het college is niet eens ingegaan op zijn inhoudelijke standpunt! Een vriend van Imran, die rechten studeert, wijst hem op artikel 6:15, lid 1 Awb. Hierin staat dat, indien het bezwaarschrift is ingediend bij een onbevoegd bestuursorgaan, het bezwaarschrift moet worden doorgezonden naar het bevoegde bestuursorgaan.

Imran wil het naadje van de kous weten en vraagt zich af of het college in dit geval verplicht was om het bezwaarschrift door te sturen naar DUO. Jij biedt Imran aan om hem te helpen en lost deze vraag op aan de hand van het vierstappenplan. Overigens is het goed om te weten dat je bij de bestuursrechter alleen een beroepschrift kan indienen, dus houd hiermee rekening tijdens het ontleden van het wetsartikellid.

Praktijkoefening 7

Lees de casus en maak de bijbehorende opdracht.

Student Yasmina Ibrahim huurt van woningcorporatie Midden-Nederland een kamer in het centrum van Rotterdam voor een huurprijs van € 650,- exclusief gas, water en licht. Na een hevige storm zijn enkele dakpannen van het huis gewaaid en lekt er sinds die tijd regenwater door het plafond op de vloer van Yasmina's kamer. Ondanks het nemen van enkele maatregelen, zoals het neerzetten van emmers om het regenwater op te vangen, kan Yasmina niet voorkomen dat het water een behoorlijke vlek op de vloer veroorzaakt. Yasmina licht op 8 november 2024 de woningcorporatie in. De woningcorporatie geeft aan dat het dak weliswaar spoedig wordt gerepareerd, maar dat wegens enorme drukte pas over enkele maanden een klusjesman kan worden gestuurd om het probleem in haar kamer op te lossen. Tot die tijd zal Yasmina moeten wachten, aldus de woningcorporatie.

Yasmina heeft intussen behoorlijk last van de watervlek: niet alleen begint de vloer te stinken, ook groeit er schimmel in haar kamer. Yasmina vindt het onterecht dat zij de volledige huurprijs aan de woningcorporatie moet betalen nu zij veel hinder ondervindt van de lekkage. Bovendien blijkt uit de mededeling van de woningcorporatie dat dit probleem niet op korte termijn zal worden opgelost.

Is ten aanzien van de kamer van Yasmina sprake van een gebrek in de zin van artikel 7:204, lid 2 BW? Los deze casus op aan de hand van het vierstappenplan.

Praktijkoefening 8

Lees de casus en beantwoord de bijbehorende vraag.

Yasmina is er intussen helemaal klaar mee. Zij vraagt zich af of zij met succes vermindering van de huurprijs kan vorderen van de woningcorporatie op grond van artikel 7:207, lid 1 BW wegens vermindering van haar huurgenot.

Geef antwoord op deze vraag aan de hand van het vierstappenplan.

Praktijkoefening 9

Lees de teksten en los de volgende casus op.

Rijksoverheid

Regels gelijke behandeling op het werk²³

Rijksoverheid.nl

Bij een sollicitatie en op het werk mag geen sprake zijn van ongelijke behandeling. Dit betekent dat werkgevers geen onderscheid mogen maken op de zogenoemde discriminatiegronden. In sommige gevallen mogen zij hierop een uitzondering maken.

Discriminatiegronden

Volgens artikel 1 van de Grondwet is discriminatie verboden. Daarnaast zijn er wetten voor gelijke behandeling. Deze zorgen ervoor dat mensen geen ongelijke behandeling krijgen op basis van bepaalde kenmerken. Er staat een aantal discriminatiegronden in de wet, zoals ras, godsdienst en leeftijd.

Onderscheid soms niet verboden

Werkgevers mogen geen direct of indirect onderscheid maken op basis van de discriminatiegronden. In sommige gevallen mogen zij hierop een uitzondering maken.

Direct onderscheid werknemers

Bij direct onderscheid is het meteen duidelijk dat een werkgever verschil maakt. Bijvoorbeeld wanneer een vrouw hoort dat zij geen directeur wordt, omdat zij vrouw is. Direct onderscheid mag niet, behalve als de wet een uitzondering maakt. Een werkgever mag bijvoorbeeld voorrang geven aan een kandidaat met een handicap om de achterstand van deze groep op de arbeidsmarkt weg te werken.

Indirect onderscheid werknemers

Bij indirect onderscheid lijkt het of alle werknemers gelijk behandeld worden, maar in de praktijk wordt één groep benadeeld. Een voorbeeld is een toeslag voor kostwinners. Omdat mannen vaker dan vrouwen kostwinner zijn, profiteren zij hier meer van.

Indirect onderscheid mag niet, behalve als de werkgever daarvoor een goede reden kan aanvoeren. Dit heet objectieve rechtvaardiging. Een werkgever mag bijvoorbeeld van een leraar Nederlands eisen dat deze perfect Nederlands spreekt. Dit bevoordeelt waarschijnlijk mensen met de Nederlandse nationaliteit. Toch mag de werkgever deze eis stellen omdat het nodig is om de functie goed uit te oefenen.

Gelijke beloning bij gelijkwaardig werk

Alle medewerkers binnen een bedrijf moeten bij gelijkwaardig werk een gelijkwaardige beloning krijgen. Het gaat om alle onderdelen van de beloning. Zoals het salaris, bonussen, toeslagen en secundaire arbeidsvoorwaarden.

Werkgevers moeten het loon op een inzichtelijke manier berekenen, die voor alle werknemers hetzelfde is. Alleen als ze een goede reden hebben om dit niet te doen, mogen ze hiervan afwijken. Bij een krappe arbeidsmarkt mag een werkgever bijvoorbeeld een hoger loon bieden om nieuwe werknemers aan te trekken.

Gelijke behandeling tijdens sollicitatie

Werkgevers mogen sollicitanten niet buitensluiten door kenmerken als leeftijd of geslacht. Dit mag alleen als het voor de functie nodig is. Een werkgever mag bijvoorbeeld wel een vacature maken voor een kind om kinderkleding te showen. Daarnaast mogen werkgevers tijdens een sollicitatie geen vragen stellen over gezondheid of privéleven. Bijvoorbeeld over iemands gezin of kindertwens.

Neutrale vacaturetekst

Een werkgever moet voorkomen dat bepaalde groepen zich ontmoedigd voelen om te reageren op een vacature. In de advertentie moet duidelijk staan dat mannen én vrouwen in aanmerking komen voor de functie. Bijvoorbeeld door hij/zij te gebruiken in plaats van alleen hij of alleen zij. In de vacature mogen alleen eisen staan die horen bij de baan.

Advertentie: supermarktmanager²⁴

Als supermarktmanager bij onze supermarkt heb je de verantwoordelijkheid over een moderne en dynamische supermarkt. Samen met jouw team geef je leiding aan een grote groep medewerkers. Aan jou de taak om hen optimaal tot hun recht te laten komen en de sfeer goed te houden. Kwaliteit en veel gezelligheid: daarmee zorg je ervoor dat klanten én medewerkers iedere dag weer tevreden zijn. Omdat jouw winkel een centrale rol in de buurt heeft, is het aan jou de taak om een goede buur te zijn. Klanten komen immers voor meer dan boodschappen alleen. Naast het aansturen en begeleiden van mensen, houd je je ook bezig met technische en commerciële innovaties die de winkel nóg beter laten draaien. Als supermarktmanager word je beloond met een goed salaris en een aantrekkelijke bonusregeling. Als jij geniet van tevreden klanten én gelukkige medewerkers, is deze baan jou op het lijf geschreven.

Als supermarktmanager heb je:

- een afgeronde hbo-opleiding;
- relevante managementervaring, waardoor je je snel thuis voelt in de retail;
- een goed gevoel voor service;
- een passie voor lekker eten.

Als supermarktmanager ben je:

- een inspirerende coach en heb je natuurlijk overzicht;
- jonger dan 45 jaar en in staat om een jong en dynamisch team aan te sturen;
- zelfkritisch en in staat om snel te schakelen als een andere aanpak vereist is.

Als supermarktmanager kun je:

- verschillende processen effectief aansturen en managen.

Bram is 50 jaar en solliciteert op deze functie van supermarktmanager bij 'onze supermarkt'. Hij wordt niet uitgenodigd voor een sollicitatiegesprek, omdat Bram ouder dan 45 jaar is. Voor de functie wordt iemand aangenomen die bijna hetzelfde cv heeft, maar 39 jaar is. Bram heeft net de voorgaande informatie gelezen van de rijksoverheid over gelijke behandeling op het werk en hij begint te twifelen: is hij alleen om zijn leeftijd afgewezen?

Hij vraagt jou om hulp en jij komt al snel tot de volgende rechtsvraag: is bij deze sollicitatieprocedure sprake van direct onderscheid als bedoeld in artikel 1, sub b Wet gelijke behandeling op grond van leeftijd bij de arbeid? Los de casus op aan de hand van het vierstappenplan.

Praktijkoefening 10

Lees de casus en beantwoord de bijbehorende vraag.

Max (39 jaar) woont sinds april 2023 samen met zijn vriendin (eveneens 39 jaar). Zij hebben alle administratieve handelingen verricht om het samenwonen officieel te maken. Zo hebben zij een samenlevingscontract bij de notaris laten vastleggen, adreswijzigingen verstuurd naar officiële instanties en zich beiden ingeschreven bij de Basisregistratie Personen van de gemeente Zwolle. In 2024 moet Max inkomstenbelasting over 2023 betalen. De belastinginspecteur betwijfelt of de vriendin van Max moet worden aangemerkt als partner in de zin van artikel 5a, lid 1 sub b Algemene wet inzake rijksbelastingen en stelt een onderzoek in. Max begrijpt niet waarom dat voor de belastinginspecteur niet duidelijk is: natuurlijk zijn zij partners! Kijk maar in de *Van Dale*:

part-ner (*de; m/v/x*; meervoud: *partners*)

- 1 iem. met wie je samen iets doet: *danspartner, gesprekspartner, tennispartner*
- 2 degene met wie je samenwoont of getrouwd bent
- 3 iem. die mede-eigenaar is van een bedrijf

De (rechts)vraag van de belastinginspecteur is of de vriendin van Max wordt aangemerkt als partner in de zin van artikel 5a, lid 1 sub b Algemene wet inzake rijksbelastingen. Geef hierop een antwoord aan de hand van het vierstappenplan.

Praktijkoefening 11

Lees het artikel en de casus en beantwoord de bijbehorende vraag.

Zeven arrestaties, ‘aanslag voorkomen’²⁵

NRC Handelsblad, 28 september 2018

Terreurverdachten

Zeven mannen waren vermoedelijk van plan om met bomvesten en kalasjnikovs een aanslag te plegen tijdens een groot evenement.

De politie heeft donderdag zeven mannen aangehouden wegens ‘zeer ernstige verdenkingen van het voorbereiden van een grote terroristische aanslag’ in Nederland. Dat meldde het Openbaar Ministerie (OM) donderdagavond. Het gaat om drie verdachten uit Arnhem, twee uit Rotterdam en twee uit Huissen (Gelderland) en Vlaardingen.

De zeven werden aangehouden in Weert en Arnhem. Vermoedelijk waren zij van plan om met bomvesten en kalasjnikovs een aanslag te plegen tijdens een groot evenement. Om welk evenement het ging, wordt nog onderzocht door justitie. Justitie sluit niet uit dat de groep elders nog een autobom had willen plaatsen.

Naar de motieven wordt nog onderzoek gedaan, maar volgens het OM is met de zeven aanhoudin-

gen in ieder geval ‘een terroristische aanslag voorkomen’. De verdachten zijn tussen de 21 en 34 jaar.

Een aanslag was niet direct aanstaande, stelde minister Ferdinand Grapperhaus (Minister van Justitie en Veiligheid, CDA), kort na de aanhoudingen. ‘Men was er niet zover mee dat het gevaar zou kunnen opleveren voor de samenleving in die zin dat het bijna te laat was. Absoluut niet. Maar men was wel een behoorlijk eind in de voorbereidingen.’

Uitreispogingen naar Syrië

Een 34-jarige man van Iraakse afkomst uit Arnhem, Hardi N., zou de spil zijn van de groep. Hij werd in 2017 veroordeeld voor een uitreisping naar het strijdgebied van Islamitische Staat in Syrië. Via chatberichten liet hij zich over een route naar Syrië informeren en hij nam Arabische lessen. Ook maakte de man zijn plannen aan anderen kenbaar. Zelf hield de man vol dat hij weeskinderen in Syrië had willen helpen. N. kreeg in hoger beroep een celstraf van twee jaar, waarvan 21 maanden voorwaardelijk.

De 34-jarige Hardi N. heeft in 2015 de Nederlandse nationaliteit verkregen. Stel dat Hardi N. door de Rechtbank Gelderland in 2017 schuldig is bevonden aan deelneming aan een organisatie die tot oogmerk heeft het plegen van terroristische misdrijven. Er is sprake van deelname aan een terroristische organisatie, indien een betrokkene behoort tot het samenwerkingsverband en een aandeel heeft in gedragingen die rechtstreeks verband houden met de verwezenlijking van het oogmerk van de organisatie. Dit is onder meer in strijd met artikel 140a Sr. Hardi N. heeft tegen deze uitspraak hoger beroep ingesteld, maar in 2018 heeft ook het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden hem schuldig bevonden aan deelname aan een terroristische organisatie. Inmiddels is Hardi N. onherroepelijk veroordeeld. De nieuwe minister van Justitie en Veiligheid wil op grond van deze onherroepelijke veroordeling overgaan tot intrekking van het Nederlanderschap van Hardi N. op grond van artikel 14, lid 2 sub a Rijkswet op het Nederlanderschap.

Kan de minister in dit geval tot intrekking van het Nederlanderschap van Hardi N. overgaan? Geef antwoord op deze vraag aan de hand van het vierstappenplan en pas daarbij feiten uit de casus én het krantenartikel toe. Je mag er in je antwoord van uitgaan dat de minister van Justitie en Veiligheid de bevoegde minister is als bedoeld in artikel 14 Rijkswet voor het Nederlanderschap.

4 Het gebruik van jurisprudentie

Tot nu toe beperkten we ons tot de wet, een belangrijke rechtsbron voor juristen. Zoals je in het vorige hoofdstuk hebt kunnen lezen, is het voor het oplossen van een juridische casus van belang dat je het relevante wetsartikel vindt, het vervolgens in rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen ontleedt en daarna de feiten uit de casus toepast op de rechtsvoorwaarden (stap 2 en 3 van het vierstappenplan, zie hoofdstuk 3). Het juiste wetsartikel geeft helaas niet altijd voldoende handvatten om de juridische casus op te lossen. Voor het interpreteren en goed toepassen van het geselecteerde wetsartikel zijn dikwijls andere rechtsbronnen noodzakelijk. In dit boek komen naast de wetsartikelen de rechtsbronnen jurisprudentie (hoofdstuk 4), parlementaire stukken (hoofdstuk 5) en juridische literatuur (hoofdstuk 6) aan de orde. In dit hoofdstuk staat jurisprudentie, oftewel uitspraken van rechters, centraal.

Rechterlijke uitspraken kunnen een bron zijn om tot een oplossing van een juridische casus te komen. Juristen gebruiken uitspraken, net als de wetsartikelen, bij stap 2 van het vierstappenplan. De jurist past de concrete feiten uit een casus vervolgens toe op de gevonden informatie uit de rechtsbronnen (stap 3 van het vierstappenplan). In het vierstappenplan ziet dat er als volgt uit:

stap 1 het formuleren van de rechtsvraag

stap 2 het analyseren van het juridische kader

rechtsbronnen: **a** wet

b jurisprudentie

c parlementaire stukken

d juridische literatuur

stap 3 het toepassen van de feiten op het juridische kader

de feiten uit een casus worden toegepast op het geselecteerde wetsartikel en de relevante jurisprudentie

stap 4 het beantwoorden van de rechtsvraag

Wat jurisprudentie nu precies is en waarvoor je deze kunt gebruiken, leggen we in de volgende paragraaf uit (paragraaf 4.1). Vervolgens schetsen we de organisatie van de rechterlijke macht (paragraaf 4.2) en de procedures in civiele, bestuursrechtelijke en strafrechtelijke zaken (paragraaf 4.3). Door uitleg over de standaardprocedures zul je de structuur en de inhoud van de vele uitspraken die je bij het gebruik van het vierstappenplan tegenkomt beter begrijpen. Om het lezen te vereenvoudigen, zijn in dit hoofdstuk ook veelvoorkomende onderdelen in jurisprudentie opgenomen (paragraaf 4.4). Daarna komen verschillende interpretatiemethoden die rechters in hun uitspraken gebruiken aan bod (paragraaf 4.5). Het zoeken naar jurisprudentie komt tot slot in paragraaf 4.6 aan de orde.

4.1 Jurisprudentie

Jurisprudentie is een verzamelnaam voor uitspraken, oftewel beslissingen, van rechters. Rechters nemen beslissingen en spreken recht in geschillen tussen burgers onderling, tussen burgers en overheden, tussen burgers en organisaties en tussen organisaties onderling. De taak van een rechter is niet alleen het nemen van beslissingen, maar ook het beargumenteren van de uitspraken door de algemene rechtsregels, die staan in wetsartikelen, uit te leggen en te interpreteren. Met interpreteren bedoelen we het vaststellen van de betekenis van een regel of een woord in een wetsartikel.

We geven hiervan een voorbeeld. Volgens artikel 172, lid 3 Gemeentewet is de burgemeester bevoegd om bij verstoring van de openbare orde of bij ernstige vrees voor het ontstaan daarvan, de bevelen te geven die noodzakelijk te achten zijn voor de handhaving van de openbare orde. De vraag is: wat verstaat de wetgever onder het open begrip ‘openbare orde’? Een rechter die in een geschil wordt geconfronteerd met het voorgaande artikel zal op zoek moeten gaan naar een invulling voor het begrip ‘openbare orde’. Die invulling zal de rechter neerleggen in een uitspraak.

Ingevolge artikel 12 Wet algemene bepalingen bindt een uitspraak alleen de procespartijen. Desalniettemin kunnen ook anderen dan procespartijen geïnteresseerd zijn in een specifieke uitspraak. Denk bijvoorbeeld aan rechtshulpverleners of advocaten die zich willen richten op de uitleg van wetsartikelen door hogere rechters. Maar ook lagere rechters en overheden zullen willen weten welke invulling hogere rechters hebben gegeven aan rechtsregels. Wanneer rechters inhoudelijk gezien één lijn trekken over een bepaald onderwerp, noemen we dat ‘vaste jurisprudentie’.²⁶

4.2 Organisatie van de rechterlijke macht

In hoofdstuk 6 Grondwet en in de Wet op de rechterlijke organisatie is neergelegd hoe de rechterlijke macht is georganiseerd. De rechterlijke macht is volgens artikelen 112 en 113 Grondwet belast met het beslechten van geschillen in civielrechtelijke, bestuursrechtelijke en strafrechtelijke zaken. Uit artikel 116 Grondwet en artikel 2 Wet op de rechterlijke organisatie kun je vervolgens afleiden dat de rechtbanken, de gerechtshoven en de Hoge Raad behoren tot de rechterlijke macht. Naast deze drie gerechtelijke instanties zijn er nog enkele bijzondere colleges. Hierna lichten we de verschillende instanties en colleges toe.

4.2.1 Rechtbanken

Nederland kent elf rechtbanken. Elke zaak die door een rechter wordt beslecht, wordt in principe eerst aan de rechtbank voorgelegd. We noemen dit ‘een procedure in eerste aanleg’. Elke rechtbank behandelt zaken van verschillende rechtsgebieden: civiel recht, bestuursrecht en strafrecht. Bijzondere rechtsgebieden, zoals vreemdelingenrecht of insolventierecht, zijn verdeeld over enkele rechtbanken. De rechtbanken kennen meerdere locaties waar zittingen worden gehouden. Dit noemen we zittingsplaatsen. Ook bestaan er enkelvoudige en meervoudige kamers. Bij enkelvoudige kamers spreekt één

rechter recht. Meervoudige kamers bestaan uit ten minste drie rechters en behandelen zwaardere, ingewikkeldere of maatschappelijk relevantere zaken.

4.2.2 Gerechtshoven

Daarnaast bestaan er in Nederland vier gerechtshoven, ook wel hoven genoemd. Als een procespartij het niet eens is met de uitspraak van de rechtbank kan die procespartij in de meeste gevallen in hoger beroep bij een van de hoven. Het gerechtshof bekijkt de zaak dan helemaal opnieuw. De hoven behandelen de volgende rechtsgebieden: civiel recht (handelsrecht, familierecht, rekestzaken (hoger beroepszaken die beginnen met een verzoekschrift) en dagvaardingszaken), belastingrecht, strafrecht en speciale rechtsgebieden (bijvoorbeeld beklagzaken; klachten over het niet vervolgen van strafbare feiten). Ook bij de gerechtshoven spreken de raadsheren recht in een enkelvoudige kamer (één raadshere) of meervoudige kamer (ten minste drie raadsheren).

4.2.3 Hoge Raad

FOKKE & SUKKE ZIJN AMBITIEUZE JONGE RECHTERS

WIJ WILLEN
BINNEN 15 JAAR
EINDBAAS ZIJN...
HOE HEET DAT...

...IN DE
HOGE RAAD
ZITTEN!

RGVT

Ook de Hoge Raad der Nederlanden behoort tot de rechterlijke macht. De Hoge Raad is de hoogste rechter op het gebied van het civiele recht, het belastingrecht en het strafrecht. De Hoge Raad behandelt zaken waarbij een procespartij in cassatie is gegaan, dat wil zeggen dat een procespartij in beroep is gegaan bij de Hoge Raad tegen een beslissing van een lagere rechter. De Hoge Raad is cassatierechter; dit betekent dat een beroep bij de Hoge Raad geen gewoon hoger beroep is. De feiten in een zaak worden door de Hoge Raad niet opnieuw onderzocht. De rechters bij de rechtbanken en de gerechtshoven

doen dat wel. Zij zijn feitenrechters. De Hoge Raad baseert zich op de feiten zoals die zijn vastgesteld door de rechtbank of het gerechtshof. De Hoge Raad toetst of het gerechtshof of de rechtbank in zijn uitspraak het recht juist heeft geïnterpreteerd en toegepast en of de uitspraak voldoende en begrijpelijk is gemotiveerd.²⁷ De cassatieprocedure is erop gericht de rechtseenheid, rechtsontwikkeling en rechtsbescherming te bevorderen en te verzekeren. De Hoge Raad spreekt recht met drie of met vijf raadsheren.²⁸

4.2.4 Hoger beroep in bestuursrechtelijke zaken

De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (de hoogste algemene bestuursrechter), de Centrale Raad van Beroep (zaken over studiefinanciering, sociale zekerheid en ambtenarenzaken), het College van Beroep voor het bedrijfsleven (sociaaleconomisch bestuursrecht) en het eerder genoemde gerechtshof (belastingzaken) zijn de vier hoogste bestuursrechters die Nederland kent. De drie eerstgenoemde bestuursrechters behoren echter van oudsher niet tot de rechterlijke macht.

De verschillende rechters van de verscheidene instanties hebben met elkaar gemeen dat zij uitspraken schrijven. Deze uitspraken verschillen onderling niet alleen qua rechtsgebied, maar ook wat betreft de structuur van de uitspraken en de terminologie. In de volgende paragraaf zullen we daarop nader ingaan.

4.3 Juridische procedures

Juridische procedures in het civiele recht, in het bestuursrecht en in het strafrecht verlopen niet identiek. De aanleidingen voor een juridische procedure, de processtukken en de beslissende instanties kunnen onderling verschillen. Om je inzicht te verschaffen in de civiele, bestuursrechtelijke en strafrechtelijke procedures geven we de standaardprocedures hierna schematisch weer. Deze kunnen je van dienst zijn bij het lezen van jurisprudentie.

Het is belangrijk om je te realiseren dat de schema's *standaardprocedures* schetsen, waarop vele uitzonderingen bestaan. In het bestuursrechtelijke schema bijvoorbeeld kan in plaats van de bezwaarschriftprocedure ook administratief beroep worden ingesteld. De gevallen waarin administratief beroep in plaats van bezwaar ingediend moet worden, zijn in de wet geregeld en vormen de uitzondering op de regel.

Civiel recht

	Beroepsproduct	Instantie/partij
1	dagvaarding	eisende partij
2	conclusie van antwoord	gedaagde partij
3	vonnis	rechtbank (sector/afdeling kanton of civiel)
4	hoger beroepschrift	eisende partij of gedaagde partij
5	arrest	gerechtshof (sector/afdeling civiel)
6	cassatie	eisende partij of gedaagde partij
7	arrest of beschikking	Hoge Raad

Bestuursrecht

	Beroepsproduct	Instantie/partij
1	aanvraag (optioneel)	belanghebbende
2	besluit in primo	bestuursorgaan (verwerende partij)
3	bezwaarschrift	belanghebbende
4	besluit op bezwaar	bestuursorgaan (verwerende partij)
5	beroepschrift	eiser
6	uitspraak	rechtbank (sector/afdeling bestuursrecht)
7	hoger beroepschrift	eiser of verweerder
8	uitspraak	Afdeling bestuursrechtspraak Raad van State, Centrale Raad van Beroep, gerechtshof (sector/afdeling belastingrecht) of College van Beroep voor het bedrijfsleven

Strafrecht

	Beroepsproduct	Instantie/partij
1	aangifte (optioneel)	slachtoffer
2	tenlastelegging	officier van justitie (Openbaar Ministerie)
3	vonnis	rechtbank (sector/afdeling straf)
4	hoger beroepschrift	officier van justitie of verdachte
5	arrest	gerechtshof (sector/afdeling straf)
6	cassatie	officier van justitie (Openbaar Ministerie) of verdachte
7	arrest	Hoge Raad

Bij strafrechtelijke zaken is het van belang om te vermelden dat aan de Hoge Raad een parket is verbonden, waarvan de advocaten-generaal en de (plaatsvervangend) procureur-generaal deel uitmaken. De belangrijkste taak van het parket is het geven van juridische adviezen (zogenoemde conclusies) aan de Hoge Raad. Het parket is onafhankelijk en wordt geleid door de procureur-generaal. De conclusies worden meestal door de advocaten-generaal genomen namens de procureur-generaal.²⁹ Deze conclusies maken vaak deel uit van de uitspraak.

Door de diversiteit aan procedures bij de verschillende rechtsgebieden ontstaat ook in de uitspraken een verschil in structuur. Desalniettemin kennen de uitspraken eveneens overeenkomsten. In de volgende paragraaf besteden we aandacht aan de overeenkomstige onderdelen die veel voorkomen in de verschillende procedures.

4.4 Veelvoorkomende onderdelen in jurisprudentie

In deze paragraaf behandelen we veelvoorkomende onderdelen in jurisprudentie. We gebruiken daarbij voorbeelden uit verschillende uitspraken. Je zult hierdoor in het vervolg de structuur van uitspraken beter herkennen en het lezen zal je makkelijker afgaan.

4.4.1 Aanhef, aanduiding procespartijen en procesverloop

Een uitspraak begint met de aanhef. In de aanhef is de volgende informatie opgenomen:

- het procedurenummer van de zaak;
- de datum van de uitspraak;
- de rechtsprekende instantie;
- de partij die hoger beroep of beroep in cassatie heeft ingesteld (optioneel, uitsluitend in hogerberoep- en cassatiezaken);
- de beslissing of uitspraak die eerder in de procedure is genomen of gedaan (optioneel).

Daaronder worden de procespartijen aangeduid, inclusief de eventuele gemachtigden. Een gemachtigde is iemand die officieel namens een ander stukken schrijft of het woord voert. Het kan een jurist of een advocaat zijn, maar dat hoeft in bijvoorbeeld het bestuursrecht niet per se. Op de website **Rechtspraak.nl** zijn de daar gepubliceerde uitspraken geanonimiseerd, maar procespartijen ontvangen uiteraard een uitspraak met de namen erin. Hierna volgt een voorbeeld van de aanhef en aanduiding van procespartijen.

Uitspraak³⁰

202200766/1/R4.

Datum uitspraak: 20 september 2023

AFDELING BESTUURSRECHTSPRAAK

Uitspraak in het geding tussen:

- 1** Lentse Lawn Tennisvereniging, gevestigd te Lent, gemeente Nijmegen (hierna: de Tennisvereniging),
- 2** [appellant sub 2], wonend te Lent, gemeente Nijmegen, en anderen (hierna tezamen en in enkelvoud: [appellant sub 2]),
- 3** [appellant sub 3A] en [appellant sub 3B], wonend te Lent, gemeente Nijmegen,
- 4** [appellant sub 4], wonend te Lent, gemeente Nijmegen,
- 5** [appellant sub 5], wonend te Lent, gemeente Nijmegen,
- 6** [appellant sub 6A] en [appellant sub 6B], wonend te Lent, gemeente Nijmegen (hierna tezamen en in enkelvoud: [appellant sub 6A]),
- 7** [appellanten sub 7], wonend te Lent, gemeente Nijmegen (hierna tezamen en in enkelvoud: [appellant sub 7]),
- 8** [appellant sub 8], wonend te Lent, gemeente Nijmegen, en anderen (hierna: [appellant sub 8] en anderen),
- 9** [appellant sub 9], wonend te Lent, gemeente Nijmegen, en anderen (hierna: [appellant sub 9] en anderen),
- 10** [appellant sub 10], wonend te Lent, gemeente Nijmegen,
- 11** [appellant sub 11], wonend te Lent, gemeente Nijmegen,

appellanten,

en

de raad van de gemeente Nijmegen,

verweerder.

Procesverloop

Na vermelding van de aanhef en de procespartijen volgt in een uitspraak een weergave van het procesverloop. Na lezing van het procesverloop is duidelijk hoe de procedure is verlopen: welke stappen uit de schema's van paragraaf 4.3 zijn genomen. In dit procesverloop staan geen rechtsoordelen of standpunten. Het gaat uitsluitend om de procedurele aspecten, zoals uit het volgende voorbeeld blijkt.

1 Het verdere procesverloop³¹

- 1.1. Het verdere procesverloop blijkt uit de beschikking van deze rechtbank van 27 januari 2023, waarvan de inhoud als hier herhaald en ingelast wordt beschouwd.
- 1.2. In de voormelde beschikking heeft de rechtbank de voortzetting crisismaatregel voor de duur van 10 dagen toegewezen en voor het overige aangehouden.
- 1.3. Dit verzoek is tegelijkertijd behandeld met een verzoek d.d. 3 februari 2023 van de officier van justitie tot het verlenen van een zorgmachtiging aansluitend op voortzetting crisismaatregel op grond van artikel 5:8 en 7:11 lid 4 Wvvgz. (C/13/729174 FA RK 23/795).

De verdere mondelinge behandeling van het verzoek heeft plaatsgevonden op 6 februari 2023, in het gebouw van het [verblijfplaats] .

Tijdens de mondelinge behandeling heeft de rechtbank de volgende personen gehoord:

- betrokkene;
- ouders van betrokkene;
- psychiater, mevrouw M. Oudijn;
- psychiater, de heer K. Scheepstra.

4.4.2 Rechtsvraag

Na het procesverloop beginnen vaak de rechtsoverwegingen van de rechter, ook wel aangeduid met het kopje 'Geschil' of 'Overwegingen'. Vanaf hier gaat de rechter inhoudelijk op de zaak in.

Wanneer de omvang van het geschil vragen oproept of afgebakend moet worden, starten de overwegingen van een uitspraak veelal met het vaststellen van de rechtsvraag. In het vierstappenplan is dit stap 1. De rechtsvraag voegt iets toe als hij materieel is geformuleerd. Daarmee bedoelen we dat in de vraag concreet is geformuleerd wat het probleem tussen partijen is. In een bestuursrechtelijke uitspraak zegt de volgende rechtsvraag bijvoorbeeld niets over het probleem dat partijen van elkaar scheidt: 'Aan de orde is de vraag of het bestreden besluit in rechte kan standhouden.' Dit is dan ook geen geschikte rechtsvraag. Een geschikte rechtsvraag is wel: 'Aan de orde is de vraag of de hoogte van het teruggevorderde bedrag juist is vastgesteld door verweerder.' Hierna staat een praktijkvoorbeeld van een juist geformuleerde rechtsvraag.

Beoordeling door de rechtbank³²

4. In geschil is de berekening van de hoogte van het dagloon van de ZW-uitkering en in het bijzonder de bepaling van de referentieperiode. De rechtbank is van oordeel dat verweerder het dagloon juist heeft berekend. Het volgende is van belang.
5. Niet in geschil is dat eiser binnen vijf jaar na de afwijzing voor de WIA-uitkering (7 april 2016) in dienst is gekomen bij de ex-werkgever (op 18 december 2019). Gelet op artikel 29b, eerste lid, aanhef en onder sub b, ZW, de zogenoemde no-riskbepaling, heeft hij daarom recht op een ZW-uitkering. Er is geen rechtsregel of rechtsbeginsel waaruit afgeleid kan worden dat het voor de toepassing van de no-riskbepaling vereist is om dit schriftelijk te vermelden in een arbeidsovereenkomst. Verweerder wijst er terecht op dat dit rechtstreeks voortvloeit uit artikel 29b ZW.
6. Verder is niet in geschil dat het dienstverband van eiser op 18 december 2020 is geëindigd bij de ex-werkgever. Er is daarom geen wettelijke verplichting voor de ex-werkgever om eiser vanwege zijn ziekmelding met terugwerkende kracht, 100 % ziektegeld door te betalen voor een periode van een jaar (vanaf 7 september 2020) conform de toepasselijke regels van de CAO-G4S Aviation. Ook is er na beëindiging van het dienstverband geen verplichting voor de ex-werkgever om eiser te helpen met zijn re-integratie. Ter zitting heeft verweerder nog toegelicht dat er ook niets verrekend kan worden met de ex-werkgever nu eiser daadwerkelijk heeft gewerkt van 7 september 2020 tot 18 december 2020. Zijn ex-werkgever heeft eisers loon 100 % doorbetaald tot 18 december 2020. Dit loon kan daarom niet met terugwerkende kracht worden aangemerkt als ziektegeld. Verweerder heeft het daarom aangemerkt als inkomen en vervolgens verrekend met de ZW-uitkering.

Bij het laatste voorbeeld kun je afleiden wat de rechtsvraag is doordat bij punt 4. staat: 'In geschil is (...)'. Hiermee bakent de rechtbank het geschil af.

4.4.3 Feiten

Uitspraken bevatten meestal een korte en bondige samenvatting van alle feiten en omstandigheden die van belang zijn voor de uitspraak. Deze feiten en omstandigheden gebruik je in stap 3 van het vierstappenplan, waar ze op het juridische kader worden toegepast. In dit onderdeel staan alleen feiten en omstandigheden die (objectief) zijn vastgesteld, dus geen betwiste feiten of omstandigheden en ook geen standpunten van procespartijen, overwegingen en rechtsoordelen.

Relevante feiten en omstandigheden³³

3. Bij besluit van 12 september 2019 heeft de burgemeester eisers voormalige woning gelegen aan de [adres] in [woonplaats] tijdelijk gesloten voor de duur van een maand op grond van artikel 13b, eerste lid, van de Opiumwet. Aan dat besluit ligt de bestuurlijke rapportage van 25 augustus 2019 ten grondslag. In deze rapportage staat onder meer dat in de voormalige woning van eiser voorwerpen zijn aangetroffen die duiden op strafbare voorbereidingshandelingen, die duiden op beroepsmatige of bedrijfsmatige

handel in softdrugs. De aangetroffen voorwerpen zijn volgens de bestuurlijke rapportage gebruikt voor het opzetten van een (nog niet in werking zijnde) hennepkwekerij. De burgemeester heeft zich in het besluit van 12 september 2019 op het standpunt gesteld dat de genoemde voorwerpen bestemd waren voor grootschalige, bedrijfsmatige hennepcultuur en in dit geval sprake is van een situatie die valt onder artikel 13b, eerste lid, aanhef en onder b, van de Opiumwet. Aangezien eiser geen bezwaar heeft gemaakt, is het besluit van 12 september 2019 onherroepelijk geworden.

4. Op 4 juni 2021 heeft eiser een verzoek om herziening ingediend. Eiser heeft naar voren gebracht dat het Openbaar Ministerie op 31 maart 2020 schriftelijk bekend heeft gemaakt om hem niet te vervolgen (sepot) voor de overtreding van artikel 11a van de Opiumwet. Verder is eiser ook niet strafrechtelijk vervolgd voor diefstal van water en elektriciteit. Daarnaast is volgens eiser in de bestuurlijke rapportage ten onrechte opgenomen dat hij illegaal elektriciteit zou hebben afgetapt en dat hij dit zou hebben bekend tegenover de politie. Eiser heeft met een brief van de Officier van Justitie aangetoond dat dit niet klopt. Hierdoor is volgens eiser onjuiste informatie verstrekt aan de burgemeester over de gestelde overtredingen. Eiser heeft de burgemeester verzocht om het besluit van 12 september 2019 te heroverwegen, in die zin dat zijn toenmalige woning gedurende de periode 17 september 2019 tot en met 17 oktober 2019 niet gesloten had moeten worden.
5. De burgemeester heeft het herzieningsverzoek afgewezen omdat er geen nieuwe feiten en omstandigheden naar voren zijn gebracht.

4.4.4 Standpunten van partijen

In een uitspraak tref je bijna altijd de standpunten van de verschillende partijen aan. Soms leggen rechters in hun overwegingen – de materiële beoordeling van het geschil – uit welke standpunten partijen hebben ingenomen: ‘Met de gedaagde is de rechtbank van oordeel dat (...)’ of ‘Anders dan de verdachte is het Hof van oordeel dat (...)’. In dat geval zijn de standpunten van de verschillende partijen verspreid opgenomen in de materiële beoordeling en niet onder aparte kopjes. Deze methode is minder geschikt voor complexere situaties. In dat geval is het duidelijker om de standpunten van partijen, kort samengevat, in aparte alinea’s weer te geven, zoals uit het volgende voorbeeld blijkt.

Overweging met betrekking tot het bewijs³⁴

Standpunt van de verdediging

Door de raadsman van verdachte is, overeenkomstig zijn aan het hof overgelegde pleitaantekeningen, primair bepleit dat verdachte dient te worden vrijgesproken van de algehele tenlastelegging vanwege het ontbreken van (voorwaardelijk) opzet. De raadsman heeft daarnaast aangevoerd dat verdachte van het medeplegen dient te worden vrijgesproken nu hij niet heeft gehandeld tezamen en in vereniging met anderen.

Standpunt van de advocaat-generaal

De advocaat-generaal heeft, overeenkomstig het schriftelijke requisitoir, gerekwireerd tot bewezenverklaring van het primair tenlastegelegde, met uitzondering van het tenlastegelegde medeplegen. Volgens de advocaat-generaal was bij verdachte sprake van voorwaardelijk opzet op de dood van het slachtoffer.

4.4.5 Tenlastelegging in strafrechtelijke zaken

In eerdere paragrafen legden we al uit dat strafrechtelijke uitspraken enkele andere onderdelen bevatten dan civiele en bestuursrechtelijke uitspraken. Zo speelt in strafrechtelijke zaken de tenlastelegging, waarin de officier van justitie heeft neergelegd waarvan de verdachte wordt verdacht, een grote rol. De tenlastelegging moet dus duidelijk in uitspraken terug te lezen zijn.

De tenlastelegging³⁵

Verdachte wordt in hoger beroep – na toewijzing van de wijziging van de tenlastelegging – kort gezegd verweten dat hij op 26 januari 2020 in [pleegplaats] (gemeente [gemeente]), samen met een ander, geprobeerd heeft [benadeelde] opzettelijk van het leven te beroven door raketings met een scooter langs die [benadeelde] te rijden en hem met een glazen fles op het achterhoofd te slaan/de fles tegen het achterhoofd te gooien, dan wel (subsidiar) samen met een ander geprobeerd heeft die [benadeelde] zwaar lichamelijk letsel toe te brengen, dan wel (meer subsidiar) samen met een ander die [benadeelde] heeft mishandeld, dan wel dat hij in vereniging openlijk geweld heeft gepleegd tegen die [benadeelde] (meest subsidiar).

De volledige tenlastelegging is als bijlage aan dit arrest gehecht.

4.4.6 Juridisch kader

Het juridische kader is een weergave van de rechtsbronnen die de rechter gebruikt om het juridische probleem op te lossen. Meestal zijn dat wetsartikelen (het wettelijk kader), maar veelal worden ook vaste jurisprudentie en/of parlementaire stukken genoemd. Zoals eerder aangegeven, zien we deze rechtsbronnen terug in stap 2 van het vierstappenplan en pas je vervolgens bij stap 3 de feitelijke situatie toe op het juridische kader. Overigens is het wettelijk kader (de wetsartikelen) niet altijd opgenomen in een uitspraak. Rechters halen het wettelijk kader voornamelijk aan als het gaat om specifieke, precies geformuleerde of moeilijk vindbare bepalingen of als het aanhalen van de wet zorgt voor betere leesbaarheid en beter begrip van de uitspraak. Soms neemt een rechter belangrijke wet- en regelgeving op in een bijlage bij de uitspraak.

Het wettelijk kader³⁶

4. In artikel 44, eerste lid, WAO is bepaald dat indien degene die recht heeft op een arbeidsongeschiktheidsuitkering inkomen geniet doordat hij arbeid is gaan verrichten, de arbeidsongeschiktheidsuitkering niet of slechts gedeeltelijk tot uitbetaling komt.

5. In artikel 2, eerste lid en onder a, van de Regeling samenloop arbeidsongeschiktheidsuitkering met inkomen is bepaald dat onder loon als bedoeld in artikel 44, tweede lid, WAO wordt verstaan het loon in de zin van artikel 16 Wet financiering sociale verzekeringen voor de werknemer van die wet, met uitzondering van het loon uit vroegere dienstbetrekking in de zin van de Wet op de loonbelasting 1964.

4.4.7 Materiële beoordeling en conclusie

De kern van de uitspraak is de beoordeling van de rechter, die dan is aangekomen bij stap 3 van het vierstappenplan: het toepassen van de feiten op het juridische kader. Voor elk rechtsgebied en voor elke gerechtelijke instantie ziet dit onderdeel er inhoudelijk en qua opbouw anders uit. In het bestuursrecht gaat de rechter bijvoorbeeld hoofdzakelijk in op de door de eisende partij aangevoerde beroepsgronden, in het strafrecht beantwoordt de rechter de vragen van de artikelen 348 en 350 Wetboek van Strafvordering en bij de Hoge Raad toetsen de raadsheren of de lagere rechter het recht juist heeft toegepast.

Aan het einde van de uitspraak schrijft de rechter veelal op wat de conclusie is van de materiële beoordeling (stap 3 van het vierstappenplan). Deze conclusie wordt vervolgens gedeeltelijk en kort samengevat herhaald in het dictum of de beslissing (stap 4 van het vierstappenplan). Het dictum van de hierna weergegeven conclusie van de Centrale Raad van Beroep is opgenomen onder het volgende kopje 'Dictum of beslissing en ondertekening.'

- 4.7. Uit 4.1 tot en met 4.6 volgt dat het hoger beroep niet slaagt. De aangevallen uitspraak, voor zover aangevochten, moet worden bevestigd.
5. Voor een veroordeling in de proceskosten is geen aanleiding.³⁷

4.4.8 Dictum of beslissing en ondertekening

In het dictum of de beslissing herhalen rechters hun conclusie puntsgewijs; het is een kort samengevatte opsomming van de conclusie die getrokken is uit de materiële beoordeling. Daaronder vind je de datum van de uitspraak en de ondertekening door de rechter (voorzitter) en de griffier.

Beslissing³⁸

Het hof, beschikkende in hoger beroep:
bekrachtigt de beschikking van de rechtbank Midden-Nederland, locatie Utrecht, van 2 maart 2023;
wijst het meer of anders verzochte af.

Deze beschikking is gegeven door mrs. I.G.M.T. Weijers-van der Marck, R. Prakke-Nieuwenhuizen en E. de Boer, bijgestaan door de griffier, en is op 21 september 2023 uitgesproken in het openbaar in tegenwoordigheid van de griffier.

4.4.9 Rechtsmiddelenclausule

Tegen het merendeel van de uitspraken staat een rechtsmiddel open. Dit betekent dat een procespartij nog een instantie hoger kan gaan om alsnog (te proberen) zijn gelijk te krijgen. De mogelijkheden om een rechtsmiddel aan te wenden, staan onderaan een uitspraak en noemen we een rechtsmiddelenclausule.

Informatie over hoger beroep³⁹

Een partij die het niet eens is met deze uitspraak, kan een hogerberoepschrift sturen naar de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State waarin wordt uitgelegd waarom deze partij het niet eens is met deze uitspraak. Het hogerberoepschrift moet worden ingediend binnen vier weken na de dag waarop deze uitspraak is verzonden. Kan de indiener de behandeling van het hoger beroep niet afwachten, omdat de zaak spoed heeft, dan kan de indiener de voorzieningenrechter van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State vragen om een voorlopige voorziening (een tijdelijke maatregel) te treffen.

4.4.10 Conclusie van advocaat-generaal in strafrechtelijke zaken

Anders dan de naam wellicht doet vermoeden, is een conclusie van een advocaat-generaal een advies van het parket aan de Hoge Raad. Dit advies hoort bij een arrest van de Hoge Raad.

Conclusie⁴⁰

PROCUREUR-GENERAAL

BIJ DE

HOGE RAAD DER NEDERLANDEN

Nummer 22/01914

Zitting 11 juli 2023

CONCLUSIE

T.N.B.M. Spronken

In de zaak

[verzoeker],
geboren te [geboorteplaats] op [geboortedatum] 2001,
hierna: de verzoeker

1 Inleiding

1.1 Bij beschikking van 24 maart 2022 heeft de penitentiaire kamer van het hof Arnhem-Leeuwarden de beslissing van de rechtbank Limburg, zittingsplaats Roermond, van

30 augustus 2021 vernietigd en de maatregel tot plaatsing in een inrichting voor jeugdigen ten aanzien van verzoeker met een termijn van twee jaren verlengd.

- 1.2 Het cassatieberoep is ingesteld namens de verzoeker. H.C. Ingelse, advocaat te Maastricht, heeft vijf middelen van cassatie voorgesteld.

2 De zaak

- 2.1 Bij vonnis van de rechtbank van eerste aanleg Limburg, afdeling Tongeren, sectie jeugdrechtbank in België van 8 juli 2019 is de verzoeker “residentieel toevertrouwd aan een beveiligde gesloten infrastructuur, waar hij een intensieve en langdurige psychiatrische behandeling krijgt, desgevallend in de aangezochte voorzieningen in Nederland.” Uit het certificaat van de procureur des konings Limburg van 14 augustus 2019 blijkt dat overdracht is aangevraagd naar de bevoegde instanties in Nederland. Het hof Arnhem-Leeuwarden heeft op 27 januari 2020 geoordeeld dat op grond van de Wet wederzijdse erkenning en tenuitvoerlegging vrijheidsbenemende en voorwaardelijke sancties (verder: WETS) geen gronden zijn om de erkenning van de uitspraak van de rechtbank Tongeren te weigeren. Voorts heeft het hof geoordeeld dat het feit waarvoor de ten uitvoer gelegde vrijheidsbenemende sanctie is opgelegd ook naar Nederlands recht strafbaar is en het strafbare feit “verkrachting” oplevert, dat er wettelijke gronden zijn tot wijziging van de opgelegde vrijheidsbenemende maatregel en dat de aan de verdachte opgelegde vrijheidsbenemende maatregel dient te worden aangepast tot de maatregel van plaatsing in een inrichting voor jeugdigen (verder: PIJ-maatregel). Middels een erkenningsbeslissing van de Minister voor Rechtsbescherming van 10 februari 2020 is conform het oordeel van het hof het Belgische strafvonnis erkend.
- 2.2 De rechtbank Limburg, zittingsplaats Roermond, heeft bij beschikking van 30 augustus 2021 de vordering tot verlenging van de PIJ-maatregel met 2 jaren toegewezen. Bij beschikking van 24 maart 2022 heeft de penitentiaire kamer van het hof Arnhem-Leeuwarden de voornoemde beslissing van de rechtbank Limburg vernietigd, omdat de door de rechtbank in het dictum genoemde einddatum van de PIJ-maatregel niet juist is. Het hof heeft de maatregel tot plaatsing in een inrichting voor jeugdigen met een termijn van twee jaren verlengd en daarbij overwogen dat deze voorwaardelijk zal eindigen op 4 maart 2024 en onvoorwaardelijk zal eindigen op 4 maart 2025.

3 Ontvankelijkheid van het cassatieberoep

- 3.1 De eerste vraag die moet worden beantwoord betreft de ontvankelijkheid van het cassatieberoep.
- 3.2 Uitgangspunt is dat tegen een beslissing tot verlenging van een PIJ-maatregel als bedoeld in art. 6:6:31 Sv ingevolge art. 6:6:37 lid 2 onder a jo. art. 6:6:7 Sv beroep bij het hof Arnhem-Leeuwarden openstaat, maar geen cassatieberoep. In de cassatieschriftuur wordt in verband hiermee een beroep gedaan op de zogenaamde ‘doorbrekingsleer’. Volgens de steller van het middel zou de door het Belgisch gerecht opgelegde maatregel hoe dan ook zijn geëindigd op het moment dat de verzoeker op 31 augustus 2021 20 jaar werd. De verlenging van de maatregel door het hof Arnhem-Leeuwarden komt dus neer op een verzwaring van de sanctie, hetgeen in strijd is met art. 2:11 lid 6 WETS. Dientengevolge is de vrijheidsbeneming van de verzoeker in strijd met onder meer art. 5 EVRM, hetgeen een doorbreking van het rechtsmiddelenverbod rechtvaardigt.

- 3.3 De civiele kamer van de Hoge Raad heeft aanvaard dat een rechtsmiddelenverbod kan worden doorbroken als de rechter (a) het desbetreffende wetsartikel ten onrechte heeft toegepast, (b) het desbetreffende wetsartikel ten onrechte niet heeft toegepast, of (c) zo fundamentele rechtsbeginselen heeft veronachtzaamd dat van een eerlijke en onpartijdige behandeling van de zaak niet meer kan worden gesproken. Deze doorbrekingsleer heeft echter geen navolging gevonden bij de strafkamer van de Hoge Raad.
- 3.4 Het voorgaande brengt mee dat het cassatieberoep tegen de beslissing tot verlenging van de PIJ-maatregel van het hof Arnhem-Leeuwarden niet-ontvankelijk dient te worden verklaard. Ten overvloede merk ik nog op dat een gang naar de civiele rechter als restrechter wel openstaat voor de verzoeker.

4 Conclusie

- 4.1 Deze conclusie strekt tot niet-ontvankelijkverklaring van de verzoeker in het beroep.

De Procureur-Generaal
bij de Hoge Raad der Nederlanden

AG

4.4.11 Annotatie

Uitspraken waarvoor in de maatschappij veel aandacht bestaat of uitspraken die inhoudelijk interessant zijn voor juristen worden weleens voorzien van een annotatie, ook wel een noot genoemd. Een annotatie is een commentaar van een (meestal gezaghebbende) jurist op een uitspraak. Het vormt geen onderdeel van de uitspraak van de rechter, maar wordt daar een enkele keer aan toegevoegd. In hoofdstuk 6 besteden we verder aandacht aan annotaties.

Hierna is een voorbeeld opgenomen van een annotatie bij de uitspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie.

Commentaar bij uitspraak Hof van Justitie van de Europese Unie van 17 april 2018⁴¹

Tijdschrift Recht en Arbeid, 2018/82
door N. Gundt

1.

De uitspraak van het Hof van Justitie is om meerdere redenen belangrijk. In de eerste plaats laat zij zien dat de autonomie van op godsdienst of overtuiging gebaseerde werkgevers bij het aannemen van werknemers en het stellen van geloofseisen niet onbeperkt is. Dit aspect is voor Nederland vooral relevant in het kader van het bijzonder onderwijs. Derhalve zal onderstaand eerst worden ingegaan op de vraag hoe de boven weergegeven

uitspraak zich verhoudt tot het Nederlandse recht op dit punt. Daarnaast is opnieuw het belang van het Handvest Grondrechten EU versterkt.

2.

Met betrekking tot het nationale recht is de uitspraak om meerdere redenen van belang. Zo was het tot nu toe onduidelijk wie bevoegd is om de wezenlijke en bepalende beroepsvereisten vast te stellen en te con-

troleren. De zaak *Egenberger* maakt duidelijk dat de werkgever weliswaar eisen mag stellen aan (potentiële) werknemers, maar dat deze eisen wel proportioneel moeten zijn en dat dit door (uiteindelijk) de rechter moet kunnen worden gecontroleerd. In Nederland is het College voor de Rechten van de Mens als onafhankelijke toezichthouder op de naleving van de gelijkebehandelingswetgeving aangewezen. Daarnaast staat ook de weg naar de rechter open. Aan de eis van controle door een onafhankelijk orgaan is dus voldaan. In de tweede plaats bepaalt de Nederlandse wet zelf (art. 5 lid 2 AWGB) reeds dat een eis met betrekking tot levensbeschouwing niet verder mag gaan dan passend is gelet op de houding van goede trouw en loyaliteit aan de grondslag van de instelling. Het College heeft voor de toepassing van art. 5 lid 2 AWGB een toetsingskader ontwikkeld dat er als volgt uitziet. Er moet sprake zijn van een van de instellingen genoemd in art. 5 lid 2 onder a-c AWGB, de werkgever dient een consistent beleid te voeren ter handhaving van de grondslag, de onderscheid makende functie-eisen zijn nodig voor de verwezenlijking van de grondslag en de eisen mogen niet leiden tot ander verboden onderscheid. Alleen indien cumulatief aan deze voorwaarden voldaan is, slaagt een beroep op de uitzondering (College Rechten van de Mens, oordeel nr. 2013-36, overweging 3.6 en oordeel nr. 2015-115, overweging 3.6). Indien dit wordt gespiegeld aan de eisen die het Hof van Justitie aan een toezichthoudend orgaan stelt, lijkt aan die voorwaarden te zijn voldaan. Het belang van de grondslag moet door de werkgever consistent worden uitgedragen, hetgeen niet alleen de kenbaarheid van dit vereiste bevordert maar tevens de onderlinge gelijkheid van de (potentiële) werknemers waarborgt. Dit houdt verband met het door het Hof geëiste vereiste van legitimiteit. Het wezenlijkheidskenmerk is terug te vinden in het tweede en derde toetsingscriterium. Het rechtvaardigingselement komt niet expliciet in de toetsing terug, maar gezien het feit dat de werkgever moet stellen en bewijzen dat hij per geval aan de voorwaarden voldoet, wordt dit in de toetsing door het College zeker meegenomen.

3.

Met betrekking tot de gewraakte Duitse plausibiliteitstoets, blijkt onder andere uit overweging 3.11 van oordeel nr. 2015-115 dat in Nederland een soortgelij-

ke toets bestaat, die echter anders wordt ingevuld. Zo ligt de vaststelling van de levensbeschouwelijke grondslag en de betekenis ervan voor het stellen van functie-eisen primair bij de instelling zelf. Het College verwijst ter rechtvaardiging van deze aanpak naar de parlementaire geschiedenis (*Kamerstukken II* 1990/91, 22014, 3, p. 18) en naar rechtspraak van de Hoge Raad (HR 22 januari 1988 (*Maimonides*) (NJ 1988/891)). Het College beoordeelt enkel of de werkgever in redelijkheid tot die beslissingen heeft kunnen komen. Hierbij speelt, in de woorden van het College zelf, vooral een rol of er een objectiveerbare band bestaat tussen de verwezenlijking van de grondslag en de daaraan ontleende functie-eisen. Precies deze objectiveerbare band eist het Hof van Justitie in *Egenberger*. Derhalve zou men ervan uit kunnen gaan dat de toets zoals die door het College voor de Rechten van de Mens wordt doorgevoerd voldoet aan de vereisten die het Hof van Justitie stelt.

4.

De zaak *Egenberger* is echter nog in een andere context interessant, namelijk voor de vraag in hoeverre een Richtlijn of grondrechten rechtstreeks tussen particulieren kunnen worden ingeroepen. Met betrekking tot de rechtstreekse inroepbaarheid van richtlijnen blijft het Hof van Justitie bij de bekende lijn, geen rechtstreekse werking tussen particulieren, wel de plicht tot richtlijnconforme uitleg (bijvoorbeeld HvJ 19 april 2016, zaak C-44/14 DI) en schadeloosstelling door lidstaten (HvJ 9 november 1991, C-6/90 en 9/90, *Francoovich & Bonifaci*). De rol van grondrechten en van het Handvest is reeds onder meer in *Mangold* (HvJ 22 november 2005, zaak C-144/04) en *Küçükdeveci* (HvJ 19 januari 2010, zaak C-555/07) aan de orde geweest en die lijn wordt nu verder doorgetrokken. Waar in *Küçükdeveci* werd gesteld dat de Richtlijn een concretisering van een algemene norm is en deze algemene norm een weerspiegeling is van gemeenschappelijke constitutionele tradities en als zodanig inroepbaar is, wordt in de onderhavige zaak die lijn verder uitgebouwd. Opnieuw begint het Hof met de vaststelling dat art. 21 van het Handvest een algemeen beginsel van Unierecht verwoordt, dat als zodanig voldoet om rechten aan particulieren te verlenen. Het vernieuwende element bestaat daarin dat het Hof van Justitie deze redenering koppelt aan de verplichtingen die voor lidstaten uit art. 47 Handvest voortvloeien.

Op basis van deze bepaling zijn lidstaten verplicht om de in het Handvest vervatte rechten daadwerkelijk kracht bij te zetten. Het gevolg van deze redenering is dat de individuele werknemer zich jegens de	individuele werkgever in horizontale geschillen kan beroepen op de grondrechten uit het Handvest voor zover het geschil binnen de toepassingsfeer van het Europese recht valt.
--	--

4.5 Interpretatiemethoden

Aan het begin van dit hoofdstuk heb je kunnen lezen dat de rechter veelvuldig wetsartikelen, woorden of stukken tekst daaruit moet interpreteren. Hoewel daarvoor meerdere methoden bestaan, beperken we ons hier tot de volgende vier interpretatiemethoden:

- grammaticale interpretatiemethode;
- wetshistorische interpretatiemethode;
- systematische interpretatiemethode;
- teleologische interpretatiemethode.

Rechters beoordelen welke methode(n) zij het best kunnen gebruiken bij het uitleggen van de wetsartikelen. Hierna lichten we de verschillende interpretatiemethoden toe en voorzien we deze van voorbeelduitspraken uit de praktijk. In de voorbeelden markeren we de stukken tekst die een indicatie geven voor de door de rechter gehanteerde interpretatiemethode.

4.5.1 Grammaticale interpretatiemethode

De grammaticale interpretatiemethode kun je op twee manieren toepassen. In eerste instantie gaat het om de letterlijke interpretatie van het wetsartikel: de tekst in het wetsartikel goed lezen om te bepalen wat er nu eigenlijk precies staat.

Daarnaast wordt bij de grammaticale interpretatiemethode gekeken naar de betekenis van woorden in het normale, alledaagse spraakgebruik. Het woordenboek kan daarbij uitkomst bieden. Woorden die de grammaticale interpretatiemethode aanduiden, zijn bijvoorbeeld ‘letterlijke betekenis’ en ‘woordenboek’.

We geven een voorbeeld van een zaak waarbij de grammaticale interpretatiemethode een rol speelt. In een civiele uitspraak van de Rechtbank Limburg⁴² gaat het om de (rechts)vraag of de meningsuiting van een cartoonist door middel van een cartoon al dan niet wordt beschermd door het recht op vrije meningsuiting en of de cartoonist en/of een uitgeverij van onder meer huis-aan-huiskranten onrechtmatig heeft/hebben gehandeld jegens de eisende partij, een advocaat.

In een Maastrichts huis-aan-huisblad is een cartoon gepubliceerd van de hand van de gedaagde, de cartoonist. De cartoon gaat over eiser, een advocaat, en bestaat uit een karikaturaal getekende afbeelding van de advocaat. Boven de afbeelding van de advocaat is door de cartoonist de volgende tekst geplaatst: ‘Aangifte tegen louche advocaat’. Door middel van een tekst in een tekstballon laat de cartoonist hem het volgende zeggen: ‘maar ik ben géén homo’. De advocaat stelt dat het gebruik van het woord ‘louche’ boven de karikatuur onrechtmatig is jegens hem, omdat hem aanduiden als louche strijdt met de maatschappelijke zorgvuldigheid oplevert. Volgens de advocaat is het duidelijk dat de cartoon zijn goede naam en faam als strafadvocaat aantast. De rechtbank overweegt het volgende.

3.7. Volgens het Groot Woordenboek der Nederlandse Taal (de zogenoemde Dikke Van Dale) betekent het woord louché: onguur of verdacht.

(...)

3.10. Die gegeven toelichting rechtvaardigt echter niet om [eiser] te omschrijven als een louché advocaat. Het enkele feit dat [naam privédetective] [eiser] beschuldigt van omkoping, betekent niet dat deze beschuldiging ook juist is. [eiser] betwist deze beschuldiging ook. Anders dan [gedaagde 1] stelt, is er derhalve in redelijkheid onvoldoende aanleiding om het bewuste waardeoordeel uit te spreken.

3.11. [gedaagde 1] heeft daarnaast nog een tweede grond voor publicatie van de cartoon aangevoerd. [gedaagde 1] stelt dat de mate waarin [eiser] de publiciteit in de media zoekt en de wijze waarop hij zich vervolgens daarin presenteert het aanzien van de advocatuur schaadt. [gedaagde 1] refereert onder andere aan een advies van [eiser] aan welgestelden om een pistool te kopen om zich te beschermen tegen Oost-Europese bendes en de reacties daarop op diverse internetsites.

3.12. Ook in dat licht bezien kan de voorzieningenrechter het woord louché noch in het opschrift van de bewuste cartoon noch in de overige delen van de cartoon (de tekening en de tekst in de tekstballon) in de door [gedaagde 1] geschetste context plaatsen en is dit ook ongepast.

(...)

3.17. Uit het vorenstaande volgt dat de meningsuiting van [gedaagde 1] niet wordt beschermd door het recht op vrije meningsuiting en derhalve als onrechtmatig moet worden beschouwd. Nu de cartoon is geplaatst in het door A en C Media en A en C Media Services uitgegeven huis-aan-huisblad, maken zij zich evenzeer schuldig aan een onrechtmatige daad jegens [eiser].

Zoals je kunt opmaken uit de gemarkeerde tekst onder rechtsoverweging 3.7 gebruikt de rechter in deze uitspraak het woordenboek om te bepalen wat 'louché' letterlijk betekent en beantwoordt hij aan de hand van die definitie de rechtsvraag.

4.5.2 Wetshistorische interpretatiemethode

Bij de wetshistorische interpretatiemethode kijkt de rechter wat een woord of een stuk tekst uit een wetsartikel betekent volgens de totstandkomingsgeschiedenis van een wet. Deze totstandkomingsgeschiedenis is na te gaan in stukken die bekendstaan onder verschillende namen: wetshistorie, wetsgeschiedenis, parlementaire geschiedenis, parlementaire stukken of Kamerstukken. Kort gezegd is het de geschiedenis die tijdens de totstandkoming van een wet op papier is gezet.

In hoofdstuk 5 komen de parlementaire stukken uitvoerig aan de orde, maar voor het herkennen van de wetshistorische interpretatiemethode in een uitspraak is het van belang om alvast te weten dat een wetsvoorstel vaak vergezeld gaat van een memorie van toelichting. Dat is een parlementair stuk, afkomstig van de regering, waarin de aanleiding en de doelstelling van een voorstel van wet zijn neergelegd. Ook kan bijvoorbeeld

een nader verslag of een memorie van antwoord zijn toegevoegd. Een rechter kan de informatie uit deze stukken goed gebruiken wanneer hij op zoek is naar een nadere invulling of uitleg van een wetsartikel.

Ook hiervan geven we een voorbeeld: een uitspraak van de Rechtbank Noord-Holland.⁴³ Eiseres is producent van de speelfilm *Verliefd op Ibiza*. In de speelfilm komt een kort fragment voor van het lied ‘La ballade des gens heureux’, gezongen door Jim Bakkum, een van de hoofdrolspelers van de speelfilm. De (auteurs)rechthebbenden op dat lied hebben de exploitatie en handhaving van hun rechten overgedragen aan BumaStemra. Eiseres weigert een door BumaStemra gevraagde vergoeding te betalen, omdat volgens haar het gebruik van het lied in de speelfilm incidentele verwerking betreft van een auteursrechtelijk beschermd werk van ondergeschikte betekenis in de zin van artikel 18a Auteurswet. De rechter moet in deze zaak de begrippen ‘incidentele verwerking’ en ‘van ondergeschikte betekenis’ uitleggen. Daarvoor kijkt de rechter naar de parlementaire stukken, meer in het bijzonder de memorie van toelichting, de nota naar aanleiding van het verslag en het verslag van de algemene beraadslaging van de Tweede Kamer.

- 4.16. Voor de uitleg van het begrip ‘incidentele verwerking’ en het begrip ‘van ondergeschikte betekenis’, dient (de totstandkoming van) artikel 18a Aw tot uitgangspunt genomen te worden. In de parlementaire geschiedenis bij voornoemd artikel is onder meer het volgende opgenomen:

Memorie van Toelichting bij het wetsvoorstel Aanpassing van de Auteurswet 1912 ter uitvoering van de Richtlijn (MvT TK II, 28 482, nr. 3, p. 52-53):

(...)

Artikel 18a

Artikel 5, derde lid, sub i, van de richtlijn maakt een beperking mogelijk terzake van het incidentele verwerken van een werk of ander beschermd materiaal in ander materiaal. Deze bepaling is met name opgenomen om tegemoet te komen aan de wensen van bepaalde lidstaten die een voorziening in hun wetgeving hebben terzake van toepassing van het auteursrecht op wat in feite ‘de minimis-gebruik’ is. De commissie heeft voorgesteld deze bepaling over te nemen. Zij heeft er in haar advies op gewezen dat het vooral gaat om gebruik van beeldmateriaal, zoals een filmreportage waarbij terloops een winkelgevel, een reclame-uiting, een auto of een muurschildering in beeld komt.

Het advies van de commissie wordt overgenomen in artikel 18a van de Auteurswet 1912. Deze bepaling is een voorbeeld van een geval dat ook door toepassing van de eerder bepleite ‘fair use’ regel gedekt zou kunnen worden. Voorzover het gaat om de toevallige verwerking van dergelijke werken als bijzaak van ondergeschikte betekenis in ander materiaal zou toepassing van het auteursrecht tot ongewenste gevolgen in termen van handhaving, administratieve lasten en belemmeringen van een vrije informatiegeving en -verspreiding leiden. Waar het gebruik weliswaar op zichzelf van bescheiden omvang is maar wel beoogd en bewust en daarmee niet toevallig plaatsvindt, met het oogmerk van integratie in en vergroting van de waarde van een nieuw werk, bijvoorbeeld het verwerken van bepaalde, weloverwogen gekozen geluidsfragmenten in een nieuw muziekwerk, is de beperking echter niet van toepassing.

(...)

Nota naar aanleiding van het Verslag (MvT TK II, 28 482, nr. 5, p. 37-38):

(...)

Verslag van de algemene beraadslaging van de Tweede Kamer inzake het wetsvoorstel Aanpassing van de Auteurswet 1912 ter uitvoering van de Richtlijn (Handelingen TK 2003-2004, 3335):

(...)

- 4.17. Gelet op de bovenstaande citaten is voor de beoordeling van de vraag of bij gebruik van een werk in een ander werk sprake is van ‘incidenteel gebruik’ in de zin van artikel 18a Aw bepalend of dat gebruik ‘van ondergeschikte betekenis’ is. Deze ondergeschiktheid moet worden beoordeeld naar de omvang (in kwantitatieve zin) en het gebruik (in kwalitatieve zin) van zowel het gebruikte werk als het werk waarin het gebruikt wordt, afgezet tegen alle omstandigheden van het desbetreffende gebruik. Ook *bewust* gebruik kan daar in beginsel onder vallen, zolang dat gebruik maar van ‘ondergeschikte betekenis’ is. Wanneer dat gebruik echter minder toevallig, dus meer bewust plaatsvindt, mogen daaraan strengere eisen worden gesteld.

De rechter gebruikt in deze uitspraak parlementaire stukken om te bepalen hoe ‘incidentele verwerking’ en ‘van ondergeschikte betekenis’ uitgelegd moeten worden en beantwoord vervolgens aan de hand van die stukken de rechtsvraag.

4.5.3 Systematische interpretatiemethode

Bij de systematische interpretatiemethode wordt gekeken naar het systeem en de structuur van een wet of regeling. In hoofdstuk 1 is al aangegeven dat een wet of een regeling opgedeeld kan zijn in boeken, hoofdstukken, titels, afdelingen, paragrafen en/of artikelen. De wetten en regelingen kennen daardoor een bepaalde structuur. Aan de hand van deze structuur kan een rechter de betekenis van een wetsartikel of een gedeelte daarvan uitleggen. Indicatiewoorden voor de systematische methode zijn ‘systeem van de wet’ en ‘stelsel van de wet’.

Ter illustratie: in een uitspraak van de Rechtbank Gelderland⁴⁴ draait het onder andere om de vraag of de zorgaanbieders (zoals artsen, verpleegkundigen en tandartsen) een zelfstandig belang hebben bij naleving door de zorgverzekeraars (aanbieders van ziektekostenverzekeringen) van artikel 13 van de Zorgverzekeringswet (Zvw). In dit artikel is geregeld dat een verzekerde een vergoeding behoort te krijgen van de zorgverzekeraar als de verzekerde gebruik heeft gemaakt van een niet-gecontracteerde zorgaanbieder (een zorgaanbieder die geen zorgverzekeringsovereenkomst heeft gesloten met de zorgverzekeraar). Voor de beantwoording van deze vraag kijkt de rechter naar het systeem van de Zvw.

- 5.10. Vervolgens is de vraag aan de orde of de zorgaanbieders (wiens belangen de stichting behartigt) een zelfstandig belang hebben bij naleving door de zorgverzekeraars van artikel 13 van de Zvw. De vergoedingen voor niet-gecontracteerde zorg bij een natuerverzekering worden immers door de zorgverzekeraars betaald aan hun verzekerden uit hoofde van de tussen hen gesloten zorgverzekeringsovereenkomsten. De (niet-gecontracteerde) zorgaanbieders zijn hierbij geen partij.

5.11. Ondanks het feit dat zorgaanbieders geen partij zijn bij zorgverzekeringsovereenkomsten, is de rechtbank van oordeel dat de belangen van de zorgaanbieders zijn verbonden met de contractuele relatie tussen de zorgverzekeraars en hun verzekerden. In het stelsel van de Zvw vormen zij immers samen met de zorgverzekeraars en de verzekerden een driehoeksrelatie waarbinnen zij onderling zijn verbonden met het doel om een toegankelijke, kwalitatief hoogwaardige en doelmatige gezondheidszorg te bewerkstelligen. Voorts heeft de stichting onbetwist gesteld dat niet-gecontracteerde zorgaanbieders (deels) afhankelijk zijn van de vergoedingen die de verzekerden van hun zorgverzekeraars ontvangen, dat dit bekend is bij de zorgverzekeraars en dat de niet-gecontracteerde zorgaanbieders een gerechtvaardigd belang hebben bij een correcte naleving van de Zvw, waaronder artikel 13. De wijze van toepassing van dat artikel door de zorgverzekeraars kan immers zo uitwerken dat indien een verzekerde naar een zorgaanbieder van zijn keuze wil gaan, hij de kosten slechts voor een (beperkt) deel vergoed kan krijgen, hetgeen er toe kan leiden dat een verzekerde zich tot een andere (wel gecontracteerde) zorgaanbieder moet wenden. Gelet op al het voorgaande is de rechtbank van oordeel dat onder bepaalde omstandigheden sprake kan zijn van onrechtmatig handelen van de zorgverzekeraars jegens niet-gecontracteerde zorgaanbieders indien de zorgverzekeraars aan hun verzekerden vergoedingen uitkeren die in strijd zijn met artikel 13 Zvw.

Zoals je aan het gemarkeerde zinsdeel kunt zien, heeft de rechter in deze zaak het stelsel van de Zvw gebruikt om de rechtsvraag te beantwoorden.

4.5.4 Teleologische interpretatiemethode

Telos is Grieks voor 'doel'. De teleologische interpretatiemethode is een methode waarbij de rechter kijkt naar de betekenis die een woord of een zinsnede heeft gelet op het doel van het wetsartikel. Het gaat daarbij om het maatschappelijke doel van het wetsartikel, zoals blijkt uit het volgende voorbeeld.

In een uitspraak van de Rechtbank Amsterdam⁴⁵ is de eisende partij een werknemer van ABN AMRO. In oktober 2009 bevestigde ABN AMRO schriftelijk dat eiser vanwege een reorganisatie boventallig werd verklaard en daarom zou worden geplaatst in de mobiliteitsorganisatie van ABN AMRO. In diezelfde maand liet eiser ABN AMRO weten dat de berekening van de zogenoemde vertrekstimuleringspremie onjuist was, omdat er geen rekening was gehouden met de maandelijkse arbeidsmarkttoeslag. Eiser diende daarna een bezwaarschrift in bij de Geschillencommissie tegen de manier waarop ABN AMRO de vertrekstimuleringspremie had berekend. De Geschillencommissie deed op grond van het Reglement van de Geschillencommissie mondeling uitspraak en wees de bezwaren van eiser af.

Eiser spande daarna een zaak aan bij de rechtbank en eiste daar onder andere dat het vonnis van de Geschillencommissie van 23 mei 2012 zou worden vernietigd en dat ABN AMRO zou worden veroordeeld tot betaling van de maandelijkse arbeidsmarkttoeslag, een bedrag van € 13.545,87 bruto. Als redenen voerde eiser aan dat een van de arbiters van de Geschillencommissie niet zelf het vonnis had ondertekend en dat hiervan geen mededeling was gedaan, waardoor volgens eiser sprake was van een gebrek in de ondertekening. Eiser voerde verder aan dat het vonnis of de wijze waarop dit tot stand kwam

in strijd was met de openbare orde, omdat fundamentele regels van het procesrecht werden geschonden.

De rechter hanteerde de teleologische interpretatiemethode bij de vraag of het plaatsen van een ‘natte’ handtekening (een met pen geschreven handtekening, eventueel daarna ingescand) paste bij het doel en de strekking van artikel 1057, lid 2 Rv. Hierna staat een deel van de uitspraak.

4.6. De rechtbank passeert de in het laatste processtuk van ABN AMRO aangevoerde stelling dat de vordering tot vernietiging moet worden afgewezen omdat de oorspronkelijke versie van het arbitrale vonnis geen enkele ‘natte’ handtekening bevat. Deze stelling is tardief en kan door de rechtbank niet op juistheid worden gecontroleerd omdat het origineel van het oorspronkelijke arbitrale vonnis niet in het geding is gebracht. Bovendien faalt het verweer van ABN AMRO dat ofwel de digitale ondertekening van het arbitrale vonnis als ondertekening daarvan geldt, zodat geen sprake is van een gebrek in de ondertekening, ofwel de digitale ondertekening van het arbitrale vonnis niet geldt als ondertekening daarvan en het vonnis daarom pas tot stand is gekomen door de plaatsing van drie ‘natte’ handtekeningen. Deze stellingen van ABN AMRO gaan voorbij aan de vaststellingen in r.o. 4.4 en aan wat overigens in dit vonnis is overwogen. Het gebrek is immers hierin gelegen dat noch het plaatsen van de gescande handtekening van [naam], noch het plaatsen van haar ‘natte’ handtekening in het huidige geval aan het doel en de strekking van artikel 1057 lid 2 Rv hebben beantwoord.

De rechter keek in dit geval naar het doel van artikel 1057, lid 2 Rv om de rechtsvraag te beantwoorden.

4.5.5 Gecombineerd gebruik van interpretatiemethoden

De verschillende interpretatiemethoden worden in de praktijk ook naast elkaar gebruikt bij het oplossen van een juridisch probleem. Een voorbeeld daarvan zie je hierna in een arrest van het Gerechtshof Amsterdam.⁴⁶ Uit de gemarkeerde zinsneden blijkt dat de grammaticale én de wetshistorische interpretatiemethode een rol spelen, evenals de rechtsbronnen juridische literatuur en jurisprudentie.

3.8. Gelet op het hiervoor onder 3.7 overwogene komt het hof tot de conclusie dat, ofschoon de letterlijke tekst van artikel 3:319 BW daarover wellicht vragen openlaat, uit de parlementaire geschiedenis van dat artikel, de relevante literatuur en jurisprudentie in 2007 eensluidend bleek dat het leggen van executoriaal beslag voortdurende stuitende (blokkerende) werking heeft. Een redelijk handelend en redelijk bekwaam advocaat mocht er dan ook van uitgaan dat met het leggen van een executoriaal derdenbeslag de verjaring van die vordering gestuit blijft tot aan de afloop van die daad van rechtsvervolgning. Van hem behoeft dan ook niet te worden verlangd dat hij na het leggen van executoriaal derdenbeslag (veiligheidshalve) nog andere of nadere stuitingshandelingen verricht ter voorkoming van het verjaren van de vordering waarvoor beslag was gelegd.

4.6 Uitspraken zoeken op Rechtspraak.nl en in jurisprudentietijdschriften

Dagelijks worden in en buiten Nederland veel uitspraken gedaan. Niet alle uitspraken worden gepubliceerd. Er zijn criteria vastgesteld om te bepalen welke uitspraken wel en welke niet worden gepubliceerd. Deze criteria liggen vast in het Besluit selectiecriteria uitsprakendatabank Rechtspraak.nl dat is opgesteld door de Raad voor de rechtspraak, de Hoge Raad der Nederlanden, de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State en de besturen van de rechtbanken, de gerechtshoven, de Centrale Raad van Beroep en het College van Beroep voor het bedrijfsleven. Volgens artikel 5, sub a van dit besluit wordt een uitspraak bijvoorbeeld altijd gepubliceerd als de zaak voor, tijdens of na behandeling ter zitting aandacht heeft gehad van de publieke media in de ruimste zin des woords. De site waar de uitspraak vervolgens op wordt gepubliceerd, is **Rechtspraak.nl**. Op deze site kun je onder andere zoeken op rechtsgebied, datum, rechtsprekende instantie of ECLI. Dat laatste staat voor European Case Law Identifier en is een Europese standaard voor het uniek nummeren van rechterlijke uitspraken.

Je kunt uitspraken ook vinden in jurisprudentietijdschriften. Deze papieren tijdschriften zijn veelal eveneens gedigitaliseerd, zodat je in bijvoorbeeld de juridische digitale databanken InView van Wolters Kluwer en Legal Intelligence kunt zoeken naar uitspraken in tijdschriften. Voorbeelden van relevante jurisprudentietijdschriften zijn:

- *Nederlandse Jurisprudentie* (NJ)
- *Rechtspraak van de Week* (RvdW)
- *Nederlands Juristenblad* (NJB)
- *Jurisprudentie Bestuursrecht* (JB)
- *Nieuwsbrief Strafrecht* (NS)

Je gaat nu zelf aan de slag met jurisprudentie in de praktijkoefeningen hierna.

4.7 Praktijkoefeningen jurisprudentie

Praktijkoefening 1

Lees de uitspraak en beantwoord de bijbehorende vragen.

ECLI:NL:CRVB:2023:491**Uitspraak**

22431 AW, 22/1678 AW

Datum uitspraak: 16 maart 2023

Centrale Raad van Beroep
Meervoudige kamer

Uitspraak op het hoger beroep tegen de uitspraak van de rechtbank Rotterdam van 17 december 2021, 20/4567 (aangevallen uitspraak)

Partijen:

[appellant] te [woonplaats] (appellant)

het college van burgemeester en wethouders van Rotterdam (college)

PROCESVERLOOP

Namens appellant heeft mr. drs. F.M. van Hattum hoger beroep ingesteld.

Het college heeft voorwaardelijk incidenteel hoger beroep ingesteld en een verweerschrift ingediend.

Appellant heeft nadere stukken ingediend.

Het onderzoek ter zitting heeft plaatsgevonden op 2 februari 2023. Appellant is verschenen, bijgestaan door mr. E. Janssen-Brienen. Het college heeft zich laten vertegenwoordigen door mr. D.R. Stolwijk en P. van Namen.

OVERWEGINGEN

- 1.1. Appellant is op 1 juni 2002 in dienst getreden bij de [Onderdeel] van de gemeente Rotterdam. Vanaf 1 januari 2016 is hij geplaatst bij het cluster [cluster] , [Dienst] als [functie] In deze functie was appellant belast met het behandelen van bezwaarschriften, inclusief digitale verwerking, telefonisch klantencontact en hoorzittingen. Op 9 januari 2017 heeft appellant zich ziek gemeld in verband met een val waarbij hij een kwetsuur aan zijn rechter elleboog had opgelopen. Op 3 februari 2018 heeft hij zich hersteld gemeld. Op 17 januari 2019 is hij weer volledig uitgevallen in verband met een vervolgooperatie aan zijn rechterarm. Daarna heeft hij niet meer gewerkt in zijn functie.
- 1.2. Op 18 juli 2019 heeft de gemeentesecretaris opdracht gegeven tot een integriteitsonderzoek, omdat het vermoeden bestond dat appellant nevenwerkzaamheden als sushibezorger verrichtte. In het kader van dat onderzoek zijn openbare bronnen geraadpleegd, zijn proefaankopen geplaatst, hebben camera-observaties plaatsgevonden en is gesproken met de leidinggevenden van appellant. Op 5 september 2019

hebben de onderzoekers met appellant gesproken. Op 11 november 2019 is het eindrapport van het integriteitsonderzoek verschenen.

- 1.3. Na een voornemen aan appellant kenbaar te hebben gemaakt, waarop appellant zijn zienswijze heeft gegeven, heeft het college appellant bij besluit van 27 december 2019 met toepassing van artikel 78 en 79, eerste lid, aanhef en onder j, van het Ambtenarenreglement Rotterdam (AR) met onmiddellijke ingang disciplinair bestraft met ontslag wegens ernstig plichtsverzuim en bepaald dat dit besluit onmiddellijk ten uitvoer wordt gelegd. Aan het besluit heeft het college ten grondslag gelegd dat uit het integriteitsonderzoek de conclusie moet worden getrokken dat sprake is van ernstig plichtsverzuim. Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat appellant naar zijn leidinggevend, collega's en de onderzoekers een onjuiste voorstelling van zaken heeft gegeven over zijn (medische) beperkingen. Appellant verrichtte nevenwerkzaamheden voor het sushibedrijf van zijn vrouw, dat gevestigd was op zijn huisadres. Appellant heeft de bedrijfsarts en zijn leidinggevend niet geïnformeerd dat hij werkte als bezorger voor dit bedrijf. Appellant heeft bovendien onjuiste en inconsistente verklaringen afgelegd en geen openheid van zaken gegeven. Appellant heeft bezwaar gemaakt tegen dit besluit.
- 1.4. Bij besluit van 22 september 2020 (bestreden besluit) heeft het college het bezwaar van appellant tegen het besluit van 27 december 2019 ongegrond verklaard.
2. Bij de aangevallen uitspraak heeft de rechtbank, voor zover hier nog aan de orde, het beroep tegen het bestreden besluit ongegrond verklaard.
3. In hoger beroep heeft appellant zich op hierna te bespreken gronden tegen de aangevallen uitspraak gekeerd.
4. De Raad komt tot de volgende beoordeling.

Zorgvuldigheid onderzoek

- 4.1. Voor de constatering van plichtsverzuim dat tot het opleggen van een disciplinaire straf aanleiding kan geven, is volgens vaste rechtspraak van de Raad noodzakelijk dat op basis van de beschikbare, deugdelijk vastgestelde gegevens de overtuiging is verkregen dat de betrokken ambtenaar de hem verweten gedragingen heeft begaan. Verder is het toepassen van geheim cameratoezicht onder voorwaarden geoorloofd in geval van een vermoeden van onrechtmatig of strafbaar handelen.
- 4.2. Appellant heeft betoogd dat het college in strijd heeft gehandeld met diverse onderdelen van het Protocol Onderzoek Vermoeden Misstand en Integriteitschending en dat het onderzoek daarom niet aan het ontslag ten grondslag had mogen worden gelegd. Dit betoog slaagt niet. Uit de stukken blijkt dat het college het Protocol in grote lijnen heeft gevolgd. Overigens moet het Protocol worden gezien als een extra waarborg. Dat het college de mogelijkheid heeft om onderzoek naar mogelijk plichtsverzuim te doen is daar, anders dan appellant kennelijk meent, op zichzelf niet van afhankelijk.

- 4.3. Appellant heeft verder betoogd dat het inzetten van camera-observaties onrechtmatig is. Ook dit betoog slaagt niet. Het college had, op grond van een melding, het vermoeden dat sprake was van onrechtmatig handelen. De zorg bestond dat appellant niet eerlijk zou zijn in een gesprek. De camera-observaties waren daarom een geschikt middel om vast te stellen of appellant zich inderdaad aan plichtsverzuim schuldig maakte. Verder is daarbij van belang dat het cameratoezicht slechts gedurende een korte periode is ingezet en dat de observatiecamera daarbij uitsluitend vanaf de openbare weg is ingezet.

Plichtsverzuim

- 4.4. Appellant wordt met name verweten dat hij, terwijl hij volledig arbeidsongeschikt was, werkte voor het bedrijf van zijn echtgenote. Hij bezorgde sushibestellingen met de auto. Appellant heeft dit niet gemeld aan het college of de bedrijfsarts. Appellant heeft betoogd dat geen sprake is van plichtsverzuim. Het afgeven van een paar sushibestellingen kan volgens hem niet worden aangemerkt als het doen van nevenwerkzaamheden. De leidinggevende van appellant heeft ook geen voorlichting gegeven over nevenwerkzaamheden. Dit betoog slaagt niet. Appellant heeft tijdens het gesprek met de onderzoekers en tijdens de zitting bij de rechtbank erkend dat hij sushi heeft bezorgd voor het bedrijf van zijn vrouw. De vrouw van appellant heeft tijdens een telefoongesprek met de onderzoekers verteld dat haar man de bezorgingen deed. Daarnaast was appellant alle bekende keren, dat wil zeggen zowel bij de bezorgingen aan zijn collega die de aanleiding voor het integriteitsonderzoek zijn geweest als bij de proefbestellingen van de onderzoekers, degene die de sushi bezorgde. Ook staan er op Facebook foto's van appellant en zijn vrouw met bedrijfskleding aan met daarbij de tekst 'We maken ambachtelijke sushi'. Hoewel de exacte frequentie van de bezorgingen niet kan worden vastgesteld, kan uit het vorenstaande wel worden opgemaakt dat appellant als bezorger een substantiële rol speelde in het bedrijf van zijn vrouw.
- 4.5. Dat appellant zijn rol anders zag, kan hem niet baten. Appellant was volledig arbeidsongeschikt gemeld. Gelet op artikel 54, vierde lid, van het AR in verbinding met paragraaf 4.1 van de Leidraad verzuim van de gemeente Rotterdam, mocht appellant tijdens zijn ziekteverzuim geen andere arbeid verrichten, tenzij er een positief advies was geweest van de bedrijfsarts, omdat die van mening was dat dit zou hebben bijgedragen aan de reïntegratie. Hoe dan ook en zelfs al zou het werk als sushibezorger, zoals appellant stelt, maar weinig hebben voorgesteld, dan nog had appellant daarover dus in ieder geval de bedrijfsarts moeten raadplegen om te laten beoordelen of de werkzaamheden hadden kunnen bijdragen aan zijn re-integratie. Appellant heeft dat niet gedaan.
- 4.6. De Raad is van oordeel dat deze gedraging ernstig plichtsverzuim oplevert en verwijst daarbij ook naar twee uitspraken. In die uitspraken was ook sprake van het verrichten van nevenwerkzaamheden bij arbeidsongeschiktheid zonder dat daarvoor toestemming was gevraagd.
- 4.7. De Raad acht deze gedraging bovendien zo ernstig dat alleen deze gedraging het ontslag al kan dragen. De Raad neemt daarbij in aanmerking dat appellant niet alleen het college en de bedrijfsarts niet heeft geraadpleegd over zijn werk als bezorger, maar

die werkzaamheden bovendien kennelijk bewust heeft willen verbloemen. Appellant heeft immers, omdat hij naar zijn zeggen medisch niet in staat was een auto te besturen, herhaaldelijk op kosten van zijn werkgever een taxi besteld om hem voor het voeren van gesprekken naar zijn werk te brengen, terwijl hij in diezelfde periode wel sushibezorgingen met de auto deed en ook zelfstandig met de auto naar twee ziekenhuizen is gereden. Dit mede in beschouwing genomen heeft het college terecht het vertrouwen in appellant verloren en mocht aan appellant dus alleen al vanwege het zonder het college of de bedrijfsarts te raadplegen verrichten van nevenwerkzaamheden, strafontslag worden verleend. Dit betekent dat de andere verweten gedragingen geen bespreking meer behoeven.

- 4.8. Appellant heeft tot slot aangevoerd dat het plichtverzuim hem niet kan worden toegerekend. Ook dit betoog slaagt niet. Voor de toerekenbaarheid is van betekenis of de betrokkene de ontoelaatbaarheid van het plichtsverzuim heeft kunnen inzien en overeenkomstig dat inzicht heeft kunnen handelen. De informatie van de neuroloog van 8 maart 2022, de rapporten van Triage van 20 maart 2020 en 25 september 2019 en de andere medische stukken in het dossier bevatten geen begin van bewijs dat appellant ten tijde van de hem verweten gedragingen de ontoelaatbaarheid van zijn gedrag niet heeft kunnen inzien, of niet overeenkomstig dat inzicht heeft kunnen handelen. Van het ontbreken van toerekenbaarheid is dus geen sprake.
- 4.9. Uit 4.1 tot en met 4.8 volgt dat het hoger beroep niet slaagt. Dit betekent dat niet wordt toegekomen aan bespreking van het voorwaardelijk incidenteel hoger beroep. De aangevallen uitspraak moet worden bevestigd.
5. Voor een veroordeling in de proceskosten bestaat geen aanleiding.

BESLISSING

De Centrale Raad van Beroep bevestigt de aangevallen uitspraak voor zover aangevochten.

Deze uitspraak is gedaan door B.J. van de Griend als voorzitter en Y. Sneevliet en J.C.F. Talman als leden, in tegenwoordigheid van R. van Doorn als griffier. De beslissing is uitgesproken in het openbaar op 16 maart 2023.

- 1 Wie zijn de partijen in de voorgaande uitspraak van de Centrale Raad van Beroep? Noem hierbij ook de functie (indien mogelijk).
- 2 Wat is de inhoud van het besluit van 27 december 2019?
- 3 Wat is de inhoud van het besluit van 22 september 2020?
- 4 Wat is de inhoud van de uitspraak van de rechtbank Rotterdam van 17 december 2021?
- 5 Wie heeft hoger beroep ingesteld?
- 6 Geef in één zin antwoord op de vraag: hoe oordeelt de Centrale Raad van Beroep in de rechtsoverwegingen 4.4 tot en met 4.9?

Praktijkoefening 2

Lees de uitspraak en beantwoord de bijbehorende vragen.

ECLI:NL:RBGEL:2018:5102

Uitspraak

beschikking

RECHTBANK GELDERLAND

Team familierecht

Zittingsplaats Arnhem

Zaakgegevens: C/05/335902 / FA RK 18-1148

Datum uitspraak: 3 december 2018

beschikking ex artikel 1:24 BW

naar aanleiding van het verzoek van

[naam] (nader te noemen: [verzoeker]),

wonende te [woonplaats] ([land]),

advocaat mr. M.A.W. Nillesen te 's-Hertogenbosch.

Belanghebbende is:

de ambtenaar van de burgerlijke stand van de gemeente Arnhem (hierna: de ambtenaar).

1 Het procesverloop

- 1.1. Op 5 april 2018 heeft [verzoeker] het verzoek bij de rechtbank ingediend om zijn geboortedatum, zoals die op zijn geboorteakte staat vermeld, te wijzigen. Op 23 mei 2018 zijn van [verzoeker] aanvullende stukken ontvangen.
- 1.2. Bij brief van 6 juli 2018 heeft de ambtenaar zijn standpunt over [verzoekers] verzoek naar voren gebracht.
- 1.3. De officier van justitie heeft zijn kijk op de zaak bij brief van 22 oktober 2018 aan de rechtbank toegestuurd.
- 1.4. De zaak is besproken op de zitting van de meervoudige kamer van 5 november 2018. Op verzoek van [verzoeker] heeft de rechtbank beslist dat de aanwezige schrijvende pers de zitting mocht bijwonen. Bij de zitting waren verder aanwezig:
 - [verzoeker], bijgestaan door zijn advocaat mr. J-H.L.C.M. Kuijpers, kantoorgenoot van mr. Nillesen en advocaat te Amsterdam;
 - de ambtenaar, R.J.C. Arends, bijgestaan door mr. R.J.G.T. Kroes;
 - de officier van justitie.

Op de zitting heeft mr. Kuijpers pleitnotities voorgelezen en aan de rechtbank gegeven.

2 Het verzoek en de beoordeling daarvan

- 2.1. [verzoeker] heeft de rechtbank gevraagd om de geboortedatum die in zijn geboorteakte staat, [geboortedag] 1949, aan te merken als een misslag en deze te wijzigen in [datum] 1969. Hij heeft hiervoor een aantal argumenten naar voren gebracht die de rechtbank hieronder één voor één zal bespreken. De rechtbank zal eerst het kader schetsen waarbinnen het verzoek van [verzoeker] beoordeeld moet worden.
- 2.2. [verzoeker] heeft artikel 1:24 van het Burgerlijk Wetboek (BW) genoemd als grondslag van zijn verzoek. In dat artikel staat, kort gezegd, dat de rechtbank verbetering kan opdragen van een akte die is opgenomen in een register van de burgerlijke stand. Het moet dan gaan om een akte die onvolledig is of een misslag bevat. [verzoeker] beschouwt de geboortedatum die op zijn geboorteakte staat als een misslag. Op de zitting heeft [verzoeker] bevestigd dat hij daadwerkelijk is geboren op [geboortedag] 1949. Hierover bestaat geen misverstand en in zoverre is er dus geen sprake van een misslag. Dit is ook de reden waarom de ambtenaar het eerdere verzoek van [verzoeker] aan hem om zijn geboortedatum te wijzigen niet heeft ingewilligd. De officier van justitie concludeert ook dat de wet geen ruimte biedt voor toewijzing van [verzoeker] verzoek.
- 2.3. Uit jurisprudentie komt het openbare belang bij betrouwbare registers van de burgerlijke stand naar voren. De dwingende bewijskracht van gegevens uit een geboorteakte maakt dat in zo'n akte geen ruimte is voor het opnemen van fictieve gegevens. Omdat wel vast staat dat [verzoeker] niet daadwerkelijk is geboren op [datum] 1969, is de door hem gegeven datum een fictieve datum. De jurisprudentie biedt [verzoeker] daarom ook geen mogelijkheden voor toewijzing van zijn verzoek op de grond van artikel 1:24 BW.
- 2.4. Dat wet en jurisprudentie geen ruimte bieden om [verzoekers] verzoek toe te wijzen, realiseert hij zich ook wel, want mr. Kuijpers heeft de rechtbank op de zitting met zoveel woorden verzocht om jurisprudentie te maken. Hij heeft de rechtbank gevraagd aansluiting te vinden bij de wettelijke regelingen die er bestaan voor naamswijziging (artikel 1:4 en 1:7 BW) en geslachtswijziging (artikel 1:28 en verder BW). [verzoeker] heeft aangevoerd dat naam, geslacht en leeftijd deel uitmaken van iemands identiteit. En als naam en geslacht kunnen worden gewijzigd, zou dat ook voor leeftijd moeten gelden. Volgens [verzoeker] is wijziging van leeftijd zelfs minder ingrijpend dan wijziging van geslacht.
- 2.5. Volgens de rechtbank maakt leeftijd, die wordt afgeleid van iemands geboortedatum, inderdaad onderdeel uit van iemands identiteit. Maar bij leeftijd speelt meer dan alleen identiteit. Aan leeftijd zijn ook rechten en plichten verbonden, bijvoorbeeld het recht op een AOW-uitkering, zoals door [verzoeker] ook genoemd. Maar ook bijvoorbeeld het kiesrecht, het recht om te trouwen, de mogelijkheid om alcohol te drinken en het recht om een auto te besturen. Daarnaast zijn er bijvoorbeeld de leerplicht en de verplichte keuring voor het rijbewijs die aan leeftijd zijn gebonden. Deze leeftijdsgrenzen zijn in de verschillende wetten opgenomen met een reden. Die redenen hebben vaak te maken met de vraag of iemand al – of nog – voldoende geestelijk of lichamelijk in staat is om bepaalde handelingen te mogen verrichten (stemmen, autorijden, alcohol drinken). Op het moment dat hierbij van een fictieve geboortedatum zou worden uitgegaan, verliezen deze grenzen hun betekenis. Dit zijn niet alleen praktische gevolgen, zoals [verzoeker] deze noemt, maar ook maatschappelijke en

juridische. Het zou dan immers mogelijk worden niet alleen jonger te worden verklaard, zoals [verzoeker] wil, maar ook ouder. Deze verbondenheid met rechten en plichten speelt bij naamswijziging en geslachtswijziging niet op die manier. Dat is de reden waarom de rechtbank niet zo maar kan aansluiten bij de bestaande regelingen voor naams- en geslachtswijziging. Het feit dat de overheid geld zal besparen doordat [verzoeker] pas later recht zou hebben op AOW is hierbij geen overweging, omdat het hier gaat om de betrouwbaarheid van de registers en de rechten en plichten die met leeftijd samenhangen. Het is geen economische afweging. Bovendien vindt de rechtbank, doordat er allerlei rechten en plichten aan leeftijd zijn verbonden, de wijziging van leeftijd juist ingrijpender dan de wijziging van naam of geslacht. Dat betekent dat er nog terughoudender mee om moet worden gegaan.

- 2.6. [verzoeker] heeft drie argumenten naar voren gebracht waarom hij vindt dat toch aansluiting moet worden gezocht bij de regelingen voor naams- en geslachtswijziging. Ten eerste heeft hij aandacht gevraagd voor de zogenaamde 'Zeitgeist'. Volgens [verzoeker] past zijn verzoek prima in onze tijd waarin de leeftijdsverwachting ieder jaar toeneemt, de mogelijkheden om de sporen van de tijd te remmen steeds omvangrijker worden en de medische wetenschap veel fatale aandoeningen weet te genezen. Daarnaast stelt hij dat in deze tijd identiteit en kalenderleeftijd niet meer zo met elkaar verbonden zijn als vroeger, veel mensen voelen zich jonger dan ze zijn. Op de zitting is namens de ambtenaar verwezen naar het maatschappelijke debat dat bij geslachtswijziging en genderproblematiek wereldwijd heeft plaatsgevonden. Pas daarna is de wet gewijzigd. De ambtenaar ziet in zijn praktijk geen andere verzoeken zoals die van [verzoeker].
- 2.7. De rechtbank ziet wel de ontwikkeling dat mensen steeds ouder worden en ook dat velen van hen, langer dan vroeger, fit en vitaal blijven. De rechtbank ziet alleen niet hoe dit een argument kan zijn voor [verzoekers] stelling dat zijn geboortedatum moet worden aanpast aan de door hem ervaren leeftijd. Als het algemeen bekend mag worden verondersteld dat mensen langer 'jong' blijven, zal de maatschappij hier ook in mee gaan en dus ziet de rechtbank het belang van [verzoeker] bij wijziging van zijn geboortedatum niet. Het lijkt zo eerder een argument om deze niet te wijzigen, omdat dan de noodzaak daarvoor ontbreekt. [verzoekers] stelling dat hij fysiek minstens twintig jaar jonger is, zoals hij ook op de zitting heeft uiteengezet, is in feite alleen maar een illustratie van die tendens. [verzoeker] heeft zijn stelling op dit onderdeel overigens niet met stukken onderbouwd, zodat de rechtbank niet kan vaststellen of zijn stelling klopt. Net als de ambtenaar ziet de rechtbank geen breed maatschappelijk debat op dit punt. Bij de genderproblematiek is dat anders. Op het gebied van gender zijn concrete voorbeelden in de maatschappij zichtbaar die laten zien dat de visie hierop in beweging is, zoals de aanspreekvorm 'Beste reizigers' bij de NS. Ook de jurisprudentie heeft zich hierover uitgesproken. Kortom, de rechtbank ziet in de huidige 'Zeitgeist', bestaande uit de maatschappelijke en juridische ontwikkelingen, geen aanknopingspunten om het verzoek van [verzoeker] toe te wijzen.
- 2.8. Het tweede argument van [verzoeker] is dat hij ervaring heeft met leeftijdsdiscriminatie, wat hij met een wijziging van geboortedatum zou kunnen voorkomen. [verzoeker] heeft geen concrete voorbeelden gegeven van hoe hij met leeftijdsdiscrimi-

natie geconfronteerd is geweest. Het wat algemene voorbeeld dat hij op de zitting gaf is niet voldoende om over te gaan tot wijziging van zijn geboortedatum. Bovendien, als potentiële opdrachtgevers zich afvragen of [verzoeker] niet te oud is om een bepaalde klus te klaren, ligt het eerder op de weg van [verzoeker] om hen van het tegendeel te overtuigen. In zoverre heeft [verzoeker] dit argument onvoldoende onderbouwd. Hoe dan ook, als sprake is van leeftijdsdiscriminatie zijn er andere wegen te bewandelen om hiertegen iets te ondernemen dan het wijzigen van de geboortedatum. Bijvoorbeeld het melden van de leeftijdsdiscriminatie of een procedure bij het College voor de Rechten van de Mens.

- 2.9. Als derde argument is door [verzoeker] naar voren gebracht dat het ook gaat om zijn persoon en dat hij sociaal lijdt onder het verschil tussen zijn werkelijke leeftijd en zijn gevoelsleeftijd. Hij heeft hierbij verwezen naar een brief van dr. H. de Jong, psychiater/psychoanalyticus van 1 februari 2018 waarin deze dat bevestigt. Deze brief geeft de rechtbank alleen geen inzicht in hoe dr. De Jong tot zijn conclusie is gekomen en ook [verzoeker] heeft zelf niet concreet gemaakt waaruit dit lijden dan precies bestaat en welk effect dit op hem heeft. Op zitting heeft hij zich in dit verband, zo begrijpt de rechtbank, beroepen op de vrije wil. [verzoeker] wil dat zijn gevoelsleeftijd wordt gelegaliseerd. Het lijkt erop dat hij zich daarmee wil beroepen op het zelfbeschikkingsrecht, zoals dat in internationale verdragen is vastgelegd. Volgens de rechtbank gaat het zelfbeschikkingsrecht echter niet zo ver dat alles wat je wilt ook kan. Het staat [verzoeker] vrij om zich jonger te voelen of jonger er uit te zien dan zijn kalenderleeftijd en om dit ook uit te dragen en anderen daarvan proberen te overtuigen. Maar het recht op zelfbeschikking brengt niet mee dat hiervoor zijn feitelijke geboortedatum moet worden aangepast. De feitelijke geboortedatum is immers niet alleen een schriftelijke geboortedatum zoals [verzoeker] stelt, de datum is een weerslag van de feitelijke gebeurtenis van geboorte.
- 2.10. De argumenten van [verzoeker] geven de rechtbank dus geen aanleiding om aansluiting te zoeken bij de regelingen voor naams- en geslachtswijziging. Nu de wet en de jurisprudentie geen mogelijkheden bieden om het verzoek van [verzoeker] toe te wijzen, zal de rechtbank het verzoek afwijzen. De rechtbank merkt hierbij nog op dat toewijzing van het verzoek zou meebrengen dat de twintig jaren waarin [verzoeker] wel heeft geleefd zouden verdwijnen in de registers. Dit zou allerlei juridische problemen opleveren. Bijvoorbeeld wat zou er moeten gebeuren met diploma's die in die periode zijn behaald, of het rijbewijs, een eventueel huwelijk wat in die tijd is gesloten of een kind dat is geboren. Dit zijn meer dan alleen praktische gevolgen, wat nog maar eens bevestigt wat het belang is van registers van burgerlijke stand die feitelijk juiste informatie bevatten.

3 De beslissing

De rechtbank:
wijst het verzoek af.

Deze beschikking is gegeven door mr. M. van der Linde, rechter, als voorzitter, en mrs. M.E. Snijders en A.A. Roodenburg, rechters, in tegenwoordigheid van C.E.M. Daniels als griffier en in het openbaar uitgesproken op 3 december 2018.

- 1 Op welke grondslag wenst de verzoeker de geboortedatum in zijn geboorteakte te wijzigen?
- 2 Ontleed de eerste volzin van het eerste lid van het in de vorige vraag bedoelde wetsartikel. Geef daarbij aan of de rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen alternatief of cumulatief zijn aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van hoofdstuk 2 van dit boek.
- 3 Verzoeker heeft gevraagd aansluiting te vinden bij de wettelijke regelingen voor naamswijziging en geslachtswijziging. Noem de belangrijkste reden met bijbehorende voorbeelden waarom de rechtbank van mening is dat niet (zomaar) aansluiting kan worden gezocht bij deze wettelijke regelingen. Geef aan in welke rechtsoverweging(en) van de uitspraak deze reden wordt genoemd en markeer deze rechtsoverwegingen.
- 4 Welke drie argumenten voert verzoeker aan waarom hij vindt dat aansluiting moet worden gezocht bij de regelingen voor naams- en geslachtswijziging? Markeer deze argumenten in de uitspraak. Geef ook aan in welke rechtsoverweging(en) van de uitspraak deze argumenten staan vermeld en markeer deze rechtsoverwegingen.
- 5 Wat is het oordeel van de rechtbank ten aanzien van de drie aangevoerde argumenten van verzoeker? Markeer in de uitspraak per standpunt het oordeel van de rechtbank. Geef ook aan in welke rechtsoverweging(en) van de uitspraak deze oordelen staan vermeld.
- 6 Wat is in deze uitspraak het dictum van de rechtbank? In welke rechtsoverweging staat het dictum opgenomen?

Praktijkoefening 3

Lees de uitspraak en beantwoord de bijbehorende vragen.

ECLI:NL:RBNNE:2023:3366

Uitspraak

RECHTBANK NOORD-NEDERLAND

Zittingsplaats Groningen

Bestuursrecht

zaaknummer: LEE 22/4015

uitspraak van de meervoudige kamer van 11 augustus 2023 in de zaak tussen

[eiser], uit [woonplaats], eiser

(gemachtigde: H. Bijmolt),

en

het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Groningen, het college (gemachtigden: W. Ravenshorst, F.H. Grommers, mr. R. Snel).

Inleiding

1. Het college heeft bij besluit van 31 oktober 2022 het bezwaar van eiser inzake de eenmalige energietoeslag (Energietoeslag) van 21 juli 2022 kennelijk ongegrond verklaard.
 - 1.1. Eiser heeft beroep ingesteld tegen dit besluit. Tevens heeft eiser een verzoek om een voorlopige voorziening ingediend.
 - 1.2. Op 6 januari 2023 heeft het college een nader besluit genomen. Het college heeft beslist dat eiser geen energietoeslag krijgt omdat hij studeert en in aanmerking komt voor studiefinanciering. Daarnaast heeft het college beslist dat eiser voor zijn energiekosten over 2022 niet in aanmerking komt voor individuele bijzondere bijstand. Wel ontvangt eiser voor zijn energiekosten over 2023 individuele bijzondere bijstand ter hoogte van € 5,- per maand.
 - 1.3. Bij uitspraak van 27 januari 2023 (ECLI:NL:RBNNE:2023:417) heeft de voorzieningenrechter van deze rechtbank het verzoek om de voorlopige voorziening afgewezen vanwege het ontbreken van spoedeisend belang.
 - 1.4. Het college heeft op het beroep gereageerd met een verweerschrift.
 - 1.5. De rechtbank heeft het beroep op 16 mei 2023 op zitting behandeld. Hieraan hebben deelgenomen: eiser, zijn gemachtigde en de gemachtigden van het college.

Achtergrond van het geschil

2. Vanwege de hoge stijging van de energiekosten heeft het kabinet op 10 december 2021 besloten om een eenmalige energietoeslag voor huishoudens met een laag inkomen mogelijk te maken. Dit heeft zijn uitwerking gekregen in artikel 35, vierde en vijfde lid, van de Participatiewet (Pw) in de vorm van categoriale bijzondere bijstand.
 - 2.1. Op grond van artikel 35, eerste lid, van de Pw heeft de alleenstaande of het gezin recht op bijzondere bijstand voor zover de alleenstaande of het gezin niet beschikt over de middelen om te voorzien in de uit bijzondere omstandigheden voortvloeiende noodzakelijke kosten van het bestaan en deze kosten naar het oordeel van het college niet kunnen worden voldaan uit de bijstandsnorm, de langdurigheidstoeslag, het vermogen en het inkomen voor zover dit meer bedraagt dan de bijstandsnorm, waarbij artikel 31, tweede lid, en artikel 34, tweede lid, niet van toepassing zijn.
 - 2.2. Op grond van het vierde lid kan, in afwijking van het eerste lid, tot en met 30 juni 2023 bijzondere bijstand ook aan een alleenstaande of een gezin worden verleend in de vorm van een Energietoeslag, zonder dat wordt nagegaan of die alleenstaande of dat gezin in dat jaar een sterk gestegen energierekening had. Op grond van het vijfde lid kan de in het vierde lid bedoelde toeslag in afwijking van artikel 43, eerste lid, ambtshalve worden vastgesteld.

- 2.3. In de memorie van toelichting bij de Wet van 22 augustus 2022 tot wijziging van de Participatiewet in verband met het eenmalig categoriaal verstrekken van een energietoeslag aan huishoudens met een laag inkomen (Wet Eenmalige energietoeslag lage inkomens) wordt benoemd dat gemeenten beleidsvrijheid hebben ten aanzien van de vormgeving van de energietoeslag. Ten aanzien van de doelgroep van de energietoeslag wordt benoemd dat het moet gaan om huishoudens met een laag inkomen en dat het college van burgemeester en wethouders de bevoegdheid krijgt om dit in te vullen. Ook wordt benoemd dat het kabinet samen met de Vereniging Nederlandse Gemeenten landelijke richtlijnen opstelt, waarin gemeenten wordt geadviseerd om onder meer studenten van de eenmalige energietoeslag uit te sluiten. Ten aanzien van studenten geldt, volgens de memorie van toelichting, dat hun woonsituatie erg divers is, ook wat betreft de energiekosten en -rekening. Om die reden is een categoriale regeling voor deze groep minder geschikt, aldus de memorie van toelichting.
- 2.4. Het college heeft beleidsregels opgesteld, te weten Beleidsregels eenmalige energietoeslag 2022 Groningen (de Beleidsregels). De rechtbank gaat bij de beoordeling van het beroep uit van de beleidsregels die golden ten tijde van het besluit van 6 januari 2023.
- 2.5. Op grond van artikel 2, eerste lid, van de Beleidsregels is de eenmalige Energietoeslag 2022 van € 1.500,- bedoeld voor een huishouden met een laag inkomen en wordt deze Energietoeslag ambtshalve of op aanvraag als bijzondere bijstand verleend.
- 2.6. Op grond van het derde lid heeft een huishouden een laag inkomen als gedurende de referteperiode het in aanmerking te nemen inkomen in minimaal een volledige maand niet hoger is dan 120% van de toepasselijke bijstandsnorm.
- 2.7. Op grond van artikel 2, vierde lid, aanhef en onder c, van de Beleidsregels wordt tot een huishouden niet gerekend de persoon die op de peildatum aanspraak maakt op studiefinanciering anders dan een levenlanglerenkrediet, op grond van de Wet studiefinanciering 2000.

Standpunten van partijen

3. Eiser betoogt dat het college zijn bezwaar niet 'kennelijk' ongegrond mocht verklaren. Bovendien had het college niet af mogen zien van het horen van eiser. Daarnaast stelt eiser dat het beleid in strijd is met de wet, omdat het niet de bedoeling van de wetgever is geweest om studenten uit te sluiten van de Energietoeslag. Artikel 35 van de Pw bevat ook geen delegatiebepaling zodat het college buiten haar bevoegdheden is getreden. Verder betoogt eiser dat er sprake is van verboden discriminatie en strijd met het gelijkheidsbeginsel zodat het college niet kan vasthouden aan het beleid. De individuele bijzondere bijstand is daarbij geen redelijk alternatief. Eiser huurt een volledige woning, woont zelfstandig (samenwonend) en heeft zelf een contract afgesloten met een energieleverancier. Hij heeft geen bijbaan. Eiser dient dan ook in aanmerking te komen voor de Energietoeslag en de Beleidsregels dienen onverbindend te worden verklaard.
- 3.1. Volgens het college is de besluitvorming juist. Het college beschikt op grond van artikel 35 van de Pw over de bevoegdheid om nadere regels te formuleren in beleid. Van die bevoegdheid is gebruik gemaakt. Het college weerspreekt het standpunt van eiser

en betoogt dat er sprake is van gerechtvaardigde ongelijke behandeling. Volgens het college heeft de Energietoeslag tot doel om een tegemoetkoming te bieden aan huishoudens met een laag inkomen voor sterk gestegen energielasten en moest die regeling op korte termijn beschikbaar zijn zodat de ergste nood op korte termijn kon worden gelenigd. Daarbij achtte het college van belang dat overcompensatie zo veel mogelijk werd tegengegaan. De woonsituatie van studenten en de wijze waarop zij voor hun energie betalen is volgens het college divers zodat er forse overcompensatie plaatsvindt als studenten ook de Energietoeslag krijgen. Daarnaast krijgen studenten volgens het college ook in mindere mate te maken met stijging van de energielasten. Een precieze regeling was volgens het college niet mogelijk omdat dit ten koste zou gaan van de snelle (en met weinig uitvoeringslasten gepaard gaande) uitvoering van de Energietoeslag. Het college acht de individuele bijzondere bijstand een reëel alternatief voor de categoriale Energietoeslag.

Beoordeling door de rechtbank

4. De rechtbank gaat er in onderhavige zaak van uit dat eiser door op 21 juli 2022 het formulier op de website van de gemeente Groningen in te vullen de Energietoeslag heeft aangevraagd. Bij besluit van 21 juli 2022 heeft het college die aanvraag afgewezen omdat eiser aanspraak maakt op studiefinanciering op basis van de Wet studiefinanciering 2000. Bij besluit van 31 oktober 2022 heeft het college dat bezwaar (kennelijk) ongegrond verklaard. Op 6 januari 2023 heeft het college een nader besluit genomen. Op grond van artikel 6:19 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) richt het beroep zich zowel tegen het bestreden besluit als het nadere besluit voor zover dit ziet op de afwijzing van de Energietoeslag.
 - 4.1. Het toekennen van energietoeslag is een bevoegdheid van het college. Uit de memorie van toelichting bij artikel 35, vierde en vijfde lid, van de Pw volgt dat het college bij de uitoefening van deze bevoegdheid beleidsvrijheid heeft om te bepalen welke doelgroepen in aanmerking komen voor een eenmalige energietoeslag. Wel moet het college daarbij de algemene beginselen van behoorlijk bestuur en de grondrechten in acht nemen, zoals het gelijkheidsbeginsel en het discriminatieverbod. Vooropgesteld moet worden dat het discriminatieverbod van artikel 14 van het EVRM4 niet meebrengt dat elke ongelijke behandeling is verboden, maar alleen die welke als discriminatie moet worden beschouwd omdat een objectieve en redelijke rechtvaardiging voor de ongelijke behandeling ontbreekt.
 - 4.2. Het discriminatieverbod en ook het gelijkheidsbeginsel verbieden behandeling van gelijke gevallen zonder dat daarvoor een rechtvaardiging bestaat. In dat kader zal de rechtbank beoordelen of er sprake is van gelijke gevallen. Indien dat het geval is, beoordeelt de rechtbank of met het gemaakte onderscheid een legitiem doel wordt nagestreefd, of dat onderscheid passend is om het doel te bereiken en of het gemaakte onderscheid proportioneel is.
 - 4.3. De rechtbank stelt vast dat tussen partijen niet in geschil is dat er sprake is van vergelijkbare gevallen die ongelijk worden behandeld.
 - 4.4. Met het college is de rechtbank van oordeel dat er met de Energietoeslag legitieme doelen worden nagestreefd. Vanwege de hoge stijging van de energiekosten zagen huishou-

dens zich geconfronteerd met hogere uitgaven voor hun energieverbruik. Het is een legitiem doel van de wet- en regelgever om daarvoor een regeling in het leven roepen. Ook het tweede doel, kort gezegd doelmatige besteding van overheidsmiddelen is een legitiem doel. Het is immers in het belang van alle burgers dat overheidsgeld zo veel als mogelijk terecht komt bij degenen die dat – conform het doel van de regeling – nodig hebben.

- 4.5. De rechtbank kan het college ten aanzien van de doelmatigheid van de regeling ten dele volgen. Uit de door het college ingenomen en voldoende onderbouwde stellingen volgt dat de kans op overcompensatie bij studenten in het algemeen een stuk groter is dan bij overige minima. Echter, het streven naar het beperken van overcompensatie gaat ten koste van een groep studenten die zich qua woonsituatie en financiën in een gelijke situatie bevinden met de groep minima die niet worden uitgesloten voor de Energietoeslag. Om die reden is het uitsluiten van studenten maar ten dele een geschikt middel om de door het college gestelde doelen te bereiken.
- 4.6. De rechtbank is van oordeel dat het uitsluiten van studenten van de Energietoeslag niet voldoet aan het vereiste van proportionaliteit. Het college heeft becijferd en ter zitting nader toegelicht dat van de studentenpopulatie in Groningen 16% zelfstandig in een meerkamerwoning woont. Daarnaast woont, volgens het college, 25% van de Groningse studentenpopulatie zelfstandig in een zogenaamde HAT-eenheid. Het college stelt dat alleen de groep studenten die in een zelfstandige meerkamerwoning woont (dus 16%) zich in een vergelijkbare situatie bevindt met overige minima, omdat de energiekosten voor een HAT-eenheid gering zijn. De rechtbank volgt dit standpunt niet en overweegt hiertoe dat dit standpunt niet nader is onderbouwd. Daarnaast heeft het college erkend dat overige minima die in een HAT-eenheid wonen, wel in aanmerking komen voor de Energietoeslag en niet precies bekend is hoeveel minima in een HAT-eenheid wonen. Dit betekent dat 41% van de Groningse studentenpopulatie in vergelijkbare woonomstandigheden verkeert met andere minima terwijl zij wél worden uitgesloten van de Energietoeslag. De rechtbank is van oordeel dat hiermee feitelijk een grote groep niet wordt gecompenseerd. Daarnaast hebben ook studenten te maken gehad met een stijging van de energiekosten. Het college heeft dit ter zitting ook aangegeven. Er was bij het ontwerp van de regeling geen aanleiding om te veronderstellen dat studenten niet te maken zouden krijgen met een stijging van de energielasten. Tot slot acht de rechtbank van belang dat het college een redelijke mogelijkheid had de thans uitgesloten groep te verkleinen, bijvoorbeeld door de eis te stellen van een energiecontract op naam, of het verstrekken van één Energietoeslag per woning. Ook had het college bij de thans uitgesloten groep kunnen differentiëren in het bedrag van de Energietoeslag, door bijvoorbeeld de hoogte van de Energietoeslag afhankelijk te stellen van de woonsituatie. Dat het college daarvoor aangeleverde informatie diende te beoordelen zal niet een veel grotere verzwarende van de (uitvoerings)lasten zijn nu aanvragers immers ook moeten aantonen dat ze minder dan 120% van de bijstandsnorm aan inkomen hebben. Bovendien blijft het college de bevoegdheid hebben om ambtshalve de Energietoeslag te verstrekken. Een mogelijke stijging van de (uitvoerings)lasten doordat mogelijk meer aanvragen moeten worden beoordeeld, weegt daarbij niet op tegen de belangen van de groep die nu enkel vanwege het feit dat zij student zijn, worden uitgesloten. Dat studenten via de individuele bijzondere bijstand om ondersteuning kunnen verzoeken voor gestegen

energiekosten, maakt het oordeel niet anders nu de vereisten voor ondersteuning bij de individuele bijzondere bijstand hoger liggen dan bij de categoriale Energietoeslag; zo wordt bij de individuele bijstand rekening gehouden met de draagkracht en wordt ook de stijging van de energiekosten meegenomen. Dit laatste is nu juist uitgesloten bij de categoriale Energietoeslag.

- 4.7. Omdat het onderscheid zoals dat nu wordt gemaakt maar ten dele voldoet aan de eisen van doelmatigheid en niet proportioneel is, is artikel 2, vierde lid, aanhef en onder c, van de Beleidsregels, in strijd met het discriminatieverbod en het gelijkheidsbeginsel en dus onverbindend.

Conclusie en gevolgen

5. Het beroep van eiser is gegrond. De rechtbank ziet geen aanleiding de overige beroepsgronden van eiser te bespreken. De rechtbank zal het bestreden besluit vernietigen. De rechtbank zal ook het besluit van 6 januari 2023 vernietigen voor zover dat ziet op de categoriale Energietoeslag. Voor het overige is dat besluit een primair besluit en ligt dat niet ter beoordeling aan de rechtbank voor. Nu onweersproken is dat eiser zelf geen inkomsten genereert, ziet de rechtbank aanleiding om zelf in de zaak te voorzien. De rechtbank zal daarom het primaire besluit van 21 juli 2022 herroepen en bepalen dat deze uitspraak in de plaats treedt van het te vernietigen bestreden besluit. De rechtbank zal doende wat het college behoorde te doen, eiser eenmalig categoriaal energietoeslag verstrekken voor een bedrag van € 1.500,-.
- 5.1. Omdat het beroep gegrond is moet het college het griffierecht aan eiser vergoeden en krijgt eiser ook een vergoeding van zijn proceskosten. De rechtbank acht geen aanleiding aanwezig om een proceskostenveroordeling voor bezwaar uit te spreken. De rechtbank gaat er vanuit dat eiser in beroep kosten heeft moeten maken voor een door een derde beroepsmatig verleende rechtsbijstand. Het college moet deze vergoeding betalen. Deze vergoeding bedraagt € 1.674,- omdat de gemachtigde van eiser een beroepschrift heeft ingediend en aan de zitting heeft deelgenomen (gelet op het Besluit proceskosten bestuursrecht). Verder zijn er geen kosten gemaakt die vergoed kunnen worden.

Beslissing

De rechtbank:

- verklaart het beroep gegrond;
- vernietigt het besluit van 31 oktober 2022 en het besluit van 6 januari 2023, voor zover dat besluit ziet op de categoriale Energietoeslag;
- herroept het primaire besluit van 21 juli 2022;
- bepaalt dat aan eiser eenmalig de Energietoeslag van € 1.500,- wordt verstrekt;
- bepaalt dat het college het griffierecht van € 50,- aan eiser moet vergoeden;
- veroordeelt het college tot betaling van € 1.674,- aan proceskosten aan eiser.

Deze uitspraak is gedaan door mr. J. Boerlage-van den Bosch, voorzitter, en mr. T.A. Oudenaarden en mr. L.E.A. Jonkers-Vellinga, leden, in aanwezigheid van mr. S. Derks, griffier.

- 1 In welke rechtsoverweging(en) is het juridische kader opgenomen? Markeer je antwoord in de uitspraak.
- 2 Welke interpretatiemethode(n) gebruikt de rechter? Uit welke zinsnede blijkt dit?
- 3 Hoe luidt het standpunt van eiser in enkele zinnen? Uit welke rechtsoverweging blijkt dit?
- 4 Hoe luidt het standpunt van het college in enkele zinnen? In welke rechtsoverweging is dat opgenomen?
- 5 Welke vragen beantwoordt de rechter bij de toets aan het discriminatieverbod en het gelijkheidsbeginsel? Hoe beantwoordt de rechter deze vragen? Waar in de uitspraak heb je het antwoord gevonden?
- 6 De rechter voorziet zelf in de zaak: wat betekent dat in dit geval?

Praktijkoefening 4

Lees het artikel en de twee uitspraken en beantwoord de bijbehorende vragen.

Geen recht op schadevergoeding voor vader Ruinerwold-zaak⁴⁷

Rechtspraak.nl, 12 april 2023

Het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden is van oordeel dat de vader in de Ruinerwold-zaak geen recht heeft op schadevergoeding voor de tijd die hij in voorlopige hechtenis heeft gezeten.

Oordeel van de rechtbank

Op 4 maart 2021 besloot de rechtbank Noord-Nederland (ECLI:NL:RBNNE:2021:671) om het Openbaar Ministerie bij de vervolging van de man niet-ontvankelijk te verklaren. Volgens de rechtbank liet de medische toestand vervolging niet toe en kon hij zich in het proces onvoldoende verweren.

Gelet op deze beslissing van de rechtbank heeft de vader om schadevergoeding gevraagd voor de tijd die hij in zijn strafzaak ten onrechte in voorlopige hechtenis zat.

Geen gronden van billijkheid

Ondanks dat de strafzaak tegen verzoeker is geëindigd zonder dat hem een straf of maatregel is opgelegd acht het hof, net als de rechtbank, in deze zaak geen gronden van billijkheid aanwezig voor vergoeding van de schade.

Het hof is van oordeel dat een sterke verdenking van het plegen van zeer ernstige strafbare feiten bij een verdere vervolging in de strafzaak tot een veroordeling zouden hebben geleid. De straf die waarschijnlijk zou worden opgelegd zou veel langer zijn dan de duur van de voorlopige hechtenis. Het hof wijst het verzoek af.

De vordering tot vergoeding van de kosten van indiening en behandeling van het verzoekschrift vindt het hof toewijsbaar.

ECLI:NL:RBNNE:2021:671

Uitspraak

RECHTBANK NOORD-NEDERLAND

Afdeling strafrecht

Locatie Assen

parketnummer 18/930106-19

Vonnis van de meervoudige kamer voor de behandeling van strafzaken d.d. 4 maart 2021 in de zaak van het openbaar ministerie tegen de verdachte

[verdachte] ,

geboren op [geboortedatum] 1952 te [geboorteplaats] ,

niet ingeschreven in de gemeentelijke basisadministratie,

thans gedetineerd in het detentiecentrum Schiphol te Badhoevedorp.

Dit vonnis is gewezen naar aanleiding van het onderzoek ter terechtzittingen van 26 oktober 2020, 10 en 18 februari 2021. De rechtbank heeft, na ontvangst van de Pro Justitia rapportage van het Pieter Baan Centrum, in het kader van een descende, verdachte in aanwezigheid

van de officieren van justitie en de verdediging gesproken in de rechtbank Noord-Holland, locatie Schiphol op 13 en 14 januari 2021.

Daarvoor hebben ter terechtzittingen van 21 januari 2020, 6 april 2020, 2 juli 2020 en 17 september 2020 pro forma en regie behandelingen in deze zaak plaatsgevonden.

Verdachte is met uitzondering van de descentes op geen enkele terechtzitting verschenen. Wel zijn verschenen mrs. R.P. Snorn en J. Andonovski, advocaten te Heerenveen, die verklaard hebben uitdrukkelijk tot de verdediging te zijn gemachtigd.

Het openbaar ministerie is ter terechtzitting vertegenwoordigd door mrs. G. Veenstra en D. Roggen.

Tenlastelegging

Kort samengevat wordt de verdachte bij voorlopige tenlastelegging verweten dat hij zich heeft schuldig gemaakt aan (het medeplegen van) gijzeling, wederrechtelijke vrijheidsberoving en mishandeling van zijn negen kinderen; aan seksueel misbruik van twee van hen vóór hun zestiende jaar; aan (het medeplegen van) witwassen; en aan (het medeplegen van) wederrechtelijke vrijheidsberoving van een volwassen man.

De officieren van justitie hebben aangegeven de verdenking met betrekking tot het witwassen te laten vervallen.

Het is in deze zaak (nog) niet tot een definitieve tenlastelegging gekomen.

Formele vragen

De dagvaarding is geldig en deze rechtbank is bevoegd tot kennisneming van de tenlastegelegde feiten.

Met betrekking tot de ontvankelijkheid van de officier van justitie heeft de verdediging zich ter terechtzitting van 26 oktober 2020 overeenkomstig de pleitnota op het standpunt gesteld dat de vervolging van verdachte moet worden geschorst ex artikel 16 van het Wetboek van Strafvordering (Sv) en ter terechtzitting van 18 februari 2021 dat, aansluitend op de toepassing van artikel 16 Sv, de officier van justitie niet-ontvankelijk in de vervolging moet worden verklaard.

De verdediging heeft daartoe gesteld dat op basis van de rapportage van het Pieter Baan Centrum en de verklaringen van de deskundigen dient te worden geconcludeerd dat verdachte aan een zodanige ziekelijke stoornis van zijn geestvermogens lijdt, dat hij niet in staat is de strekking van de tegen hem ingestelde vervolging te begrijpen. Verdachte is hierdoor ook niet in staat om effectief te participeren in zijn zaak. Gelet daarop kan verdachte geen eerlijk proces krijgen en is aan de strekking van artikel 16 Sv voldaan, waardoor de vervolging dient te worden geschorst.

Daarnaast heeft de verdediging gesteld dat nu er geen uitzicht is op herstel van verdachte, tevens dient te worden bepaald dat de zaak tot een einde is gekomen. In dit verband heeft zij verzocht om naast de schorsing van de vervolging, primair het openbaar ministerie niet-ontvankelijk te verklaren in de verdere vervolging en subsidiair te verklaren dat de zaak is geëindigd als bedoeld in artikel 29f Sv.

De officier van justitie heeft gerekwireerd tot de niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie in de vervolging van de verdachte. Zij heeft daartoe aangevoerd dat, hoewel naar

het oordeel van het openbaar ministerie verdachte de strekking van de vervolging begrijpt, het door zijn (geestelijke) beperking uitgesloten is dat hij het strafproces inhoudelijk zal kunnen volgen en daaraan zal kunnen deelnemen. Nu deze beperking op geen enkele wijze en met geen enkel hulpmiddel gecompenseerd kan worden en ook nooit wezenlijk zal verbeteren, zou voortzetting van de vervolging een schending betekenen van het recht op een eerlijk proces als bedoeld in artikel 6 EVRM.

Oordeel van de rechtbank

Uit de stukken en het verhandelde ter terechtzitting is gebleken dat verdachte in 2016 een Cerebro Vasculair Accident (CVA) heeft doorgemaakt, als gevolg waarvan zijn hersenen niet meer goed functioneren, hij halfzijdig verlamd is en zijn gezichts- en spraakvermogen zijn aangetast. Er is sprake van globale afasie.

Centraal staat dan ook de vraag of verdachte “fit to stand trial” is, en indien de vraag met nee moet worden beantwoord, wat daarvan de consequentie dient te zijn.

Deze vraag is al ter terechtzitting van 21 januari 2020 aan de orde gesteld door de verdediging. In reactie daarop heeft de rechtbank opdracht gegeven tot het uitvoeren van neurologisch en neuropsychologisch onderzoek, voorafgaande aan opname van verdachte in het Pieter Baan Centrum ten behoeve van Pro Justitia rapportage.

Verdachte heeft toen evenwel geweigerd aan een dergelijk onderzoek mee te werken, reden waarom pas bij gelegenheid van de Pro Justitia rapportage dat onderzoek kon worden uitgevoerd.

Blijkens de rapportages van de deskundigen en hetgeen zij ter terechtzitting van 10 februari 2021 hebben verklaard, is de vorm van afasie waaraan verdachte lijdt, zeer ernstig en heeft het CVA het taalbegrip en de taalproductie van verdachte aangetast. Hij is, behoudens het maken van enkele klanken, niet in staat te spreken. Zijn begrip van zowel geschreven als gesproken taal is ernstig verstoord. Ook de mogelijkheid tot schrijven is door het CVA aangetast. Verdachte kan woorden niet zelf schrijven of typen.

Gelet op de testresultaten en de bij verdachte geconstateerde hersenbeschadiging, concluderen de deskundigen dat niet valt te controleren wat verdachte precies begrijpt en of de antwoorden die hij geeft, betrekking hebben op de vragen die hem worden gesteld. Verdachte is mogelijk wel in staat te begrijpen dat hij wordt berecht, aldus de deskundigen, maar de complexiteit van begrip die nodig is om de rechtsgang procesmatig en inhoudelijk te doorzien, kan hij niet opbrengen. De deskundigen schatten in dat verdachte met name niet in staat zal zijn zich tegen de vervolging te verweren.

Gelet op het voorgaande is de rechtbank van oordeel dat bij verdachte sprake is van zodanige fysieke en cognitieve beperkingen, dat hij niet in staat is om het strafproces te volgen dan wel in voldoende mate de eventuele gevolgen van dit proces te doorzien. Door zijn beperkingen is verdachte ook niet in staat de zaak met zijn raadsman te bespreken en de verdedigingsstrategie te bepalen. Verdachte is immers onvoldoende in staat te communiceren en kan de processtukken niet tot zich nemen. Bovendien kan hij tijdens de terechtzitting niet naar voren (laten) brengen wat zijn lezing van de feiten is en wat hij van belang acht voor zijn verdediging. Mede gelet op de aard, omvang en complexiteit van deze zaak, is het vorenstaande een ernstige belemmering voor het voeren van de verdediging.

De deskundigen hebben gerapporteerd dat deze belemmering op geen enkele wijze kan worden gecompenseerd. De rechtbank concludeert daaruit dat het voor verdachte onmogelijk is om op een effectieve wijze in het strafproces te participeren. Met andere woorden, verdachte is “unfit to stand trial”.

Voortzetting van de vervolging onder deze omstandigheden zal blijken de jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, een schending van het recht op een eerlijk proces in de zin van artikel 6 EVRM opleveren.

Alles afwegende is de rechtbank van oordeel dat de officier van justitie niet-ontvankelijk in de vervolging van verdachte dient te worden verklaard. Dit betekent dat de rechtbank niet toekomt aan de beoordeling van het namens verdachte gedane verzoek tot schorsing van de vervolging als bedoeld in artikel 16 Sv en beëindiging van de zaak op basis van artikel 29f Sv.

Uitspraak

De rechtbank

Verklaart de officier van justitie niet-ontvankelijk in de vervolging van verdachte.

Dit vonnis is gewezen door mr. E. Läkamp, voorzitter, mr. F. Sieders en mr. R. Depping, rechters, bijgestaan door mr. D.M.A. Jansen, griffier, en uitgesproken ter openbare terechtzitting van deze rechtbank op 4 maart 2021.

ECLI:NL:GHARL:2023:3006

Uitspraak

Afdeling strafrecht

AV-nummer: 000443-22 en 000444-22

Parketnummer eerste aanleg: 18-930106-19

Uitspraak d.d.: 12 april 2023

Beschikking van de meervoudige raadkamer op het hoger beroep tegen de beschikking van de rechtbank Noord-Nederland, locatie Assen van 17 maart 2022 op het verzoek ex artikel 530 en 533 van het Wetboek van Strafvordering van:

[verzoeker] ,

geboren op [datum] te Wijhe ,

woonplaats kiezende Burgemeester Falkenaweg 58-102, 8442 LE in Heerenveen, ten kantore van zijn advocaten mr. J. Andonovski en mr. R.P. Snorn,

appellant, hierna te noemen verzoeker.

Procesgang

Bij een op 12 mei 2021 door de rechtbank ontvangen verzoekschrift heeft verzoeker gevraagd om vergoeding ten laste van de Staat voor de schade die hij ten gevolge van ondergane de-

tentie in een strafzaak heeft geleden ten bedrage van € 50.400,-, zoals nader in het verzoekschrift aangegeven.

Daarnaast is verzocht om een vergoeding voor de gemaakte kosten voor de indiening en de behandeling van het verzoekschrift.

De rechtbank heeft bij voormelde beschikking het verzoek afgewezen.

Namens verzoeker is op 4 april 2022 hoger beroep tegen die beschikking ingesteld.

Het hoger beroep is door het hof in raadkamer op 29 maart 2023 in het openbaar behandeld, waarbij zijn gehoord de advocaat-generaal en namens verzoeker mr. J. Andonovski en mr. R.P. Snorn, voornoemd.

Beoordeling van het verzoek

Inleiding

Uit het onderzoek in openbare raadkamer is – voor zover hier van belang – het volgende gebleken. Verzoeker is op 18 oktober 2019 in verzekering gesteld en de voorlopige hechtenis is beëindigd op 4 maart 2021. Verzoeker heeft 504 dagen in detentie doorgebracht zoals in het verzoekschrift is vermeld.

Tegen verzoeker is onder parketnummer 18-930106-19 vervolging ingesteld voor onder meer wederrechtelijke vrijheidsberoving, gijzeling, mishandeling van zijn kinderen en seksueel misbruik van twee van zijn kinderen.

Bij onherroepelijk vonnis van de rechtbank Noord-Nederland van 4 maart 2021 heeft de rechtbank het openbaar ministerie niet-ontvankelijk verklaard in de vervolging van verzoeker. Daartoe is overwogen dat de vervolging van verzoeker niet langer gewenst is, omdat bij verzoeker sprake is van zodanige fysieke en cognitieve beperkingen dat hij niet in staat is om het strafproces te volgen dan wel in voldoende mate de eventuele gevolgen te doorzien. De rechtbank heeft geconcludeerd dat het voor verzoeker onmogelijk is om op een effectieve wijze in het strafproces te participeren en dat verzoeker met andere woorden niet in staat is om terecht te staan. Voortzetting van de strafzaak zou een schending opleveren van het recht op een eerlijk proces in de zin van artikel 6 van het Verdrag voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM).

De strafzaak tegen verzoeker is daarmee geëindigd zonder oplegging van straf of maatregel of zonder dat toepassing is gegeven aan artikel 9a van het Wetboek van Strafrecht.

De rechtbank heeft bij de beslissing van 17 maart 2022 het verzoek als bedoeld in de artikelen 530 en 533 van het Wetboek van Strafvordering (Sv) afgewezen, omdat zij geen gronden van billijkheid aanwezig acht om het verzochte toe te wijzen. Daartoe is onder meer overwogen: ‘De rechtbank is van oordeel dat gelet op de motivering in het hiervoor genoemde vonnis van 4 maart 2021 het beëindigen van de verdere vervolging enkel is gelegen in de persoon van verzoeker, te weten de geestelijke en fysieke beperkingen ten tijde van de vervolging en niet in de aan de voorlopige hechtenis ten grondslag gelegde ernstige bezwaren (en gronden) ter zake van de verdenking van strafbare feiten in de periode voorafgaand aan de vervolging. Ook ziet de rechtbank in de duur van de voorlopige hechtenis geen gronden van billijkheid om schadevergoeding toe te kennen. Ten aanzien van het subsidiaire standpunt overweegt de rechtbank dat het beroep op artikel 16 Sv (schorsing van de vervolging) niet reeds op voorhand kans van slagen had en dat nadere rapportage door deskundigen en een

descente noodzakelijk werd geacht. Ook daarin ziet de rechtbank geen aanleiding om schadevergoeding toe te kennen, temeer nu dit onderzoek voldoende voortvarend is verlopen.

Standpunt verzoeker

Namens verzoeker is primair aangevoerd dat gelet op de geestelijke en fysieke gesteldheid van verzoeker (het onvermogen om meer te doen om de voorlopige hechtenis te doen beëindigen) en de duur van de procedure, gronden van redelijkheid en billijkheid aanwezig zijn om een schadevergoeding toe te kennen. De omstandigheid dat er sprake was van een (stevige) verdenking en het feit dat de rechtbank anderhalf jaar lang de ernstige bezwaren en gronden heeft aangenomen, leidt er niet zonder meer toe dat het schadevergoedingsverzoek moet worden afgewezen. Dit kan wellicht een factor zijn die wordt meegenomen in de beoordeling van de billijkheid, maar is op zichzelf onvoldoende om te stellen dat de gronden van billijkheid niet aanwezig zijn. Uit de opstelling of houding van verzoeker gedurende de preventieve hechtenis valt niet af te leiden dat verzoeker het voortduren van de voorlopige hechtenis aan zichzelf te wijten had. Verzoeker heeft meegewerkt aan het onderzoek door het Pieter Baan Centrum (PBC) en hij heeft de opsporing en/of het onderzoek niet bewust bemoeilijkt. Gerekend vanaf het moment dat de opdracht tot een opname in het PBC is bevolen, heeft het ongeveer 9,5 maand geduurd voordat er een Pro Justitia rapportage is uitgebracht. Nadat deze rapportage was uitgebracht heeft het nog een aantal maanden geduurd voordat verzoeker werd vrijgelaten. Het is niet aan verzoeker te wijten dat dit gehele onderzoek zo lang heeft geduurd. Sterker nog, als dit onderzoek voortvander was verlopen zou de voorlopige hechtenis aanzienlijk korter hebben geduurd. Dit wordt ook ondersteund door het feit dat de voorlopige hechtenis uiteindelijk is beëindigd vanwege het horen van de deskundige en er een descente werd gehouden.

Mocht het hof van oordeel zijn dat er geen gronden van billijkheid aanwezig zijn voor een volledige toewijzing van het verzochte bedrag, dan wordt subsidiair verzocht de gevraagde vergoeding te matigen tot de periode vanaf 26 oktober 2020 tot en met 4 maart 2021. Tijdens de laatste pro forma zitting op 26 oktober 2020 was het namelijk op grond van de Pro Justitia rapportage voor de hand liggend dat de zaak tot een niet-ontvankelijkheid zou leiden, in elk geval dat er geen verdere vervolging zou plaatsvinden. Desondanks heeft het nog ruim vier maanden geduurd voordat de voorlopige hechtenis van verzoeker werd beëindigd. Daarbij wordt erop gewezen dat de voorlopige hechtenis van de medeverdachte van verzoeker eind oktober 2020 is geschorst in verband met de lange duur van de voorlopige hechtenis. Indien het hof van oordeel is dat het nader horen van de deskundige en het houden van een descente noodzakelijk is geweest voor beëindiging van de voorlopige hechtenis, dan wordt opgemerkt dat dit onderzoek niet met voldoende voortvarendheid is verlopen. De rechtbank heeft het verzoek om een schadevergoeding toe te kennen dan ook ten onrechte (gedeeltelijk) afgewezen.

Standpunt advocaat-generaal

De advocaat-generaal heeft zich in raadkamer op het standpunt gesteld dat de rechtbank een juiste beslissing heeft genomen. De advocaat-generaal stelt voorop dat het niet een verwijtbare proceshouding van verzoeker is die in de weg staat aan het toekennen van een schadevergoeding. Voor het beantwoorden van de vraag of gronden van billijkheid aanwezig zijn om de verzochte vergoeding toe te wijzen moet gekeken worden naar de resterende verdenking en ook naar de gronden die ten grondslag lagen aan de voorlopige hechtenis. In deze zaak waren de zogenaamde 12-jaarsgrond en een geschokte rechtsorde in ernstige mate aanwezig. Er was wereldwijd belangstelling voor de zaak. Met betrekking tot het

verwijt over de voortvarendheid wordt opgemerkt dat betrekkelijk kort, drie maanden na aanhouding van verzoeker, de opname in het PBC is bevolen. In verband met waarschijnlijk de wachttijd is het onderzoek zes maanden later aangevangen. Niet gezegd kan worden dat dit niet voortvarend is. Na afloop van het onderzoek in het PBC is het verzoek tot schorsing van de vervolging opnieuw ter sprake gekomen. Vervolgens heeft de rechtbank nader onderzoek door een deskundige en een descende noodzakelijk geacht om een gedegen afweging te maken. Dat de rechtbank tot het uiterste onderzoek wilde doen is niet meer dan redelijk. Een eerdere invrijheidstelling op grond van een onvolledig onderzoek zou leiden tot brede maatschappelijke verontwaardiging. Het vergt daarnaast enige planning om een descende te organiseren; de vaste combinatie van de rechtbank, de zaaksofficieren en de raadslieden moeten er bij aanwezig (kunnen) zijn. Het openbaar ministerie ziet dan ook niet in dat het onderzoek voortvarender had kunnen verlopen. De voorlopige hechtenis van verzoeker heeft al met al niet te lang geduurd.

Beoordeling hof

Het hof stelt vast dat het hoger beroep tegen de beschikking van de rechtbank tijdig is ingediend.

De toekenning van een schadevergoeding heeft steeds plaats, indien en voor zover daartoe, naar het oordeel van de rechter, alle omstandigheden in aanmerking genomen, gronden van billijkheid aanwezig zijn (artikel 534 Sv). Dit betekent enerzijds dat in geval van schade of gemaakte kosten vergoeding als uitgangspunt heeft te gelden, maar anderzijds dat het de rechter vrij staat op gronden van billijkheid vergoeding achterwege te laten of slechts gedeeltelijk toe te kennen.

In deze zaak werd verzoeker verdacht van een aantal zeer ernstige (strafbare) feiten, waaronder wederrechtelijke vrijheidsberoving, gijzeling, mishandeling van zijn kinderen en seksueel misbruik van twee van zijn kinderen. Ten aanzien van de feiten bestonden ernstige bezwaren tegen verzoeker en was voor een deel sprake van feiten waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van twaalf jaren of meer is gesteld en was sprake van een geschokte rechtsorde. Gronden die in zijn algemeenheid een lange(re) duur van de voorlopige hechtenis rechtvaardigen. Daar komt bij dat hier sprake was van een uitzonderlijke en unieke medische toestand van verzoeker. Zo was er uitgebreid onderzoek door deskundigen nodig om vast te (kunnen) stellen dat verzoeker in staat zou zijn de strekking van de tegen hem ingestelde vervolging te begrijpen. Mede gelet hierop acht het hof de totale duur van de voorlopige hechtenis in deze zaak niet uitzonderlijk lang. De stelling van de advocaten dat de voorlopige hechtenis van de medeverdachte van verzoeker in oktober 2020 is geschorst in verband met de lange duur van de voorlopige hechtenis, leidt niet tot een ander oordeel. Daartoe wordt overwogen dat de rol van de medeverdachte een volstrekt andere is dan die van verzoeker, waardoor de weging van de gronden voor de voorlopige hechtenis ook anders zijn.

Hierboven al is weergegeven dat de strafzaak tegen verzoeker is geëindigd doordat de rechtbank het openbaar ministerie niet-ontvankelijk heeft verklaard in de vervolging, omdat verzoeker – kort gezegd – niet in staat is om terecht te staan. Dit betekent dat de strafzaak niet ten einde is gekomen vanwege gebrek aan bewijs.

In het geval dat een zaak is geëindigd anders dan door (onherroepelijke) vrijspraak, is het tot uitdrukking brengen van vermoedens van schuld in beginsel niet strijdig met de onschuld-

presumptie en staat het de raadkamer ook vrij te verwijzen naar een motivering van de beslissing in de strafzaak, zolang het oordeel van de raadkamer niet alsnog in essentie een vaststelling van schuld inhoudt. Daarbij kan de rechter onder andere in aanmerking nemen de omstandigheid dat tegen de verzoeker een bepaalde mate van verdenking bestond.

Het hof is op basis van de stukken in het dossier en het onderzoek in raadkamer van oordeel dat verdere vervolging in de strafzaak onmiskenbaar tot een veroordeling van verzoeker zou hebben geleid, waarbij meer dan waarschijnlijk een straf zou zijn opgelegd die de al ondergane voorlopige hechtenis in deze zaak fors zou overschrijden. Het hof is van oordeel dat geen gronden van billijkheid aanwezig zijn om een vergoeding toe te kennen voor de schade die verzoeker ten gevolge van de ondergane detentie heeft geleden. Het hof zal de beslissing van de rechtbank in zoverre bevestigen.

Het hof overweegt verder dat de afwijzing van een verzoek als bedoeld in artikel 533 Sv niet vanzelfsprekend met zich brengt dat ook het verzoek tot vergoeding voor de gemaakte kosten voor de indiening en de behandeling van het verzoekschrift moet worden afgewezen. Een verzoek op grond van artikel 530 Sv moet worden afgewezen als gronden van billijkheid zich tegen toewijzing van het verzoek verzetten. Hiervan is naar het oordeel van het hof sprake als het voor verzoeker en zijn advocaat, op basis van de wet en/of bestendige rechtspraak, op voorhand volstrekt duidelijk had moeten zijn dat het verzoek als bedoeld in artikel 533 Sv zou worden afgewezen. Nu daarvan geen sprake is, acht het hof het billijk om aan verzoeker een vergoeding toe te kennen voor gemaakte kosten voor het indienen en de behandeling van het verzoekschrift. Deze kosten kunnen worden vergoed overeenkomstig de ter zake geldende uitgangspunten, en wel tot een bedrag van € 680,- voor de indiening en behandeling van het verzoekschrift in eerste aanleg en eveneens € 680,- voor de indiening en behandeling in hoger beroep.

BESLISSING

Het hof:

vernietigt de beschikking waarvan beroep voor zover dat betrekking heeft op de afwijzing van het verzoek als bedoeld in artikel 530 van het Wetboek van Strafvordering;

kent aan verzoeker [verzoeker] toe een vergoeding ten laste van de Staat ten bedrage van **€ 1.360,00 (duizend driehonderdzestig euro)**;

bevestigt de beschikking waarvan beroep voor het overige;

beveelt de griffier om bovenstaand bedrag over te maken op rekeningnummer [nummer] , ten name van Stichting Derdengelden Bakx en Snorn Strafrechtadvocaten , onder vermelding van dossiernummer [kenmerk] .

Aldus gegeven door

mr. J.J. Beswerda, voorzitter, mr. P.W.J. Sekeris en mr. P.T. Heblj, raadsheren,

in tegenwoordigheid van E.J. Swart, griffier,

door de voorzitter en de griffier ondertekend en op 12 april 2023 ter openbare zitting uitgesproken.

- 1 Geef van de volgende stukken puntsgewijs de kern van de inhoud weer.

1	Uitspraak 4 maart 2021	Rechtbank Noord-Nederland
2	Verzoekschrift 12 mei 2021	Verzoeker
3	Beschikking 17 maart 2022	Rechtbank Noord-Nederland
4	Hoger beroep 4 april 2022	Verzoeker
5	Uitspraak 12 april 2023	Hof Arnhem-Leeuwarden

- 2 Zoek op internet op wat een descente is. Maak hierbij gebruik van een betrouwbare bron.
 3 Ontleed artikel 16, lid 1 Sv. Geef daarbij aan of de rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen alternatief of cumulatief zijn aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van hoofdstuk 2 van dit boek.

Praktijkoefening 5

Lees de uitspraak en geef antwoord op de bijbehorende vragen.

ECLI:NL:RBDHA:2023:5763

Uitspraak

beschikking

RECHTBANK DEN HAAG

Team handel

zaaknummer / rekestnummer: C/09/641598 / HA RK 23-37

Beschikking van 25 april 2023

in de zaak van

[verzoeker] te [plaats 1] ,
verzoeker,
advocaat: mr. M.J.J.F. van Raak te Oosterhout,

tegen

1. [verweerster sub 1] te [plaats 2] ,
2. ACHMEA SCHADEVERZEKERINGEN N.V. te Apeldoorn,
verweersters,
advocaat: mr. B.M. Stroetinga te Eindhoven.

Partijen worden hierna afzonderlijk [verzoeker], [verweerster sub 1] en Achmea genoemd. [verweerster sub 1] en Achmea worden gezamenlijk aangeduid als verweersters.

1 De procedure

- 1.1. De rechtbank heeft kennisgenomen van:
 - het verzoekschrift dat door de griffie is ontvangen op 25 januari 2023, met producties 1 tot en met 23;
 - het verweerschrift van 22 maart 2023;
 - de brief van [verzoeker] van 22 maart 2023 met een gespecificeerde kostenopgave van de kosten van dit deelgeschil;
 - de e-mail van verweersters van 29 maart 2023, met als bijlage de schriftelijke uitwerking van de verklaring die [verweerster sub 1] tegenover Sedgwick heeft afgelegd.
- 1.2. De mondelinge behandeling van het verzoek heeft plaatsgevonden op 30 maart 2023. De griffier heeft aantekeningen gemaakt van wat partijen hebben gezegd. Deze aantekeningen zijn toegevoegd aan het griffiedossier.
- 1.3. Ten slotte is een datum voor beschikking bepaald.

2 De feiten

- 2.1. [verzoeker] en [verweerster sub 1] hebben in 2019 een relatie met elkaar gekregen.
- 2.2. Op 9 oktober 2021 logeerden [verzoeker] , [verweerster sub 1] en de op dat moment elfjarige zoon van [verweerster sub 1] ([de zoon]) in een hotel in [plaats 3]. De avond daarvoor waren zij naar een popconcert geweest. De volgende ochtend, toen [verzoeker] en [verweerster sub 1] nog in bed lagen, gaf [verzoeker] aan [verweerster sub 1] een paar kusjes in haar hals en op haar oorlel. Volgens [verweerster sub 1] kwam de laatste kus midden op haar linkeroor terecht. [verweerster sub 1] zei dat zij dat niet fijn vond. [verzoeker] reageerde met “*trek het je niet zo aan*” of “*stel je niet zo aan*”. Daarop zei [verweerster sub 1] “*zal ik dat ook eens bij jou doen?*”. [verzoeker] stemde hiermee in, waarop [verweerster sub 1] hem een kus op het linkeroor gaf. Sindsdien heeft [verzoeker] klachten aan zijn oor, waaronder tinnitus.

- 2.3. Ongeveer twee weken na het incident is de relatie tussen [verzoeker] en [verweerster sub 1] geëindigd.
- 2.4. Op 10 december 2021 heeft [verzoeker] [verweerster sub 1] aansprakelijk gesteld voor de schade die hij lijdt en zal lijden door de kus op zijn oor. Deze schade bestaat volgens [verzoeker] onder meer uit verlies aan verdienvermogen, omdat hij zijn werkzaamheden als plastisch chirurg niet meer volledig kan uitvoeren. Movir, de arbeidsongeschiktheidsverzekeraar van [verzoeker], heeft vastgesteld dat [verzoeker] voor 40% van zijn werktijd arbeidsongeschikt is.
- 2.5. In opdracht van Achmea, de aansprakelijkheidsverzekeraar van [verweerster sub 1], heeft Sedgwick onderzoek gedaan naar de toedracht van het incident. In dit verband is zowel met [verweerster sub 1] als met [verzoeker] gesproken, waarbij de omstandigheden waaronder het incident heeft plaatsgevonden gedetailleerd zijn besproken.
- 2.6. [verweerster sub 1] heeft op 14 januari 2022, voor zover hier van belang, het volgende verklaard:

“ [de zoon] was de volgende morgen, zondag 10 oktober 2021, al vroeg wakker, om half zeven ’s ochtends. Hij was nogal druk. Ik had uiteraard liever dat hij nog even ging slapen. Het was de avond daarvoor laat geworden. Hij rende echter door de kamer en sprong een aantal keer op het bed. Hij speelde voor de grap dat hij een leeuwte was. Dat deed hij wel vaker. Ik speelde een beetje mee. (...)

[verzoeker] was mijns inziens geïrriteerd dat ik meeding in het spel van [de zoon] en in zijn ogen niet de opvoedende rol als moeder innam. [verzoeker] heeft mij later verteld dat hij juist dacht dat ik geïrriteerd was. Hij trok mij daarom in bed naar zich toe en gaf mij meerdere kleine kusjes op mijn linkerwang. [verzoeker] lag toen aan de rechterzijde van mij. De kusjes op de linkerwang eindigden met één kus op en direct in mijn linkeroor. Het was zeker niet op mijn oorlel, zoals [verzoeker] later heeft verklaard. Het was geen harde kus, maar het deed toch zeer. Ik zei ‘au’ en was geïrriteerd door de kus in mijn oor, in combinatie met de drukte van [de zoon]. Ik zei ‘au, ik vind het niet fijn’. Hij gaf daarop aan ‘het is toch een lief bedoeld kusje en stel je niet zo aan’. In mijn beleving raakte hij toen juist geïrriteerd. Dat was hij overigens al door het gedrag van [de zoon]. Ik gaf mijn grenzen aan. Ik zei tegen hem ‘zal ik jou eens een kus op je oor geven?’ Hij zei ‘ja, dat is goed’. Ik gaf hem daarop een kus in zijn linkeroor. De kus was echt midden op en in het oor, net zoals hij bij mij had gedaan. Het was een normale kus. Het was zeker niet een extra harde kus of een kus met veel kracht erachter. [verzoeker] riep meteen ‘au’. Ik zei ‘sorry, het was niet mijn bedoeling om je pijn te doen’. De kus was sowieso niet bedoeld om hem pijn te doen, maar wel om te merken of hij het misschien ook een vervelend gevoel vond geven, omdat hij niet erkende dat dat hij mij pijn had gedaan, mijn reactie daarop bagatelliseerde en mij niet serieus nam.”

- 2.7. Op 4 februari 2022 heeft [verzoeker] onder meer verklaard:

“De volgende ochtend om ongeveer 07.45 uur was er direct een ongelofelijke hectiek. [de zoon] is een lieve jongen, Hij is gevoelig en slim. Wel vraagt hij soms op een negatieve manier aandacht. In eerste instantie was [de zoon] enkel vanuit bed aan het praten. Kort daarop brak hij echter zowat de hele hotelkamer af. (...) Ik hoopte dat [verweerster

sub 1] iets van het gedrag van haar zoon zou zeggen, maar zij corrigeerde hem niet. Op enig moment ging [de zoon] leeuwje spelen als in Simbala van de Lion King. Zij deden dat wel vaker (...) [verweester sub 1] was op dat moment wel geïrriteerd. Ik zelf hield mij op de achtergrond. Ik wilde mij er niet mee bemoeien. Ook wilde ik de dag niet verpesten. Ik was niet geïrriteerd. Ik heb dat in ieder geval zeker niet laten merken.

Wij lagen nog steeds in bed (...). Ik wilde haar geruststellen en afleiden. Ik zei: laten we er nog een leuke dag van maken. Ik haf haar liefdevol kusjes op haar linkerhals en op haar linkeroorlel. Toen ik haar kuste, ben ik over haar heen gebogen. Daarna ben ik naar mijn eigen plek teruggegaan. U zegt mij dat [verweester sub 1] heeft aangegeven dat de tweede kus in het oor was, maar daar ben ik mij niet van bewust. Het was een liefdevol zacht kusje op haar linkeroorlel. [verweester sub 1] zei daarop op harde toon: dat vind ik niet fijn. Zal ik dat ook eens bij jou doen? Ze was duidelijk geagiteerd. Daarop antwoordde ik: trek het je niet zo aan. Het was een zacht liefdevol kusje. Ik dacht daarop; ik ga lekker douchen en er nog een leuke dag van maken. Op haar vraag: zal ik dat ook eens bij jou doen, antwoordde ik vervolgens: zo'n zacht kusje vind ik prima. Ik heb niet aangegeven of dat op de oorlel of de hals mocht. Een en ander gebeurde ook in een split second. (...)

Daarop gaf [verweester sub 1] mij een keiharde kus recht in de gehoorgang van mijn linkeroor. Dat ging echt met volle kracht. Ik hoorde smak in mijn oor. Het was vreselijk. Ik had geen pijn, maar ik hoorde wel direct suizen. Ik hoorde alles heel dof. Ik ben niet boos geworden. Ik zei tegen haar: wat doe je nou. Ik weet niet meer wat zij geantwoord heeft.”

- 2.8. Bij brief van 2 mei 2022 heeft Achmea aansprakelijkheid afgewezen.

3 Het geschil

- 3.1. [verzoeker] verzoekt de rechtbank bij wijze van deelgeschil op grond van artikel 1019w van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv):
1. voor recht te verklaren dat [verweester sub 1] aansprakelijk is voor de materiële en immateriële schade van [verzoeker] als gevolg van het onrechtmatig handelen van [verweester sub 1] op 10 oktober 2021;
 2. verweesters hoofdelijk te veroordelen de schade die [verzoeker] als gevolg van de onrechtmatige daad van [verweester sub 1] heeft geleden en nog zal lijden te vergoeden;
 3. de kosten verbonden aan de behandeling van het deelgeschil te begroten en verweesters hoofdelijk te veroordelen tot betaling van deze kosten, vermeerderd met wettelijke rente, aan [verzoeker].
- 3.2. [verzoeker] legt aan zijn verzoek het volgende ten grondslag. [verweester sub 1] heeft gevaarzettend gehandeld door in de ochtend van 10 oktober 2021 in een geïrriteerde en boze bui welbewust een kus midden op het oor van [verzoeker] te geven. Het is algemeen bekend dat door een plotselinge drukverandering (waarvan sprake is als een kus direct op het oor wordt gegeven) letsel aan het gehoor kan ontstaan. [verweester sub 1] had dan ook moeten weten dat de kans groot was dat [verzoeker] letsel zou oplopen als gevolg van de kus. Dat geldt zeker nu zij gewaarschuwd was door de pijn die zij had gevoeld toen een zachte kus van [verzoeker] per ongeluk op haar oor terecht was gekomen. [verweester sub 1] had daarom geen kus op het oor van [verzoeker] moeten geven. Door dat toch te doen, heeft [verweester sub 1] onrechtmatig gehandeld. [verweester sub 1] is daarom aansprakelijk voor de materiële en immateriële letselschade van [verzoeker].

3.3. [verweerster sub 1] voert verweer.

3.4. Op de stellingen van partijen wordt hierna, voor zover van belang, nader ingegaan.

4 De beoordeling

4.1. Partijen zijn het er niet over eens of [verweerster sub 1] aansprakelijk is voor de schade die [verzoeker] lijdt door de kus die [verweerster sub 1] op zijn oor heeft gegeven.

4.2. De rechtbank stelt voorop dat het uitgangspunt in het Nederlandse recht is dat ieder zijn eigen schade draagt. Dat is alleen anders, als die schade het gevolg is van het onrechtmatig handelen van iemand anders. De vraag is dus of de kus van [verweerster sub 1], waardoor [verzoeker] schade heeft opgelopen, als een onrechtmatige daad kan worden gekwalificeerd. Volgens vaste rechtspraak is een handeling waardoor iemand anders (onbedoeld) letsel oploopt alleen onrechtmatig, als de kans op een ongeval zo groot is, dat de ander zich naar maatstaven van zorgvuldigheid van dit gedrag had moeten onthouden (HR 9 december 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC1576 (Zwiepende tak)). Met andere woorden: alleen als [verweerster sub 1] de kus heeft gegeven terwijl zij wist (of moest weten) dat de kans groot was dat [verzoeker] daardoor schade zou lijden, heeft zij onrechtmatig gehandeld. Dat is hier niet het geval.

4.3. Partijen zijn het er niet over eens of [verweerster sub 1] een harde kus op het oor van [verzoeker] heeft gegeven omdat zij geïrriteerd was (zoals [verzoeker] stelt), of dat het een normale kus is geweest. Op basis van de stellingen van partijen heeft de rechtbank geen reden ervan uit te gaan dat [verweerster sub 1] uit irritatie een extra harde kus heeft gegeven. Maar ook als [verweerster sub 1] boos was, leidt dat niet tot het oordeel dat [verweerster sub 1] onrechtmatig heeft gehandeld. Ook dan was de kans dat [verzoeker] letsel zou oplopen door de kus niet zo groot dat [verweerster sub 1] die kus uit een oogpunt van zorgvuldigheid niet had mogen geven.

4.4. Allereerst staat vast dat [verweerster sub 1] niet wist dat een kus op het oor zou kunnen leiden tot letsel. [verzoeker] heeft dit in een bericht aan Achmea van 12 november 2021 (overgelegd als productie 9 bij het verzoekschrift) ook erkend. [verweerster sub 1] hoefde zich er ook niet van bewust te zijn dat [verzoeker] mogelijk letsel zou oplopen. Het is namelijk, anders dan [verzoeker] stelt, geen feit van algemene bekendheid dat een kus op het oor (door de drukverandering die daardoor ontstaat) letsel kan opleveren. [verzoeker] heeft ter onderbouwing van zijn standpunt dat dit algemeen bekend is weliswaar gewezen op de als productie 17 overgelegde informatie van de website www.kno.nl, maar hieruit volgt niet dat het een feit van algemene bekendheid is dat een kus op het oor kan leiden tot letsel. Op deze site staat dat plotselinge doofheid kan optreden door een plotselinge drukverandering zoals bij duiken of vliegen. Een kus op het oor wordt niet als voorbeeld genoemd. Verder heeft [verzoeker] gewezen op de producties 18 en 19, maar dit is informatie van buitenlandse websites (ncbi, soundisfun en e4ent) op basis waarvan ook niet kan worden aangenomen dat het (in Nederland) een feit van algemene bekendheid is dat het geven van een kus op iemands oor tot gehoorschade kan leiden. Daarbij komt dat de kans dat letsel ontstaat zoals bij [verzoeker] is gebeurd ook niet groot is. Dit volgt niet alleen uit de buitenlandse informatie waarop [verzoeker] zich beroept, maar ook uit het feit

dat de behandelend KNO-arts van [verzoeker] maar weinig letsels als gevolg van een kus op het oor heeft gezien (productie 10 bij het verzoekschrift). [verweerster sub 1] heeft de gevolgen van de kus dus niet hoeven te voorzien. Dat de eerdere kus van [verzoeker] op het oor van [verweerster sub 1] pijn had gedaan, maakt dit niet anders. Dat [verweerster sub 1] wist dat een kus op het oor pijnlijk kan zijn, maakt niet dat zij ook moest weten dat zo'n kus kan leiden tot letsel. Dit betekent dat [verweerster sub 1] niet onrechtmatig tegenover [verzoeker] heeft gehandeld.

- 4.5. Hoewel duidelijk is dat de gevolgen van de kus voor [verzoeker] heel ingrijpend zijn, is [verweerster sub 1] niet aansprakelijk voor de schade van [verzoeker]. De verzoeken van [verzoeker] zullen daarom worden afgewezen.

Kosten deelgeschil

- 4.6. Ook als een verzoek in deelgeschil wordt afgewezen, moeten op grond van artikel 1019aa Rv in beginsel de kosten die het slachtoffer voor het deelgeschil maakt, worden begroot. Hierbij wordt de dubbele redelijkheidstoets gehanteerd: het moet redelijk zijn dat de kosten zijn gemaakt en de hoogte van de kosten moet ook redelijk zijn. Nu niet in geschil is dat de kosten in verband met dit deelgeschil in redelijkheid zijn gemaakt, zal de rechtbank de kosten begroten.
- 4.7. Mr. Van Raak heeft de kosten begroot op € 7.890,74 in totaal, bestaande uit een bedrag aan advocaatkosten van € 7.547,37 (uitgaande van een tijdsbesteding van bijna 25 uur, een uurtarief van € 250 en 21% BTW) en een bedrag aan griffierecht en overige verschotten van € 343,37. Verweersters hebben zich wat betreft de kostenbegroting gerefereerd aan het oordeel van de rechtbank.
- 4.8. De rechtbank vindt de opgevoerde tijdsbesteding voor de totale behandeling van het verzoek redelijk, zodat daarmee rekening zal worden gehouden. De rechtbank begroot de kosten verbonden aan deze procedure daarom overeenkomstig de opgave van mr. Van Raak op € 7.890,74.
- 4.9. Aangezien de aansprakelijkheid van [verweerster sub 1] (en daarmee de vergoedingsplicht van verweersters) in deze procedure niet is komen vast te staan, zal het verzoek van [verzoeker] om verweersters hoofdelijk te veroordelen in de kosten van dit deelgeschil worden afgewezen. Verweersters hoeven het begrote bedrag alleen te betalen als alsnog komt vast te staan dat [verweerster sub 1] aansprakelijk is.

5 De beslissing

De rechtbank:

- 5.1. begroot de kosten als bedoeld in artikel 1019aa Rv op € 7.890,74;
- 5.2. wijst af het meer of anders verzochte.

Deze beschikking is gegeven door mr. J. Brandt en in het openbaar uitgesproken op 25 april 2023.

- 1 Waarom is Achmea Schadeverzekeringen N.V. bij deze zaak betrokken?
- 2 Hoe luidt de rechtsvraag in deze zaak? In welke rechtsoverweging is deze vraag opgenomen?
- 3 Hoe oordeelt de rechter over de rechtsvraag?
- 4 Waarom begroot de rechter de kosten die verzoeker heeft gemaakt voor deze zaak, terwijl verweerster sub 1 deze kosten niet hoeft te betalen?

Praktijkoefening 6

Lees de uitspraak en beantwoord de bijbehorende vragen.

ECLI:NL: RBDHA:2017:7416

Uitspraak

RECHTBANK DEN HAAG

Zittingsplaats 's-Gravenhage

Rolnr.: 5436201 RL EXPL 16-28079

10 juli 2017

Vonnis van de kantonrechter in de zaak van:

[eiser sub 1] en [eiser sub 2] in hun hoedanigheid van wettelijk vertegenwoordiger van hun minderjarige kinderen [minderjarige sub 1] en [minderjarige sub 2],

beiden wonende te [woonplaats 1],

eisende partij,

gemachtigde: mr. L.M. Zuydgeest

tegen

de stichting “De Haagse Scholen”, Stichting voor primair en speciaal openbaar onderwijs,

gevestigd te Den Haag

gedaagde partij,

gemachtigde: mr. H.J. Brouwer.

Partijen worden in het hiernavolgende ook aangeduid als: “de minderjarigen” en “de Stichting”.

Procedure

1. De kantonrechter heeft kennis genomen van:
 - de dagvaarding met producties van 10 oktober 2016;
 - de conclusie van antwoord, met producties.
2. Op 16 mei 2017 heeft een comparitie van partijen plaatsgevonden, waarbij [eiser sub 1] en [eiser sub 2] namens de minderjarigen zijn verschenen, bijgestaan door de gemachtigde van de minderjarigen. Namens de Stichting zijn verschenen: [K], [B] en [H], bijgestaan door de gemachtigde van de Stichting. Van het verhandelde ter zitting zijn door de griffier aantekeningen gemaakt, die zich in het griffiedossier bevinden.
3. Op 29 mei 2017 is namens de minderjarigen medegedeeld dat partijen geen minnelijke regeling hebben bereikt. Vervolgens is de uitspraak van dit vonnis bepaald op heden.

Feiten

4. [eiser sub 1] en [eiser sub 2] zijn gezamenlijk belast met het gezag over hun minderjarige kinderen [minderjarige sub 1] en [minderjarige sub 2].
5. Tot de Stichting behoren drieënvijftig scholen, waaronder de Maria Montessorischool te Den Haag (hierna: de school). De minderjarigen hebben van 2013 tot januari 2016 onderwijs gevolgd bij de school.
6. De Stichting is met een schoolfotograaf overeengekomen dat hij op 24 september 2015 op de school zou komen om individuele foto's en groepsfoto's te nemen.
7. De minderjarigen belijden het Islamitische geloof. Zij vieren elk jaar het Islamitisch Offerfeest. Het Offerfeest is een Islamitische feestdag, waarbij 's ochtends deel genomen wordt aan de gezamenlijke gebedsdienst in de moskee, vervolgens gezamenlijk wordt gegeten en de hele dag feest wordt gevierd. In 2015 viel het Offerfeest op 24 september 2015.
8. De moeder van de minderjarigen heeft ten behoeve van haar kinderen voor het Offerfeest verlof aangevraagd en verkregen van de Stichting. Bij de verlofaanvraag bleek het de Stichting en de moeder van de minderjarigen dat de dag waarop de schoolfotograaf zou komen samenviel met het Offerfeest.
9. De schoolfotograaf heeft op 24 september 2015 individuele foto's en groepsfoto's genomen op de school van de minderjarigen. De minderjarigen waren daarbij niet aanwezig en staan derhalve niet op de die dag genomen individuele foto's en groepsfoto's.
10. Nadien is de schoolfotograaf opnieuw op de school geweest om individuele foto's te nemen.
11. Op 14 oktober 2015 heeft de adjunct-directeur van de school opnieuw groepsfoto's gemaakt op de school. Op die foto's staan de minderjarigen wel.
12. Op verzoek van de ouders van de minderjarigen heeft de kantonrechter te Den Haag de ouders machtiging verleend om namens de minderjarigen op te treden in de onderhavige procedure.

Vordering

13. Namens de minderjarigen is een vordering ingediend die er toe strekt:
 - a voor recht te verklaren dat de Stichting onrechtmatig jegens de minderjarigen heeft gehandeld,
 - b de Stichting te veroordelen tot betaling aan de minderjarigen van € 10.000,- aan immateriële schadevergoeding, althans een zodanig bedrag aan immateriële scha-

devergoeding dat de kantonrechter redelijk acht, met de wettelijke rente over de schadevergoeding en

- c de Stichting te veroordelen in de kosten van de procedure met de wettelijke rente daarover.
14. Namens de minderjarigen is aan de vorderingen – kort gezegd – ten grondslag gelegd dat de Stichting onrechtmatig heeft gehandeld door te handelen in strijd met artikel 7 van de Algemene wet gelijke behandeling (Awgb). Volgens de minderjarigen zijn, door het inplannen van de schoolfoto op de dag van het Offerfeest, in het bijzonder de minderjarigen getroffen die op grond van hun geloofsovertuiging niet op school konden zijn, omdat zij die dag het Offerfeest vierden. Ook nadat daar door de moeder van de minderjarigen om was verzocht, heeft de Stichting de komst van de schoolfoto niet verplaatst. De officiële klassenfoto's zijn in afwezigheid van de minderjarigen genomen en die klassenfoto's, waarop de minderjarigen dus ontbraken, zijn in de klaslokalen opgehangen. Nadien zijn de minderjarigen alsnog in de gelegenheid gesteld om een individuele foto te laten maken door een professionele fotograaf, maar een professionele klassenfoto is in aanwezigheid van de minderjarigen niet genomen. De klassenfoto die door een medewerker van de Stichting is gemaakt, kon door de ouders niet worden aangeschaft en is evenmin in de klaslokalen opgehangen. Aldus heeft de Stichting indirect onderscheid gemaakt op grond van godsdienst, terwijl het gemaakte onderscheid geen legitiem doel diende, aldus de minderjarigen.
 15. Namens de minderjarigen is verwezen naar de jurisprudentie van het Europese Hof van Justitie (HvJ EG) en naar jurisprudentie van de Hoge Raad en de gerechtshoven Amsterdam en Leeuwarden, waaruit volgens hen volgt dat een slachtoffer van discriminatie altijd schade leidt, dat discriminatie per definitie aantasting van de eer en goede naam oplevert en dat het slachtoffer van discriminatie op grond daarvan zonder nader bewijs immateriële schade vergoed dient te krijgen. Namens de minderjarigen is gesteld dat het erg moeilijk te verteren is dat de minderjarigen ontbreken op de officiële klassenfoto en dat de Stichting niet erkent dat sprake is van discriminatie en ook geen excuses aanbiedt. Vanwege de schending van fundamentele rechten en met inachtneming van de bedragen die eerder door de Nederlandse rechter in gevallen van discriminatie zijn toegekend, wordt namens de minderjarigen een bedrag van € 5.000,- per persoon aan immateriële schadevergoeding gevorderd.

Verweer

16. Het verweer van de Stichting strekt tot afwijzing van de vorderingen, met veroordeling van de minderjarigen in de proceskosten. De Stichting stelt rekening te houden met de diverse geloofsovertuigingen van de kinderen binnen de school. Als de Stichting had geweten dat het Offerfeest samenviel met de komst van de fotograaf had de Stichting een andere planning gemaakt. De Stichting wijst erop dat zij de komst van de fotograaf bij aanvang van het schooljaar op de jaarkalender en in de nieuwsbrief heeft aangekondigd en dat de ouders van de minderjarigen daarom al eerder hun bezwaren tegen deze datum kenbaar hadden kunnen maken. Op het moment dat de verlofaanvraag door de ouders werd gedaan, was het niet meer mogelijk de afspraak met de schoolfoto te verzetten.
17. De Stichting stelt alles in het werk te hebben gesteld om de nadelen van de aanvaardbare ongelukkige planning van de schoolfoto weg te nemen. De afspraak met de schoolfoto kon niet meer worden verzet, maar de schoolfoto is op een latere datum teruggekomen op de school om de resterende leerlingen op de foto te zetten.

- De klassenfoto's zijn door de schoolfotograaf op 24 september 2015 reeds bij aanvang van de lessen gemaakt. Vrijwel alle kinderen voor wie verlof was aangevraagd voor 24 september 2015 hebben van de gelegenheid gebruik gemaakt om bij het maken van de groepsfoto aanwezig te zijn. De minderjarigen niet. Uiteindelijk zijn door een niet-professionele fotograaf nieuwe groepsfoto's gemaakt, waarop ook de minderjarigen staan. Die groepsfoto's zijn gratis aan alle ouders aangeboden, aldus de Stichting.
18. De Stichting stelt voorts dat bij monde van haar directeur direct excuses zijn gemaakt aan de moeder van de minderjarigen voor de ongelukkige planning. In de brief van 14 maart 2016 heeft het bestuur van de Stichting vervolgens gemeld dat zij het eens is met de klacht van de moeder van de minderjarigen. Aldus heeft de Stichting wel degelijk excuses aangeboden, zo stelt de Stichting.
 19. De Stichting stelt zich op het standpunt dat geen schade is geleden door de minderjarigen, omdat zij geen nadelige gevolgen hebben ondervonden van de ongelukkige planning van de fotograaf. Ten slotte maakt de Stichting nog bezwaar tegen de hoogte van het gevorderde bedrag aan schadevergoeding.

Beoordeling

Wettelijk kader

20. Artikel 7 lid 1, aanhef en onder c van de Algemene wet gelijke behandeling (hierna: Awgb) verbiedt het maken van 'onderscheid' bij het aanbieden van of verlenen van toegang tot diensten en bij het sluiten, uitvoeren of beëindigen van overeenkomsten ter zake, indien dit geschiedt door instellingen die werkzaam zijn op het gebied van volkshuisvesting, welzijn, gezondheidszorg, cultuur of onderwijs.
21. Artikel 1 Awgb onderscheidt het begrip onderscheid in 'direct onderscheid' en 'indirect onderscheid'. Er is sprake van direct onderscheid indien een persoon op een andere wijze wordt behandeld dan een ander in een vergelijkbare situatie wordt, is of zou worden behandeld, op grond van godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, nationaliteit, hetero- of homoseksuele gerichtheid of burgerlijke staat. Indirect onderscheid doet zich voor indien een ogenschijnlijk neutrale bepaling, maatstaf of handelwijze personen met een bepaalde godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, nationaliteit, hetero- of homoseksuele gerichtheid of burgerlijke staat in vergelijking met andere personen bijzonder treft.
22. Het verbod van onderscheid geldt niet ten aanzien van indirect onderscheid indien dat onderscheid objectief gerechtvaardigd wordt door een legitiem doel en de middelen voor het bereiken van dat doel passend en noodzakelijk zijn. Artikel 10 van Awgb bepaalt dat, indien degene die meent dat in zijn nadeel een onderscheid is of wordt gemaakt als bedoeld in deze wet, in rechte feiten aanvoert die dat onderscheid kunnen doen vermoeden, de wederpartij dient te bewijzen dat niet in strijd met deze wet is gehandeld.

Samengevat komt het oordeel van de kantonrechter op het volgende neer.

23. In dit geval is sprake van een situatie waarbij de Stichting de schoolfotograaf voor het maken van de (klassen)foto's op school heeft laten komen op de dag van het Offerfeest, waardoor kinderen die het Islamitische geloof belijden niet in dezelfde mate in staat waren van die dienst gebruik te maken als de andere kinderen van de school. De Stichting heeft stellingen ingenomen die erop neer komen dat aan de minderjarigen een dusdanig alternatief is geboden, dat daarmee van een relevant onderscheid geen sprake (meer) was. De kantonrechter deelt dat standpunt van de Stichting voor

wat betreft de mogelijkheid om individuele foto's te laten nemen, maar niet voor wat betreft de mogelijkheid om klassenfoto's te laten nemen. De aan de stellingen van de Stichting ten grondslag gelegde feiten betreffende het voor de klassenfoto geboden alternatief zijn in deze procedure namelijk niet vast komen te staan. Aldus heeft de Stichting indirect onderscheid gemaakt. Het maken van een dergelijk onderscheid is op grond van het bepaalde in de Awgb in beginsel verboden. Dat is slechts anders indien het onderscheid objectief gerechtvaardigd is door een legitiem doel en de middelen voor het bereiken van dat doel passend en noodzakelijk zijn. Dat die uitzondering zich hier voordoet is niet gebleken. Daarmee staat vast dat de Stichting in strijd met artikel 7 lid 1, aanhef en onder c van de Awgb heeft gehandeld. De Stichting heeft aldus onrechtmatig jegens de minderjarigen gehandeld en dient de als gevolg daarvan door de minderjarigen geleden schade aan hen te vergoeden.

De kantonrechter licht dit oordeel in het hiernavolgende toe.

24. Vooropgesteld wordt dat artikel 7 lid 1, aanhef en onder c van de Awgb van toepassing is op de Stichting en haar rol bij de komst van de schoolfotograaf naar de school. Dat is tussen partijen ook niet in geschil. De kantonrechter stelt vast dat van enig gemaakt direct onderscheid in dit geval geen sprake is. Het geschil tussen partijen spitst zich toe op de vraag of indirect onderscheid is gemaakt door de Stichting.

Onderscheid

25. Van onderscheid in de zin van artikel 7 Awgb is naar het oordeel van de kantonrechter geen sprake voor wat betreft de mogelijkheid voor de leerlingen van de school om individuele foto's te laten nemen. De Stichting heeft de schoolfotograaf immers op een later moment terug laten komen om de kinderen waarvan nog geen individuele foto's waren gemaakt, in de gelegenheid te stellen die foto's alsnog te laten maken.
26. De kantonrechter beantwoordt de vraag of indirect onderscheid is gemaakt ten aanzien van de mogelijkheid voor de leerlingen om klassenfoto's te laten maken wel bevestigend. Door de schoolfotograaf voor het maken van de klassenfoto's op school te laten komen op de dag van het Offerfeest zijn immers hoofdzakelijk de leerlingen met een bepaalde godsdienstige overtuiging beperkt in de mogelijkheid van die dienst gebruik te maken. Een en ander maakt dat indirect onderscheid is gemaakt in de zin van artikel 7 lid 1, aanhef en onder c van de Awgb. Voor de beantwoording van de vraag of indirect onderscheid is gemaakt is niet relevant of de Stichting bewust heeft gehandeld. Door het ontbreken van dat bewustzijn van de Stichting wordt immers niet weggenomen dat het onderscheid is gemaakt.
27. De stellingen van de Stichting komen erop neer dat ook ten aanzien van de klassenfoto's aan de minderjarigen een dusdanig alternatief is geboden, dat daarmee van een relevant onderscheid geen sprake meer was. De aan die stellingen ten grondslag gelegde feiten zijn evenwel namens de minderjarigen weersproken. De kantonrechter is van oordeel dat de Stichting bedoelde feiten tegenover die betwisting van de minderjarigen onvoldoende heeft onderbouwd en aldus ten aanzien van die feiten niet voldaan heeft aan haar stelplicht.
28. Zo heeft de Stichting aangevoerd dat zij de afspraak met de schoolfotograaf niet meer kon verzetten, mede omdat zij er pas twee weken voor deze afspraak achter kwam dat deze samenviel met het Offerfeest. Van enige inspanning van de Stichting om bedoelde afspraak te verzetten blijkt evenwel niet uit de in het geding gebrachte stukken. De Stichting stelt voorts dat de klassenfoto's op de dag van het Offerfeest direct in de ochtend, bij aanvang van de lessen zijn genomen. Namens de minderjarigen is even-

wel aangevoerd dat zij, vanwege het bij het Offerfeest behorende ochtendgebed, ook in de ochtend niet in de gelegenheid waren om naar school te komen. De stelling van de Stichting dat andere kinderen, voor wie eveneens verlof was aangevraagd, die ochtend wel naar school zijn gekomen om aan de klassenfoto deel te nemen, is namens de minderjarigen uitdrukkelijk weersproken en door de Stichting niet onderbouwd. De schoolfoto is op een andere dag teruggekeerd naar de school, maar toen konden uitsluitend individuele foto's worden gemaakt.

29. De Stichting heeft voorts aangevoerd dat door een amateurfotograaf klassenfoto's zijn gemaakt, dat die klassenfoto's gratis aan de ouders ter beschikking zijn gesteld en de professionele foto's in de klaslokalen zijn vervangen door de klassenfoto's van de amateurfotograaf. Ook de juistheid van die stelling is evenwel niet vast komen te staan. Namens de minderjarigen is uitdrukkelijk weersproken dat de door de amateurfotograaf gemaakte klassenfoto's aan de (ouders van de) minderjarigen en andere kinderen van de school ter beschikking zijn gesteld en dat die foto's de eerder gemaakte klassenfoto's in de klas hebben vervangen. De Stichting heeft haar stellingen ook op dit punt niet onderbouwd; integendeel, desgevraagd heeft de Stichting ter comparitie niet kunnen toelichten wanneer en hoe die foto's aan de leerlingen ter beschikking zijn gesteld en evenmin wanneer of in welke periode de klassenfoto's van de professionele fotograaf door de klassenfoto's van de amateurfotograaf in de klas zijn vervangen. De kantonrechter kan aldus niet vaststellen dat de Stichting een dusdanig alternatief heeft geboden dat van een wezenlijk onderscheid geen sprake meer is.

Objectieve rechtvaardigingsgrond

30. Evenmin is gesteld of gebleken dat het gemaakte onderscheid objectief gerechtvaardigd wordt door een legitiem doel en de middelen voor het bereiken van dat doel passend en noodzakelijk zijn. De Stichting heeft naar voren gebracht dat zij rekening heeft gehouden met de wens van ouders van leerlingen van de school om de kinderen kort na de (zomer)vakantieperiode op de foto te laten zetten, omdat ze dan mooier op de foto komen te staan. Voor zover de Stichting bedoeld heeft te stellen dat die omstandigheid het gemaakte onderscheid rechtvaardigt, volgt de kantonrechter de Stichting daarin niet, reeds omdat het niet noodzakelijk is om de schoolfoto juist op de dag van het Offerfeest op school te laten komen, om met bedoelde belangen rekening te kunnen houden.
31. Het voorgaande brengt met zich dat de Stichting in strijd met artikel 7 lid 1, aanhef en onder c van de Awgb heeft gehandeld. Aldus heeft de Stichting jegens de minderjarigen onrechtmatig gehandeld. De gevorderde verklaring voor recht wordt daarom toegewezen.

Schade

32. De minderjarigen hebben op grond van het voorgaande recht op vergoeding van als gevolg van het onrechtmatige handelen van de Stichting door hen geleden schade. Namens de minderjarigen is aangevoerd dat zij, doordat de Stichting een verboden onderscheid heeft gemaakt, ieder voor een bedrag van € 5.000,- aan immateriële schade hebben geleden. De minderjarigen hebben naar voren gebracht dat het confronterend voor hen was dat zij niet op de klassenfoto stonden en dat zij gelijk behandeld willen worden als de andere kinderen op school.
33. De kantonrechter deelt het standpunt van de minderjarigen dat zij door het onrechtmatige handelen van de Stichting in hun persoon zijn aangetast en daarom, gelet op

het bepaalde in artikel 6:106 lid 1 sub b BW, jegens de Stichting aanspraak kunnen maken op smartengeld. Voor de bepaling van de hoogte van het toe te kennen bedrag aan smartengeld acht de kantonrechter enerzijds van belang dat van de Stichting een opoffering mag worden verlangd, ter bevrediging van het gekwetste rechtsgevoel van de minderjarigen. Anderzijds houdt de kantonrechter rekening met de mate waarin de minderjarigen in hun persoon zijn aangetast. In dat kader acht de kantonrechter van belang dat het in deze zaak niet gaat om gemaakt onderscheid bij toegang tot het door de Stichting geleverde onderwijs, maar om gemaakt onderscheid bij toegang tot de door de Stichting gefaciliteerde diensten van een schoolfotoğraf. De kantonrechter acht onder die omstandigheden de toekenning van een bedrag aan smartengeld van € 250,- aan elk van de beide minderjarigen op zijn plaats. De vordering van de minderjarigen wordt derhalve toegewezen tot dat bedrag, met de wettelijke rente daarover.

34. De Stichting zal als de in het ongelijk gestelde partij worden veroordeeld in de kosten van deze procedure.

Beslissing

De kantonrechter:

- verklaart voor recht dat de Stichting onrechtmatig jegens de minderjarigen heeft gehandeld;
- veroordeelt de Stichting om tegen behoorlijk bewijs van kwijting aan de minderjarigen te voldoen een bedrag van in totaal € 500,-, te vermeerderen met de wettelijke rente over dat bedrag vanaf veertien dagen na heden tot aan de dag van algehele voldoening;
- veroordeelt de Stichting in de kosten van deze procedure, tot op heden aan de zijde van de minderjarigen vastgesteld op € 500,75 waarvan € 200,- als het aan de gemachtigde van de minderjarigen toekomende salaris;
- verklaart dit vonnis tot zover uitvoerbaar bij voorraad;
- wijst af hetgeen meer of anders is gevorderd.

Dit vonnis is gewezen door kantonrechter mr. A. Emmens en uitgesproken ter openbare terechtzitting van 10 juli 2017.

- 1 Hoe luidt de vordering die de ouders namens de minderjarigen indienen? Markeer je antwoord in de uitspraak. Geef aan uit welke rechtsoverweging(en) dit blijkt.
- 2 Hoe luidt het verweer van de stichting 'De Haagse Scholen'? Markeer je antwoord in de uitspraak. Geef aan uit welke rechtsoverweging(en) dit blijkt.
- 3 De Rechtbank Den Haag geeft aan dat er een verschil bestaat tussen direct en indirect onderscheid. Is er volgens de rechtbank Den Haag in deze zaak sprake van direct onderscheid? Markeer de juiste (relevante) zinnen in de rechtsoverweging(en) in de uitspraak. Geef aan in welke rechtsoverweging(en) je dit antwoord hebt gevonden.
- 4 Is er volgens de Rechtbank Den Haag sprake van indirect onderscheid in deze zaak? Markeer de juiste (relevante) zinnen in de rechtsoverweging(en) in de uitspraak. Geef aan in welke rechtsoverweging(en) je dit antwoord hebt gevonden.

Praktijkoefening 7

Lees het artikel en de uitspraak met nummer ECLI:NL:RBGEL:2016:4504 (via Rechtspraak.nl) en geef antwoord op de bijbehorende vragen.

Kort geding Yuri van Gelder is kansloos⁴⁸

Nos.nl, 10 augustus 2016

‘De kans is klein, heel klein. Eigenlijk is het kansloos’, antwoordt Marjan Olfers, hoogleraar sport en recht aan de Vrije Universiteit, op de vraag of Yuri van Gelder via een kort geding alsnog deelname aan de finale van de Olympische Spelen kan afdwingen. De hoogleraar schat de kans op 1 procent.

‘Het hangt af van de juridische grondslag onder het besluit van het NOC*NSF om Van Gelder naar huis te sturen’, zegt Olfers. ‘Als dat alleen het contract is tussen de atleet en het NOC*NSF, is het duidelijk. Dan moet de zaak zich richten op het meningsverschil van de partijen over de uitvoering van het contract. Maar omdat we niet weten of dit de juridische grondslag is, wordt het heel ingewikkeld.’

Waarschijnlijk zal er vrijdag worden gekeken naar de verhouding van de sanctie van het NOC en het vergrijp van Van Gelder, zegt Olfers. ‘Een van de vragen wordt dan: had het NOC*NSF ook andere stappen kunnen nemen? Zo ja, waarom zijn die niet genomen?’

De advocaat van Van Gelder zegt dat het tijdens de rechtszaak zeker over de overeenkomst zal gaan,

omdat er volgens hem ‘een hele grote fout’ in zit. ‘In de overeenkomst wordt namelijk over de voorbereiding van de Olympische Spelen gesproken, niet over de Olympische Spelen zelf.’

Tweede rechtszaak nodig

Als tijdens het kort geding blijkt dat het NOC onrechtmatig gehandeld heeft door Van Gelder naar huis te sturen, komt er nog een andere kwestie aan het licht: de afmelding van de turner. De Nederlandse turnbond heeft Van Gelder gisteren al afgemeld voor de toestelfinale bij de internationale turnbond FIG. Het startbewijs is daarop naar de Fransman Danny Rodrigues gegaan. De bond zegt dat dat niet meer teruggedraaid kan worden.

Er is een tweede rechtszaak nodig om de afmelding terug te kunnen draaien en Van Gelder op de deelnemerslijst te krijgen. ‘Dat lukt waarschijnlijk niet’, zegt Olfers. Daar is Van Gelders advocaat het niet mee eens. ‘Als we gelijk krijgen van de Nederlandse rechter, stap ik naar het Hof van Arbitrage voor Sport. Met de uitspraak van de Nederlandse rechter in mijn zak, kan ik hen ook vast wel overtuigen.’

Tijdsdruk

Maar dan is er ook nog de tijdsdruk. ‘Vrijdag is het kort geding en maandag de finale. Ik zeg niet dat het niet mogelijk is, maar de korte tijd maakt alles wel veel moeilijker’, zegt Olfers.

Ook de advocaat van Van Gelder valt over de tijdsdruk. ‘Hij zit niet in een training en heeft te maken met een jetlag.’ Toch denkt hij dat Van Gelder wel fit genoeg zou zijn voor de finale. ‘Dat heeft hij mij gezegd. Hij verwacht gewoon fit te zijn.’

- 1 Hoe luidt de juridische grondslag onder het besluit van het NOC*NSF om de turner Yuri van Gelder naar huis te sturen? Noem tevens de relevante artikelen.
- 2 Welke gedragingen leveren volgens de rechter een tekortkoming op in de nakoming van de verplichtingen van Yuri van Gelder op grond van de overeenkomst die hij had gesloten met NOC*NSF?
- 3 Kon het NOC*NSF naar het oordeel van de rechter in redelijkheid tot de maatregel van uitsluiting van deelname komen? Motiveer je antwoord.
- 4 Is de afmelding van Yuri van Gelder voor de toestelfinale bij de internationale turnbond FIG nog aan de orde gekomen in het kort geding?

Praktijkoefening 8

Lees de uitspraak en beantwoord de bijbehorende vragen.

ECLI:NL:RBAMS:2014:3806

Uitspraak

vonnis

RECHTBANK AMSTERDAM

Afdeling privaatrecht

zaaknummer: 2198901 \ CV EXPL 13-18581

vonnis van: 30 juni 2014

vonnis van de kantonrechter

Inzake

1. Arnoldus Robert Jan Croiset van Uchelen,

wonende te [woonplaats],

aangewezen als gemachtigde als bedoeld in artikel 77 van het wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering door:

Zijne Majesteit Koning Willem-Alexander, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje Nassau,

2. Hare Majesteit Koningin Máxima, Prinses der Nederlanden, Prinses van Oranje Nassau, beiden in hoedanigheid van wettelijk vertegenwoordiger van hun onder 3. te noemen minderjarige dochter,

3. Hare Koninklijke Hoogheid Catharina-Amalia Beatrix Carmen Victoria, Prinses van Oranje, Prinses der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau,

allen wonende te Wassenaar,
eisers in conventie, verweerders in reconventie,
gemachtigde: mr. W. Heemskerk.

tegen

1. de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid

Sanoma Media Netherlands B.V.,

gevestigd te Amsterdam,

2. [gedaagde 2],

wonende te [woonplaats],

gedaagden in conventie, eisers in reconventie,

gemachtigde: mr. D.J.G. Visser.

Eisers sub 1 en 2 worden hierna gezamenlijk aangeduid met eisers. Eiseres sub 3 zal hierna prinses Amalia worden genoemd.

Gedaagden worden hierna gezamenlijk gedaagden genoemd. Gedaagde sub 1 zal afzonderlijk worden aangeduid met Sanoma en gedaagde sub 2 met [gedaagde 2].

VERDER VERLOOP VAN DE PROCEDURE

(...)

GRONDEN VAN DE BESLISSING

Feiten

In conventie en in reconventie

1. Als enerzijds gesteld en anderzijds erkend of niet (voldoende) weersproken, alsmede op grond van de overgelegde en in zoverre niet bestreden inhoud van de bewijsstukken, staat in dit geding het volgende vast:

1.1. Sanoma is uitgever van het blad Nieuwe Revu (hierna: Nieuwe Revu). [gedaagde 2] is sinds 15 mei 2012 hoofdredacteur van dit blad.

1.2. Op 21 juni 2005 heeft de Rijksvoorlichtingsdienst een mediacode vastgesteld (zie www.koninklijkhuis.nl). In de code is onder meer het volgende opgenomen:

“1. De RVD draagt zorg voor de organisatie, aankondigingen en mogelijke poolregelingen ten behoeve van mediamomenten.

(...)

3. De persoonlijke levenssfeer van de leden van het Koninklijk Huis wordt gerespecteerd, dat wil zeggen dat zij er op mogen vertrouwen met rust gelaten te worden op de momenten, dat zij niet op grond van hun officiële functies naar buiten treden. Dit geldt derhalve ook voor de minderjarige leden van het Koninklijk Huis.

(...)

verklaart voorts, dat in geval deze code of een onderdeel daarvan naar het oordeel van het betrokken lid van het Koninklijk Huis wordt geschonden, passende maatregelen kunnen worden getroffen;

dat onder passende maatregelen onder meer wordt verstaan de (tijdelijke) uitsluiting bij accreditatie (...).’

- 1.3. In aflevering 17 (24 tot 30 april 2013) van Nieuwe Revu is op pagina 26-31 een artikel geplaatst van Marijn Schrijver onder de titel ‘Amalia heeft een vriendje! En wat we volgens de mediacode nog meer niet mogen weten over onze koningin’. In dit artikel uiten een aantal mensen kritiek op de mediacode.
- 1.4. Op pagina 28-29 en op pagina 31 van voormelde aflevering zijn twee foto’s geplaatst van prinses Amalia die van haar zijn genomen tijdens een training op het veld van haar hockeyvereniging (hierna: de foto’s). De foto die op pagina 31 is geplaatst is ook op internet gepubliceerd.
- 1.5. Per mailbericht van 24 april 2013 is namens de Rijksvoorlichtingsdienst aan Sanoma bericht dat de publicatie van voormelde foto’s onrechtmatig is en dat een bodemprocedure zal worden gestart.
- 1.6. Gedaagden hebben een aantal foto’s in het geding gebracht, waarop eisers sub 1 en 2 zijn afgebeeld in Amsterdam, (door gedaagde aangeduid als de foto op straat in Amsterdam), eiser sub 1 en prinses Amalia zijn afgebeeld tijdens de Sinterklaasintocht (de foto bij de Sinterklaasintocht) en eisers zijn afgebeeld tijdens een verblijf in Barcelona (de foto’s in Barcelona). Al deze afbeeldingen zijn geplaatst in Nieuwe Revu, dan wel Story, een ander tijdschrift van Sanoma.

Vorderingen en verweer

2. Eisers vorderen in conventie dat de kantonrechter bij vonnis, uitvoerbaar bij voorraad:
 - 2.1. voor recht verklaart dat gedaagden onrechtmatig hebben gehandeld jegens eisers (althans jegens prinses Amalia) door publicatie van de foto’s;
 - 2.2. gedaagden beveelt binnen 48 uur na het te wijzen vonnis de foto’s van hun website te verwijderen, meer bepaald het domein revu.nl, op straffe van verbeurte van een dwangsom van € 5.000,00 per dag dat niet aan deze veroordeling wordt voldaan;
 - 2.3. gedaagden verbiedt de foto’s opnieuw te publiceren, op straffe van verbeurte van een dwangsom van € 5.000,00 per overtreding;
 - 2.4. gedaagden hoofdelijk veroordeelt tot betaling aan eisers (althans aan prinses Amalia) van een schadevergoeding van € 1.000,00;
 - 2.5. gedaagden in de proceskosten veroordeelt.
3. Eisers stellen hiertoe in conventie, kort samengevat, dat gedaagden zonder toestemming van eisers foto’s van prinses Amalia hebben gepubliceerd. Voor het maken van de foto’s is evenmin toestemming gegeven. Door aldus te handelen hebben gedaagden een onrechtmatige inbreuk gemaakt op de persoonlijke levenssfeer van prinses Amalia en daardoor onrechtmatig jegens haar gehandeld.
4. Gedaagden voeren verweer tegen de vorderingen in conventie en voeren, kort samengevat, aan dat de foto’s in ieder geval niet onrechtmatig kunnen zijn tegenover eisers sub 1 en 2. Maar ook tegenover prinses Amalia is volgens gedaagden niet onrechtmatig gehandeld.

(...)

Beoordeling**In conventie**

8. Voorop wordt gesteld dat eisers zich terecht op het standpunt stellen dat bij de toets of de publicatie van de gewraakte foto's al dan niet onrechtmatig is, de mediacode en hetgeen daarin is vastgelegd geen rol speelt. De mediacode is geen regelgeving op grond waarvan die vraag dient te worden beantwoord en aan de mediacode wordt dan ook niet getoetst. Voor zover gedaagden in hun stellingname de mediacode hebben betrokken, daarbij onder meer aanvoerend dat die strengere voorschriften stelt dan algemene wet- en regelgeving en dat er sprake is van willekeur bij de handhaving daarvan, wordt dat standpunt niet gevolgd. Indien gedaagden menen dat zij in een voorkomend geval ten onrechte worden beperkt in hun rechten met een beroep op de mediacode, kunnen zij dat – eventueel in rechte – aan de orde stellen. In dit verband is het opmerkelijk dat uit de door gedaagden in het geding gebrachte stukken valt af te leiden dat zij in 2011 tijdens een zomerfotosessie van 4 juli 2011 in Tavernelle zijn uitgesloten van accreditatie, maar daartegen geen stappen hebben ondernomen.
9. Vast staat dat de onder 1.4. bedoelde foto's niet in opdracht van eisers zijn gemaakt en eisers hebben ook geen toestemming gegeven voor publicatie van de foto's. Op grond van artikel 21 Auteurswet is openbaarmaking van de foto's in dat geval niet geoorloofd, voor zover een redelijk belang van prinses Amalia zich daartegen verzet. Onder een redelijk belang valt de bescherming van prinses Amalia tegen inbreuken op haar recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer. Die is door de openbaarmaking van de foto's aangetast.
10. Voor de beantwoording van de vraag of een openbaarmaking uiteindelijk onrechtmatig is, dient het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer te worden afgewogen tegen het recht van vrijheid van meningsuiting van diegene die tot publicatie van de foto is overgegaan. Daarbij zal worden getoetst aan de gezichtspunten die relevant zijn bij de afweging van de botsende grondrechten, zoals die in de jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM), in het bijzonder EHRM 7 februari 2012, LJN BW0604, NJ 2013,250, zijn genoemd. Gekeken moet worden naar de bijzondere omstandigheden van het geval, zoals de aard en de ernst van de inbreuk en de duur daarvan, de persoon om wie het gaat, eerdere gedragingen van die persoon, de context waarin het portret werd gepubliceerd, de plaats waar en de wijze waarop de foto tot stand kwam en de mate waarin de foto bijdraagt aan een debat over een onderwerp van algemeen belang.
11. Gedaagden hebben betoogd dat de publicatie van de foto's een algemeen belang dient. Volgens gedaagden is het aannemelijk dat er een aanzienlijk 'public right to know' bestaat over hoe prinses Amalia opgroeit en hoe zij wordt opgevoed. De samenleving heeft het recht om veel, zo niet alles te weten van iemand die zuiver en alleen op grond van haar afkomst en daarmee samenhangende opvoeding een belangrijke staatsrechtelijke functie zal gaan vervullen, aldus gedaagden.
12. De kantonrechter volgt gedaagden hierin niet. Gelet op hetgeen onder 10. is overwogen miskennen gedaagden dat ook ingeval een foto van een publiek figuur is gepubliceerd een belangenafweging dient plaats te vinden. In zijn algemeenheid kan dan ook niet

worden aanvaard dat het publiek recht heeft om alles van prinses Amalia te weten, ook niet omdat zij toekomstig staatshoofd is. Zij heeft ook recht op privacy en is niet vogelvrij, waarbij haar minderjarigheid meebrengt dat een extra zorgvuldige toets dient plaats te vinden of het algemeen belang de inbreuk op haar persoonlijke levenssfeer rechtvaardigt.

13. Voor wat betreft de belangenafweging is het volgende relevant. De foto's zijn gemaakt vanaf grote afstand vanaf de openbare weg, terwijl prinses Amalia – toen zes jaar oud – op het hockeyveld van de hockeyvereniging bezig is met het beoefenen van haar hobby. Gedaagden hebben niet bestreden dat de activiteit plaats vond in de privé sfeer en in die omstandigheden mag zij zich in beginsel onbespied wanen, anders dan bijvoorbeeld tijdens een evenement als Koningsdag. Bijzondere omstandigheden die dit anders maken, zijn gesteld noch gebleken. Voor zover in dit verband door gedaagden nog is opgemerkt dat het een eerste training zou zijn geweest, mist dit feitelijke grondslag, nog afgezien van het feit dat prinses Amalia in zijn algemeenheid ook niet voor iedere eerste activiteit die zij verricht hoeft te dulden dat haar privacy wordt geschonden, althans de angst moet hebben dat dit zal gebeuren. De bijdrage aan een onderwerp van algemeen belang is door de publicatie naar het oordeel van de kantonrechter voorts nihil, nu een foto van prinses Amalia tijdens een training geen enkel algemeen belang heeft. Gedaagden hebben weliswaar aangevoerd dat velen geïnteresseerd zijn in het toekomstig staatshoofd en dat velen willen weten dat zij hockey speelt maar dat enkele feit rechtvaardigt nog niet de publicatie van een foto als de onderhavige. Ten tijde van de publicatie was van de zijde van eiser al bekend gemaakt dat prinses Amalia deze hobby had. De foto's hebben voorts geen samenhang met de rol die prinses Amalia als toekomstig staatshoofd gaat vervullen. Bovendien zijn de foto's gepubliceerd bij een artikel waarin de mediacode aan de orde wordt gesteld. Het staat gedaagden uiteraard vrij over de mediacode te publiceren, maar dit brengt niet met zich mee dat prinses Amalia enkel daarom openbaarmaking van de gewraakte foto's moet dulden. Terecht is in dit verband door eisers opgemerkt dat de publicatie van een in beginsel onrechtmatige foto niet rechtmatig wordt door een artikel over de rechtmatigheid van die foto daaraan te verbinden. Voorts is door eisers gesteld en is door gedaagden ook erkend dat eisers belang hechten aan privacy en optreden tegen (onrechtmatige) schendingen daarvan, in het bijzonder van hun kinderen. In een eerder geschil tussen partijen is namens eisers ter terechtzitting een toelichting gegeven over het belang dat zij hechten aan het hebben van een ongestoorde jeugd voor hun kinderen, welk betoog in de onderhavige procedure deels is herhaald. Dat eisers daarin willekeurig zouden opereren in de zin dat daaraan een argument voor rechtvaardiging van de publicatie kan worden ontleend is door gedaagden niet dan wel onvoldoende toegelicht.
14. Het voorgaande leidt tot het oordeel dat een afweging van de belangen meebrengt dat de bescherming tegen het recht van inbreuk op de persoonlijke levenssfeer in het onderhavige geval zwaarder weegt dan het recht van vrijheid van meningsuiting. De publicatie van de foto's jegens prinses Amalia is dan ook onrechtmatig.
15. Eisers stellen voorts terecht dat het aan de betreffende persoon is om al dan niet op te treden tegen inbreuken op het recht op privacy. Dat in voorkomende gevallen tegen bepaalde foto's niet wordt geageerd ontnemt de onrechtmatigheid aan deze publi-

catie derhalve niet. De gevorderde verklaring voor recht is toewijsbaar. De hieruit voortvloeiende beperking van het recht van vrijheid van meningsuiting acht de kantonrechter in een democratische samenleving gerechtvaardigd en noodzakelijk.

16. Gedaagden hebben gesteld dat de vordering onder 2.2. tot verwijdering van de foto's van de website geen zelfstandige betekenis heeft, omdat de betreffende foto's onschuldig zijn en prinses Amalia er geen belang bij heeft dat deze thans nog, maanden later, van internet worden verwijderd.
17. Dit betoog houdt geen stand. Dat de foto onschuldig is maakt niet dat geduld moet worden dat de onrechtmatige gedraging voortduurt. Dit geldt eveneens voor het feit dat de foto maanden geleden op de website is geplaatst. Het belang dat prinses Amalia erbij heeft tot handhaving van haar recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer prevaleert.
18. Voor wat betreft het gevorderde verbod om de foto's opnieuw te publiceren hebben gedaagden zich op het standpunt gesteld dat niet kan worden uitgesloten dat zich een omstandigheid voordoet waarbij deze foto's weer of grotere nieuwswaarde krijgen, waardoor een afweging van de belangen anders zou uitvallen.
19. In zijn algemeenheid kan niet worden geoordeeld dat een openbaarmaking van een foto waarvan is geoordeeld dat die in de gegeven omstandigheden onrechtmatig is onder andere omstandigheden ook niet openbaar mag worden gemaakt. Het is niet ondenkbaar dat openbaarmaking van de betreffende foto's in een bijzonder geval en onder andere omstandigheden, na afweging van alle belangen, wel gerechtvaardigd zou kunnen zijn. Eisers hebben zich niet op het standpunt gesteld dat de aard van de foto meebrengt dat dit anders is. Voorts is er thans nog geen sprake van een situatie waarin de foto stelselmatig onrechtmatig wordt gepubliceerd. Een algeheel publicatieverbod van de foto's, zoals eisers hebben gevorderd, is een te vergaande beperking van de vrijheid van meningsuiting.
20. Gedaagden hebben ten slotte nog betoogd dat eisers geen schade hebben geleden omdat zij geen onderwerp van de foto's zijn en prinses Amalia geen schade heeft geleden omdat het voornemen bestaat de schadevergoeding te schenken aan een goed doel.
21. Eisers sub 1 en 2 hebben toegelicht geen schadevergoeding voor henzelf te hebben gevorderd. Dit kan ook niet, omdat zij niet zelfstandig in deze procedure optreden maar dit doen namens prinses Amalia.
22. De schadevergoeding die door prinses Amalia is gevorderd is toewijsbaar. Door publicatie van de foto's is prinses Amalia in haar persoon aangetast als bedoeld in artikel 6:106 lid 1 onder b Burgerlijk Wetboek en daarmee heeft zij recht op immateriële schadevergoeding. Indien het bedrag aan een goed doel zou worden geschonken neemt dat niet weg dat schade is geleden.
23. Hetgeen overigens door partijen is aangevoerd leidt niet tot een ander oordeel. De dwangsom wordt als na te melden gemaximeerd.

24. Gedaagden dienen als de overwegend in het ongelijk gestelde partij met de proceskosten te worden belast.

In reconventie

(...)

BESLISSING

De kantonrechter:

In conventie:

- I. verklaart voor recht dat gedaagden onrechtmatig hebben gehandeld jegens prinses Amalia door de publicatie van de foto's;
- II. beveelt gedaagden om binnen 48 uren na betekening van het vonnis de foto's van hun website te verwijderen, meer bepaald van het domein revu.nl, op straffe van een dwangsom van € 2.500,00 per dag voor iedere dag dat niet aan deze veroordeling wordt voldaan, met een maximum van € 250.000,00;
- III. veroordeelt gedaagden hoofdelijk tot betaling van een schadevergoeding aan prinses Amalia van € 1.000,00;
- IV. veroordeelt gedaagden hoofdelijk in de kosten van het geding, tot op heden aan de zijde van eisers begroot op:
exploot € 99,32
salaris € 750,00
griffierecht € 75,00

totaal € 924,32;
- V. wijst af het meer of anders gevorderde;

In reconventie:

(...)

In conventie en in reconventie:

- IX. veroordeelt gedaagden hoofdelijk tot betaling van een bedrag van € 75,00 aan nasalaris, te verhogen met een bedrag van € 68,00 onder de voorwaarde dat betekening van het vonnis heeft plaatsgevonden en gedaagden niet binnen 14 dagen na aanschrijving vrijwillig aan het vonnis hebben voldaan;
- X. verklaart de veroordelingen uitvoerbaar bij voorraad.

Aldus gewezen door mr. E. Pennink, kantonrechter, en uitgesproken ter openbare terechtzitting van 30 juni 2014 in tegenwoordigheid van de griffier.

- 1 Welke twee grondrechten botsen volgens de kantonrechter met elkaar in het kader van de openbaarmaking van de foto's? Markeer deze twee grondrechten in het vonnis.
- 2 Waarnaar moet volgens de kantonrechter worden gekeken om tot een afweging van de twee botsende grondrechten te komen?
- 3 De kantonrechter komt tot het oordeel dat de publicatie van de foto's onrechtmatig is jegens prinses Amalia. Welke vier overwegingen geeft de kantonrechter om tot dit oordeel te komen? Markeer deze vier overwegingen in de uitspraak.

- 4 Wat overweegt de kantonrechter ten aanzien van het gevorderde verbod om de foto's *opnieuw* te publiceren? Markeer in de uitspraak de drie overwegingen op grond waarvan de kantonrechter tot een toe- of afwijzing komt van het gevorderde verbod.

Praktijkoefening 9

Lees de uitspraak en beantwoord de bijbehorende vragen.

ECLI:NL:CRVB:2023:918

Uitspraak

20 2077 WMO15

Centrale Raad van Beroep
Meervoudige kamer

Uitspraak op het hoger beroep tegen de uitspraak van de rechtbank Noord-Nederland van 30 april 2020, 19/4036 (aangevallen uitspraak)

Partijen:

[appellante] te [woonplaats] (appellante)
het college van burgemeester en wethouders van Heemskerk (college)

Datum uitspraak: 11 mei 2023

PROCESVERLOOP

Namens appellante heeft mr. R. Imkamp, advocaat, hoger beroep ingesteld en een aanvullend stuk ingediend.

Het college heeft een verweerschrift en een aanvullend stuk ingediend.

Het onderzoek ter zitting heeft plaatsgevonden op 30 maart 2023. Appellante is met haar moeder, [naam], verschenen, bijgestaan door mr. Imkamp. Het college heeft zich laten vertegenwoordigen door mr. M. van der Fluit en C.E. Punt.

OVERWEGINGEN

De Raad gaat uit van de volgende feiten en omstandigheden.

- 1.1. Appellante, geboren in 1998, is onder meer bekend met autismeproblematiek, ernstige depressieve klachten en OCD. In 2018 is appellante vanwege haar depressieve klachten vijf maanden gedwongen opgenomen geweest na enkele suïcidepogingen. Hierna is appellante weer bij haar ouders en zus gaan wonen.
- 1.2. Op 14 november 2018 heeft appellante een melding gedaan bij het college. Appellante heeft hierbij aangegeven in aanmerking te willen komen voor een maatwerkvoorziening op grond van de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 (Wmo 2015) voor de vergoeding van de kosten van de opleiding van de door haarzelf aangeschafte hond Skip tot een assistentiehond.
- 1.3. Omdat appellante mogelijk in aanmerking zou komen voor beschermd wonen, heeft het college de melding doorgeleid naar de gemeente Haarlem die hiervoor als zogenaamde centrumgemeente fungeert. Het college van burgemeester en wethouders van Haarlem heeft onderzoek gedaan naar de situatie van appellante. In het onderzoeksverslag van 4 december 2018 is vermeld dat de huidige situatie – waarbij appellante na haar opname weer bij haar ouders en zus woont – veel spanning geeft. Appellante heeft behoefte aan een veilige en afgeschermd woon- en leefomgeving met begeleiding omdat zij niet zelfstandig kan wonen. Zij heeft ondersteuning nodig voor de leefgebieden veiligheid, financiën, sociale relaties, zingeving, persoonlijk functioneren en lichamelijke gezondheid. Het streven is de stabiliteit te behouden en door te stromen naar beschermd wonen of zelfstandig wonen met begeleiding met als doel uiteindelijk zelfstandig te gaan wonen. Bij besluit van 3 april 2019 heeft het college van burgemeester en wethouders van Haarlem aan appellante op grond van de Wmo 2015 een maatwerkvoorziening voor beschermd wonen verstrekt, voor de periode van 2 april 2019 tot en met 31 januari 2023. Appellante is op een wachtlijst geplaatst, omdat er nog geen plek is in een instelling voor beschermd wonen. In de tussentijd is aan appellante een persoonsgebonden budget (pgb) verstrekt, waarmee zij zogenaamde overbruggingszorg kan inkopen.
- 1.4. Vervolgens heeft het college van Heemskerk onderzoek gedaan naar de door appellante gewenste maatwerkvoorziening voor vergoeding van de kosten van de opleiding van haar hond Skip. Op 13 maart 2019 heeft een gesprek plaatsgevonden met de moeder van appellante. Ook is het onderzoeksverslag van 4 december 2018 van de gemeente Haarlem bij het onderzoek betrokken. In het hiervan opgemaakte ongedateerde onderzoeksverslag is vermeld dat appellante als gevolg van haar aandoeningen aantoonbare beperkingen heeft in de zelfredzaamheid en participatie op meerdere leefgebieden. De verstrekte maatwerkvoorziening voor beschermd wonen omvat een breed pakket aan ondersteuning met als doel te streven naar stabiliteit en veiligheid en van daaruit te werken aan het aanleren van vaardigheden en het vergroten van de zelfredzaamheid. Dit alles vanuit een veilige, afgeschermd woonomgeving met begeleiding. Beschermd wonen is dan ook passend voor de ondersteuningsvraag van appellante.
- 1.5. Appellante heeft vervolgens een aanvraag gedaan.

- 1.6. Het college heeft bij besluit van 26 maart 2019, na bezwaar gehandhaafd bij besluit van 25 juli 2019 (bestreden besluit), de aanvraag van appellante afgewezen. Het college heeft zich onder verwijzing naar het onderzoek op het standpunt gesteld dat de al verstrekte maatwerkvoorziening voor beschermd wonen een passende bijdrage levert aan de door appellante ondervonden beperkingen in de zelfredzaamheid en participatie. Het college ziet geen aanleiding om ook een maatwerkvoorziening te verstrekken voor vergoeding van de kosten van een opleidingstraject van een assistentiehond.
2. Bij de aangevallen uitspraak heeft de rechtbank het beroep van appellante ongegrond verklaard.
3. Appellante heeft aangevoerd dat de verstrekte maatwerkvoorziening voor beschermd wonen geen passende bijdrage biedt voor haar beperkingen in de zelfredzaamheid en participatie en dat zij daarom in aanmerking had moeten worden gebracht voor de door haar gevraagde voorziening voor vergoeding van de kosten van de opleiding tot assistentiehond.
4. De Raad komt tot de volgende beoordeling.
 - 4.1. Tussen partijen is niet in geschil dat appellante beperkingen heeft in haar zelfredzaamheid en participatie.
 - 4.2. De Raad stelt voorop dat het aan het college is om, uitgaande van de vastgestelde problemen in de zelfredzaamheid en participatie en waar mogelijk rekening houdend met de redelijke wensen van de aanvrager, te besluiten op welke wijze wordt voorzien in een passende bijdrage aan de zelfredzaamheid of participatie als bedoeld in artikel 2.3.5, derde lid, van de Wmo 2015.
 - 4.3. Uit de onderzoeken van de gemeente Haarlem en het college komt naar voren dat appellante, ten tijde in geding, behoefte had aan een veilige en afgeschermd woon- en leefomgeving met begeleiding, omdat zij niet zelfstandig kon wonen en het thuis wonen bij haar ouders veel spanning opriep. Appellante had hierbij een breed pakket aan ondersteuning nodig. Vaststaat dat de verstrekte maatwerkvoorziening voor beschermd wonen niet meteen kon worden gerealiseerd en dat appellante in afwachting van een plek in een instelling op een wachtlijst is geplaatst. Ter zitting heeft appellante toegelicht dat het verstrekte pgb is omgezet in zorg in natura en dat uiteindelijk in maart 2020 door de instantie Megakids in beperkte mate (namelijk drie uur per week) overbruggingszorg in de vorm van ambulante ondersteuning en begeleiding is verleend. Volgens appellante voorzag deze zorg onvoldoende in haar ondersteuningsbehoefte. Om deze reden en omdat haar hond Skip de leeftijd naderde waarop uiterlijk met de opleiding tot assistentiehond kan worden begonnen, is appellante medio 2020 met de opleiding gestart. Die opleiding is inmiddels succesvol afgerond. Ter zitting is gebleken dat het nu, circa drie jaar later, goed gaat met appellante. Zij woont zelfstandig, zonder verdere begeleiding. Sinds een jaar heeft zij een baan in de gehandicaptenzorg en zij heeft sindsdien geen bijstandsuitkering meer. Op een laatste afrondend gesprek met haar psychiater na is alle (psychische) zorg, begeleiding en ondersteuning inmiddels afgebouwd. Arts/psychotherapeut S. van de Lande en orthopedagoog M. IJntema, behandelaren van appellante van het FACT Jeugdteam, hebben verklaard dat

haar hond Skip haar heeft geholpen om weer aan de maatschappij deel te nemen. Skip heeft door zijn aanwezigheid ertoe bijgedragen dat appellante bijvoorbeeld weer winkels durfde te bezoeken. Ook heeft zij haar angst voor ziekenhuisbezoek dankzij de aanwezigheid van Skip overwonnen, waardoor zij afspraken met behandelaren in het ziekenhuis kon nakomen. Ambulant begeleider K. Adrichem, behandelaar van appellante bij Megakids, heeft verklaard dat Skip structuur brengt in het leven van appellante doordat zij ook op moeilijke dagen naar buiten moet om Skip uit te laten en hem moet verzorgen. Skip helpt haar verder om angsten te overwinnen en zelfstandiger te functioneren. Door Skip mee te nemen durft appellante alleen naar een winkel te gaan of moeilijke gesprekken aan te gaan, wat zij eerder vanwege haar angsten vermeed.

- 4.4. De Raad stelt vast dat aan appellante weliswaar een maatwerkvoorziening voor beschermd wonen was verstrekt, maar dat zij vanwege de wachtlijst van deze voorziening geen gebruik kon maken. Uiteindelijk is er, ondanks alle inzet om zorg in te kopen, pas geruime tijd later overbruggingszorg verleend, met een, gelet op de uitgebreide hulpvraag van appellante, beperkte omvang. De door de gemeente Haarlem noodzakelijk geachte ondersteuning zoals die door het college ook passend is bevonden voor de door appellante ondervonden beperkingen in de zelfredzaamheid en participatie kon, kortom, zeker niet onverkort worden gerealiseerd. Met de in overweging 4.3 weergegeven en door het college niet weersproken verklaringen van de behandelaren van appellante is aannemelijk gemaakt dat de opleiding van Skip tot assistentiehond en de ondersteuning die door de assistentiehond is geboden wél een duidelijk positief effect hebben gehad op de zelfredzaamheid en participatie van appellante. Het enerzijds niet tot stand komen van de voor appellante ook door het college passend bevonden ondersteuning en het anderzijds in dit specifieke geval daadwerkelijk gebleken effect van de inzet van de assistentiehond vormen voor de Raad aanleiding om thans, in dit bijzondere geval, tot de conclusie te komen dat met de opleiding van Skip tot assistentiehond een passende bijdrage is geleverd aan de zelfredzaamheid en participatie van appellante. Dit brengt de Raad tot het oordeel dat de weigering om aan appellante een maatwerkvoorziening te verstrekken voor de kosten van deze opleiding geen stand kan houden.
- 4.5. Het overwogene onder 4.4 betekent dat de aangevallen uitspraak moet worden vernietigd. Het beroep zal gegrond worden verklaard en het bestreden besluit zal eveneens worden vernietigd. Ter zitting heeft appellante toegelicht dat de kosten van de opleiding van Skip in totaal € 19.000,- bedroegen, dat het opleidingsinstituut hiervan € 4.000,- heeft kwijtgescholden en dat voor het resterende bedrag van € 15.000,- een betalingsregeling is getroffen met het opleidingsinstituut. De Raad zal zelf in de zaak voorzien als bedoeld in artikel 8:72, derde lid, aanhef en onder b, van de Algemene wet bestuursrecht en aan appellante een maatwerkvoorziening verstrekken voor de kosten zoals zojuist genoemd van de opleiding van haar hond Skip tot assistentiehond.
5. Aanleiding bestaat om het college te veroordelen in de proceskosten van appellante en de kosten van het bezwaar. Deze kosten worden begroot op € 2.092,50 in hoger beroep (1 punt voor het hoger beroepschrift, 0,5 punt voor de reactie van 2 juni 2022 en 1 punt voor het bijwonen van de zitting), op € 1.674,- in beroep (1 punt voor het beroepschrift en 1 punt voor het bijwonen van de zitting) en op € 597,- in bezwaar (1 punt voor het bezwaarschrift).

BESLISSING

De Centrale Raad van Beroep

- vernietigt de aangevallen uitspraak;
- vernietigt het bestreden besluit van 25 juli 2019;
- herroept het besluit van 26 maart 2019, voorziet zelf in de zaak als overwogen onder 4.5 en bepaalt dat deze uitspraak in de plaats treedt van het vernietigde bestreden besluit;
- veroordeelt het college in de kosten van appellante tot een bedrag van € 4.363,50;
- bepaalt dat het college aan appellante het in beroep en in hoger beroep betaalde griffierecht van in totaal € 178,- vergoedt.

Deze uitspraak is gedaan door B.J. van de Griend als voorzitter en A. van Gijzen en K.H. Sanders als leden, in tegenwoordigheid van I. van der Hout als griffier. De beslissing is uitgesproken in het openbaar op 11 mei 2023.

- 1 Wie zijn partijen in deze zaak?
- 2 Wat is het standpunt van de beide partijen?
- 3 In de uitspraak van de Centrale Raad van Beroep wordt meerdere keren gesproken over de aangevallen uitspraak. Welke uitspraak is dit?
- 4 Leg in eigen woorden uit waarom appellante in het gelijk is gesteld. In welke rechts-overweging heb je je antwoord gevonden?

Praktijkoefening 10

Lees de uitspraak en beantwoord de bijbehorende vragen.

ECLI:NL:RVS:2023:1647

Uitspraak

202300661/1/A2.

Datum uitspraak: 26 april 2023

AFDELING BESTUURSRECHTSPRAAK

Uitspraak in het geding tussen:

[appellante], wonend te [woonplaats],

en

het college van beroep voor de examens van de Erasmus Universiteit Rotterdam (hierna: het college),
verweerder.

Procesverloop

Bij beslissing van 5 oktober 2022 heeft de examencommissie [appellante] een berisping oplegd, de tentamens RR214, RR215, RR216 en RR217 ongeldig verklaard en haar tot 18 juli 2023 uitgesloten van het maken van tentamens van het curriculum van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid. Bij beslissing van 13 december 2022 heeft het college het daartegen door [appellante] ingestelde administratief beroep ongegrond verklaard. Tegen deze beslissing heeft [appellante] beroep ingesteld. Het college heeft een verweerschrift ingediend. De Afdeling heeft de zaak op een zitting behandeld op 24 maart 2023, waar [appellante], bijgestaan door mr. R. Verspaandonk, advocaat te Den Haag en het college, vertegenwoordigd door mr. M. Sparidis-Hans, bijgestaan door [gemachtigde], zijn verschenen.

Overwegingen

Inleiding

1. [appellante] staat sinds het studiejaar 2020-2021 ingeschreven voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid. De examencommissie heeft [appellante] berispt, enkele tentamens ongeldig verklaard en haar tot 18 juli 2023 uitgesloten van tentamens. Het gaat om de volgende tentamens:

- RR214 – staatsrecht
- RR215 – bestuursrecht
- RR216 – formeel strafrecht
- RR217 – materieel strafrecht

Dit heeft de examencommissie gedaan omdat [appellante] volgens haar heeft gefraudeerd. [appellante] heeft bij de tentamens die ongeldig zijn verklaard niet ingelogd via online proctoring en kon hierdoor samenwerken met een andere student. Volgens de examencommissie is dit samenwerken ook aangetoond. Daarnaast heeft zij bij het tentamen RR214 ongeoorloofde bronnen gebruikt bij de beantwoording. Ook bij het tentamen RR213 (burgerlijk procesrecht) heeft de examencommissie geconstateerd dat zij niet was ingelogd via online proctoring, maar dit tentamen is om een andere reden ongeldig verklaard. Over die laatste ongeldigverklaring gaat het niet in dit geschil.

2. De beslissing van de examencommissie heeft standgehouden bij het college. [appellante] is het daar niet mee eens en is daarom in beroep gekomen bij de Afdeling. Primair omdat volgens haar geen sprake is van fraude en subsidiair omdat zij de beslissing onevenredig vindt. De Afdeling bespreekt deze twee beroepsgronden hierna. Na bespreking van deze gronden komt de Afdeling, bij de slotsom, tot de conclusie dat [appellante] geen gelijk krijgt.

Wel of geen fraude?

3. [appellante] betoogt dat uit het door de examencommissie geschetste feitencomplex niet onomstotelijk volgt dat door haar fraude is gepleegd door samen te werken met een andere student. Het college is volgens haar ten onrechte voorbijgegaan aan haar argumentatie.

- 3.1. Artikel 7.12b, tweede lid, van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (de WHW) luidt:

“Indien een student of extraneus fraudeert, kan de examencommissie de betrokkene het recht ontnemen één of meer door de examencommissie aan te wijzen tentamens of examens af te leggen, gedurende een door de examencommissie te bepalen termijn van ten hoogste een jaar.”

In artikel 15 van de Regels van de examencommissie staat dat onder fraude het volgende wordt verstaan:

“het handelen of nalaten van een student waardoor het voor de examinerator en/of de examencommissie ESL onmogelijk is of is geworden zich een juist oordeel te vormen over de door de examinandus verworven kennis, inzicht en vaardigheden of over de kennis, inzicht of vaardigheden van mede-examinandi.”

Ook staat hierin dat in ieder geval als fraude wordt aangemerkt:

“c. tijdens het tentamen boeken, syllabi, aantekeningen of andere (elektronische) informatiebronnen voor handen hebben en/of raadplegen, waarvan raadpleging niet uitdrukkelijk krachtens artikel 12 lid 1 (Specifieke bepalingen over de orde tijdens schriftelijke tentamens) van deze regeling is toegestaan. [...]”

d. tijdens het tentamen bij mede-examinandi afkijken of met hen of derden op welke wijze dan ook, binnen of buiten de tentamenruimte informatie uitwisselen. Ook een ander in de gelegenheid stellen fraude te plegen, wordt aangemerkt als fraude; [...]”

Verder staat in deze bepaling dat het niet is toegestaan:

“i. op enig andere wijze door bedrieglijk handelen of nalaten het vormen van een juist oordeel omtrent kennis, inzicht en vaardigheden van zichzelf of mede-examinandi geheel of gedeeltelijk onmogelijk te maken [...]”

In het addendum op de Regels van de examencommissie staat in artikel 2.2 dat tentamens kunnen worden afgenomen met behulp van online proctoring (lid 6) en dat de student wordt verzocht vóór aanvang van het tentamen een systeemcheck uit te voeren (lid 10). De student kan tijdens het tentamen om technische ondersteuning vragen (lid 12). In artikel 2.3 van het addendum is verder nog bepaald dat tijdens het tentamen geen gebruik mag worden gemaakt van ongeoorloofde websites en/of applicaties (lid 3).

- 3.2. Het college is op basis van het voorhanden zijnde bewijsmateriaal terecht tot de conclusie gekomen dat de examencommissie fraude mocht aannemen als bedoeld in artikel 15 van de Regels van de examencommissie. Het college mocht er op basis van de informatie van ProctorExam vanuit gaan dat [appellante] niet ingelogd is geweest. [appellante] ontkent dat zij niet ingelogd is geweest, maar haar enkele weerspreking van deze informatie is niet overtuigend. [appellante] heeft verklaard dat zij bekend is met online proctoring, de integriteitsverklaring en de manier waarop zij hulp zou kunnen inroepen voor technische ondersteuning tijdens een tentamen. In het licht hiervan moet zij zich eens te meer bewust zijn geweest van de regels die gelden bij een tentamen dat wordt afgenomen met behulp van online proctoring. Het college heeft daarnaast terecht betekenis toegekend aan de omstandigheid dat de Turnitin score (dat is de similariteitsscore) met het werk van een medestudent bijzonder hoog is. Ook heeft het college terecht betrokken dat er een relatie is met het tijdstip waarop

de vrijwel gelijklopende antwoorden zijn ingevoerd in het werk van [appellante] en in dat van de medestudent. Daarnaast heeft [appellante] bij het tentamen RR214 in eerste instantie in één keer een volledig blok tekst ingevoerd dat in precies dezelfde bewoordingen is terug te vinden op de website 'Studeersnel', waarna zij deze tekst heeft aangepast. De uitleg die zij hierover in haar stukken en op zitting heeft gegeven, geeft geen verklaring voor deze constatering en maakt niet dat de examencommissie en het college niet van fraude hebben mogen uitgaan.

3.3. Het betoog slaagt niet.

Evenredigheid en proportionaliteit

4. Voor zover van fraude zou moeten worden uitgegaan, betoogt [appellante] dat de opgelegde sanctie niet evenredig en proportioneel is. Zij had eerst een waarschuwing moeten krijgen en er kan niet direct tot de zwaarste sanctie worden overgegaan. Ook had bij de beoordeling moeten worden betrokken dat haar een bindend negatief studieadvies is gegeven. Verder heeft het college er geen rekening mee gehouden dat zij door de sanctie studievertraging oploopt, zij het collegegeld moet doorbetalen en dat dit een grote financiële impact heeft omdat zij geen recht meer heeft op studiefinanciering. Daarbij komt dat zij niet bewust misbruik heeft willen maken van de situatie van digitaal tentamineren.

4.1. Dit betoog slaagt niet. [appellante] heeft gefraudeerd bij meerdere tentamens. Deze fraude betreft bovendien een aanzienlijk deel van de bij deze tentamens te beantwoorden vragen. Onder deze omstandigheden is niet in te zien waarom de examencommissie had moeten volstaan met een waarschuwing. Het college heeft terecht geoordeeld dat de door de examencommissie opgelegde sanctie niet onevenredig of disproportioneel is. De omstandigheid dat [appellante] als gevolg van de besluitvorming die thans voorligt studievertraging oploopt, is inherent aan de oplegging van een sanctie en leidt daarom niet tot een ander oordeel. Hetzelfde geldt voor het mislopen van studiefinanciering.

Slotsom

5. Het beroep is ongegrond. Dit betekent dat [appellante] geen gelijk krijgt.

6. Het college hoeft geen proceskosten te vergoeden.

Beslissing

De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State:
verklaart het beroep ongegrond.

Aldus vastgesteld door mr. J.A.W. Scholten-Hinloopen, voorzitter en mr. J.Th. Drop en mr. A.J.C. de Moor-van Vugt, leden, in tegenwoordigheid van mr. B. van Dokkum, griffier.

- 1 In welke rechtsoverweging is het wettelijk kader opgenomen? Markeer je antwoord in de uitspraak.
- 2 Ontleed artikel 7.12b, lid 2 van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, zoals opgenomen in de uitspraak. Geef daarbij aan of de rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen alternatief of cumulatief zijn aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van hoofdstuk 2 van dit boek.
- 3 De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State oordeelt dat sprake is van fraude. Welke onderbouwing geeft de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State hiervoor?
- 4 Wat is de reden dat het betoog van appellante dat de opgelegde sanctie onevenredig en disproportioneel is niet slaagt? Geef aan in welke rechtsoverweging je dit hebt gevonden.

Praktijkoefening 11

Lees het arrest en beantwoord de bijbehorende vragen.

ECLI:NL:HR:2019:309

Uitspraak

5 maart 2019
Strafkamer
nr. S 17/00030

Hoge Raad der Nederlanden

Arrest

op het beroep in cassatie tegen een arrest van het Gerechtshof Amsterdam van 14 december 2016, nummer 23/005095-15, in de strafzaak tegen:
[verdachte], geboren te [geboorteplaats] (Suriname) op [geboortedatum] 1956.

1 Geding in cassatie

Het beroep is ingesteld door de verdachte en is beperkt tot de beslissingen ten aanzien van het onder 1 subsidiair tenlastegelegde. Namens de verdachte hebben M. Berndsen en K. Canatan, beiden advocaat te Amsterdam, bij schriftuur een middel van cassatie voorgesteld. De schriftuur is aan dit arrest gehecht en maakt daarvan deel uit.

De Advocaat-Generaal A.E. Harteveld heeft geconcludeerd tot vernietiging van het bestreden arrest en tot terugwijzing van de zaak naar het gerechtshof Amsterdam teneinde opnieuw te worden berecht en afgedaan.

2 Beoordeling van het middel

2.1. Het middel klaagt over de verwerping door het Hof van het beroep op noodweer(exces) ten aanzien van [betrokkene 1].

2.2.1. Ten laste van de verdachte is onder 1 subsidiair bewezenverklaard dat:
‘zij op 27 oktober 2013 te Wormer, gemeente Wormerland, [betrokkene 1] heeft mishandeld door die [betrokkene 1] met de deksel van een pan op het hoofd te slaan.’

2.2.2. Deze bewezenverklaring steunt onder meer op de volgende bewijsmiddelen:

‘1. Een proces-verbaal van aangifte (...) van aangever [betrokkene 1]:

Ik wens aangifte te doen van mishandeling op 27 oktober 2013 te Wormer, gepleegd door een kennis van mijn vader, [verdachte]. Vandaag zijn mijn man [betrokkene 2] en ik naar de woning van mijn vader in Wormer gegaan, omdat wij met [verdachte] wilden praten over de spullen van mijn vader die waren verdwenen. [verdachte] zei ook nu weer dat zij die spullen niet had en niet wist waar ze waren.

Ik voelde dat [verdachte] mij met een deksel van een pan met kracht tegen de linkerzijde van mijn hoofd sloeg. Ik voelde direct pijn op die plaats en ik voelde dat er iets langs mijn hals/nek naar beneden liep. Toen ik met mijn hand voelde zag ik dat er bloed aan mijn hand zat en ik voelde dat het bloed bleef stromen uit die hoofdwond.

2. De verklaring van de verdachte, afgelegd ter terechtzitting in eerste aanleg van 8 december 2015. (...):

Het klopt dat ik [betrokkene 1] met de deksel van een pan op het hoofd heb geslagen.’

2.3. Blijkens de ter terechtzitting in hoger beroep overgelegde pleitnota heeft de raadsman van de verdachte aldaar, voor zover voor de beoordeling van het middel van belang, het volgende aangevoerd:

‘Cliënte is veroordeeld terwijl zij niet degene was die voor eigen rechter wilde spelen, zij is niet degene die iemand uit huis wilde zetten, zij is niet degene die met geweld begon, zij is niet degene die in overtal was. Zij was een kwetsbare frêle vrouw alleen in een woning die zij als de hare beschouwde toen zij werd opgewacht. (...)

Nietsvermoedend gaat cliënte zoals zo vaak de afgelopen jaren ’s avonds naar het huis van [betrokkene 4] in Wormer met [betrokkene 6], die daar ook woont. Het is donker buiten, het is donker binnen. Alleen de tv staat aan.

Tot [verdachte] verrassing zijn er al drie personen binnen: [betrokkene 1], haar partner [betrokkene 2] en [getuige]. [betrokkene 2] bevestigt die lezing: ‘Ze was verrast’.

Dat mag ook niet verbazen. Cliënte kwam thuis in de woning van [betrokkene 4]. Ze had een relatie met [betrokkene 4] en verbleef in zijn huis. Dat zij een relatie had blijkt ook uit de overgelegde foto’s. Cliënte sliep er vrijwel iedere avond. Dat cliënte daar woonde blijkt ook uit de verklaringen van [betrokkene 2] en [betrokkene 1]: ze gingen haar het huis uitzetten, zeggen ze in het proces-verbaal. Als je iemand het huis wil uitzetten impliceert dat dat diegene daar woont. (...)

Cliënte verwachtte dus niemand aan te treffen in de woning. De sfeer is bij thuiskomst onmiddellijk grimmig, zo blijkt uit tal van verklaringen.

‘Waar zijn de autosleutels, die willen wij hebben!’ zegt [betrokkene 2], als cliënte vraagt waar ze dit bezoek aan te danken heeft.

En even later zegt [betrokkene 2] volgens cliënte:

‘Je kent mij nog niet, ik ga je vermoorden!’

Wat zegt [betrokkene 2] daar zelf over bij de politie? ‘Ik heb in mijn boosheid dingen gezegd...’

Dat ondersteunt het verhaal van cliënte.

[betrokkene 1], [betrokkene 2] en [getuige] hadden een missie.

[betrokkene 1] (...) is daar het meest uitgesproken over.

Ze zag die bewuste ochtend van de 27e [verdachte] in de Mercedes-coupe van [betrokkene 4] rijden. En daar zou [betrokkene 4] nooit toestemming voor hebben gegeven.

‘Die dag was voor mij de druppel.’ Nadat ze naar eigen zeggen al maanden vermoedde dat spullen van haar vader verdwenen door toedoen van [verdachte]. Dat bleek achteraf een verkeerde veronderstelling. Die zaak is geseponeerd. ‘Die dag was de druppel en heb ik besloten dat het klaar was met [verdachte].’ Zegt [betrokkene 1] dus zelf. De drie zijn duidelijk over hun bedoelingen in de verklaring. Ze wilden de spullen terug hebben en ze wilden [verdachte] uit het huis zetten. [betrokkene 1] zegt daar zelf over: ‘... zorgen dat ze niet meer het huis in kon...’

We constateren dat [betrokkene 2] zelf zegt dat hij boos was. [betrokkene 1] was ook geladen, zo blijkt ook overduidelijk uit haar latere verklaringen die nog aan bod komen. De missie is dus niets anders dan eigenrichting, met geweld op de koop toe.

Direct na binnenkomst van [verdachte] gaat het (...) mis.

Als [verdachte] in haar handtas haar mobiele telefoon wil pakken om haar dochter te bellen, grijpen de drie in. Cliënte mag niet bellen. De drie oefenen meteen controle uit over cliënte. ‘Ik heb haar telefoon afgepakt,’ verklaart [betrokkene 2].

Na het belverbod ontstaat meteen een handgemeen.

‘Toen heb ik haar handtas beetgepakt,’ zegt [betrokkene 2] tegen de politie. (...)

Er ontstaat een worsteling om de tas waarbij [verdachte] verklaart dat ze zelf beetgepakt en vastgehouden wordt en een slag in haar gezicht kreeg van [betrokkene 1].

[betrokkene 2] laat zich bepaald niet onbetuigd: ‘Ik heb haar wel in haar vinger gebeten.’ Getuige [getuige] zegt in zijn verhoor: ‘Volgens mij had [betrokkene 2] haar vast bij haar armen.’

Ook die lezingen komen dus overeen, [betrokkene 2] wil de tas van [verdachte] hardhandig, met geweld, afpakken.

Cliënte voelt zich zeer bedreigd en ziet kans – ze heeft nog een hand vrij – een deksel van een pan te pakken om haar belagers van zich af te slaan.

[betrokkene 2] en [betrokkene 1] verklaren dat ze met het deksel van een pan werden geslagen. Ook dat past allemaal precies.

De aanval wordt geleid door [betrokkene 2]. Een beer van een vent. Dan 110 kilo zwaar, vierkante kop, kortgeknipt haar. En er zijn dan nog twee tegenstanders. Het is 1 tegen 3. (...)

Vluchten was vrijwel onmogelijk. De ruimte in de keuken bood geen plaats om te ontkomen aan haar drie belagers. De ruimte is al klein, zie de tekeningen en de foto. De ruimte om te bewegen werd al bijna volledig in beslag genomen door de keukentafel en de stoelen. Er waren drie opponenten die in de weg stonden.

(...) Ze kon letterlijk geen kant op.

Het is duidelijk dat cliënte in een zeer benarde positie verkeert en angstige momenten meemaakt.

[verdachte] zegt over de aanval: ‘Alles ging in een flits.’ En in die flits neemt ze het besluit. Niet vluchten maar vechten. In het verhoor is ze ook heel duidelijk daarover: ‘Dat was uit zelfverdediging.’

(...)

Er was een ogenblikkelijke wederrechtelijke aanranding. [betrokkene 1] spreekt zelf over eigenrichting. Er was geen titel om de tas van cliënte op te eisen, daaraan te gaan trekken en er was geen titel om [verdachte] fysiek aan te pakken. Het ging niet alleen om het pakken van de tas, maar ook om het uit de handen trekken van de tas.

Hiermee is de wederrechtelijkheid gegeven. Overigens is het geen vereiste dat het aanrandende gedrag strafbaar is.

U weet dat de aanranding niet tegen lijf en leden gericht hoeft te zijn, maar ook tegen een goed. In dit geval betrof het niet zomaar een goed, maar de handtas van cliënte, met daarin haar meest dierbare en belangrijke spullen.

(...)

Ogenblikkelijk was het zeker: meteen na binnenkomst in het huis in Wormer gaat het mis. Als [verdachte] niet voldoet aan een bevel haar tas af te geven maar haar mobiel uit de handtas wil pakken, ontstaat de schermutseling.

‘Het ging allemaal in een flits’, zegt [verdachte]. Er was geen uitvoerige discussie of lang beraad. [verdachte] werd vrijwel direct aangevallen.

(...) Uit de feiten blijkt duidelijk wie de aanvallende partij was en wie de verdedigende. Cliënte beschermde haar tas met daarin haar spullen.

Vervolgens werd ze vastgegrepen. Onmiddellijk moest ze van zich afslaan om haar belagers op afstand te krijgen.

Was de verdediging noodzakelijk? Ja, cliënte was op zichzelf aangewezen. Ze kon haar dochter niet meer bellen, de politie zeker ook niet.

Ze kon in de krappe en besloten ruimte van de keuken (de situatietekeningen zijn wat dat betreft heel duidelijk) niet vluchten: zich niet onttrekken aan de hele situatie. Ze had reden om te vrezen voor haar leven. ‘Je kent mij nog niet, ik ga je vermoorden’, hoorde cliënte [betrokkene 2] dreigen.

Onder die omstandigheden mag aangenomen worden dat haar zelfverdediging noodzakelijk was.

In de in een split second gemaakte keuze tussen vluchten of vechten is de keuze voor de laatste optie een alleszins begrijpelijke. Er was simpelweg geen reëel alternatief.

(...) De keuze voor een deksel van een pan is niet buitenproportioneel. Een deksel lijkt een prima middel om je te verdedigen, een deksel is niet meteen het meest gevaarlijke aanvalswapen dat in een keuken voorhanden is.

Daarbij verdient opmerking dat het deksel het eerste middel is dat cliënte kon grijpen met haar nog vrije hand. Cliënte had geen bedenktijd. (...)

De verdediging is tegen alle aanvallers gericht geweest. De verdediging tegen [betrokkene 2] lijkt me sowieso erg duidelijk, omdat [betrokkene 2] cliënte aanviel en haar tas pakte. Hoe zit het met [betrokkene 1]? Zij geeft aan dat zij slechts partijen uit elkaar wilde halen. (...) Hoe was het vanuit het perspectief van cliënte?

Cliënte zag [betrokkene 2] en [betrokkene 1] op zich afkomen. In geval betoogd wordt dat alleen [betrokkene 2] de aanval inzette waartegen cliënte zich moest verdedigen, heeft cliënte dat onderscheid toen niet kunnen en hoeven maken, letterlijk in het heetst van de strijd. Het handgemeen vond in een flits plaats. De aanvallers waren boos, cliënte was in een hevige gemoedsbeweging. Uit de tekeningen blijkt ook dat [betrokkene 1] naar het gevecht toe ging.

Ook uit het feit dat zij geraakt werd door de deksel, terwijl cliënte niet verplaatst is, volgt dat zij in de directe nabijheid van het gevecht was.

(...)

Naar het oordeel van de verdediging kan met recht een beroep worden gedaan op noodweer. (...)

Voor zover voor het slaan van [betrokkene 1] geen noodweer aanvaard wordt, doet de verdediging expliciet een beroep op noodweerecces.

Dan is cliënte verder gegaan als noodzakelijk, maar is dit veroorzaakt door een hevige gemoedsbeweging die veroorzaakt werd door angst.

2.4. Het bestreden arrest houdt het volgende in:

‘De verdachte verzorgde in de periode voorafgaand aan de ten laste gelegde feiten de vader van [betrokkene 1], genaamd [betrokkene 4], alsmede diens huisgenoot [betrokkene 5]. Zij verbleef in de woning van [betrokkene 4] aan de [a-straat 1] te Wormer en had de beschikking over de sleutel daarvan. Op 27 oktober 2013 rond 20.00 uur kwam de verdachte met [betrokkene 5] aan bij het huis van [betrokkene 4]. Op dat moment was [betrokkene 4] zelf niet aanwezig, hij verbleef in het ziekenhuis. De woning was donker. De verdachte betrad de woning, deed het licht aan in de keuken en trof daar, geheel onverwacht, [betrokkene 1], alsmede haar vriend [betrokkene 2] en [getuige] (een vriend van [betrokkene 4]) aan. In de tamelijk kleine keuken was de bewegingsruimte voor de verdachte daardoor beperkt. De verdachte werd verzocht de goederen van [betrokkene 4] die zij in haar handtas droeg, af te geven. Toen de verdachte dat weigerde, heeft [betrokkene 2] geprobeerd de tas uit haar handen te trekken. Tijdens de worsteling die daarop volgde, heeft de verdachte een deksel van een pan gepakt en daarmee [betrokkene 2] op het hoofd geslagen. [betrokkene 2] heeft de verdachte daarna in de vinger gebeten. Toen [betrokkene 1] probeerde het deksel van de verdachte af te pakken, werd ook zij daarmee geslagen. Als gevolg van een en ander liepen [betrokkene 2] en [betrokkene 1] een bloedende hoofdwond op en de verdachte een bloedende wond aan haar vinger. Hierna bedaalden de gemoederen en arriveerde de inmiddels gealarmeerde politie.

Het hof is van oordeel dat op grond van het vorenstaande aannemelijk is geworden dat de verdachte zich bevond in een situatie waarin zij zich mocht verdedigen tegen [betrokkene 2], die op haar tas uit was. Het hof is voorts van oordeel dat de verdachte dat heeft gedaan met inachtneming van de vereisten van proportionaliteit en subsidiariteit, waarbij het hof in aanmerking neemt dat sprake was van een overtalsituatie in een kleine ruimte en de verdachte een kleine vrouw is, die zich geconfronteerd zag met een aanzienlijk grotere en jongere man dan zijzelf.

Dit brengt mee dat het beroep op noodweer slaagt, voor zover dat ziet op de verdediging tegen [betrokkene 2] zodat de gedraging van de verdachte jegens [betrokkene 2] niet wederrechtelijk was en de verdachte van de aan haar onder feit 2 subsidiair ten laste gelegde mishandeling zal worden vrijgesproken.

Ten aanzien van de mishandeling van [betrokkene 1] geldt het navolgende. De verdachte heeft gesteld dat zij door [betrokkene 1] is geslagen en dat zij zich daarom moest en mocht verdedigen. Haar lezing van de feiten wordt echter op geen enkele wijze ondersteund, zodat het hof niet aannemelijk acht dat de verdachte zodanig is benaderd door [betrokkene 1] dat ook hier sprake is geweest van een ogenblikkelijke wederrechtelijke aanranding. Het beroep op noodweer ten aanzien van het onder feit 1 subsidiair ten laste gelegde faalt derhalve.

(...)

Nu het hof het niet aannemelijk acht dat sprake was van een ogenblikkelijke wederrechtelijke aanranding door [betrokkene 1], faalt reeds om deze reden het beroep op noodweerexces.’

2.5. Voor noodweer is vereist dat de verdediging is gericht tegen een ‘ogenblikkelijke, wederrechtelijke aanranding’. Van een ‘ogenblikkelijke’ aanranding is ook sprake bij een onmiddellijk dreigend gevaar voor een aanranding. Enkele vrees voor zo’n aanranding is daartoe echter niet voldoende. De gestelde aanranding moet in redelijkheid

beschouwd zodanig bedreigend zijn voor de verdachte dat deze kan worden aangemerkt als een ogenblikkelijke aanranding in de zin van art. 41 Sr. Onder omstandigheden kan ook sprake zijn van de aanranding van een 'lijf' indien de bewegingsvrijheid wederrechtelijk wordt beperkt. (Vgl. HR 22 maart 2016, ECLI:NL:HR:2016:456.)

2.6.1. Het Hof heeft vastgesteld dat de verdachte bij thuiskomst in de woning waar zij verbleef, geheel onverwacht werd geconfronteerd met drie personen, onder wie [betrokkene 1] en [betrokkene 2] en dat sprake was van een overtalsituatie in een kleine ruimte waardoor de bewegingsruimte voor de verdachte beperkt was. Voorts heeft het Hof vastgesteld dat [betrokkene 2] probeerde de tas van de verdachte uit haar handen te trekken, waardoor een worsteling ontstond waarin de verdachte [betrokkene 2] met een pannendecksel sloeg, [betrokkene 2] in de vinger van de verdachte beet, [betrokkene 1] probeerde de pannendecksel van de verdachte af te pakken en de verdachte [betrokkene 1] met de pannendecksel sloeg.

2.6.2. Het oordeel van het Hof dat geen sprake is geweest van ogenblikkelijke wederrechtelijke aanranding door [betrokkene 1] vanwege de enkele omstandigheid dat het niet aannemelijk achtte dat de verdachte door [betrokkene 1] is geslagen, is niet zonder meer begrijpelijk, gelet op wat het Hof heeft vastgesteld omtrent de gang van zaken in de woning en in aanmerking genomen dat door en namens de verdachte is aangevoerd dat [betrokkene 2] en [betrokkene 1] gezamenlijk op haar afkwamen en dat de verdachte vrijwel direct werd aangevallen.

2.7. Het middel is terecht voorgesteld.

3 Beslissing

De Hoge Raad:

vernietigt de bestreden uitspraak, maar uitsluitend ten aanzien van de beslissingen ter zake van het onder 1 subsidiair tenlastegelegde en de strafoplegging;
wijst de zaak terug naar het Gerechtshof Amsterdam, opdat de zaak ten aanzien daarvan op het bestaande hoger beroep opnieuw wordt berecht en afgedaan.

Dit arrest is gewezen door de vice-president J. de Hullu als voorzitter, en de raadsheren M.J. Borgers en J.C.A.M. Claassens, in bijzijn van de waarnemend griffier E. Schnetz, en uitgesproken ter openbare terechtzitting van 5 maart 2019.

- 1 Wie stelt beroep in cassatie in tegen het arrest van het Gerechtshof Amsterdam van 14 december 2016 en op welke grond?
- 2 Tot welk oordeel kwam het Gerechtshof Amsterdam in het arrest van 14 december 2016?
- 3 Wat is het oordeel van de Hoge Raad? Wijkt dit oordeel af van het oordeel van het gerechtshof?

Praktijkoefening 12

Lees de uitspraak van de Rechtbank Noord-Nederland op de site **Rechtspraak.nl** (ECLI:NL:RBNNE:2018:3537) en het artikel en beantwoord de bijbehorende vragen.

De uitspraak 2.0: de rechtspraak en klare taal.

Veel initiatieven binnen de Rechtspraak voor begrijpelijke uitspraken⁴⁹

Rechtspraak.nl, 20 november 2018

Iedere dag verschijnt wel een uitspraak in het nieuws. Voor de toegankelijkheid van de rechtspraak is het van belang dat iedereen snapt waar de rechtszaak en de uitspraak over gaan. Klare taal helpt daarbij. Inmiddels trekt ook de politiek aan de B1-bel: uitspraken moeten makkelijk leesbaar zijn. De Rechtspraak besteedt al jaren in verschillende vormen aandacht aan begrijpelijke taal, in de uitspraak en in de rechtszaal.

Niet ingewikkeld

Klare taal is taal die voor (bijna) iedereen te begrijpen moet zijn. Taaldeskundigen noemen dit B1-niveau. Teksten met korte zinnen, makkelijke woorden en een logische opbouw: dat is B1. Zo op het eerste oog niet de stijl die het publiek verwacht een uitspraak van de rechter. Toch gaat het ook steeds vaker op een andere manier. Rechters willen iets bereiken met hun uitspraken, ze willen dat hun beslissing of oordeel wordt begrepen. Zo maken ze regelmatig voorleesvonnissen waarin kort en helder de uitspraak wordt samengevat. Op veel rechtbanken zijn initiatieven gestart om uitspraken begrijpelijker en de rechtspraak toegankelijker te maken.

Wat ik eigenlijk bedoel

Zoals bij de rechtbank Amsterdam. Hier werd project Wieb (Wat ik eigenlijk bedoel) gestart om de leesbaarheid en begrijpelijkheid van uitspraken te vergroten. Hans Braam is juridisch medewerker en betrokken bij dit project: 'Verwachten dat de lezer zich wel redt met een juridische redenering: het kan gewoon niet meer. We vragen ons bij elke zaak af hoe we de motivering van de rechter overbrengen aan de lezer. Soms is dat puzzelen, maar vaak hebben een aantal eenvoudige ingrepen al zichtbaar resultaat. Niet alleen leken, maar ook doorgewinterde juristen hebben hier profijt van.'

Klare Taal Bokaal

Voor de beste uitspraak in klare taal wordt jaarlijks de Klare Taal Bokaal uitgereikt. In 2017 won een uitspraak over gedumpt drugsafval. Juryvoorzitter (en president van de Hoge Raad) Maarten Feteris sprak vol lof over de 'kraakheldere' uitspraak. Dat dit vonnis makkelijk leesbaar is, betekent volgens de juryvoorzitter niet dat jargon taboe is. 'Juridische en wettelijke termen worden in deze uitspraak niet geschuwd, maar wel uitgelegd.'

- 1 Wat vind je van de inhoud van de uitspraak van de Rechtbank Noord-Nederland?
- 2 Wat vind je van de schrijfstijl van de uitspraak van de Rechtbank Noord-Nederland?
- 3 Sluit de uitspraak qua schrijfstijl naar jouw mening aan bij de uitgangspunten van klare taal? Motiveer je antwoord.

Praktijkoefening 13

Lees het artikel en de uitspraak en beantwoord de bijbehorende vragen.

Gemeente verlaagt terecht bijstand na conflict om baard⁵⁰

Nu.nl, 26 februari 2019

De uitkering van een bijstandsgerechtigde is terecht verlaagd nadat de man vanwege zijn geloofsovertuiging zijn baard niet wilde afscheren om een opleiding tot asbestverwijderaar te volgen. Dit oordeelt de Centrale Raad van Beroep (CRvB) dinsdag.

De man moest een glad gezicht hebben om de veiligheidsmaskers te dragen die nodig zijn om asbest te verwijderen.

Het verbod om een baard te dragen is volgens de CRvB weliswaar een inbreuk op de vrijheid van

godsdienst, maar die is toegestaan omdat de maskers verplicht en noodzakelijk zijn voor de gezondheid van de werknemer.

‘Daar komt bij dat de man weinig andere kansen had op het vinden van werk. De opleiding was voorzien van een baangarantie en een uitgelezen kans op betaald werk’, aldus de bestuursrechter. Door zijn weigering legt hij volgens de CRvB een onnodige druk op publieke middelen.

In andere zaak uitkering onterecht ingetrokken

In een andere zaak werd de uitkering van een bijstandsgerechtigde juist onterecht ingetrokken, oordeelt de bestuursrechter. Deze persoon wilde niet in een kringloopwinkel werken, omdat het verplicht was op vrijdagmiddag te werken en dat botste met bezoeken aan de moskee.

Volgens de CRvB maakten de openingstijden van de winkel het ook mogelijk om de bijstandsgerechtigde op andere dagen in te roosteren. ‘Voor de verlaging van de bijstand in deze zaak had de gemeente dus geen geldige redenen.’

ECLI:NL:CRVB:2019:480

Uitspraak

16 5748 PW

Centrale Raad van Beroep
Meervoudige kamer

Uitspraak op het hoger beroep tegen de uitspraak van de rechtbank Midden-Nederland van 1 augustus 2016, 16/1978 (aangevallen uitspraak)

Partijen:

[Appellant] te [woonplaats] (appellant)
 het college van burgemeester en wethouders van Amersfoort (college)

Datum uitspraak: 26 februari 2019

PROCESVERLOOP

Namens appellant heeft mr. A. Agayev, advocaat, hoger beroep ingesteld.

Het college heeft een verweerschrift ingediend.

Namens appellant en door het college zijn nadere stukken ingediend.

Het onderzoek ter zitting heeft plaatsgevonden op 13 november 2018. Appellant is verschenen, bijgestaan door mr. Agayev. Het college heeft zich laten vertegenwoordigen door J.H. de Vos.

OVERWEGINGEN

1. De Raad gaat uit van de volgende in dit geding van belang zijnde feiten en omstandigheden.
 - 1.1. Appellant en zijn echtgenote ontvangen sinds 2 oktober 2013 bijstand, laatstelijk ingevolge de Participatiewet (PW), naar de norm voor gehuwden.
 - 1.2. In het kader van arbeidsintegratie is appellant op 27 juli 2015 door zijn trajectbegeleider geïnformeerd over de opleiding tot Deskundige Asbest Verwijderaar (DAV) met baangarantie. Appellant heeft meegedeeld dat hij geïnteresseerd is in deze functie. Op 26 augustus 2015 heeft appellant een presentatie over deze opleiding bijgewoond. Na de presentatie heeft een kort individueel sollicitatiegesprek plaatsgevonden. Tijdens dit gesprek heeft een medewerker van het opleidingsinstituut aan appellant verteld dat hij voor de opleiding tot DAV zijn baard moet afscheren om te voorkomen dat asbestdeeltjes in zijn baard terechtkomen, wat schadelijk is voor zijn gezondheid. Appellant heeft meegedeeld dat hij zijn baard niet wil afscheren vanwege zijn geloofsovertuiging, waardoor hij de opleiding tot DAV niet kan volgen. Tijdens een gesprek op 15 oktober 2015 met zijn klantmanager en trajectbegeleider over zijn weigering aan deze opleiding deel te nemen heeft appellant opnieuw aangegeven dat hij op grond van zijn geloofsovertuiging zijn baard niet kan afscheren.
 - 1.3. Bij besluit van 23 oktober 2015, na bezwaar gehandhaafd bij besluit van 10 maart 2016 (bestreden besluit), heeft het college de bijstand van appellant en zijn echtgenote verlaagd met 100% over de maand november 2015. Aan het bestreden besluit heeft het college ten grondslag gelegd dat appellant geen gebruik heeft gemaakt van een door het college aangeboden voorziening omdat hij heeft geweigerd deel te nemen aan de opleiding tot DAV. Het college heeft daarbij, voor zover hier van belang, het standpunt ingenomen dat appellant niet aannemelijk heeft gemaakt dat van hem op grond van zwaarwegende godsdienstige belangen niet kan worden verlangd zijn baard af te scheren. Indien van zwaarwegende godsdienstige redenen toch sprake zou zijn, is de opdracht aan appellant om zijn baard af te scheren gerechtvaardigd en proportioneel. Het perspectief van appellant op arbeid is in de visie van het college gering, mede vanwege een detentieverleden en omdat hij geen verklaring omtrent goed gedrag kan krijgen. De opleiding tot DAV is een kans voor appellant op betaalde arbeid. Om ge-

- zondheidsredenen is een adembeschermingsmiddel (masker) noodzakelijk dat goed aansluit op de huid, wat niet goed mogelijk is als betrokkene een baard heeft.
2. Bij de aangevallen uitspraak heeft de rechtbank het beroep tegen het bestreden besluit ongegrond verklaard.
 3. In hoger beroep heeft appellant zich op de hierna te bespreken gronden tegen de aangevallen uitspraak gekeerd.
 4. De Raad komt tot de volgende beoordeling.
 - 4.1.1. Op grond van artikel 18, eerste lid, van de PW stemt het college de bijstand en de daaraan verbonden verplichtingen af op de omstandigheden, mogelijkheden en middelen van de belanghebbende.

Op grond van het vierde lid verlaagt het college in ieder geval de bijstand overeenkomstig het vijfde, zesde, zevende of achtste lid ter zake van het niet nakomen door de belanghebbende van de volgende verplichtingen:

‘(...)

h. het gebruik maken van door het college aangeboden voorzieningen, waaronder begrepen sociale activering, gericht op arbeidsinschakeling en mee te werken aan onderzoek naar zijn of haar mogelijkheden tot arbeidsinschakeling’.
 - 4.1.2. Op grond van het vijfde lid verlaagt het college, in het geval van het niet nakomen van een verplichting bedoeld in het vierde lid, de bijstand met 100% voor een bij de verordening vastgestelde periode van ten minste een maand en ten hoogste drie maanden. Aan het vijfde lid is, ten tijde hier van belang, toepassing gegeven bij de Verordening maatregelen Participatiewet, IOAW en IOAZ (Verordening), die op 1 januari 2015 in werking is getreden. Op grond van artikel 12 van de Verordening bedraagt de verlaging 100% van de bijstandsnorm gedurende één maand als de belanghebbende een verplichting als bedoeld in artikel 18, vierde lid, van de PW, niet of onvoldoende nakomt.
 - 4.1.3. Op grond van artikel 18, negende lid, van de PW ziet het college af van het opleggen van een maatregel, indien elke vorm van verwijtbaarheid ontbreekt.
 - 4.1.4. De bewijslast van feiten en omstandigheden die het oordeel kunnen dragen dat betrokkene geen enkel verwijt treft, rust op betrokkene. Dit vloeit voort uit het uitzonderingskarakter van artikel 18, negende lid, van de PW (vergelijk de uitspraak van 12 september 2017, ECLI:CRVB:2017:3672).
 - 4.2. Niet in geschil is, en de Raad onderschrijft, dat de opleiding tot DAV met baangarantie een op arbeidsinschakeling gerichte voorziening is als bedoeld in artikel 18, vierde lid, aanhef en onder h, van de PW. Evenmin is in geschil dat appellant heeft geweigerd deel te nemen aan deze opleiding. Het college was daarom op grond van artikel 18, vijfde lid, van de PW en artikel 12 van de Verordening in beginsel gehouden een maatregel van 100% van de bijstandsnorm gedurende één maand op te leggen.
 - 4.3. Appellant heeft in hoger beroep aangevoerd dat hem geen enkel verwijt kan worden gemaakt van het niet gebruik maken van de aangeboden voorziening. Voor hem is,

naar hij stelt, het hebben van een baard onlosmakelijk verbonden met het zijn van praktiserend moslim. Appellant heeft zich in eerste instantie beroepen op het in artikel 4 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) neergelegde verbod op dwangarbeid. Ter zitting is gebleken dat hij bedoeld heeft een beroep te doen op het recht op vrijheid van godsdienst, zoals neergelegd in artikel 9 van het EVRM.

- 4.4. Artikel 9 van het EVRM luidt in de Nederlandse vertaling als volgt:
1. Een ieder heeft recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst; dit recht omvat tevens de vrijheid om van godsdienst of overtuiging te veranderen, alsmede de vrijheid hetzij alleen, hetzij met anderen, zowel in het openbaar als privé zijn godsdienst te belijden of overtuiging tot uitdrukking te brengen in erediensten, in onderricht, in praktische toepassing ervan en in het onderhouden van geboden en voorschriften.
 2. De vrijheid zijn godsdienst te belijden of overtuiging tot uiting te brengen kan aan geen andere beperkingen worden onderworpen dan die die bij de wet zijn voorzien en in een democratische samenleving noodzakelijk zijn in het belang van de openbare veiligheid, voor de bescherming van de openbare orde, gezondheid of goede zeden of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.
- 4.5. Om de bescherming van artikel 9 van het EVRM, in het bijzonder de vrijheid van godsdienst of overtuiging, te kunnen invoeren, moet sprake zijn van een gedraging die kan worden aangemerkt als het belijden van een godsdienst of levensovertuiging. Gelet op het verhandelde op de zitting van de Raad is tussen partijen niet meer in geschil dat de beslissing van appellant om een baard te dragen in ieder geval mede is gebaseerd op zijn geloofsovertuiging.
- 4.6. Vervolgens moet worden onderzocht of er sprake is van een inbreuk op het recht op godsdienstvrijheid. Het verbod aan appellant, ondanks zijn overtuiging, om een baard te dragen bij deelname aan een opleiding tot DAV, is onmiskenbaar een inbreuk op zijn recht op godsdienstvrijheid. Deze inbreuk is volgens het tweede lid van artikel 9 van het EVRM alleen toegestaan indien deze berust op een wettelijke grondslag en noodzakelijk is in een democratische samenleving op één van de in deze bepaling genoemde gronden.
- 4.7. Bij het instituut waar de opleiding DAV wordt gegeven, is het dragen van een masker waarbij de drager gladgeschoren moet zijn, voorgeschreven. De door het college geraadpleegde inspecteur arbeidsomstandigheden van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport heeft verklaard dat in geval van inspecties bij asbestverwijdering uitsluitend deze maskers worden toegestaan. Daarbij heeft het college gewezen op artikel 7.11.2.4 van Bijlage XII van de Arbeidsomstandighedenregeling, zoals ten tijde hier van belang van toepassing. Hierin is voorgeschreven dat DAV'ers die asbestverwijderingswerkzaamheden uitvoeren, beschikken over een passend persoonlijk adembeschermingsmiddel en dat door middel van een test volgens de Operational Circular 282/28 – Fit Testing Of Respiratory Protective Equipment Facepieces (HSE protocol) wordt beoordeeld of dit middel passend is. Uit artikel 110 van het HSE protocol volgt dat de test alleen kan worden uitgevoerd wanneer de drager van het beschermingsmiddel gladgeschoren is. Het middel moet aansluiten op het gezicht.

- 4.8. Hieraan doet niet af de stelling van appellant dat er ook maskers in de handel zijn voor baarddragers. Het college heeft naar aanleiding van deze stelling van appellant een inspecteur arbeidsomstandigheden van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport geraadpleegd. Deze inspecteur heeft meegedeeld dat bij inspecties uitsluitend beschermingsmiddelen waarbij de test kan worden uitgevoerd en dus waarbij de drager gladgeschoren is, worden geaccepteerd.
- 4.9. De in 4.7 beschreven regelgeving strekt ertoe gezondheidsrisico's verbonden aan het verrichten van asbestverwijderingswerkzaamheden zo veel mogelijk te minimaliseren. Voor zover deze regelgeving een inbreuk vormt op de godsdienstvrijheid van appellant in die zin dat hij slechts kan worden toegelaten tot asbestverwijderingswerkzaamheden als hij zijn baard afscheert, is deze inbreuk bij wet voorzien en noodzakelijk in een democratische samenleving in het belang van de gezondheid van de werknemer en levert geen schending op van artikel 9 EVRM.
- 4.10. De Raad is van oordeel dat het opleggen van een maatregel, omdat appellant weigert zijn baard af te scheren voor het volgen van de opleiding DAV, even onmiskenbaar een inbreuk is op zijn recht op godsdienstvrijheid. Vervolgens moet worden onderzocht of ten aanzien van de oplegging van een maatregel is voldaan aan de in artikel 9, tweede lid, van het EVRM opgenomen vereisten om de inbreuk op het recht op vrijheid van godsdienst te rechtvaardigen.
- 4.11. Het college heeft de maatregel gebaseerd op het onder 4.1 vermelde wettelijk kader. Dit is een toereikende wettelijke grondslag. Het Europese Hof voor de Rechten van de Mens heeft in diverse arresten geoordeeld dat de term 'wet' in dat artikellid niet in formele zin, maar in materiële zin moet worden verstaan, zodat het, voor zover hier van belang, alle geschreven recht omvat, inclusief regelingen met een lagere status dan wetten. Op grond van de geciteerde artikelen van de PW en de Verordening kon appellant voorzien dat het niet gebruik maken van een door het college aangeboden voorziening zou leiden tot de oplegging van een maatregel zoals hier aan de orde. Deze wettelijke regeling is vooraf kenbaar gemaakt en is voldoende precies. Dat hierin de verplichting tot het afscheren van de baard bij de aanbidding van een opleiding DAV niet specifiek is genoemd, maakt dit niet anders. Dat een wet nadere invulling behoeft, maakt niet dat deze als onvoorzienbaar moet worden beschouwd. In dit verband wordt onder meer verwezen naar het arrest Leyla Şahin tegen Turkije (nr. 4474/98) van 10 november 2005.
- 4.12. Dan moet worden beoordeeld of is voldaan aan het vereiste dat de inbreuk in een democratische samenleving noodzakelijk moet worden geacht in het belang van één van de in artikel 9, tweede lid, van het EVRM genoemde doelen. Nu de inbreuk direct verband houdt met het beroep van appellant op bijstand ingevolge de PW, moet deze noodzaak worden beoordeeld tegen de achtergrond van de doelstellingen van de PW. Met inachtneming van alle omstandigheden van het geval moet het belang van verwezenlijking van deze doelstellingen worden afgewogen tegen het belang van appellant om met volledig behoud van bijstand zijn baard te kunnen blijven dragen.
- 4.13. In het algemeen deel van de memorie van toelichting bij de PW is de doelstelling van deze wet als volgt tot uitdrukking gebracht. 'De regering streeft naar economische en financiële onafhankelijkheid van zoveel mogelijk mensen. Dat zoveel mogelijk men-

sen die nu een uitkering hebben aan het werk gaan, is ook noodzakelijk voor het draagvlak en de betaalbaarheid van onze sociale voorzieningen, nu en in de toekomst. Degenen die uit solidariteit de kosten van die voorzieningen dragen, moeten er op kunnen rekenen dat een uitkering alleen wordt verstrekt in die gevallen waarin dat echt nodig is. (...) De regering wil zo veel mogelijk mensen laten participeren. (...) Meer kansen op (regulier) werk of, als dat (nog) niet kan, meer kansen op andere vormen van participatie. De regering gaat ervan uit dat bijstandsgerechtigden de eigen mogelijkheden benutten en gebruik maken van de kansen die de PW biedt. Met het onderhavige wetsvoorstel beoogt de regering de polisvoorwaarden van de bijstand activerender te maken, zodat die aansluiten bij dit uitgangspunt. Om dat doel te bereiken, (...) komt de regering onder meer met een uniformering van diverse arbeidsverplichtingen en van de duur en hoogte van de maatregel bij het niet nakomen van deze verplichtingen.'

- 4.14. Met betrekking tot de situatie van appellant overweegt de Raad als volgt. De Raad onderschrijft de visie van het college dat het perspectief op reguliere arbeid van appellant ten tijde in geding zeer gering was. Appellant heeft een detentieverleden, had psychische problemen als gevolg waarvan hij geruime tijd niet beschikbaar is geweest voor arbeid, heeft te kampen gehad met een gokverslaving en was ten tijde van zijn weigering om de opleiding tot DAV te volgen, twee jaar werkloos. De door het college aangeboden voorziening betrof geen willekeurige stage of opleiding, maar was voorzien van een baangarantie. De opleiding was voor appellant dan ook een uitgelezen, concrete kans op regulier werk. Bovendien zou niets appellant hebben belet, vanuit dit werk, dus in principe vanuit een betere uitgangspositie, te zoeken naar ander werk waarbij het dragen van een baard wel zou zijn toegestaan.
- 4.15. Door de weigering aan de opleiding deel te nemen heeft appellant geen gebruik gemaakt van de gegarandeerde mogelijkheid om toegang te krijgen tot de arbeidsmarkt. Daardoor heeft hij onnodige druk gelegd op de publieke middelen wat ten nadele is van degenen die uit solidariteit de kosten van de voorzieningen in de PW dragen. Gelet op dit geheel van feiten en omstandigheden moet in dit geval, in het licht van de centrale doelstelling van de PW en de uitgangspunten die daarbij worden gehanteerd, de inbreuk op het recht op godsdienstvrijheid, in de vorm van een (eenmalige) verlaging van de bijstand voor de duur van één maand vanwege de weigering van appellant om deel te nemen aan de opleiding DAV, noodzakelijk worden geacht in het belang van de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.
- 4.16. Uit 4.5 tot en met 4.15 volgt dat de inbreuk die met het verbod op het dragen van een baard bij de opleiding DAV en met de oplegging van een maatregel toen appellant weigerde deze opleiding te gaan volgen, op het recht op godsdienstvrijheid van appellant wordt gemaakt, geen schending oplevert van artikel 9 van het EVRM. Van deze gedraging kan daarom of anderszins niet worden gezegd dat daaraan elke vorm van verwijtbaarheid ontbreekt. Het college was, gelet op artikel 18, vijfde lid, van de PW gehouden de bijstand te verlagen en heeft daarbij gehandeld in overeenstemming met het bepaalde in artikel 12 van de Verordening.
- 4.17. Gelet op 4.16 slaagt het hoger beroep niet, zodat de aangevallen uitspraak dient te worden bevestigd.

5. Voor een proceskostenveroordeling bestaat geen aanleiding.

BESLISSING

De Centrale Raad van Beroep bevestigt de aangevallen uitspraak.

Deze uitspraak is gedaan door A. Stehouwer als voorzitter en M.A.H. van Dalen-van Bekum en M. Schoneveld als leden, in tegenwoordigheid van J. Smolders als griffier. De beslissing is uitgesproken in het openbaar op 26 februari 2019.

- 1 In welke rechtsoverweging(en) tref je de volgende onderdelen aan?

Onderdelen	Rechtsoverweging(en)
Rechtsvraag	
Feiten	
Standpunten van partijen	
Juridisch kader	
Materiële beoordeling	
Conclusie	

- 2 Ontleed artikel 18, lid 4 sub h Participatiewet. Geef daarbij aan of de rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen alternatief of cumulatief zijn aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van hoofdstuk 2 van dit boek.
- 3 Welke interpretatiemethode(n) gebruikt de rechter? Uit welke zinsnede blijkt dit?
- 4 Waarom komt de Centrale Raad van Beroep tot het oordeel dat geen sprake is van inbreuk op het recht op godsdienstvrijheid?

5 Het gebruik van parlementaire stukken

Een belangrijke rechtsbron voor de jurist is de wet. Zoals je in hoofdstuk 3 hebt gelezen, is het voor het oplossen van een juridische casus van belang dat je het relevante wetsartikel vindt, dat je dit in rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen ontleedt en dat je de feiten vervolgens toepast op de rechtsvoorwaarden (stap 2 en 3 van het vierstappenplan). Dat je het juiste wetsartikel hebt gevonden, wil echter nog niet zeggen dat duidelijk is wat de wetgever met dit wetsartikel heeft bedoeld. Voor het interpreteren en goed kunnen toepassen van het geselecteerde wetsartikel is naast de in het vorige hoofdstuk behandelde jurisprudentie ook de parlementaire geschiedenis van de wet of het wetsartikel een belangrijke rechtsbron. Deze parlementaire geschiedenis vind je in zogenoemde parlementaire stukken.

Een jurist gebruikt parlementaire stukken dus om tot een oplossing van een juridisch geschil te kunnen komen. In het vierstappenplan zien we parlementaire stukken opduiken bij stap 2. De jurist past de feiten uit de casus vervolgens in stap 3 toe op de gevonden informatie uit de rechtsbronnen. In het vierstappenplan ziet dat er als volgt uit.

stap 1 het formuleren van de rechtsvraag

stap 2 het analyseren van het juridische kader

rechtsbronnen: a wet

b jurisprudentie

c **parlementaire stukken**

d juridische literatuur

stap 3 het toepassen van de feiten op het juridische kader

de feiten uit de casus worden toegepast op het geselecteerde wetsartikel en de relevante parlementaire stukken

stap 4 het beantwoorden van de rechtsvraag

5.1 Parlementaire stukken

Wat verstaan we nu precies onder parlementaire stukken? Dit zijn schriftelijke stukken die door de regering in de Eerste en Tweede Kamer zijn ingediend of door deze Kamers zelf zijn geproduceerd. Veel van de parlementaire stukken zijn Kamerstukken: schriftelijke documenten waarin informatie over toekomstige wetgeving tussen de regering en de Kamers wordt uitgewisseld. Ook agenda's, handelingen en niet-dossierstukken zijn parlementaire stukken. Handelingen zijn de schriftelijke verslagen van de openbare besprekingen (debatten) in de Eerste en Tweede Kamer. De nadruk zal in dit hoofdstuk liggen op de Kamerstukken.

5.2 Wetgevingsprocedure

A good compromise, a good piece of legislation, is like a good sentence or a good piece of music. Everybody can recognize it. They say, 'Huh. It works. It makes sense.'
Barack Obama

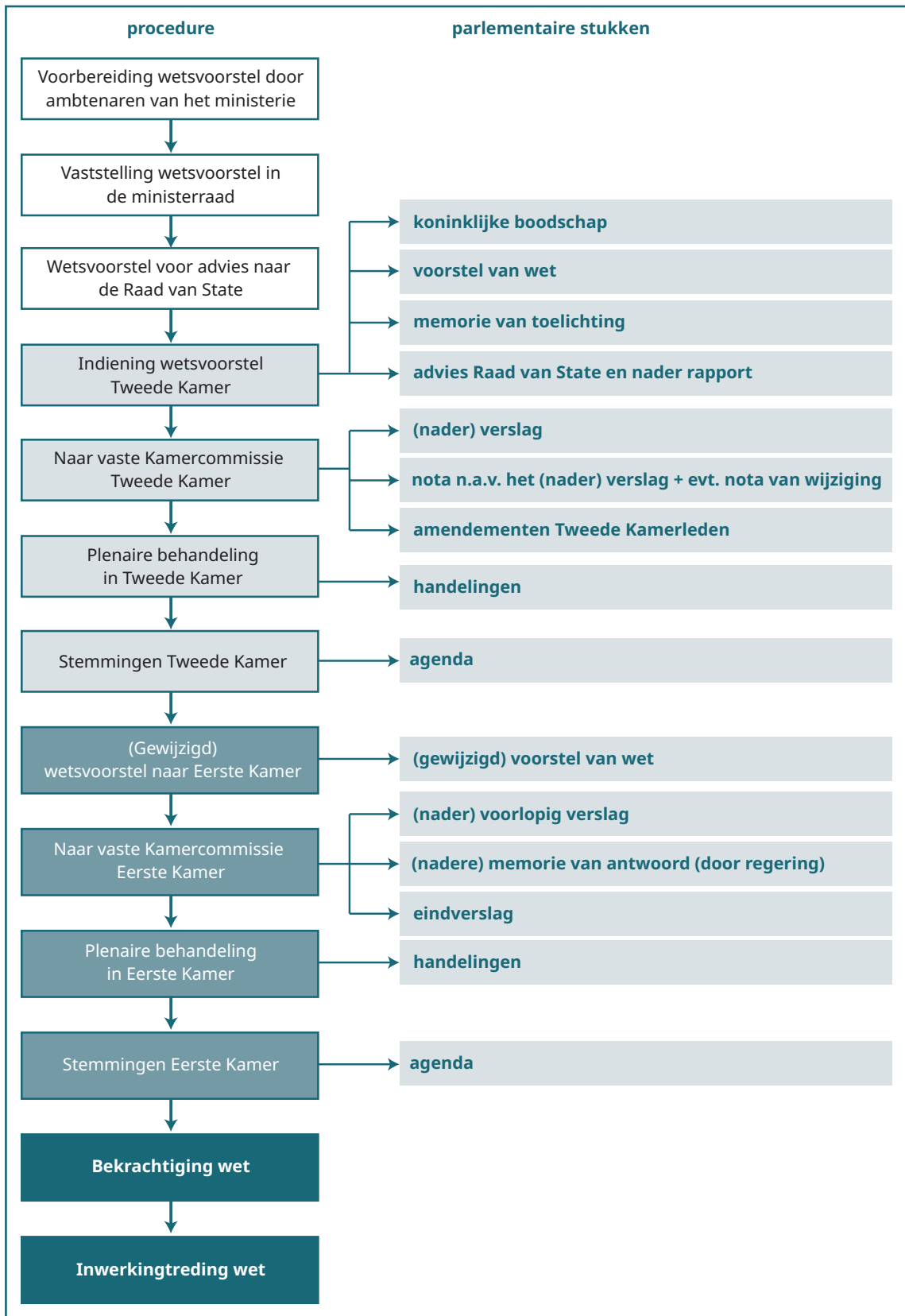
Bij het behandelen van de wetgevingsprocedure beperken wij ons in dit hoofdstuk tot het bespreken van de wet in formele zin. Zoals je vast nog weet uit hoofdstuk 1 worden wetten in formele zin gemaakt door de regering (koning en een of meer ministers en/of staatssecretarissen) en de Staten-Generaal (Eerste en Tweede Kamer) gezamenlijk, zie artikel 81 Grondwet.

Het initiatief tot wetgeving komt in de meeste gevallen van een minister of een staatssecretaris. Dit wordt een regeringsvoorstel genoemd, omdat het wetsvoorstel 'door of vanwege de Koning' wordt ingediend (artikel 82, lid 1 Grondwet). Het is ook mogelijk dat een Tweede Kamerlid een wetsvoorstel indient (zie ook artikel 82, lid 1 Grondwet). Dit voorstel wordt dan aangemerkt als een initiatiefwetsvoorstel. Gezien het geringe aantal initiatiefwetsvoorstellen dat jaarlijks wordt ingediend⁵¹, behandelen we in dit boek alleen de wijze waarop een wet ontstaat naar aanleiding van een regeringsvoorstel. De oefeningen hebben overigens wel betrekking op beide soorten wetsvoorstellen.

Het schema op de volgende pagina geeft weer hoe de wetgevingsprocedure er globaal uitziet. De onderdelen van het schema lichten we daarna toe.

Vorbereiding wetsvoorstel door ambtenaren van het ministerie

Indien een minister of staatssecretaris van oordeel is dat een bepaald onderwerp in de wet geregeld of gewijzigd moet worden, geeft hij zijn ambtenaren op het ministerie (ook wel: departement) veelal de opdracht om een wetsvoorstel voor te bereiden. Vaak voeren ambtenaren in dat proces overleg met vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties en deskundigen. Het doel hiervan is dat deskundigheid wordt ingebracht, maar ook dat meer maatschappelijk draagvlak voor de wetgeving wordt gecreëerd. Om bovendien de inspraak van burgers, bedrijven en instellingen in het wetgevingsproces te vergroten, worden wetsvoorstellen in deze fase steeds vaker opgezet voor internetconsultatie. Internetconsultatie is een vorm van consultatie waarbij burgers, bedrijven en instellingen via het internet informatie krijgen over wetsvoorstellen en hier suggesties over kunnen doen.⁵² De reacties op het voorstel van wet neemt de regering mee in deze voorbereidende fase. In de memorie van toelichting licht de regering vervolgens toe hoe de reacties zijn gewogen en welk effect dit heeft gehad op mogelijke wijzigingen van het wetsvoorstel. Het ontworpen wetsvoorstel wordt daarna voorgelegd aan de ministerraad met de bijbehorende memorie van toelichting, waarin het wetsvoorstel nader wordt uitgelegd. Bij het onderdeel 'Indiening wetsvoorstel Tweede Kamer' gaan we hier verder op in.

Wetgevingsprocedure

Vaststelling wetsvoorstel in de ministerraad

De ministerraad moet volgens het Reglement van orde voor de ministerraad besluiten over wetsvoorstellen. Zodra de ministerraad met een wetsvoorstel heeft ingestemd, wordt het voor advies naar de Afdeling advisering van de Raad van State (hierna: de Raad van State) gestuurd.

Wetsvoorstel voor advies naar de Raad van State

Als hoogste adviesorgaan van de regering adviseert de Raad van State over alle wetsvoorstellen die naar de Tweede Kamer en de Eerste Kamer gaan (artikel 73 Grondwet). De Raad van State beoordeelt onder meer of het wetsvoorstel niet in strijd is met de Grondwet en of het uitvoerbaar is. Nadat het advies van de Raad van State is ontvangen, reageert de minister of staatssecretaris hierop in een zogenoemd nader rapport.⁵³ Het wetsvoorstel is dan klaar om te worden ingediend bij de Tweede Kamer.

Indiening wetsvoorstel Tweede Kamer

Het wetsvoorstel wordt bij koninklijke boodschap aan de Tweede Kamer aangeboden. Deze koninklijke boodschap is alleen ondertekend door de koning. Onder het wetsvoorstel staat de naam van de betreffende minister of staatssecretaris. Uit deze twee stukken, de koninklijke boodschap en het wetsvoorstel, blijkt dat het gaat om een regeringsvoorstel (koning en een of meer ministers en/of staatssecretarissen).

Naast het wetsvoorstel en de koninklijke boodschap worden ook de memorie van toelichting, het advies van de Raad van State en het nader rapport van de regering bij de Tweede Kamer ingediend. De memorie van toelichting geeft een uitgebreide toelichting op het wetsvoorstel. Meestal bestaat de memorie van toelichting uit een algemene toelichting en een artikelsgewijze toelichting, waarin per artikel kort wordt uitgelegd wat de bedoeling is van dat (nieuwe of gewijzigde) wetsartikel. Het advies van de Raad van State en het nader rapport vormen in de meeste gevallen één Kamerstuk.

Hoe zien dergelijke Kamerstukken er nu uit? Als voorbeeld nemen we de Implementatiewet richtlijn consumentenrechten. Dit wetsvoorstel beoogt een wijziging van de Boeken 6 en 7 van het Burgerlijk Wetboek, de Wet handhaving consumentenbescherming en enkele andere wetten in verband met de implementatie van diverse Europese richtlijnen. Het wetsvoorstel is bedoeld om de richtlijn consumentenrechten te implementeren, waardoor de verschillende regelgeving op het gebied van consumentenrechten binnen de Europese Unie wordt gelijkgetrokken en meer consumentenbescherming ontstaat.

Voordat je naar deze Kamerstukken gaat kijken, nog even het volgende: elk Kamerstuk heeft een zogenoemd dossiernummer en ondernummer. Het dossiernummer bestaat uit vijf cijfers en staat linksboven in een Kamerstuk vermeld. Elk Kamerstuk dat betrekking heeft op hetzelfde wetsvoorstel heeft hetzelfde dossiernummer. Dit dossiernummer wijzigt tussentijds niet, ook niet als het wetsvoorstel naar de Eerste Kamer wordt gezonden (zie hierna). In het hiernavolgende voorbeeld heeft het Kamerstuk dossiernummer 33 520. Het ondernummer van parlementaire stukken die zijn ingediend bij de Tweede Kamer bestaat uit een cijfer. Zo heeft de koninklijke boodschap ondernummer 1, het wetsvoorstel ondernummer 2, de memorie van toelichting doorgaans ondernummer 3 en het advies

van de Raad van State samen met het nader rapport meestal ondernummer 4. Bij de Eerste Kamer is dit echter anders: het ondernummer wordt daar vervangen door een hoofdletter. Dit komt nader aan de orde bij de bespreking van Kamerstukken bij de Eerste Kamer.

Hierna volgen enkele Kamerstukken die betrekking hebben op de Implementatiewet richtlijn consumentenrechten. De koninklijke boodschap ziet er als volgt uit.

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2012-2013

33 520 **Wijziging van de Boeken 6 en 7 van het Burgerlijke Wetboek, de Wet handhaving consumentenbescherming en enige andere wetten in verband met de implementatie van Richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en de raad van 25 oktober 2011 betreffende consumentenrechten, tot wijziging van Richtlijn 93/13/EEG van de Raad en van Richtlijn 199/44/EG van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijn 85/577/EEG en van Richtlijn 97/7/EG van het Europees Parlement en de Raad (PbEU L 304/64) (Implementatiewet richtlijn consumentenrechten)**

Nr.1 KONINKLIJKE BOODSCHAP

Aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Wij bieden U hiernevens ter overweging aan een voorstel van wet houdende wijziging van de Boeken 6 en 7 van het Burgerlijke Wetboek, de Wet handhaving consumentenbescherming en enige andere wetten in verband met de implementatie van Richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en de raad van 25 oktober 2011 betreffende consumentenrechten, tot wijziging van Richtlijn 93/13/EEG van de Raad en van Richtlijn 199/44/EG van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijn 85/577/EEG en van Richtlijn 97/7/EG van het Europees Parlement en de Raad (PbEU L 304/64) (Implementatiewet richtlijn consumentenrechten).

De memorie van toelichting, die het wetsvoorstel vergezelt, bevat de gronden waarop het rust.

En hiermede bevelen Wij U in Godes heilige bescherming.

's-Gravenhage, 18 januari 2013

Beatrix

De koninklijke boodschap is alleen ondertekend door onze toenmalige koningin Beatrix en heeft het ondernummer 1 gekregen. Samen met de koninklijke boodschap is het wetsvoorstel (voorstel van wet) ingediend. Het onderhavige wetsvoorstel is ondertekend door drie ministers, te weten de minister van Veiligheid en Justitie, de minister van Economische Zaken en de minister van Financiën (zie onder aan het wetsvoorstel). Zoals je

hierna kunt zien, heeft het wetsvoorstel nummer 2 als ondernummer gekregen en is het dossiernummer nog steeds 33 520.

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2012-2013

33 520 **Wijziging van de Boeken 6 en 7 van het Burgerlijke Wetboek, de Wet handhaving consumentenbescherming en enige andere wetten in verband met de implementatie van Richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2011 betreffende consumentenrechten, tot wijziging van Richtlijn 93/13/EEG van de Raad en van Richtlijn 199/44/EG van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijn 85/577/EEG en van Richtlijn 97/7/EG van het Europees Parlement en de Raad (PbEU L 304/64) (Implementatiewet richtlijn consumentenrechten)**

Nr. 2 **VOORSTEL VAN WET**

Wij Beatrix, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat de Richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2011 betreffende consumentenrechten, tot wijziging van Richtlijn 93/13/EEG van de Raad en van Richtlijn 1999/44/EG van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijn 85/577/EEG en van Richtlijn 97/7/EG van het Europees Parlement en de Raad moet worden omgezet in bepalingen van nationaal recht en dat daartoe de Boeken 6 en 7 van het Burgerlijk Wetboek, de Wet handhaving consumentenbescherming en enige andere wetten moeten worden gewijzigd;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ARTIKEL I

Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek wordt als volgt gewijzigd:

A

In artikel 193f komt onderdeel b als volgt te luiden:

b. artikelen 230m lid 1, onderdelen a, b en c, e tot en met h, o en p en 230v, leden 1 tot en met 3, 5, alsmede lid 6, eerste zin, en lid 7, van Boek 6;

B

In artikel 193i vervalt in onderdeel f de zinsnede ‘, tenzij het product een vervangingsgoed is als bedoeld in artikel 46f lid 3 van Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek’.

C

Aan artikel 193j wordt een lid toegevoegd, luidende:

3. Een overeenkomst die als gevolg van een oneerlijke handelspraktijk tot stand is gekomen, is vernietigbaar.

D

In titel 5 wordt na afdeling 2A een nieuwe afdeling ingevoegd, luidende:

AFDELING 2B BEPALINGEN VOOR OVEREENKOMSTEN TUSSEN HANDELAREN EN CONSUMENTEN

Paragraaf 1 – Algemene bepalingen

(...)

ARTIKEL XI

Deze wet wordt aangehaald als: Implementatiewet richtlijn consumentenrechten.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Veiligheid en Justitie,
De Minister van Economische Zaken,
De Minister van Financiën,

De koninklijke boodschap en het wetsvoorstel worden in de regel ingediend met een memorie van toelichting, waarin het wetsvoorstel wordt toegelicht. De memorie van toelichting heeft bijna altijd ondernummer 3.

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2012-2013

33 520 **Wijziging van de Boeken 6 en 7 van het Burgerlijke Wetboek, de Wet handhaving consumentenbescherming en enige andere wetten in verband met de implementatie van Richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en**

de Raad van 25 oktober 2011 betreffende consumentenrechten, tot wijziging van Richtlijn 93/13/EEG van de Raad en van Richtlijn 199/44/EG van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijn 85/577/EEG en van Richtlijn 97/7/EG van het Europees Parlement en de Raad (PbEU L 304/64) (Implementatiewet richtlijn consumentenrechten)

Nr. 3 MEMORIE VAN TOELICHTING

ALGEMEEN

1. Inleiding

Op 25 oktober 2011 is de richtlijn 2011/83 van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie betreffende consumentenrechten tot stand gekomen (PbEU L 304; hierna: de richtlijn of de richtlijn consumentenrechten). De richtlijn voegt twee bestaande richtlijnen, te weten richtlijn 97/7/EG van het Europees Parlement en de Raad van 20 mei 1997 betreffende de bescherming van de consument bij op afstand gesloten overeenkomsten (PbEG L 144, zoals gewijzigd; hierna: richtlijn koop op afstand), en richtlijn 85/577/EEG van de Raad van 20 december 1985 betreffende de bescherming van de consument bij buiten verkooppunten gesloten overeenkomsten (PbEG L 372; hierna: richtlijn colportage) samen tot één nieuwe richtlijn. De richtlijn beoogt in essentie twee zaken. Ten eerste wil de richtlijn door de realisatie van een hoog niveau van consumentenbescherming bijdragen aan een goede werking van de interne markt. Ten tweede beoogt de richtlijn de bestaande Europese regels over overeenkomsten gesloten tussen consumenten en handelaren te actualiseren, te verbeteren en te vereenvoudigen.

Dit wetsvoorstel strekt tot implementatie van de richtlijn consumentenrechten; deze moet uiterlijk op 13 december 2013 in nationaal recht zijn omgezet en is vervolgens, bij wijze van overgangsmaatregel, van toepassing met ingang van 13 juni 2014. Er is een transponeringstabel opgenomen waaruit per richtlijnartikel blijkt of implementatie noodzakelijk is en, zo ja, op welke wijze dit wordt voorgesteld. Deze memorie van toelichting wordt mede namens de Minister van Financiën aangeboden.

Een belangrijke reden voor het herzien van de richtlijnen koop op afstand en colportage ligt in de wens tot meer rechtszekerheid en terugdringing van verschillen in regelgeving. Deze beide richtlijnen gaan uit van minimumharmonisatie. Dit betekent dat lidstaten verdergaande regels kunnen stellen inzake consumentenbescherming dan waartoe de richtlijn verplicht. Hiervan is door veel lidstaten uitvoerig gebruikgemaakt, waardoor de regels in de diverse lidstaten (deels sterk) uiteenlopen. Dit zorgt vaak voor meer nalevingkosten, wat bedrijven er weer van kan weerhouden om grensoverschrijdend te handelen. Dit is ook nadelig voor de consument, doordat hij niet kan profiteren van de voordelen die de interne markt biedt, in termen van meer keuzes tegen lagere prijzen. Een tweede reden voor herziening van het Europese consumentenacquis is het gebrek aan vertrouwen van de consument in grensoverschrijdende handel. Ook hier spelen de verschillen in nationale regelgeving een rol: de consument kan er niet zonder meer van uit gaan dat hij, wanneer hij de grens over gaat, hetzelfde niveau van

bescherming geniet als dat van de lidstaat waar hij woont. Om het vertrouwen in grensoverschrijdende handel bij consumenten en handelaren te verbeteren, gaat de nieuwe richtlijn consumentenrechten zoveel mogelijk uit van volledige harmonisatie en biedt zij een hoog niveau van consumentenbescherming. De regelgeving van de lidstaten over consumentenbescherming zal hierdoor na de implementatie op de door de richtlijn bestreken gebieden, afgezien van verschillen als gevolg van het eventuele gebruik van enkele beperkte keuzemogelijkheden in de richtlijn, niet (meer) uiteenlopen.

2. De richtlijn consumentenrechten: schets op hoofdlijnen

(...)

ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING

Artikel I (wijzigingen in Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek)

Onderdelen A, B en C

Onderdelen A, B en C voeren wijzigingen door in de afdeling oneerlijke handelspraktijken. In onderdeel A wordt een verwijzing aangepast naar de oude richtlijn koop op afstand. Het gaat hier om essentiële informatieverplichtingen, die in annex 2 bij de richtlijn oneerlijke handelspraktijken zijn opgesomd. De transponeringstabel behorende bij de richtlijn consumentenrechten geeft de nieuwe verwijzing, die in onderdeel A wordt opgenomen. In onderdeel B vervalt de verwijzing naar artikel 7:46f lid 3 BW in zijn geheel, omdat het begrip 'vervangingsgoed' als gevolg van de nieuwe richtlijn verdwijnt.

Onderdeel C strekt ertoe dat een overeenkomst die als gevolg van een oneerlijke handelspraktijk wordt gesloten, door de consument kan worden vernietigd. Het niet verstrekken van essentiële informatie wordt op grond van artikelen 193d en 193e aangemerkt als oneerlijke handelspraktijk. Door de voorgestelde wijziging wordt de sanctie op overeenkomsten tussen handelaren en consumenten die onder druk van een oneerlijke handelspraktijk tot stand zijn gekomen, versterkt. Hiermee wordt uitvoering gegeven aan de motie Recourt (Parlementaire stukken 2011-12, 32 320, nr. 3). De richtlijn schrijft deze wijziging niet voor. De voorgestelde bepaling sluit aan bij het doel van de richtlijn om te voorzien in juiste en volledige informatie aan de consument, voordat hij een overeenkomst sluit met de handelaar. Daarom is ervoor gekozen om deze bepaling in dit wetsvoorstel op te nemen. De regeling geldt overigens voor alle oneerlijke handelspraktijken die jegens de consument zijn verricht en waardoor er een overeenkomst is gesloten, dus ook wanneer er sprake is van dreiging of intimidatie (artikel 193h). De voorgestelde regeling verandert niet de inhoudelijke criteria van oneerlijke handelspraktijken. De voorgestelde regeling ziet niet op oneerlijke handelspraktijken die jegens consumenten zijn verricht nadat een overeenkomst is gesloten en evenmin wanneer er geen overeenkomst is gesloten. Voor deze situaties blijven andere rechtsmiddelen, zoals een vordering tot schadevergoeding, uiteraard openstaan.

(...)

Zoals je ziet, bestaat deze memorie van toelichting uit een algemeen deel, waarin wordt toegelicht wat in het algemeen met het wetsvoorstel wordt beoogd, en uit een artikels-gewijze toelichting, waarmee een toelichting wordt gegeven op de gewijzigde artikelen.

Het laatste Kamerstuk dat in deze fase bij de Tweede Kamer wordt ingediend, bestaat uit het advies van de Raad van State en het nader rapport. Het nader rapport is afkomstig van de regering en geeft een reactie op het advies van de Raad van State. Het ondernummer is in dit geval 4, terwijl het dossiernummer nog steeds 33 520 is.

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2012-2013

33 520 **Wijziging van de Boeken 6 en 7 van het Burgerlijke Wetboek, de Wet handhaving consumentenbescherming en enige andere wetten in verband met de implementatie van Richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2011 betreffende consumentenrechten, tot wijziging van Richtlijn 93/13/EEG van de Raad en van Richtlijn 199/44/EG van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijn 85/577/EEG en van Richtlijn 97/7/EG van het Europees Parlement en de Raad (PbEU L 304/64) (Implementatiewet richtlijn consumentenrechten)**

Nr. 4 **ADVIES RAAD VAN STATE EN NADER RAPPORT**

Hieronder zijn opgenomen het advies van de Afdeling advisering van de Raad van State d.d. 5 november 2012 en het nader rapport d.d. 14 januari 2013, aangeboden aan de koningin door de minister van Veiligheid en Justitie, mede namens de minister van Economische Zaken en de minister van Financiën. Het advies van de Afdeling advisering van de Raad van State is cursief afgedrukt.

Bij Kabinetsmissive van 28 september 2012, no.12.002275, heeft Uwe Majesteit, op voordracht van de Minister van Veiligheid en Justitie, mede namens de Minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie en de Minister van Financiën, bij de Afdeling advisering van de Raad van State ter overweging aanhangig gemaakt het voorstel van wet houdende wijziging van de Boeken 6 en 7 van het Burgerlijk Wetboek, de Wet handhaving consumentenbescherming en enige andere wetten in verband met de implementatie van Richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2011 betreffende consumentenrechten, tot wijziging van Richtlijn 93/13/EEG van de Raad en van Richtlijn 1999/44/EG van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijn 85/577/EEG en van Richtlijn 97/7/EG van het Europees Parlement en de Raad (PbEU L 304/64) (Implementatiewet richtlijn consumentenrechten), met memorie van toelichting.

In het voorstel wordt de richtlijn consumentenrechten (de richtlijn) geïmplementeerd in het Burgerlijk Wetboek (BW). Daartoe wordt een nieuwe afdeling in Boek 6 geïntroduceerd, houdende bepalingen voor overeenkomsten tussen handelaren en con-

umenten. Het merendeel van deze bepalingen betreft de overeenkomst op afstand en de overeenkomst buiten de verkoopruimte. De richtlijn gaat daarbij in beginsel uit van volledige harmonisatie, waardoor geen ruimte bestaat voor meer of minder strikte bepalingen in de nationale wetgeving, tenzij dit in de richtlijn uitdrukkelijk anders is bepaald. Naast de implementatie van de richtlijn wordt een aantal artikelen van de Wet op het financieel toezicht (Wft) en Boek 7 BW die zien op de verkoop op afstand overgebracht naar de nieuw te introduceren afdeling en wordt de Colportagewet ingetrokken. De handhaving van de nieuwe afdeling wordt geregeld door een aanvulling van de Wet handhaving consumentenbescherming (Whc).

De Afdeling advisering van de Raad van State onderschrijft de strekking van het wetsvoorstel, maar maakt een aantal opmerkingen van (implementatie-)technische aard, onder meer over de geïntroduceerde specifieke regeling voor herroeping van een aanbod door de consument. Zij is van oordeel dat in verband daarmee enige aanpassing van het voorstel wenselijk is.

Blijkens de mededeling van de Directeur van Uw kabinet van 28 september 2012, nr.12.002275, machtigde Uwe Majesteit de Afdeling advisering van de Raad van State haar advies inzake het bovenvermelde voorstel van wet rechtstreeks aan mij te doen toekomen. Dit advies, gedateerd 5 november 2012, nr. W03.12.0390/II, bied ik U hierbij aan.

De Afdeling advisering onderschrijft de strekking van het wetsvoorstel, maar maakt enkele opmerkingen van technische aard.

(...)

Nadat deze Kamerstukken bij de Tweede Kamer zijn ingediend, stelt de Kamervoorzitter het wetsvoorstel in handen van de (vaste) Kamercommissie, die zich bezighoudt met het beleidsterrein van de minister die het wetsvoorstel heeft ingediend. In ons voorbeeld is het wetsvoorstel voorgelegd aan de vaste commissie voor Veiligheid en Justitie.

Naar vaste Kamercommissie Tweede Kamer

De vaste Kamercommissie brengt een zogenoemd verslag uit. Dat verslag bestaat uit schriftelijk commentaar van verschillende fracties, eventueel voorzien van vragen. Fracties bestaan uit Kamerleden die voor eenzelfde politieke partij in de Eerste of Tweede Kamer zitten. Op dit verslag wordt een reactie gegeven door de regering in de vorm van een nota naar aanleiding van het verslag. In sommige gevallen volgt daarop wederom commentaar van de Kamercommissie, het zogenoemde nader verslag. Als hierop een reactie volgt van de regering, wordt dit een 'nota naar aanleiding van het nader verslag' genoemd. Elk Kamerstuk krijgt een apart ondernummer.

Het is goed om te weten dat het wetsvoorstel tussentijds kan worden gewijzigd door de regering. Ook Kamerleden kunnen vanaf het moment dat het wetsvoorstel in handen van een commissie is gesteld tot aan de stemmingen over het wetsvoorstel amendementen indienen (artikel 84, lid 1 Grondwet). Een amendement is een voorstel van een of meer Tweede Kamerleden tot wijziging van het wetsvoorstel. Indien de meerderheid van de Tweede Kamer met dit amendement instemt (tijdens de stemmingen over het wetsvoor-

stel), maakt dit amendement deel uit van het wetsvoorstel. Het recht van amendement is overigens alleen voorbehouden aan Tweede Kamerleden.

In ons voorbeeld zien het verslag en de nota naar aanleiding van het verslag er als volgt uit.

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2012-2013

33 520 **Wijziging van de Boeken 6 en 7 van het Burgerlijke Wetboek, de Wet handhaving consumentenbescherming en enige andere wetten in verband met de implementatie van Richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2011 betreffende consumentenrechten, tot wijziging van Richtlijn 93/13/EEG van de Raad en van Richtlijn 199/44/EG van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijn 85/577/EEG en van Richtlijn 97/7/EG van het Europees Parlement en de Raad (PbEU L 304/64) (Implementatiewet richtlijn consumentenrechten)**

Nr. 5 **VERSLAG**

Vastgesteld 5 maart 2013

De vaste commissie voor Veiligheid en Justitie, belast met het voorbereidend onderzoek van dit voorstel van wet, heeft de eer als volgt verslag uit te brengen. Onder het voorbehoud dat de hierin gestelde vragen en gemaakte opmerkingen voldoende zullen zijn beantwoord, acht de commissie de openbare behandeling van het voorstel van wet genoegzaam voorbereid.

(...)

1. Inleiding

De leden van de VVD-fractie hebben met gemengde gevoelens kennisgenomen van het voorliggende wetsvoorstel. Zij hebben begrip voor de strekking van het wetsvoorstel en beseffen de geringe beleidsruimte die de regering wordt gelaten door de Implementatie van de richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2011 betreffende consumentenrechten (de richtlijn) die met dit wetsvoorstel wordt geïmplementeerd. Tegelijkertijd merken deze leden op dat de systematiek en cohesie van het Burgerlijk Wetboek (BW) met de implementatie van iedere consumentenbeschermende EU-richtlijn steeds verder onder druk komt te staan. Ten aanzien van die aspecten resteren bij deze leden nog twijfels en een aantal vragen. Een aantal van de gemaakte keuzes wordt door hen niet als de meest voor de hand liggend onderschreven. Op de punten waar dat nog mogelijk is en waar de richtlijn niet maximum harmoniserend werkt, zien deze leden graag aanpassingen. Hierop zal eerst worden ingegaan. Voorts maken zij graag enkele algemene opmerkingen met betrekking tot de consumenten-

tenbescherming, de invloed die dit heeft op de algemene vermogensrechtelijke bepalingen en de belasting die de rechterlijke macht ondervindt als gevolg van jurisprudentie van het Hof van Justitie van de Europese Unie met betrekking tot het EU-rechtelijk consumentenrecht.

De leden van de VVD-fractie merken op dat op redactioneel vlak enige opmerkingen bij het wetsvoorstel zijn te maken. Zij gaan ervan uit dat de in de titel van het wetsvoorstel voorkomende fouten, bijvoorbeeld het vermelden van 199/44/EG in plaats van 1999/44/EG, door de regering zullen worden verbeterd.

De leden van de PvdA-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van het wetsvoorstel. Hoe verhoudt deze richtlijn zich tot andere Europese richtlijnen op het gebied van consumentenbescherming, zoals richtlijn 90/314/EG van de Raad van 13 juni 1990 betreffende pakketreizen, met inbegrip van vakantiepakketten en rondreis pakketten en richtlijn 2008/122/EG van het Europees Parlement en de Raad over de bescherming van de consumenten met betrekking tot bepaalde aspecten van overeenkomsten betreffende het gebruik in deeltijd, vakantieproducten van lange duur, doorverkoop en uitwisseling en richtlijn 2008/48/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 april 2008 inzake kredietovereenkomsten voor consumenten? Is er sprake van overlap? Zo ja, welke richtlijn heeft dan voorrang?

(...)

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2012-2013

33 520 **Wijziging van de Boeken 6 en 7 van het Burgerlijk Wetboek, de Wet handhaving consumentenbescherming en enige andere wetten in verband met de implementatie van Richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2011 betreffende consumentenrechten, tot wijziging van Richtlijn 93/13/EEG van de Raad en van Richtlijn 1999/44/EG van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijn 85/577/EEG en van Richtlijn 97/7/EG van het Europees Parlement en de Raad (PbEU L 304/64) (Implementatiewet richtlijn consumentenrechten)**

Nr. 7 **NOTA NAAR AANLEIDING VAN HET VERSLAG**

Ontvangen 27 mei 2013

Met belangstelling heb ik kennis genomen van de opmerkingen en vragen van de fracties van VVD, PvdA, PVV, CDA en D66. Graag ga ik, mede namens de Minister van Economische Zaken en de Minister van Financiën, op de gestelde vragen in. Daarbij is in beginsel de volgorde aangehouden van het verslag van Uw Kamer. Bij de beantwoording zijn de vragen uit het algemene gedeelte van het verslag die betrekking hebben op hetzelfde onderwerp, in het bijzonder op het schrifte-

lijkheidsvereiste bij telefonische verkoop, de afschaffing van het duale stelsel van handhaving en de uitzondering voor overeenkomsten van buiten de verkoopruimte met een waarde van minder dan vijftig euro, gezamenlijk beantwoord. Voorts merk ik op dat er inderdaad enige redactionele onvolkomenheden zijn geslopen in de gepubliceerde versie van het wetsvoorstel. Deze onvolkomenheden zijn inmiddels door middel van een nota van verbetering weggenomen (Kamerstukken II 2012-13, 33 520, nr. 6).

1. Inleiding

(...)

De nota naar aanleiding van het verslag heeft in ons voorbeeld ondernummer 7 en het verslag heeft ondernummer 5. De nota naar aanleiding van het verslag heeft niet ondernummer 6, omdat een ander parlementair stuk net iets eerder is ingediend bij de Tweede Kamer dan de nota naar aanleiding van het verslag. Dat andere parlementaire stuk heeft dus ondernummer 6 gekregen.

Plenaire behandeling in Tweede Kamer

Tijdens de plenaire behandeling van het wetsvoorstel (het debat) verdedigen een of meer ministers of staatssecretarissen het voorstel en beantwoorden zij vragen van Kamerleden over het betreffende wetsvoorstel. De algemene beraadslaging over een wetsvoorstel vindt plaats in twee termijnen: in de eerste termijn krijgen Kamerleden het woord om een reactie te geven op en vragen te stellen over het voorliggende wetsvoorstel (eerste termijn Kamer), vervolgens reageert de betreffende bewindspersoon op de inbreng van de Kamerleden (eerste termijn regering – aangezien het een wetsvoorstel betreft, wordt dit ‘eerste termijn regering’ genoemd). In de tweede termijn kunnen Kamerleden een reactie geven op de eerste termijn van de regering en eventueel moties indienen. In een motie geeft een Kamerlid een oordeel over het door de minister of staatssecretaris gevoerde beleid en vraagt het Kamerlid de bewindspersoon om iets te doen of om iets niet te doen, of doet het Kamerlid een algemene uitspraak.

Het verloop van een plenair debat is te lezen in de zogenoemde handelingen. Na de plenaire behandeling volgen de stemmingen in de Tweede Kamer.

Het voorbeeld hierna laat een deel van de beraadslagingen zien in de Tweede Kamer over de Implementatiewet richtlijn consumentenrechten.

29

Implementatiewet richtlijn consumentenrechten

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Boeken 6 en 7 van het Burgerlijk Wetboek, de Wet handhaving consumentenbescherming en enige andere wetten in verband met de implementatie van Richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2011 betreffende consumentenrechten, tot wijziging van Richtlijn 93/13/EEG van de Raad en van Richtlijn 1999/44/EG van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijn 85/577/EEG en van Richtlijn 97/7/EG van het Europees Parlement en de Raad (PbEU L 304/64) (33520).**

De **voorzitter**:

Ik heet de minister van Veiligheid en Justitie van harte welkom.

De algemene beraadslaging wordt geopend.

De heer **Van Oosten** (VVD):

Voorzitter. Wat de VVD betreft wordt de consumentenbescherming met de Implementatiewet richtlijn consumentenrechten op een voldoende en adequaat niveau gebracht. In het verleden hadden wij heel goede redenen om op te komen voor de belangen van de consument. Ik denk dan bijvoorbeeld aan uiterst agressieve marketing door sommige bedrijven. Nu past ons een volgende zorg. Laten wij ervoor waken dat de balans naar de andere kant doorslaat en de ondernemer onnodig zwaar wordt belast en gehinderd in het ondernemen en concurreren. Met andere woorden, laten wij voorkomen dat de consument uiteindelijk het deksel op de neus krijgt met een consumentenbescherming die alleen maar kostenverhogend werkt.

In dat kader stel ik mijn eerste vraag aan de minister. De VVD verneemt graag welke initiatieven op het gebied van consumentenbescherming, ook Europees, verder nog op ons afkomen. Wij dringen er bij de minister op aan om terughoudend te zijn in het uitspreken van enthousiasme voor allerlei opkomende initiatieven. Laat eerst deze wet tot zijn recht komen. Is de minister daartoe bereid en wil

hij toezeggen om de Kamer hierover vroegtijdig te informeren?

Mijn excuses, maar ik vervolg mijn bijdrage met een paar technische vragen. Die ontleen ik voor een deel aan de uitvoerige schriftelijke beantwoording van de minister, waarvoor ik hem overigens dank. Ik kom allereerst op de schriftelijkheidseis van per telefoon gesloten overeenkomsten. Wij hebben daar in deze Kamer eerder over gesproken. De VVD heeft op zijn zachtst gezegd gemengde gevoelens over het nut en de noodzaak daarvan. De consument kan nu namelijk ook een overeenkomst ontbinden. Zo'n schriftelijke bevestiging is dan wat dubbelop. Maar goed, wij hebben het daarover gehad en ik leg mij erbij neer dat een Kamermeerderheid dit wenst.

Ik heb nog wel twee vragen. Zo vraag ik mij af of het gebruik van de optie niet leidt tot onwenselijke niveaoverschillen tussen lidstaten in de uitwerking van de richtlijn. Hoe taxeert de minister het risico dat Nederland op dit punt in Europa uit de pas gaat lopen? En wil de minister dit aspect, met name vanwege de administratieve lasten voor het bedrijfsleven, nauwlettend monitoren? Ik vraag mij ook af waarom gekozen is voor de sanctie van nietigheid in plaats van vernietigbaarheid, als niet aan de schriftelijkheidsvereiste wordt voldaan. Welke meerwaarde heeft nietigheid in relatie tot de belangen van de consument, met name als het rechtszekerheid betreft? Op een nietige overeenkomst kan namelijk geen beroep worden gedaan, terwijl de consument mogelijk gewoon dacht een rechtsgeldige overeenkomst te zijn aangegaan en daar ook een beroep op zou willen doen.

Ik stipte al de lastenverzwaren voor het bedrijfsleven aan. Een andere kwestie in dat verband betreft de verplichting om de consument een modelformulier te sturen, aan de hand waarvan de consument een overeenkomst kan ontbinden. Het betreft bijvoorbeeld een schriftelijke, digitale bevestiging van het aangaan van een overeenkomst. In hoeverre is het mogelijk om in het aanmeldproces middels een digitale bevestiging een verwijzing op te nemen

naar de website van de leverancier, waarop duidelijk en zichtbaar een link staat naar dat verplichte modelformulier? De consument heeft dan toegang tot dat formulier – de consument hoeft dat formulier overigens niet te gebruiken, want het kan ook telefonisch – en de lastenverzwaring wordt beperkt. Graag krijg ik hierop een inhoudelijke reactie.

Ten slotte heb ik nog een vraag over koop op afstand. Horen daar ook aankopen bij die voorafgegaan zijn door een uitvoerige uitleg over een aanstaande aankoop in een ‘fysieke’ winkel, vaak op initiatief van de consument, maar waarbij de definitieve bevestiging op afstand via het internet plaatsvindt? Moet zo’n order beschouwd worden als een

overeenkomst buiten verkoopruimte, dus koop op afstand met alle herroepings- en zichttermijnen, of juist niet? Dergelijke situaties doen zich met name voor in de meubelbranche en de modebranche, waar de consument zich laat voorlichten over bepaalde artikelen maar de definitieve keuze thuis maakt. Graag hoor ik hierop een reactie van de minister. Het zou jammer zijn als de conclusie is dat, als voor een nogal omslachtige oplossing wordt gekozen, de consument toch weer naar de winkel moet om daar definitief zijn keuze te bevestigen. Ziet de minister mogelijkheden om dat te voorkomen?

(...)

Stemmingen Tweede Kamer

De stemmingen worden veelal op de agenda van de eerstvolgende vergadering van de Tweede Kamer gezet. De stemmingen zijn geen apart Kamerstuk dat hoort bij het dossiernummer, maar vallen onder het onderdeel ‘agenda’s’. Stemmingen over een bepaald wetsvoorstel vinden in eerste instantie plaats over de ingediende amendementen en gewijzigde wetsartikelen. Daarna volgt de eindstemming; bij deze eindstemming wordt het wetsvoorstel aangenomen of verworpen. Door verwerping wordt het wetgevingsproces beëindigd. Indien het wetsvoorstel wordt aangenomen, gaat het (gewijzigde) wetsvoorstel naar de Eerste Kamer (artikel 85 Grondwet).

(Gewijzigd) wetsvoorstel naar Eerste Kamer

De Eerste Kamerleden zijn niet bevoegd om het voorgelegde wetsvoorstel te wijzigen; zij hebben geen recht van amendement. Het aan de Eerste Kamer toegezonden wetsvoorstel kan dus alleen maar worden aanvaard of verworpen (artikel 85 Grondwet). Indien de Eerste Kamer echter bezwaar heeft tegen een bepaald onderdeel van het wetsvoorstel, kan de minister via een novelle een wijziging doorvoeren. Een novelle wordt door middel van een wetsvoorstel bij de Tweede Kamer ingediend om op die manier een aanvulling of verbetering aan te brengen aan een wetsvoorstel dat reeds bij de Eerste Kamer is ingediend.⁵⁴

In de meeste gevallen heet het aan de Eerste Kamer toegezonden wetsvoorstel ‘gewijzigd voorstel van wet’, omdat het gaat om een wijziging van het oorspronkelijke wetsvoorstel dat bij de Tweede Kamer is ingediend.

Als je goed naar het hiernavolgende gewijzigde voorstel van wet kijkt, zie je dat het dossiernummer nog steeds hetzelfde is, maar dat er in plaats van het ondernummer een hoofdletter staat. Dit heet een volgletter. Aan het ondernummer of de volgletter kun je dus zien of het gaat om een Kamerstuk dat is ingediend bij de Tweede Kamer (cijfer) of bij de Eerste Kamer (hoofdletter).

Eerste Kamer der Staten-Generaal

1

Vergaderjaar 2013-2014

33 520 Wijziging van de Boeken 6 en 7 van het Burgerlijk Wetboek, de Wet handhaving consumentenbescherming en enige andere wetten in verband met de implementatie van Richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2011 betreffende consumentenrechten, tot wijziging van Richtlijn 93/13/EEG van de Raad en van Richtlijn 1999/44/EG van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijn 85/577/EEG en van Richtlijn 97/7/EG van het Europees Parlement en de Raad (PbEU L 304/64) (Implementatiewet richtlijn consumentenrechten)

A GEWIJZIGD VOORSTEL VAN WET

24 september 2013

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat de Richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2011 betreffende consumentenrechten, tot wijziging van Richtlijn 93/13/EEG van de Raad en van Richtlijn 1999/44/EG van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijn 85/577/EEG en van Richtlijn 97/7/EG van het Europees Parlement en de Raad moet worden omgezet in bepalingen van nationaal recht en dat daartoe de Boeken 6 en 7 van het Burgerlijk Wetboek, de Wet handhaving consumentenbescherming en enige andere wetten moeten worden gewijzigd;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ARTIKEL I

Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek wordt als volgt gewijzigd:

A

In artikel 193f komt onderdeel b als volgt te luiden:

b. artikelen 230m lid 1, onderdelen a, b en c, e tot en met h, o en p en 230v, leden 1 tot en met 3, 5, alsmede lid 6, eerste zin, en lid 7, van Boek 6;

B

In artikel 193i vervalt in onderdeel f de zinsnede ‘, tenzij het product een vervangingsgoed is als bedoeld in artikel 46f lid 3 van Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek’.

C

Aan artikel 193j wordt een lid toegevoegd, luidende:

3. Een overeenkomst die als gevolg van een oneerlijke handelspraktijk tot stand is gekomen, is vernietigbaar.

D

In titel 5 wordt na afdeling 2A een nieuwe afdeling ingevoegd, luidende:

AFDELING 2B BEPALINGEN VOOR OVEREENKOMSTEN TUSSEN HANDELAREN EN
CONSUMENTEN
(...)

Nadat het (gewijzigd) voorstel van wet is ingediend, wordt het voorgelegd aan een vaste Kamercommissie van de Eerste Kamer.

Naar vaste Kamercommissie Eerste Kamer

De vaste Kamercommissie van de Eerste Kamer geeft commentaar op het (gewijzigd) wetsvoorstel in een zogenoemd voorlopig verslag. De regering reageert daarop met een memorie van antwoord. De Kamercommissie kan hier eventueel weer een reactie op geven in een nader voorlopig verslag, waarop de regering op haar beurt antwoordt in een zogeheten nadere memorie van antwoord.

In ons voorbeeld zien het voorlopig verslag en de memorie van antwoord er zo uit.

Eerste Kamer der Staten-Generaal

1

Vergaderjaar 2013-2014

33 520 Wijziging van de Boeken 6 en 7 van het Burgerlijke Wetboek, de Wet handhaving consumentenbescherming en enige andere wetten in verband met de implementatie van Richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2011 betreffende consumentenrechten, tot wijziging van Richtlijn 93/13/EEG van de Raad en van Richtlijn 199/44/EG van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijn 85/577/EEG en van Richtlijn 97/7/EG van het Europees Parlement en de Raad (PbEU L 304/64) (Implementatiewet richtlijn consumentenrechten)

B VOORLOPIG VERSLAG VAN DE VASTE COMMISSIE VOOR VEILIGHEID EN JUSTITIE

Vastgesteld 5 november 2013

Het voorbereidend onderzoek heeft de commissie aanleiding gegeven tot het maken van de volgende opmerkingen en het stellen van de volgende vragen.

1. Inleiding

De leden van de **VVD**-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van het voorliggende wetsvoorstel. Zij hebben hierover een aantal vragen.

De leden van de **CDA**-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van het onderhavige wetsvoorstel. Zij achten de nieuwe richtlijn een belangrijke stap op de weg naar harmonisatie van de regelgeving in de Europese Unie met betrekking tot de positie en in het bijzonder de rechtsbescherming van consumenten. Zij hebben evenwel nog een enkele – zij het klemmende – vraag.

De leden van de **D66**-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van het wetsvoorstel. Implementatie in nationale wetgeving van consumentenrechten die volgens Europees rechtelijke procedures zijn ontwikkeld en vastgelegd, is een belangrijke stap tot verdere consumentenbescherming in Europees verband. Wel hebben de leden van de D66-fractie een vraag.

2. Overeenkomsten op afstand: de levering van digitale inhoud

(...)

Eerste Kamer der Staten-Generaal

1

Vergaderjaar 2013-2014

33 520 **Wijziging van de Boeken 6 en 7 van het Burgerlijke Wetboek, de Wet handhaving consumentenbescherming en enige andere wetten in verband met de implementatie van Richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2011 betreffende consumentenrechten, tot wijziging van Richtlijn 93/13/EEG van de Raad en van Richtlijn 199/44/EG van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijn 85/577/EEG en van Richtlijn 97/7/EG van het Europees Parlement en de Raad (PbEU L 304/64) (Implementatiewet richtlijn consumentenrechten)**

C MEMORIE VAN ANTWOORD

Ontvangen 9 december 2013

1. Inleiding

Met veel belangstelling heb ik kennisgenomen van de opmerkingen en vragen van de leden van de fracties van de VVD, het CDA en D66. Graag ga ik, mede namens de Minister van Economische Zaken, op de gestelde vragen in.

(...)

Nadat de (nadere) memorie van antwoord is ingediend, volgt het uitbrengen van het eindverslag door de vaste Kamercommissie. De Kamercommissie geeft hiermee aan dat het wetsvoorstel voldoende is voorbereid voor de plenaire behandeling in de Eerste Kamer.

Plenaire behandeling in Eerste Kamer

Tijdens deze beraadslaging of dit debat geven de Eerste Kamerleden een oordeel over het (gewijzigd) wetsvoorstel. Ze kunnen vragen stellen aan de indieners van het wetsvoorstel, dus de minister(s) en/of de staatssecretaris(sen), die vervolgens op de vragen en opmerkingen van de Kamerleden ingaan. Het verloop van de plenaire vergadering is, net als bij de Tweede Kamer, te lezen in de handelingen. Na deze beraadslaging volgt in de regel de stemming over het wetsvoorstel.

Stemmingen Eerste Kamer

De stemmingen worden op de agenda van de eerstvolgende vergadering van de Eerste Kamer geplaatst. In ons voorbeeld ziet de agenda er als volgt uit.

Agenda opgesteld 24 oktober 2013

Agenda Dinsdag 29 oktober 2013

A OPENBARE BEHANDELING OM 10.15 UUR

1 Debat (incl. eventuele stemmingen)

Algemene politieke beschouwingen

2 Behandeling

CVI, A Verslag over het verzoekschrift van J.V. h.o.d.n. B.V. te V. betreffende foutieve uitbetalingen door de belastingdienst

CVI, B Verslag over het verzoekschrift van P.H.S.M. te Z. betreffende de vaststelling van de WOZ-waarde in verband met erfbelasting

CVI, C Verslag over het verzoekschrift van L.H.P.V. te A. betreffende een naheffingsaanslag omzetbelasting

B VOORBEREIDEND ONDERZOEK VAN DE VOLGENDE WETSVOORSTELLEN:

1 Door de vaste commissie voor Veiligheid en Justitie:

33 520 Wijziging van de Boeken 6 en 7 van het Burgerlijke Wetboek, de Wet handhaving consumentenbescherming en enige andere wetten in verband met de implementatie van Richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en de raad van 25 oktober 2011 betreffende consumentenrechten, tot wijziging van Richtlijn 93/13/EEG van de Raad en van Richtlijn 199/44/EG van het Europees Parlement en

de Raad en tot intrekking van Richtlijn 85/577/EEG en van Richtlijn 97/7/EG van het Europees Parlement en de Raad (PbEU L 304/64) (Implementatiewet richtlijn consumentenrechten)
(...)

Zodra het (gewijzigd) wetsvoorstel door de Eerste Kamer is aanvaard, dient het te worden bekrachtigd. Soms wordt het wetsvoorstel niet aanvaard. In dat geval heeft de regering twee opties: een gewijzigd wetsvoorstel indienen bij de Tweede Kamer of besluiten daarvan af te zien.

Bekrachtiging wet

Bekrachtiging van een wetsvoorstel geschiedt door de regering, dus door de koning en de betreffende minister(s) of staatssecretaris(sen), zie artikel 87 Grondwet. Zij ondertekenen het wetsvoorstel. Door bekrachtiging krijgt het wetsvoorstel de status van wet (in formele zin). De wet is hierdoor echter nog niet in werking getreden.

Inwerkingtreding wet

Voor inwerkingtreding van de wet is vereist dat de wet bekend wordt gemaakt in het Staatsblad (artikel 88 Grondwet jo artikel 3 Bekendmakingswet). Het tijdstip waarop de wet in werking treedt, is in de wet zelf vermeld, maar in de wet kan ook staan dat dit tijdstip later wordt vastgesteld in een koninklijk besluit (besluit van de regering). Ook dat besluit komt dan in het Staatsblad te staan.

De publicatie van de wet in het Staatsblad wordt voorzien van een uniek nummer, bestaande uit het jaartal en een volgnummer. Een deel van de in het Staatsblad gepubliceerde Implementatiewet richtlijn consumentenrechten is hierna opgenomen. Het Staatsbladnummer is 2014, 140. Je schrijft dit op de volgende afkortende noteerwijze op: *Stb.* 2014, 140. '*Stb.*' is zoals je ziet cursief geschreven. Dit is conform de regels uit *Leidraad voor juridische auteurs*.

In de gepubliceerde wet zie je de naam van de huidige koning (koning Willem-Alexander) alsmede de namen van de indieners van het wetsvoorstel (de (toenmalige) ministers Opstelten, Kamp en Dijsselbloem) staan. De verantwoordelijkheid voor publicatie van nieuwe wetten in het Staatsblad ligt bij de minister van Justitie en Veiligheid (op 1 januari 2018 is de naam van het ministerie van Veiligheid en Justitie gewijzigd in het ministerie van Justitie en Veiligheid). Om die reden staat de naam van deze minister altijd onder een publicatie van een wet in het Staatsblad.

Wanneer is de Implementatiewet richtlijn consumentenrechten nu in werking getreden? In het volgende document staat in artikel X dat de wet in werking treedt op 13 juni 2014, maar er staat ook: 'Wordt het Staatsblad waarin deze wet wordt geplaatst later uitgegeven dan 12 juni 2014, dan treedt zij in werking op de dag na de datum van uitgifte van het Staatsblad waarin zij wordt geplaatst.' Het document hierna geeft de publicatie van de wet in het Staatsblad weer. Waaruit kun je afleiden dat de wet inderdaad op 13 juni 2014 is ingetreden?

Wet van 12 maart 2014 tot wijziging van de Boeken 6 en 7 van het Burgerlijk Wetboek, de Wet handhaving consumentenbescherming en enige andere wetten in verband met de implementatie van Richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2011 betreffende consumentenrechten, tot wijziging van Richtlijn 93/13/EEG van de Raad en van Richtlijn 1999/44/EG van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijn 85/577/EEG en van Richtlijn 97/7/EG van het Europees Parlement en de Raad (PbEU L 304/64) (Implementatiewet richtlijn consumentenrechten)

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat de Richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2011 betreffende consumentenrechten, tot wijziging van Richtlijn 93/13/EEG van de Raad en van Richtlijn 1999/44/EG van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijn 85/577/EEG en van Richtlijn 97/7/EG van het Europees Parlement en de Raad moet worden omgezet in bepalingen van nationaal recht en dat daartoe de Boeken 6 en 7 van het Burgerlijk Wetboek, de Wet handhaving consumentenbescherming en enige andere wetten moeten worden gewijzigd;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ARTIKEL I

(...)

ARTIKEL X

Deze wet treedt in werking op 13 juni 2014. Wordt het Staatsblad waarin deze wet wordt geplaatst later uitgegeven dan 12 juni 2014, dan treedt zij in werking op de dag na de datum van uitgave van het Staatsblad waarin zij wordt geplaatst.

ARTIKEL XI

Deze wet wordt aangehaald als: Implementatiewet richtlijn consumentenrechten.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te Wassenaar, 12 maart 2014

Willem-Alexander

De Minister van Veiligheid en Justitie,
I.W. Opstelten

De Minister van Economische Zaken,
H.G.J. Kamp

De Minister van Financiën,
J.R.V.A. Dijsselbloem

Uitgegeven de *derde* april 2014

De Minister van Veiligheid en Justitie,
I.W. Opstelten

Heb je het gevonden? Tussen de namen van de ministers Opstelten, Kamp en Dijsselbloem enerzijds en minister Opstelten (als verantwoordelijke minister voor publicatie in het Staatsblad) anderzijds staat de volgende zin: 'Uitgegeven de *derde* april 2014'. Hieruit blijkt dat het Staatsblad niet later is uitgegeven dan de in de wet vermelde 12 juni 2014 en dat de wet dus in werking is getreden op 13 juni 2014.

5.3 Parlementaire stukken zoeken op Overheid.nl en andere sites

Parlementaire stukken zijn op diverse manieren online te vinden. Een belangrijke vindplaats voor de geschiedenis van de totstandkoming van wetten en regelingen is **Overheid.nl**. Op deze site kunnen verschillende publicaties gevonden worden van parlementaire documenten vanaf 1995. Op dezelfde site is het ook mogelijk om door te klikken naar 'zoeken in historische parlementaire documenten (1814 - 1995)'; zodat je oudere documenten eveneens kunt raadplegen. In beide gevallen kan onder meer op soorten parlementaire documenten, dossier- en ondernummer en woorden of zinsdelen in de titel of de tekst worden gezocht.

Parlementaire stukken vind je eveneens op onder meer de volgende sites:

- Officielebekendmakingen.nl
- Raadvanstate.nl
- Legalintelligence.com

Laatstgenoemde site is gratis toegankelijk voor hbo- en wo-studenten.

Nu het hele wetgevingsproces is uitgelegd, ga je zelf oefenen met het zoeken naar en het gebruiken van parlementaire stukken.

5.4 Praktijkoefeningen parlementaire stukken

De praktijkoefeningen bij dit hoofdstuk gaan zowel over de wetgevingsprocedure als over de concrete inhoud van de te bestuderen parlementaire stukken. Hierdoor leer je niet alleen hoe de wetgevingsprocedure er in de praktijk uit ziet, maar leer je ook Kamerstukken bestuderen en begrijpen. Daarnaast is het zoeken naar relevante informatie in

parlementaire stukken van belang, waardoor je kunt beoordelen of de berichtgeving in bijvoorbeeld een krantenartikel correct is. Tot slot krijg je in diverse praktijkoefeningen de opdracht om bepaalde parlementaire stukken op te zoeken.

Praktijkoefening 1

Bestudeer het Kamerstuk en beantwoord vervolgens de bijbehorende vragen.

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2022-2023

36 229 Wijziging van onder meer de Wet studiefinanciering 2000 in verband met de herinvoering van de basisbeurs in het hoger onderwijs, de verstrekking van een tegemoetkoming aan studenten die onder het studievoorschotstelsel hebben gestudeerd en de verruiming van de 1-februarieregeling voor ho-studenten die zijn doorgestroomd vanuit het mbo (Wet herinvoering basisbeurs hoger onderwijs)

Nr.2 VOORSTEL VAN WET

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenselijk is te komen tot een andere verdeling tussen de overheid, ouders en studenten met betrekking tot de bijdrage in de kosten van studeren in het hoger onderwijs, dat het billijk is aan studenten die onder het studievoorschot-stelsel hebben gestudeerd een tegemoetkoming te verstrekken, en dat het de doorstroom van mbo-gediplo-

meerden naar het hoger beroepsonderwijs ten goede kan komen, indien voor deze groep studenten de zogenoemde 1-februarieregeling wordt verruimd naar een 1-septemberregeling;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ARTIKEL I. WIJZIGING WET STUDIEFINANCIERING 2000

De Wet studiefinanciering 2000 wordt als volgt gewijzigd:

(...)

D

In artikel 3.1, tweede lid, wordt voor «een basislening» ingevoegd «een basisbeurs,».

(...)

H

Artikel 3.18 komt te luiden:

Artikel 3.18. Overzicht normbedragen

De bedragen in onderstaande overzichten luiden per maand naar de maatstaf van 1 januari 2023 en voor overzicht 1, onderdeel B, en overzicht 2, onderdeel B, naar de maatstaf van 1 september 2023:

(...)

I

Na artikel 3.18 wordt een artikel ingevoegd, luidende:

Artikel 3.18a. Verhoogde bedragen in het studiejaar 2023–2024

In het studiejaar 2023–2024 worden de normbedragen voor de kosten van levensonderhoud en de bedragen van de basisbeurs voor uitwonende mbo- en ho-studenten, genoemd in artikel 3.18, verhoogd met € 164,30.

(...)

X

Artikel 12.15 komt te luiden:

Artikel 12.15. Tegemoetkoming voor de eerste vier cohorten onder het studievoorschot hoger onderwijs

1. In dit artikel wordt onder tegemoetkoming begrepen: een tegemoetkoming van Onze Minister, niet zijnde studiefinanciering in de zin van artikel 3.1, in verband met het volgen van hoger onderwijs in een periode waarin de extra investeringen in het hoger onderwijs vanwege de Wet studievoorschot hoger onderwijs nog niet waren gedaan.

2. Voor een tegemoetkoming komt in aanmerking, degene die:

a. in één van de vier studiejaar vanaf 1 september 2015 voor het eerst studiefinanciering heeft ontvangen voor het volgen van een bacheloropleiding in het hoger onderwijs;

b. binnen de diplomatermijn hoger onderwijs met goed gevolg een hbo-bacheloropleiding of het geheel van een wo-bacheloropleiding en een wo-masteropleiding heeft afgerond; en

c. niet eerder het gehele vouchertegoed van een voucher als bedoeld in artikel 12.15, zoals dit artikel luidde voor de inwerkingtreding van artikel I, onderdeel X, van de Wet herinvoering basisbeurs hoger onderwijs, heeft verzilverd.

3. De tegemoetkoming bedraagt voor een rechthebbende die de in het tweede lid, onderdeel c, bedoelde voucher niet heeft verzilverd € 1.835,94. Indien een rechthebbende de voucher reeds gedeeltelijk heeft verzilverd, bedraagt voor deze rechthebbende de tegemoetkoming de resterende waarde van de voucher, met een maximum van het bedrag genoemd in de eerste volzin.

4. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur kunnen nadere regels worden gesteld over de uitvoering van dit artikel en worden in ieder geval nadere regels gesteld over de wijze van verstrekking van de tegemoetkoming. 5. De tegemoetkoming wordt toegekend vanaf een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip.

(...)

ARTIKEL V. INWERKINGTREDING

Deze wet treedt in werking op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip, dat voor de verschillende artikelen of onderdelen daarvan verschillend kan worden vastgesteld.

- 1** Zoek het wetsvoorstel op via **Overheid.nl** of **Officielebekendmakingen.nl**. In artikel 3.18 van dit wetsvoorstel staan de normbedragen vermeld. Wat is het normbedrag naar de maatstaf van 1 september 2023 voor de kosten van levensonderhoud voor een uitwonende student hoger onderwijs?
- 2** Welk bedrag aan basisbeurs ontvangt een uitwonende student hoger onderwijs volgens dit wetsvoorstel?
- 3** Zoek de memorie van toelichting behorend bij dit wetsvoorstel op via **Overheid.nl** of **Officielebekendmakingen.nl**. Lees de memorie van toelichting door en noem twee redenen waarom de basisbeurs volgens de regering moet worden heringevoerd. Noteer de paragraaf waarin je het antwoord hebt gevonden.

- 4 In artikel 3.18a van het wetsvoorstel staat dat in het studiejaar 2023-2024 de normbedragen voor de kosten van levensonderhoud en de bedragen van de basisbeurs voor uitwonende mbo- en ho-studenten worden verhoogd met € 164,30. Zoek in de memorie van toelichting op wat de reden is van deze verhoging en vermeld daarbij de paragraaf waarin je deze reden hebt gevonden.
- 5 Ontleed artikel 12.15, lid 1 van het wetsvoorstel in rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen. Geef in de noteerwijze aan of het om cumulatieve of alternatieve rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen gaat aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van hoofdstuk 2 van dit boek.
- 6 In artikel V van het wetsvoorstel staat dat de wet in werking treedt op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip, dat voor de verschillende artikelen of onderdelen daarvan verschillend kan worden vastgesteld. Wat is het nummer van het Staatsblad waarin dit koninklijk besluit is gepubliceerd? Noteer het nummer op de juiste noteerwijze. Let op: het gaat niet om de publicatie van de wet zelf, maar om de publicatie van het koninklijk besluit, waarin de datum van inwerkingtreding van de wet is opgenomen.
- 7 Lees artikel 12.15, lid 5 van het wetsvoorstel. Vanaf welk moment wordt de tegemoetkoming voor studenten die onder het leenstelsel hebben gestudeerd aan hen toegerekend als je kijkt naar het koninklijk besluit, dat je bij de vorige vraag hebt opgezocht?

Praktijkoefening 2

Lees het wetsvoorstel en beantwoord de bijbehorende vragen.

Vergaderjaar 2017-2018

34 957 **Wijziging van de Gaswet en van de Mijnbouwwet betreffende het minimaliseren van de gaswinning uit het Groningenveld**

A GEWIJZIGD VOORSTEL VAN WET

5 juli 2018

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenselijk is niet meer aardgas uit het Groningenveld te winnen dan noodzakelijk is om de leveringszekerheid te borgen en de winning zo snel mogelijk terug te brengen;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ARTIKEL I

De Gaswet wordt als volgt gewijzigd:

A

Na artikel 1, eerste lid, onderdeel bb, wordt een onderdeel toegevoegd, luidende: bc. *gasjaar*: periode vanaf 1 oktober in enig jaar tot en met 30 september van het daaropvolgende kalenderjaar.

B

Artikel 10a wordt als volgt gewijzigd:

1. De aanhef van het eerste lid, onderdeel c, komt te luiden: ten behoeve van gebruikers van het door hem beheerde gastransportnet en gelet op het minimaliseren van de winning van gas uit het gebied, bedoeld in artikel 54, eerste lid, onderdeel a, voor zover het gas uit het Groningenveld betreft:

2. Onder vervanging van de punt aan het slot van het eerste lid, onderdeel p, door een puntkomma, wordt een onderdeel toegevoegd, luidende:

q. jaarlijks voor een bij ministeriële regeling te bepalen datum, na raadpleging van de representatieve organisaties van netgebruikers een raming aan Onze Minister aan te bieden van:

1°. de in een gasjaar benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas en de daarvoor benodigde capaciteit die uit het gebied, bedoeld in artikel 54, eerste lid, onderdeel a, benodigd is om eindafnemers van de geraamde hoeveelheid laagcalorisch gas te voorzien, waarbij alle beschikbare middelen en methoden die deze hoeveelheid minimaliseren worden betrokken, en

2°. de vraagontwikkeling voor de komende tien jaar naar laagcalorisch gas.

3. Na het achtste lid worden zes leden toegevoegd, luidende:

9. De raming, bedoeld in het eerste lid, onderdeel q, onder 1°, bevat tenminste een beschrijving van:

a. de verwachte behoefte aan laagcalorisch gas op basis van mogelijke temperatuurscenario's;

b. de optimale inzet van andere middelen en methoden, waaronder:

1°. een minimaal percentage van de beschikbare conversiecapaciteit per gasjaar om gas met een hogere energie-inhoud om te zetten naar gas met een lagere energie-inhoud,

2°. het mengen van gas met een hogere energie-inhoud bij gas met een lagere energie-inhoud,

3°. gasopslaginstallaties en LNG-installaties, en

4°. de verwachte productie van gas uit hernieuwbare energiebronnen;

c. de verwachte vraag naar gas van verschillende categorieën eindafnemers.

10. De raming, bedoeld in het eerste lid, onderdeel q, onder 2°, bevat tenminste een beschrijving van:

a. de verwachte vraag naar laagcalorisch gas waarbij een onderscheid in vraag tussen verschillende categorieën eindafnemers wordt aangegeven;

b. de verwachte inzet van de middelen en methoden.

11. De netbeheerder van het landelijk gastransportnet meldt een langdurige en substantiële afwijking van de inzet van de middelen en methoden of de vraag naar laagcalorisch gas ten opzichte van de raming aan Onze Minister.

12. Bij ministeriële regeling wordt de datum, bedoeld in het eerste lid, onderdeel q, en het percentage, bedoeld in het negende lid, onderdeel b, vastgesteld en kunnen nadere regels worden gesteld omtrent de raming, bedoeld in het eerste lid, onderdeel q.

13. De netbeheerder van het landelijk gastransportnet zendt binnen een maand na afloop van een gasjaar een rapportage aan Onze Minister over de wijze waarop de middelen en methoden, bedoeld in het negende lid, onderdeel b, zijn ingezet.

14. De netbeheerder van het landelijk gastransportnet voert zijn wettelijke taken, bedoeld in het eerste lid, onderdelen b en q, zo uit dat dit optimaal bijdraagt aan het minimaliseren van de winning van gas uit het Groningenveld.

C

In artikel 60ad, eerste lid, onderdeel b, wordt '10a, eerste, tweede en derde lid,' vervangen door '10a, eerste, tweede, derde, elfde lid, en dertiende lid,'

D

Aan artikel 82, vierde lid, wordt een zin toegevoegd, luidende: De Autoriteit Consument en Markt kan een beleidsregel vaststellen betreffende deil je beoordeling van de doelmatigheid van de kosten van de taak, bedoeld in artikel 10a, eerste lid, onderdeel c.

(...)

ARTIKEL V

Deze wet treedt in werking op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip dat voor de verschillende artikelen of onderdelen daarvan verschillend kan worden vastgesteld. In dat besluit wordt zo nodig toepassing gegeven aan artikel 12, eerste lid, van de Wet raadgevend referendum.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Economische Zaken en Klimaat,

- 1 Hoe luidt het dossier- en het omdernummer van dit wetsvoorstel?
- 2 Wordt het wetsvoorstel in de Tweede Kamer of in de Eerste Kamer behandeld? Waaruit leid je dat af?
- 3 Aan welke Kamercommissie zal dit wetsvoorstel zijn overhandigd?
- 4 Waarom heet het parlementaire stuk 'gewijzigd voorstel van wet' en niet 'voorstel van wet'?

Praktijkoefening 3

Lees de volgende Kamerstukken en beantwoord de bijbehorende vragen.

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2017-2018

34 997 Regels inzake een uniform experiment met teelt en verkoop van hennep en hasjesj voor recreatief gebruik in een gesloten coffeeshopketen (Wet experiment gesloten coffeeshopketen)

Nr. 1 KONINKLIJKE BOODSCHAP

Aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Wij bieden U hiernevens ter overweging aan een voorstel van wet houdende regels inzake een uniform experiment met teelt en verkoop van hennep en hasjesj voor recreatief gebruik in een gesloten coffeeshopketen (Wet experiment gesloten coffeeshopketen).

De memorie van toelichting, die het wetsvoorstel vergezelt, bevat de gronden waarop het rust.

En hiermede bevelen Wij U in Godes heilige bescherming.

Wassenaar, 12 juli 2018

Willem-Alexander

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2017-2018

34 997 Regels inzake een uniform experiment met teelt en verkoop van hennep en hasjesj voor recreatief gebruik in een gesloten coffeeshopketen (Wet experiment gesloten coffeeshopketen)

Nr. 2 VOORSTEL VAN WET

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenselijk is om te voorzien in wet- en regelgeving ten behoeve van een uniform experiment met het telen van hennep en hasjesj voor recreatief gebruik met als doel om te bezien of en hoe op kwaliteit gecontroleerde hennep en hasjesj gedecriminaliseerd aan de coffeeshops in een gesloten coffeeshopketen kunnen worden afgeleverd en wat de effecten daarvan zijn;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

(...)

Artikel 17

Deze wet treedt in werking op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip en vervalt vier jaar en zes maanden na het tijdstip, bedoeld in artikel 4, eerste lid, tenzij bij algemene maatregel van bestuur anders wordt bepaald.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister voor Medische Zorg,
De Minister van Justitie en Veiligheid,
De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

- 1 Leg uit waarom hier sprake is van een regeringsvoorstel.
- 2 Wat is, gezien de aanhef, de considerans van dit wetsvoorstel? In welk Kamerstuk is deze considerans opgenomen?
- 3 Wat is in het algemeen de naam van het Kamerstuk dat volgt op nr. 2?
- 4 Is deze wet inmiddels in werking getreden? Kijk op **Overheid.nl** of zoek het op via **Officielebekendmakingen.nl**. Noteer in je antwoord op de juiste wijze het nummer van het Staatsblad waarin de inwerkingtredingsdatum staat vermeld.

Praktijkoefening 4

Lees de volgende Kamerstukken en beantwoord de bijbehorende vragen.

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2012-2013

33 506 **Voorstel van wet van het lid Pia Dijkstra tot wijziging van de Wet op de orgaandonatie in verband met het opnemen van een actief donorregistratiesysteem**

Nr. 1 **GELEIDENDE BRIEF**

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

's-Gravenhage, 18 december 2012

Hierbij doe ik u overeenkomstig het bepaalde in artikel 114 van het Reglement van Orde een voorstel van wet toekomen tot wijziging van de Wet op de orgaandonatie in verband met het opnemen van een actief donorregistratiesysteem. De toelichtende memorie, die het voorstel van wet vergezelt, bevat de gronden waarop het rust.

Pia Dijkstra

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2012-2013

33 506 **Voorstel van wet van het lid Pia Dijkstra tot wijziging van de Wet op de orgaandonatie in verband met het opnemen van een actief donorregistratiesysteem**

Nr. 3 **MEMORIE VAN TOELICHTING**

(...)

3. Doelstellingen, middel en (neven)effecten

De huidige WOD kent de volgende doelstellingen:

- verhoging van het orgaanaanbod,
- rechtvaardige verdeling van de ter beschikking komende organen,
- voorkomen van commerciële praktijken en
- het scheppen van waarborgen ter bescherming van de donor.

Het voorliggende wetsvoorstel brengt hierin geen wijziging. Het introduceert wel een ander middel om te realiseren dat van iedere Nederlandse ingezetene bekend is wat zijn of haar keuze is met betrekking tot orgaandonatie: het ADR-systeem.

In het wetsvoorstel wordt voorgesteld om de WOD zodanig te wijzigen, dat het toestemmingssysteem wordt vervangen door een ADR-systeem. In een ADR-systeem kan men dezelfde vier keuzes vastleggen als in het huidige toestemmingssysteem:

- ik geef toestemming,
- ik geef geen toestemming,
- mijn nabestaanden beslissen, of
- een specifiek persoon beslist.

Ook in dit systeem is registratie niet verplicht. Wel wordt vanaf het 18^e levensjaar iedere Nederlandse ingezetene aangeschreven met een donorformulier. Indien men echter niet reageert op dit formulier, wordt men geregistreerd als persoon die toestemming heeft verleend voor orgaandonatie. Op deze wijze worden mensen gestimuleerd actief na te denken over hun keuze met betrekking tot orgaandonatie. Nabestaanden en medische professionals worden daardoor ontlast. Met betrekking tot de verhoging van het orgaanaanbod kan gesteld worden dat de huidige WOD onvoldoende effectief is gebleken. In het kader van het Masterplan Orgaandonatie is onderzoek verricht naar de effectiviteit van diverse beslissingsystemen. In dit onderzoek is mensen gevraagd hoe zij denken te reageren onder verschillende omstandigheden. Dat geeft een indicatie van hoe mensen in werkelijkheid gaan reageren. Uit dit onderzoek blijkt, dat het ADR-systeem een hoog percentage geëffectueerde donoren geeft en een strategie kan zijn om het aantal donoren te verhogen (Van Raaij & Taels, 2009). Hoewel berekeningen moeilijk uitvoerbaar zijn, zijn er goede gronden om te verwachten dat postmortale transplantaties met 25% zullen toenemen.

Een neveneffect van het ADR-systeem kan zijn, dat mensen de consequenties van het niet reageren op de mailing niet overzien. Met andere woorden: mensen realiseren zich niet dat niet reageren op de mailing inhoudt dat men automatisch donor wordt. In het Masterplan Orgaandonatie worden twee studies aangehaald waaruit bleek dat een deel van degenen die niet reageren op de mailing niet begrepen had dat niet reageren op de mailing een automatische registratie tot gevolg had. Van deze personen gaf overigens ongeveer 70% aan dat de automatische registratie wel overeenkwam met hun wens.

Overigens is het ook in het huidige toestemmingssysteem zeer wel mogelijk dat mensen zich niet realiseren wat de gevolgen zijn, indien men zich niet registreert: dat de beslissing over wel of niet doneren aan de nabestaanden wordt overgelaten. Dat neemt niet weg dat dit neveneffect bij invoering van het ADR-systeem de nodige aandacht behoeft.

4. Relevante aspecten

4.1 Ethische aspecten; zelfbeschikking vs. solidariteit

Vanuit een ethische invalshoek kan orgaandonatie worden beschouwd vanuit het 'zelfbeschikkingsrecht' en de gedachte dat orgaandonatie een gift moet

zijn. Zo'n gift wordt dan prijzenswaardig gevonden. Keerzijde daarvan is, dat het niet-afstaan van organen in ethisch opzicht als een neutraal besluit wordt gezien, en ook geen consequenties heeft. Orgaandonatie is in deze visie dus niet slechts een gift, maar bovendien een vrijblijvende gift.

Orgaandonatie kan echter ook gezien worden als een daad van solidariteit, een bijdrage aan de oplossing van een maatschappelijk probleem of zelfs een (burger)plicht tot noodhulp. In die visie is orgaandonatie uiteraard minder vrijblijvend en vraagt het van iedere burger om een besluit; en vergt het een actieve inzet van de overheid. Het wetsvoorstel gaat niet zo ver orgaandonatie als een maatschappelijke plicht te zien. Zelfbeschikking blijft voorop staan. Wel is het tekort aan donororganen duidelijk een maatschappelijk probleem. Aan de oplossing daarvan kan iedere Nederlandse burger een bijdrage leveren. Van hem en haar mag ten minste worden verlangd, dat men nadenkt over orgaandonatie en zijn of haar keuze daarover vastlegt. Het ADR-systeem bevordert dit.

Tegenstanders van het ADR-systeem zien in de extra inspanning die van burgers wordt gevraagd om kenbaar te maken dat zij geen donor willen zijn, en de consequentie die aan het achterwege laten van die inspanning wordt verbonden, een beperking van de mogelijkheid tot zelfbeschikking.

Een vergelijking van het ADR-systeem met het huidige toestemmingsstelsel leert echter, dat in het huidige stelsel de beoogde zelfbeschikking vooral vorm krijgt door juist niet zelf te beslissen, maar – bewust of onbewust – de beslissing aan anderen, de nabestaanden, over te laten. Voor de 60% van de bevolking die niet is geregistreerd in het donorregister, wordt het idee van zelfbeschikking in wezen niet gerealiseerd.

Het ADR-systeem daarentegen geeft iedere burger meerdere malen de mogelijkheid om een keuze over het eigen lichaam na overlijden zelf vast te leggen. Bovendien kan de eerder gemaakte keuze altijd worden gewijzigd. Het ADR-systeem dwingt mensen dus niet om orgaandonor te worden, maar stimuleert hen wel om hun keuze kenbaar te maken. Nederlandse ingezetenen wordt kortom gevraagd actief zelf te beschikken over hun lichaam. Juist voor wie grote waarde hecht aan het zelf beschikken over het eigen lichaam ligt een systeemwijziging dus voor de hand.

Een in 2008 uitgevoerd onderzoek door TNS NIPO laat zien dat Nederlanders in het algemeen positief staan tegenover donatie van organen en weefsels. In deze studie vond 88% van de geïnterviewden dat de overledene zelf zou moeten beslissen of zijn of haar organen na overlijden ter beschikking worden gesteld voor donatie. Het ADR-systeem bevordert dat burgers bewuster een keus maken over orgaandonatie.

4.2 Juridische aspecten; lichamelijke integriteit

Het internationale recht laat het aan individuele lidstaten over hoe zij hun wettelijk systeem omtrent orgaandonatie inrichten. De Nederlandse regelgeving vereist vervolgens dat het onderwerp orgaandonatie wordt vastgelegd in een wet in formele zin.

In artikel 11 van de Grondwet is het recht op lichamelijke integriteit vastgelegd: 'Ieder heeft, behoudens bij of krachtens de wet te stellen beperkingen, recht op onaantastbaarheid van zijn lichaam'. Er wordt vanuit gegaan, dat dit recht zich ook uitstrekt tot het dode lichaam. Het is echter niet absoluut. Bij of krachtens de wet kunnen beperkingen worden vastgesteld. De huidige WOD is zo'n wet. Uiteraard vergt zo'n wet een zwaarwegende rechtvaardiging. Die zijn te vinden in de doelstellingen van de WOD, die aan het begin van paragraaf 3 van deze memorie zijn vermeld. Daarbij is opgemerkt, dat het voorliggende wetsvoorstel hierin geen wijziging brengt.

Er zijn geen juridische randvoorwaarden die dwingen tot het geven van een bepaalde invulling aan een systeem dat uitgaat van de wil van de betrokkene. Een ADR-systeem is even goed mogelijk als het huidige systeem.

4.3 De positie van de nabestaanden

In het huidige beslissysteem is een belangrijke rol weggelegd voor de nabestaanden. Dit heeft te maken met de lage registratiegraad. Nabestaanden moeten daardoor op een emotioneel beladen moment een keuze maken over wel of geen donatie. Vervolgens blijkt bij een overlijden dat ongeveer 70% van de nabestaanden de toestemming weigert. Indien door de keuze voor een ander beslissysteem de registratiegraad verhoogd wordt, worden de nabestaanden minder zwaar belast. Door het ADR-systeem komt van alle burgers vast te staan, wat hun laatste wil is omtrent orgaandonatie. Dit pakt het probleem aan dat van een meerderheid van de bevolking hun laatste wil niet bekend is.

(...)

- 1 De twee voorgaande Kamerstukken geven in ondernummer 1 de geleidende brief en in ondernummer 3 de memorie van toelichting van dossiernummer 33 506 weer. Wat is in ondernummer 2 opgenomen?
- 2 Is dit wetsvoorstel een regeringsvoorstel of een initiatiefwetsvoorstel? Motiveer je antwoord.
- 3 Wat zijn de doelstellingen van het wetsvoorstel? Uit welk Kamerstuk blijken deze doelstellingen? Markeer de doelstellingen in het betreffende Kamerstuk.
- 4 De indiener van het wetsvoorstel geeft aan dat de doelstellingen van het wetsvoorstel niet wijzigen ten opzichte van de huidige Wet op orgaandonatie (hierna: WOD). Waarin verschilt het wetsvoorstel dan vooral ten opzichte van de huidige WOD?
- 5 Welke redenen voert de indiener van het wetsvoorstel in de memorie van toelichting aan voor de stelling dat de invoering van het nieuwe ADR-systeem niet in strijd is met het zelfbeschikkingsrecht? Markeer de redenen in de memorie van toelichting.
- 6 Welk grondrecht wordt door dit wetsvoorstel beperkt? In welk wetsartikel is dit grondrecht geregeld?
- 7 Op welke datum is deze wet in het Staatsblad gepubliceerd? Vermeld in je antwoord ook het Staatsbladnummer op de juiste noteerwijze.

Praktijkoefening 5

Lees het artikel en het toepasselijke Kamerstuk en beantwoord de bijbehorende vragen.

Meeste ambtenaren worden gewone werknemer⁵⁵

de Volkskrant, 30 januari 2014

De meeste ambtenaren raken hun speciale status kwijt. Voortaan krijgen ze een gewoon arbeidscontract, zoals werknemers in andere sectoren, zodat ze bijvoorbeeld niet meer extra beschermd zijn tegen ontslag. Een ruime meerderheid van de Tweede Kamer van in ieder geval VVD, PvdA, CDA en D66 steunt een initiatiefwetsvoorstel vanuit CDA en D66 om de rechtspositie van ambtenaren en gewone werknemers gelijk te trekken.

Dat bleek vandaag in de Tweede Kamer, waar een debat over de kwestie was heropend. De wijziging gaat niet voor alle ambtenaren gelden. Uitzonde-

ringen zijn gemaakt voor de politie, defensie, de rechterlijke macht, hoge colleges van Staat en bestuurders van zelfstandige bestuursorganen (zbo). Sommige partijen willen ook de positie van griffiers, opsporingsbeambten en het gevangeniswezen ongemoeid laten. Maar de initiatiefnemers zelf vinden dat niet nodig.

De vakbonden zijn fel tegen de wijziging en vinden dat de minister van Binnenlandse Zaken volgens de wet verplicht is om hierover eerst te overleggen met de bonden. Ook de ChristenUnie en SP drongen daar donderdag nogmaals op aan. Maar CDA, D66 en minister Ronald Plasterk zelf vinden dat staatsrechtelijk niet juist. 'We moeten wetgeving niet afhankelijk maken van overleg met de bonden', aldus CDA-Kamerlid Eddy van Hijum. Een woordvoester van AbvaKabo FNV herhaalde in een reactie dat de bonden naar de rechter zullen stappen als Plasterk zich niet aan de wet houdt.

Dinsdag stemt de Kamer over het voorstel en eventuele wijzigingen daarop.

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2010-2011

32 550 **Voorstel van wet van de leden Koşer Kaya en Van Hijum tot wijziging van de Ambtenarenwet en enige andere wetten in verband met het in overeenstemming brengen van de rechtspositie van ambtenaren met die van werknemers met een arbeidsovereenkomst naar burgerlijk recht (Wet normalisering rechtspositie ambtenaren)**

Nr. 3 **MEMORIE VAN TOELICHTING**

I. ALGEMEEN

1. Doel en strekking van het wetsvoorstel

Het onderhavige wetsvoorstel beoogt een zo groot mogelijke eenvormigheid tussen de rechtspositie van ambtenaren en werknemers tot stand te brengen. Zoals hierna in paragraaf 2 nader uiteen zal worden gezet, zijn daartoe in het verleden al enige stappen gezet. Dit proces is wel 'normalisering' genoemd. Uitgangspunt daarbij is, dat de arbeidsverhoudingen bij de overheid uiteindelijk gelijk zouden moeten zijn aan de verhoudingen in het private bedrijfsleven, met uitzondering van die gevallen waarin er zwaarwegende argumenten zijn om dit niet te doen. Alleen in dat geval zouden de voor ambtenaren afwijkende bepalingen dienen te worden gehandhaafd.

In dit wetsvoorstel wordt de laatste stap in het normaliseringsproces gezet. Deze houdt in hoofdzaak in, dat het publiekrechtelijke en eenzijdige karakter van de ambtelijke aanstelling en de eenzijdige vaststelling van arbeidsvoorwaarden worden vervangen door de tweezijdige arbeidsovereenkomst, waarop in de meeste gevallen een collectieve arbeidsovereenkomst van toepassing is. Daarmee wordt ook de publiekrechtelijke rechtsbescherming tegen handelingen en besluiten ten aanzien van ambtenaren beëindigd. Rechtsbescherming zal nog slechts privaatrechtelijk van karakter zijn.

Het wetsvoorstel beoogt niet een einde te maken aan het eigen karakter van het ambtenaarschap, noch de benaming 'ambtenaar' in de ban te doen. Ook zal de Ambtenarenwet worden gehandhaafd. Die zal wel nog slechts die onderdelen van de ambtelijke status regelen, die nauw verbonden zijn met het bijzondere karakter van het werken bij de overheid en daarmee uitstijgen boven de zaken die tot het echte arbeidsvoorwaardenoverleg behoren.

Het wetsvoorstel strekt zich niet tot alle ambtenaren uit. Bepaalde groepen van overheidsdienaren worden ervan uitgesloten. De belangrijkste daarvan zijn de militaire ambtenaren en de met rechtspraak belaste rechterlijke ambtenaren. Daarop zal nader worden ingegaan in paragraaf 3.

Met dit wetsvoorstel wordt een omvangrijke operatie in gang gezet. Het wetsvoorstel strekt er niet toe deze operatie, voor zover daarbij wetgeving in het geding is, in zijn geheel te omvatten. Slechts de hoofdzaken worden erin geregeld. Na de totstandkoming ervan zal nog van regeringswege een aanpassingswet in procedure moeten worden gebracht, waarmee alle overige noodzakelijke wetswijzigingen worden gerealiseerd. Ook zullen invoeringsmaatregelen van praktische aard moeten worden getroffen, niet in de laatste plaats het afsluiten van collectieve arbeidsovereenkomsten ter vervanging van de op de Ambtenarenwet gebaseerde algemene maatregelen van bestuur, ministeriële regelingen en verordeningen van decentrale overheden. Deze op de Ambtenarenwet gebaseerde lagere regelgeving vervalt van rechtswege bij de inwerkingtreding van het onderhavige voorstel van wet. In verband daarmee voorziet het wets-

voorstel in een betrekkelijk ruime termijn waarna het in werking zal treden: per 1 januari 2015.

(...)

3. Bestaande en beoogde situatie

(...)

Overigens is het de bedoeling dat een relatief klein deel van de 600 000 ambtenaren van de beoogde normalisering wordt uitgezonderd. Het gaat daarbij om een beperkte groep ambtenaren die om uiteenlopende redenen ook in de toekomst hun huidige publiekrechtelijk geregelde ambtelijke rechtspositie dienen te behouden.

Dit betreft in de eerste plaats de circa 45 000 militaire ambtenaren bij de krijgsmacht. Aan hen worden met het oog op hun inzetbaarheid dermate vergaande eisen gesteld, gepaard gaande met bijzondere beperkingen van hun grondrechten (onder andere op het gebied van het stakingsrecht) – een en ander te handhaven met een bijzonder tuchtrecht – dat een publiekrechtelijke rechtspositie het meest aangewezen moet worden geacht om hun arbeidsverhouding te regelen.

Een andere groep waarvan de publiekrechtelijke rechtspositie dient te worden gehandhaafd betreft de zittende magistratuur en de leden van de Hoge Colleges van Staat. Gezien het feit dat hun kerncompetentie ‘onafhankelijkheid’ is, kunnen zij niet in een arbeidsverhouding worden gepositioneerd waarin de gezagsverhouding centraal staat.

Ten slotte dient ook de publiekrechtelijke rechtspositie behouden van een groep van benoemde ambtsdragers, zoals ministers, staatsecretarissen, burgemeesters en de commissarissen van de Koningin, te worden gehandhaafd. In de huidige Ambtenarenwet worden zij als ambtenaar beschouwd, omdat die wet dit begrip zeer breed omschrijft. Hetzelfde geldt voor leden van zelfstandige bestuursorganen waarop thans wel titel III van de Ambtenarenwet van toepassing is. Gezien het feit dat hun arbeidsrelatie meer door politiek-bestuurlijke dan door arbeidsrechtelijke verhoudingen wordt bepaald, dienen ook zij een publiekrechtelijke rechtspositie te behouden. In paragraaf 9 en de artikelsgewijze toelichting wordt daarop nader ingegaan.

(...)

- 1 Zoek via **Overheid.nl** of **Officiële bekendmakingen.nl** het wetsvoorstel op. Is dit wetsvoorstel een regeringsvoorstel of een initiatiefwetsvoorstel? Motiveer je antwoord.
- 2 Wat is het doel van het wetsvoorstel? Markeer de zin(sned), het hoofdstuk en de paragraaf van de memorie van toelichting waaruit dit blijkt.
- 3 Welke groepen ambtenaren worden uitgezonderd volgens het wetsvoorstel? Markeer de passage, het hoofdstuk en de paragraaf van de memorie van toelichting waaruit dit blijkt.
- 4 Is de informatie in het krantenartikel over de groepen ambtenaren die worden uitgezonderd volledig en juist? Motiveer je antwoord.

Praktijkoefening 6

Lees het artikel, het conceptwetsvoorstel en de memorie van toelichting. Geef vervolgens antwoord op de bijbehorende vragen.

Onderwijsbond wil geen criminele jongeren in klas⁵⁶

Nu.nl, 8 maart 2014

Scholen en docenten zijn niet uitgerust voor de opvang van criminele jongeren. Het kabinetsplan om hen voor straf naar school te sturen kan dan ook tot grote problemen leiden.

Dat zegt voorzitter Walter Drescher van de Algemene Onderwijsbond zaterdag tegen de NOS.

Criminele jongeren zijn geen gewone leerlingen, waarschuwt Drescher. 'Ze hebben grote problemen, daar hebben de andere kinderen in de klas last van.' De leraren zijn volgens hem niet opgeleid om dit in goede banen te leiden.

Op zich zou scholing voor veroordeelde jongeren een goed idee zijn. Maar dat zou dan wel moeten gebeuren op scholen die daarin zijn gespecialiseerd. De ministerraad stemde vrijdag in met een wetsvoorstel over tbo, wat staat voor terbeschikkingstelling aan het onderwijs.

In plaats van of naast een gevangenis- of taakstraf kunnen jongeren worden veroordeeld tot het afronden van een opleiding. De bedoeling is dat ze hierdoor later gemakkelijker aan een legale betaalde baan komen.

Voorstel van wet tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht, de Wet op het voortgezet onderwijs, de Wet op de expertisecentra en de Wet educatie en beroepsonderwijs in verband met de invoering van de maatregel terbeschikkingstelling aan onderwijs (tbo-maatregel)

VOORSTEL VAN WET

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenselijk is jeugdigen en jongvolwassenen die volgens het jeugdstrafrecht worden veroordeeld in verband met een strafbaar feit of strafbare feiten en ten aanzien van wie kan worden aangenomen dat het plegen van strafbare feiten met een gebrek aan onderwijs samenhangt, in aanraking te brengen met verplicht onderwijs;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ARTIKEL I

Het Wetboek van Strafrecht wordt als volgt gewijzigd:
(...)

Voorstel van wet tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht, de Wet op het voortgezet onderwijs, de Wet op de expertisecentra en de Wet educatie en beroepsonderwijs in verband met de invoering van de maatregel terbeschikkingstelling aan onderwijs (tbo-maatregel)

MEMORIE VAN TOELICHTING

ALGEMEEN DEEL

1. Inleiding

Onderwijs vergroot kansen. Het succesvol afronden van een opleiding draagt bij aan de mogelijkheden voor jongeren om aansluiting te vinden bij de samenleving en daarin een volwaardige en opbouwende rol te vervullen. Daarmee kan worden voorkomen dat zij zich schuldig maken aan nieuwe strafbare feiten. Het belang dat aan onderwijs moet worden toegekend vormt aanleiding voor dit wetsvoorstel dat regelt dat ook buiten de muren van de justitiële jeugdinstellingen onderwijs onderdeel kan vormen van de reactie op een strafbaar feit. Het voorstel introduceert hiertoe de maatregel terbeschikkingstelling aan het onderwijs (hierna: tbo-maatregel) en geeft zo uitvoering aan het regeerakkoord 'Bruggen slaan' (Kamerstukken 2012/1013, 33 410, nr. 15).

De tbo-maatregel krijgt met het wetsvoorstel een plaats in het Wetboek van Strafrecht (hierna: Sr). Het doel van de maatregel is de veroordeelde onderwijs te laten volgen dat past bij

zijn ontwikkeling en intellectuele capaciteiten. Het gaat om veroordeelden van wie kan worden aangenomen dat, wanneer eenmaal de juiste motivatie wordt gevonden, van het deelnemen aan onderwijs gunstige effecten kunnen worden verwacht. Dit is maatwerk. De maatwerkbenadering, die aan het jeugdstrafrecht eigen is, vraagt om een nauwe samenwerking tussen de scholen en onderwijsinstellingen waar plaatsing wordt beoogd en de partners in de Veiligheid- en Justitieketen. Dit wetsvoorstel biedt voor deze samenwerking de juiste basis. Daarbij is aansluiting gezocht bij de systematiek van passend onderwijs vanwege de wet van 11 oktober 2012 tot wijziging van enkele onderwijswetten in verband met een herziening van de organisatie en financiering van de ondersteuning van leerlingen in het basisonderwijs, speciaal en voortgezet speciaal onderwijs, voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs (*Stb.* 2012, 533). In deze memorie van toelichting wordt die wet verder aangeduid als de Wet passend onderwijs. Daarnaast worden met dit wetsvoorstel wijzigingen doorgevoerd in de Wet educatie en beroepsonderwijs waar een plaatsing in een mbo-instelling wordt beoogd. De wijzigingen leiden ertoe dat wanneer de tbo-maatregel wordt opgelegd, dit niet alleen leidt tot een verplichting van de veroordeelde om aan onderwijs deel te nemen, maar daarnaast tot een plaatsing op een school of instelling waar geschikt onderwijs wordt aangeboden. De voorgestelde maatregel kan zelfstandig maar ook in combinatie met andere jeugdsancties worden opgelegd. De nieuwe maatregel draagt zo bij aan de mogelijkheden die het jeugdstrafrecht biedt voor een dadergerichte sanctionering die is gericht op het terugdringen van recidive. Onderwijs past daarbinnen als één van de beschermende factoren die aan het voorkomen van nieuwe strafbare feiten bijdraagt.

Met dit wetsvoorstel geven wij, zoals gezegd, uitvoering aan het regeerakkoord 'Bruggen slaan' en de daarin vervatte aankondiging van de tbo-maatregel. Gelijktijdig wordt daarmee uitvoering gegeven aan de motie van (onder meer) het lid Marcouch (Kamerstukken II 2010/11, 32 500 VI, nr. 63) die de terbeschikkingstelling aan het onderwijs als onderwerp heeft. In deze motie is de regering verzocht een tbo-maatregel te ontwerpen waarbij de deelname aan onderwijs wordt afgedwongen met een vorm van vrijheidsbeneming. Deze gedachte vindt in het onderhavige wetsvoorstel vertaling; tegenover de onderwijsverplichting die van het opleggen van de tbo-maatregel het gevolg is, staat een vervangende vrijheidsstraf. Voor elke maand onderwijs bedraagt deze een vrijheidsbeneming van een maand. Dit kan oplopen tot een vrijheidsstraf van een jaar. De alternatieve vrijheidsbeneming moet eraan bijdragen dat de veroordeelde de juiste motivatie zal opvatten voor het volgen van het onderwijs waartoe hij veroordeeld is en waarvoor hij geschikt wordt bevonden. Wij gaan in het navolgende nader in op de doelgroep voor deze nieuwe maatregel. Deze vormt een aanvulling op het bestaande jeugdsanctiearsenaal en zal bijdragen aan de mogelijkheden die de rechter heeft voor een op maat van het individu toegesneden sanctionering.

2. Doel en plaats van het wetsvoorstel

2.1 Algemeen

Jongeren van 12 tot 23 jaar die (herhaaldelijk) een strafbaar feit hebben gepleegd en die geen startkwalificatie hebben vormen de doelgroep voor de tbo-maatregel. Deze maatregel kan daarnaast worden opgelegd aan leerlingen die praktijkonderwijs (pro) of voortgezet speciaal onderwijs (vso) volgen en van rechtswege zijn vrijgesteld van de kwalificatieplicht. Deze maatregel beoogt het verband tussen recidive en het niet waarnemen van onderwijskansen te verbreken. Jongeren zonder startkwalificatie komen vaker in aanraking met de politie dan jongeren met een startkwalificatie. Meestal zijn deze jongeren ongemotiveerd

voor onderwijs. Maar ook wanneer dit niet het geval is en de schoolloopbaan onderbroken is, blijkt het moeilijk voor deze jongeren om opnieuw een plaats te vinden in het onderwijs. Dit wetsvoorstel richt zich op die beperkt gemotiveerde en ongemotiveerde jongeren. Het wetsvoorstel heeft als doel een plaats voor deze jongeren in het onderwijs te realiseren en hen weer aan het onderwijs te laten deelnemen.

2.2 Doel en doelgroep van de maatregel

Het behalen van een diploma vergroot de kansen op een goede uitgangspositie op de arbeidsmarkt. Het hebben van betaald werk verkleint de kans op recidive. Het doel van de maatregel sluit hierbij aan. Dit doel is erin gelegen strafrechtelijk veroordeelden die daarvoor in aanmerking komen een bij hen passende vorm van onderwijs te laten volgen. Tijdens of na de tenuitvoerlegging van die maatregel kan dan ook een diploma of startkwalificatie worden behaald. In het verlengde van deze doelstelling ligt de noodzaak om de veroordeelde in aanraking te brengen met onderwijs dat past bij zijn ontwikkeling en intellectuele capaciteiten. Dit onderwijsaanbod wordt gezocht buiten de jeugdinrichtingen en binnen de scholen of tussenvoorzieningen in de samenwerkingsverbanden van de instellingen voor het middelbaar beroepsonderwijs. Op deze manier wordt bereikt dat de jongere met een tbo-maatregel zoveel mogelijk in de dagelijkse setting blijft van wonen en onderwijs volgen en dat hij terug kan vallen op het sociale netwerk dat daarbij hoort. Het gaat dus om scholing buiten de justitiële jeugdinrichtingen. De veroordeelden tot een vrijheidsbenemende jeugdsanctie (jeugd detentie of PIJ-maatregel) volgen wel onderwijs in deze jeugdinrichtingen. De daarvoor bestemde onderwijsvoorzieningen zijn niet toegankelijk voor jongeren die niet tot jeugd detentie of pij-maatregel zijn veroordeeld.

De tbo-maatregel richt zich op jeugdigen en jongvolwassenen die een problematisch onderwijsverleden hebben en die strafbare feiten hebben begaan. Het gaat hierbij om jongeren die ten tijde van het plegen van een feit de leeftijd van 12 jaar reeds hadden bereikt. Voor het primair onderwijs heeft het wetsvoorstel dan ook geen gevolgen.

De redenen voor een problematisch onderwijsverleden verschillen. Waar een gebrek aan motivatie debet is aan de beperkte onderwijsdeelname in het verleden, zal de verplichting die van deze nieuwe maatregel uitgaat een oplossing kunnen bieden. De tbo-maatregel voorziet in een stevige externe motivatie. Het moet dan wel gaan om situaties waarin van het volgen van onderwijs gunstige effecten te verwachten zijn. Naast de motivatie, zijn de cognitieve capaciteiten, de psychosociale situatie en de schoolloopbaan van de veroordeelde jongere bepalend voor het onderwijsaanbod en de eventuele begeleiding in het onderwijs. De maatregel beoogt de veroordeelde de juiste motivatie te laten vinden voor het volgen van een bij hem passende vorm van onderwijs zodat deze niet terugvalt in crimineel gedrag. De maatregel is daarom bestemd voor die jeugdigen die delicten plegen en waarbij de inschatting is dat zij met (enige) dwang te motiveren zijn om terug naar school te gaan, hun opleiding af te ronden en door extra begeleiding van school en (jeugd)reclassering zover kunnen worden gebracht om het volgen van onderwijs ook vol te houden. Bij de voorbereidingen van het wetsvoorstel ter introductie van deze maatregel en bij de vormgeving van het flankerende beleid hebben wij ons in het bijzonder georiënteerd op de groep jongeren die zonder startkwalificatie van school gaat, werkloos is en in aanraking komt met de politie. Het gaat dan om jeugdigen en jongvolwassenen tot 23 jaar op wie het jeugdstrafrecht wordt toegepast. Bij dit jeugdstrafrecht is aansluiting gezocht vanwege het accent dat daarin wordt gelegd op de ontwikkeling van de jeugdige naar volwassenheid. Ook bij de afdoening van strafbare feiten staan de begeleiding, (her)opvoeding en behandeling van de jeugdige

centraal. Daarbij past ook het bieden van onderwijs. Daarmee is niet gezegd dat alle veroordeelden in deze leeftijdscategorie voor het opleggen van deze tbo-maatregel in aanmerking komen. Veroordeelden aan wie voor de invoering van de voorgestelde maatregel een onvoorwaardelijke pij-maatregel of (grotendeels) onvoorwaardelijke jeugddetentie werd opgelegd, behoren in beginsel niet tot de doelgroep voor een tbo-maatregel. De gepleegde feiten zijn in die gevallen te zwaar. Alleen een onderwijsverplichting zonder een daaraan verbonden vrijheidsbeneming, vormt in die gevallen geen passende sanctie. Wij benadrukken daarbij dat ook deze veroordeelden onderwijs in de justitiële jeugdinstelling volgen. Hoewel het wetsvoorstel zich in beginsel dus niet richt op deze categorie jeugdigen die ernstiger feiten heeft gepleegd, belemmert het wetsvoorstel niet dat de nieuwe maatregel met andere jeugdsancties wordt gecombineerd. Als meest voor de hand liggende straffencombinatiemogelijkheden kan gedacht worden aan de taakstraf, geldboete en jeugddetentie al dan niet aangevuld met een vrijheidsbeperkende maatregelen als contact- of gebiedsverboden. Het ligt voor de hand de tenuitvoerlegging van de tbo-maatregel dan uit te stellen tot nadat die jeugddetentie of taakstraf is voltooid. De hiervoor aangeduide jeugdigen en jongvolwassenen zullen in het bijzonder voor het opleggen van de maatregel in aanmerking komen, wanneer een verband kan worden aangenomen tussen het plegen van strafbare feiten en het niet volgen van onderwijs in het verleden. Dit kan ook het geval zijn bij een stapeling en herhaling van meerdere lichtere delicten. Een dergelijke stapeling, gecombineerd met veelvuldig schoolverzuim en (dreiging van) voortijdig schoolverlaten, vormt een heldere indicatie voor het opleggen van de tbo-maatregel. First-offenders (jongeren die voor de eerste keer in aanraking komen met justitie) worden overigens niet uitgesloten. Ook hier komt betekenis toe aan de ontwikkeling van spijbelgedrag en de dreiging van voortijdig schoolverlaten. De doelgroep van de maatregel wordt zo gevormd door jeugdigen en jongvolwassenen bij wie het delictgedrag wordt gecombineerd met problemen in het schooldomein. Met de jongvolwassenen wordt hier bedoeld op meerderjarigen die voor een berechting volgens het jeugdstrafrecht in aanmerking komen. Deze groep jongvolwassenen is met de hiervoor al genoemde wetgeving ter invoering van een adolescentenstrafrecht verruimd. Dit adolescentenstrafrecht ziet op jeugdigen en jongvolwassenen in de leeftijd tot 23 jaar ten tijde van het plegen van een strafbaar feit en gaat uit van een maximale flexibiliteit rond de meerderjarigheidsgrens. Dit betekent onder meer dat een keuze kan worden gemaakt voor de begeleiding door de reclasseringsinstelling voor jeugdigen of volwassenen ongeacht of de jeugdige meerder- dan wel minderjarig is. Deze flexibiliteit zal ook gelden voor de voorbereiding en ondersteuning van de hier voorgestelde tbo-maatregel. In het bijzonder de jeugdigen en jongvolwassenen bij wie kan worden verondersteld dat het (alsnog) deelnemen aan onderwijs positief zal bijdragen aan de resocialisatie, komen voor het opleggen van deze maatregel in aanmerking.

In het navolgende staan wij stil bij de vraag hoe de maatregel zich verhoudt tot de al bestaande onderwijsverplichtingen en de inspanningen die worden verricht om de leerplicht te handhaven en vroegtijdig schoolverlaten tegen te gaan.

(...)

4. Verenigbaarheid met de internationale mensenrechten

De maatregel is geheel vormgegeven in lijn met het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK). Dit Verdrag richt zich op de bescherming van de positie van kinderen; volgens artikel 2 IVRK zijn dit, behoudens nadere nationale wettelijke voorzieningen die deze leeftijdsgrens hoger stellen, jongeren tot 18 jaar. De met het wetsvoorstel geïn-

troduceerde verplichting tot het volgen van onderwijs vloeit voort uit een strafrechtelijke beslissing. Dat heeft tot gevolg dat in het bijzonder aan het bepaalde in de artikelen 37 en 40 van het IVRK moet worden voldaan. Van belang hierbij is dat vrijheidsbeneming ten aanzien van kinderen in de zin van het IVRK ultimum remedium is. Dit uitgangspunt vindt in het wetsvoorstel nadrukkelijk vertaling. Zo zijn voor het volgen van onderwijs de reguliere scholen en onderwijsinstellingen aangewezen en is afgezien van een vormgeving die uitgaat van onderwijs in de beslotenheid van de justitiële jeugdinrichtingen. Ook op een andere manier komt dit uiterste karakter van vrijheidsbeneming tot uitdrukking. De tbo-maatregel gaat niet van vrijheidsbeneming vergezeld wanneer de jeugdige de verplichtingen die uit de maatregel voortvloeien, naleeft. Slechts wanneer hij niet aan het onderwijs deelneemt, is vervangende vrijheidsbeneming een gevolg. Het gaat dan overigens ook uitsluitend om die gevallen waarin de niet-naleving van de onderwijsverplichting aan zijn schuld te wijten is. Voor omstandigheden buiten diens schuld gelegen, voorziet het wetsvoorstel eveneens in de mogelijkheid tot wijziging van de maatregel. Ook zo kan vrijheidsbeneming worden voorkomen. De verplichting tot het volgen van onderwijs als onderdeel van een reactie op een strafbaar feit is overigens nadrukkelijk in het belang van de jeugdige. Daarmee wordt eveneens tegemoet gekomen aan artikel 3 IVRK dat daarop ziet. Bij de voorbereidingen van het wetsvoorstel hebben wij voorts stilgestaan bij de vraag of de verplichting tot het volgen van onderwijs verenigbaar is met artikel 4 van het EVRM en artikel 5 van het Handvest voor de grondrechten. Wij zijn van oordeel dat dit het geval is; van ‘verplichte arbeid’ of ‘dwangarbeid’ in de zin van die bepalingen is geen sprake. Dit geldt ook voor de situatie dat de tbo-gestelde, als onderdeel van het curriculum van een mbo-opleiding, een stage volgt. Hierbij komt betekenis toe aan de omstandigheid dat de maatregel is opgelegd naar aanleiding van een strafbaar feit en dat niet-naleving van de verplichting zal leiden tot detentie. Het gaat hierbij dan om rechtmatige detentie zoals bedoeld in artikel 5 EVRM. De situatie is daarmee vergelijkbaar met de situatie bedoeld in artikel 4, derde lid, onderdeel a, EVRM. Daar is bepaald dat verplicht werk in het kader van de rechtmatige detentie of in het kader van een voorwaardelijke invrijheidsstelling, niet wordt aangemerkt ‘verplichte arbeid’ of ‘dwangarbeid’. Naar analogie van deze bepaling betreffende de rechtmatige detentie en de voorwaardelijke invrijheidsstelling, zijn wij van oordeel dat ook het volgen van verplicht onderwijs ter afwijking van zulke detentie met artikel 4 EVRM verenigbaar is. Gelet op het bepaalde in artikel 52 van het Handvest voor de grondrechten van de Europese Unie, geldt dit eveneens voor de verenigbaarheid van de voorgestelde regeling met artikel 5 van dat Handvest.

- 1 Wat is de reden dat dit conceptwetsvoorstel (nog) geen dossiernummer heeft?
- 2 In welke wet(ten) wordt de tbo-maatregel opgenomen? Uit welk stuk blijkt dit? Noem de naam van het stuk.
- 3 Wat is het doel van het conceptwetsvoorstel? Uit welk stuk of uit welke stukken blijkt dit? Onderstreep ook de relevante passage(s).
- 4 Voor wie is de (beoogde) tbo-maatregel bedoeld? Onderstreep alle doelgroepen in het stuk.
- 5 Waarom is er bij oplegging van de tbo-maatregel volgens de indiener van het conceptwetsvoorstel geen sprake van verplichte arbeid of dwangarbeid in de zin van artikel 4 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) en artikel 5 van het Handvest voor de grondrechten? Uit welk stuk blijkt dit? Markeer de relevante passages in het stuk.

- 6 Volgens het krantenartikel heeft de Algemene Onderwijsbond kritiek op het conceptwetsvoorstel. Uit welke twee punten bestaat deze kritiek?
- 7 Zoek via **Overheid.nl** of **Officiële bekendmakingen.nl** op of deze wet uiteindelijk in werking is getreden. Zo ja, wat is het nummer van het Staatsblad waarin deze wet is gepubliceerd? Noteer op de juiste wijze het Staatsbladnummer.

Praktijkoefening 7

Lees het artikel en de Kamerstukken over het inmiddels ingetrokken wetsvoorstel en beantwoord de bijbehorende vragen.

Studieleningen in 2020 fiks duurder door hogere rente⁵⁷

Nu.nl, 7 september 2018

Vanaf 2020 worden studieleningen een stuk duurder. Minister Ingrid van Engelshoven (Onderwijs) wil de rente omhoog gooien om op termijn het leenstelsel betaalbaar te houden. Dat gaat studenten duizenden euro's extra kosten.

Dat schrijft *Trouw* vrijdag op basis van een wetsvoorstel dat Van Engelshoven naar de Tweede Kamer gestuurd heeft.

Nu hebben studenten bij hun afstuderen een schuld van gemiddeld 21.000 euro. Als het plan straks doorgaat, moeten studenten vanaf 2020 zo'n 18 procent meer per maand terugbetalen. Dat is maandelijks zo'n 12 euro meer dan nu.

De minister zegt dat het geld nodig is om het leenstelsel op termijn betaalbaar te houden. Het plan

moet de Nederlandse schatkist 226 miljoen gaan opleveren.

Studentenorganisaties vinden maatregel 'niet sociaal'

Studentenorganisaties zijn niet te spreken over het wetsvoorstel. Ze zijn bang dat de drempel om te gaan studeren alleen maar hoger wordt. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat jongeren die uit gezinnen komen waar de ouders niet gestudeerd hebben, het hoger onderwijs vaker links laten liggen.

Volgens het Interstedelijk Studentenuitvoerend Comité worden op deze manier de beloftes die bij de invoering van het leenstelsel gedaan zijn niet nagekomen. 'Het studievoorschot werd gepresenteerd als sociaal systeem, maar is ondertussen een grove lening geworden. Het is niet sociaal om mensen bij aanvang van hun werkende leven al meteen met een forse schuld te laten beginnen', zegt voorzitter Tom van den Brink in *Trouw*.

Minister Van Engelshoven denkt daar anders over. In het wetsvoorstel wijst ze erop dat wie een uitkering heeft of het minimum verdient, niets hoeft terug te betalen. Bovendien is de rente nog altijd lager dan wanneer je leent bij een bank of een andere commerciële instelling, schrijft ze.

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2017-2018

35 007 Wijziging van de Wet studiefinanciering 2000 in verband met een wijziging van de rentemaatstaf voor de lening hoger onderwijs

Nr. 1 KONINKLIJKE BOODSCHAP

Aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Wij bieden U hiernevens ter overweging aan een voorstel van wet tot wijziging van de Wet studiefinanciering 2000 in verband met een wijziging van de rentemaatstaf voor de lening hoger onderwijs. De memorie van toelichting, die het wetsvoorstel vergezelt, bevat de gronden waarop het rust. En hiermede bevelen Wij U in Godes heilige bescherming.

Wassenaar, 3 september 2018

Willem-Alexander

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2017-2018

35 007 Wijziging van de Wet studiefinanciering 2000 in verband met een wijziging van de rentemaatstaf voor de lening hoger onderwijs

Nr. 2 VOORSTEL VAN WET

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenselijk is een wijziging aan te brengen in de rentemaatstaf voor de lening hoger onderwijs ten behoeve van de houdbaarheid van de overheidsfinanciën;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ARTIKEL I. WIJZIGING VAN DE WET STUDIEFINANCIERING 2000

De Wet studiefinanciering 2000 wordt als volgt gewijzigd:

A

Artikel 6.3 wordt als volgt gewijzigd:

1. In het tweede lid wordt '5 jaren' vervangen door '10 jaren'.
2. Na het tweede lid wordt een lid toegevoegd, luidende:
3. Ten aanzien van het levenlanglenenkrediet stelt Onze Minister jaarlijks uiterlijk in december een rentepercentage vast dat gelijk is aan het gemiddeld effectief rendement over de periode van 12 maanden, gerekend van oktober van het voorafgaande jaar tot en met september van het lopende jaar, van de openbare lening, uitgegeven door de Staat der Nederlanden en toegelaten tot de notering aan de officiële markt ter beurze van Amsterdam, met een gemiddelde resterende looptijd van 5 jaren. Het rentepercentage wordt vastgesteld op nul indien deze overeenkomstig de eerste volzin minder dan nul procent bedraagt.

B

Artikel 6.19 wordt als volgt gewijzigd:

1. In het eerste lid wordt na 'artikelen 6.2a,' ingevoegd '6.3,'.
2. Het tweede lid vervalt, onder vernummering van het derde lid tot tweede lid.

C

Aan hoofdstuk 12 wordt een paragraaf toegevoegd [waarvan de nummering aansluit op de laatste paragraaf van dat hoofdstuk], luidende:

Paragraaf #. Overgangsbepaling in verband met de verhoging van het rentepercentage op de lening hoger onderwijs

Artikel #. Cohortgarantie rentepercentage lening hoger onderwijs

Voor een student die vóór de inwerkingtreding van de Wet van (...) houdende wijziging van de Wet studiefinanciering 2000 in verband met een wijziging van de rentemaatstaf voor de lening hoger onderwijs (Stb. ..., ...) ingeschreven stond aan een opleiding in het hoger onderwijs en voor die opleiding studiefinanciering toegekend heeft gekregen, blijft artikel 6.3 van toepassing, zoals dat luidde vóór het tijdstip van inwerkingtreding van de genoemde wet.

ARTIKEL II. INWERKINGTREDING

Deze wet treedt in werking op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2017-2018

35 007 Wijziging van de Wet studiefinanciering 2000 in verband met een wijziging van de rentemaatstaf voor de lening hoger onderwijs

Nr. 3 MEMORIE VAN TOELICHTING

Algemeen

1. Inleiding

Het onderhavige wetsvoorstel heeft betrekking op het studiefinancieringsstelsel in het hoger onderwijs. Studenten die onder dit stelsel vallen, kunnen – naast de reisvoorziening en een eventuele aanvullende beurs – gebruikmaken van de mogelijkheid om tegen gunstige voorwaarden te lenen voor de kosten van studie en levensonderhoud.

Deze sociale leenvoorwaarden worden met name gevormd door de draagkrachtregeling. Elke student hoeft maximaal 4 procent van het inkomen boven het minimumloon uit te geven aan het terugbetalen van de lening. Wanneer aan het einde van de terugbetaalperiode de lening nog niet volledig is afgelost, wordt het restant kwijtgescholden. Het terugbetalen wordt zo nooit te zwaar voor oud-studenten, omdat het maximale terugbetaalbedrag gekoppeld is aan het inkomen. Een tweede aspect van de sociale leenvoorwaarden betreft de rente op de lening. Deze is namelijk gebaseerd op de rente die de overheid zelf betaalt en daarmee lager dan wanneer de student zelf een commercieel krediet zou aanvragen; de overheid is immers kredietwaardiger dan een individuele student. De rente op studieleningen is zelfs doorgaans lager dan de rente die de overheid moet betalen op de kapitaalmarkt om de lening te kunnen verstrekken. Er is dan ook sprake van een rentesubsidie van de overheid aan de student.

Voor de financiële houdbaarheid van het studiefinancieringsstelsel en de overheidsfinanciën in den brede op de lange termijn, wil de regering de rentemaatstaf aanpassen. De rente op studieleningen wordt nu gerelateerd aan de 5-jaarsrente en is lager dan de rente die hoort bij de gemiddelde looptijd van de studielening. De overheid draagt de lasten voor dit verschil, ook wanneer oud-studenten ruim voldoende inkomsten hebben. Om de financiële houdbaarheid van het stelsel te verbeteren is daarom in het regeerakkoord de maatregel opgenomen om de rente op studieleningen onder het studievoorschot te baseren op de 10-jaarsrente in plaats van op de 5-jaarsrente. De gemiddelde rentesubsidie van de overheid aan de student wordt hiermee verkleind. De financiële houdbaarheid van het stelsel wordt hiermee verbeterd. Het stelsel blijft toegankelijk voor iedereen omdat de leenmogelijkheden tijdens de studie voor iedereen beschikbaar blijven en de

sociale voorwaarden waarborgen dat studenten ook in de toekomst alleen bij voldoende inkomen een (klein) deel van dat inkomen hoeven te besteden aan het aflossen.

2. Hoofdpijnen van het voorstel

2.1 Algemeen: rente op studiefinanciering

Elk jaar wordt voor leningen hoger onderwijs een nieuw rentepercentage vastgesteld. Dit percentage is voor studenten onder het studievoorschot gebaseerd op het effectief rendement van Staatsobligaties met een resterende looptijd van 5 jaar. Als een student nog studeert, geldt deze jaarlijks vastgestelde rente en wijzigt die rente dus ook jaarlijks. In het jaar na afstuderen wordt het rentepercentage voor de oud-student telkens voor 5 jaar vastgezet. Hierdoor hoeft het maandelijks terug te betalen bedrag 5 jaar lang niet aangepast te worden.¹ Na 5 jaar wordt het dan geldende rentepercentage opnieuw voor 5 jaar vastgezet. Het maandelijks terugbetaalbedrag wordt annuïtair berekend. Deze termijn van 5 jaar blijft ongewijzigd. Dat moet worden onderscheiden van de resterende looptijd van Staatsobligaties van 5 jaar die in de rentemaatstaf wordt gehanteerd. Alleen deze laatstgenoemde termijn van de resterende looptijd wordt in dit wetsvoorstel aangepast van 5 jaar naar 10 jaar. In tabel 1 is opgenomen wat de jaarlijks vastgestelde rentepercentages waren in de afgelopen jaren.

Tabel 1: Jaarlijkse rentepercentages studiefinanciering hoger onderwijs

2010	2,39%
2011	1,50%
2012	1,39%
2013	0,60%
2014	0,81%
2015	0,12%
2016	0,01%
2017	0,00%
2018	0,00%

2.2 Het verkleinen van de rentesubsidie

Met het studievoorschot hebben studenten in het hoger onderwijs de mogelijkheid om te lenen tegen gunstige terugbetaalvoorwaarden. Vanwege de lange terugbetaalperiode van 35 jaar, die start na een aanloopfase van twee jaar, kunnen de maandlasten die horen bij het terugbetalen van de studielening relatief laag blijven. De oud-student heeft daarnaast nog de mogelijkheid die 35 jaar met maximaal 5 aflossingsvrije jaren ('jokerjaren') te verlengen. De tijdshorizon tussen lenen en terugbetalen kan dan ook erg groot zijn. Dit geldt uiteraard ook voor de overheid: de tijdsperiode tussen het uitlenen van de lening aan de student en het terugontvangen van de lening kan lang zijn. Hoe langer de terugbetaalperiode is, hoe belangrijker het begrip rente en de maatstaf waarop die rente is

gebaseerd, wordt. Rente is immers vooral een vergoeding voor het tijdsverschil tussen lenen en aflossen.

De regering is van mening dat op dit moment een te groot verschil bestaat tussen de rente die de overheid moet betalen op de kapitaalmarkt voor de leningen van de student en de rente die de (oud)-studenten moeten betalen over die lening. Voor de student geldt nu de 5-jaarsrente. De rente die de Staat zelf voor studieleningen betaalt², heeft echter een langere looptijd dan 5 jaar, omdat de lening gemiddeld veel langer uitstaat. De hoogte van de rente is afhankelijk van de looptijd van een lening. Doorgaans geldt: hoe langer de rentelooptijd, hoe hoger de rente. Met de 5-jaarsrente is er dus sprake van een rentesubsidie van de overheid aan de student.

Het verschil tussen de rentekosten die de Staat betaalt op de studieschuld³ en de renteopbrengsten die de Staat ontvangt van de studenten wordt op macro-niveau steeds groter. Dit komt omdat steeds meer studenten onder het studievoorschot vallen en daardoor de mogelijkheid hebben om het terugbetalen over 35 jaar te spreiden. Het zal de financiële houdbaarheid van het stelsel dan ook ten goede komen als dit verschil (de rentesubsidie aan de student) kleiner wordt.

2.3 Doelgroep

De 10-jaarsrente gaat gelden voor studenten die op of na 1 januari 2020 beginnen aan een opleiding in het hoger onderwijs. In het regeerakkoord staat vermeld dat de maatregel gaat gelden voor studenten die onder het studievoorschot vallen. Dit geldt voor studenten die op of na 1 september 2015 aan een bachelor of master begonnen zijn. De maatregel wordt alleen voorgesteld voor nieuwe studenten die op of na de datum van inwerkingtreding beginnen aan een opleiding in het hoger onderwijs. De beoogde inwerkingtredingsdatum is 1 januari 2020. Hiermee worden voor de huidige studenten die onder het studievoorschot vallen de regels niet tijdens de studie gewijzigd (de student heeft gekozen voor een lening met de dan geldende voorwaarden). Dit betekent dat ook mbo-afgestudeerden die vanaf 2020 doorstromen naar het hoger onderwijs en daarmee onder het studievoorschot gaan vallen, te maken krijgen met de nieuwe rentemaatstaf. Bij doorstuderen na het mbo werkt het immers zo dat ook de lening die tijdens de mbo-opleiding is aangegaan, wordt overgezet naar de ho-leenvoorwaarden.

De rentemaatstaf die geldt voor het levenlanglerenkrediet blijft gebaseerd op de 5-jaarsrente omdat de terugbetaaltermijn die hoort bij het levenlanglerenkrediet 15 jaar is. De rentemaatstaf voor studieleningen in het mbo blijft gebaseerd op de 3 tot 5-jaarsrente.

2.4 Gevolgen voor de student

Studenten die in 2020 of daarna beginnen aan een studie in het hoger onderwijs, zullen doorgaans te maken krijgen met een hogere rente op de geleende studiefinanciering. Wanneer er voldoende draagkracht is, zal dat resulteren in een

hoger terug te betalen bedrag. Hoe groot het verschil is, hangt af van de rentes in de toekomst en die zijn onbekend. Op basis van de gemiddelde rentes in de afgelopen tien jaren was de 10-jaarsrente 0,78 procentpunt hoger dan de 5-jaarsrente en zal het maandelijks terug te betalen bedrag ongeveer 18% hoger zijn voor studenten met volledige draagkracht. Bij een gemiddelde schuld van 21.000 euro zou het maandbedrag bij de 5-jaarsrente ongeveer 70 euro zijn en bij de 10-jaarsrente ongeveer 82 euro. Zolang er sprake is van onvoldoende draagkracht vanwege een laag inkomen, dan heeft de gewijzigde rentemaatstaf geen gevolgen voor het te betalen maandbedrag.

¹ Behoudens wijzigingen in de draagkracht.

² Feitelijk betaalt de Staat geen rente specifiek voor studieleningen, maar voor de totale uitstaande Staatsschuld, waar de studieschuld onderdeel van uitmaakt.

³ De Staat maakt bij het financieren van de Staatsschuld geen onderscheid naar de schuldsoort, waardoor niet exact kan worden bepaald wat de rentekosten van de studieschuld zijn.

- 1 Wat is de considerans van het wetsvoorstel?
- 2 Welke twee punten zijn volgens de regering van belang voor de vorming van de sociale leenvoorwaarden? Markeer in de memorie van toelichting de passages waar deze twee punten staan genoemd.
- 3 Op welke wijze(n) denkt de regering de financiële houdbaarheid van het studiefinancieringsstelsel op lange termijn te verbeteren? Waar in de memorie van toelichting wordt dit vermeld?
- 4 In het krantenartikel staat dat studentenorganisaties de maatregel niet sociaal vinden. Ze zijn bang dat de drempel om te gaan studeren alleen maar hoger wordt. Waarom blijft het studiefinancieringsstelsel volgens de regering (toch) voor iedereen toegankelijk? Markeer de relevante passages in de memorie van toelichting.
- 5 In het wetsvoorstel staat in Artikel I onder A dat artikel 6.3, lid 2 zo wordt gewijzigd dat '5 jaren' wordt vervangen door '10 jaren'. Voor welke groep studenten gaat de 10-jaarsrente gelden?
- 6 In het krantenartikel staat dat studenten die vanaf 2020 gaan studeren en bij afstuderen gemiddeld € 21.000,- schuld hebben, maandelijks zo'n € 12,- meer dan nu moeten terugbetalen. Klopt dit bericht met wat de regering aangeeft in paragraaf 2.4 van de memorie van toelichting? Motiveer je antwoord.
- 7 Ontleed artikel #. Cohortgarantie rentepercentage lening hoger onderwijs, dat in het wetsvoorstel is opgenomen. Geef daarbij aan of de rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen alternatief of cumulatief zijn aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van hoofdstuk 2 van dit boek.
- 8 Het wetsvoorstel is inmiddels ingetrokken. Zoek op wanneer dit heeft plaatsgevonden. Vermeld in je antwoord het Kamerstuk waarin de Eerste Kamer wordt geïnformeerd over de definitieve intrekking van dit wetsvoorstel.
- 9 Wat is de reden van de regering om dit wetsvoorstel in te trekken? Geef aan waar je dit antwoord hebt gevonden.

Praktijkoefening 8

Lees het krantenartikel en het Kamerstuk en geef vervolgens antwoord op de bijbehorende vragen.

De nieuwe Transgenderwet: van M naar V is vanaf vandaag zo geregeld⁵⁸

NRC Handelsblad, 1 juli 2014

Er wonen 48.000 transgenders in Nederland. Vanaf vandaag kunnen zij makkelijker – zonder operatie – het geslacht in hun paspoort laten veranderen. Zes vragen over de nieuwe Transgenderwet.

1 Wat verandert er?

Het is vanaf vandaag veel makkelijker om geslacht te laten veranderen in de geboorteakte. Nu moet een transgender zich daarvoor nog permanent onvruchtbaar laten maken, zich zoveel mogelijk lichamenlijk laten aanpassen door bijvoorbeeld borstprothesen of hormoonbehandeling én toestemming krijgen van de rechter.

Straks zijn er nog maar twee eisen: een verklaring van een deskundige arts of psycholoog die beoordeelt of je echt de blijvende wens hebt om van geslacht te veranderen. Daarnaast: een wijziging van de geboorteakte bij de burgerlijke stand van de gemeente. Het uiterlijk veranderen door bijvoorbeeld een operatie hoeft voortaan niet meer om voor de wet van geslacht te veranderen.

2 Hoe makkelijk is het straks om tussen 'man' en 'vrouw' te switchen?

Vrij eenvoudig. Iedereen van zestien jaar of ouder komt in aanmerking. De 'verklaring transgender' moet niet moeilijk te krijgen zijn. De verwachting is dat deskundigen – bijvoorbeeld van het gen-

derteam in het VU Medisch Centrum – niet al te moeilijk zullen doen.

Een transgender moet hen er wel in een of meerdere persoonlijke gesprekken van overtuigen dat de wens om van geslacht te veranderen blijvend is. De kosten voor een deskundigenbeoordeling zijn in het VUmc 250 euro; de administratiekosten bij de burgerlijke stand zijn 65 euro. De verklaring geeft geen recht op een medische behandeling om ook fysiek van geslacht te veranderen.

3 Is er kritiek op de wetswijziging?

Het wetsvoorstel stamt uit 2012, en lag een tijdje stil bij de Eerste Kamer. Er was een hoop gesteggel over de leeftijdsgrens. Voorvechters van de wet – belangenverenigingen COC en het Transgender Netwerk Nederland – willen eigenlijk dat iedereen, ongeacht de leeftijd, van geslacht moet kunnen veranderen. Enkele partijen, waaronder het CDA, hadden daar grote moeite mee. Zijn kinderen niet al te jong om zo'n ingrijpende beslissing te nemen? Het compromis: vanaf 16 jaar mag je van geslacht wisselen.

4 Maakt dit transgenders gelukkiger?

Tanja Ineke, voorzitter van COC Nederland: 'Transgenders hebben eindelijk het gevoel dat ze kunnen zijn wie ze zijn. De situatie was dat je van staatswege in je lichaam moest laten snijden om ook voor de burgerlijke stand geaccepteerd te worden. Dat dit verandert is een enorme stap in acceptatie van transgenders.'

In 2012 bracht het SCP een rapport uit waaruit bleek dat transgenders vaak ongelukkig zijn, en veel vaker zelfmoord plegen dan andere Nederlanders. Het was een van de redenen om de wetswijziging door te voeren. Naast principiële argumenten is het voor transgenders van belang dat hun leven praktisch eenvoudiger wordt. Het geslacht op de

geboorteakte bepaalt namelijk het geslacht op bijvoorbeeld identiteits- en reisdocumenten of diploma's. Voorbeeldje uit de praktijk: een transgender zit in de trein, en laat zijn ov-chipkaart aan de conducteur zien. Die vraagt, net iets te hard, waarom er een 'v' op het pasje staat. 'U bent toch een man?' Ga dan maar eens voor een volle coupé uitleggen dat je transgender bent. Dit soort voorbeelden zijn straks verleden tijd. Er zijn overigens 48.000 transgenders in Nederland.

5 Waren er niet lange wachtlijsten voor transgenderoperaties?

Dat klopt. Eind 2013 kondigde het VUmc, waar veruit de grootste genderafdeling van Nederland is, een patiëntenstop aan omdat er ruzie met de zorgverzekeraars was over de financiering van de genderzorg. Eind vorige maand werd dit conflict opgelost, waardoor patiënten weer worden toegelaten, al zijn de wachtlijsten daarmee niet direct opgelost. Overigens heeft de wetswijziging met operaties

niets van doen. De wetswijziging gaat er juist over dat je geen operatie meer nodig hebt om voor de gemeente toch van geslacht te veranderen.

6 Loopt Nederland voorop met de nieuwe wet?

Nederland is met de nieuwe wet vrij progressief, maar voorloper op dit gebied blijft Argentinië. Daar hoeft een transgender alleen naar de burgerlijke stand te gaan om van geslacht te veranderen. In Denemarken wordt naar alle waarschijnlijkheid een wet doorgevoerd waardoor transgenders twee keer naar de burgerlijke stand moeten om te vertellen dat ze van geslacht willen veranderen. De eerste keer om het aan te geven, de tweede keer – zes maanden later – om te laten zien dat ze nog steeds van hun keuze overtuigd zijn.

Het idee erachter is hetzelfde als in Nederland: de overheid wil wel weten of je écht zeker weet dat je van geslacht wilt veranderen, maar verder moet je zelf kunnen beslissen of je als man of vrouw wilt leven.

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2011-2012

33 351 Wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek en de Wet gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens in verband met het wijzigen van de voorwaarden voor en de bevoegdheid ter zake van wijziging van de vermelding van het geslacht in de akte van geboorte

Nr. 2 VOORSTEL VAN WET

Wij Beatrix, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenselijk is de voorwaarden voor wijziging van de vermelding van het geslacht in de akte van geboorte die bestaan uit fysieke aanpassing aan het gewenste geslacht en absolute onvruchtbaarheid, te doen vervallen, en voorts de bevoegdheid om tot bedoelde wijziging over te gaan een bevoegdheid van de ambtenaar van de burgerlijke stand te doen zijn, en dat daartoe met name afdeling 13 van titel 4 van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek dient te worden gewijzigd;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ARTIKEL I

Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek wordt als volgt gewijzigd:

A

Artikel 20 wordt als volgt gewijzigd:

1. In het eerste lid, aanhef, wordt tussen 'of van een huwelijk,' en 'alsmede van rechterlijke uitspraken' ingevoegd: wijziging van de vermelding van het geslacht na een aangifte als bedoeld in artikel 28,.
2. In het eerste lid, onder a, vervalt de zinsnede 'een last tot wijziging van de vermelding van het geslacht,'.

B

Afdeling 13 van titel 4 komt als volgt te luiden:

AFDELING 13 WIJZIGING VAN DE VERMELDING VAN HET GESLACHT IN DE AKTE VAN GEBOORTE

Artikel 28

1. Iedere Nederlander van zestien jaar of ouder die de overtuiging heeft tot het andere geslacht te behoren dan is vermeld in de akte van geboorte, kan van die overtuiging aangifte doen bij de ambtenaar van de burgerlijke stand onder wie de desbetreffende akte berust. Indien de akte van geboorte niet hier te lande in de registers van de burgerlijke stand is ingeschreven, geschiedt de aangifte bij de ambtenaar van de burgerlijke stand van de gemeente 's-Gravenhage.
2. Voor de toepassing van het eerste lid en het derde lid alsmede de artikelen 28a en 28b wordt onder akte van geboorte mede verstaan een akte van inschrijving van een buiten Nederland opgemaakte akte van geboorte of van een beschikking als bedoeld in artikel 25c.
3. Degene die de Nederlandse nationaliteit niet bezit kan een aangifte als bedoeld in het eerste lid doen, indien hij gedurende een tijdvak van ten minste één jaar, onmiddellijk voorafgaande aan de aangifte, woonplaats in Nederland heeft en een rechtsgeldige verblijfstitel heeft. In dat geval wordt tevens een afschrift van de akte van geboorte overgelegd.
4. De minderjarige van zestien jaar of ouder is bekwaam tot het doen van de in het eerste lid bedoelde aangifte ten behoeve van zichzelf, alsmede om ter zake in en buiten rechte op te treden.

Artikel 28a

Bij de aangifte wordt overgelegd een verklaring van een deskundige die behoort tot een bij algemene maatregel van bestuur aangewezen categorie van deskundigen inzake genderdysforie, afgegeven ten hoogste zes maanden voor

de datum van de aangifte. De deskundigenverklaring bevat het oordeel dat de overtuiging van degene op wie de aangifte betrekking heeft dat hij tot het andere geslacht behoort dan in de akte van geboorte is vermeld, als van blijvende aard is te beschouwen gelet op daarbij te vermelden feiten of omstandigheden.

Artikel 28b

1. Indien aan artikel 28a is voldaan, voegt de ambtenaar van de burgerlijke stand aan de akte van geboorte een latere vermelding toe van wijziging van het geslacht. Artikel 27 is van overeenkomstige toepassing.
2. In het in de eerste zin van het eerste lid bedoelde geval kan de ambtenaar van de burgerlijke stand desverzocht tevens overgaan tot wijziging van de voornamen van degene op wie de aangifte betrekking heeft.
3. In het geval bedoeld in artikel 28, eerste lid, tweede zin, schrijft de ambtenaar van de burgerlijke stand van de gemeente 's-Gravenhage de akte van geboorte tevens in het register van geboorten van die gemeente in.

Artikel 28c

1. De wijziging van de vermelding van het geslacht in de akte van geboorte heeft haar gevolgen, die uit dit boek voortvloeien, vanaf de dag waarop de ambtenaar van de burgerlijke stand aan de akte van geboorte een latere vermelding van wijziging van het geslacht toevoegt. Dit tijdstip geldt eveneens voor de wijziging van de voornamen, bedoeld in artikel 28b, tweede lid.
2. De wijziging van de vermelding van het geslacht laat de op het in het eerste lid genoemde tijdstip bestaande familierechtelijke betrekkingen en de daaruit voortvloeiende op dit boek gegronde rechten, bevoegdheden en verplichtingen onverlet.
3. Indien de betrokkene na de wijziging van de vermelding van het geslacht een kind verwekt dan wel een kind baart, wordt voor de toepassing van titel 11 en hetgeen daaruit voortvloeit uitgegaan van het geslacht dat deze voor de wijziging had.

ARTIKEL II

De Wet gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens wordt als volgt gewijzigd:

1. In artikel 37, vierde lid, komt 'in verband met een rechterlijke last tot wijziging van de vermelding van het geslacht in de geboorteakte' te luiden: in verband met een wijziging van de vermelding van het geslacht in de geboorteakte.
2. In artikel 81, derde lid, komt 'in verband met een rechterlijke last tot wijziging van de vermelding van het geslacht in de akte van geboorte' te luiden: in verband met een wijziging van de vermelding van het geslacht in de akte van geboorte.

ARTIKEL III

1. Gerechtelijke procedures als bedoeld in afdeling 13 van titel 4 van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek, zoals deze afdeling tot het tijdstip van inwerkingtreding

van deze wet luidde en waarin op dat tijdstip nog niet onherroepelijk is beslist, kunnen ook na dat tijdstip geheel worden afgedaan op de voet van bedoelde afdeling.

2. Het voorschrift inzake de last tot wijziging van de vermelding van het geslacht, vermeld in artikel 20, eerste lid, aanhef en onder a, van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek, zoals deze bepaling luidde tot het tijdstip van inwerkingtreding van deze wet, blijft van kracht met betrekking tot rechterlijke uitspraken waarvan om reden van het nog niet verstreken zijn van de daar bedoelde termijn van drie maanden de last tot wijziging van de vermelding van het geslacht nog niet kon worden uitgevoerd, alsmede ten aanzien van gerechtelijke procedures die met toepassing van het eerste lid zijn voortgezet.

3. Het voorschrift inzake de last tot wijziging van de vermelding van het geslacht, vermeld in artikel 37, vierde lid, en artikel 81, derde lid, van de Wet gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens, zoals deze bepalingen luiden tot het tijdstip van inwerkingtreding van deze wet, blijft van kracht met betrekking tot de last tot wijziging die is gegeven voor dat tijdstip, alsmede in geval de gerechtelijke procedure met toepassing van het eerste lid is voortgezet.

ARTIKEL IV

Deze wet treedt in werking op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip.

Lasten en bevelen, dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst, en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren, die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie,

- 1 Wat is de considerans van het wetsvoorstel?
- 2 Welke wetten komen volgens dit wetsvoorstel in aanmerking voor een wijziging?
- 3 In het artikel uit het *NRC Handelsblad* staat dat er na de wetswijziging nog maar twee eisen zullen zijn om het geslacht te laten veranderen in de geboorteakte: een verklaring van een deskundige arts of psycholoog die beoordeelt of je echt de blijvende wens hebt om van geslacht te veranderen en een wijziging van de geboorteakte bij de burgerlijke stand van de gemeente. Is deze informatie juist? Zo ja, in welk(e) wetsartikel(en) in het wetsvoorstel zijn deze twee eisen dan opgenomen?
- 4 In het krantenartikel staat ook dat iedereen van 16 jaar of ouder in aanmerking komt om het geslacht te laten veranderen in de geboorteakte. In welk wetsartikel in het wetsvoorstel is deze leeftijdsgrens opgenomen? Noem, indien van toepassing, ook het betreffende lid.
- 5 Van welk geslacht moet volgens het wetsvoorstel worden uitgegaan indien een persoon na de wijziging van het geslacht in de geboorteakte een kind verwekt of baart? Uit welk wetsartikel in het wetsvoorstel blijkt dit? Noem, indien van toepassing, ook het betreffende lid.
- 6 Zoek in je wettenbundel op of de leeftijdsgrens van 16 jaar nog steeds geldend recht is.

- 7 Ontleed de eerste volzin van artikel 28, lid 1 dat in het wetsvoorstel is opgenomen. Geef daarbij aan of de rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen alternatief of cumulatief zijn aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van hoofdstuk 2 van dit boek.

Praktijkoefening 9

Lees het artikel en de Kamerstukken en beantwoord de bijbehorende vragen.

Coalitie wil geen uitbreiding proeftijd voor werknemers⁵⁹

Nu.nl, 30 januari 2019

Coalitiepartijen VVD, CDA, D66 en ChristenUnie willen niet dat de proeftijd voor werknemers die ergens aan het werk gaan, wordt uitgebreid naar vijf maanden. De huidige twee maanden proeftijd is lang genoeg, vinden ze.

Dat bevestigen de parlementariërs van de vier regeringspartijen aan NU.nl na berichtgeving van het AD. Het kabinet wil vaste banen aantrekkelijker maken en flexibel werk, zoals tijdelijke contracten, terugdringen.

In de nieuwe arbeidswet van minister Wouter Koolmees (Sociale Zaken) zijn daarvoor een aantal maatregelen genomen. 'Voor werkgevers is het

een grote stap om een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd aan te bieden, zeker als ze de werknemer niet kennen', staat er in de toelichting van de wet.

Om 'deze drempel' voor werkgevers en werknemers te verlagen, wordt in de arbeidswet van Koolmees voorgesteld om de proeftijd te verlengen.

Maar dat onderdeel kreeg veel kritiek van werknemersorganisaties en deskundigen. Vakbond de FNV vreest dat hier misbruik van kan worden gemaakt door werkgevers. 'Werknemers kunnen tot op de laatste dag zonder reden op straat worden gezet', liet de vakcentrale al eerder weten.

Ook de Raad van State, het belangrijkste adviesorgaan van de regering, zette vraagtekens bij onder meer dit punt.

Coalitie ‘niet getrouwd’ met de maatregel

Tot dat inzicht komen de coalitiepartijen nu ook. ‘Het is inderdaad de vraag of de potentiële kanssen opwegen tegen de risico’s op misbruik’, zegt CDA-Kamerlid Pieter Heerma.

Eppo Bruins van de ChristenUnie laat weten kritisch te zijn op een proeftijd van vijf maanden. ‘Ik weet dat de andere drie ook niet getrouwd zijn met deze maatregel’, zegt Bruins over zijn coalitiecollega’s VVD, D66 en CDA.

De coalitiepartijen onderschrijven het doel van de wet: een vaste baan eerder binnen handbereik. ‘Daarvoor hebben we reeks maatregelen, maar bij deze zijn twijfels of het gaat werken’, zegt VVD’er Dennis Wiersma.

Dat de coalitie het oneens is met de verlenging van de proeftijd, betekent niet dat ze de hele wet niet steunen.

In de arbeidswet wordt onder andere voorgesteld om het ontslagrecht te versoepelen, de ontslagvergoeding aan te passen en het aantal tijdelijke contracten die werkgevers achter elkaar mogen geven uit te breiden.

(...)

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2018-2019

35 074 Wijziging van Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek, de Wet allocatie arbeidskrachten door intermediairs, de Wet financiering sociale verzekeringen en enige andere wetten om de balans tussen vaste en flexibele arbeidsovereenkomsten te verbeteren (Wet arbeidsmarkt in balans)

Nr. 2 VOORSTEL VAN WET

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenselijk is om Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek, de Wet allocatie arbeidskrachten door intermediairs, de Wet financiering sociale verzekeringen en enige andere wetten te wijzigen om een nieuwe ontslaggrond in te voeren, de mogelijkheden om een flexibele arbeidsovereenkomst aan te gaan te verruimen waar de aard van het werk dit vereist, de proeftijd te verlengen, de transitievergoeding voor langdurige arbeidsovereenkomsten te verlagen en tegelijkertijd vanaf de eerste dag recht op transitievergoeding te laten ontstaan, regels te stellen ter voorkoming van permanente beschikbaarheid van werknemers met oproepcontracten, te bewerkstelligen dat concurrentie op arbeidsvoorwaarden bij payrolling wordt voorkomen, een WW-premie in te voeren waarvan de hoogte afhankelijk is van de contractvorm en de sectorpremies af te schaffen, teneinde de balans tussen vaste en flexibele

arbeidsovereenkomsten te verbeteren; Zo is het dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ARTIKEL I. WIJZIGING VAN BOEK 7 VAN HET BURGERLIJK WETBOEK

Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek wordt als volgt gewijzigd:

A

In artikel 626, tweede lid, wordt 'alsmede de overeengekomen arbeidsduur' vervangen door 'de overeengekomen arbeidsduur, of er sprake is van een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd die schriftelijk is aangegaan, en of sprake is van een oproepovereenkomst als bedoeld in artikel 628a, lid 9 en 10'.

B

Artikel 628a wordt als volgt gewijzigd:

1. In het eerste lid wordt 'indien de omvang van de arbeid niet of niet eenduidig is vastgelegd' vervangen door 'indien sprake is van een oproepovereenkomst'.

2. Onder vernummering van het tweede lid tot elfde lid worden de volgende leden ingevoegd:

2. Indien sprake is van een oproepovereenkomst, kan de werknemer door de werkgever niet verplicht worden aan de oproep om arbeid te verrichten gehoor te geven, indien de werkgever de tijdstippen waarop de arbeid moet worden verricht niet ten minste vier dagen van tevoren schriftelijk of elektronisch aan de werknemer bekendmaakt.

3. Indien sprake is van een oproepovereenkomst en de werkgever binnen vier dagen voor de aanvang van het tijdstip van de arbeid de oproep om arbeid te verrichten ten dele dan wel volledig intrekt of de tijdstippen wijzigt, heeft de werknemer recht op het loon waarop hij aanspraak zou hebben indien hij de arbeid overeenkomstig de oproep zou hebben verricht. De oproep om arbeid te verrichten wordt schriftelijk of elektronisch ingetrokken of gewijzigd.

4. De termijn van vier dagen, bedoeld in de leden 2 en 3, kan bij collectieve arbeidsovereenkomst of bij regeling door of namens een daartoe bevoegd bestuursorgaan worden verkort, mits de termijn niet korter is dan 24 uur.

5. Indien sprake is van een oproepovereenkomst, doet de werkgever steeds als de arbeidsovereenkomst 12 maanden heeft geduurd binnen een maand schriftelijk of elektronisch een aanbod voor een vaste arbeidsomvang, die ten minste gelijk is aan de gemiddelde omvang van de arbeid in die voorafgaande periode van 12 maanden, waarbij niet op grond van artikel 628, lid 5 of lid 7, ten nadele van de werknemer wordt afgeweken van artikel 628, lid 1. De termijn voor aanvaarding van het aanbod bedraagt ten minste een maand. Voor de berekening van de periode van 12 maanden worden arbeidsovereenkomsten, die elkaar met tussenpozen van ten hoogste zes maanden hebben opgevolgd, samengeteld.

6. Het eerdere aanbod, dat de werkgever aan de werknemer heeft gedaan, op grond van lid 5, geldt ook voor arbeidsovereenkomsten die elkaar met tussenpozen van ten hoogste zes maanden opvolgen.

7. De leden 5 en 6 zijn van overeenkomstige toepassing op elkaar opvolgende arbeidsovereenkomsten tussen een werknemer en verschillende werkgevers, die, ongeacht of inzicht bestaat in de hoedanigheid en geschiktheid van de werknemer, ten aanzien van de verrichte arbeid redelijkerwijze geacht moeten worden elkaars opvolger te zijn.

8. Gedurende de periode waarin de werkgever de verplichting, bedoeld in lid 5 of 6, niet is nagekomen, heeft de werknemer recht op loon over de arbeidsomvang, bedoeld in lid 5.

9. Van een oproepovereenkomst als bedoeld in dit artikel is sprake indien:

a. de omvang van de arbeid niet is vastgelegd als één aantal uren per tijdseenheid van:

1°. ten hoogste een maand; of

2°. ten hoogste een jaar en het recht op loon van de werknemer gelijkmatig is gespreid over die tijdseenheid; of

b. de werknemer op grond van artikel 628, lid 5 of lid 7, geen recht heeft op het naar tijdruimte vastgestelde loon, indien hij de overeengekomen arbeid niet heeft verricht.

10. Bij algemene maatregel van bestuur kunnen nadere regels worden gesteld over wanneer sprake is van een oproepovereenkomst, waarbij tevens kan worden bepaald dat bepaalde arbeidsovereenkomsten niet worden beschouwd als een oproepovereenkomst als bedoeld in dit artikel.

C

Artikel 652 wordt als volgt gewijzigd:

1. In het derde lid wordt 'twee maanden' vervangen door 'vijf maanden'.

2. Het vierde en vijfde lid komen te luiden:

4. Bij het aangaan van een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd kan een proeftijd worden overeengekomen van ten hoogste:

a. een maand, indien de overeenkomst is aangegaan voor langer dan zes maanden maar korter dan twee jaren;

b. drie maanden, indien de overeenkomst is aangegaan voor twee jaren of langer.

5. Bij het aangaan van een opvolgende arbeidsovereenkomst tussen een werknemer en dezelfde werkgever, die duidelijk andere vaardigheden of verantwoordelijkheden van de werknemer eist dan de vorige arbeidsovereenkomst, bedraagt de proeftijd, in afwijking van de leden 3 en 4, onderdeel b, ten hoogste twee maanden.

3. Onder vernummering van het zevende en achtste lid tot achtste en negende lid wordt een lid ingevoegd, luidende:

7. Er kan geen proeftijd worden overeengekomen indien de arbeidsovereenkomst:

a. is aangegaan voor ten hoogste zes maanden;

b. een opvolgende arbeidsovereenkomst betreft tussen een werknemer en dezelfde werkgever, tenzij die overeenkomst duidelijk andere vaardigheden of verantwoordelijkheden van de werknemer eist dan de vorige arbeidsovereenkomst; of

c. een opvolgende arbeidsovereenkomst betreft tussen een werknemer en een andere werkgever die ten aanzien van de verrichte arbeid redelijkerwijze geacht moet worden de opvolger van de vorige werkgever te zijn.

4. In het achtste lid (nieuw) wordt 'leden 5, onderdeel a' vervangen door 'leden 4, onderdeel a'.

5. Het negende lid (nieuw) komt te luiden:

9. Elk beding in strijd met dit artikel is nietig.

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2018-2019

35 074 Wijziging van Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek, de Wet allocatie arbeidskrachten door intermediairs, de Wet financiering sociale verzekeringen en enige andere wetten om de balans tussen vaste en flexibele arbeidsovereenkomsten te verbeteren (Wet arbeidsmarkt in balans)

Nr. 3 MEMORIE VAN TOELICHTING

ALGEMEEN DEEL

Hoofdstuk 1. Inleiding

De arbeidsmarkt moet zekerheid en kansen bieden aan iedereen. Met de invoering van de Wet werk en zekerheid (Wwz) zijn stappen gezet om flexibele werknemers meer zekerheid te bieden, het ontslagrecht eenduidiger, eenvoudiger en goedkoper te maken en de WW activerender te maken. Onderhoud aan de regelingen op het terrein van flexibele arbeid, het ontslagrecht en de WW is echter noodzakelijk om een nieuwe balans aan te brengen tussen zekerheid en kansen binnen de arbeidsovereenkomst, een balans die past bij deze tijd. De huidige vormgeving van de arbeidsmarkt knelt in de visie van het kabinet voor werkgevers én werknemers. Het systeem van arbeidsverhoudingen slaagt er onvoldoende in om werkgevers en werknemers te ondersteunen bij het aangaan van een arbeidsrelatie die aansluit bij hun behoeften en de aard van het werk. Door de kosten en risico's die verbonden zijn aan het vaste contract zijn werkgevers nu vaak terughoudend om werknemers in vaste dienst te nemen. Voor werkenden zijn de kansen op de arbeidsmarkt ongelijk verdeeld, waarbij het perspectief op een vast contract voor kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt vaak ver weg is.

Dit voorstel lost vanzelfsprekend niet alle knelpunten over de volle breedte van de arbeidsmarkt op, maar neemt wel noodzakelijke stappen op het terrein van het arbeidsovereenkomstenrecht en de WW die bijdragen aan het bewerkstelligen van een nieuwe balans op de arbeidsmarkt. Dit voorstel maakt onderdeel uit van een breder pakket van maatregelen die er gezamenlijk op zijn gericht om de balans op de arbeidsmarkt te verbeteren. Het gaat hierbij onder andere om de aangekondigde maatregelen rond de positie van zelfstandigen, de verplichtingen van werkgevers in verband met arbeidsongeschiktheid en ziekte en het stimuleren van een leven lang ontwikkelen. Daarnaast stelt het kabinet een adviescommissie in om onderzoek te doen naar en advies te geven over de fundamentele vragen over de toekomst van de regulering van werk. De samenhang tussen dit voorstel en het bredere pakket aan maatregelen wordt in het vervolg van deze memorie nader toegelicht.

Het doel van voorliggend voorstel is om de kosten- en risicoverschillen tussen contractvormen te verminderen, zodat flexibel werk wordt gebruikt waar de aard van het werk daarom vraagt en niet alleen omdat het een kostenvoordeel oplevert. Negatieve effecten van specifieke vormen van flexibele arbeid, zoals onzekerheid over werk en inkomen en afwenteling van kosten en risico's, worden beperkt of beprijsd. Ook beoogt de regering het aangaan van een vast contract aantrekkelijker te maken voor werkgevers, zodat voor werkenden meer perspectief op zekerheid ontstaat. Daarom worden in dit wetsvoorstel voorstellen gedaan om de wetgeving op het terrein van flexibele arbeid en het ontslagrecht te herzien. Bovendien wordt het aanbieden van een vast contract aantrekkelijker gemaakt door de WW-premie voor vaste contracten lager vast te stellen dan voor tijdelijke contracten.

(...)

3.3 Proeftijd

3.3.1 Beschrijving huidige systeem

De proeftijd is een instrument voor werkgevers en werknemers om bij het aangaan van een arbeidsovereenkomst een inschatting te maken van elkaars hoedanigheden, van de aard van de te verrichten arbeid en van de geschiktheid van de werknemer voor de bedongen arbeid. In deze periode heeft de werknemer weinig arbeidsrechtelijke bescherming en geldt er geen opzegtermijn zodat werkgever en werknemer gemakkelijk de arbeidsovereenkomst kunnen beëindigen als blijkt dat de werknemer niet geschikt is voor de arbeid of als de werknemer de baan niet passend vindt. Onder het huidige recht geldt dat bij het aangaan van een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd of een meerjarige arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd (twee jaren of langer) een proeftijd overeengekomen kan worden van maximaal twee maanden. Bij een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd van langer dan zes maanden maar korter dan twee jaren geldt een proeftijd van maximaal een maand. Bij een arbeidsovereenkomst die is aangegaan voor ten hoogste zes maanden kan geen proeftijd overeengekomen worden.

3.3.2 Knelpunten

Voor werkgevers kan er een belemmering zijn om werknemers direct een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd aan te bieden, omdat nog niet of niet voldoende duidelijk is of de werknemer geschikt is voor de arbeid. Werkgevers zijn hierin terughoudend mede gezien de arbeidsrechtelijke bescherming van de werknemer bij een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd.

Met een langere proeftijd wordt het direct aangaan van een contract voor onbepaalde tijd of een contract voor bepaalde tijd van twee jaren of langer aantrekkelijker voor werkgevers. Een werkgever heeft langer de tijd om te beoordelen of de werknemer beschikt over de gevraagde capaciteiten om het werk uit te oefenen. De werknemer is gebaat bij het direct aangaan van een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd in plaats van eerst een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd en vervolgens een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd. Het voorkomt langere periodes van onzekerheid voor de werknemer.

3.3.3 Voorgestelde regeling

In het onderhavige wetsvoorstel wordt het mogelijk gemaakt in bepaalde gevallen een langere proeftijd overeen te komen. In de eerste plaats wordt het mogelijk gemaakt een proeftijd van vijf maanden overeen te komen bij het aangaan van een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd als deze de eerste arbeidsovereenkomst is tussen partijen. Dit maakt het voor werkgevers aantrekkelijker om direct een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd aan te gaan in plaats van eerst een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd en vervolgens een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd. Daarnaast wordt het mogelijk om bij een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd van twee jaar of langer een proeftijd van drie maanden overeen te komen, indien partijen niet eerder een arbeidsovereenkomst hebben gesloten. Dit om te bevorderen dat een meerjarig tijdelijk contract direct wordt aangegaan.

Voorkomen van misbruik

Misbruik van het proeftijdbeding kan in strijd zijn met het goed werkgeverschap en tot aansprakelijkheid van de werkgever leiden.¹²⁵ Om misbruik van het proeftijdbeding te voorkomen wordt er een aantal maatregelen voorgesteld. Voorkomen dient te worden dat de verlengde proeftijd feitelijk fungeert als een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd. Zo zou de werkgever in plaats van een tijdelijk contract van zes maanden (waarin geen proeftijd kan worden overeengekomen) een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd met een proeftijd van vijf maanden kunnen aangaan, de arbeidsovereenkomst na vier maanden en dertig dagen onverwijld kunnen opzeggen en daarna (als sprake is van duidelijk andere vaardigheden of verantwoordelijkheden) weer een nieuwe arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd kunnen aanbieden inclusief een proeftijd van vijf maanden. Dit wordt onwenselijk geacht. Geregeld wordt daarom dat de mogelijkheid tot het aanbieden van een arbeidsovereenkomst met een proeftijd van vijf maanden slechts éénmalig mogelijk is, namelijk indien een werkgever en een werknemer voor het eerst met elkaar een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd aangaan. Bij een opvolgende arbeidsovereenkomst kan alleen een

proeftijd worden overeengekomen als er andere vaardigheden of verantwoordelijkheden van de werknemer verlangd worden dan in de voorgaande arbeidsovereenkomst (ongeacht een tussenpoos). Afhankelijk van het soort contract kan dan bij een opvolgende arbeidsovereenkomst een proeftijd worden aangegaan van ten hoogste twee maanden (bij een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd) of één of twee maanden (bij een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd respectievelijk korter dan twee jaar of van twee jaar of langer). Hiermee wordt bewerkstelligd dat de langere proeftijd alleen geldt voor de eerste arbeidsovereenkomst die werkgever en werknemer met elkaar aangaan. Daarnaast wordt voorgesteld de ketenbepaling aan te passen, zodat een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd die wordt opgezegd in de proeftijd ook meetelt voor de 'keten'. Als een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd wordt opgezegd tijdens de proeftijd telt deze mee voor de ketenbepaling indien deze volgt op of voorafgaat aan een (met een tussenpoos van ten hoogste zes maanden) tussen dezelfde partijen gesloten arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd. Het is niet mogelijk om hiervan ten nadele van de werknemer af te wijken.

¹²⁵ HR 13 januari 1995, JAR 1995/35 (Cotfried/ISS); HR 10 november 2000, JAR 2002/249 (Triple P/Tap); Hof Den Bosch 2 maart 2004, JAR 2007/70 (Inter Planet); Rb. Amsterdam 10 januari 1996, Prg. 1997, 4689 (Van Lingen/Biekman); Pres. Rb. Dordrecht 5 februari 1987, KG 1987, 108 (Bonneur/Siva).

- 1 In het krantenartikel wordt aangegeven dat de coalitiepartijen vooral kritiek hebben op de voorgestelde verlenging van de proeftijd van twee maanden naar vijf maanden. Welk wetsartikellid van het BW wordt, gezien het wetsvoorstel, gewijzigd om een proeftijd van vijf maanden in te voeren?
- 2 In het krantenartikel wordt geschreven over 'de nieuwe arbeidswet'. Hoe heet het wetsvoorstel officieel?
- 3 Welke drie redenen voert de regering aan dat de huidige vormgeving van de arbeidsmarkt knelt voor werkgevers en werknemers? Markeer deze redenen in het betreffende Kamerstuk.
- 4 Welke drie doelen beoogt de regering met het wetsvoorstel? Markeer deze doelen in het betreffende Kamerstuk.
- 5 Wat zijn volgens de regering de knelpunten van het huidige systeem van de proeftijd? Markeer de relevante passages in het betreffende Kamerstuk.
- 6 In het krantenartikel staat dat de FNV vreest voor misbruik van werkgevers indien de proeftijd wordt verlengd naar vijf maanden. Met welke drie maatregelen denkt de regering dit misbruik te kunnen voorkomen? Markeer deze maatregelen in het betreffende Kamerstuk.
- 7 De verlenging van de proeftijd van twee maanden naar vijf maanden is uiteindelijk niet ingevoerd in het BW. Zoek via **Overheid.nl** of **Officiële bekendmakingen.nl** op wanneer en op welke wijze, namelijk door intrekking van het wetsvoorstel door de regering of door een door de Kamer aangenomen amendement, deze 'niet-invoering' heeft plaatsgevonden.

Praktijkoefening 10

Lees het Kamerstuk en beantwoord de bijbehorende vragen.

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2017-2018

- 34 967** **Wijziging van de Wet arbeid en zorg en enige andere wetten in verband met het geboorteverlof en het aanvullend geboorteverlof teneinde bij te dragen aan de ontwikkeling van de band tussen de partner van de moeder en het kind en tevens de positie van vrouwen op de arbeidsmarkt te vergroten alsmede uitbreiding van het adoptie- en pleegzorgverlof (Wet invoering extra geboorteverlof)**

Nr. 3 MEMORIE VAN TOELICHTING

In het regeerakkoord Vertrouwen in de toekomst is een substantiële verlenging van het (niet-overdraagbare) kraamverlof voor partners opgenomen. Dit levert een positieve bijdrage aan de ontwikkeling van de band tussen de partner en zijn of haar kind. Een ruimer kraamverlof vergroot tevens de kansen van vrouwen op de arbeidsmarkt, omdat er minder verschil zit in de duur van verlof voor beide ouders. Het voorliggende wetsvoorstel geeft hieraan uitwerking. Tevens draagt het wetsvoorstel bij aan het ontstaan van een meer evenwichtige balans in de verdeling van arbeid en zorgtaken tussen de partners in het huishouden. Naarmate zorgtaken meer gelijk verdeeld worden tussen de partners, ontstaat er voor vrouwen, die nu nog het grootste deel van de zorg voor de kinderen en het huishouden op zich nemen, meer ruimte om zich verder te ontwikkelen en hun arbeidsduur op peil te houden. Als de partners, veelal mannen, meer deelnemen aan de zorg, bevordert dat hun band met het kind.

(...)

I Verlof in verband met geboorte*a. Voorgeschiedenis*

In Nederland hebben werknemers die echtgeno(o)t(e) of geregistreerde partner van de moeder zijn, ongehuwd met haar samenwonen of haar kind hebben erkend (hierna: partners) sinds 1 december 2001 recht op 2 dagen betaald kraamverlof op grond van de Wet arbeid en zorg (hierna: Wazo, artikel 4:2). Voor die datum was het kraamverlof al in vele CAO's geregeld. De 2 dagen verlof worden betaald door de werkgever. Het gaat hierbij om een ongeclausuleerd recht, de werknemer kan die dagen – binnen 4 weken nadat het kind thuis is – naar eigen inzicht opnemen. Verlof vanwege de geboorte van een kind is zo essentieel voor de werknemer dat er naar de mening van de toenmalige regering geen belemmering voor opname mocht bestaan. Voor het kraamverlof is destijds gekozen voor een loondoorbetalingsverplichting voor de werkgever.

De duur van het kraamverlof is al langere tijd onderwerp van discussie. Deze discussie speelde onder andere in 2014 bij de parlementaire behandeling van de Wet van 17 december 2014, houdende modernisering regelingen voor verlof en arbeidstijden (Stb. 2014, 565). Een verlenging van de duur van het kraamverlof werd toen van regeringszijde ontraden, omdat vanwege de economische crisis een financiële vergoeding tijdens de verlofperiode ten laste van werkgevers of de overheid niet opportuun werd geacht. Wel werd een onvoorwaardelijk recht op 3 dagen ouderschapsverlof ingevoerd. Doel van deze bepaling was om het opnemen van langer verlof mogelijk te maken en daarmee, binnen de economische situatie van destijds, een principiële stap te zetten; het is gebruikelijk dat de partner een week thuis kan zijn na de geboorte van het kind.

Op 29 november 2016 heeft de toenmalige regering een voorstel ingediend om het kraamverlof uit te breiden met 3 dagen, gedurende welke de werknemer een

uitkering van het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen (hierna: UWV) zou ontvangen ter hoogte van zijn dagloon. De regering stelde zich hierbij – opnieuw – op het standpunt dat de geboorte van een kind een zo belangrijk moment is in het leven van ouders, dat werknemers die een kind krijgen onder alle omstandigheden in staat moeten worden gesteld om na de geboorte van het kind enige tijd vrij te nemen. De toenmalige regering achtte het wenselijk dat voor alle partners het opnemen van 5 dagen betaald kraamverlof het uitgangspunt zou worden en dat er geen financiële belemmeringen zouden zijn om dit verlof op te nemen. Dat wetsvoorstel is na de verkiezingen van 22 maart 2017 controversieel verklaard en op 22 december 2017 ingetrokken in afwachting van het onderhavige wetsvoorstel, dat een uitwerking vormt van de voorstellen uit het regeerakkoord.

De regering overweegt ook de invoering van geboorteverlof in Caribisch Nederland. In het onderhavige wetsvoorstel is dit nog niet opgenomen, omdat het nader overleg vergt met de betrokken partijen in Caribisch Nederland. De consultatie wordt de komende maanden verder ter hand genomen in het kader van de sociaaleconomische agenda Caribisch Nederland.

b. Verruiming geboorteverlof

Het thans voorliggende wetsvoorstel invoering extra geboorteverlof (WIEG) beoogt een verruiming van het verlof, namelijk van de huidige 2 dagen met loon- doorbetaling naar eenmaal de wekelijkse arbeidsduur met loon- doorbetaling en aanvullend 5 maal de wekelijkse arbeidsduur verlof, op te nemen binnen 6 maanden na de geboorte van het kind. Voor het aanvullend verlof bestaat recht op een uitkering van het UWV ter hoogte van 70% van het dagloon (tot 70% van het maximum dagloon) voor ten hoogste 5 weken. Het recht op dit aanvullende geboorteverlof kan slechts genoten worden indien eerst het geboorteverlof van eenmaal de wekelijkse arbeidsduur met loon- doorbetaling door de werkgever is genoten. ‘Inruilen’ van de periode van geboorteverlof met volledige loon- doorbetaling door de werkgever voor een verlofperiode waarbij de kosten collectief gefinancierd worden via de Aof-premie doet afbreuk aan het uitgangspunt dat de eerste week verlof voor rekening van de ‘eigen’ werkgever is. Bovendien wordt gedurende deze eerste week het loon volledig doorbetaald. In de 5 weken aanvullend geboorteverlof is sprake van loonderving, omdat de uitkering is vastgesteld op 70% van het dagloon en daarmee de loonderving niet volledig compenseert. Het creëren van de mogelijkheid om het geboorteverlof met loon- doorbetaling niet op te nemen, maar in plaats daarvan aanvullend geboorteverlof met uitke- ring te genieten, past niet bij het uitgangspunt dat geen financiële belemmering mag bestaan voor de opname van eenmaal de wekelijkse arbeidsduur geboorte- verlof. Tenslotte geldt dat deze week geboorteverlof met loon- doorbetaling ge- heel wordt vastgesteld naar de wens van de werknemer, terwijl met betrekking tot de vijf weken aanvullend geboorteverlof de werkgever wegens zwaarwegend bedrijfs- of dienstbelang – het verlof na overleg met de werknemer anders kan inroosteren. Om deze redenen – de wijze van financiering van het verlof, de af- wezigheid van financiële belemmeringen en de vrijheid voor de werknemer om

het verlof naar eigen wensen in te roosteren – dient het verlof in de aangegeven volgorde te worden opgenomen.

In de artikelsgewijze toelichting op artikel I, onderdeel C, is aangegeven waarom wordt uitgegaan van de dag na de bevalling en niet langer van het uitgangspunt dat het verlof kan worden opgenomen nadat het kind feitelijk op hetzelfde adres als de moeder woont.

Voor de financiering van het (aanvullend) geboorteverlof is aangesloten bij het huidige systeem met loondoorbetaling door de werkgever. Voor de eerste week geboorteverlof geldt dat het loon door de werkgever volledig wordt doorbetaald. Met het oog op de positie van het midden- en kleinbedrijf geldt dat de financiering van de uitkering voor het aanvullende geboorteverlof plaatsvindt via de premies voor het Algemeen arbeidsongeschiktheidsfonds (Aof). De kosten worden dan door alle werkgevers gedeeld.

Nu wordt voorgesteld de periode waarbinnen het verlof kan worden genoten te verruimen tot 6 maanden na de dag van bevalling, voldoet de term kraamverlof niet meer. Kraamverlof wordt immers geassocieerd met de periode direct na de bevalling. Dit is niet passend bij de ruimere periode waarbinnen het nieuwe verlof kan worden opgenomen. De regering heeft derhalve gekozen voor de term geboorteverlof, waarmee duidelijk wordt dat het verlof genoten kan worden naar aanleiding van de geboorte van een kind. De eerste periode met loondoorbetalingsverplichting wordt aangeduid als geboorteverlof, de periode met een uitkering van het UWV als aanvullend geboorteverlof.

c. Doelstellingen

De regering acht een wettelijk recht op (gedeeltelijk) betaald geboorteverlof nodig om een substantiële stap vooruit te zetten en een concrete stimulans te geven aan het bereiken van een betere participatie van partners bij de zorg en opvoeding van hun kind, aan het bevorderen van de arbeidsparticipatie van vrouwen en aan het bereiken van een meer evenwichtige verdeling van arbeid- en zorgtaken tussen de partners.

Deze doelstellingen zijn nauw verbonden met de positie van vrouwen op de Nederlandse arbeidsmarkt. De Nederlandse arbeidsmarkt staat bekend om het anderhalfverdienersmodel met een groot verschil in de arbeidsduur tussen mannen en vrouwen. Zo werken vrouwen gemiddeld 27 uur per week en slechts in 26% in voltijd. Mannen werken vaak voltijds (73%) of in grote deeltijdbanen. Mannen werken gemiddeld 38 uur per week. Een belangrijke verklaring voor het verschil in uren is de ongelijke verdeling van zorgtaken. Bij stellen zonder kinderen werken vrouwen vaak al minder uren dan mannen, maar het verschil in arbeidsduur neemt toe wanneer er kinderen komen. Het gemiddelde aantal uren dat moeders werken neemt na de geboorte van het eerste kind met vijf uur af en daalt verder na de eerste verjaardag. Bij gezinnen met meer kinderen ligt de arbeidsduur gemiddeld nog iets lager. Moeders besteden ongeveer twee keer zoveel tijd aan de zorg voor kinderen en het huishouden dan vaders. Zodra kinderen ouder worden herstelt het aantal uren werk van vrouwen maar in beperkte

mate. Ook op latere leeftijd blijft er een aanzienlijk verschil in arbeidsduur tussen mannen en vrouwen. De economische zelfstandigheid van vrouwen (20–64 jaar, excl. scholieren en studenten) ligt met 59,1% een stuk lager dan die van mannen uit die leeftijdsgroep (78,7%). De regering vindt deze situatie onwenselijk.

Onderzoek toont aan dat partners die direct na de geboorte van hun kind verlof nemen, over het algemeen later meer betrokken zijn bij de opvoeding. Een vroege betrokkenheid van de ‘andere’ ouder bij de zorg en opvoeding draagt in positieve zin bij aan de ontwikkeling van het kind. Ook voor de partners zelf worden positieve effecten gerapporteerd; partners die meer betrokken zijn bij hun kinderen, zijn over het algemeen meer tevreden met hun leven en gezonder. Voor de pas bevallen moeder is het positief dat haar partner haar kan bijstaan na de bevalling. Veel landen hebben dan ook een regeling die voorziet in verlof voor de partners van vrouwen die net een kind hebben gekregen. Deze regelingen variëren van enkele dagen tot meerdere maanden.

Met het oog op deze doelstellingen, de positieve effecten voor de partner en het kind en op de verdeling van arbeid en zorgtaken binnen het gezin, is het geboorteverlof alleen toepasselijk in situaties waarin van een partner sprake is.

Met de verlenging van de verlofperiode tot 6 weken wordt het verschil in duur tussen het zwangerschaps- en bevallingsverlof voor vrouwen (16 weken) en het geboorteverlof voor de partner verminderd. Omdat er minder verschil zit in de duur van verlof voor beide ouders vergroot de uitbreiding van het geboorteverlof de kansen van vrouwen op de arbeidsmarkt; eventuele negatieve effecten op hun carrière van langdurige afwezigheid in samenhang met de geboorte van een kind en zorgtaken thuis zullen minder zwaar wegen nu ook mannen een ruime periode van verlof kunnen opnemen en meer betrokken zijn bij de dagelijkse zorgtaken voor het gezin. Dit en eerder genoemde onderzoeksgegevens ondersteunen de relatie tussen het onderhavige wetsvoorstel en de te bereiken beleidsdoelstellingen.

Met genoemde doelstellingen sluit de regering aan bij de maatschappelijke opvatting dat partners meer betrokken moeten en willen worden bij de zorg voor kinderen en ook meer ruimte krijgen om daarin zelf hun weg te vinden en samen met de moeder een goede en voor henzelf werkzame balans van arbeid- en zorgtaken opbouwen. De SER geeft deze opvatting weer in het advies ‘Optimalisering verlof na geboorte kind’. De SER geeft daarin aan dat verlof na de geboorte partners in staat stelt om na de geboorte meer te gaan zorgen en dat dit niet alleen van belang is voor de ontwikkeling van het kind, maar ook voor een meer gelijke verdeling van arbeid en zorg tussen partners. Een evenwichtiger verdeling van zorgtaken kan vrouwen tenslotte meer ruimte geven om actief te zijn op de arbeidsmarkt. Hierin voorziet het aanvullende geboorteverlof van 5 weken op te nemen binnen 6 maanden na de dag van bevalling. Met deze aanzienlijke uitbreiding van het geboorteverlof is een noodzakelijke en doeltreffende stap vooruit gezet ter bevordering van de band tussen ouders/partners en kind en van een modern evenwicht tussen arbeid- en zorgtaken voor hen.

Relevant hierbij is een conclusie uit de onlangs gereedgekomen evaluatie van de mogelijkheid om het bevallingsverlof na 6 weken op te delen en flexibel op te

nemen in een periode van 30 weken. Uit deze evaluatie bleek dat bijna de helft van de vrouwen, die het bevallingsverlof aaneensluitend en dus niet flexibel (zouden) opneemt, als eerste reden aangeeft dat zij het kind nog te jong vindt om het naar de kinderopvang te brengen. De introductie van het geboorteverlof stelt de partner in staat om thuis de zorg voor het kind op zich te nemen, zodat de moeder desgewenst na 6 weken bevallingsverlof haar werkzaamheden gedeeltelijk kan hervatten en in haar eigen tempo de overgang van verlof naar werk kan maken. Tevens is ruim 40% van de vrouwen van mening dat de mogelijkheid van flexibele opname van de laatste weken van het bevallingsverlof eraan bijdraagt dat vrouwen hun overeengekomen arbeidsduur op peil houden en aldus de arbeidsparticipatie ondersteunt.

Wanneer geboorteverlof wordt opgenomen als de moeder niet thuis is, is er sprake van solo-zorg. Onderzoek laat zien dat solo-zorg de moeder kan stimuleren om meer te werken. Bij solozorg is de partner alleen verantwoordelijk voor het kind. Dit ondersteunt de binding tussen partner en kind. De SER omschrijft dit als volgtijdelijkheid van de verlofopname en ziet dat als nader te onderzoeken optie om het effect van de verlofopname te optimaliseren. Hoewel de regering van mening is dat solozorg de doelstellingen van het wetsvoorstel verder kan ondersteunen, laat het de keuze aan de ouders; ouders moeten zelf vrij kunnen beslissen of en wanneer (aanvullend) geboorteverlof wordt opgenomen, zodat dit zo goed mogelijk aansluit bij hun persoonlijke situatie.

(...)

- 1 Hoe ziet de verruiming van het geboorteverlof er volgens de regering uit? Waar in de memorie van toelichting is dat antwoord te vinden?
- 2 In de memorie van toelichting staat de afkorting WIEG. Waar staat deze afkorting voor?
- 3 Wat zijn de doelstellingen van het wetsvoorstel? Markeer deze doelstellingen in de memorie van toelichting.
- 4 Wat geeft de Sociaal-Economische Raad (SER) in zijn advies aan over verlof na geboorte? Onderstreep de relevante passages in de memorie van toelichting.
- 5 Wat houdt volgens de memorie van toelichting solo-zorg in?

Praktijkoefening 11

Lees het krantenartikel en beantwoord de bijbehorende vragen.

Gebiedsverbod⁶⁰

Eindhovens Dagblad, 6 mei 2014

Sinds december kregen vijftien Eindhovenaren een gebiedsverbod opgelegd van de burgemeester. Ze mogen niet meer in het centrum komen. Hoe werkt dit eigenlijk?

1 Wat is een gebiedsverbod?

De gebiedsverboden die burgemeester Rob van Gijzel de afgelopen maanden oplegde, zijn verboden in het kader van de Overlastwet. Het zijn geen

straffen, maar preventieve maatregelen. Omdat het geen straffen zijn, kan de burgemeester ze opleggen.

Andere soorten gebiedsverboden zijn bijvoorbeeld die worden opgelegd aan pedoseksuelen die hun straf hebben uitgezeten en niet meer mogen komen in het gebied of de gemeente waar hun slachtoffers wonen.

Ook bij een vechtscheiding wordt weleens een gebiedsverbod opgelegd. Maar dit zijn gebiedsverboden van andere categorieën. Zij worden opgelegd door de officier van justitie, de strafrechter of de burgerlijke rechter.

En dan is er nóg een categorie gebiedsverboden. Die worden door de burgemeester ingezet bij een acute, dreigende ordeverstoring of bij een risico op een noodsituatie.

Bijvoorbeeld als vijandige voetbalsupporters onderweg zijn naar de stad of als een vliegtuigbom uit de Tweede Wereldoorlog ontmanteld moet worden.

2 Waarom is het overlast-gebiedsverbod ingesteld?

Om voortdurende, maatschappelijk onaanvaardbare overlast en verloedering te voorkomen.

De wet die burgemeesters het instrument van deze gebiedsverboden verschaft, werd van kracht in 2010. Toen was overlast van groepen voetbalhooligans de aanleiding. De wet heet dan ook officieel: Wet maatregelen bestrijding voetbalvandalisme en ernstige overlast. In de volksmond: Voetbalwet.

Maar omdat de overlast die hiermee bestreden en voorkomen kan worden veel breder is, is ‘Overlastwet’ een betere term.

3 Wat houdt een gebiedsverbod precies in?

Degene die een gebiedsverbod krijgt, heeft herhaaldelijk individueel of in een groep de openbare orde verstoord. Als aannemelijk is dat dit gedrag zich doorzet, kan de burgemeester een gebiedsverbod opleggen.

In Eindhoven zorgen de aanwezigheid en het gedrag van groepjes Antillianen, Afrikanen en andere personen ervoor dat mensen zich onveilig voelen in het centrumgebied aan de kant van het station, de Vestdijk en – in mindere mate – het Ca-

tharinaplein. Het gaat om veelal criminele jongeren en mannen die op straat aan het dealen zijn.

Degenen die een gebiedsverbod gekregen hebben, mogen zich drie maanden niet in het centrum vertonen. Die termijn kan nog drie keer met drie maanden verlengd worden.

4 Hoe werkt het in de praktijk?

Voordat aan iemand een gebiedsverbod wordt opgelegd, wordt zijn doopceel gelicht door drie disciplines: de politie (zet de overlastgegevens op een rij), de gemeente en partners (bekijken of er sprake is van een uitkering of inkomsten, of de persoon in kwestie een opleiding heeft en of er al een hulptraject gaande is of is geweest) en de officier van justitie (maakt – indien van toepassing – een lijstje van eerdere veroordelingen).

Vervolgens is het aan de burgemeester om al dan niet tot het opleggen van een gebiedsverbod over te gaan.

5 En als de persoon in kwestie het er niet mee eens is?

Dan kan hij bezwaar maken. De kwestie wordt dan voorgelegd aan de gemeentelijke bezwaarschriftencommissie. Die commissie geeft advies aan de burgemeester. Die hoeft dat advies niet over te nemen. Als de bezwaarmaker vindt dat het gebiedsverbod hangende de bezwaarprocedure moet worden opgeschort, kan hij een kort geding aanspannen. Dat is tot nu toe één keer gebeurd. De rechter honoreerde het verzoek van de bezwaarmaker toen niet. In Eindhoven lopen sinds december dus vijftien gebiedsverboden voor het centrum. Daarvoor is het zeven keer ingezet. Burgemeester Van Gijzel maakt veel gebruik van het instrument. In heel Amsterdam (bijna vier maal zo groot als Eindhoven) lopen ook vijftien ‘overlast-gebiedsverboden’.

- 1 Zoek op de site **Overheid.nl** de volgende drie parlementaire stukken op:
 - koninklijke boodschap bij Wijziging van de Gemeentewet en het Wetboek van Strafrecht ter aanscherping van de maatregelen ter bestrijding van voetbalvandalisme en ernstige overlast (33 882, nr. 1);
 - voorstel van wet bij Wijziging van de Gemeentewet en het Wetboek van Strafrecht ter aanscherping van de maatregelen ter bestrijding van voetbalvandalisme en ernstige overlast (33 882, nr. 2);
 - memorie van toelichting bij Wijziging van de Gemeentewet en het Wetboek van Strafrecht ter aanscherping van de maatregelen ter bestrijding van voetbalvandalisme en ernstige overlast (33 882, nr. 3).

- 2 Wat is het doel van dit wetsvoorstel? Waar heb je het antwoord op deze vraag gevonden?
- 3 Maak een inhoudsopgave voor de memorie van toelichting.
- 4 Hoe luiden de wijzigingsvoorstellen die in het wetsvoorstel worden gedaan?
- 5 Wat is een digitale meldplicht volgens de memorie van toelichting?

Praktijkoefening 12

Lees het artikel en de Kamerstukken en beantwoord vervolgens de bijbehorende vragen.

Minister wil houdverbod van maximaal tien jaar voor dierenmishandelaars⁶¹

Nu.nl, 3 oktober 2018

Daders van dierenmishandeling moeten volgens een wetsvoorstel van minister Fred Grapperhaus (Justitie en Veiligheid) een houdverbod van maximaal tien jaar tegemoet kunnen zien, om te voorkomen dat ze opnieuw de fout ingaan.

Het wetsvoorstel, dat Grapperhaus ook namens zijn collega Carola Schouten van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit voor advies naar betrokken instanties gestuurd heeft, moet dierenleed voorkomen.

Een houdverbod is nu al mogelijk, maar alleen als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke straf. Bij overtreding daarvan moet de dader weliswaar zijn volledige straf ondergaan, maar vervalt het houdverbod. In de praktijk kan dit betekenen dat een veroordeelde na het uitzitten van zijn straf opnieuw dieren gaat houden met alle gevolgen van dien. Met het nieuwe wetsvoorstel wordt dit voorkomen.

De officier van justitie kan volgens het voorstel ook een gedragsaanwijzing opleggen aan verdachten, om ervoor te zorgen dat zij in elk geval tot aan de behandeling van hun rechtszaak geen dieren houden.

Het voorstel van Grapperhaus en Schouten gaat ook in op bijtincidenten met honden. Om die tegen te gaan wordt niet alleen het ophitsen van een dier tegen een ander dier als misdrijf strafbaar gesteld, maar ook het onvoldoende terughouden van een dier dat aanvalt. Dat is een uitbreiding van de huidige wet.

Dierenbescherming blij met voorstel maar wil niet te vroeg juichen

De Dierenbescherming is erg te spreken over het wetsvoorstel voor een houdverbod, al mag de termijn van tien jaar wel wat hoger volgens de organisatie. 'We dringen hier al decennialang op aan en zijn dus blij, maar we zijn er nog niet. De belangrijkste eerste stap is gezet', zegt directeur Co'tje Admiraal.

Een grote tekortkoming in de huidige wet- en regelgeving is voor de Dierenbescherming een van de belangrijke redenen om aan te sturen op een houdverbod. 'Het verbod biedt niet alleen een rechter de mogelijkheid om dierenmishandelaars strenger te straffen, maar de overheid geeft nu ook een duidelijk signaal af dat zij mishandeling en verwaarlozing van dieren onacceptabel vindt.'

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2020-2021

35 892 Wijziging van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en de Wet dieren met het oog op de versterking en aanvulling van het instrumentarium ten behoeve van de opsporing, vervolging en bestuursrechtelijke sanctionering van dierenmishandeling, dierverwaarlozing en overtreding van bepalingen inzake dierenwelzijn, diergezondheid en het aanhitsen van dieren (Wet aanpak dierenmishandeling en dierverwaarlozing)

Nr. 2 VOORSTEL VAN WET

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die dezen zullen zien of horen, saluut! doen te weten: Alzo Wij in overweging genomen hebben dat het wenselijk is om het bestaande instrumentarium voor de opsporing, vervolging en bestuursrechtelijke sanctionering van dierenmishandeling, dierverwaarlozing en bepalingen betreffende dierenwelzijn en diergezondheid te versterken en aan te vullen;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ARTIKEL I

Het Wetboek van Strafrecht wordt als volgt gewijzigd:

A

Artikel 14b, derde lid, vervalt.

B

Na artikel 306 wordt een artikel ingevoegd, luidende:

Artikel 306a

Hij die een dier op een mens of op een ander dier aanhitst, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van de derde categorie.

C

In artikel 425, onderdeel 1°, vervalt «een dier op een mens aanhitst of» en wordt na «wanneer het een mens» ingevoegd «of een dier».

ARTIKEL II

Artikel 509hh van het Wetboek van Strafvordering wordt als volgt gewijzigd:

1. In het eerste lid wordt onder vervanging van de punt door een komma aan het slot van onderdeel c toegevoegd «dan wel».

2. Aan het eerste lid wordt een onderdeel toegevoegd, luidende: d. in verband waarmee vrees bestaat voor gedrag van de verdachte dat herhaald gevaar voor de gezondheid of het welzijn van een of meer dieren oplevert.

3. Aan het tweede lid wordt onder vervanging van de punt door een komma aan het slot van onderdeel d een onderdeel toegevoegd, luidende:

e. geen of minder dieren te houden, dan wel bepaalde diersoorten niet te houden.

ARTIKEL III

De Wet dieren wordt als volgt gewijzigd:

A

In de artikelen 2.15, vijfde en zesde lid, en 2.16, derde en vierde lid, wordt na «een bij artikel 2.8 verboden» telkens ingevoegd «of bij of krachtens algemene maatregel van bestuur aangewezen».

B

Na artikel 5.10 wordt een artikel ingevoegd, luidende:

Artikel 5.10a. Houders van dieren

1. Onze Minister kan maatregelen treffen met betrekking tot houders van dieren ter bevordering van de kennis van de houder wanneer door die houder niet is voldaan aan het bepaalde bij of krachtens deze wet.

2. De maatregelen, bedoeld in het eerste lid, kunnen een verplichting inhouden tot het volgen van een cursus of training.

C

In artikel 5.12, eerste lid, wordt «de gezondheid van mens of dier» vervangen door «de gezondheid van mens of dier, of het welzijn van dieren».

D

In artikel 8.6, eerste lid, onderdeel a, onder 1°, wordt na «2.10, tweede, derde en vierde lid,» ingevoegd «2.15, vijfde en zesde lid, 2.16, eerste, derde en vierde lid,» en wordt na «5.10,» ingevoegd «5.10a,».

E

In artikel 8.11, eerste lid, vervalt «1.4,» en wordt na «artikel 7.5 derde lid,» ingevoegd «of met de maatregel, als bedoeld in artikel 8.11a».

F

Na artikel 8.11 wordt een artikel ingevoegd, luidende:

Artikel 8.11a. Strafrechtelijke vrijheidsbeperkende maatregel

1. Ter beveiliging van de maatschappij, ter bescherming van de goede zeden of ter voorkoming van strafbare feiten die de gezondheid of het welzijn van een of meer dieren benadelen, kan een maatregel strekkende tot beperking van de vrijheid worden opgelegd bij de rechterlijke uitspraak:

- a. waarbij iemand wegens een strafbaar feit wordt veroordeeld;
- b. waarbij overeenkomstig artikel 9a van het Wetboek van Strafrecht wordt bepaald dat geen straf zal worden opgelegd.

2. De maatregel kan inhouden dat de verdachte wordt bevolen:

- a. geen of minder dieren, dan wel bepaalde diersoorten niet, te houden,
- b. zich niet op te houden in een bepaald gebied.

3. De maatregel kan voor een periode van ten hoogste tien jaren worden opgelegd.

4. De rechter kan bij zijn uitspraak, ambtshalve of op vordering van de officier van justitie, bevelen dat de maatregel dadelijk uitvoerbaar is indien er ernstig rekening mee moet worden gehouden dat de veroordeelde wederom een strafbaar feit zal begaan dat de gezondheid of het welzijn van een of meer dieren benadeelt.

5. Het bevel, bedoeld in het vierde lid, kan door de rechter die kennisneemt van het hoger beroep, ambtshalve, op verzoek van de veroordeelde of op vordering van het openbaar ministerie, worden opgeheven.

6. De maatregel kan tezamen met straffen en andere maatregelen worden opgelegd.

G

Aan artikel 8.12 wordt een lid toegevoegd, luidende:

7. Gedragingen in strijd met artikel 8.11a worden gestraft met een gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of een geldboete van de derde categorie.

ARTIKEL IV

In artikel 1, onderdelen 1° en 2°, van de Wet op de economische delicten vervalt in de zinsneden met betrekking tot de Wet dieren «waar dieren van krachtens artikel 2.3, tweede lid, aangewezen soorten of categorieën, worden gehouden».

ARTIKEL V

Deze wet wordt aangehaald als: Wet aanpak dierenmishandeling en dierverwaarlosing

ARTIKEL VI

Deze wet treedt in werking op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip dat voor de verschillende artikelen of onderdelen daarvan verschillend kan worden vastgesteld.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Justitie en Veiligheid,

De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2020-2021

35 892 Wijziging van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en de Wet dieren met het oog op de versterking en aanvulling van het instrumentarium ten behoeve van de opsporing, vervolging en bestuursrechtelijke sanctionering van dierenmishandeling, dierverwaarlosing en overtreding van bepalingen inzake dierenwelzijn, diergezondheid en het aanhitsen van dieren (Wet aanpak dierenmishandeling en dierverwaarlosing)

Nr.3 MEMORIE VAN TOELICHTING

ALGEMEEN DEEL

1. Inleiding

Dieren, met name huisdieren, spelen een grote rol in ons dagelijks leven en in de samenleving. In artikel 1.3 van de Wet dieren is vastgelegd dat een dier een intrinsieke waarde heeft: een dier is een levend wezen met gevoel en heeft een waarde die losstaat van de waarde die de mens eraan toekent. Dierenwelzijn is dan ook een belang dat door de overheid wordt beschermd. Dierenwelzijn is ook in de samenleving een belangrijk thema. Berichten over dierenmishandeling,

dierenverwaarlozing of ander dierenleed veroorzaken vrijwel zonder uitzondering veel opschudding in de maatschappij. Na berichten over bijvoorbeeld illegale puppyhandel, misstanden bij veehouders of misstanden tijdens transport volgen vaak petitieën die door tienduizenden mensen worden ondertekend en aan de verantwoordelijke bewindspersoon worden aangeboden. Naast verontwaardiging, boosheid en afkeuring is er ook vaak de roep om betere of hardere handhaving. In dit verband kan worden gewezen op het burgerinitiatief «Een dier is geen ding» waarin onder andere wordt opgeroepen om dierenmishandeling harder aan te pakken. Optreden tegen dierenmishandeling is nu vaak al mogelijk. Dat optreden is afhankelijk van de ernst van de feiten strafrechtelijk of bestuursrechtelijk van aard. Zowel wetenschappelijk onderzoek als de ervaring in de praktijk heeft uitgewezen dat het wenselijk is het handhavingsinstrumentarium te versterken. Daartoe strekt dit wetsvoorstel.

Op 30 juni 2017 zijn in de «Contourenbrief houdverbod» al enkele strafrechtelijke wijzigingsvoorstellen aangekondigd waarmee het instrumentarium voor het openbaar ministerie en de rechter in dierenwelzijnzaken op onderdelen wordt aangevuld en versterkt. Met dit wetsvoorstel wordt aan het grootste gedeelte van deze voorstellen uitvoering gegeven. Door het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en de Wet dieren te wijzigen, kan met aangescherpte maatregelen nog doeltreffender en sneller worden opgetreden en wordt handhaving beter toegespitst op de situatie. De belangrijkste wijzigingen uit dit wetsvoorstel zijn:

- 1 De introductie van de mogelijkheid voor de officier van justitie om voorafgaand aan de uitspraak een gedragsaanwijzing op te leggen die inhoudt dat de verdachte tot aan de zitting geen of minder dieren mag houden;
- 2 Het omvormen tot misdrijf van het aanhitsen van een dier (thans neergelegd in artikel 425, sub 1°, Sr) en het ophogen van het wettelijke strafmaximum van zes maanden naar een jaar gevangenisstraf;
- 3 De introductie van een houdverbod als rechterlijke zelfstandige (vrijheidsbeperkende) maatregel en het strafbaar stellen van overtreding van die maatregel; en
- 4 Verschillende bestuursrechtelijke wijzigingen, zoals de introductie van de mogelijkheid om een bestuursrechtelijke educatieve maatregel op te leggen aan houders van dieren, een uitbreiding van de maatregel om bedrijven, inrichtingen en locaties te sluiten wanneer het welzijn van dieren in het geding is en een uitbreiding van het verbod op toelating tot en deelname aan tentoonstellingen, wedstrijden en keuringen met dieren waarbij een bepaalde lichamelijke ingreep is verricht.

In de contourenbrief werd, in navolging van een aanbeveling van de Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) ook voorgesteld om artikel 67, eerste lid, van het Wetboek van Strafvordering (Sv) aan te vullen zodat inbeslagname van dieren buiten heterdaad mogelijk zou worden bij de verdenking van aanhitsen of het opzettelijk onvoldoende terughouden van een dier. Deze aanbeveling is naar aanleiding van de consultatie van het wetsvoorstel niet overgenomen.

(...)

- 1 Welke wetten worden met dit wetsvoorstel gewijzigd?
- 2 Wat is de considerans van dit wetsvoorstel?
- 3 Ontleed artikel 8.11a, lid 4 van de Wet dieren dat in dit wetsvoorstel is opgenomen. Geef daarbij aan of de rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen alternatief of cumulatief zijn aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van hoofdstuk 2 van dit boek.
- 4 In welk wetsartikel wordt volgens het wetsvoorstel geregeld dat de rechter aan de verdachte een maatregel kan opleggen dat hij geen dieren mag houden voor een periode van 10 jaar? Noem tevens het (de) relevante lid (leden) en/of sub(s).
- 5 In de memorie van toelichting staat het volgende: 'In de contourenbrief werd, in navolging van een aanbeveling van de Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) ook voorgesteld om artikel 67, eerste lid, van het Wetboek van Strafvordering (Sv) aan te vullen zodat inbeslagname van dieren buiten heterdaad mogelijk zou worden bij de verdenking van aanhitsen of het opzettelijk onvoldoende terughouden van een dier. Deze aanbeveling is naar aanleiding van de consultatie van het wetsvoorstel niet overgenomen.' Zoek via Overheid.nl of Officielebekendmakingen.nl de hele memorie van toelichting op en geef antwoord op de vraag wat de reden is dat deze aanbeveling niet is overgenomen. Geef ook aan in welke paragraaf van de memorie van toelichting je het antwoord op deze vraag hebt gevonden.
- 6 Zoek op Overheid.nl op in welke fase van het wetgevingsproces het wetsvoorstel zich bevindt. Indien het wetsvoorstel is aangenomen door de Staten-Generaal en de wet inmiddels is gepubliceerd in het Staatsblad, vermeld dan de datum van publicatie en het Staatsbladnummer op de juiste noteerwijze.

Praktijkoefening 13

Lees de brief van de minister van Veiligheid en Justitie en beantwoord de bijbehorende vragen.

Eerste Kamer der Staten-Generaal

1

Vergaderjaar 2013-2014

32211 Regels betreffende de regulering van prostitutie en betreffende het bestrijden van misstanden in de seksbranche (Wet regulering prostitutie en bestrijding misstanden seksbranche)

O BRIEF VAN DE MINISTER VAN VEILIGHEID EN JUSTITIE

Aan de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 23 juni 2014

Met deze brief informeer ik u over een aantal toezeggingen, gedaan tijdens de mondelinge behandeling van het voorstel van de Wet regulering prostitutie en

bestrijding misstanden seksbranche (Wrp) in uw Kamer, dat momenteel nog in aangehouden.

Als gevolg van de motie-Strik c.s. (Kamerstukken I 2012/13, 32 211, L) is op 3 maart jl. de wijziging van de wet regulering prostitutie en bestrijding misstanden seksbranche (Wrp) aan de Tweede Kamer aangeboden. De onderdelen registratieplicht voor prostituees en vergewisplicht van de klant worden met deze novelle uit het oorspronkelijke wetsvoorstel geschrapt. Ik acht het van groot belang dat de invoering van het uniform vergunningstelsel voor alle seksbedrijven, het register van escortvergunningen en de leeftijdsgrens van 21 jaar, zo snel mogelijk doorgang vindt.

Sociale positie van de prostituee

Naar aanleiding van de aangehouden motie-Strik c.s. (Kamerstukken I 2012/13, 32 211, K) zet ik hierbij graag nogmaals de maatregelen ter verbetering van de sociale positie van prostituees uiteen.

In mijn brief van 27 oktober 2011 (Kamerstukken II 2011/12, 32 211, nr. 63) is mede ter uitvoering van de motie-Arib een plan van aanpak ‘versterken sociale positie van prostituees’ gepresenteerd. De maatregelen in dit plan hebben betrekking op terreinen als arbeidsrechtelijke positie, sociale zekerheid, uitstapmogelijkheden, de rol van banken en verzekeraars, voorlichting en de Wrp. Er is meer voorlichting tot stand gekomen en met het Verbond van Verzekeraars en de Nederlandse Vereniging van Banken is contact geweest om ervaren knelpunten onder de aandacht te brengen. De mogelijkheden om uit de prostitutie te stappen zijn vergroot via uitstapprogramma's. De belastingdienst voert momenteel een evaluatie van het voorwaardenpakket (opting-in regeling) uit.

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) voert thans een nulmeting Wrp uit die eind 2014 gereed zal zijn. Een van de onderdelen is een meting van de sociale positie van prostituees in de ogen van prostituees zelf. In combinatie met de inwerkingtreding van de Wrp bieden de uitkomsten van deze meting een goed moment voor extra gerichte actie om de positie van prostituees te verbeteren. Inzet is om tot verdere normalisering van de verhoudingen tussen exploitanten en prostituees te geraken. In dit kader heb ik regelmatig contact met mijn ambtgenoot van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW). Met gemeenten werk ik in het landelijk programma prostitutie via de pijler ‘verbetering sociale positie’ aan dit thema. Het verbeteren van de sociale positie van prostituees vindt plaats langs de volgende lijnen:

1 AMvB bij de Wrp

Ter versterking van de sociale positie van de prostituee is het essentieel dat er in een prostitutiebedrijf verplicht een aantal maatregelen wordt getroffen. Artikel 24 van de Wrp bepaalt dat de exploitant bij het aanvragen van een vergunning een bedrijfsplan moet overleggen, zodat vooraf kan worden beoordeeld of de exploitant voldoende oog heeft voor de positie van de prostituee en zorg draagt voor goede arbeidsomstandigheden. In het bedrijfsplan moet in ieder geval worden beschreven welke maatregelen de exploitant treft ter bescherming van de gezondheid, de veiligheid en het zelfbeschikkingsrecht van de prostituee en algemeen op het gebied van hygiëne. In de AMvB wor-

den nadere regels gesteld met betrekking tot deze maatregelen, zodat er landelijk aan minimumvoorwaarden wordt voldaan. Bij gemeentelijke verordening kunnen daarnaast aanvullende regels worden gesteld.

2 Klachtenloket prostituees

Tijdens de behandeling van de Wrp in de Eerste Kamer op 8 juli 2013 is mij gevraagd of de GGD een voldoende veilig vangnet is waar prostituees terecht kunnen met hun klachten. Enkele fracties pleitten voor een onafhankelijke toezichthouder in de vorm van een landelijke ombudsman. In reactie hierop gaf ik aan de mogelijkheden die de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (Nationaal Rapporteur), de Nationale ombudsman en de gemeentelijke ombudsmannen bieden, naast elkaar te leggen. Uit contact met deze partijen blijkt dat zij belang hechten aan een loket waar prostituees terecht kunnen met hun klachten. Geen van deze organisaties ziet echter daarbij een rol voor zichzelf.

Met koepelorganisatie GGD GHOR Nederland is verkennend gesproken over een mogelijke rol bij de totstandkoming van een 'landelijk klachtenloket'. GGD GHOR Nederland staat hier positief tegenover, al herkent zij zich niet in de suggestie dat ze een onvoldoende veilig vangnet zou bieden. Ik treed dan ook zo snel mogelijk, tezamen met gemeenten, nader in overleg met de GGD GHOR Nederland om dit vorm te geven.

3 Informeren en voorlichten van prostituees / signaleren van misstanden

Informatie over het werken in de prostitutiesector is beschikbaar voor prostituees en lokale hulpverlenende organisaties. Tevens is er voor deze doelgroepen informatie over uitbuiting beschikbaar. De website www.prostitutiegoedgeregeld.nl biedt informatie over rechten en plichten op het terrein van arbeidsrecht (arbeid, arbeidsomstandigheden), sociale zekerheid, belastingen, gezondheid, verblijf in Nederland, opvang en huisvesting, mogelijk slachtofferschap van mensenhandel en informatiecentra. De digitale informatie is beschikbaar in acht talen. Daarnaast zijn brochures over uitbuiting en prostitutie beschikbaar in 14 talen, die op aanvraag gratis worden verstrekt. Voor het signaleren en tegengaan van misstanden, waaronder mensenhandel, in de prostitutiebranche doe ik een beroep op alle betrokkenen. De succesvolle campagne 'schijn bedriegt' van Stichting M. is daarom tot 2016 gecontinueerd en uitgebreid. Via een gerichte campagne doe ik niet alleen een appèl op klanten van prostituees, maar ook op prostituees en hulpverleners.

4 Belangenorganisaties prostituees

Ik heb u toegezegd het rapport van Stichting Geisha (Geisha) betreffende het project 'Mobilisatie sekswerkers' aan te bieden met een kabinetsreactie. Hierbij bied ik u het rapport als bijlage bij deze brief aan. Uit het rapport blijkt het belang van een zelforganisatie voor prostituees. Ook ik zie meerwaarde in een belangenbehartiger van prostituees. Een zelforganisatie is in staat de doelgroep prostituees beter te ondersteunen en de (lokale) overheid te informeren over ontwikkelingen die zich in de prostitutiebranche voordoen. Het gaat erom dat de zelforganisatie in staat is voor de belangen van prostituees op te komen en de positie van prostituees kan helpen versterken. Eerder heb ik dan ook, mede namens mijn ambtgenoot van SZW aangegeven bereid te zijn om zelforganisaties, die de belangen van prostituees goed representeren, te betrekken bij het prostitutiebeleid.

Zowel op lokaal als op nationaal niveau is structureel overleg met prostituees en organisaties van belangenbehartigers gewenst. In de loop der jaren is gebleken dat belangenorganisaties voor prostituees vaak onvoldoende representatief, effectief en duurzaam zijn. Om dit te voorkomen stel ik voor om de belangenbehartiging als volgt structureel te faciliteren:

- gemeenten worden aangemoedigd om prostitutiebeleid te ontwikkelen in samenspraak met de in hun gemeente werkzame prostituees en organisaties van belangenbehartigers;
- het kabinet faciliteert een platform prostitutiebeleid dat jaarlijks bijeenkomt. Voor dit platform worden vertegenwoordigers van de rijksoverheid, enkele gemeenten en vanzelfsprekend organisaties van belangenbehartigers uitgenodigd;
- het kabinet ondersteunt een zelforganisatie de komende periode voor het behartigen van belangen van prostituees op bovenlokaal niveau en voor ondersteuning bij de implementatie van de Wrp.

5 Uitstapprogramma's voor prostituees

Stoppen met het werk in de prostitutie is vaak moeilijk. Vanwege het stigma op het beroep ontstaat een hiaat in het CV van de betrokkene wat het vinden van werk buiten de sector bemoeilijkt. Veelal is het ook geestelijk een zeer zware opgave om de stap te zetten naar een ander beroep. Het is derhalve voor deze doelgroep van belang dat er speciale programma's zijn om definitief te breken met het werk als prostituee. Naar aanleiding van de motie van de leden Van der Staaij en Segers (Kamerstukken II 2013/14, 33 750 VI, nr. 80) stelt het kabinet voor een periode van 4 jaar financiële middelen beschikbaar voor uitstapprogramma's met onder meer als doel een landelijk dekkend netwerk van deze programma's te bewerkstelligen. Bijzondere aandacht gaat uit naar de kwaliteit van de programma's. Leer- en evaluatiebijeenkomsten met uitvoerders van uitstapprogramma's vinden daarom in deze periode plaats.

Vordering van de strijd tegen aan prostitutie gerelateerde mensenhandel

Tijdens de behandeling van de Wrp heb ik u toegezegd u te informeren over de vordering van de strijd tegen aan prostitutie gerelateerde mensenhandel tegen de tijd dat de novelle aanhangig is.

De strijd tegen mensenhandel heeft de hoogste prioriteit en wordt onverminderd door dit kabinet voortgezet. De aanpak van de aan prostitutie gerelateerde mensenhandel is onderdeel van het brede mensenhandelbeleid. De aanpak van misstanden, waaronder mensenhandel, is daarnaast een doelstelling van de Wrp. Omdat goed overleg met en tussen gemeenten essentieel is voor een succesvolle aanpak van mensenhandel in de prostitutiebranche, heb ik samen met gemeenten het landelijk programma prostitutie opgestart. Uitgangspunten in dit programma zijn gezamenlijkheid, uniformiteit en het tegengaan van waterbedeecten. Voor de inhoud van dit programma en de acties en resultaten die daaruit resulteren verwijs ik u naar mijn brief van 3 maart 2014 aan de Tweede Kamer (Kamerstukken II, 2013/14, 28 638, nr. 110). Graag verwijs ik ook naar mijn brief aan de Tweede Kamer van 24 oktober 2013 (Kamerstukken II, 2013/14, 28 638, nr. 105), waarin ik de gevolgen van de behandeling van de Wrp in de Eerste Kamer voor het beleid inzake prostitutie en mensenhandel uiteen heb gezet. In die

brief staan ook de resultaten vermeld van de inspanningen om mensenhandel te bestrijden.

De Minister van Veiligheid en Justitie,
I.W. Opstelten

- 1 De voorgaande brief is opgesteld naar aanleiding van een novelle. Wat is een novelle?
- 2 Wat is in het onderhavige wetsvoorstel naar aanleiding van de novelle gewijzigd? Onderstreep in de tekst waar je dit antwoord hebt gevonden.
- 3 Onderstreep in de tekst welke maatregelen ter verbetering van de sociale positie van prostituees de regering aankondigt.

6 Het gebruik van juridische literatuur

Naast de wet, jurisprudentie en parlementaire stukken is juridische literatuur een belangrijke rechtsbron waaruit een jurist kan putten. ‘Juridische literatuur’ is echter een lastig en veelomvattend begrip; het voert te ver om hierover in dit boek uitputtend te willen zijn. Om enig kader te bieden, houden we de volgende definitie aan: onder juridische literatuur vallen alle door juristen geschreven stukken waarin bepaalde juridische onderwerpen zijn uiteengezet en van een mening zijn voorzien, wat onder meer tot uiting komt in handboeken, juridische artikelen in vaktijdschriften en annotaties onder uitspraken. In dit hoofdstuk behandelen we vooral de in deze definitie benoemde juridische literatuur. Wees je er echter van bewust dat er nog meer documenttypen bestaan die kunnen vallen onder juridische literatuur.

Een jurist gebruikt juridische literatuur als een van de rechtsbronnen om tot een oplossing van een juridisch geschil te komen. De feiten uit de casus past een jurist toe op de gevonden informatie uit de juridische literatuur, bijvoorbeeld uit een juridisch artikel of uit een handboek. Juridische literatuur is in ons vierstappenplan dus te plaatsen in stap 2 en stap 3. Dit ziet er als volgt uit.

stap 1 het formuleren van de rechtsvraag

stap 2 het analyseren van het juridische kader

rechtsbronnen: **a** wet

b jurisprudentie

c parlementaire stukken

d juridische literatuur

stap 3 het toepassen van de feiten op het juridische kader

de feiten uit de casus worden toegepast op het geselecteerde wetsartikel en relevante juridische literatuur

stap 4 het beantwoorden van de rechtsvraag

De meeste juridische literatuur is digitaal te vinden. In paragraaf 6.2 wordt hierop verder ingegaan.

6.1 Juridische literatuur

Om wat concreter uit te leggen wat juridische literatuur inhoudt, lichten we in deze paragraaf aan de hand van één juridisch onderwerp drie verschillende documenttypen uit. Het gaat om passages uit een handboek (paragraaf 6.1.1), uit een juridisch artikel in een vaktijdschrift (paragraaf 6.1.2) en om een annotatie onder een uitspraak (paragraaf 6.1.3).

Het juridische onderwerp is huur van woonruimte. In artikel 7:232, lid 1 BW is bepaald dat afdeling 7.5 BW uitsluitend van toepassing is op huur van woonruimte. Indien huur van woonruimte valt onder deze afdeling dan zijn de regelingen betreffende de huurprijzen en andere vergoedingen van toepassing, maar ook de bepalingen over de voortzetting van de huur, bijvoorbeeld door medehuurlers of onderhuurlers. Daarnaast zijn op huur van woonruimte de regelingen over de beëindiging van de huurovereenkomst door middel van opzegging of ontbinding van toepassing. Bij huur van woonruimte is nagenoeg steeds sprake van dwingend of semidwingend recht, vooral als het gaat om bepalingen over de huurprijs en de beëindiging van de huurovereenkomst.⁶² Op de toepasselijkheid van afdeling 7.5 BW voor huur van woonruimte zijn echter drie uitzonderingen gemaakt. Een daarvan lichten we hierna toe. In artikel 7:232, lid 2 BW staat dat de afdeling niet van toepassing is op huur 'welke een gebruik van woonruimte betreft dat naar zijn aard slechts van korte duur is'. Het gehele (dwingende) stelsel van huur- en huurprijsbescherming geldt in die gevallen dus niet.⁶³ De vraag is wat moet worden verstaan onder gebruik van woonruimte 'dat naar zijn aard slechts van korte duur is'. Om dit juridische onderwerp wat concreter te maken, gaan we uit van de volgende casus.

De Turkse student Baris volgt in Nederland de Engelstalige opleiding Logistiek aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Via de Stichting Studenten Huisvesting Nijmegen (SSHN) huurt hij tijdelijk een woonruimte in het centrum van Nijmegen. De bedoeling van de SSHN en Baris is om een huurovereenkomst voor korte tijd aan te gaan. Baris heeft zijn vierjarige studie bijna afgerond. Hij wil zijn kamer liever niet kwijt, omdat hij kans maakt op een baan in Nederland.

Moet de SSHN bij opzegging van de huur door Baris na beëindiging van zijn studie de dwingende huur- en huurprijsbeschermingsbepalingen van afdeling 7.5 BW in acht nemen of niet? Met andere woorden: is het gebruik van woonruimte door Baris gezien artikel 7:232, lid 2 BW naar zijn aard slechts van korte duur of is dat niet het geval? Als het gebruik van woonruimte naar zijn aard slechts van korte duur is, dan gelden de dwingende regels van afdeling 7.5 BW niet; is het gebruik echter niet van korte duur, dan gelden de dwingende regels wel.

Om antwoord te kunnen geven op deze vraag, is het belangrijk informatie te verzamelen uit juridische literatuur. Hierna behandelen we eerst het handboek als bron (paragraaf 6.1.1), daarna het juridisch artikel (paragraaf 6.1.2) en tot slot een annotatie (paragraaf 6.1.3).

6.1.1 Handboek

Het handboek is een belangrijk naslagwerk van een jurist. Hierin wordt in het algemeen (meestal vanuit een wetenschappelijk oogpunt) een overzicht gegeven van een bepaald juridisch onderwerp.

Een omvangrijk handboek over huur is te vinden in de zogenoemde Asser-serie, namelijk het boek met de titel *Bijzondere overeenkomsten*

sten. Huur van H.J. Rossel en A.H.T. Heisterkamp (hierna: Rossel en Heisterkamp).⁶⁴ Dit handboek is ook digitaal te raadplegen via InView van Wolters Kluwer. In paragraaf 6.2 leggen we het gebruik van InView uit.

In de volgende passage geven Rossel en Heisterkamp, mede aan de hand van de parlementaire geschiedenis en jurisprudentie, uitleg over het gebruik van woonruimte dat naar zijn aard slechts van korte duur is.

De (thans) in art. 7:232 lid 2 BW neergelegde ‘korteduuruitzondering’ dient ertoe een aantal huurovereenkomsten buiten het bereik van de woonruimtebepalingen te brengen. In de wetsgeschiedenis van (de voorlopers van) art. 7:232 lid 2 BW worden de volgende voorbeelden genoemd van gebruik dat naar zijn aard slechts van korte duur is: het gebruik van een woning als vakantie- of seizoenwoning, het gebruik van een wisselwoning gedurende een aantal weken (tijdens renovatie) en het gebruik van hotel- en pensionverblijven. Zie Kamerstukken II 1969/70, 10451, nr. 3, p. 5, Handelingen II 1978/79, p. 5026, Kamerstukken II 1997/98, 26089, nr. 3, p. 38 en Kamerstukken II 2000/01, 26089 enz., nr. 19, p. 14. “Het gaat dus om gevallen waarin voor iedereen duidelijk is, dat er geen sprake kan en mag zijn van een beroep op huurbescherming”, aldus de minister in 1979, die benadrukte dat de bepaling zeer restrictief moest worden opgevat (Handelingen II 1978/79, p. 5026.

(...)

Bij het beantwoorden van de vraag of een huurovereenkomst onder de korteduuruitzondering van art. 7:232 lid 2 BW valt, moet worden gelet op de aard van het gebruik, op de aard van de woning en op hetgeen partijen omtrent de duur van het gebruik voor ogen heeft gestaan.

(...)

Een huurovereenkomst valt onder de korteduuruitzondering – en buiten het bereik van afdeling 7.4.5 BW, inclusief de huurprijsbepalingen – als zij een gebruik van woonruimte betreft dat naar zijn aard slechts van korte duur is. Bepalend is niet de overeengekomen (korte) duur van het gebruik, maar de aard van het gebruik van de woonruimte. Vanzelfsprekend kunnen verhuurder en huurder niet be-

werkstelligen dat de woonruimtebepalingen buiten toepassing blijven door simpelweg af te spreken dat de huurovereenkomst een gebruik van woonruimte betreft dat naar zijn aard slechts van korte duur is. Voor toepasselijkheid van de korteduuruitzondering is echter wel vereist dat zij expliciet of impliciet een korte gebruiksduur zijn overeengekomen: als de huurder niet weet (en op grond van de concrete omstandigheden ten tijde van de totstandkoming van de huurovereenkomst ook niet behoeft te weten) dat de verhuurder het gebruik van de woning slechts voor korte tijd aan hem wil afstaan, zal geen huurovereenkomst tot stand komen die een gebruik van woonruimte betreft dat naar zijn aard slechts van korte duur is. Waar expliciete afspraken omtrent de duur van het gebruik ontbreken, kan (een vermoeden van) korte duur soms uit de concrete feitelijke omstandigheden worden afgeleid. Het overeenkomen van een korte gebruiksduur is dus wel voorwaarde voor toepasselijkheid van de korteduuruitzondering, maar is niet voldoende voor die toepasselijkheid.

(...)

Toepasselijkheid van de korteduuruitzondering is aan de orde als partijen een bijzonder gebruik van de woonruimte overeenkomen, dat door dat bijzondere karakter slechts van korte duur kan zijn. Het gaat hier om ‘bijzondere en daardoor kortdurende vormen van gebruik’. Vgl. De Mol 1980, p. 203 en SR 1988, p. 136. Dat sprake is van een bijzondere en daardoor kortdurende vorm van gebruik van woonruimte kan voortvloeien uit de aard van die woonruimte, maar kan ook samenhangen met het concrete feitelijke gebruik dat de huurder van de woning zal maken, in verband waarmee hij zélf belang heeft bij een beperkte duur van het gebruik ervan (zie [210]). De ‘aard van de woonruimte’ werd reeds in HR 30 mei 1975, NJ 1975/464 (Van

Osch/Studentenhuisvesting Tilburg) genoemd als factor van betekenis voor de toepasselijkheid van de korteduuruitzondering. Overwogen werd “dat (...) de aard van het gebruik bepaald kan zijn door de aard van de desbetreffende woonruimte en dit in het bijzonder het geval zal zijn, indien door de aard van die woonruimte de duur van het gebruik begrensd is”. Het ging in deze zaak om de huur van een woning in een voor de sloop bestemd pand van de gemeente Tilburg en de huurder had moeten begrijpen dat de Stichting Studentenhuisvesting daarover slechts de beschikking had kunnen krijgen om het voor korte tijd aan studenten te verhuren. Zie over de betekenis van de (kenbare) aard van de verhuurde woonruimte (bijvoorbeeld een sloopwoning of een woning die aan renovatie toe is) ook Hof Amsterdam 13 januari 2005, WR 2005/76. Overigens is het niet zo dat huur voor korte duur van een voor sloop of renovatie bestem-

de woning zonder meer onder de korteduuruitzondering valt. Zie ook De Waal, WR 2010, p. 391, Tuinman, WR 2013, p. 460 en Hof Amsterdam 19 november 2013, WR 2014/15. Zie voor aanknopingspunten in verband met de aard van de woonruimte ook Ktr. Leiden (vzr.) 30 januari 2013, WR 2013/142 (houten barakken in zodanige staat dat zij niet opnieuw zullen worden gebruikt) en Hof Arnhem-Leeuwarden 18 december 2018, WR 2019/20 (pand met aardbevingsschade waarvan duidelijk was dat er iets mee moest gebeuren).

(...)

Ook kortdurende huur van woonruimte door een uitwisselingsstudent, -docent, of -onderzoeker, die nadien weer zal terugkeren naar zijn ‘gewone’ woonplaats, kan op zichzelf onder de in art. 7:232 lid 2 BW geformuleerde uitzondering vallen.

In onze casus is Baris weliswaar een (buitenlandse) student, maar uit de casus blijkt dat hij kans maakt op een baan in Nederland en dus niet direct naar zijn ‘gewone’ woonplaats zal terugkeren. Ook zijn er geen feiten bekend over de aard van het gebruik van de woning, waardoor sprake zou zijn van de toepasselijkheid van de korteduuruitzondering. Deze passages geven dus nog geen eenduidig antwoord op de vraag of in onze casus sprake is van gebruik van woonruimte dat naar zijn aard slechts van korte duur is.

Laten we eens verder kijken naar een juridisch artikel in een vaktijdschrift.

6.1.2 Juridisch artikel in een vaktijdschrift

In een juridisch artikel in een vaktijdschrift wordt door de auteur een bepaald juridisch onderwerp uitgediept en beschreven. Dit onderwerp kan op een wetenschappelijke wijze worden benaderd, maar ook vanuit een praktisch oogpunt.

Het volgende juridische artikel uit *WR, Tijdschrift voor huurrecht* geeft meer inzicht in de beëindiging van huur van woonruimte, waarbij van belang is of het gaat om gebruik van woonruimte dat naar zijn aard slechts van korte duur is of niet. Ook dit juridische artikel is digitaal te vinden via InView van Wolters Kluwer.

Flexibiliteit van de huurbeëindiging van woonruimte⁶⁵

WR, Tijdschrift voor huurrecht, 2012/144

door C.L.J.M. de Waal

Een verslag van de gelijknamige workshop onder leiding van mr. L.J. van Die en mr. J.K. Six-Hummel op het VHA-lustrumcongres d.d. 12 oktober 2012 door C.L.J.M. de Waal.

Centraal in deze workshop stond de vraag of de huidige wettelijke regelingen om flexibel te contracteren voldoen aan de maatschappelijke behoeften aan kortdurende huurovereenkomsten. De inleiders (L.J. van Die & J.K. Six-Hummel) trappen af met een overzicht van de huidige wettelijke mogelijkheden: de huurovereenkomst voor woonruimte die naar zijn aard van korte duur is (art. 7:232 lid 2 BW);

(...)

Een andere kwestie die aan de orde wordt gesteld is of er onderscheid zou moeten worden gemaakt tussen diverse categorieën huurders, zoals studenten, starters, jongeren en personen verwickeld in een echtscheiding. Daarbij wordt opgemerkt dat er huurders zijn bij wie de behoefte aan bepaalde huisvesting tijdelijk is. Als voorbeeld wordt genoemd de persoon wiens huis is afgebrand of die anderszins in een acute noodsituatie is komen te verkeren en die snel onderdak nodig heeft voor de tijd die het duurt om orde op zaken te stellen. Daarnaast kan ook worden gedacht aan de gebruiker van een wisselwoning gedurende de renovatie van de vaste woning (de te renoveren woning zou ook een koopwoning kunnen zijn), de student, de stagiaire of de arbeidsmigrant die tijdelijk in een bepaalde plaats studeert of werkt. Ook valt te denken aan mensen die na een echtscheiding in de buurt van hun kinderen willen wonen tot zij volwassen zijn.

Ter wille van de discussie wordt een stelling geponeerd. Deze stelling luidt: 'Het is niet nodig om een huurovereenkomst voor tijdelijk gebruik van woonruimte in te voeren, omdat het bepaalde in artikel 7:232 lid 2 BW (naar zijn aard van korte duur) in combinatie met de ontwikkelde rechtspraak voldoende mogelijkheden biedt om woningen op flexibele tijdsbasis te kunnen verhuren.'

De meeste aanwezigen blijken van mening dat er wel reden is om te onderzoeken of aanvulling of aan-

passing van de wettelijke mogelijkheden voor flexibele huurcontracten mogelijk is. Als mogelijkheid wordt genoemd om een beding, dat inbreuk maakt op de gebruikelijke huurbescherming, vooraf te laten toetsen door de rechter (zoals nu mogelijk is bij afwijkende bedingen als bedoeld in art. 7:291 BW). De reikwijdte van 'naar zijn aard van korte duur' is door de praktijk en de jurisprudentie te veel opgerekt. Beslissingen (achteraf) van rechters over de toepasselijkheid van art. 7:232 lid 2 BW zijn thans onvoorspelbaar ('een tombola'). Beide partijen kunnen zekerheid krijgen wanneer het eindmoment van de huurovereenkomst vooraf wordt getoetst. Wel blijft dan de vraag wat de gevolgen zijn van het langer duren van de situatie, die voor de verhuurder aanleiding was om de woning slechts tijdelijk te verhuren (bijv.: de studie of het buitenlands verblijf loopt uit). Dit voorstel roept de vraag op of de rechterlijke organisatie wel is toegerust op de behandeling van een groot aantal van dergelijke verzoeken. Ook wordt opgemerkt dat het steeds vooraf vragen van goedkeuring ondoenlijk en te kostbaar is voor verhuurders met grote aantallen woningen. De tijd die met de behandeling van dergelijke verzoeken verloren gaat heeft bovendien veel frictieleegstand tot gevolg. Een grote verhuurder wil de exploitatie van zijn bestand evenmin baseren op onvoorspelbare rechterlijke uitspraken. Of er sprake is van huur die naar zijn aard van korte duur is zal steeds per individueel geval moeten worden getoetst. Art. 7:232 lid 2 BW biedt daarom voor grote verhuurders te weinig zekerheid. Een mogelijke oplossing zou zijn om art. 7:232 BW zo te wijzigen dat elke huurovereenkomst tot een jaar zal worden aangemerkt als zijnde 'naar zijn aard van korte duur'. In reactie op deze geluiden wordt opgemerkt dat een tombola ten aanzien van de uitkomst van een eventuele procedure kan worden voorkomen door voldoende duidelijke en volledige regelingen in het huurcontract op te nemen. Dit geldt met name bij bepaalde categorieën huurders, zoals studenten, stagiaires en migratiearbeiders, die voor een beperkte tijd woonruimte nodig hebben. Opgemerkt werd dat in een dergelijk geval waarin door de rechter in het nadeel

van de verhuurder werd beslist, de oorzaak daarvan was gelegen in het niet consequent handelen door de verhuurder ten aanzien van de (oorspronkelijk) afgesproken bepaalde tijd.

(...)

Moet er met betrekking tot de mate van huurbescherming onderscheid worden gemaakt tussen diverse categorieën huurders? Het blijkt dat de aanwezigen het erover eens zijn dat bijvoorbeeld studenten tot 26 jaar geen of minder huurbescherming nodig hebben. Minder unaniem is men met betrekking tot expats, met name ten aanzien van degenen die weliswaar voor werk of een studie naar Nederland komen, maar hier blijven ‘hangen’. Dient in dit laatste geval ook te gelden ‘afpraak is afspraak’? Daarvan vinden de meesten dat de bedoeling van beide partijen ten tijde van het aangaan van de overeenkomst doorslaggevend dient te zijn. Andere categorieën waarvoor de huurbescherming zou kunnen worden verminderd zijn de huurders die als gevolg van een bepaalde omstandigheid (brand of asbest in de eigen woning, persoonlijke nood) voor kortere tijd een behoefte aan tijdelijke woonruimte hebben. Het oprekken van het begrip ‘naar zijn aard van korte duur’ wordt minder gelukkig gevonden. Een andere mogelijkheid is om geen onderscheid te maken in bepaalde categorieën subjecten (huurders), maar om bepaalde objecten te bestemmen voor flexibele verhuur. Als voorbeeld wordt gewezen naar de Leegstandwet, waarin de maximale duur van de vergunning voor tijdelijke verhuur van woningen die zijn bestemd om te worden gesloopt binnenkort zal worden verlengd tot zeven jaar. Denkbaar is dat (bijv. door de gemeenteraad) categorieën woningen worden aangewezen die voor bepaalde tijd verhuurd mogen worden (met verplichting tot ontruiming na afloop

daarvan), eventueel met vergunning van B&W, ook buiten de in de Leegstandwet bedoelde gevallen.

(...)

Tijdens de plenaire bijeenkomst na de workshop wordt bovenstaande stelling (‘Het is niet nodig om een huurovereenkomst voor tijdelijk gebruik van woonruimte in te voeren, omdat het bepaalde in artikel 7:232 lid 2 BW (naar zijn aard van korte duur) in combinatie met de ontwikkelde rechtspraak voldoende mogelijkheden biedt om woningen op flexibele tijdsbasis te kunnen verhuren’) vóór bespreking in stemming gebracht. Van alle aanwezigen op het congres is dan 21% het eens met die stelling en 79% is het daarmee oneens. Vervolgens wordt de stelling toegelicht en wordt verslag gedaan van hetgeen tijdens de workshop naar voren is gekomen. Naar aanleiding daarvan wordt opgemerkt dat, in situaties dat de huur ‘naar zijn aard van korte duur’ is, de rechter de bepalingen in de huurovereenkomst veelal zal volgen indien partijen een duidelijke regeling hebben gemaakt en ze ook consequent volgens die regeling hebben gehandeld (dat laatste geldt met name voor de verhuurder). De vraag wordt opgeworpen of het gaat om vertrouwen in de rechter of om zekerheid over de uitkomst van een eventuele procedure. Duidelijk wordt dat met name aan dit laatste behoefte bestaat. Uitgesproken wordt dat er behoefte bestaat aan regelgeving die in meer gevallen flexibele huurovereenkomsten mogelijk maakt (bijv. door uitbreiding van de Leegstandwet) en die het mogelijk maakt om afwijkende bedingen vooraf te laten goedkeuren dan wel toetsen door de rechter. Na herstemming na afloop van deze bespreking blijkt nog maar 17% van de aanwezigen vóór deze stelling te zijn en is het aantal deelnemers dat aanvullende regelgeving wenst gegroeid tot 83%.

Volgens de auteur van het voorgaande juridische artikel is het begrip ‘naar zijn aard van korte duur’ door de praktijk en de jurisprudentie te veel opgerekt. Beslissingen van rechters over de toepassing van artikel 7:232, lid 2 BW zijn op dit moment nog onvoorspelbaar. Deze onvoorspelbaarheid van de uitkomst van een eventuele procedure kan worden voorkomen door voldoende, duidelijke en volledige regelingen in het huurcontract op te nemen. De rechter zal volgens de auteur de bepalingen in de huurovereenkomst namelijk vaak volgen als partijen een duidelijke regeling hebben afgesproken en ook consequent volgens die regeling hebben gehandeld.

Voor onze casus betekent dit dat je moet kijken of er een duidelijke en volledige regeling over de beëindiging van de huur in het huurcontract tussen Baris en de SSHN is opgenomen. Mocht dit het geval zijn, dan zal de rechter deze regeling vaak volgen en zal er nauwelijks discussie ontstaan over de vraag of de huurovereenkomst ‘naar zijn aard van korte duur’ is. Is er niets geregeld in het huurcontract, dan is onzeker hoe de rechter bij een geschil tussen Baris en de SSHN over de beëindiging van de huurovereenkomst zal oordelen.

Om over het begrip ‘naar zijn aard van korte duur’ nog meer duidelijkheid te krijgen, vinden we het interessant om dieper in de materie te duiken en te onderzoeken wat een annotator heeft geschreven bij een uitspraak over dit onderwerp. Een annotator is de jurist die de annotatie heeft geschreven.

6.1.3 Annotatie

Zoals is besproken in paragraaf 4.4.11, geeft een jurist bij een annotatie, ook wel noot genoemd, commentaar op een uitspraak van een rechterlijke instantie. De jurist maakt hierbij vaak gebruik van verschillende rechtsbronnen, zoals juridische artikelen, parlementaire stukken en jurisprudentie.

In het volgende voorbeeld, een uitspraak van de Rechtbank Amsterdam van 8 april 2014 (ECLI:NL:RBAMS:2014:2594), is door de kantonrechter bepaald dat bij een buitenlandse student die voor langere tijd in Nederland studeerde, geen sprake was van het gebruik van een woonruimte dat naar zijn aard slechts van korte duur was. Deze uitspraak is van commentaar voorzien door mr. J.A. Tuinman.⁶⁶ Hierna volgt eerst een samenvatting van de uitspraak en daarna de annotatie.

Samenvatting uitspraak

De vraag is of er sprake is van een gebruik, van de onzelfstandige woonruimte door een tijdelijke student uit het buitenland, dat naar zijn aard van korte duur is. De kantonrechter oordeelt dat de aard van het gehuurde zelf niet dwingend tot de conclusie leidt dat deze van korte duur is. De verhuur van relatief kleine gemeubileerde kamers waarbij de keuken en het sanitair gemeenschappelijk worden gebruikt, maakt de aard van het gehuurde niet anders dan die van andere kamers die veelal aan studenten worden verhuurd en die als reguliere huur van (veelal onzelfstandige) woonruimte moet worden aangemerkt waarop de huurbeschermingsregels van toepassing zijn. Dat er extra diensten worden bijgeleverd maakt dit niet anders. Ten aanzien van de aard van het gebruik wordt een onderscheid gemaakt tussen woonruimte voor permanente bewoning en woonruimte die slechts voor tijdelijk gebruik wordt verhuurd. Niet snel mag worden aangenomen dat het gebruik naar zijn aard slechts tijdelijk is, omdat

dit met zich meebrengt dat huurbeschermingsregels niet van toepassing zijn. Het enkele feit dat een student een woonruimte huurt, maakt niet dat er sprake is van een gebruik naar zijn aard van korte duur. Bij woonruimte die aan studenten wordt verhuurd past volgens de kantonrechter temeer terughoudendheid om naar zijn aard tijdelijk gebruik aan te nemen, omdat in art. 7:274 lid 4 BW feitelijk een bijzondere beëindigingsgrond is gecreëerd teneinde de verhuurder van woonruimte aan studenten de mogelijkheid te bieden, nadat een student zijn studie heeft beëindigd, ook de huurovereenkomst te beëindigen en de woonruimte aan een andere student in gebruik te geven. Het feit dat deze mogelijkheid aan art. 7:274 BW is toegevoegd betekent al dat ervan uitgegaan moet worden dat bij de verhuur van dit soort woonruimte aan studenten geen sprake is van een gebruik naar zijn aard van korte duur. In casu is onvoldoende gebleken dat de woonruimte uitsluitend bestemd is voor studenten. Verhuur-

der is geen opgerichte instelling die zich specifiek richt op de huisvesting van studenten. Verhuurder heeft de vrijheid om aan anderen dan studenten te verhuren en doet dat ook met een deel van de kamers op de 7e verdieping waar de betreffende woonruimte zich bevindt. Ook zijn de kamers niet ter beschikking gesteld in het kader van een noodoplossing. Voor het door verhuurder aangevoerde belang van voldoende doorstroming, is de feitelijke beëindigingsgrond bij verhuur aan studenten toegevoegd aan art. 7:274 BW. In de onderhavige situatie is geen sprake van de situatie waarvoor art. 7:274 lid 4 is gemaakt, namelijk de situatie waarin de student zijn studie heeft beëindigd en niet meer aan de bestemming van de woonruimte voldoet. Huurder zet immers zijn studie nog voort. De kantonrechter oordeelt dat de huurovereenkomst niet naar zijn aard van korte duur is.

(...)

Noot

Auteur: mr. J.A. Tuinman

Naschrift

Naschrift bij Ktr. Amsterdam 17 februari 2014 (Scholten Makelaardij/Skandalaki), WR 2014/61 en Ktr. Amsterdam 8 april 2014 (Scholten/Özalp) WR 2014/62

In Nederland verwelkomen we ieder jaar een grote groep buitenlandse studenten, onderzoekers en gastdocenten. De hoofdmoot van de hier bedoelde groep zijn potentiële huurders die slechts voor de duur van 3 tot 12 maanden (1-3 trimesters) woonruimte nodig hebben. Daarna vertrekken ze weer naar het land van herkomst. De gebruikelijke afrekenmethode voor servicekosten stuit daardoor op praktische bezwaren en het recht op huurbescherming is voor deze groep niet onmisbaar. Verhuurders, die zich toelagen op verhuur aan deze groep, klagen dat zij te kampen hebben met extra leegstand. Het woningwaarderingstelsel zou hen daarvoor onvoldoende compenseren. Kortom het aangaan van een reguliere huurovereenkomst met deze groep is onpraktisch.

Twee wettelijke alternatieven springen dan in het oog. Het aangaan van een campuscontract (ex art. 7:274 lid 4 BW) en de verhuur van woonruimte welke een gebruik betreft dat naar zijn aard slechts

van korte duur in de zin van art. 7:232 lid 2 BW (hierna: huurovereenkomst naar zijn aard van korte duur). Een campuscontract kent een bijzondere regeling voor de opzegging (op grond van eigen gebruik) als een student-huurder niet langer is ingeschreven bij een hogere onderwijsinstelling. Afgezien van de vraag of een onderzoeker en gastdocent aangemerkt kunnen worden als 'student' in de zin van art. 7:274 lid 4 BW ('deelnemer die is ingeschreven bij een hogere onderwijsinstelling') blijven de huurprijswetten bij een campuscontract gewoon van kracht. Gelet op de hierboven genoemde praktische bezwaren is het aangaan van een campuscontract dus geen geschikt alternatief. Bij een huurovereenkomst naar zijn aard van korte duur blijft het gehele stelsel van huur- en huurprijzbescherming buiten toepassing. Dit zou dus wél een passend alternatief kunnen zijn. Het is echter twijfelachtig of met een buitenlandse student, onderzoeker of gastdocent een huurovereenkomst in de zin van art. 7:232 lid 2 BW kan worden gesloten. Aan de ene kant is verdedigbaar dat een restrictieve uitleg van art. 7:232 lid 2 BW zich niet verzet om aan te nemen dat de aard van het gebruik van een woonruimte naar zijn aard van korte duur is als het gaat om verhuur (i) aan een buitenlandse student, onderzoeker of gastdocent; en (ii) specifiek voor de duur van een relatief kortstondig verblijf aan een onderwijsinstelling in Nederland (bijv. in het kader van een uitwisselingsprogramma). Een dergelijk gebruik vertoont overeenkomsten met het gebruik van een seizoenwoning of wisselwoning waar deze wettelijke regeling specifiek voor is bedoeld. Aan de andere kant is evengoed verdedigbaar dat een restrictieve uitleg van art. 7:232 lid 2 BW zich hier wél tegen verzet. Bijvoorbeeld omdat bij tijdelijke verhuur van woonruimte aan een buitenlandse student, onderzoeker of gastdocent het gebruik onvoldoende specifiek en onderscheidend van aard is ten opzichte van regulier gebruik van woonruimte (door bijvoorbeeld een expat). Verder leidt het bestaan van de mogelijkheid om ex art. 7:274 lid 4 BW een campuscontract aan te gaan tot extra terughoudendheid bij het aannemen van een huurovereenkomst naar zijn aard van korte duur als het gaat om tijdelijke verhuur aan studenten. Aan art. 7:274 lid 4 BW komt overigens geen exclusieve werking toe en de weg naar art. 7:232 lid 2 BW is dus niet per definitie afgesneden (vgl. HR 13 april 2012, NJ 2012/496

(Malothaux c.s./SSH) en m.n. ook alinea 3.24 van de conclusie van A-G Wissink voor dit arrest over de vraag of exclusieve werking aan de Leegstandwet toekomt ten opzichte van art. 7:232 lid 2 BW).

Bij gebrek aan een arrest van de Hoge Raad over deze kwestie is het niet verwonderlijk dat deze vraag in de rechtspraak vooralsnog wisselend wordt beantwoord. Zo besliste de kantonrechter te Amsterdam in 2009 (20 mei 2009, WR 2009/96 (Duwo/Motazacker)) en in 2011 (6 oktober 2011, WR 2012/17 (Duwo/Uliyanchenko)) dat short stay verhuur aan buitenlandse studenten en gastdocenten die aan een uitwisselingsprogramma deelnemen niet kwalificeert als een huurovereenkomst naar zijn aard van korte duur. In 2012 besliste de kantonrechter te Eindhoven (Ktr. Eindhoven 2 augustus 2012, WR 2013/56 (St. Woonbedrijf/Gorbunov)) dat verhuur aan deze specifieke doelgroep, voor de duur dat men verbonden is aan een onderwijsinstelling, leidt tot een bijzonder en kortstondig verblijfsrecht en dus een overeenkomst oplevert die binnen het bereik van art. 7:232 lid 2 BW valt.

De twee hierboven gepubliceerde uitspraken van de kantonrechter te Amsterdam tonen aan dat hierover zelfs binnen één rechtbank verschillend kan worden gedacht. In beide zaken gaat het om dezelfde verhuurder, die in hetzelfde pand een huurovereenkomst voor een periode van één jaar voor een onzelfstandige woonruimte was aangegaan met twee verschillende buitenlandse studenten. De verhuurder betoogde in beide zaken dat het ging om gebruik naar zijn aard van korte duur. In de eerste uitspraak (Scholten Makelaardij/Skandalaki) knoopt de kantonrechter aan bij de argumentatie van de kantonrechter uit Eindhoven: verhuur voor de duur dat huurder, in het kader van een uitwisselingsprogramma verbonden is aan een onderwijsinstelling in Nederland, is naar zijn aard een gebruik voor korte duur vanwege het bijzondere kortstondige verblijfsrecht van de student. In de tweede uitspraak (Scholten/Özalp) gooit de kantonrechter in Amsterdam het echter weer over de andere boeg: de restrictieve uitleg van art. 7:232 lid 2 BW, in combinatie met de wettelijke mogelijkheid om een campuscontract aan te gaan met studenten, maakt dat bij verhuur van woonruimte aan studenten geen sprake is van een gebruik naar zijn aard van korte duur.

Zolang de Hoge Raad deze knoop niet doorhakt blijft het koffiedik kijken wie het bij het rechte eind

heeft. Dat is uit het oogpunt van rechtszekerheid uiteraard onwenselijk. Het zou dienstig zijn als de wetgever op dit punt de praktijk tegemoet komt door flexibele verhuur (net zoals voor starters op de woningmarkt) mogelijk te maken voor verhuur aan studenten, onderzoekers en gastdocenten die vanuit het buitenland voor een beperkte periode naar Nederland komen. Bij brief van 11 april 2014 (met kenmerk 2014-0000165141) heeft Minister Blok aan de Tweede Kamer een wetsvoorstel aangekondigd waarmee een 'huurovereenkomst voor bepaalde tijd' voor woonruimte wordt geïntroduceerd waarop de huurbescherming niet, maar de huurprijsgeregels wél van toepassing zijn. Tot de groepen waarvoor deze huurovereenkomst bedoeld zijn behoren ook (buitenlandse) studenten. Tevens bestaat het voornemen om het campuscontract ook expliciet voor promovendi open te stellen door aanpassing van art. 7:274 lid 4 BW. Dit wetsvoorstel brengt mogelijk de gewenste duidelijkheid. Of het tegemoetkomt aan alle van de hierboven gesignaleerde 'praktische bezwaren' valt te bezien.

De uitspraken geven verder nog aanleiding tot de volgende opmerkingen.

- 1 Het verschil in uitkomst in beide zaken wordt niet alleen veroorzaakt door een fundamenteel verschil in opvatting over het recht, maar ook doordat de kantonrechter in de tweede zaak (Scholten/Özalp) scherper naar de feiten kijkt. Wat namelijk aan beide zaken opvalt, is dat het helemaal niet ging om verhuur aan buitenlandse studenten die in het kader van een uitwisselingsprogramma voor een kortstondig verblijf woonruimte nodig hadden. In de eerste zaak gaat het om een Griekse studente die (kennelijk) een voltijdstudie in Nederland volgt en ook in de tweede zaak gaat het om een student die voor langere tijd in Nederland studeert. De hierboven opgesomde 'praktische bezwaren' doen dan geen opgeld. Bij de verhuur aan buitenlandse voltijdstudenten ligt het in de rede dat een reguliere huurovereenkomst wordt afgesloten (al dan niet op basis van een campuscontract). Gelet op de strekking van het woonruimterecht in het algemeen, en de restrictieve uitleg van art. 7:232 lid 2 BW in het bijzonder, is de combinatie van het gegeven dat de huurder

een buitenlandse student, onderzoeker of gast-docent is en de bedoeling van partijen om een huurovereenkomst voor korte tijd aan te gaan, per definitie onvoldoende specifiek en onderscheidend om aan te nemen dat het een gebruik betreft van woonruimte dat naar zijn aard van korte duur is. Dit zou anders ook strijdig kunnen zijn met het Europese non-discriminatie-recht van het EVRM. Zoals hierboven uiteengezet komt dit anders te liggen als de huurder in het kader van een uitwisselingsproject kortstondig in Nederland verblijft om te studeren of te werken bij een hogere onderwijsinstelling.

- 2** De huurders waren in bovenvermelde zaak ook verplicht om extra diensten van de verhuurder af te nemen zoals schoonmaak van de algemene ruimtes en wc-papier. In de zaak Scholten Makelaardij/Skandalaki werd door de kantonrechter overwogen dat dergelijke diensten niet gebruikelijk zijn bij een reguliere huurovereen-

komst (zie alinea 9). In de zaak Scholten/Özalp overweegt de kantonrechter dat verhuur van een relatief kleine gemeubileerde kamer, waarbij de keuken en sanitair gemeenschappelijk worden gebruikt een reguliere verhuur betreft van onzelfstandige woonruimte en dat er daarbij extra diensten worden geleverd (bijvoorbeeld wc-papier) maakt dit niet anders (alinea 14). De laatste opvatting is de juiste. Uit vaste jurisprudentie (zie bijv. HR 15 maart 1974, NJ 1974/393 (Gastarbeiderspension); HR 28 juni 1985, NJ 1986/38 (Velthuys/Koopmans); HR 15 november 1991, NJ 1992/119; en HR 19 februari 1993, NJ 1993/247) volgt dat het verstrekken van dergelijke diensten volstrekt onvoldoende is om ervan uit te kunnen gaan dat geen sprake is van een reguliere huurovereenkomst. Alleen als het element van aanvullende service duidelijk overheerst kan dat de dwingende bepalingen van het woonruimtehuurrecht opzij zetten. Daarvan is hier evident geen sprake.

De annotator geeft in de noot – kort gezegd – aan dat het bij de verhuur aan buitenlandse voltijdstudenten logisch is dat een reguliere huurovereenkomst wordt afgesloten. Verder schrijft de annotator dat ‘gelet op de strekking van het woonruimterecht in het algemeen, en de restrictieve uitleg van art. 7:232, lid 2 BW in het bijzonder, de combinatie van het gegeven dat de huurder een buitenlandse student (...) is en de bedoeling van partijen om een huurovereenkomst voor korte tijd aan te gaan, per definitie onvoldoende specifiek en onderscheidend is om aan te nemen dat het een gebruik betreft van woonruimte dat naar zijn aard van korte duur is’.

Als je de lijn van de annotator volgt, dan kun je concluderen dat ook Baris’ situatie, waar het gaat om een buitenlandse student die huurder is en waar het de bedoeling van de SSHN en Baris is om een huurovereenkomst voor korte tijd aan te gaan, onvoldoende specifiek en onderscheidend is om aan te nemen dat het een gebruik betreft van woonruimte dat naar zijn aard van korte duur is. Dit betekent vervolgens dat afdeling 7.5 BW, met de bijbehorende dwingende huur- en huurprijbschermingsregelingen, hoogstwaarschijnlijk wel van toepassing is.

Zoals je in de voorgaande passages van het handboek, het juridische artikel en de annotatie kunt zien, is er geen ‘zwart-wit-antwoord’ te geven op de vraag of het gebruik van de door Baris gehuurde woonruimte naar zijn aard van korte duur is. In de praktijk hangt het vaak af van alle omstandigheden van het geval, zoals de bedoeling van partijen, de specifieke bepalingen in de huurovereenkomst en of bijvoorbeeld het pand dat wordt gehuurd gesloopt gaat worden of niet. Het is dan aan jou als (aankomend) jurist om die relevante punten uit de juridische literatuur te halen, die voor de zaak van jouw cliënt pleiten.

6.2 Juridische literatuur zoeken in InView van Wolters Kluwer, Legal Intelligence en vaktijdschriften

Juridische literatuur is net als jurisprudentie te vinden in talloze (papieren) vaktijdschriften en in digitale databanken. Veelgebruikte databanken zijn InView van Wolters Kluwer en Legal Intelligence. Ook daar kun je onder andere zoeken op datum, rechtsgebied, auteur en titel van het wetenschappelijke artikel.

Voorbeelden van tijdschriften met daarin opgenomen juridische literatuur zijn:

- *Nederlands Tijdschrift voor Burgerlijk Recht* (NTBR)
- *Nederlands Tijdschrift voor Bestuursrecht* (NTB)
- *De Gemeentestem*
- *Delikt en Delinkwent* (DD)

In de praktijkoefeningen in de volgende paragraaf vind je meer voorbeelden van en oefeningen met juridische literatuur. Ook krijg je opdrachten over het zoeken naar juridische literatuur in diverse databanken.

6.3 Praktijkoefeningen juridische literatuur

Praktijkoefening 1

Lees het artikel en beantwoord de bijbehorende vragen.

Over zebra's en mensenrechten in het privaatrecht⁶⁷

Ars Aequi, 20190094

door C. Mak*

Wat kunnen privatisten leren van mensenrechten-mensen en andersom? In deze amuse wordt de meerwaarde van perspectiefwisselingen in het recht geïllustreerd aan de hand van twee spraakmakende zaken en een zebra.

In de animatiefilm Madagascar ziet de leeuw Alex op een gegeven moment alleen nog een biefstuk wanneer hij kijkt naar zijn beste vriend, de zebra Marty. Na een avontuurlijke reis zijn de twee, samen met nijlpaard Gloria en giraffe Melman, vanuit de dierentuin in New York beland op het tropische eiland, waar zij anders dan thuis zelf voor hun eten moeten zorgen. Waar de andere drie het redden met planten en fruit, verlangt een uitgehongerde Alex naar de lapjes vlees die hem in de dierentuin werden voorgeschoteld. Met een spoiler alert voor wie de film nog niet heeft gezien: de vriendschap tussen Alex en Marty overwint uiteindelijk en een sushi-dieet voor de leeuw biedt uitkomst. Wat dit laatste zegt over de kijk van de filmmakers op de wel door Alex verorberde dieren laat ik graag in het midden. Madagascar geeft in ieder geval een prachtig voorbeeld van de manier waarop we op verschillende manieren naar één en hetzelfde onderwerp kunnen kijken. Dat is niet alleen van belang voor de hoofdpersonen in de film, maar ook dagelijkse kost voor juristen.¹

Deze amuse combineert ingrediënten uit het privaatrecht met mensenrechten. De twee perspectieven worden in het juridisch onderwijs over het algemeen los van elkaar aangeboden. In vakken over contractenrecht, aansprakelijkheidsrecht, goederenrecht en ondernemingsrecht leert u als student de rechtsverhoudingen tussen private partijen te duiden en analyseren. Mensenrechten komt u daarentegen in beginsel tegen in publiekrechtelijke vakken, waarin de rechten van burgers jegens de overheid worden besproken. De rechtspraktijk en -theorie maken echter niet altijd zulke strikte onderscheidingen en casus kunnen dan ook regelmatig op meerdere manieren worden gezien. Tegen deze achtergrond rijst de vraag wat privatisten kunnen leren van mensenrechtenmensen² en vice versa. Een eerste voorbeeld kan worden gevonden in de spraakmakende Urgenda-zaak, waarin zowel de Rechtbank als het

Gerechtshof Den Haag mensenrechten betrokken in hun overwegingen.³ De zaak zal weinigen onbekend zijn: het betreft een vordering van Stichting Urgenda jegens de Nederlandse Staat met betrekking tot het nemen van maatregelen om CO₂-uitstoot terug te dringen. Partijen zijn het erover eens dat als de emissies wereldwijd niet voldoende worden teruggebracht onomkeerbare klimaatverandering onvermijdelijk zal zijn. Urgenda is echter van mening dat de Staat te weinig doet om de uitstoot terug te dringen en is zowel in eerste aanleg als in hoger beroep geslaagd in haar vordering. Opmerkelijk hierbij is dat, hoewel het een zaak tegen de overheid betreft, de vordering een grondslag heeft in het privaatrecht. Urgenda vroeg en verkreeg op basis van artikel 6:162 BW een verklaring voor recht dat de Staat onrechtmatig handelde door te weinig ambitieuze emissiedoelstellingen na te streven. De rechtbank hield bij de vaststelling dat de Staat in strijd handelde met de maatschappelijke zorgvuldigheid rekening met relevante mensenrechtelijke bepalingen.⁴ Het hof bekrachtigde deze uitspraak en ging zelfs een stap verder door de zorgplicht van de Staat rechtstreeks te baseren op de artikelen 2 en 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM), die het recht op leven en het recht op bescherming van de privésfeer waarborgen.⁵ De Urgenda-uitspraken tonen hoe een mensenrechtelijke vraag er vanuit het privaatrecht uitziet: de bescherming van mensenrechten wordt versterkt door klimaatverandering binnen de reikwijdte van de op artikel 2 en 8 gestoelde zorgplicht van de Staat te brengen.⁶ Andersom kan vanuit mensenrechten naar privaatrechtelijke claims als die van Urgenda worden gekeken: een vraag is dan in hoeverre het privaatrecht de 'margin of appreciation' van de overheid onder het EVRM vernauwt door de klimaatkwestie terug te brengen tot een specifieke vordering ten aanzien van emissiedoelstellingen.⁷ Zoals het hof overweegt, blijft de beleidsvrijheid ten aanzien van de te nemen maatregelen behouden.⁸ Het privaatrecht biedt in Urgenda niettemin de mogelijkheid een eerder door de overheid gemaakte keuze onder artikel 2 en 8 EVRM tot een juridisch afdwingbare verplichting jegens particulieren om te vormen.

Een tweede voorbeeld betreft de juridische afwikkeling van de problemen in de Spaanse huizenmarkt als gevolg van de Europese economische crisis van 2008. Veel huiseigenaren in Spanje waren niet meer in staat hun hypotheektermijnen te voldoen, met een groot aantal uitwinningszaken tot gevolg.⁹ Aangezien de algemene voorwaarden van de banken onder de Europese Richtlijn 93/13/EEG betreffende oneerlijke bedingen in consumentencontracten vielen, is een groot aantal zaken verwezen naar het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJ EU). In de belangrijke Aziz-uitspraak bepaalde dit hof dat het Spaanse recht niet voldeed aan de doelstellingen van de EU-richtlijn, omdat het onvoldoende procesrechtelijke bescherming bood aan huiseigenaren om de oneerlijkheid van bankvoorwaarden aan de orde te stellen.¹⁰ Interessant om te zien is dat het HvJ EU in Aziz en latere uitspraken uitdrukkelijk wijst op het feit dat het gaat om de (gezins)woning

van getroffen eigenaren.¹¹ Zo wordt weer een privaatrechtelijke vraag, ditmaal over de zekerheid van de banken voor verstrekte leningen, beïnvloed door een fundamentele gegeven. Het recht op effectieve rechtsbescherming brengt het onderliggende belang van huisvesting naar voren.¹²

Urgenda en Aziz maken duidelijk dat een mensenrechtelijke blik op een privaatrechtelijke casus tot nieuwe vragen en antwoorden kan leiden. Omgekeerd geven ze ook de mogelijkheden en beperkingen van het privaatrecht weer voor het oplossen van politiek gevoelige kwesties. Deze wisseling tussen perspectieven biedt juristen inzichten in de verschillende vormen van doorwerking van mensenrechten in het privaatrecht. Zij toont bovendien de meerwaarde ervan.¹³ Soms is het immers van belang om tussen de witte zebra's met zwarte strepen de zwarte zebra met witte strepen te kunnen vinden.¹⁴

* Prof.dr. C. Mak is als hoogleraar Privaatrecht, in het bijzonder fundamentele rechten en privaatrecht, verbonden aan het Centre for the Study of European Contract Law van de Universiteit van Amsterdam.

- 1 Om die reden sluit ik me graag aan bij Geerten Boogaard, die in zijn amuse 'Narratief staatsrecht', *Ars Aequi* 2018, p. 982-984 (AA20180982), een lans breekt voor culturele vorming in de rechtenstudie naast of in combinatie met de opleiding in het positieve recht. Meer in het algemeen zou zelfs kunnen worden gedacht aan de manier waarop romans en films bijdragen aan de ontwikkeling van het empathisch vermogen. Zie over recht en literatuur ook W. Witteveen & S. Taekema (red.), *Verbeeldingsmacht. Wat juristen moeten lezen*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2000.
- 2 Het Nederlands Tijdschrift voor de Mensenrechten presenteert onder deze titel een reeks interviews met juristen uit de mensenrechtenwereld.
- 3 Rb. Den Haag 24 juni 2015, ECLI: NL: RBDHA: 2015: 7145; Gerechtshof Den Haag 9 oktober 2018, ECLI: NL: GHDHA: 2018: 2591.
- 4 Rb. Den Haag 24 juni 2015, ECLI: NL: RBDHA: 2015: 7145, r.o. 4.52.
- 5 Gerechtshof Den Haag 9 oktober 2018, ECLI: NL: GHDHA: 2018: 2591, r.o. 34 t/m 38.
- 6 L.E. Burgers, 'Historic moment in European private law: Urgenda decision upheld by Dutch Court of Appeal and provided with stronger legal ammunition', *blog Judges in Utopia*, 9 oktober 2018, www.judgesinutopia.eu.
- 7 T. Elsing, *De Urgenda Klimaatzaak en de invloed van het EVRM op de klimaataansprakelijkheid van de Nederlandse Staat* (masterscriptie UvA), 7 januari 2019, p. 35 (beschikbaar bij auteur).
- 8 Gerechtshof Den Haag 9 oktober 2018, ECLI: NL: GHDHA: 2018: 2591, r.o. 74.
- 9 F. Gómez Pomar & K. Lyczkowska, 'Spanish Courts, the Court of Justice of the European Union, and Consumer Law. A Theoretical Model of their Interaction', *InDret* 2014, afl. 4, p. 5.
- 10 HvJ EU 14 maart 2013, C-415/11, ECLI: EU: C: 2013: 164 (Aziz).
- 11 HvJ EU 14 maart 2013, C-415/11, ECLI: EU: C: 2013: 164 (Aziz), r.o. 61. Zie ook HvJ EU 17 juli 2014, C-169/14, ECLI: EU: C: 2014: 2099 (Sánchez Morcillo), r.o. 43.
- 12 J.M.L. van Duin, 'Metamorphosis? The Role of Article 47 of the EU Charter of Fundamental Rights in Cases Concerning National Remedies and Procedures under Directive 93/13/EEC', *EuCML* 2017, p. 194-195.
- 13 Aan de UvA wordt hiertoe sinds 2018 aan masterstudenten een keuzevak Human Rights in Private Law aangeboden.
- 14 Zie hiervoor de vervolgfilm *Madagascar: Escape 2 Africa*.

- 1 In welk rechtsgebied worden mensenrechten tijdens de studie hbo-rechten voornamelijk behandeld: in het privaatrecht of in het publiekrecht? Wat is de reden daarvan?
- 2 De auteur start het artikel met het bespreken van de film *Madagascar*. Wat is het punt dat zij hiermee wil maken?
- 3 Wat is vervolgens de link tussen de film *Madagascar* en de mensenrechten volgens de auteur?
- 4 Waarom zijn de twee voorbeelden die de auteur aanhaalt in het juridische artikel van belang?

Praktijkoefening 2

Lees het artikel en beantwoord de bijbehorende vragen.

Advocaten: Wet draagmoederschap moet er snel komen⁶⁸

Advocatenblad, 2022, afl. 1
door F. Mebius

Een groeiend aantal kinderen in Nederland komt via een draagmoeder ter wereld. Juridisch kleven daar talloze haken en ogen aan. Familierechtadvocaten hebben er een stevige kluif aan.

Een baby die zelf naar het consultatiebureau moet bellen, omdat de vader en moeder geen juridisch ouder zijn. *Expats* die al een jaar in een vrijwillige lockdown zitten omdat ze hun kind niet ingeschreven krijgen op de crèche. Twee vaders die voor hun kind zorgen maar er geen medische beslissingen voor mogen nemen. Het zijn enkele praktische maar ingrijpende voorbeelden van situaties waar ouders met een kindje geboren uit een draagmoeder tegenaan lopen.

In Nederland kennen we de ‘onwenselijke’ situatie dat de draagmoeder na de geboorte van het kind de juridisch ouder is. ‘Bij iedere zaak en casus moeten we door een soort juridische hoepel springen om

het juridisch ouderschap bij de ouders die daadwerkelijk voor het kindje zorgen te krijgen,’ vertelt advocaat Jo-an van der Tol (WENS Familierecht, Amsterdam). ‘Er moeten altijd veel vragen worden beantwoord. Gaat het om een Nederlandse draagmoeder of een buitenlandse draagmoeder? Is ze getrouwd? Is er een eiceldonor? Krijg je in het land waar de draagmoeder vandaan komt een geboortakte en een paspoort?’ Als stellen een zorgvuldig proces hebben doorlopen, lukt het volgens Van der Tol altijd wel om het juridisch ouderschap bij de wensouders te krijgen. ‘Dan heb ik het over een zaak zonder anonieme donoren en met goede zorg, advocaten en counselors. Maar het probleem in elke zaak is dat een duidelijke weg om te bewandelen ontbreekt. We moeten als advocaten heel creatief zijn.’

In het Burgerlijk Wetboek is niets geregeld over draagmoederschap. Alleen het Wetboek van Strafrecht bepaalt dat vrouwen zich niet openbaar mo-

gen aanbieden als draagmoeder. Ook openbaar zoeken naar een draagmoeder en commerciële bemiddeling zijn verboden. In 2016 kwam de Staatscommissie Herijking ouderschap met adviezen om de regels rond ouderschap en draagmoederschap aan te passen. Door weerstand van verschillende politieke partijen is dat nog niet gebeurd. Wel ligt er inmiddels een wetsvoorstel waarin de aanbevelingen van de commissie zijn opgenomen. De Wet kind, draagmoederschap en afstamming, die oud-minister Sander Dekker voor Rechtsbescherming in april 2020 presenteerde, is voor alle vormen van draagmoederschap en moet meer bescherming bieden aan het kind, de draagmoeder en toekomstige ouders. In het wetsvoorstel staat dat de wensouders vanaf de geboorte van het kind de juridische ouders zijn. De rechter bekijkt vooraf of aan alle voorwaarden voor draagmoederschap is voldaan. Zo moet er bijvoorbeeld een ondertekende draagmoederschapsvereenkomst zijn, mag de draagmoeder ter zitting nog niet zwanger zijn van het kind en moet tenminste één van de wensouders de genetische ouder van het kind zijn. Daarnaast moet de identiteit van degene die zaad of een eikel afstaat op termijn te achterhalen zijn voor het kind. Voordat de draagmoeder en de wensouders een verzoek bij de rechter kunnen indienen voor toestemming, moeten zij voorlichting en counseling volgen. Zo weten alle betrokkenen waar ze aan beginnen.

De consultatieperiode van het wetsvoorstel is ruimschoots verstreken en inmiddels ligt er ook een nog niet openbaar gemaakt advies van de Raad van State. ‘Naar verluidt wordt er in het voorjaar van 2022 een nieuwe versie van het wetsvoorstel gepresenteerd,’ aldus Van der Tol. In het regeerakkoord is opgenomen dat de behandeling van voorstellen voor een goede regeling voor draagmoederschap doorgaat.

Ook de rechtspraak staat niet stil. Het Hof van Justitie oordeelde vorige maand dat het ouderschap van same-sex-wensouders en daarmee hun kinderen erkend moet worden in alle EU-lidstaten als een ander EU-lidstaat dit heeft erkend. Daarnaast stelde de rechtbank Den Haag vorige maand prejudiciële vragen aan de Hoge Raad over de erkenning van buitenlandse geboorteaktes van baby's die zijn geboren uit een draagmoeder en waarop de wensouders als juridisch ouders vermeld staan.

‘Een zeer belangrijke vraag,’ zegt Van der Tol. ‘Dit soort aktes komen steeds vaker voor en het laat zien dat de wetgeving over draagmoederschap er nu echt moet komen. Op dit moment heb ik in mijn praktijk meerdere van dit soort zaken lopen en de ouders en het kind moeten soms wel meer dan twee jaar wachten voordat er duidelijkheid komt over de juridische status van het kind. Het is ook moeilijk uit te leggen dat ouders niet erkend worden als ouders van hun eigen kind, zelfs nadat een buitenlandse rechter er al aan te pas is gekomen.’

Duidelijke kaders

Er zijn verschillende wegen om met behulp van een draagmoeder een kind te krijgen. Laagtechnologisch draagmoederschap waarbij de draagmoeder de eikel levert, kan bijvoorbeeld met zelfinseminatie. Een ivf-behandeling met een draagmoeder waarbij de wensmoeder de eikel levert (hoogtechnologisch draagmoederschap) is in Nederland sinds 1997 toegestaan onder strikte voorwaarden. Onder meer het VU Medisch Centrum biedt zo'n traject aan voor heterostellen. In 2019 opende kliniek Nij Geertgen in Brabant de deuren en sindsdien staan ivf-trajecten met draagmoeders ook open voor homostellen. Afgelopen augustus werd het eerste kindje geboren uit zo'n traject van twee mannelijke wensouders en een eiceldonor.

Landelijke cijfers zijn niet te geven, maar uit cijfers van het VU Medisch Centrum blijkt dat steeds meer mensen kiezen voor draagmoederschap. Van 2006 tot 2017 werden daar uit een ivf-traject 35 kinderen geboren. In de afgelopen vier jaar werden er al zeventien kinderen geboren. Ook het feit dat de interlandelijke adoptie is stopgezet (zie kader) zorgt ervoor dat de vraag naar draagmoeders toeneemt. Van der Tol ziet dat met eigen ogen in haar praktijk. ‘Veel van mijn nieuwe cliënten hebben besloten adoptie te vergeten en de stap naar het draagmoederschap te zetten. Nog meer reden dus om haast te maken met wetgeving,’ zegt Van der Tol.

Mindy Mosk (De Boorder Familie-en Erfrecht Advocaten & Mediators, Amsterdam) beaamt dat. ‘Een wet schept duidelijke kaders. Ook dan is procederen nodig maar als je aan alle genoemde voorwaarden voldoet dan weet je dat, als het kind geboren wordt, de wensouder ook direct de juridisch

ouder is.' Ze heeft wel de nodige kritiek op het wetsvoorstel. 'Het toetsmoment voor gerechtelijke toekenning van het ouderschap is voor de conceptie. Wat als na de geboorte blijkt dat het kind toch niet van de wensouders is, maar van de partner van de draagmoeder? Er zijn risico's wanneer het niet helemaal gaat zoals gepland. Hoe gaat een rechter dan toetsen? Daar mag meer aandacht voor komen. Ook is er geen maximumleeftijd opgenomen voor de wensouders en de draagmoeder. Dat heb je wel bij interlandelijke adopties. In de toelichting wordt enkel genoemd dat een hoge leeftijd van wensouders of een jonge leeftijd van de draagmoeder een reden kan zijn om het ouderschap na draagmoederschap af te wijzen. Ik denk dat dat soort discussies nog wel gevoerd gaan worden binnen de politiek. Ook bijvoorbeeld over de ethische vraag hoe vaak een draagmoeder haar lichaam ter beschikking mag stellen.'

Van der Tol vindt het zorgelijk dat de doorlooptijden zo hoog zijn. 'Momenteel duurt een procedure met buitenlandse draagmoeders tot zo'n anderhalf à twee jaar na de geboorte van het kind, omdat je bij de geboorte pas een procedure mag starten. Al die tijd heeft het kind vaak geen bsn-nummer met alle gevolgen van dien. Dat is schrijnend voor de wensouders. In het wetsvoorstel staat dat een draagmoeder pas zwanger mag zijn als alles is geregeld en de rechter ernaar gekeken heeft. De doorlooptijden moeten dus echt korter worden. Dat kan, want de Nederlandse zaken zijn geen ingewikkelde juridische procedures. De rechter moet alleen checken of aan alle voorwaarden is voldaan en alle stukken goed zijn ingediend. Alle betrokkenen moeten een goede en zorgvuldige voorbereiding doorlopen.

Volgens Nicoline Veenendaal (Anders Familie-recht, Amsterdam) is er in het wetsvoorstel te weinig aandacht voor de eiceldonor. 'In feite is zij degene die het genetisch materiaal aanlevert. Dat is minstens zo belangrijk als de draagmoeder die eigenlijk als logeerbuik fungeert.' Samen met een aantal advocaten die gespecialiseerd zijn in draagmoederschapszaken zorgt Veenendaal ervoor dat de hoogtechnologische draagmoederzaken die via Nij Geertgen lopen juridisch zo stabiel mogelijk zijn. 'Er is in die zaken voor elke partij een advocaat: voor de wensouders, de draagmoeder en de

eicelouders. Zolang de wet er nog niet is, zit daar ook nog een regieadvocaat boven. Die neemt veel werk uit handen van de andere advocaten, zoals het voeren van gesprekken met alle ouders en het maken van verslagen en overeenkomsten.'

Het maakt niet uit voor welke vorm van draagmoederschap wordt gekozen, uitgebreide overeenkomsten zijn altijd belangrijk, zegt Veenendaal. 'Stel dat de vrucht zich tijdens de zwangerschap niet goed ontwikkelt en er moet worden gesproken over het al dan niet afbreken van de zwangerschap. Daar willen wensouders iets over kunnen zeggen maar uiteindelijk heeft de draagmoeder het mensenrecht om te beschikken over haar eigen zwangerschap en lichaam. Als zij ervoor kiest dat het kindje toch komt dan zijn de kosten voor het kindje nog steeds voor de wensouders, omdat het niet zo kan zijn dat de eigen kinderen van de draagmoeder een financieel nadeel ondervinden van het draagmoederschap. Dat is ingewikkelde materie en gaat ver. In de wet worden hier kaders voor geschept. Zo moeten er een kostenregeling, verzekeringen en juridische bijstand worden geregeld.'

Draagmoederschapsbank

Het ministerie van Justitie en Veiligheid wil naast wetgeving ook een afstammingsregister introduceren. Ieder kind moet kunnen weten waar hij of zij vandaan komt, van wie hij of zij biologisch afstamt. Daarom komt er één loket, waar alle beschikbare informatie over identiteit en oorsprong is op te vragen. Nu zijn deze gegevens soms onvolledig en moeilijk te achterhalen. Een goede ontwikkeling, vinden de familierechtadvocaten. Al komen ze nooit draagmoeders tegen die zeggen: 'Hier is het kind en nu ben ik weg.' 'Er is altijd open contact en dat is in het belang van het kind,' meent Veenendaal. 'Er wordt vaak een keer in de maand samen iets gedaan bijvoorbeeld. Zo kan het kind uiteindelijk achterhalen hoe het is ontstaan. Maar hoe meer duidelijkheid voor de kinderen, hoe beter.' Mosk vraagt zich wel af hoever je in zo'n register moet gaan. 'Ik zou het goed vinden als er verplicht een bijlage bij de geboorteakte komt met de namen van de draagmoeder, de zaaddonor, de eiceldonor enzovoort. Van meer details ben ik eigenlijk geen voorstander. Ik zou bijvoorbeeld niet zo ver gaan dat er ook halfbroers en halfzussen worden genoemd.'

Verder is het idee dat in de toekomst wensouders en vrouwen die als draagmoeder voor een ander kind willen krijgen bij één centrale instantie terecht kunnen. Een zogenaamde draagmoederschapsbank zonder winstoogmerk. Volgens Veenendaal klinkt het ideaal maar is het in feite een wassen neus. ‘We gaan echt niet ineens achthonderd potentiële draagmoeders krijgen. Het is wel goed dat er een organisatie komt die het wat gaat coördineren, een draagmoederexpertisecentrum.’ Van der Tol is wel groot voorstander van een soort draagmoederschapsbank. Zij wil verder gaan dan het plan van Dekker. ‘Het voorstel is nu dat het een

soort informatiepunt wordt. Het is niet zo dat ze gaan bemiddelen of screenen. In Amerika en Canada heb je commerciële agentschappen die een uitgebreide screening van de draagmoeders doen. Dat werkt heel goed en is belangrijk. Ik weet niet of we in Nederland een cultuur hebben voor dit soort agentschappen maar ik zou het wel aanmoedigen.’

Voor nu wachten de advocaten met spanning af wat het nieuwe kabinet gaat doen. Van der Tol: ‘Het wordt een ethische discussie met een christelijke partij in het kabinet. Ik ben dus heel benieuwd wat er gaat gebeuren.’

- 1 Wat is volgens de auteur de (huidige) onwenselijke situatie van het draagmoederschap?
- 2 Welke twee manieren staan in het artikel vermeld om met behulp van een draagmoeder een kind te krijgen?
- 3 Aan het begin van het juridische artikel wordt het wetsvoorstel Wet kind, draagmoederschap en afstamming genoemd. Ten tijde van de publicatie van het juridische artikel bevond het wetsvoorstel zich nog in de consultatiefase. In het artikel staat dat er naar verluidt in het voorjaar van 2022 een nieuwe versie van het wetsvoorstel wordt gepresenteerd. Inmiddels is dit wetsvoorstel ingediend bij de Tweede Kamer. Op welke datum? Zoek je antwoord op via [Overheid.nl](https://overheid.nl) of [Officielebekendmakingen.nl](https://officielebekendmakingen.nl).
- 4 In welke fase van de wetgevingsprocedure bevindt dit wetsvoorstel zich? Zoek je antwoord op via [Overheid.nl](https://overheid.nl) of [Officielebekendmakingen.nl](https://officielebekendmakingen.nl). Gebruik hierbij de informatie over de wetgevingsprocedure en het zoeken naar parlementaire stukken uit hoofdstuk 5 van dit boek.
- 5 In het artikel uiten de advocaten Mosk, Van der Tol en Veenendaal kritiek op het wetsvoorstel. Wat zijn de kritiekpunten? Onderstreep deze punten in het artikel.
- 6 In het artikel staat dat de rechtbank Den Haag prejudiciële vragen heeft gesteld aan de Hoge Raad over de erkenning van buitenlandse geboorteaktes van baby's die zijn geboren uit een draagmoeder en waarop de wensouders als juridisch ouders vermeld staan. Zoek via [Rechtspraak.nl](https://rechtspraak.nl) de datum én het ECLI-nummer op van het arrest van de Hoge Raad waarin deze prejudiciële vragen zijn beantwoord.

Praktijkoefening 3

Lees het artikel en beantwoord de bijbehorende vragen.

Geef ze een vinger ... Gedwongen ontgrendeling van een smartphone en het nemo tenetur-beginsel⁶⁹

Nederlands Juristenblad, 2018/1880

door A. Bood¹

Na het sneuvelen van een aan de verdachte te richten decryptiebevel (het bevel om het wachtwoord prijs te geven waarmee hij digitale bestanden heeft beveiligd) in het, kortgeleden ook door de Eerste

Kamer aangenomen, wetsvoorstel Computercriminaliteit III, wordt in een advies aan de Minister van Justitie en Veiligheid nu voorgesteld om de verdachte fysiek te kunnen dwingen een met zijn

vingerafdruk beveiligde smartphone te ontgrendelen. Een dergelijke bevoegdheid is van belang voor de opsporing, maar het voorstel is in meerdere opzichten ondoordacht en leidt in zijn huidige vorm gemakkelijk tot strijd met het in art. 6 EVRM geïmpliceerde nemo tenetur-beginsel (*het beginsel dat een verdachte niet aan zijn eigen veroordeling hoeft mee te werken, red.*).

EHRM 11 juli 2006, NJ 2007/226; EHRM 17 december 1996, NJ 1997/699; HR 24 april 2015, ECLI:NL:HR:2015:1129; Stel: bij een wegens een ernstig misdrijf voorlopig gehechte verdachte is een smartphone in beslag genomen die hij met zijn vingerafdruk heeft beveiligd. Nadat hij heeft geweigerd de telefoon te ontgrendelen, wordt hij daartoe door de politie fysiek gedwongen, door tegen zijn wil zijn vinger op de sensor van de telefoon te leggen. Op die telefoon worden vervolgens WhatsApp-berichten van hem gevonden die feitelijk neerkomen op een bekennende verklaring. Is het gebruik van die berichten voor het bewijs van het plegen van het misdrijf dan in strijd met het nemo tenetur-beginsel, nu de verdachte is gedwongen de telefoon te ontgrendelen?

De Commissie modernisering opsporingsonderzoek in het digitale tijdperk (naar haar voorzitter: de commissie-Koops) meent in haar, deze zomer uitgebrachte, advies aan de Minister van Justitie en Veiligheid, Reguleringsbevoegdheden in een digitale omgeving (p. 104-107), dat het nemo tenetur-beginsel zich niet tegen gedwongen ontgrendeling van een smartphone verzet. Volgens de commissie volgt uit het bekende Saunders-arrest van het EHRM² dat het nemo tenetur-beginsel niet van toepassing is op het gebruik van biometrisch materiaal zoals een vingerafdruk, omdat dergelijk materiaal onafhankelijk van de wil van de verdachte bestaat, maar vooral omdat het, anders dan een wachtwoord³, onafhankelijk van de wil van de verdachte kan worden verkregen. De commissie vindt daarom, in afwijking van de art. 2.7.1.1.4 en 2.7.4.1.4 van het conceptwetsvoorstel tot vaststelling van Boek 2 van het nieuwe Wetboek van Strafvordering, een aan de verdachte gericht bevel tot ontgrendeling van een met een vingerafdruk beveiligde smartphone niet problematisch. Ze acht zo'n bevel echter overbodig, omdat kan worden

volstaan met de in de vorige alinea bedoelde ontgrendeling onder fysieke dwang – in de woorden van de commissie: ‘het gedwongen dulden van biometrische ontsluiting’ (p. 106). Ook dit acht de commissie niet in strijd met het nemo tenetur-beginsel. Ze adviseert daarom om in het genoemde wetsvoorstel de officier van justitie de bevoegdheid te geven om aan de politie te bevelen ‘toegang tot een biometrisch beveiligd geautomatiseerd werk of digitale-gegevensdrager te verschaffen, met een duldplicht voor zowel verdachten als niet-verdachten’ (aanbeveling 28).

Opvallend genoeg zegt de commissie-Koops in haar advies niets over de toelaatbaarheid van het gebruik voor het bewijs in een strafzaak van de informatie op een smartphone die door gedwongen ontgrendeling daarvan wordt ontsloten. Het heeft er daardoor alle schijn van dat ze ook dat gebruik niet problematisch vindt. Een verklaring voor dat standpunt zou kunnen zijn dat ze veronderstelt dat die informatie, net als een vingerafdruk, altijd wilsonafhankelijk materiaal is, of dat die informatie überhaupt niet door dwang wordt verkregen, hetzij omdat ze al vóór de gedwongen ontgrendeling is verkregen (bij de inbeslagneming), hetzij omdat ze pas ná de gedwongen ontgrendeling wordt verkregen (door onderzoek aan de telefoon).

Beide veronderstellingen zijn problematisch. Bovendien laat analyse van die veronderstellingen zien dat de beoordeling van de toelaatbaarheid van gedwongen ontgrendeling complexer is dan de commissie-Koops doet vóórkomen. Die toelaatbaarheid is niet gegeven met het wilsonafhankelijke karakter van een vingerafdruk.

Wilsafhankelijk materiaal

Zoals bekend is de nemo tenetur-jurisprudentie van het EHRM verre van eenduidig. Mede daardoor is van een breed gedragen consensus over de precieze reikwijdte van het nemo tenetur-beginsel geen sprake. Dat is reden te meer om de interpretatie van die EHRM-jurisprudentie in de rechtspraak van de Hoge Raad als de meest gezaghebbende te beschouwen.

De Hoge Raad oriënteert zich wat het nemo tenetur-beginsel betreft nog altijd sterk op Saunders⁴ en brengt dat beginsel daarom uitdrukkelijk in verband met het zwijgrecht van de verdachte zoals dat

in Nederland in art. 29 Sv is vastgelegd en volgens het EHRM in art. 6 EVRM is geïmpliceerd. Net als het Europese Hof in Saunders meent de Hoge Raad niet alleen dat dat beginsel aan het zwijgrecht ten grondslag ligt, maar ook dat dat zwijgrecht er de kern van vormt en er in principe de reikwijdte van bepaalt.⁵ Waar het zwijgrecht de plicht van de autoriteiten impliceert de wil van de verdachte om te zwijgen te respecteren, stellen beide rechtscolleges dat art. 6 EVRM zich in principe niet verzet tegen het gebruik voor het bewijs in een strafzaak van onder dwang door de verdachte afgegeven materiaal dat onafhankelijk van zijn wil bestaat.

Met name bij verklaringen die, bijvoorbeeld schriftelijk of digitaal, zijn vastgelegd, kan dit criterium van een wilsonafhankelijk bestaan gemakkelijk tot misverstanden leiden. Betoogd lijkt immers te kunnen worden dat een verklaring door het vastleggen ervan onafhankelijk van de wil van de betrokkene komt te bestaan, zeker als zij vervolgens wordt verspreid of in beslag wordt genomen.⁶ Dat is echter niet de visie van de Hoge Raad. ‘Beslissend voor de vraag of het nemo tenetur-beginsel is geschonden,’ is volgens hem ‘of het gebruik tot het bewijs van een al dan niet in een document vervatte verklaring van de verdachte in een strafzaak zijn recht om te zwijgen en daarmee zijn recht om zichzelf niet te belasten van zijn betekenis zou ontdoen.’⁷ Het gebruik van een in een document vastgelegde verklaring kan dus in strijd komen met het nemo tenetur-beginsel. Of dat zo is, ‘hangt af van de aard van de in het document vervatte verklaring,’ die aan de hand van haar inhoud moet worden vastgesteld.⁸ Het vastleggen van een verklaring maakt die verklaring dus niet wilsonafhankelijk. Ook niet beslissend is of het medium (een schriftelijk document, een digitaal bestand) waarop of waarin een verklaring is vastgelegd door de verdachte is vervaardigd of dat de vervaardiging ervan uit zijn wilsbesluit is voortgevloeid.⁹ En evenmin is bepalend of het medium zonder medewerking van de verdachte kan

worden verkregen.¹⁰ Waar het om gaat is de aard van de vastgelegde verklaring: die bepaalt of zij een wilsafhankelijk karakter heeft.¹¹

De Hoge Raad maakt het ons echter niet gemakkelijker als hij zegt ‘dat de kwalificatie van materiaal als “wilsonafhankelijk” dan wel “wilsafhankelijk” (...) is verbonden aan de aard van het materiaal’ en daar dan, tussen haakjes, aan toevoegt: ‘of het in fysieke zin “bestaat” onafhankelijk van de wil van de betrokkene.’¹² Het gebruik van de term ‘fysiek’ is bij een vastgelegde verklaring verwarrend; los van het medium waarop ze eventueel is vastgelegd, lijkt een verklaring immers nooit ‘in fysieke zin’ te bestaan. Ook het tussen aanhalingstekens plaatsen van het woord ‘bestaat’ draagt niet bepaald bij aan de duidelijkheid. Toch zijn deze hobbels te nemen. Het citaat komt uit twee (civielrechtelijke) arresten over de afgifte van bankafschriften. Volgens de Hoge Raad vormden die bankafschriften wilsonafhankelijk materiaal. De meest plausibele verklaring daarvoor is niet dat het documenten waren, die als fysieke objecten onafhankelijk van de wil van de betrokkenen bestonden,¹³ maar dat ze – net als tachograafregistraties en bedrijfsafvalrapportages¹⁴ – gegevens bevatten over objectieve fysieke processen, die zich min of meer mechanisch lieten vastleggen.¹⁵ Die gegevens zijn (in een strafzaak) het bewijsmateriaal. De aard van die gegevens bepaalt of dat materiaal wils(on)afhankelijk is.

Ook voor informatie op een smartphone geldt dus dat de aard daarvan bepaalt of ze wils(on)afhankelijk is. WhatsApp-berichten van de verdachte die feitelijk een bekennde verklaring vormen, kunnen bezwaarlijk anders dan wilsafhankelijk worden genoemd.¹⁶ De veronderstelling dat de informatie op een smartphone die door gedwongen ontgrendeling daarvan wordt ontsloten, altijd wilsonafhankelijk materiaal is, is derhalve onjuist.

(...)

1 Mr. A. Bood is senior onderzoeker bij het Wetenschappelijk Bureau van het Openbaar Ministerie (WBOM). Deze bijdrage is op persoonlijke titel geschreven.
2 EHRM 17 december 1996, NJ 1997/699.
3 Zie daarover overigens recent nog Rb. Den Haag 12 maart 2018, ECLI:NL:RBDHA:2018:2983, waarin gedwongen ontgrendeling van een smartphone door

middel van een wachtwoord zonder enige toetsing aan het nemo tenetur-beginsel toelaatbaar werd geacht.
4 ‘Waarvan (...) het EHRM niet is teruggekomen’ (HR 24 april 2015, ECLI:NL:HR:2015:1129, r.o. 3.7.5, en HR 24 april 2015, AB 2017/287, r.o. 4.3.5).
5 Vergelijk Saunders, § 69: ‘The right not to incriminate oneself is primarily concerned (...) with respecting

the will of an accused person to remain silent.' In dezelfde zin bijvoorbeeld EHRM 29 juni 2007, NJ 2008/25, § 47 (O'Halloran & Francis).

- 6 Aldus bijvoorbeeld D.A.G. van Toor, 'Het nemo-teneturbeginsel. Rechtspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens en de Hoge Raad vergeleken', Tijdschrift voor Bijzonder Strafrecht & Handhaving 2016, p. 37, en 'De vergrendelde smartphone als object van strafvorderlijk onderzoek', Computerrecht 2017, p. 5.
- 7 HR 21 december 2010, NJ 2011/425, r.o. 4.3; HR 5 juli 2011, ECLI:NL:HR:2011:BP6144, r.o. 5.2.
- 8 HR 21 december 2010, NJ 2011/425, r.o. 4.3. Overigens kunnen volgens onder meer EHRM 25 februari 1993, NJ 1993/485 (Funke), en EHRM 3 mei 2001, NJ 2003/354 (J.B.), documenten ook wilsafhankelijk zijn op de enkele grond dat de autoriteiten die een verdachte dwingen ze te overhandigen niet zeker zijn van hun bestaan, hun omvang of hun inhoud, en daarmee in feite een fishing expedition uitvoeren. Vergelijk HR 21 maart 2008, ECLI:NL:HR:2008:BA8179; HR 24 april 2015, ECLI:NL:HR:2015:1129; en HR 24 april 2015, AB 2017/287.
- 9 Dat was nu juist het door de Rechtbank Rotterdam gehanteerde criterium waartegen de Hoge Raad zich in HR 21 december 2010, NJ 2011/425, r.o. 4.3, keerde.
- 10 HR 24 april 2015, ECLI:NL:HR:2015:1129, r.o. 3.8.2; HR 24 april 2015, AB 2017/287, r.o. 4.4.2; HR 24 november 2015, NJ 2016/58, r.o. 2.4. Het uitgangspunt van de commissie-Koops dat 'vooral' bepalend is of materiaal onafhankelijk van de wil van de verdachte kan worden verkregen (p. 105), is dus onjuist. Voor de opvatting dat een duldplicht niet in strijd kan komen met het nemo tenetur-beginsel (in die zin bijvoorbeeld L.C.A. Wijsman, Nemo tenetur in belastingzaken (diss. Rotterdam), 2017, p. 136) geldt logischerwijs hetzelfde.
- 11 De Europese interpretatie van het nemo tenetur-beginsel wijkt op dit punt af van de interpretatie van het Vijfde Amendement op de Amerikaanse federale grondwet. Vergelijk Commonwealth of Virginia/Baust, nr. CR14-1439 (Va. 2d Cir. Ct. 28 oktober 2014): een verdachte mag worden gedwongen (specifieke) documenten of op een smartphone opgeslagen digitale bestanden te overhandigen als hij ze vrijwillig heeft gecreëerd.
- 12 HR 24 april 2015, ECLI:NL:HR:2015:1129, r.o. 3.8.2; HR 24 april 2015, AB 2017/287, r.o. 4.4.2.
- 13 Zie immers HR 21 december 2010, NJ 2011/425.
- 14 Zie respectievelijk HR 21 oktober 1997, NJ 1998/173; en HR 19 september 2006, NJ 2007/39.
- 15 Vergelijk de conclusie van A-G Knigge bij HR 19 september 2006, NJ 2007/39, onderdelen 81-82; de conclusie van A-G Aben bij HR 5 juli 2011, ECLI:NL:HR:2011:BP6144, onderdelen 10.3.7-8; en J.M. Reijntjes onder HR 21 december 2010 in NJ 2011/425.
- 16 Vergelijk HR 29 oktober 1996, NJ 1997/232, r.o. 6.7, en HR 21 oktober 1997, NJ 1998/173, r.o. 5.4, over 'schriftelijke inlichtingen door de verdachte omtrent zijn mogelijke betrokkenheid bij een strafbaar feit'.

- 1 Wat is de reden dat de Commissie modernisering opsporingsonderzoek (commissie-Koops) van mening is dat het gedwongen ontgrendelen van een smartphone door de verdachte niet in strijd is met het nemo tenetur-beginsel? Markeer de relevante passage(s) in het juridische artikel.
- 2 De commissie-Koops zegt in haar advies volgens de auteur niets over de toelaatbaarheid van het gebruik voor het bewijs in een strafzaak van de informatie op een smartphone die door gedwongen ontgrendeling wordt verkregen. Het lijkt erop dat de commissie-Koops het niet problematisch vindt dat deze informatie wordt gebruikt voor het bewijs in een strafzaak. Wat is hiervoor volgens de auteur een (mogelijke) verklaring? Onderstreep de betreffende relevante onderdelen in het juridische artikel.
- 3 Welke vier punten zijn volgens de auteur van belang bij het bepalen of een verklaring al dan niet wilsonafhankelijk is? Markeer de vier punten in het juridische artikel.
- 4 Wat is de mening van de auteur over de wils(on)afhankelijkheid van de informatie op een smartphone die is verkregen door gedwongen ontgrendeling?

Praktijkoefening 4

Lees de uitspraak met bijbehorende annotatie (noot). Beantwoord vervolgens de vragen.

JB 2023/6

ECLI:NL:RVS:2022:3077

Uitspraak

(...)

Procesverloop

Bij besluit van 15 december 2020 heeft het college aan Uber Portier B.V., handelend onder de naam Uber Eats, een last onder dwangsom opgelegd voor het in strijd met artikel 22a, tweede lid, van de Afvalstoffenverordening Rotterdam 2009 (hierna: de Afvalstoffenverordening) bezorgen van ongeadresseerd reclaimedrukwerk aan de Sigrid Undsetweg te Rotterdam (hierna: het perceel), zonder dat de bewoners kenbaar hebben gemaakt geen bezwaar te hebben tegen het ontvangen van ongeadresseerd reclaimedrukwerk.

Bij besluit van 16 juli 2021 heeft het college het door Uber Eats daartegen gemaakte bezwaar ongegrond verklaard en het besluit van 15 december 2020 gehandhaafd.

Tegen dit besluit heeft Uber Eats beroep ingesteld.

Het college heeft een verweerschrift ingediend.

Uber Eats heeft een nader stuk ingediend.

Het college heeft een nader stuk ingediend.

De Afdeling heeft de zaak ter zitting behandeld op 19 juli 2022, waar Uber Eats, vertegenwoordigd door mr. E. Talal, advocaat te Rotterdam, mr. J.R. Lautenbach en mr. D. Movig, en het college, vertegenwoordigd door E. Hemert en G. Maters en bijgestaan door mr. M.T. Peters, advocaat te Den Haag, en mr. E.H.P. Brands, zijn verschenen.

Overwegingen

Inleiding

1. Rotterdam heeft met ingang van 1 november 2020 een nieuw systeem van brievenbusstickers ingevoerd om de verspreiding van ongewenst drukwerk te voorkomen, het zogenaamde opt-insysteem. Waar voorheen bewoners een Nee/Nee- of Nee/Ja-sticker op hun brievenbus moesten plakken om kenbaar te maken dat zij geen ongeadresseerd reclaimedrukwerk op prijs stelden, geldt nu dat ongeadresseerd reclaimedrukwerk alleen bezorgd mag worden bij bewoners die expliciet kenbaar hebben gemaakt dit wel te willen ontvangen, doordat zij een Ja/Ja-sticker op hun brievenbus hebben geplakt. Het doel van dit opt-insysteem is om papierverspilling tegen te gaan en het aanbod van afval te verminderen.
2. Toezichthouders van de gemeente Rotterdam hebben op maandag 30 november 2020 op het perceel, naar aanleiding van verschillende meldingen van bewoners, geconstateerd dat reclaimedrukwerk van Uber Eats is aangetroffen zonder dat de bewoners van dit perceel expliciet kenbaar hebben gemaakt dat zij ongeadresseerd reclaimedrukwerk willen ontvangen. Deze bevindingen waren voor het college een aanleiding om Uber Eats een voornemen tot het opleggen van een last onder dwangsom aan te kondigen wegens overtreding van artikel 22a van de Afvalstoffenverordening.

3. Artikel 22a van de Afvalstoffenverordening zoals die ten tijde van belang luidde:
‘1. In dit artikel wordt verstaan onder:
a. ongeadresseerd reclamedrukwerk: reclamedrukwerk of samples die gratis huis aan huis worden verspreid zonder vermelding van naam, adres of postbus en woonplaats van de ontvanger, niet zijnde:
[...]
2. Ongeadresseerd reclamedrukwerk mag uitsluitend bezorgd worden of laten worden bij een woning, bedrijf, woonschip of bedrijfsschip als de bewoner of gebruiker kenbaar heeft gemaakt geen bezwaar te hebben tegen het ontvangen ervan.
[...]:’
4. Uber Eats heeft vervolgens een zienswijze ingediend tegen het voornemen om een last onder dwangsom op te leggen. Uber Eats heeft daarin gesteld dat geen sprake is van een overtreding van artikel 22a van de Afvalstoffenverordening, omdat volgens haar geen sprake is van ongeadresseerd reclamedrukwerk. Bij besluit van 15 december 2020 heeft het college niettemin een last onder dwangsom opgelegd. De dwangsom is bij dit besluit vastgesteld op € 500,00 per overtreding met een maximum van € 5.000,00.
Tegen dit besluit heeft Uber Eats op 25 januari 2021 bezwaar gemaakt. Conform het advies van de bezwaarschriftencommissie van 10 juni 2021 heeft het college bij besluit van 16 juli 2021 het bezwaar ongegrond verklaard.
5. In beroep spitst het geschil zich toe op de vraag of sprake is van een overtreding van artikel 22a van de Afvalstoffenverordening en, als hiervan sprake zou zijn, of de last onder dwangsom in strijd is met het lex certa-beginsel.

Overtreding?

6. Uber Eats betoogt dat het college ten onrechte heeft vastgesteld dat sprake is van een overtreding van artikel 22a van de Afvalstoffenverordening omdat de flyer van Uber Eats geen ‘ongeadresseerd reclamedrukwerk’ is, zoals bedoeld in dat artikel. In dit kader voert Uber Eats het volgende aan. Allereerst volgt uit artikel 22a, eerste lid, onder a van de Afvalstoffenverordening niet duidelijk wanneer sprake is van ‘ongeadresseerd reclamedrukwerk’. In tegenstelling tot wat het college overweegt, zijn de voorwaarden om te kunnen vaststellen of sprake is van ‘ongeadresseerd reclamedrukwerk’ niet cumulatief, maar is sprake van alternatieve voorwaarden. Volgens Uber Eats is geen sprake van ‘ongeadresseerd reclamedrukwerk’, bij vermelding van slechts één van de voorwaarden zoals het vermelden van een naam of adres of postbus en een woonplaats. Dit volgt volgens Uber Eats bovendien uit de toelichting bij de Afvalstoffenverordening, waar is beschreven dat onder ‘ongeadresseerd reclamedrukwerk’, reclamedrukwerk valt dat zonder feitelijk adres wordt aangeboden. Omdat in dit geval elke flyer voorzien is van een uniek, feitelijk adres, dat overeenkomt met het adres waarop de flyer wordt bezorgd, is mede gelet op de achtergrond van artikel 22a van de Afvalstoffenverordening en de definitie van ‘ongeadresseerd reclamedrukwerk’ in de toelichting bij dit artikel, geen sprake van een overtreding, aldus Uber Eats.
- 6.1. De Afdeling is van oordeel dat de tekst van artikel 22a van de Afvalstoffenverordening cumulatieve en geen alternatieve voorwaarden bevat. Van geadresseerd reclamedrukwerk is alleen sprake als aan alle drie de voorwaarden is voldaan. Naar het oordeel van de Afdeling volgt uit het woord ‘en’ aan het slot van het laatste onderdeel van de opsomming (voorafgaand aan het woord ‘woonplaats’) dat, wil sprake zijn van geadresseerd drukwerk in de adressering niet kan worden volstaan met het noemen van

een geïndividualiseerd adres (of postbus) en een woonplaats, maar dat ook de naam van de bewoner moet worden genoemd. De door Uber Eats voorgestane uitleg van de opsomming, 'naam, adres (of postbus) en woonplaats' maakt dat het onderdeel 'naam' betekenisloos wordt. Het woord 'of' heeft, anders dan Uber Eats betoogt, geen betrekking op alle drie de voorwaarden maar alleen op de woorden adres en postbus. Dat de vermelding van een tot een persoon gerichte naam vereist is op een poststuk is ook in lijn met de doelstelling de Afvalstoffenverordening, zoals ook blijkt uit de toelichting bij de Afvalstoffenverordening. In de toelichting bij de Afvalstoffenverordening is immers nader toegelicht dat 'aan de bewoners van dit pand' niet geldt als geadresseerd reclaimedrukwerk.

De flyer van Uber Eats is weliswaar gericht tot een specifiek adres, namelijk het adres op het specifieke perceel, maar is niet gericht tot een specifiek persoon, omdat een naam ontbreekt en de flyer gericht is tot 'de bewoner(s) van'. Gelet hierop is de flyer van Uber Eats naar het oordeel van de Afdeling aan te merken als 'ongeadresseerd reclaimedrukwerk' en heeft het college terecht geoordeeld dat sprake is van een overtreding.

Het betoog slaagt niet.

Strijd met het lex certa-beginsel

7. Uber Eats betoogt dat de verbodsbepaling zoals neergelegd in artikel 22a van de Afvalstoffenverordening onvoldoende duidelijk, bepaald en kenbaar was zodat de last onder dwangsom in strijd is met het lex certa-beginsel. Een handhavingsbesluit op grond van een dergelijk onduidelijk, onvoorzienbaar en niet kenbaar voorschrift moet daarom volgens Uber Eats worden vernietigd. In dit kader stelt Uber Eats dat zij geen aanleiding had om te veronderstellen dat ondanks dat iedere flyer was voorzien van een uniek adres, toch sprake was van 'ongeadresseerd reclaimedrukwerk'. Uit artikel 22a van de Afvalstoffenverordening kan volgens Uber Eats namelijk niet afgeleid worden dat sprake is van 'ongeadresseerd reclamewerk' als een naam ontbreekt op de flyers.

7.1. Zoals de Afdeling eerder heeft overwogen (uitspraak van 17 maart 2010, ECLI:NL:RVS:2010:BL7836) verlangt het lex certa-beginsel, dat onder meer besloten ligt in artikel 7 van het EVRM, van de wetgever dat hij met het oog op de rechtszekerheid op een zo duidelijk mogelijke wijze de verboden gedragingen omschrijft.

Zoals hiervoor onder 6.1 is overwogen blijkt naar het oordeel van de Afdeling duidelijk dat uit artikel 22a van de Afvalstoffenverordening volgt dat bij het ontbreken van een naam op een poststuk, sprake is van 'ongeadresseerd reclaimedrukwerk'. Omdat de tekst van de bepaling van artikel 22a van de Afvalstoffenverordening voldoende duidelijk is, is de bepaling van artikel 22a van de Afvalstoffenverordening niet in strijd met het lex certa-beginsel.

Het betoog slaagt niet.

Conclusie

8. Het beroep is ongegrond.
9. Het college hoeft geen proceskosten te vergoeden.

Beslissing

De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State: verklaart het beroep ongegrond.

Noot

1. In casu speelt de vraag of uit art. 22a van de Afvalstoffenverordening Rotterdam 2009 voldoende duidelijk blijkt wat moet worden verstaan onder ‘ongeadresseerd reclamedrukwerk’ en of bijgevolg de aan Uber Eats opgelegde last onder dwangsom vanwege de onrechtmatige verspreiding van dit reclamedrukwerk rechtmatig is. De conclusie van de Afdeling bestuursrechtspraak dat er in casu rechtmatig een last onder dwangsom is opgelegd kan ik volgen. Bij de door de Afdeling gevolgde weg naar deze conclusie kunnen mijns inziens wel vragen gesteld worden. Met name is mij niet duidelijk waarom de Afdeling art. 7 EVRM bij haar oordeel betreft.
2. Uber Eats (appellante) betreft twee standpunten. Ten eerste meent zij dat er geen sprake is van overtreding van art. 22a Afvalstoffenverordening omdat het door haar verspreide drukwerk volgens haar niet valt onder de categorie ‘ongeadresseerd reclamedrukwerk’. Ten tweede stelt zij zich op het standpunt dat – als er dan wel sprake is van een overtreding – de betreffende verordeningsbepaling onvoldoende duidelijk is en daarmee in strijd met het lex certa-vereiste. Zij is dan ook van oordeel dat de last onder dwangsom die aan haar is opgelegd vanwege het in strijd met de Afvalstoffenverordening verspreiden van ongeadresseerd reclamedrukwerk hoe dan ook onrechtmatig is. Nadat de Afdeling bestuursrechtspraak in r.o. 6 en 6.1 heeft uitgelegd waarom er in casu wel sprake is van een overtreding van art. 22a Afvalstoffenverordening moet zij nog oordelen over de vraag of het lex certa-vereiste is geschonden. Zij oordeelt dat het lex certa-vereiste niet is geschonden.
3. De wijze waarop de Afdeling aan dit vereiste toetst trekt de aandacht. Uber Eats heeft zoals aangegeven een beroep op dit vereiste gedaan. Uit r.o. 7 volgt niet dat daarbij door Uber Eats expliciet een beroep is gedaan op art. 7 EVRM. Dat ligt ook niet voor de hand omdat art. 7 EVRM ziet op ‘criminal penalties’/‘criminal charges’ in de zin van art. 7 en 6 EVRM en dus op bestraffende bestuursrechtelijke sancties zoals de bestuurlijke boete (zie o.a. C.L.G.F.H. Albers, ‘Het bestuursrechtelijke handhavingsrecht: de groei naar volwassenheid. Over verhoogde rechtsbescherming, het ontlopen van waarborgen en evenredigheidstoetsing’, *Rechtsgeleerd Magazijn THEMIS* 2022-5, p. 222-238 met verdere verwijzingen). De last onder dwangsom is een herstelsanctie en daar ziet art. 7 EVRM dus niet op. Dat neemt niet weg dat het lex certa-vereiste van toepassing is maar dan over de band van art. 5:4 lid 2 Awb (zie *Kamerstukken II* 2003/04, 29702, nr. 3, p. 85-86). Het College van beroep voor het bedrijfsleven geeft dit bijvoorbeeld wel duidelijk aan in zijn uitspraken waarin een beroep wordt gedaan op het lex certa-vereiste bij herstelsancties. Zo stelt het CBB in r.o. 5.1 van de uitspraak van 9 januari 2021, ECLI:NL:CBB:2021:40: ‘Het College stelt voorop dat het lex certa-beginsel, dat onder meer besloten ligt in het op een herstelsanctie als hier in geding van toepassing zijnde artikel 5:4, tweede lid, van de Algemene wet bestuursrecht (Awb), van de wetgever verlangt dat hij met het oog op de rechtszekerheid op een zo duidelijk mogelijke wijze een verboden gedraging omschrijft. Dat vereist in ieder geval dat de invulling van een wettelijke bepaling voldoende duidelijk, bepaald en kenbaar dient te zijn’ (zie verder bijvoorbeeld CBB 21 mei 2019, ECLI:NL:CBB:2019:207, in het bijzonder r.o. 4.7). Ook als Uber Eats zich wel expliciet zou hebben beroepen op art. 7 EVRM had het op de weg van de Afdeling bestuursrechtspraak gelegen om onder toepassing van art. 8:69 lid 2 Awb dit beroep op te vatten als een beroep op art. 5:4 Awb. De uitspraak uit 2010 waar de Afdeling in r.o. 7.1 naar verwijst ziet overigens op een bestuurlijke boete die wel onder het bereik van art. 7 EVRM valt. De bestuur-

lijke boete is immers een ‘criminal charge’/‘criminal penalty’ zoals bedoeld in art. 6 en 7 EVRM (zie meer uitgebreid hierover Albers 2022 met verdere verwijzingen).

C.L.G.F.H. Albers

- 1 In de uitspraak staat dat de gemeente Rotterdam sinds 2020 gebruikmaakt van het zogenoemde ‘opt-insysteem’. Wat houdt dit in?
- 2 Waaraan heeft Uber Eats zich volgens het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Rotterdam niet gehouden in het kader van het opt-insysteem?
- 3 Het college van burgemeester en wethouders heeft aan Uber Eats een last onder dwangsom opgelegd wegens overtreding van artikel 22a van de Afvalstoffenverordening, waartegen door Uber Eats bezwaar is ingediend. Dit bezwaar is door het college afgewezen. Welke rechtsvraag ligt vervolgens in beroep voor bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State? Geef aan in welke rechtsoverweging je het antwoord hebt gevonden.
- 4 In de uitspraak wordt het lex certa-vereiste behandeld. Wat houdt dit vereiste in?
- 5 Tot welk oordeel komt de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State inzake het lex certa-vereiste? Welke onderbouwing ligt aan dit oordeel ten grondslag? Geef aan in welke rechtsoverweging je dit oordeel inclusief onderbouwing hebt gevonden.
- 6 Annotator Albers zet vraagtekens bij de toetsing aan het lex certa-vereiste door de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State en dan specifiek bij de onderbouwing. Wat is de kritiek van de annotator op de wijze waarop dit vereiste door de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State is getoetst?

Praktijkoefening 5

Lees het artikel en beantwoord de bijbehorende vragen.

Retentierecht op een hond, kan dat?⁷⁰

Amsadvocaten.nl, 12 juni 2013

door T. van Vugt

Recentelijk oordeelde de voorzieningenrechter van de rechtbank Overijssel in een wel heel opvallende zaak. Een hondenpension beroept zich op haar retentierecht op een tweetal honden omdat de pensioenkosten niet zijn betaald. De eigenaren vorderen in kort geding afgifte van de honden. Het retentierecht wordt veel ingeroepen in het bouwrecht, en ook in de incassopraktijk wordt vaak een beroep op het retentierecht gedaan. Daarom bespreekt incassoadvocaat Thomas van Vugt de zaak.

Verhaal op huisdieren

Een huisdier was tot 1 januari 2013 juridisch gezien een roerende zaak. Op die datum is artikel 3:2a BW in werking getreden; daarin is bepaald dat dieren weliswaar geen zaken zijn, maar dat de bepalingen met betrekking tot zaken wel op dieren van toepassing zijn.

Dit houdt in dat schuldeisers zich op een huisdier kunnen verhalen. Er kan dus ook beslag worden gelegd op een huisdier. Vraag is echter of dit zinvol is. Een hond of een kat vertegenwoordigt vaak geen grote waarde, anders dan de emotionele waarde van de eigenaren. Daarbij dient er tijdens de inbeslagname voor worden gezorgd dat het huisdier goed wordt verzorgd. Hiervoor dient doorgaans een derde (deskundige) ingeschakeld te worden. Dit kan een kostbare aangelegenheid zijn. Ook dient een rechter toestemming te verlenen voor

het leggen van beslag. Een rechter zal hier niet snel toe overgaan als het een dier met slechts emotionele waarde betreft. Dit kan anders zijn bij beslag op bijvoorbeeld paarden, die doorgaans een grotere waarde vertegenwoordigen dan een gemiddeld gezelschapsdier.

Voor beroep op retentierecht doet hoogte vordering niet terzake

De honden waren in dit geval een week lang in het hondenpension verbleven. De honden zijn aan het einde van de week niet opgehaald. Omdat de eigenaren weigeren de pensioenkosten te betalen, weigert het hondenpension de honden aan de eigenaren terug te geven. De honden verblijven dan ook nog steeds in het pension. De vordering van het hondenpension is ongeveer € 2.500,-. De voorzieningenrechter oordeelt dat de vordering van het hondenpension vast staat en opeisbaar is. Ook is de hoogte van de vordering in beginsel niet van belang voor een beroep op een retentierecht, aldus de voorzieningenrechter. Aan het hondenpension komt dan ook een retentierecht op de honden toe.

Echtheid over en weer verzonden e-mails

Opmerkelijk aan deze zaak is verder nog het volgende. De eigenaren hebben zich nog op het standpunt gesteld dat het hondenpension hen per e-mail zouden hebben laten weten dat de honden langer in

het pension moesten verblijven omdat zij een ziekte onder de leden hadden. Het hondenpension zou in diezelfde e-mail hebben toegezegd dat geen kosten in rekening zouden worden gebracht voor het verlengde verblijf. Deze e-mails zijn, op verzoek van de voorzieningenrechter, door de eigenaren doorgestuurd aan de griffier en geprint overgelegd aan de rechtbank. De voorzieningenrechter oordeelt

echter dat, hoewel de tekst van de doorgestuurde e-mails overeenkomt met de geprinte e-mails, na summier onderzoek van de doorgestuurde e-mails het niet mogelijk is gebleken om de echtheid van de e-mails vast te stellen. De voorzieningenrechter is dan ook van oordeel dat de e-mails in het kort geding niet afdoende tot bewijs kunnen dienen.

- 1 In welk wetsartikel is de definitie van het retentierecht neergelegd? Zoek het wetsartikel op met behulp van de registermethode.
- 2 Ontleed het bij in de vorige vraag gevonden wetsartikel in rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen. Geef daarbij aan of de rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen alternatief of cumulatief zijn aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van hoofdstuk 2 van dit boek.
- 3 Is het volgens de auteur zinvol om beslag te leggen op een huisdier? Waarom wel/niet?
- 4 Zoek de betreffende uitspraak van de Rechtbank Overijssel op via **Rechtspraak.nl**. Het zoeken naar jurisprudentie via **Rechtspraak.nl** is uitgelegd in hoofdstuk 4 van dit boek. Wat vind je van de uitspraak?

Praktijkoefening 6

Lees de artikelen en beantwoord de bijbehorende vragen.

Verplichte anticonceptie voor kwetsbare vrouwen⁷¹

Trouw, 1 oktober 2016

De gemeente Rotterdam wil dat ouders die absoluut niet in staat zijn om een kind op te voeden, verplicht kunnen worden tot het gebruik van anticonceptie.

De maatregel moet er komen voor moeders met (een combinatie van) zware psychische problemen, een verstandelijke beperking of verslavingen. 'Vrije gezinsvorming en de integriteit van het lichaam zijn fundamentele rechten', zegt zorgwethouder Hugo de Jonge (CDA). 'Maar het veilig in een gezin opgroeien is voor een kind net zo'n fundamenteel recht.'

Rotterdam wil de maatregel invoeren voor moeders met grote problemen, van wie eerder geboren kinderen al uit huis geplaatst zijn en die niet te bewegen zijn om vrijwillig anticonceptiemiddelen te gebruiken. De Jonge: 'Soms gaat het om vrouwen die ontzettend verslaafd zijn, of bijvoorbeeld om vrouwen die in de prostitutie werken en hogere inkomsten krijgen wanneer zij zwanger zijn.' Embryo's van moeders met een verslaving of andere psychische problemen lopen in de eerste maanden van de zwangerschap vaak al onomkeerbare hersenbeschadigingen op.

Kinderen van ouders van wie de rechter vindt dat zij ongeschikt zijn voor het ouderschap, kunnen in de huidige situatie tijdens de zwangerschap onder toezicht geplaatst worden. Na de geboorte worden de kinderen meteen uit huis geplaatst. Zo wordt het leed alleen maar vergroot, zegt hoogleraar Paul Vlaardingebroek, die meewerkt aan het Rotterdamse plan. 'De moeder weet dat zij het kind mag laten groeien in de buik, maar dat het daarna bij

haar wordt weggehaald. Het kind groeit niet op bij de eigen ouders en zal altijd in onzekerheid leven: word ik later net zoals mijn moeder?’

Daarom moet een rechter verplichte anticonceptie kunnen opleggen, vinden hij en de gemeente Rotterdam.

Regelgeving

Staatssecretaris Van Rijn van volksgezondheid onderzoekt hoe de regelgeving nu in elkaar steekt, en of de wet zou moeten worden aangepast voor wat Rotterdam wil. Het ministerie neemt vooralsnog geen standpunt in de kwestie in.

In 2012 werd de discussie over verplichte anticonceptie ook aangezwengeld, toen door Pieter van Vollenhoven. Een paar jaar eerder stelde PvdA-Kamerlid Marjo van Dijken een wetswijziging voor. Politieke partijen vonden het toen een te grote inbreuk op de rechten van aanstaande ouders. ‘In-

middels is de sfeer anders’, denkt De Jonge. ‘De rechten van ouders stonden altijd voorop.’

In Rotterdam zouden tien à twintig ouders in aanmerking komen voor verplichte anticonceptie. Ongeveer vierhonderd vrouwen gaan begeleiding krijgen. Die zitten in een fase van hun leven die niet geschikt is om zwanger te worden, zegt Connie Rijlaarsdam, die de Rotterdamse proef leidt. ‘Illegalen, loverboyslachtoffers, verslaafden, dak- en thuislozen, prostituees.’

Rijlaarsdam leidt ook een vergelijkbaar programma in Tilburg. De resultaten daar zijn positief, zegt zij. Van de 165 vrouwen en vier mannen die sinds 2014 begeleid worden, is 80 procent vrijwillig anticonceptie gaan gebruiken. Omdat de vrouwen vaak niet het overzicht en de discipline hebben om dagelijks de pil te slikken, krijgen zij een spiraaltje of een implanon, een anticonceptiestaaftje, ingebracht.

Een slechte toekomst is geen toekomst. Het belang van het toekomstige kind als rechtvaardiging van gedwongen anticonceptie⁷²

Nederlands Juristenblad, 2012/968

door L. ten Haaf

Gedwongen anticonceptie voor mensen die geacht worden een gevaar voor hun eventuele toekomstige kind te zijn is geen taboeonderwerp meer maar wordt daarentegen alom besproken. Maar de belangen van toekomstige kinderen kunnen een dergelijke inbreuk op de lichamelijke integriteit van potentiële ouders niet rechtvaardigen. Niet alleen kan er geen sprake zijn van rechten zolang een kind niet geboren is en dus niet over rechtssubjectiviteit beschikt, ook is het niet wenselijk dat zo’n beroep resulteert in het feit dat het kind nooit zal komen te bestaan. Daarnaast dient nader onderzocht te worden in hoeverre de maatregelen op zichzelf niet onrechtmatig zijn, als het mogelijk tot ongelijke behandeling van vrouwen leidt en als het toestaat dat de staat bepaalt wie wel en wie geen kinderen mag krijgen.

De laatste jaren wordt in Nederland steeds vaker de vraag gesteld of het mogelijk is om bepaalde groepen mensen te verplichten tot anticonceptie. Het meest belangrijke argument daarvoor is dat bepaalde mensen niet geschikt zijn als ouder en dus een gevaar kunnen zijn voor het toekomstige kind. Zo is de vraag of gedwongen anticonceptie niet beter is gesteld met betrekking tot verstandelijk gehandicapten, junkies en ouders bij wie eerder is gebleken dat hun opvoeding ernstig tekortschiet, de zogenoemde falende opvoeding. Voorstanders wijzen op de begrijpelijke vraag of het niet beter is om te voorkomen dat een kind slachtoffer wordt van ernstig falende opvoeding. Dit punt werd onlangs nog onder de aandacht gebracht in een uitzending van ‘Zembla’. Wat in de uitzending echter nauwelijks aan bod kwam en wat vaak in deze dis-

cussie onbesproken blijft, is dat het voorkomen van slachtofferschap tegelijkertijd het voorkomen van het bestaan van het kind betekent.

In een poging de discussie terug te brengen in de Tweede Kamer heeft PvdA-lid Marjo van Dijken in 2010 een initiatiefnota opgesteld om gedwongen anticonceptie mogelijk te maken in geval van onverantwoord ouderschap. De bestaande maatregelen zouden niet voldoende zijn om nieuwe (nog te verwekken) kinderen te beschermen tegen hun ouders. Daarom zou het beter zijn om in de meest extreme gevallen anticonceptie op te leggen als ultimatum remedium om te voorkomen dat deze toekomstige kinderen worden geboren. Ter rechtvaardiging van deze maatregelen wordt er ten behoeve van het niet-bestaande kind een beroep gedaan op de vermeende fundamentele rechten van het kind uit het Internationale Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK).

Er zijn echter juridische bezwaren tegen gedwongen anticonceptie. Een dergelijke maatregel is zeer ingrijpend, mede omdat het een inbreuk maakt op fundamentele rechten van de potentiële ouders, zoals het recht op onaantastbaarheid van het lichaam en het recht op voortplanting zoals dat sinds kort erkend wordt onder art. 8 EVRM. Bovendien is het niet duidelijk of er wel een wettelijke basis is voor een dergelijke dwangbehandeling, bijvoorbeeld op basis van de Wet Geneeskundige Behandelingsovereenkomst.

Daarbij is in mijn ogen de argumentatie ter rechtvaardiging van de maatregelen niet overtuigend vanuit rechtstheoretisch perspectief. In de initiatiefnota worden de rechten van de ouders afgezet tegen de rechten van bestaande, maar ook en met name van toekomstige kinderen. Hoewel mogelijk ook pragmatische zaken een rol spelen, wordt het beschermen van het toekomstige kind gebruikt als hoofdargument ter rechtvaardiging. Hierbij gaat de nota voorbij aan de vraag in hoeverre aan nog niet verwekte kinderen überhaupt rechten toegekend kunnen worden. Is het niet beter om te spreken in termen van belangen en zo ja, is een dergelijke maatregel wel in het belang van het toekomstige kind? Het opleggen van de maatregel betekent immers dat het kind in kwestie nooit zal bestaan.

In dit artikel wil ik onderzoeken of een beroep op de status (als rechtssubject of beschermingswaardig) van het toekomstige kind de inbreuk op de funda-

mentele rechten van de ouders kan legitimeren. Hiertoe zal eerst worden ingegaan op de vraag of een nog niet bestaand kind überhaupt de drager van rechten kan zijn. Zelfs als dit wordt aangenomen, kan een beroep op de rechten van het kind wel het doel dienen dat het kind nooit zal bestaan? Vervolgens, als er moet worden gesproken in termen van belangen, zal uiteengezet worden in hoeverre het genoemde belang van het toekomstige kind kan dienen als rechtvaardiging van de maatregel. Tot slot wil ik nog enkele risico's van de anticonceptiemaatregel in het algemeen aan de orde stellen. De focus van dit artikel zal gericht zijn op de initiatiefnota, omdat hierin de anticonceptiemaatregelen het meest concreet zijn uitgewerkt en onderbouwd.

Een beroep op kinderrechten

Een inbreuk op fundamentele rechten uit bijvoorbeeld het EVRM is mogelijk mits is voldaan aan de rechtvaardigingsvereisten. Een van deze vereisten is een legitiem doel; een inbreuk is mogelijk als deze bijvoorbeeld noodzakelijk is voor de bescherming van rechten van anderen. Het belangrijkste argument voor gedwongen anticonceptie is over het algemeen dat op deze manier het kind het beste wordt beschermd, maar de initiatiefnota gaat nog een stap verder; daarin wordt zelfs een beroep gedaan op de rechten van het toekomstige kind. Vanuit retorisch oogpunt gezien is dit begrijpelijk. Immers, de fundamentele rechten van de potentiële ouders staan op het spel; een gerechtvaardigde inbreuk hierop vergt een zwaarwegend contrabelang. Echter, men kan pas drager van rechten zijn als men een rechtssubject is en dat is pas vanaf de geboorte.

Toch kan iemand tijdens zijn leven schade onderkennen die zijn oorsprong vindt voor zijn geboorte of zelfs voor zijn conceptie. Het is goed te begrijpen dat men ook deze schade wil voorkomen. De in de initiatiefnota aan het toekomstige kind toegeschreven rechten anticiperen dan ook op zijn bestaan als persoon en rechtssubject. Hiermee wordt het tijdstip van de juridische geboorte eigenlijk radicaal vervroegd. De juridische geboorte, dus het ontstaan van een rechtssubject, vindt plaats voor de feitelijke geboorte.

In beginsel lijkt het verleggen van het moment van de juridische geboorte mogelijk dankzij de zogenoemde nasciturus-fictie. Op grond van art. 1:2 BW is het mogelijk om het kind als geboren aan

te merken voor zover zijn belang dit vordert. Een belang bij schadeveroorzakend handelen of nalaten tijdens de zwangerschap kan doorwerken tot na de geboorte, zodat het kind, eenmaal ter wereld gekomen, achteraf alsnog kan optreden tegen de schade die het tijdens de zwangerschap heeft opgelopen. Het inroepen van de nasciturus-fictie in deze casus stuit echter op enkele juridisch-technische en theoretische bezwaren.

Nog afgezien van de vraag of art. 1:2 BW alleen in vermogensrechtelijke context ingezet kan worden of ook toeziet op gezondheidsrechtelijke belangen, is een belangrijk bezwaar de terugwerkende kracht van het artikel. Pas als het kind geboren is, kan men, als het belang van het kind dit vordert, terugvallen op de fictie dat het kind juridisch al geboren was, terwijl het feitelijk nog in de buik zat. De nasciturus-fictie heeft niet de strekking om kinderen al voor hun geboorte rechten toe te kennen. Dit wordt benadrukt door de tweede zin van het artikel: 'Komt het [kind] dood ter wereld, dan wordt het geacht nooit te hebben bestaan.' Dit brengt ons bij het volgende bezwaar. Door het opleggen van anticonceptie, zal het kind nooit geboren worden en wordt het dus geacht 'nooit te hebben bestaan'. Er is dan nooit sprake geweest van een rechtssubject met rechten. Een mogelijkheid om de juridische geboorte te vervroegen en op die manier de belangen of rechten van het toekomstige kind te erkennen, vervalt.

Door het lezen van de wettekst stuiten we op een derde hindernis. Het artikel spreekt duidelijk over het kind waarvan de vrouw zwanger is. Op het moment dat anticonceptiemaatregelen opgelegd worden, is er nog geen zwangerschap omdat het kind nog niet verwekt is. De nasciturus-fictie wordt in de initiatiefnota opgerekt tot wat men zou kunnen noemen een concepturus-fictie, wat een erg vergaande verruiming is. Het betreft immers niet een concreet individu of zelfs maar een specifieke foetus. De rechten worden toegekend aan iets wat nog niet eens een levend organisme is, maar aan een zeer abstract, nog niet bestaand gegeven. Het beroep op de rechten van het ongeboren kind is dus niet mogelijk.

De reden die aangevoerd wordt om toch de rechten van het niet-bestaande kind in de beslissing te betrekken, komt voornamelijk neer op het idee dat voorkomen beter dan genezen is. In de nota is

te lezen dat: 'In gevallen waarin deze aannemelijke kans op schending van kinder(grond)rechten al bestaat voordat sprake is van een kind of zelfs een zwangerschap, dient die een rol te spelen bij de anticonceptiebeslissing.' Zelfs als ervan uitgegaan moet worden dat een beroep op fundamentele rechten in een dergelijke situatie mogelijk is, moet worden nagegaan of een dergelijk beroep zijn doel niet voorbij schiet.

In de initiatiefnota wordt een beroep gedaan op verschillende bepalingen uit het Internationale Verdrag betreffende de Rechten van het Kind (IVRK), namelijk het recht dat de belangen van het kind voorop staan bij de afweging van maatregelen (art. 3 IVRK); het recht op ontwikkeling (art. 6 IVRK); het recht op gezinsleven (art. 9 IVRK); het recht op een toereikende levensstandaard (art. 27 IVRK) en tot slot de verplichting dat de overheid maatregelen moet nemen om geweld tegen kinderen tegen te gaan (art. 19 IVRK). Gezien de inhoud van art. 3 IVRK, dat meer toeziet op de belangen van het kind in abstracto, zal ik hier later afzonderlijk op terug komen, wanneer ik dieper inga op de belangen van het ongeboren kind.

Naar mijn idee is een beroep op art. 6, 9 en 27 IVRK niet mogelijk om gedwongen anticonceptiemaatregelen te legitimeren. Als een anticonceptiemaatregel opgelegd zou worden, dan zou dit logischerwijs tot gevolg hebben dat het kind nooit zal bestaan. Een kind zal zich dan nooit kunnen ontwikkelen, noch zal er sprake zijn van een gezinsleven van het kind of een behoefte aan een adequate levensstandaard. Volgens de redenering van de initiatiefnota zal bijvoorbeeld een beroep op het recht op leven en ontwikkeling ervoor zorgen dat het kind zich nooit zal kunnen ontwikkelen, omdat het nooit zal komen te bestaan. Is hier niet de grens om een beroep te doen op rechten en vrijheden bereikt? Volgens de liberale filosoof John Stuart Mill kan vrijheid niet gebruikt worden om diezelfde vrijheid te beëindigen. Een (anticiperend) beroep op fundamentele rechten dient daarom ook niet gebruikt te worden om een situatie te creëren waarin een beroep op deze rechten niet meer nodig zal zijn, omdat er geen subject is. De erkenning van de rechten (en daarmee de erkenning van het subject) resulteert in het niet-bestaan van het subject. In andere woorden, het beroep op deze rechten is een contradictio in terminis. Een beroep op art. 19 IVRK, de

verplichting dat de overheid maatregelen ter voorkoming van geweld tegen kinderen moet nemen, lijkt in eerste instantie wel te kunnen. De overheid neemt immers maatregelen ter voorkoming van geweld tegen kinderen. Echter, gezien de strekking van het verdrag is het niet logisch dat een beroep op artikelen uit het verdrag ingezet kan worden om te voorkomen dat er kinderen verwekt zullen worden. Een beroep op art. 19 IVRK is misschien wel mogelijk volgens de letter van de wet, maar niet volgens de ratio, nu de erkenning van de toepassing en daarmee de erkenning van het subject, het kind, betekent dat er nooit een subject zal bestaan.

(...)

Conclusie

Het bovenstaande samenvattend lijkt mij de onderliggende argumentatie, namelijk de bescherming van de rechten van het toekomstige kind, ter rechtvaardiging van gedwongen anticonceptie niet houdbaar. Niet alleen kan er geen sprake zijn van

rechten zolang het kind niet geboren is en dus niet over rechtssubjectiviteit beschikt, ook is het niet wenselijk dat het beroep op de rechten resulteert in het feit dat het kind nooit zal komen te bestaan. Het is daarom misleidend om de status van het toekomstige kind te formuleren in termen van rechten in plaats van belangen.

(...)

Uiteraard is het zeer schrijnend als ouders keer op keer een nieuw kindje krijgen dat direct na de geboorte weggehaald wordt, maar een praktische oplossing als het voorstel uit de initiatiefnota, gaat voorbij aan onderliggende waarden als menselijke waardigheid of het recht op voortplanting. Over de vraag of de gedwongen anticonceptie maatregel überhaupt haalbaar is, laat ik me hier niet uit; er moet in ieder geval gezocht worden naar een sterkere rechtvaardiging, nu de abstracte status van het toekomstige kind het in dit geval niet kan rechtvaardigen.

- 1 Wat is de onderzoeksvraag die in het juridische artikel centraal staat? Onderstreep deze onderzoeksvraag.
- 2 In het juridische artikel staat dat men pas drager van rechten kan zijn als men rechtssubject is, dus vanaf de geboorte. In beginsel lijkt het mogelijk om het moment van de juridische geboorte te verleggen dankzij de zogenoemde nasciturus-fictie. Wat houdt deze nasciturus-fictie in? Onderstreep in het artikel waar je het antwoord op deze vraag hebt gevonden.
- 3 Waarom kan een kind dat nooit is geboren volgens de auteur van het juridische artikel ook nooit een rechtssubject met rechten zijn? Markeer de passage in het artikel waar je dit antwoord hebt gevonden.
- 4 Volgens het krantenartikel wil de gemeente Rotterdam dat ouders die absoluut niet in staat zijn om een kind op te voeden, verplicht kunnen worden tot gebruik van anticonceptie. In het krantenartikel staat ook vermeld dat kinderen van ouders van wie de rechter vindt dat zij ongeschikt zijn voor het ouderschap, in de huidige situatie tijdens de zwangerschap onder toezicht geplaatst kunnen worden. Na de geboorte worden de kinderen meteen uit huis geplaatst. Zo wordt het leed alleen maar vergroot, zegt hoogleraar Paul Vlaardingerbroek in het krantenartikel. Volgens de auteur van het juridische artikel is het echter zeer schrijnend als ouders keer op keer een kindje krijgen dat direct na de geboorte wordt weggehaald. Waaraan gaat Paul Vlaardingerbroek in het krantenartikel volgens deze auteur in dat kader voorbij? Onderstreep de relevante passage(s).

Praktijkoefening 7

Lees het artikel en beantwoord de bijbehorende vragen.

White collar crime may be defined approximately as a crime committed by a person of respectability and high social status in the course of his occupation.

Edwin H. Sutherland⁷³

Ongereemde hebzucht⁷⁴

Delikt en Delinkwent, 2014/40

door H.G. van de Bunt

In 1939 houdt de Amerikaanse criminoloog Edwin Sutherland een opmerkelijke toespraak bij het aanvaarden van het presidentschap van de American Sociological Society. Hij vestigt de aandacht op een vorm van criminaliteit die tot dan toe weinig aandacht kreeg van politie, justitie en wetenschap. Sutherland noemt deze criminaliteit witteboordencriminaliteit. Hij definieert dit als criminaliteit gepleegd door personen met groot aanzien en een hoge sociale status tijdens hun beroepsuitoefening. Volgens hem worden deze misdrijven maar al te vaak buiten de gangbare strafrechtsprocedures afgedaan, omdat zij niet als echte misdaad worden beschouwd. Sutherland wijst erop dat dit volkomen onterecht is, omdat witteboordenmisdrijven veel meer financiële schade berokkenen dan de traditionele misdrijven en bovendien zouden zij een grote inbreuk maken op het sociale vertrouwen.

Het begrip witteboordencriminaliteit brengt trefend de ongerijmdheid onder woorden dat perso-

nen of organisaties die wij waarderen, respecteren en vertrouwen tevens grote boeven kunnen zijn. Met die ongerijmdheid weet het strafrecht zich volgens Sutherland geen raad. Hij signaleert dat het strafrecht met de grootst mogelijke terughoudendheid op witteboordencriminaliteit wordt toegepast. Corruptie, kartels en misleiding van consumenten worden weliswaar als illegale activiteiten gezien, maar niet als criminele. Sutherland keert zich fel tegen ambigue opvattingen over witteboordencriminaliteit. In zijn rede laat hij over zijn standpunt geen misverstand bestaan: 'white collar crime is crime'. Maar er moet in die periode nog veel zendingswerk worden verricht om iedereen hiervan te overtuigen. Tien jaar na zijn beroemde lezing publiceert Sutherland het boek 'White Collar Crime' dat onlangs door Cyrille Fijnaut is geprezen als een 'revolutionair boek'. In dit boek worden de misstanden en wanpraktijken beschreven van de 70 grootste ondernemingen in diverse belangrijke sectoren van

de Amerikaanse samenleving. Deze ondernemingen hebben regelovertradingen gepleegd waardoor werknemers, consumenten, concurrenten, het milieu, de belastingbetaler, et cetera zijn geschaad. Zijn boek is een aanklacht tegen de ‘white collars’ die door het bestaan van civielrechtelijke en bestuursrechtelijke handhavingstrajecten er steeds weer in slagen om de openbare stigmatisering van hun schadelijke praktijken als misdaden te ontlopen – ofwel doordat zij hun vervolging met succes weten af te kopen, ofwel door zodanige beïnvloeding van het wetgevingsproces dat hun schadelijke gedragingen niet strafbaar zijn gesteld. Volgens Sutherland is criminaliteit aangeleerd gedrag, en dat geldt ook voor witteboordencriminaliteit. Mensen gaan crimineel gedrag vertonen wanneer zij veelvuldig in contact komen met personen die positieve opvattingen uitdragen over regelovertradingen. Dit geldt zowel voor kinderen die opgroeien in een criminele buurt, als voor zakenlieden die elkaar voortdurend bevestigen in hun onvrede over de bedilzucht van de overheid. Wanneer deze opvattingen niet worden weersproken, zal er een ‘overmaat aan positieve definities over wetsovertradingen’ ontstaan en zullen de betrokkenen de wet daadwerkelijk overtreden. Het ‘revolutionaire’ boek van Sutherland doet anno 2014 op het eerste gezicht heel gedateerd aan. Tegenwoordig is er volop aandacht voor de misdrijven die 65 jaar geleden nog niet als echte misdrijven werden beschouwd. Deze misdrijven worden tegenwoordig anders genoemd, zoals ‘omvangrijke fraude’, ‘financieel-economische criminaliteit’ of ‘organisatiecriminaliteit’. Vanwege de toegenomen variëteit aan wetgeving is ook het aantal vormen van dit type criminaliteit uitgebreid. Sutherland besteedde vroeger geen aandacht aan high tech-misdrijven, cybercrimes, milieumisdrijven, et cetera. Na de vele schandalen en wanpraktijken in de afgelopen decennia van gerespecteerde personen en organisaties behoeft er weinig zendingswerk meer verricht te worden. Van morele ambiguïteit over deze gedragingen is nauwelijks sprake, al worden traditionele geweldsdelicten nog steeds als ernstiger misdrijven beschouwd dan deze organisatiemisdrijven. In de afgelopen decennia zijn in de Westerse wereld organisatiemisdrijven aan het licht gekomen die soms zelfs wat ernst en omvang betreft nauwelijks te bevatten zijn. De Amerikaan Bernard Madoff, commercieel belegger en filantroop, spant

de kroon. Onder de dekmantel van een legale onderneming wist hij met een kleine groep werknemers ruim 20 jaar beleggingsfraude te plegen. Individuele beleggers en institutionele beleggers leden hierdoor een verlies dat geschat wordt op 50 miljard dollar. Ook in Nederland zijn getuige het informatieve boek ‘Beleggen in gebakken lucht’ van Roest en Stijnen een groot aantal beleggingsfraudes gepleegd, die overigens bij lange na niet de schadeomvang van Madoff’s fraude benaderen.

In het recente verleden zijn in Nederland twee omvangrijke gevallen van organisatiecriminaliteit beeldbepalend geweest. In de eerste plaats moet worden gewezen op de Bouwfraude-zaak, die vooral bekend werd door de parlementaire enquête naar de onderlinge prijs- en werkafspraken van bouwbedrijven bij openbare aanbestedingen door de overheid. De parlementaire enquête legde een uitgebreid netwerk van bouwbedrijven bloot die onderling de bouwopdrachten verdeelden in de periode tussen 1988 en 2002. In schaduwboekhoudingen werden de onderlinge afspraken bijgehouden om te kunnen vaststellen of de opdrachten wel eerlijk tussen de bedrijven werden verrekend. Deze fraude vond systematisch plaats en leidde ertoe dat overheden per aanbesteed project circa 8,8% te veel betaalden. De Bouwfraude is een goed voorbeeld van organisatiecriminaliteit, omdat de gepleegde misdrijven door en voor de organisatie werden gepleegd. Dit ligt anders bij een andere, beeldbepalende fraudezaak, de Vastgoedfraude, waarbij enkele directeuren, afdelingshoofden en controllers van de betrokken bedrijven (Bouwfonds, Philips Pensioenfonds) hun positie misbruikten om zichzelf te verrijken. Zij benadeelden hun werkgever doordat zij diens eigendommen (onroerend goed) voor een te lage prijs verkochten of boven de marktprijs inkochten. De winst werd weggesluisd naar privérekeningen van de ouders. Evenals bij de Bouwfraude is er sprake van een lange pleegperiode (circa 10 jaar) en een omvangrijke schade, die geschat wordt op een bedrag tussen 150 en 200 miljoen euro.

Het OM heeft van de aanpak van dergelijke omvangrijke fraudes een speerpunt gemaakt. In een nota uit 2013 stelt het Functioneel Parket dat fraude de integriteit van en het vertrouwen in het economisch stelsel ondermijnt omdat dergelijke misdrijven in economische sectoren het level playing field, dat de basis vormt van een open markteconomie,

aantasten. Daarnaast wordt onderkend dat fraude ook persoonlijke negatieve effecten teweegbrengt, zoals de uitbuiting van personen in kwetsbare posities of het onthouden van zorg aan personen die deze zorg nodig hebben.

In de afhandeling van omvangrijke gevallen van organisatiecriminaliteit lijken zich twee patronen af te tekenen. In de eerste plaats is de door Sutherland genoemde schroom van het OM en de strafrechter om gerespecteerde burgers of bedrijven een gevangenisstraf op te leggen verdwenen. In de Vastgoedfraudezaak is zelfs een gevangenisstraf van 7 jaar gevorderd tegen de hoofdverdachte (het werd 4 jaar). Ook enkele andere recent veroordeelde plegers van organisatiecriminaliteit kregen betrekkelijk forse gevangenisstraffen opgelegd, bijvoorbeeld Van den Nieuwenhuyzen (2,5 jaar) en Paarlberg (4 jaar).

Een tweede patroon lijkt te zijn dat de afdoening van omvangrijke organisatiecriminaliteit een kwestie van afrekenen wordt. In de eerste plaats kan geweten worden op de opkomst van bestuurlijke boetes, die onder meer door de ACM en de AFM kunnen worden opgelegd. De bouwfraude is grotendeels via bestuurlijke boetes afgedaan, in slechts enkele gevallen is een strafrechtelijke sanctie opgelegd. Recent is door de AFM een hoge boete (900.000 euro) aan KPMG opgelegd vanwege gebreken in het kwaliteitsbeleid. Blijkens het jaarverslag van de AFM over 2013 nam het totale opgelegde boetebedrag toe tot 5,8 miljoen euro. In de tweede plaats wordt door het Functioneel Parket gebruikgemaakt van de mogelijkheid om hoge schikkingsbedragen voor te stellen aan verdachten. Recente voorbeelden zijn de schikkingen met Ballast-Nedam (17,5 miljoen euro), witwassen off-shore bankier Deuss (34,5 miljoen euro), rechtspersonen van de hoofdrolspeler in de Vastgoedfraudezaak Van Vlijmen (70 miljoen euro) en LIBOR/Rabobank (70 miljoen). Deze laatste zaak maakt deel uit van een omvangrijke internationale fraude; de Rabobank moest als gevolg hiervan ook schikkingen treffen met enkele internationale toezichthouders (totaal 774 miljoen euro).

Deze ontwikkeling naar zwaardere financiële reacties zal ongetwijfeld een stimulans krijgen door de voorgenomen verruiming van de wettelijke mogelijkheden om financieel-economische criminaliteit te bestrijden (zie Kamerstukken II 2012/13, 33 685, nr. 2).

In essentie komt het erop neer dat de mogelijkheden worden verruimd om plegers van organisatiecriminaliteit harder in hun portemonnee te treffen en hogere gevangenisstraffen op te leggen. In het voorstel worden de strafmaxima van een aantal financieel-economische delicten, zoals corruptie, witwassen en misbruik van gemeenschapsgeld verhoogd. Ook wordt een flexibel geldboetep plafond voor rechtspersonen ingesteld zodat de rechter geldboetes naar draagkracht van de onderneming (10% van de omzet) kan opleggen. De minister vindt dit zo vanzelfsprekend dat hij weinig woorden aan de motivering ervan besteedt. In de Memorie van Toelichting legt hij uit dat het vooruitzicht van lage straffen calculerend gedrag in de hand werkt: 'Daders van financieel-economische delicten kunnen vaak eenvoudige strafbare feiten plegen en laten zich in dat verband niet ontmoedigen door het vooruitzicht van een boete of (voorwaardelijke) vrijheidsstraf van korte duur.' Het is – kortom – de hebzucht die de daders drijft en daar past een zware financiële reactie op.

De minister van Veiligheid en Justitie gaat er in deze redenering aan voorbij dat er meer aan de hand is dan calculerend gedrag van plegers van organisatiecriminaliteit. De ontsporingen van de afgelopen decennia, van de Bouwfraude tot en met de LIBOR-fraude van de Rabobank, zijn niet alleen toe te schrijven aan calculerend winstbejag, maar ook aan het ontbreken van de sociale en morele regulering van dit gedrag. De plegers van de Bouwfraude bijvoorbeeld hadden in de praktijk zo hun eigen opvattingen over de Mededingingswet. Zij zagen meer in samenwerking bij het verwerven van overheidsopdrachten, om de problemen van de discontinuïteit van het werkaanbod het hoofd te bieden. Bij de Vastgoedfraude werden de hoofdrolspelers sterk geleid door de gedachte dat zij recht hadden op een deel van de winsten uit vastgoedtransacties. Deze opvattingen en rationalisaties kunnen worden begrepen tegen de achtergrond van de stormachtige economische groei in de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw, van het rotsvast geloof in de zegeningen van de privatisering en de marktwerking en van een groot optimisme over de toekomst van de economie. Deze grote veranderingen hebben de hebzucht niet aangewakkerd maar ontregeld. De Franse socioloog Emile Durkheim zou deze situatie typeren als voorbeelden van ano-

mie (normloosheid). Als de bestaande traditionele waarden en de wettelijke normen niet meer aansluiten op grote maatschappelijke veranderingen, verliezen zij aan gezag; zij reguleren niet langer het gedrag van mensen en organisaties. Volgens Durkheim kunnen mensen en organisaties dan – ongebreemd – hun ambities of winstbejag volgen. Hij hecht daarom veel waarde aan het versterken van de moraal (tuchtrecht, gedragscodes, et cetera) als middel om de criminaliteit te bestrijden. Het verhogen van de strafmaat schiet zijn doel aldus voorbij als niet tegelijkertijd aan de sanctie een morele boodschap wordt verbonden die betrekking heeft op de normen en waarden die in acht genomen zouden moe-

ten worden. Hierbij past niet dat belangrijke zaken in de beslotenheid met een transactie worden afgedaan. Ook een louter financiële afrekening van het onrecht brengt niet de gewenste morele boodschap over. Wat telt is dat de vanzelfsprekendheid waarmee plegers van organisatiecriminaliteit opereren, wordt aangetast. Tegenover de door Sutherland genoemde overmaat aan ‘positieve definities’ zouden tegendefinities gegeven moeten worden. Hier ligt een taak die niet allen door het Functioneel Parket en de strafrechter maar vooral ook door anderen, zoals klokkenluiders, consumentenbewegingen, media, verricht moet worden.

- 1 Wat verstaat de Amerikaanse criminoloog Edwin Sutherland, die wordt aangehaald in de eerste alinea van dit artikel, onder witteboordencriminaliteit?
- 2 Hoe ontstaat criminaliteit volgens de auteur van het artikel?
- 3 Welke twee voorbeelden van Nederlandse organisatiecriminaliteit noemt de auteur van het artikel?
- 4 Welke patronen tekenen zich af bij de afhandeling van omvangrijke gevallen van organisatiecriminaliteit?
- 5 De auteur heeft het op enig moment over het wetsvoorstel met dossiernummer 33 685. Zoek via **Overheid.nl** of **Officiële bekendmakingen.nl** het betreffende wetsvoorstel en de memorie van toelichting op. Wat is de considerans van dit wetsvoorstel?
- 6 Wat ziet de minister van Veiligheid en Justitie in de bijbehorende memorie van toelichting naar de mening van de auteur van het artikel over het hoofd?
- 7 Wat is volgens de auteur de oplossing voor het probleem dat hij signaleert bij de vorige vraag?

Praktijkoefening 8

In praktijkoefening 4 van hoofdstuk 5 is het initiatiefwetsvoorstel behandeld waarin de Wet op de orgaandonatie wordt gewijzigd door het invoeren van een actief donorregistratiesysteem. Bestudeer het artikel dat onder andere over dit onderwerp gaat en beantwoord de bijbehorende vragen.

Het ADR-systeem voor orgaanverwerving en de onaantastbaarheid van het lichaam⁷⁵

Nederlands Juristenblad, 2017/2277

door G. den Hartogh¹

Volgens de Afdeling Advisering van de Raad van State leidt het Actieve Donorregistratiesysteem (ADR), zoals dat door Pia Dijkstra in een initiatiefwetsvoorstel is uitgewerkt, tot aantastingen van het recht op lichamelijke integriteit. De Raad voor-

onderstelt echter ten onrechte dat het bezwaar dat tegen het ADR-systeem wordt ingebracht voor het nu vigerende systeem niet geldt. Daarnaast geeft de Raad een onjuiste analyse van de aard van het probleem en maakt dientengevolge ook een onjuis-

te inschatting van de omvang ervan. Als we goed kijken blijkt de omvang van het probleem in het ADR-systeem in het slechtste geval, in de kern is dat bij een vergelijkbaar aantal familieweigeringen, niet groter te zijn dan in het huidige. Bij een afnemend aantal familieweigeringen neemt de kans op het aantal aantastingen van de lichamelijke integriteit wel toe, maar dat effect wordt dan meer dan gecompenseerd door het stijgend aantal beschikbaar komende organen.

1 Het kernbezwaar tegen het ADR-systeem

Volgens de Wet op de Orgaandonatie (WOD) heeft iedere ingezetene de mogelijkheid om in het Donorregister te laten vastleggen wat er na zijn dood met zijn organen moet gebeuren, mochten die dan bruikbaar zijn voor transplantatie. Er zijn drie mogelijkheden: je stemt in met uitzondering van je organen voor transplantatie, je weigert dat, of je laat de beslissing over aan anderen, meestal je familie, een enkele keer een met name genoemde persoon. Circa 60% van de Nederlanders laat na zich te registreren. In hun geval wordt de keuze tussen doneren en niet-doneren overgelaten aan hun nabestaanden. Als er geen nabestaanden kunnen worden gevonden of de nabestaanden kunnen het niet eens worden gaat uitzondering van de organen niet door.

In het Actieve Donorregistratiesysteem (ADR), zoals dat door Pia Dijkstra (D66) in een initiatiefwetsvoorstel is uitgewerkt,² wordt iedereen die achttien jaar wordt tweemaal per brief uitgenodigd om een keuze uit de beschikbare opties in het Donorregister te laten vastleggen. Als je dat niet doet, wordt geregistreerd dat je ‘geen bezwaar’ tegen donatie hebt, en dat betekent dat je organen mogen worden verwijderd, tenzij je familie aannemelijk kan maken dat je dat toch echt niet gewild zou hebben. Van deze geregistreerde status word je op de hoogte gebracht en je kunt die ieder ogenblik eenvoudig veranderen, bijvoorbeeld door met je DigiD in te loggen bij het Donorregister en een vinkje te verplaatsen.

Op 2 april 2013 bracht de Afdeling Advisering van de Raad van State een uitvoerig advies uit over het voorgestelde systeem.³ Volgens de Raad leidt dat onvermijdelijk tot aantasting van het grondrecht op de onaantastbaarheid van het lichaam dat in de Grondwet is neergelegd in artikel 11 en dat deel uit-

maakt van het recht op een privéleven dat is erkend in artikel 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Dit grondrecht kan worden ingeperkt, maar dat vereist een wettelijke regeling die gericht is op een legitiem doel, en voldoet aan eisen van proportionaliteit en subsidiariteit. Het legitieme doel, vergroting van het aanbod donororganen, wordt door de Raad erkend, maar over proportionaliteit en subsidiariteit worden vragen gesteld.

Het advies heeft in de behandeling van het Wetsvoorstel in de Tweede Kamer al een grote rol gespeeld, en nu het voorstel, na met 75 tegen 74 stemmen te zijn aangenomen, door de Eerste Kamer wordt behandeld, blijkt het door de Raad geformuleerde bezwaar het voornaamste, zo niet het enige, principiële bezwaar tegen het voorstel te zijn dat daarbij aan de orde komt. Uit de memorie van antwoord van 3 februari 2017 blijkt dat vrijwel alle fracties er nadere vragen over hebben gesteld, en ook in het Nader Voorlopig Verslag van de vaste commissie voor VWS van 26 juli 2017 staat het centraal. Reden om het advies van de Raad van State eens aan een kritisch onderzoek te onderwerpen. Ik zal met name betogen dat de Raad ten onrechte vooronderstelt dat het bezwaar dat tegen het ADR-systeem wordt ingebracht voor het nu vigerende systeem niet geldt. Daarnaast zal ik aangeven dat de Raad een onjuiste analyse geeft van de aard van het probleem en dientengevolge ook een onjuiste inschatting maakt van de omvang ervan.

2 Is in het huidige systeem uitdrukkelijke toestemming een vereiste voor donatie?

Dat de Raad van State alleen bij het voorgestelde ADR-systeem een conflict met de onaantastbaarheid van het lichaam ziet, komt vooral doordat hij een onjuiste opvatting heeft van het karakter van het nu geldende systeem. Volgens de Raad is het uitgangspunt van dat systeem dat niemand donor wordt die voor het verwijderen van zijn organen geen uitdrukkelijke toestemming heeft gegeven. Zeker, om het aanbod van donororganen te vergroten is daaraan toegevoegd dat in alle gevallen waarin betrokkene niet uitdrukkelijk voor ‘ja’ of ‘nee’ kiest, in principe de nabestaanden beslissen.⁴ Maar de Raad ziet niet onder ogen dat daarmee het ‘principiële uitgangspunt’ verlaten wordt. Toch is dat zo. Want in al die gevallen, in feite dus zo’n 60%

van het totale aantal, is het mogelijk dat de nabestaanden voor donatie kiezen. (In feite doen ze dat in ruim één op de drie gevallen.) Dan wordt de betrokkene dus donor zonder daar ooit uitdrukkelijk toestemming voor te hebben gegeven. Het systeem moet dan ook anders gekarakteriseerd worden dan de Raad doet. Het principe dat eraan ten grondslag ligt is dat de nabestaanden beslissen, tenzij de betrokkene uitdrukkelijk een instemming of weigering heeft laten registreren.

Ieder systeem van orgaanvererving moet een default hebben, een bepaling van wat er met de organen gebeurt als de overledene daarover zelf geen expliciete beslissing genomen heeft.⁵ Er zijn eindeloos veel variaties in de details, maar er zijn fundamenteel maar drie mogelijkheden: niet doneren, doneren, of de beslissing overlaten aan de familie. Japan is het enige land ter wereld dat het eerste systeem kent, en als resultaat daarvan een zeer laag aanbod van donororganen voor lief neemt. In alle andere landen die een zogenaamd 'opt-in' systeem kennen, inclusief Nederland, is de default niet dat er geen organen worden uitgenomen zonder toestemming van de betrokkene, maar dat de nabestaanden beslissen.

Vaak wordt tegen het ADR-systeem ingebracht dat mensen daarin 'gedwongen' worden om een keuze te maken. Maar in alle drie de systemen heb je het recht om geen enkele expliciete keuze te maken, en in alle drie de systemen betekent dat dat je impliciet 'kiest' voor de default. Dat is onvermijdelijk.⁶

3 Het ADR-systeem en de keuzevrijheid⁷

Het meest gangbare bezwaar tegen het ADR-systeem is dat het de keuzevrijheid aantast. Ook de Raad van State zegt dat 'in zoverre sprake is van dwang' dat donatie zonder uitdrukkelijke toestemming van de betrokkene mogelijk is. Het systeem is, ongetwijfeld, een voorbeeld van nudging, het stimuleren van mensen om een gewenste kant op te gaan zonder sancties toe te passen.⁸ Het klassieke voorbeeld van nudging is een schoolkantine. Daar liggen op ooghoogte frikandellen en suikerhoudende dranken, waardoor de leerlingen die producten kiezen. Iemand stelt voor: laten we daar eens muesli en fruit neerleggen. Daarop beginnen leerlingen te roepen 'dat is aantasting van mijn zelfbeschikkingsrecht, van mijn keuzevrijheid, dat

is manipulatie, een subtiele vorm van dwang' enz. Maar er moet iets op ooghoogte liggen en waarom zou dat het ongezonde voedsel moeten zijn? Bovendien veranderen de keuzemogelijkheden in het geheel niet. Je kunt ook dat ongezonde voedsel nog kiezen, alleen moet je daar dan even voor bukken. Het enige dat verandert, is de default. Over de standaardinstellingen op een computer hoor je ook zelden iemand roepen dat daarmee zijn zelfbeschikkingsrecht wordt aangetast.

We zagen al dat de Raad van State erkent dat ook het huidige systeem beoogt een hoger aanbod van organen te genereren dan een systeem zou doen dat expliciete toestemming van de betrokkene zou eisen. Ook het huidige systeem is dus een voorbeeld van nudging.

Geen enkel systeem kan een volledige keuzevrijheid garanderen. In ieder systeem is het mogelijk dat je buiten je schuld niet op de hoogte bent van de default, van je geregistreerde status en van de mogelijkheden om die te veranderen. Als je dat niet bent, kan het gevolg zijn dat je een 'keuze' maakt die niet overeenkomt met je wil. De keuzevrijheid die een systeem biedt is echter maximaal als er aan twee voorwaarden is voldaan. 1. Je moet heel gemakkelijk van de default kunnen afwijken. Dat is bij het ADR-systeem even eenvoudig als bij het huidige. 2. De overheid moet al het mogelijke doen om ervoor te zorgen dat je weet welke keuzemogelijkheden er zijn en hoe je geregistreerd staat. De maatregelen die het wetsvoorstel op dit punt voorstelt zijn alleen maar een aanzienlijke verbetering in vergelijking met wat er nu gebeurt.

De keuzevrijheid die een systeem biedt hangt van die factoren af: kennis van de keuzemogelijkheden, kennis van de default en het gemak waarmee je daarvan af kunt wijken. Wat de default is maakt niets uit. Het is dus een misverstand dat speciaal het ADR-systeem de keuzevrijheid aantast. Zowel in het debat in de Tweede Kamer als in de deskundigenbijeenkomsten die de Eerste Kamer recent heeft georganiseerd werd dat bezwaar weer in alle toonaarden herhaald. Het ADR-systeem zou zelfs een vorm van 'onteigening' van je organen door de overheid inhouden.⁹ Als dat waar is, berust ons erfrecht ook op onteigening. En niet alleen óns erfrecht, maar iedere vorm van erfrecht: er moet nu eenmaal vast-

gelegd worden wat er met je spullen gebeurt als je zelf niet hebt bepaald wat daarmee moet gebeuren. (En het is in dat geval heel wat moeilijker om van de default af te wijken dan bij het ADR-systeem.)

Zoals gezegd kan geen enkel systeem voorkomen dat er een groep mensen is van wie de keuzevrijheid wel wordt aangetast. Hiertoe zullen in het bijzonder mensen behoren die niet in staat zijn om kennis te nemen van de informatie die de overheid hen verschaft, langs welke weg dan ook, en die informatie te begrijpen. Volgens sommigen behoren ook mensen tot deze groep die post van de overheid ongeopend weggooiden of niet doorlezen als ze zien dat orgaandonatie het onderwerp is. Ik zou denken dat zij dat voor eigen risico doen. De overheid mag er in communicatie met de burger over zijn rechten en plichten van uitgaan dat de burger zich een redelijke mate van inspanning getroost om de boodschappen van de overheid te begrijpen. Anders zou het goeddeels onmogelijk worden belastingen en premies te heffen, boetes te innen, de burger te dagvaarden of in de gelegenheid te stellen deel te nemen aan verkiezingen. Dit uitgangspunt geldt ook voor laaggeletterden. Als zij weten dat ze moeite hebben om boodschappen van de overheid (of van de deurwaarder) te lezen of te begrijpen, mag van hen verwacht worden dat zij daarvoor hulp zoeken. Van de overheid mag wel een maximale inspanning worden verwacht om die boodschappen over te brengen en zo begrijpelijk mogelijk te maken. Ik ontken niet dat er uiteindelijk een groep mensen overblijft die niet op de hoogte zijn van de keuzemogelijkheden die zij hebben en van hun status in het donorregister, en die dat niet te verwijten valt. Maar die groep is veel kleiner dan de miljoenen waarover vaak gesproken wordt.

Maar of het probleem nu groter is of kleiner, de inperking van de keuzevrijheid die daaruit voortkomt is in elk geval voor alle systemen van orgaanverwerving gelijk. Die inperking heeft niets te maken met de default die voor het systeem kenmerkend is. Ook als uitname van organen alleen mag met uitdrukkelijke toestemming van de betrokkenen, zullen er mensen zijn aan wie de mogelijkheid om te doneren tegen hun wil onthouden wordt.

Mijn argumentatie in deze paragraaf is niet normatief maar conceptueel van aard, een kwestie van

logica. Als de conclusie je niet bevalt, kun je die dus niet terzijde schuiven door te zeggen dat je nu eenmaal andere prioriteiten hebt, je zult moeten uitleggen waar de fout in de redenering zit.

4 Veronderstelde of stilzwijgende toestemming?

Hoe zit het nu met het recht op lichamelijke integriteit? Zoals de Raad van State uitlegt bestaat het uit twee elementen: 1. het recht om te worden gevrijwaard van schendingen van en inbreuken op het lichaam door anderen; 2. het recht om zelf over het lichaam te beschikken.

Het eerste recht is een afweer- of schildrecht. Dat recht wordt niet aangetast door een systeem als het Japanse waarin donatie alleen kan doorgaan als de betrokkene daarvoor uitdrukkelijk toestemming heeft verleend. Dat kan wel ten koste gaan van zijn keuzevrijheid, als hij bereid was tot donatie maar niet wist welke stappen hij moest nemen om die voorkeur te effectueren. Maar in dat geval blijft zijn dode lichaam onaangetast.

Geldt dat niet ook voor zijn recht om over zijn lichaam beslissingen te nemen? Dat hangt af van de interpretatie van het zelfbeschikkingsrecht. Vaak wordt ook dat opgevat als een zuiver negatief recht: het verbiedt de overheid en anderen om blokkades op te werpen voor de uitvoering van je wil, binnen het domein dat door het recht als jouw domein wordt aangewezen. Bij die opvatting vindt in het Japanse systeem ook geen aantasting van je recht om over je lichaam te beschikken plaats. Maar het EHRM heeft een bredere opvatting van het recht: het kan je ook aanspraak geven op bepaalde middelen die je nodig hebt om je voorkeuren te realiseren, en zodoende de overheid ook tot bepaalde inspanningen verplichten. Afhankelijk van hoe je dit verder invult, zou ook in een systeem dat voor orgaanuitname uitdrukkelijke toestemming van de betrokkene verlangt, van aantasting van je recht om over je eigen lichaam te beschikken sprake kunnen zijn. Ik zal deze kwestie verder openlaten en me concentreren op het eerste onderdeel van het recht op lichamelijke integriteit.

Volgens de Raad van State wordt dat recht in het ADR-systeem aangetast in alle gevallen waarin tot donatie wordt besloten terwijl de donor zichzelf niet als zodanig heeft geregistreerd, ongeacht of hij nu

voorzitter van de Raad van Donatie was of niet. In al die gevallen wordt immers iets met je lichaam gedaan waarvoor je geen toestemming hebt gegeven. Volgens de Raad wordt dan wel verondersteld dat je toestemming hebt gegeven, maar dat is niet genoeg. Veronderstelde toestemming is geen echte toestemming. Dat laatste ben ik met de Raad eens.¹⁰ De achterliggende vraag is wat het precies betekent om toestemming te geven. Eén opvatting is dat je toestemming tot iets geeft als je het wilt of wenst. Toestemming geven is dan primair een mentaal proces. Dan zou je op grond van allerlei indirecte aanwijzingen kunnen veronderstellen dat iemand iets wenst, ook al heeft hij dat niet uitgesproken. Maar een tweede en meer plausibele opvatting is dat toestemming geven een communicatieve handeling is met een bepaald normatief gevolg. Dan valt er gewoon niets te veronderstellen als die handeling achterwege blijft. Daarom is ‘veronderstelde toestemming’ een onding.

Maar wat die ‘handeling’ is en wat het daaraan verbonden normatieve gevolg is, is een kwestie van conventie, van afspraak, of van wettelijke regeling. Als je op een veiling je pink beweegt, kan dat al het uitbrengen van een bod betekenen. Voor alle betrokkenen is het gedeelde kennis dat dit de betekenis van het gebaar is. En dan is het gemakkelijk in te zien dat ook het nalaten van iedere handeling zulke gevolgen kan hebben, met name als gelegenheid tot verzet wordt gegeven maar niet gebruikt. Dat is in het maatschappelijk leven een heel gebruikelijke figuur. Twee mensen kunnen een afspraak maken om elkaar ergens te ontmoeten doordat de een de ander mailt: zonder tegenbericht daar en daar, dan en dan. Verplichtingen in het internationale recht berusten voor een flink deel op stilzwijgende toestemming.¹¹ Overeenkomsten kunnen vaak stilzwijgend worden aanvaard.¹²

In dat verband is het interessant dat de Raad van State uitvoerig ingaat op een vermeende afspraak tussen het wetsvoorstel van Pia Dijkstra en de Wet op de Geneeskundige Behandelingsovereenkomst: de WGBO vraagt immers wel voor elke

medische behandeling toestemming van de betrokkene, maar Dijkstra zou dat niet doen. Vaak besluiten artsen tot een behandeling of het uitschrijven van een recept omdat de patiënt daarom vraagt. Maar afgezien daarvan komt het in Nederland zelden voor dat patiënten uitdrukkelijke toestemming geven voor medische handelingen. Ik heb het zelf nog nooit meegemaakt. De arts vertelt de patiënt wat in zijn ogen het aangewezen beleid is, en gaat ervan uit dat de patiënt het wel laat horen als hij het daar niet mee eens is. Soms is die aanname problematisch, omdat de patiënt mogelijk niet wist dat zijn toestemming vereist was en op die manier geacht werd gevraagd en verkregen te zijn, of te intimideerd was om in verzet te komen. Maar dat zijn factoren die ook de geldigheid van vermeende uitdrukkelijke toestemming kunnen ondermijnen. Stilzwijgende toestemming is geen veronderstelde toestemming, maar een gebruikelijke vorm van echte en volledige toestemming. Ik beweer natuurlijk niet dat in alle gevallen waarin de wet of de gewoonte toestemming eisen, stilzwijgende toestemming volstaat. In veel gevallen zijn er goede redenen om alleen met uitdrukkelijke toestemming genoegen te nemen, of daaraan zelfs nadere vormvereisten te stellen. Maar dat moet van geval tot geval beoordeeld worden, er is geen algemene regel dat alleen uitdrukkelijke toestemming geldige toestemming kan zijn.

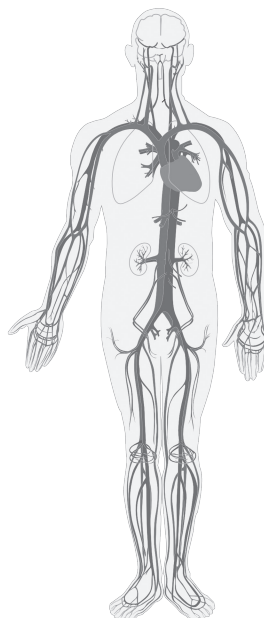
Dit alles betekent dat de mogelijkheid van aantasting van de lichamelijke integriteit beperkt blijft tot de gevallen waarin de betrokkene buiten zijn schuld om niet op de hoogte was van zijn keuzemogelijkheden en geregistreerde status, en niettemin wordt overgegaan tot uitname van zijn organen. We hebben het dan over wilsonbekwamen die niet als zodanig geïdentificeerd worden, ook niet door hun nabestaanden in het donatiegesprek, en over laaggeletterden van wie niet redelijkerwijs verwacht kan worden dat ze een beroep op ondersteuning doen om te kunnen communiceren met de overheid.

(...)

1 Prof. dr. G.A. den Hartogh is emeritus-hoogleraar ethiek aan de Universiteit van Amsterdam en auteur van vele geschriften over orgaandonatie, waaron-

der Gift of Bijdrage (Rathenau-Instituut 2003) en Afscheid van de Vrijblijvendheid (Centrum voor Ethiek en Gezondheid 2008).

- 2 Kamerstukken II 2012/13, 33506, 2, ingediend 18 december 2012.
- 3 Op grond van dit advies (Kamerstukken II 2013/14, 33506, 4) en het parlementaire debat heeft de indiener enkele wijzigingen in het voorstel aangebracht, die voor mijn betoog niet van wezenlijk belang zijn. In antwoord op een vraag vanuit de Eerste Kamer heeft de Vice-president van de Raad van State in een brief van 2 december 2016 aangegeven dat met name de introductie van 'geen bezwaar' als een aparte registratiemogelijkheid, onderscheiden van uitdrukkelijke toestemming tot uitname, wel een verbetering van het wetsvoorstel betekent maar geen principiële wijziging, zodat de in 2013 aangereikte overwegingen voor de keuze van de wetgever relevant blijven.
- 4 Dus niet om enig belang van de potentiële donor te dienen, dat hij immers tijdens zijn leven zelf kan behartigen. Dat is het principiële verschil met de rol van familieleden als vertegenwoordigers in de WGBO.
- 5 Dit geldt ook voor het verplichte-keuze systeem, zoals enkele Amerikaanse staten het kennen, omdat ook in dat systeem moet worden vastgelegd wat er met de organen gebeurt als de betrokkene zijn verplichting om tussen donatie en non-donatie te kiezen (nog) niet is nagekomen.
- 6 Ook door voorstanders wordt soms gesuggereerd dat het ADR-systeem in elk geval iedereen verplicht om zelf te kiezen tussen doneren en niet-doneren. Dat is onjuist: ook delegatie aan derden blijft immers tot de keuzemogelijkheden behoren.
- 7 Deze § is ontleend aan mijn bijdrage aan de Deskundigenbijeenkomst die de Eerste Kamer op 6 juni jl. over het wetsvoorstel heeft georganiseerd. Zie ook Govert den Hartogh, 'De staat wil mij mijn organen afpakken', *Liberaal Reveil* 57, 2016: 56-61 (met een antwoord van het liberale Tweede Kamerlid Arno Rutte).
- 8 Richard H. Thaler & Cass R. Sunstein, *Nudge: Improving decisions about health, wealth, and happiness*, Yale University Press 2008, met een hoofdstuk (11) over orgaandonatie.
- 9 Esmée Wiegman in de deskundigenbijeenkomst van 23 mei 2017. Vergelijk ook Ringo Ossewaarde, Roshnee Ossewaarde-Lowtoo, 'Iedereen orgaandonor, tenzij...'; Christen Democratische Verkenningen 2016, nr. 1: het ADR-systeem zou ervan uitgaan dat onze organen een gemeenschappelijk bezit van alle Nederlanders zijn. Dat zou dan ook voor alle eigendommen die wij nalaten gelden.
- 10 Govert den Hartogh, 'Can Consent be Presumed?', *Journal of Applied Philosophy* 28, 2011, p. 295-307.
- 11 Zie bijv. G. Handl, 'International 'Lawmaking' by Conferences of the Parties and Other Politically Mandated Bodies', in: R. Wolfrum & V. Röben (eds.), *Developments of International Law in Treaty-Making*, Berlin: Springer 2005, p. 127-143.
- 12 J.M. van Dunné, *Verbintenissenrecht I: Contractenrecht*, Wolters Kluwer 2004 (5e druk), p. 90-92. Vergelijk ook A.S. Hartkamp, C.H. Sieburgh, Asser 6-III, *Algemeen overeenkomstenrecht*, p. 147-148, Kluwer 2014. Voor een ander mooi voorbeeld van stilzwijgende toestemming in de sfeer van het overeenkomstenrecht, zie HR 26 juni 1925, (Cayzé Irvine & Co/Smit & Co), NJ 1925/977, besproken door Van Dunné, *ibid.*, 102.

- 1 Wat is volgens de auteur het grootste bezwaar van de Afdeling advisering van de Raad van State tegen het ADR-systeem zoals dat in het initiatiefwetsvoorstel is neergelegd? Markeer de passages in het juridische artikel.
- 2 De auteur stelt dat de Afdeling advisering van de Raad van State alleen bij het voorgestelde ADR-systeem een conflict met de onaantastbaarheid van het lichaam ziet. Volgens de auteur komt dit vooral doordat de Afdeling advisering van de Raad van State 'een onjuiste opvatting heeft van het karakter van het nu geldende systeem'. Wat is die onjuiste rechtsopvatting volgens de auteur? Markeer de relevante passage(s) in het juridische artikel.
- 3 Wat houdt in het kader van orgaanverwerving een 'default' in volgens de auteur? Geef aan in welke paragraaf dit antwoord staat.
- 4 De auteur geeft aan dat het ADR-systeem een voorbeeld van 'nudging' is. Wat houdt dit in? In welke paragraaf heb je dit antwoord gevonden?
- 5 De auteur stelt dat geen enkel systeem een volledige keuzevrijheid van orgaandonatie kan garanderen. De keuzevrijheid die een systeem biedt, hangt af van een drietal factoren. Onderstreep deze factoren in het juridische artikel.
- 6 De Afdeling advisering van de Raad van State vindt dat het zelfbeschikkingsrecht in het ADR-systeem aangetast wordt in alle gevallen waarin tot donatie wordt besloten, terwijl de donor zichzelf niet op die manier heeft geregistreerd. Waarom vindt de Afdeling advisering van de Raad van State dit? Deelt de auteur deze mening?

Praktijkoefening 9

Lees het artikel en beantwoord de bijbehorende vragen.

Alcohol en ontslag: met beleid!⁷⁶

Arbeidsrecht, 2012/29
door L. Veenstra

(...)

1 Enkele cijfers

Uit onderzoek blijkt dat in 2009 84% van de bevolking van 15-65 jaar alcohol had gedronken. Het percentage respondenten dat in een periode van zes maanden weleens zes of meer glazen alcohol op één dag dronk ('binge drinken') bedroeg in 2009 32.

Alcoholmisbruik kostte de maatschappij in 2011 ongeveer € 3,7 miljard per jaar. Die kosten bestaan voor een groot deel, ruim € 1,5 miljard, uit kosten in verband met werkverzuim en uitkeringen.

Uit deze cijfers blijkt dat alcoholgebruik een substantiële invloed heeft op het werkverzuim van de gebruikers. Het wekt dan ook geen verbazing dat het Europese actieplan van de World Health Or-

ganization om alcoholmisbruik tegen te gaan, voor een belangrijk deel gewijd is aan ‘community and workplace action’. Uit in het kader van dit plan verricht onderzoek blijkt dat schadelijk alcoholgebruik leidt tot een hoog risico van absentie op het werk, ‘presenteïsme’ (aanwezig maar niet productief), te laat op het werk verschijnen, te vroeg naar huis gaan, ongelukken en het vertonen van ongewenst gedrag.

2 Alcoholgebruik en ziekte

Uit de lagere rechtspraak valt af te leiden dat, wanneer sprake is van een terugkerend drankprobleem, van een werkgever wordt verwacht dat hij de werknemer hulp en ondersteuning biedt om dit alcoholprobleem op te lossen, zonder dat daarbij (te snel) wordt gegrepen naar het middel van ontslag. Dit geldt temeer wanneer het alcoholprobleem is aan te merken als ziekte.

Indien sprake is van alcoholgebruik, maar dit gebruik niet leidt tot beperkingen bij het verrichten van de arbeid, is geen sprake van ziekte in de zin van art. 7:629 BW. Indien wel sprake is van beperkingen voor het verrichten van de arbeid, kan dat anders liggen. Van der Ploeg schrijft dat (bedrijfs)artsen met name in het geval van psychische klachten tot verschillende conclusies kunnen komen of al dan niet sprake is van een ziekte. Van der Ploeg acht het daarom bijna onmogelijk om tot een eenduidige definitie van ziekte in het geval van alcoholgebruik te komen.

Voor praktische aanknopingspunten en informatie over de re-integratie van alcoholverslaafde werknemers kunnen werkgevers, bedrijfsartsen en andere betrokkenen de ‘STECR Werkwijzer Verslaving en Werk; middelengebruik en (dis)functioneren op het werk’ raadplegen (hierna: de Werkwijzer). Ook in deze Werkwijzer wordt erkend dat het diagnosticeren van verslaving een complex proces is, onder andere omdat verslavingen veelal gepaard gaan met andere psychische stoornissen. In de Werkwijzer worden diverse kenmerken van verslaafde personen gegeven met als doel dat de werkgever een verslaving bij een werknemer weet te herkennen, en door de bedrijfsarts kan laten onderzoeken. Verder wordt in de Werkwijzer geadviseerd om een beleid op het gebied van alcohol en drugs te hanteren waarbij voor zowel de werkgever, de arbodienst als de ondernemingsraad een belangrijke rol is wegge-

legd. Een dergelijk beleid dient te zien op preventie en begeleiding en zal in dat verband regels en sancties inhouden. Ook bespreekt de Werkwijzer de verplichtingen van de werkgever en werknemer op het gebied van re-integratie bij verslaving, waarbij ook het weigeren van een behandeling of een terugval na een behandeling aan de orde komen. Tot slot komen de diverse behandelmethodes aan de orde en geeft de Werkwijzer handzame schematische overzichten van de te volgen procedures bij middelengebruik of -misbruik in strijd met het beleid van de werkgever en bij chronisch middelengebruik.

3 Alcoholverslaving en ontslag

3.1 Ontbinding

Wanneer een werkgever te maken heeft met een werknemer met een terugkerend alcoholprobleem, zal niet zelden door de werkgever worden gestreefd naar ontslag. De Hoge Raad overwoog in 2000 dat een ontslag op staande voet in beginsel mogelijk is, zelfs indien de werknemer geen verwijt kan worden gemaakt omdat het excessieve alcoholgebruik als ziekte moest worden beschouwd. In veel gevallen zal een werkgever echter zekerheidshalve (voorwaardelijke) ontbinding van de arbeidsovereenkomst verzoeken. Op die manier wordt op korte termijn zekerheid verkregen, waarbij alle omstandigheden van het geval in aanmerking kunnen worden genomen. Als sprake is van met alcoholgebruik gepaard gaande ziekte, geldt echter terughoudendheid wegens het opzegverbod tijdens ziekte. Daarbij is van belang dat een werkgever zich niet alles hoeft te laten welgevalen, en dat van een verslaafde werknemer ook verwacht mag worden dat hij zijn verslaving adequaat aanpakt en alles in het werk stelt om zijn probleem op te lossen. Wanneer de werknemer de hem geboden kansen niet aangrijpt of adviezen niet opvolgt en blijft terugvallen in problematisch gedrag, zal beëindiging van de arbeidsovereenkomst gerechtvaardigd kunnen zijn.

3.2 Reflexwerking opzegverbod?

De rechter zal zich er dus van moeten vergewissen of het ontslag verband houdt met ziekte. Bij de vraag of er sprake is van ziekte (en daarmee van een opzegverbod) zal de rechter uitgaan van hetgeen de bedrijfsarts of de verzekeringsarts heeft

geadviseerd. Zo oordeelde Kantonrechter Rotterdam dat geen sprake was van een opzegverbod omdat de werknemer zich weer beschikbaar had gesteld voor het verrichten van werkzaamheden en hersteld was verklaard. Dat de werknemer daarna weer was teruggevallen en nog een 'aftercare'-programma moest doorlopen, maakte dit niet anders. Ook wanneer sprake is van een terugkerend alcoholprobleem en de werknemer kan laten zien dat hij hiervoor in behandeling is, geldt er geen opzegverbod wanneer de bedrijfsarts heeft geoordeeld dat de werknemer arbeidsgeschikt is. Een werknemer doet er, wanneer hij het daarmee niet eens is, in dergelijke gevallen goed aan hiervan tijdig een (andersluidend) deskundigenoordeel van de verzekeringsarts te overleggen om zo een succesvol beroep op het opzegverbod te kunnen doen.

3.3 Gewichtige redenen

Als een ontbindingsverzoek verband houdt met ziekte zal de kantonrechter zoals gezegd het verzoek in beginsel dienen af te wijzen wegens de reflexwerking van het opzegverbod. Dit is anders indien andere omstandigheden een gewichtige reden voor ontbinding vormen. Deze omstandigheden zouden kunnen bestaan uit ernstig disfunctioneren of een ontstane vertrouwensbreuk. De rechtspraak laat zien dat hier niet snel sprake van zal zijn. Kantonrechter Haarlem kon niet uitsluiten dat de misdragingen van de werknemer werden veroorzaakt door zijn ziekte (psychische problemen en alcoholverslaving) en de werkgever was er niet in geslaagd voldoende te onderbouwen dat er sprake was van disfunctioneren dat niet in de ziekte was gelegen. Van belang was daarbij dat het alcoholprobleem pas sinds kort was onderkend en dat van de werkgever nog meer ondersteuning verlangd mocht worden. In een zaak tussen KLM en een van haar pursers, oordeelde de rechter langs dezelfde lijn. KLM verzocht ontbinding wegens een ontstane vertrouwensbreuk. De purser was in 2009 berispt wegens alcoholgebruik tijdens een vlucht en was nadien in behandeling gegaan, waarbij hij met KLM een schriftelijk 'antialcoholcontract' had gesloten. De purser had begin 2010 zijn werkzaamheden hervat, maar kreeg begin 2011 een terugval en meldde zich ziek. KLM verzocht toen ontbinding en wees op de verantwoordelijkheden die de functie van purser met zich brengt, het overtreden van

de cao waarin een verbod op het gebruik van alcohol stond opgenomen, de berisping in 2009 en het ondertekende antialcoholcontract. De psychiater van de werknemer verklaarde dat de werknemer een langdurige psychiatrische voorgeschiedenis kende met een gesplitst zelfbeeld en een drang naar het gebruik van verdovende middelen om zijn depressie niet te hoeven voelen. De rechter wees het ontbindingsverzoek af en achtte aannemelijk dat de alcoholverslaving in direct verband stond met de psychische aandoening en dat het wegvallen van het vertrouwen van KLM rechtstreeks voortvloeide uit deze ziekte. Daarmee kreeg het opzegverbod tijdens ziekte betekenis. Ik vermoed dat in deze zaak ook meespeelde dat de werknemer zich net had aangemeld voor een intensief (nazorg)traject en dat van de werkgever verwacht werd dit af te wachten.

3.4 Het houdt een keer op ...

Uit het voorgaande blijkt dat in zijn algemeenheid van een werkgever wordt verwacht dat deze de werknemer hulp biedt en kansen geeft om zijn structurele alcoholprobleem op te lossen. Bij ziekte als gevolg van alcoholgebruik zal de rechter slechts in uitzonderlijke gevallen overgaan tot ontbinding. Een voorbeeld van zo'n uitzonderlijke situatie betrof een werknemer van Shell die sinds 1996 kampte met een terugkerend alcoholprobleem en wiens werkgever zich (jarenlang) intensief had ingezet om de werknemer te ondersteunen. Zo had Shell tweemaal een behandelingsovereenkomst aangeboden, de werkzaamheden aangepast en diverse malen laten weten dat het alcoholgebruik niet getolereerd kon worden. Omdat niet aannemelijk werd dat de werknemer zijn probleem binnen afzienbare tijd onder controle zou hebben, kon van Shell niet langer worden gevergd de arbeidsovereenkomst te laten voortduren, gezien de veiligheidsaspecten en de operationele problemen. De rechter ontbond de arbeidsovereenkomst zonder de werknemer een vergoeding toe te kennen.

4 Incidenteel alcoholgebruik, beleid en ontslag

Indien sprake is van incidenteel alcoholgebruik – en dus geen alcoholverslaving en daarmee gepaard gaande ziekte – zal de werkgever in het algemeen eerder over mogen gaan tot ontslag. Uit de rechtspraak blijkt dat daarbij onder andere betekenis toe

kan komen aan de aard van de functie van de werknemer, alsmede of een werkgever een al dan niet bekendgemaakt alcoholbeleid voert.

4.1 *Hyatt-arrest*

In dit arrest ging het om een serveerster bij het Hyatt-hotel op Aruba bij wie na een drugstest cocaïnesporen werden aangetroffen. De werkneemster had in haar vrije tijd cocaïne gebruikt en werd op staande voet ontslagen, ook al had het gebruik geen merkbare invloed op haar werkprestaties. De Hoge Raad overwoog dat de werkneemster op de hoogte was van het strikte alcohol- en drugsbeleid van Hyatt en dat dit beleid een legitiem doel dient, namelijk het behoud van de goede naam en aantrekkelijkheid van het hotel voor de gasten. Dit belang van het Hyatt woog volgens de Hoge Raad zwaarder dan de inbreuk op de persoonlijke levenssfeer van de werkneemster. De Hoge Raad hechtte in zijn oordeel mijn inziens te weinig waarde aan het feit dat er geen sprake was van merkbare invloed op het werk. Dat er sprake was van een representatieve functie en dat het drugsgebruik van invloed had kunnen zijn op het werk was voldoende. Het voeren van een strikt beleid waar de werkneemster van op de hoogte was, gaf hier derhalve de doorslag. Alhoewel het in deze zaak ging om drugsgebruik, mag worden aangenomen dat dit arrest ook relevant is voor alcoholgebruik. Het strikte beleid van het Hyatt zag zowel op alcohol- als drugsgebruik.

4.2 *Geen verband met de werksfeer*

Het voeren van een strikt beleid lijkt de werkgever veel vrijheid te geven, hetgeen gerechtvaardigd zou kunnen worden door een legitiem doel en de aard van het bedrijf. Roozendaal is van mening dat het Hyatt-arrest een schokkend arrest is omdat het indruist tegen de diepgewortelde opvattingen over de scheiding tussen werksfeer en persoonlijke levenssfeer. Ik ben het met Roozendaal eens dat de uit het Hyatt-arrest af te leiden regel te ver ingrijpt in het privéleven van werknemers. Immers, werkgevers mogen bepaald gedrag verbieden en bij het overtreden van dit verbod is het voldoende te stellen dat dit gedrag gevolgen kan hebben voor het werk en het imago van de werkgever. Dit geeft werkgevers een (te) grote beleidsvrijheid, te meer wanneer er geen verband is met de werksfeer. Zoals Roozendaal terecht opmerkt, zijn er immers

ook andere activiteiten (seksuele gewoonten, bijbanen, hobby's) te bedenken die bedreigend zijn voor de prestaties van werknemers of het imago van de werkgever. Ook Vegter heeft kritiek op deze uitspraak geuit wegens het ontbreken van het verband tussen het drugsgebruik in de privétijd en het imago van Hyatt. Ondanks het commentaar op dit arrest valt eruit af te leiden dat overtreding van een strikt alcohol- of drugsbeleid in de privésfeer een dringende reden voor ontslag kan opleveren. Wel zal het beleid duidelijk kenbaar moeten zijn gemaakt en moet de werkgever een gerechtvaardigd belang hebben bij het voeren van een dergelijk beleid. De vraag die zich opdringt is of een dergelijk streng (ontslag)beleid niet op gespannen voet staat met art. 7:678 lid 3 BW, dat bepaalt dat bedingen waarbij aan de werkgever de beslissing wordt overgelaten of er een dringende reden is voor een ontslag op staande voet nietig zijn.

4.3 *Het al dan niet voeren van een alcoholbeleid*

Uit het Hyatt-arrest volgt dat een werkgever er verstandig aan doet om op kenbare wijze een strikt alcoholbeleid te voeren wanneer hij in het geval van (incidenteel) alcoholgebruik over wil gaan tot ontslag. Uit de jurisprudentie valt af te leiden dat een dergelijk beleid vaak ontbreekt. Het ontbreken van (helder) beleid komt voor rekening en risico van de werkgever. Dit bleek ook uit een zaak met betrekking tot een gezagvoerder bij KLM die ondanks zijn drankprobleem mocht terugkeren in zijn functie van gezagvoerder. Na een afgewezen ontbinding en een door de gezagvoerder succesvol gevolgd afkickprogramma, liet KLM de gezagvoerder niet toe tot zijn functie omdat zij geen vertrouwen meer had in zijn functioneren als gezagvoerder nu er een groot risico zou zijn dat hij in de toekomst weer alcohol zou gaan gebruiken. De werknemer vorderde vervolgens wedertewerkstelling. De voorzieningenrechter wees deze vordering toe en oordeelde dat de werknemer zijn alcoholverslaving met succes had laten behandelen en zijn medisch brevet terug had gekregen, hetgeen alleen kon nadat was vastgesteld dat de vliegveiligheid niet in gevaar zou komen. KLM stelde daar tegenover dat het terugkrijgen van een brevet niet automatisch leidde tot terugkeer naar de cockpit en dat terugkeer onverantwoord zou zijn gezien het risico op recidive. KLM verwees daartoe onder meer naar het beleid

van andere vliegtuigmaatschappijen waarbij direct ontslag volgt bij een te hoog alcoholpromillage. De kantonrechter stelde voorop dat de werknemer moest terugkeren naar zijn eigen functie. Dat volgde uit het advies van de bedrijfsarts en uit het *Vademecum Vliegend Personeel* van de KLM. Hierin stond expliciet vermeld dat de vaste werkwijze was om de werknemer een adequate behandeling te laten volgen om te zorgen dat de werknemer (opnieuw) goed kon functioneren in zijn functie. Verder had de werknemer zijn medisch brevet teruggekregen en liet hij weten er geen bezwaar tegen te hebben voor elke vlucht gecontroleerd te worden. De rechter achtte het risico kenbaar en controlebaar. Dat andere maatschappijen een strenger beleid voeren bij alcoholgebruik vond de rechter geen rechtvaardiging. Duidelijk was dat KLM een dergelijk strikt beleid niet voerde. Integendeel, KLM voerde juist beleid waarbij terugkeer in de eigen functie vooropstond en niet viel in te zien waarom KLM in dit geval van haar vaste werkwijze zou moeten afwijken. Uit deze uitspraak volgt derhalve dat het ontbreken van een strikt beleid de werkgever kan worden tegengeworpen.

Als een werkgever wel een alcoholbeleid heeft, moet duidelijk zijn wat dit beleid inhoudt en wat de sancties op overtreding daarvan zijn. Kantonrechter Bergen op Zoom oordeelde dat het volstrekt helder moet zijn wat een werkgever van zijn werknemers verwacht. Hierin was de werkgever tekortgeschoten. Mededelingen vanuit de directie en bedrijfsleiding en aandachtspunten tijdens bijeenkomsten voor verzuim werden onvoldoende geacht. Het nemen van een slok wijn uit een spaflesje op het werk, terwijl het personeelshandboek alcoholmisbruik en niet enkel het nuttigen van alcohol als onaanvaardbaar bestempelde, vond het Hof 's-Gravenhage onvoldoende voor een ontslag op staande voet. Relevant was hierbij kennelijk dat het handboek stelde: 'Alcoholmisbruik en druggebruik worden binnen de onderneming onaanvaardbaar geacht.' Het voeren van een strikt alcoholbeleid kan de werkgever echter meer ruimte geven om tot beëindiging van de arbeidsovereenkomst over te gaan. Wanneer KLM bijvoorbeeld een strikt beleid had gevoerd waarbij duidelijk was bepaald dat een te hoog alcoholpromillage tijdens werktijd te allen tijde een reden voor ontslag zou zijn, was de zaak tegen de gezagvoerder waarschijnlijk anders afgelopen.

Het invoeren van een alcoholbeleid valt onder de reikwijdte van art. 27 WOR en behoeft derhalve de instemming van de ondernemingsraad. In een zaak voor Kantonrechter Alkmaar had een werkgever een aantal werknemers geschorst omdat zij niet wilden meewerken aan een urinetest en een nieuw alcohol- en drugsbeleid niet wilden ondertekenen. De rechter overwoog dat de werkgever het nieuwe beleid had moeten voorleggen aan het personeel en hun de mogelijkheid had moeten bieden hierop te reageren alvorens het beleid in te voeren. Dit klemde volgens de rechter temeer nu het bedrijf 600 werknemers had en geen ondernemingsraad. Door niet klakkeloos tot ondertekening over te gaan, hadden de werknemers niet in strijd met het goed werknemerschap gehandeld. De schorsing van de werknemers werd dan ook ongedaan gemaakt.

4.4 Aard van de functie

Los van het beleid dat al dan niet door een werkgever wordt gevoerd, kan de aard van de functie van een werknemer ontslag wegens incidenteel alcoholmisbruik rechtvaardigen. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het vonnis van Kantonrechter Utrecht over een medisch adviseur in dienst bij de stichting Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen (CBR). Saillant detail is dat de werknemer eerder bij het CBR les gaf over alcohol in het verkeer en de werking daarvan op de hersenen. De werknemer veroorzaakte in mei 2010 in zijn vrije tijd een auto-ongeluk, stelde het CBR hier pas een maand later van op de hoogte, liet na te melden dat hij het ongeluk veroorzaakt had en dat hem door het OM een maatregel was opgelegd. In augustus 2010 ontstond bij het CBR het vermoeden dat er alcohol in het spel was geweest. Naderhand bleek dat sprake was geweest van een te hoog alcoholpromillage. De kantonrechter oordeelde dat aan werknemers met een functie en positie als die van deze werknemer, hoge integriteitseisen op het gebied van verkeersdeelname mogen worden gesteld, waarbij het privéleven niet hoeft te worden uitgesloten. Omdat de werknemer hieraan niet voldeed en gepoogd had dit aan het oog van het CBR te onttrekken, had hij laakbaar gehandeld. De arbeidsovereenkomst werd wegens een dringende reden ontbonden. Een ander voorbeeld waar de functie van de werknemer van doorslaggevend belang was, is de zaak van ABN AMRO tegen een van haar rayondirecteuren. Een rayondirecteur

had zich tijdens een personeelsweekend schuldig gemaakt aan bovenmatig alcoholmisbruik, had vrouwelijke personeelsleden lastiggevallen, had zich uitgetkleed en naakt rondgefietst. De kantonrechter overwoog dat het gedrag van de rayondirecteur niet los kon worden gezien van zijn functie en dat hij binnen ABN AMRO zijn status als het ware had verloren. De arbeidsovereenkomst werd dan ook ontbonden.

5 Conclusie

Alcoholgebruik kan van invloed zijn op het werkende bestaan van de gebruikers. Als er sprake is van een terugkerend alcoholprobleem, wordt van een werkgever veel verwacht. De werkgever moet de werknemer hulp en ondersteuning bieden bij het aanpakken van het alcoholprobleem. De recent tot stand gekomen STECR Werkwijzer biedt de werkgever hiervoor praktische handvatten. Wanneer de werknemer afspraken niet nakomt, behandeling

weigert of recidiveert, kan er grond zijn voor beëindiging van de arbeidsovereenkomst al dan niet op grond van een dringende reden. Daarbij zal de rechter echter ook acht (moeten) slaan op het al dan niet gelden van het opzegverbod tijdens ziekte. Slechts in uitzonderlijke omstandigheden zal de rechter overgaan tot ontbinding van de arbeidsovereenkomst bij ziekte als gevolg van alcoholmisbruik. In het geval van incidenteel alcoholgebruik kan ontslag eerder aan de orde zijn. Ontslag kan dan gerechtvaardigd zijn wanneer de aard van de functie van de werknemer hier aanleiding toe geeft en/of als de werkgever een kenbaar alcoholbeleid voert. Het voeren van een strikt alcoholbeleid kan de werkgever dus meer ruimte bieden om in het geval van incidenteel alcoholgebruik over te gaan tot ontslag. Het ontbreken van (helder) beleid komt voor rekening en risico van de werkgever. Van belang is tot slot dat voor het invoeren of aanpassen van een alcoholbeleid instemming van de ondernemingsraad nodig is.

- 1 Zoek aan de hand van de systematische methode op waar in de wet ontbinding van een arbeidsovereenkomst op verzoek van de werkgever is geregeld. Laat zien welke weg je hebt bewandeld om bij het juiste wetsartikel uit te komen.
- 2 Welke twee aspecten wegen blijkens de rechtspraak onder meer mee bij de beoordeling of een werkgever een werknemer mag ontslaan indien er sprake is van incidenteel alcoholgebruik? In welke paragraaf worden deze aspecten genoemd? Noem het nummer en de titel van de paragraaf.
- 3 In het artikel wordt het Hyatt-arrest besproken. Zoek dit arrest eerst op via **Rechtspraak.nl**. Welke (rechts)regel is uit dit arrest af te leiden? Waarom gaat dit volgens de auteur te ver? Noem de nummers en de titels van de subparagrafen waaruit dit blijkt.
- 4 Aan welke twee eisen moet een alcoholbeleid van een werkgever voldoen om met succes te kunnen overgaan tot ontslag bij incidenteel alcoholgebruik? Noem het nummer en de titel van de subparagraaf waaruit dit blijkt.

Praktijkoefening 10

Lees het artikel en beantwoord de bijbehorende vragen.

Wet donorgegevens wordt niet goed uitgevoerd⁷⁷

Nederlands Juristenblad, 26 maart 2018

door Dolph Boddaert¹

Het zou geen verschil moeten maken of men nu voor of na inwerkingtreding van de Wet Donorgegevens Kunstmatige Bevruchting is geboren of verwekt. In beide gevallen moet een kind er aanspraak

op kunnen maken, dat hij bekend wordt met de identiteit van de verwekker.

Het TV programma *Nieuwsuur* heeft kritiek uitgeoefend op de wijze waarop de Wet Donorgegevens

Kunstmatige Bevruchting (WDKB) wordt uitgevoerd. Waar gaat het om?

De WDKB (*Stb.* 2002, 240, in werking getreden op 1 juni 2004) bepaalt dat de klinieken alle gegevens over spermadonoren moeten verstrekken aan de Stichting DKB (Stichting Donorgegevens Kunstmatige Bevruchting). De Stichting DKB is verplicht om desgevraagd deze gegevens te verstrekken aan degene, die door kunstmatige donorbevruchting is verwekt. Deze doelstelling wordt bemoeilijkt doordat de klinieken de wet niet goed uitvoeren. Onder de oude regeling had een donor veelal anonimiteit bedongen. Bij de klinieken heeft dit geleid tot de gedachte dat men ook na de wetwijziging verplicht zou zijn de privacy van de donor te blijven beschermen. Daardoor tast een groot aantal donorkinderen in het duister over de identiteit van de donor. En dat is nu juist in strijd met de bedoeling van de wet, namelijk, dat de betrokkene het recht moet hebben om te weten wie zijn of haar biologische verwekker is.

De wet zegt hierover het volgende: ‘Verstrekking blijft, indien de donor daarmee niet instemt, uitsluitend achterwege indien, in aanmerking genomen de gevolgen die niet-verstrekking voor de verzoeker zou kunnen hebben, zwaarwegende belangen van de donor meebrengen dat verstrekking niet behoort plaats te vinden’ (artikel 3 lid 2 WDKB). De strekking van deze bepaling lijkt duidelijk. De verwekte persoon moet het recht hebben om te weten wie zijn verwekker is. Daarom moet niet gauw worden aangenomen, dat hierdoor een ‘zwaarwegend belang’ van de donor wordt geschonden. Het wonderlijke is, dat de wet ook overgangsbepalingen kent, te weten artikel 12 lid 2 en 3, die het bepaalde in artikel 3 lid 2 weer lijken te ontkrachten:

‘2. Tot de volledige inwerkingtreding van de wet kan de donor die voorafgaande aan de volledige inwerkingtreding daarvan zaadcellen of eicellen heeft afgestaan, tegenover de Stichting op schrift verklaren dat de op hem betrekking hebbende gegevens inzake geslachtsnaam, voornamen, geboortedatum en woonplaats niet worden verstrekt aan degene die weet of vermoedt dat hij is verwekt door en ten gevolge van kunstmatige bevruchting of aan diens ouders, indien een verzoek daartoe wordt gedaan.

3. De in het tweede lid bedoelde gegevens omtrent een donor die een verklaring als bedoeld in het

tweede lid niet heeft afgelegd worden niet verstrekt aan degene die weet of vermoedt dat hij is verwekt door en ten gevolge van kunstmatige bevruchting of aan diens ouders dan met instemming van de donor.’

Anders gezegd: Een donor, die voor de inwerkingtreding van de wet gedoneerd heeft, zou geen enkel persoonlijk belang hoeven aan te tonen. Hij zou zonder meer kunnen weigeren mee te werken aan het verstrekken van zijn gegevens aan de stichting, die deze gegevens weer zou kunnen doorgeven aan de door hem verwekte persoon. Maar dit kan nooit de bedoeling van de wet zijn geweest, nu volgens artikel 3 lid 2 voor een weigering een ‘zwaarwegend belang’ vereist is.

Wanneer nieuwe denkbeelden worden ontwikkeld en in wetgeving worden vastgelegd, is het een bekend verschijnsel, dat de betrokkenen bij het wetgevingsproces nog blijven hinken op oude denkbeelden, zoals die vóór de wetwijziging golden.

Toen de Nederlandse regering en het parlement door buitenlandse druk gedwongen werden om de soevereiniteit van Indonesië te erkennen, rees hier tegen enorm veel verzet en het leidde bijna tot een staatsgreep. Ineens bedacht men toen, dat Nieuw Guinea hiervan uitgezonderd moest worden.

Toen het huwelijk tussen personen van gelijk geslacht wettelijk mogelijk werd, waren velen het hiermee niet eens en er ontstond zelfs een categorie ‘weigerambtenaren’, die weigerden huwelijken te sluiten tussen personen van gelijk geslacht. Wettige kinderen en buiten huwelijk geboren of geadopteerde kinderen werden eeuwenlang ongelijk behandeld, tot het Europese Hof voor de Mensenrechten erop wees, dat deze handelwijze in strijd was met het gelijkheidsbeginsel van het EVRM.² Deze gedachte heeft intussen algemene erkenning gekregen. Maar nu wordt een wettelijke bepaling, die donorkinderen het recht geeft om te weten wie hun verwekker is, door de uitvoerende instanties gefrustreerd. Er doet zich nu een merkwaardige tegenstelling voor. Kinderen die na inwerkingtreding van de wet ten gevolge van donorinseminatie zijn verwekt, kunnen wel aanspraak maken op hun rechten die zijn vastgelegd in de WDKB, maar kinderen die voordien op dezelfde wijze zijn verwekt, stuiten op een muur van onwil bij het vinden van de identiteit van hun verwekker. Een soortgelijk geval van overgangsrecht is onlangs onderwerp geweest van

een procedure voor het EHRM.³ Een mevrouw Mitzinger, als natuurlijk kind geboren in Duitsland in 1940, werd later erkend door haar vader. Toen deze vader overleed in 2009 maakte zij aanspraak op zijn nalatenschap. Volgens het oude Duitse erfrecht konden buiten het huwelijk geboren kinderen niet erven van hun ouders. In 1969 werd die wet gewijzigd, maar het overgangsrecht bepaalde, dat buiten het huwelijk geboren kinderen, geboren voor 1 juli 1949, onder de oude regeling zouden blijven vallen. De Duitse rechter wees tot in hoogste instantie de vorderingen van Mitzinger af, maar het EHRM oordeelde unaniem, dat hierdoor artikel 8 en 14 EVRM

geschonden waren en stelde de Duitse Staat in het ongelijk. Deze uitspraak maakt duidelijk, dat het geen verschil moet maken, of men nu voor of na inwerkingtreding van de WDKB is geboren of verwekt. In beide gevallen moet een kind er aanspraak op kunnen maken, dat hij bekend wordt met de identiteit van de verwekker. Voor donorkinderen, die het slachtoffer zijn van de slechte uitvoering van de WDKB, zal het niet eenvoudig zijn om door procedures hun gelijk te krijgen. Te hopen valt, dat de betrokken minister maatregelen zal nemen om aan deze wantoestand een einde te maken.

1 Jhr. mr. A.R.Ph. Boddaert is oud-advocaat.

2 EHRM 13 juni 1979, ECLI:NL:XX:1979:AC3090 (Marckx/België).

3 EHRM 9 februari 2017, ECLI:CE:ECHR:2017:0209 JUD002976210 (Mitzinger/Duitsland).

- 1 Waarom wordt de Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting (WDKB) volgens de auteur niet goed uitgevoerd door de klinieken?
- 2 In het juridische artikel staat artikel 3, lid 2 WDKB vermeld. Ontleed dit artikellid in rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen. Geef daarbij aan of de rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen alternatief of cumulatief zijn aan de hand van de afkortende noteerwijze uit het theoretische deel van hoofdstuk 2 van dit boek.
- 3 Welke tegenstrijdigheid zit volgens de auteur in de WDKB met betrekking tot het verstrekken van gegevens aan donorkinderen?

Praktijkoefening 11

Lees het artikel en beantwoord de bijbehorende vragen.

TRANSGENDER

**NIET OMDAT IK
ANDERS WIL ZIJN**

**MAAR OMDAT IK
MEZELF WIL ZIJN**

Loesje

Postbus 1045
6801 BA Arnhem www.loesje.nl

LHBTI-kinderen in Nederland. Rapportage over de leefwereld en rechten van een vergeten groep kwetsbare kinderen⁷⁸

Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, 2014/48

door A. Sabahoglu

1 Inleiding

In de periodieke kinderrechtenrapportages van het Rijk en van de kinderrechtenorganisaties aan het VN-Kinderrechtencomité komen LHBTI-kinderen nauwelijks tot niet voor. Het rapport van COC Nederland vult dit hiaat. Onderzoeker Suzanne van Rosenberg nam bij haar onderzoek het Internationaal Verdrag van de Rechten van het Kind (IVRK) als uitgangspunt. Aan de hand van de verdragsbepalingen zijn in het rapport de meest urgente thema's uitgediept. Een noodzakelijk rapport: de onderzoeker citeert uit een rapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) dat suïdecijfers onder lesbische, homoseksuele en biseksuele jongeren ongeveer vier tot vijf keer hoger liggen dan onder heteroseksuele jongeren. In de jeugdzorg, het welzijnswerk en in de geestelijke gezondheidszorg bestaat een 'blinde vlek' als het gaat om (de problemen van) LHBTI-jongeren. Het COC-rapport bevat een inventarisatie van de beschikbare data uit onderzoek van kennisinstututen als het SCP, Rutgers WPF en Movisie. Daarnaast heeft de onderzoeker de stem van transgenderkinderen opgenomen in het rapport via de vragenlijsten die door 39 transgenderjongeren zijn ingevuld. Er is nog geen onderzoek gedaan naar de stem van kinderen met een intersekseconditie. De overkoepelende term LHBTI wordt in het rapport alleen gebruikt als het inhoudelijk de gehele groep kinderen betreft.

Het rapport is een datacollectie, een verkenning en een nulmeting. Niet eerder zijn in Nederland de beschikbare onderzoeksresultaten op deze wijze langs de lat van het IVRK gelegd. Ook is dit rapport het eerste rapport dat expliciet aandacht besteedt aan de emancipatie van transgender kinderen en kinderen met een intersekseconditie. Uit de analyse volgen een aantal aanbevelingen voor het overheidsbeleid. Het rapport staat, ten slotte, kort stil bij de situatie op de zes Caribische eilanden en stipt de positie van LHBTI-kinderen in het Nederlandse mensenrechtenbeleid aan. Dit artikel bevat een korte samenvatting van de gesignaleerde knel-

punten en refereert waar nodig aan de relevante bepalingen van het IVRK.

2 Zelfomschrijving en genderidentiteit (art. 2, 8, 12, 18 IVRK)

In Nederland leven ongeveer 3,5 miljoen minderjarigen. Naar schatting voelt ongeveer twee procent van de jongens en ongeveer één procent van de meisjes zich aangetrokken tot alleen hetzelfde geslacht; 94% van de jongens en 91% van de meisjes voelt zich tot alleen het andere geslacht aangetrokken. De eerste bewustwording van de seksuele voorkeur van lesbische, homoseksuele of biseksuele kinderen vindt plaats op de gemiddelde leeftijd van 13 voor meisjes en 12 voor jongens. De periode tussen eerste bewustwording en coming-out duurt gemiddeld drie jaar voor meisjes en bijna vier jaar voor jongens. Bewustwording van het ervaren van een andere genderidentiteit dan het geboortegeslacht komt al voor vanaf vierjarige leeftijd. Transgender kinderen zijn kinderen bij wie de genderidentiteitsbeleving niet (helemaal) overeenkomt met hun geboortegeslacht. Intersekse is een brede paraplueterm voor diverse aangeboren condities. Jongeren zelf labelen zichzelf niet graag. De term LHBTI is dan ook geen term die jongeren zelf gebruiken. Terecht merkt de onderzoeker op dat de term het wel mogelijk maakt om over een groep te spreken die anders onzichtbaar blijft in de samenleving en in het beleid. LHBTI wordt gebruikt om de lasten die de verschillende groepen in de maatschappij ervaren, zoals stigma, discriminatie en uitsluiting overkoepelend te vatten.

Een groot deel van de LHBTI-kinderen en -jongeren ondervindt negatieve ervaringen op school, thuis, op de sportclub en op het werk. LHBTI-kinderen hebben te maken met vooroordelen, pesten, rijen en geweld. LHBTI-kinderen lopen niet alleen tegen sterke normatieve ideeën over seksualiteit en gender aan, maar ook tegen schijntolerantie. Een negatieve houding ten opzichte van homo- en biseksualiteit, transgenderidentiteiten en intersek-

secondities hangt samen met vastomlijnde ideeën over mannelijkheid en vrouwelijkheid. Daarnaast is heteroseksualiteit de norm. Omdat er relatief weinig over seksualiteit gepraat wordt, thuis en op school, is het aankaarten van discriminatie ook geen vanzelfsprekendheid.

Ouders, docenten en hulpverleners zijn handelingsverlegen: ze zijn niet voldoende vaardig om in te grijpen of steun te bieden. Het rapport staat stil bij de bijzondere positie die ouders innemen. Het IVRK stelt ouders immers als eerste verantwoordelijk voor de opvoeding van hun kinderen (artikelen 18, 19 en 20). Ouders van LHBTI-kinderen hebben tijd nodig om het anders zijn van hun kind te accepteren, en ervaren soms zelf als het ware een coming-out. Ouders moeten ondersteunend zijn in de seksuele ontwikkeling en zelfacceptatie van hun kinderen en oog hebben voor de pesterijen en stigma's. De ondersteuning van ouders van LHBTI-kinderen heeft meer aandacht en zichtbaarheid nodig, aldus de onderzoeker.

3 Onderwijs (art. 2, 6, 12, 15, 16, 17, 19, 28, 29 IVRK)

Voor veel LHBTI-kinderen is school een sociaal onveilige plek. 'Homo' is bijvoorbeeld een van de meest gebruikte scheldwoorden in en rond school. De vernieuwde kerndoelen in het onderwijs verplicht scholen om aandacht te besteden aan seksuele en genderdiversiteit. Gendernormativiteit en homofobie domineren in de jongerencultuur. Het gebrek aan kennis onder docenten is een ander groot probleem. De onderzoeker constateert dat niet duidelijk is hoe en of scholen de verplichte aandacht inbedden in hun onderwijs. Evenmin is duidelijk of er controle door de Inspectie van Onderwijs plaatsvindt. De pestaanpak omvat de verplichting om bewezen effectieve methodes te gebruiken. Maar die zijn er nog niet. Het pesten van leerlingen door leerlingen is heel vaak niet zichtbaar voor docenten. Daarom stelt de onderzoeker dat incidentenregistratie van geweld en discriminatie noodzakelijk is.

Jezelf zijn is belangrijk in de Nederlandse jongerencultuur. LHB-jongeren worden in eerste instantie door heterojongeren beschouwd als jongeren die niet zichzelf zijn. LHB-jongeren zelf willen dat er normaal omgegaan wordt met homo- of biseksualiteit. Voor het verbeteren van het klimaat op scholen

en meer aandacht voor seksuele diversiteit, zijn de stem en de inzet van leerlingen zelf zeer belangrijk. Kinderen hebben immers het recht om gehoord te worden en het recht om te participeren (artikel 12 IVRK). De onderzoeker wijst op de methode Gay Straight Alliance, waarbij een groep leerlingen en docenten samen het initiatief nemen om hun school veilig te maken voor iedereen. Bij elke interventie is de continuïteit een zorgpunt: voorkomen moet worden dat initiatieven komen en gaan. Deskundigheidsbevordering is nodig om de handelingsverlegenheid van docenten aan te pakken. Er zijn weinig interventies die gericht zijn op de toerusting van LHBT-jongeren. De meeste interventies zijn gericht op het vergroten van de tolerantie van de samenleving. Voorlichting op school is nodig om de acceptatie van LHBT-leerlingen te vergroten, vinden jongeren zelf. Naast preventie en empowerment, is het ook nodig om in lesboeken en in lesmaterialen aandacht te besteden aan seksuele diversiteit. In een lesboek kan het heel makkelijk gaan over een gezin met twee moeders en een kind. Dat is een subtiele en effectieve manier om homoseksualiteit normaal te maken, zoals de jongeren zelf willen. Het vergt urgente aandacht om de negatieve houding ten opzichte van homoseksualiteit die voortkomt uit een religieuze of levensbeschouwelijke inslag onderdeel te maken van voorlichting, verplichte aandacht voor seksuele diversiteit, de pestaanpak en het burgerschapsonderwijs.

Transgenderleerlingen hebben veel last van sterke man-vrouwindingen op school en de stereotype ideeën van hun docenten. Voor transgenderkinderen zijn de gescheiden toiletten en het douchen na de gymnastiekles een probleem. Er zijn transgenderkinderen die op school niets drinken om maar niet naar de wc te hoeven. Gemengde of genderloze toiletten zouden uitkomst kunnen bieden, vinden deze jongeren zelf.

4 Mensen- en kinderrechteneducatie en toegang tot informatie (art. 17, 29 IVRK)

Nederland voldoet niet aan haar internationale verplichting om mensenrechten- en kinderrechteneducatie op alle niveaus in het onderwijscurriculum in te voeren. COC Nederland wijst in het rapport op het belang van mensen- en kinderrechteneducatie: aandacht voor seksuele en genderdiversiteit in het kader van mensenrechteneducatie

en burgerschapsonderwijs voorkomt stigmatisering van LHBTI-leerlingen. LHBTI-kinderen hebben bovendien recht op informatie, zoals dat is vastgelegd in artikel 17 van het IVRK. Toegang tot goede informatie en positieve rolmodellen zijn belangrijk. Veel LHBT-jongeren hebben behoefte aan onderling contact: herkenning kan steun en begrip bieden. Initiatieven hiervoor zouden moeten worden ondersteund, ook buiten de grote steden en de Randstad. Gendernormativiteit en de gebrekkige acceptatie van homo- en biseksualiteit in de sport zijn helaas een bekend gegeven. Ook LHBTI-kinderen zouden onbelemmerd moeten kunnen sporten.

5 Zelfbeschikking (art. 2, 3, 8, 12, 16 IVRK)

LHBTI-jongeren hebben last van heersende normen over wat mannen en vrouwen, meisjes en jongens behoren te zijn. Voor transgender kinderen en kinderen met een intersekseconditie spelen naast maatschappelijke, ook medische en juridische aspecten een rol. In Nederland wordt bij geboorte van het kind de sekse geregistreerd. Het is voor transgender kinderen onnodig kwetsend dat hun geslacht en/of voornaam verkeerd staat vermeld op pasjes en papieren. De onderzoeker maakt melding van de wet die het mogelijk moet maken voor zestien- en zeventienjarige transgenders om na overleg van een deskundigenverklaring van een arts of psycholoog hun geslacht juridisch te laten wijzigen. Deze wet is eind december door de Eerste Kamer aangenomen. De onderzoeker wijst erop dat aan het zelfbeschikingsrecht afbreuk wordt gedaan door deze vorm van medicalisering. Artsen staan niet los van genderpatronen in de maatschappij en hebben gendernormatieve ideeën. Ook in de artsenopleidingen is het nodig om aandacht te besteden aan seksuele diversiteit. Recent pleiten belangengroepen in Nederland voor het afschaffen van de seksregistratie. Dat zou mogelijk transgenderkinderen en kinderen met een intersekseconditie veel leed besparen. Er is ook geen wettelijk nut voor het registreren van de sekse, omdat er geen onderscheid meer gemaakt wordt tussen mannen en vrouwen bijvoorbeeld in het belastingstelsel, het ontslagrecht en het familierecht.

6 Gezondheidszorg en welzijn (art. 2, 12, 17, 19, 24, 27 IVRK)

In Nederland is er unieke, medische ondersteuning van transgenderkinderen onder andere door de

mogelijkheid van puberteitsremmers. Dit heeft een direct, positief effect op het psychisch welzijn van transgenderkinderen voor wie de wens om het andere geslacht te zijn, sterk en blijvend is. De wachttijden voor diagnostiek en behandeling kunnen echter oplopen tot een jaar. Dat is te lang en moet verkort worden, aldus de onderzoeker. Er melden zich ongeveer 100 kinderen per jaar aan bij de genderteams en ongeveer 120-150 kinderen bij Transvisie Zorg, die psychologische ondersteuning biedt aan transgenderkinderen en hun naasten. Transvisie Zorg ondersteunt ook de gendergevarieerde kinderen die niet in aanmerking komen voor behandeling door een genderteam. Ze verlaten dan de (medische) zorg van het genderteam, maar hebben wel ondersteuning nodig bij hun situatie op school. De toegankelijkheid van de transgenderzorg voor kinderen wordt beperkt door een aantal facetten. Naast de steun van ouders spelen praktische ondersteuning, de reis(afstand) en financiële middelen hierbij een rol. Verder zijn er te weinig plekken in Nederland waar transgender kinderen terecht kunnen (de academische ziekenhuizen in Amsterdam en Leiden voor diagnostiek; de psychologische ondersteuning van Transvisie Zorg in Amsterdam). Voor kinderen met een intersekseconditie moet meer onderzoek gedaan worden naar de kwaliteit en toegankelijkheid van de zorg en naar de langetermijneffecten van medisch ingrijpen. In het jeugdbeleid en in de jeugdzorg zijn LHBTI-kinderen onzichtbaar. Het rapport onderstreept verder de bijzonder kwetsbare positie van kinderen in jeugdzorginstellingen, justitiële instellingen, asielzoekerscentra en van LHBTI's uit culturele minderheidsgroepen. LHB-jongeren verwachten zelf goed terecht te kunnen bij de reguliere hulpverlening. Deskundigen zijn hier minder positief over en vermoeden dat hulpverleners niet voldoende expertise hebben. Het Nederlands Jeugdinstituut en ZonMW bevestigen, aldus de onderzoeker, dat er in het jeugdbeleid en in de jeugdzorg een blinde vlek is ten aanzien van LHBTI-kinderen. Dat is extra zorgelijk, aangezien de jeugdzorg overgeheveld gaat worden naar gemeenten en er juist extra inzet nodig is om de zichtbaarheid van LHBTI-kinderen te vergroten.

7 Een roze kinderrechtenbril

COC Nederland pleit met dit rapport voor een roze bril in de jeugdzorg. In zijn reactie op het rapport

heeft de staatssecretaris inmiddels laten weten dat in gesprek met Movisie onderzocht wordt hoe in het jeugdbeleid en bij de jeugdzorg specifiek gekeken kan worden naar de situatie van LHBTI-kinderen. De Staatssecretaris van VWS laat weten dat het SCP dit najaar komt met een groot onderzoek naar het welbevinden van LHBT-jongeren en verwacht op basis van dat onderzoek meer inzicht te krijgen

in acceptatie en psychische problemen, waaronder suïcidaliteit. Met de eerste kinderrechtenrapportage over de leefsituatie van LHBTI-kinderen zijn ook de kinderrechtenorganisaties aan zet. Ook zij zullen in hun onderzoek en pleitbezorging aandacht moeten gaan schenken aan deze groepen kwetsbare kinderen. Het volledige rapport is te downloaden van de website van COC Nederland.

- 1 Wat betekent de term ‘transgenderkinderen’ volgens het rapport van COC Nederland, waaraan de auteur van het juridische artikel refereert? Noem het nummer en de titel van de paragraaf van het juridische artikel waarin dit wordt vermeld.
- 2 Welke zeven redenen worden in voornoemd rapport van COC Nederland genoemd om aan te geven dat school voor veel LHBTI-kinderen een sociaal onveilige plek is? Noem het nummer en de titel van de paragraaf in het juridische artikel waarin deze redenen terug zijn te vinden.
- 3 Waar hebben transgenderkinderen volgens het rapport veel last van op school? Noem vier punten die in het rapport worden genoemd en onderstreep deze punten in het juridische artikel.
- 4 In welk wetsartikel van het (Internationaal) Verdrag inzake de Rechten van het Kind is het recht op onderwijs geregeld?
- 5 Waarom wordt volgens het rapport aan het zelfbeschikkingsrecht van transgenderkinderen afbreuk gedaan? Onderstreep de relevante passage in het juridische artikel.
- 6 Er is een discrepantie zichtbaar tussen de verwachting van LHB-jongeren over (jeugd)hulpverlening en de verwachting van deskundigen over deze hulp. Welke discrepantie is dat?

Praktijkoefening 12

Lees het arrest en de bijbehorende noot en beantwoord de vragen.

NJ 2008, 607

ECLI:NL:HR:2008:BD4375

Hoge Raad, 26 september 2008

(...)

Cassatiemiddel:

Schending van het recht en/of verzuim van op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen, doordat de rechtbank heeft overwogen en beslist als is vervat in de ten deze bestreden beschikking, zulks ten onrechte op grond van het navolgende:

Betrokkene is in het kader van zijn inbewaringstelling, noch bij aanvang daarvan noch later, en ook thans nog niet, gezien door een psychiater, en dus niet door een ‘medical expert’ in de zin van de uitspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens d.d. 5 oktober 2000, nr. 31365 (Varbanov) en Hoge Raad 21 februari 2003, BJ 2003/20, NJ 2003, 484.

Toelichting

Een inbewaringstelling is gelast op basis van een geneeskundige verklaring, opgemaakt door een arts die geen psychiater is. De officier van justitie verzoekt een machtiging tot voortzetting van de inbewaringstelling. Ook nadat betrokkene is opgenomen, is hij niet door een psychiater onderzocht terwijl dat toen wel mogelijk was. De rechtbank had dienen te oordelen dat deze gang van zaken in strijd is met art. 5 EVRM; de belangen van betrokkene zijn daarmee geschaad.

Er is immers niet voldaan aan de vereisten die het Europese Hof voor de rechten van de Mens heeft geformuleerd in haar zogenoemde Varbanov-uitspraak (EHRM 5 oktober 2000, nr. 31365/96) ten aanzien van het medisch onderzoek dat moet plaatsvinden bij een onvrijwillige opname van een persoon. Betrokkene is, voordat de last tot inbewaringstelling werd gegeven, onderzocht door een arts die de geneeskundige verklaring heeft opgesteld. Na opname is betrokkene onderzocht door een arts. De behandelend arts heeft ter zitting desgevraagd medegedeeld dat betrokkene tot op heden niet door een psychiater is onderzocht. Het is om die reden dat het verzoek van de officier van justitie niet-ontvankelijk had moeten worden verklaard, dan wel had het verzoek moeten worden afgewezen.

Voor de dwangopneming op last van de burgemeester geldt immers dat indien de geneeskundige verklaring niet is opgemaakt door een psychiater na door hem ingesteld onderzoek, de gevolgde vrijheidsbeneming onrechtmatig is als niet onmiddellijk na het plaatsvinden daarvan psychiatrisch onderzoek (spreken met en observeren van de patiënt door een psychiater) plaatsvindt. Het zal dus zo moeten zijn dat in die gevallen dat de geneeskundige verklaring niet door een psychiater is opgemaakt, een dergelijke specialist na opneming in het psychiatrisch ziekenhuis betrokkene (alsnog) onderzoekt; die psychiater moet dan wel aan de eis voldoen dat hij (nog) niet 'bij de behandeling betrokken' is.

Omdat de onderliggende geneeskundige verklaring niet is opgemaakt door een psychiater, had moeten blijken dat tussen het moment van vrijheidsbeneming en het moment van behandeling door de rechter een psychiater betrokkene heeft onderzocht (spreken met en observeren van de patiënt) en dat deze psychiater gronden aanwezig heeft geacht voor continuering van de dwangopneming.

Er zijn thans onvoldoende adequate medische gegevens voorhanden, zodat de officier van justitie niet-ontvankelijk had moeten worden verklaard, dan dat het verzoek had moeten worden afgewezen.

Conclusie A-G mr. Langemeijer:

Staat beroep in cassatie open tegen een machtiging tot voortzetting van de inbewaringstelling? Geneeskundige verklaring bij inbewaringstelling afgegeven door een arts die geen psychiater is. (...)

Uitspraak**Hoge Raad:**

- 1 Het geding in feitelijke instantie
Bij beschikking van de burgemeester van Delft van 7 april 2008 is ten aanzien van betrokkene een last tot inbewaringstelling gegeven als bedoeld in art. 20 Wet Bopz. De officier van justitie in het arrondissement 's-Gravenhage heeft op 8 april 2008 onder overlegging van voornoemde beschikking van de burgemeester en een geneeskundige verklaring als bedoeld in art. 21 Wet Bopz, een verzoek ingediend bij de

rechtbank aldaar tot het verlenen van een machtiging tot voortzetting van de inbewaringstelling van betrokkene.

Nadat de rechtbank betrokkene, bijgestaan door zijn advocaat, en de (waarnemend) behandelend arts op 10 april 2008 had gehoord, heeft zij bij beschikking van diezelfde datum de verzochte machtiging verleend.

De beschikking van de rechtbank is aan deze beschikking gehecht.

2 Het geding in cassatie

Tegen de beschikking van de rechtbank heeft betrokkene beroep in cassatie ingesteld. Het cassatierekest is aan deze beschikking gehecht en maakt daarvan deel uit.

De officier van justitie heeft een verweerschrift ingediend.

De conclusie van de Advocaat-Generaal F.F. Langemeijer strekt tot niet-ontvankelijkverklaring van betrokkene in zijn cassatieberoep.

De advocaat van de officier van justitie heeft bij brief van 12 juni 2008 op die conclusie gereageerd.

3 Ontvankelijkheid van het beroep

Het beroep is gericht tegen een beschikking op een verzoek van de officier van justitie tot het verlenen van een machtiging tot voortzetting van de inbewaringstelling als bedoeld in art. 27 Wet Bopz. Ingevolge art. 29 lid 5 Wet Bopz staat tegen deze beschikking geen gewoon rechtsmiddel open.

Het middel bevat de klacht – zakelijk weergegeven – dat de rechtbank op het verzoek heeft beslist zonder te beschikken over een geneeskundige verklaring die voldoet aan de eis dat zij is opgesteld door een specialist die betrokkene daartoe persoonlijk heeft onderzocht. Aldus klaagt het middel over het niet in acht nemen van een essentiële waarborg voor het grondrecht op vrijheid, in die zin dat niemand van zijn vrijheid mag worden beroofd buiten de gevallen bij of krachtens de wet bepaald (vgl. HR 21 februari 2003, nr. R03/002, NJ 2003, 484). Die klacht levert een grond op voor doorbreking van het genoemde rechtsmiddelenverbod, zodat cassatieberoep voor betrokkene openstond.

De geldigheidsduur van de door de rechtbank op 10 april 2008 verleende machtiging is echter ingevolge art. 30 Wet Bopz op 1 mei 2008 verstreken, zodat betrokkene geen belang meer heeft bij zijn beroep en om deze reden daarin niet kan worden ontvangen.

4 Verdere overwegingen

4.1 De Hoge Raad ziet nochtans in verband met de in het middel aan de orde gestelde rechtsvraag en de daaromtrent in de rechtspraak en de literatuur bestaande onzekerheid aanleiding het navolgende te overwegen.

4.2 Het middel klaagt, als gezegd, dat de rechtbank op het verzoek heeft beslist zonder te beschikken over een geneeskundige verklaring die voldoet aan de eis dat zij is opgesteld door een specialist die betrokkene daartoe persoonlijk heeft onderzocht. Het gaat ervan uit dat de in art. 27 lid 2 in verbinding met art. 21 Wet Bopz bedoelde geneeskundige verklaring die moet worden overgelegd bij een verzoek van de officier van justitie tot het verlenen van een machtiging tot voortzetting van de inbewaringstelling als bedoeld in art. 27 Wet Bopz, moet zijn opgemaakt door een niet-behandelend psychiater, en dat een verklaring van een arts, niet zijnde een psychiater, ontoereikend is.

4.3 Hieromtrent wordt het volgende overwogen. De leden 1 en 2 van art. 21 laten de mogelijkheid open dat de burgemeester een inbewaringstelling gelast op basis van een

schriftelijke verklaring van een arts die geen psychiater is, en wel indien het niet mogelijk is dat een psychiater de verklaring verstrekt. Met inachtneming van de rechtspraak van het EHRM met betrekking tot vrijheidsontneming van als geestesziek aangemerkte personen (art. 5 lid 1, aanhef en onder e, EVRM) heeft de Hoge Raad geoordeeld dat de door dat hof gestelde eis van 'objective medical expertise' aldus moet worden verstaan dat die – behoudens in noodsituaties – een persoonlijk voorafgaand onderzoek van de betrokkene door een specialist, dat wil zeggen een psychiater als bedoeld in art. 1 lid 1, aanhef en onder j, Wet Bopz, veronderstelt. In een geval waarin de inbewaringstelling gelast is op basis van een schriftelijke verklaring van een arts die geen psychiater is, brengt de bepaling van art. 5 lid 1, aanhef en onder e, EVRM dan ook mee dat de rechter, onverminderd het bepaalde in art. 29 lid 2 Wet Bopz, een machtiging tot voortzetting van de inbewaringstelling slechts mag verlenen na te hebben kennisgenomen van een schriftelijke – dan wel ter zitting mondeling afgelegde en in het proces-verbaal van de zitting te vermelden – verklaring van een niet-behandelend psychiater die persoonlijk de betrokkene na diens inbewaringstelling heeft onderzocht. Het middel is in zoverre gegrond.

- 5 Beslissing
De Hoge Raad:
verklaart betrokkene niet-ontvankelijk in zijn beroep.

Noot

Auteur: J. Legemaate

1. Deze zaak betreft de onvrijwillige opname op basis van een last tot inbewaringstelling, als geregeld in art. 20 e.v. van de Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen (Bopz). De last tot inbewaringstelling werd gegeven op 7 april 2008. Daaraan lag ten grondslag een geneeskundige verklaring die was opgemaakt door een arts in opleiding tot psychiater, een arts dus die op dat moment nog geen psychiater was. Op 10 april 2008 oordeelde de rechtbank op de voet van art. 27 Bopz over de noodzaak tot voortzetting van de inbewaringstelling. De rechtbank baseerde zich daarbij op de eerdere geneeskundige verklaring. De rechtsvraag in deze zaak heeft daarop betrekking: valt het te rijmen met art. 5 EVRM dat de rechter tot voortzetting van de inbewaringstelling besliste zonder dat er sprake was van een door een psychiater opgestelde verklaring?
2. Art. 29 lid 5 Bopz bepaalt dat tegen de rechterlijke beslissing tot voortzetting van een last tot inbewaringstelling geen gewoon rechtsmiddel open staat. De ratio daarvan is dat de geldigheidsduur van de betreffende rechterlijke beslissing (drie tot zes weken, afhankelijk van de omstandigheden) doorgaans zal zijn verstreken voordat de cassatierechter uitspraak kan doen. Onder meer in eerdere Bopz-zaken heeft de Hoge Raad overigens wel uitzonderingen op het wettelijk rechtsmiddelenverbod aanvaard, in gevallen waarin essentiële waarborgen voor het grondrecht op vrijheid niet in acht zijn genomen, in die zin dat niemand van zijn vrijheid mag worden beroofd buiten de gevallen bij of krachtens de wet bepaald. Blijkens r.o. 3 acht de Hoge Raad in deze zaak een doorbreking van het rechtsmiddelenverbod gerechtvaardigd, zodat in afwijking van art. 29 lid 5 Bopz voor betrokkene cassatie openstond. Op zichzelf baat dat de patiënt echter niet, aangezien de termijn van de aangevochten rechterlijke beslissing op het moment van de uitspraak van de Hoge Raad al was verstreken, en de patiënt geen belang meer had. Dat leidt tot niet-ontvankelijkverklaring van het cassa-

- tieberoep. Daartoe uitgenodigd door de officier van justitie (in zijn verweerschrift in cassatie) gaat de Hoge Raad in een overweging ten overvloede nog wel in op de aan de orde zijnde rechtsvraag. Dat is in het belang van de rechtsvorming een goede zaak.
3. Terug naar de inhoud. Art. 21 Bopz laat toe dat ten behoeve van de door de burgemeester te geven last tot inbewaringstelling een geneeskundige verklaring wordt opgesteld door een arts die geen psychiater is. Dit heeft te maken met het karakter van de inbewaringstelling als spoedprocedure: het gaat om de afwijking van onmiddellijk dreigend gevaar dat een patiënt veroorzaakt ten gevolge van een (vermoedelijke) geestesstoornis. Er kan dan niet altijd worden gewacht tot een psychiater in de gelegenheid is de patiënt zelf te onderzoeken en een geneeskundige verklaring op te stellen. Uit de conclusie van advocaat-generaal blijkt dat zich onder de vlag van art. 21 Bopz een praktijk heeft ontwikkeld waarin het niet ongebruikelijk is dat een arts in opleiding tot psychiater de patiënt onderzoekt en daarover in een geneeskundige verklaring rapporteert, na consultatie van een 'echte' psychiater. In deze zaak ging het blijkens de processtukken net een tikje anders: voorafgaand aan de last tot inbewaringstelling hebben zowel een arts in opleiding tot psychiater als een 'echte' psychiater de patiënt persoonlijk gesproken en onderzocht. Vervolgens werd echter de geneeskundige verklaring opgesteld en ondertekend door arts in opleiding tot psychiater.
 4. Over de geneeskundige verklaring als bedoeld in art. 21 Bopz is discussie ontstaan naar aanleiding van de Varbanov-uitspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM 5 oktober 2000, BJ 2001, 36 m.nt. Dijkers). In deze uitspraak oordeelde het EHRM dat aan de vereisten van art. 5 EVRM alleen wordt voldaan indien aan de beslissing tot vrijheidsbeneming van de patiënt een geneeskundige verklaring ten grondslag ligt van een 'medical expert'. En als dat niet mogelijk is voorafgaand aan de onvrijwillige opneming (bijvoorbeeld in spoedsituaties) dan dient zo spoedig mogelijk na de opneming de beoordeling door een 'medical expert' te worden gerealiseerd. Algemeen wordt aangenomen dat met 'medical expert', mede in relatie tot het vereiste van 'objective medical expertise' uit eerdere jurisprudentie van het EHRM (onder meer Winterwerp-uitspraak uit 1979) wordt bedoeld op een arts die de opleiding tot psychiater heeft voltooid (zie ook HR 21 februari 2003, NJ 2003, 484 m.nt. JdB). In zijn noot bij de Varbanov-uitspraak, maar ook in latere publicaties, concludeerde Dijkers dat art. 21 Bopz onverbindend moet worden geacht, voor zover deze bepaling toelaat dat vrijheidsbeneming kan plaatsvinden voor de duur van drie tot zes weken op basis van een geneeskundige verklaring die niet door een psychiater is opgemaakt. Ook in het kader van de derde evaluatie van de Wet Bopz werden, in het licht van art. 5 EVRM, bij art. 21 Bopz vraagtekens geplaatst (J. Legemaate e.a., Deelrapport internationale ontwikkelingen. Den Haag, 2007, p. 31, 59 en 187). In de rechtspraktijk had de Varbanov-norm overigens al impact gehad. Diverse rechtbanken hebben de afgelopen jaren al nadere eisen gesteld aan het psychiatrisch onderzoek voorafgaand aan een rechterlijke beslissing tot voortzetting van de inbewaringstelling.
 5. In de overweging ten overvloede kiest de Hoge Raad een benadering die erop neer komt dat art. 21 Bopz wordt aangevuld met de bepaling dat de rechter die moet beslissen over de voortzetting van een last tot inbewaringstelling altijd dient te beschikken over een geneeskundige verklaring van een niet behandelend psychiater die de patiënt zelf heeft onderzocht. Zo nodig kan de betreffende psychiater de verklaring mondeling ter zitting afleggen. Het blijft dus mogelijk dat de geneeskundige verklaring op grond waarvan de burgemeester een last tot inbewaringstelling geeft, wordt opgesteld

door een arts die geen psychiater is. Maar in dat geval zal er dus gedurende de tijd tussen het afgeven van de last door de burgemeester en de beslissing van de rechter tot het al dan niet voortzetten van die last een nieuwe geneeskundige verklaring van een 'echte' psychiater moeten worden verkregen.

6. Momenteel wordt een integrale vervanging van de Wet Bopz door een nieuwe wettelijke regeling voorbereid. Is het voor de toekomst nodig in de wet de mogelijkheid open te blijven houden dat in het geval van een spoedopneming (soms) kan worden volstaan met de geneeskundige verklaring van een arts die (nog) geen psychiater is? Blijft de Nederlandse wetgever de eis stellen dat er sprake moet zijn van een geneeskundige verklaring voorafgaand aan het besluit tot (acute) dwangopneming dan is er voor de huidige regeling wel wat te zeggen. Buitenlandse wetten die wel de eis stellen dat de verklaring altijd van een psychiater afkomstig moet zijn, combineren dit nogal eens met bepaling dat die verklaring ook kort na de dwangopneming mag worden opgesteld. Dan is het feit dat er op het acute moment even geen 'echte' psychiater beschikbaar is niet zo'n probleem (zie bijvoorbeeld de wetgeving in Oostenrijk: J. Legemaate e.a., Deelrapport internationale ontwikkelingen. Den Haag, 2007, p. 108-109).
7. Art. 21 Bopz stelt voorop dat de in die bepaling genoemde geneeskundige verklaring wordt opgesteld door een 'echte' psychiater. Als dat gegeven de omstandigheden niet mogelijk is, kan worden volstaan met de verklaring van een arts die (nog) geen psychiater is. De nu door de Hoge Raad gedane uitspraak kan worden gezien als een stimulans om zoveel mogelijk de hoofdregel toe te passen. Dat voorkomt dat binnen enkele dagen een tweede verklaring moet worden opgesteld.

J. Legemaate

1. Waarom verklaart de Hoge Raad betrokkene niet-ontvankelijk in zijn beroep? Markeer in de uitspraak waar het antwoord op deze vraag staat.
2. In rechtsoverweging 4 geeft de Hoge Raad aan dat deze 'nochtans in verband met de in het middel aan de orde gestelde rechtsvraag' aanleiding ziet om nog enkele overwegingen te geven. Op welke rechtsvraag doelt de Hoge Raad? Markeer deze rechtsvraag in de uitspraak.
3. Wat is het antwoord op de rechtsvraag volgens de Hoge Raad? Onderstreep dit antwoord in de uitspraak.
4. Hoe typeert de annotator Legemaate de uitspraak van de Hoge Raad gezien de rechtsvraag? Markeer in de annotatie waar je het antwoord hebt gevonden.

Praktijkoefening 13

Deze praktijkcoefening leert je zoeken in InView van Wolters Kluwer. Zoek in deze oefening dan ook alle antwoorden op via die site.

- 1 Hoeveel wetenschappelijke artikelen heeft mr. R.J. van Dam op 1 januari 2025 op zijn naam staan?
- 2 Hoeveel wetenschappelijke artikelen kun je tot 1 januari 2025 vinden over de Wet hervorming kindregelingen?
- 3 Hoeveel voetnoten kent het wetenschappelijke artikel van A.A. Franken in *Delikt en Delinkwent* over de rol van de zittingsrechter in strafzaken?
- 4 Stel, je wilt naar de literatuur als bedoeld onder vraag 3 verwijzen. Hoe moet je dat doen volgens de *Leidraad voor juridische auteurs*?
- 5 Welke auteur heeft een noot geschreven bij de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 9 januari 2019, genaamd 'Openbaarheid van bestuur. Privacy en ambtenaar. Openbaarheid integriteitsonderzoek. Bestuurlijke aangelegenheid'?
- 6 Hoeveel boeken over het Ondernemingsrecht zijn verschenen in 2023?

Praktijkoefening 14

Stel, je wilt een betoog schrijven over bescherming van de grondrechten in het bestuursrecht. Welke juridische literatuur kun je in InView van Wolters Kluwer of Legal Intelligence over dit onderwerp vinden?

7 Het oplossen van een juridische casus II (verdiept)

Als het goed is, ben je inmiddels wat vaardiger in het opzoeken en ontleden van wetsartikelen en begrijp je beter wat de betekenis is van jurisprudentie, parlementaire stukken en juridische literatuur. De toepassing van al deze rechtsbronnen komt samen bij het oplossen van een juridische casus in verdiepte vorm, de kern van de werkzaamheden van een jurist.

In hoofdstuk 3 is de basis gelegd: in dat hoofdstuk heb je geoefend aan de hand van het vierstappenplan met het oplossen van juridische casus op basis van wetsartikelen. In dit hoofdstuk gaan we een verdiepingsslag maken: verschillende rechtsbronnen worden betrokken bij het oplossen van een juridische casus. Aangezien het een bepaalde mate van vaardigheid vergt om bij het oplossen van een juridisch geschil meer dan twee verschillende rechtsbronnen te bestuderen en toe te passen, gebruiken we in dit hoofdstuk naast de wet steeds slechts een van de andere besproken rechtsbronnen om tot een oplossing te komen. In de praktijk komt het echter regelmatig voor dat je meer dan één rechtsbron naast de wet moet gebruiken om tot een oplossing van het juridisch geschil te kunnen komen.

7.1 Het vierstappenplan (verdiept)

In deze paragraaf werken we wederom aan de hand van het vierstappenplan uit hoofdstuk 3. Hoe zag dat er ook alweer uit?

- stap 1** het formuleren van de rechtsvraag (paragraaf 7.1.1)
- stap 2** het analyseren van het juridische kader (paragraaf 7.1.2)
- stap 3** het toepassen van de feiten op het juridische kader (paragraaf 7.1.3)
- stap 4** het beantwoorden van de rechtsvraag (paragraaf 7.1.4)

Bij elke stap verwijzen we naar de subparagraaf waarin de betreffende stap in het proces wordt behandeld. Het verschil met de eerdere (basis)toepassing van het vierstappenplan zit in de stappen 2 en 3. Om het vierstappenplan in verdiepte vorm goed te kunnen uitleggen, gaan we uit van het volgende voorbeeld, dat we in de rest van paragraaf 7.1 uitwerken.

Servicemedewerkster Amy van Daal is werkzaam bij een Decathlon-filiaal in Best. Zij fraudeert een aantal jaren regelmatig met retourbonnen en incasseert uit de kassa geldbedragen voor zaken die niet geretourneerd zijn door klanten. De schade van deze fraude bedraagt ongeveer € 8.000,-. Op een dag wordt Amy geheel onverwacht, zonder vooraankondiging, opgewacht door de manager personeelszaken van Decathlon en een externe bedrijfsrechercheur. Zij wordt naar een aparte kamer geleid en geconfronteerd met haar frauduleuze handelingen. De manager personeelszaken geeft daarbij aan dat zij van een andere servicemedewerkster had gehoord dat Amy geldbedragen uit de kassa had gestolen. Nader onderzoek is niet verricht door de manager of de bedrijfsrechercheur. De manager personeelszaken en de bedrijfsrechercheur oefenen druk uit op Amy: ze geven aan dat Amy de slechtste medewerker is die Decathlon ooit heeft gehad, zeggen dat ze door dit gedrag nooit meer een andere baan zal krijgen en vertellen haar dat er aangifte van fraude wordt gedaan bij de politie. Geheel overrompeld door deze verhoorsituatie en de druk die op haar wordt uitgeoefend, geeft Amy toe dat ze heeft gefraudeerd en tekent zij nog tijdens dit verhoor een schuldbekentenis voor een 'terug' te betalen bedrag van € 25.000,-. In die schuldbekentenis zijn ook bijbehorende en door Amy ondertekende verklaringen opgenomen.

Amy voelt zich er flink beroerd onder: het klopt dat ze heeft gefraudeerd, maar het bedrag waarvoor ze in de schuldbekentenis heeft moeten tekenen, is veel te hoog. Ze vindt het niet juist dat ze zo onder druk is gezet om voor een veel hoger bedrag schuld te bekennen. Amy vraagt zich daarom af of er iets tegen deze schuldbekentenis kan worden gedaan.

Amy komt bij jou voor juridisch advies. Wat adviseer je Amy met betrekking tot de vraag hoe ze van deze schuldbekentenis af kan komen?

Je weet dat een schuldbekentenis een rechtshandeling is en dat als je van een rechtshandeling wilt afkomen, je in het algemeen moet denken aan de mogelijkheden van nietigheid of vernietigbaarheid. In dit geval zoek je de oplossing dus in de privaatrechtelijke hoek.

7.1.1 Stap 1: het formuleren van de rechtsvraag

Zoals we in hoofdstuk 3 hebben behandeld, zijn de feiten die in een casus naar voren komen van belang om het wettelijk kader te kunnen bepalen. Dit wettelijk kader is een belangrijk onderdeel van de rechtsvraag, die uit de volgende onderdelen bestaat:

- de partij(en);
- het wettelijk kader;
- het rechtsgevolg (dat in het wetsartikel is opgenomen).

Hoe komen we gezien ons voorbeeld nu tot een juiste rechtsvraag? We merkten al op dat het probleem via de privaatrechtelijke weg moet worden opgelost. Uit de casus blijkt dat Amy van de schuldbekentenis af wil én dat deze schuldbekentenis een rechtshandeling is. Verder lijkt het erop dat de schuldbekentenis onder druk tot stand is gekomen, waarbij wellicht sprake is geweest van misbruik van deze omstandigheden door de manager personeelszaken en de bedrijfsrechercheur. Je moet dus op zoek gaan naar een wetsartikel dat deze rechtshandeling op grond van dat misbruik kan aantasten. Maar hoe? Rechtshandelingen worden in de basis in boek 3 van het BW behandeld. Is daar een artikel te vinden over het aantasten, oftewel het vernietigen of het nietig zijn, van een rechtshandeling op grond van misbruik van omstandigheden?

Via de systematische methode, die je in hoofdstuk 1 hebt geleerd, kom je een heel eind:

- privaatrecht
- Burgerlijk Wetboek
- boek 3 Vermogensrecht in het algemeen
- titel 2 Rechtshandelingen
- artikel 3:44, lid 1 jo lid 4 BW: vernietiging rechtshandeling wegens misbruik van omstandigheden

Zoals je wellicht al weet, heeft vernietiging terugwerkende kracht (artikel 3:53, lid 1 BW). Dit houdt in dat de rechtshandeling achteraf gezien nooit heeft bestaan. Concreet zou dit voor de schuldbekentenis van Amy inhouden dat deze na een geslaagd beroep op vernietiging wegens misbruik van omstandigheden nooit heeft bestaan en dus geen rechtskracht meer heeft. Decathlon kan in dat geval geen beroep meer doen op deze schuldbekentenis en Amy is dan niet meer gehouden om het bedrag van die schuldbekentenis te betalen. Dit zou dus een interessante juridische optie kunnen zijn voor Amy.

In ons voorbeeld kan de rechtsvraag dan als volgt worden geformuleerd: is de schuldbekentenis die Amy heeft getekend vernietigbaar op grond van misbruik van omstandigheden ex artikel 3:44, lid 1 en lid 4 BW?

Hierin zie je alle punten terugkomen die in het algemeen in een rechtsvraag moeten worden opgenomen:

- De partijen: in dit geval één partij, namelijk Amy.
- Het wettelijk kader: artikel 3:44, lid 1 en lid 4 BW.
- Het rechtsgevolg: kijk naar het rechtsgevolg dat in het wetsartikel is opgenomen, in dit geval in artikel 3:44, lid 1 BW. Het gaat hier om vernietigbaarheid van de rechtshandeling (de schuldbekentenis).

De rechtsvraag is geformuleerd (stap 1). Bij stap 2 gaan we nader in op voorgaand wetsartikel, waarbij ook een andere rechtsbron aan bod komt waarin dit wetsartikel (of een van de rechtsvoorwaarden van het wetsartikel) wordt geïnterpreteerd.

7.1.2 Stap 2: het analyseren van het juridische kader

Het analyseren van het juridische kader start met een analyse en interpretatie van het wetsartikel dat is geselecteerd bij stap 1. Het wetsartikel ontleed je eerst in rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen. Vaak brengt dat echter niet de gewenste duidelijkheid. In de praktijk worden om die reden naast de wet of regeling veelal ook andere rechtsbronnen bestudeerd. Deze rechtsbronnen verduidelijken (de toepassing van) het wetsartikel. Zo geeft de rechter in uitspraken een concrete invulling aan en uitleg over het wetsartikel. Daarnaast begrijp je door bijvoorbeeld het bestuderen van een memorie van toelichting vaak beter wat de bedoeling is geweest van de wetgever bij het opstellen van het wetsartikel. En in een juridisch artikel kan een bepaald onderwerp behorend bij dat wetsartikel zijn uitgediept. Al deze soorten rechtsbronnen kunnen je helpen om te komen tot een beter antwoord op de rechtsvraag.

In ons voorbeeld gaan we uit van de volgende twee rechtsbronnen: het wetsartikel (artikel 3:44, lid 1 en lid 4 BW) en een relevante uitspraak van de Rechtbank Amsterdam. Hoe een dergelijke uitspraak kan worden gevonden, heb je gelezen in hoofdstuk 4.

We beginnen met het ontleden van het geselecteerde wetsartikel. In artikel 3:44, lid 1 BW staat het volgende.

Artikel 3:44, lid 1 BW

Een rechtshandeling is vernietigbaar, wanneer zij door bedreiging, door bedrog of door misbruik van omstandigheden is tot stand gekomen.

En in artikel 3:44, lid 4 BW is het volgende geregeld.

Artikel 3:44, lid 4 BW

Misbruik van omstandigheden is aanwezig, wanneer iemand die weet of moet begrijpen dat een ander door bijzondere omstandigheden, zoals noodtoestand, afhankelijkheid, lichtzinnigheid, abnormale geestestoestand of onervarenheid, bewogen wordt tot het verrichten van een rechtshandeling, het tot stand komen van die rechtshandeling bevordert, ofschoon hetgeen hij weet of moet begrijpen hem daarvan zou behoren te weerhouden.

Deze leden worden als volgt ontleed in rechtsvoorwaarden en rechtsgevolgen volgens de noteerwijze uit hoofdstuk 2 van het boek.

Artikel 3:44, lid 1 BW:

- Rv1: een rechtshandeling
- Rv2a: deze rechtshandeling is door bedreiging tot stand gekomen
- Rv2b: deze rechtshandeling is door bedrog tot stand gekomen
- Rv2c: deze rechtshandeling is door misbruik van omstandigheden tot stand gekomen

- Rg: de rechtshandeling is vernietigbaar

Artikel 3:44, lid 4 BW:

- Rv1a: iemand die weet dat een ander wordt bewogen tot het verrichten van een rechtshandeling
- Rv1b: iemand die moet begrijpen dat een ander wordt bewogen tot het verrichten van een rechtshandeling
- Rv2a: door bijzondere omstandigheden zoals noodtoestand
- Rv2b: door bijzondere omstandigheden zoals afhankelijkheid
- Rv2c: door bijzondere omstandigheden zoals lichtzinnigheid
- Rv2d: door bijzondere omstandigheden zoals abnormale geestestoestand
- Rv2e: door bijzondere omstandigheden zoals onervarenheid
- Rv3: iemand het tot stand komen van die rechtshandeling bevordert
- Rv4a: ofschoon hetgeen hij weet hem van het bevorderen van die rechtshandeling zou behoren te weerhouden
- Rv4b: ofschoon hetgeen hij moet begrijpen hem van het bevorderen van die rechtshandeling zou behoren te weerhouden

- Rg: misbruik van omstandigheden is aanwezig

Nu het wetsartikel is ontleed, gaan we kijken naar de andere rechtsbron, in dit geval jurisprudentie. We bestuderen hiervoor de rechtsoverwegingen 4.4 en 4.5 uit een uitspraak van de Rechtbank Amsterdam.⁷⁹

- 4.4. Vervolgens komt de vraag aan de orde of de omstandigheden waaronder [A] met het schadebedrag in de schuldbekentenis heeft ingestemd met zich brengen dat [A] zich terecht beroept op vernietigbaarheid van de schuldbekentenis omdat die omstandigheden zodanig waren dat gesproken kan worden van misbruik van omstandigheden door V&D. Van een zodanig misbruik zal sprake zijn indien (i) V&D wist of had moeten begrijpen dat [A] door bijzondere omstandigheden (zoals afhankelijkheid, lichtzinnigheid, abnormale geestestoestand of onervarenheid) bewogen werd tot het instemmen met het in de schuldbekentenis opgenomen bedrag van € 115.500 en (ii) zij (desalniettemin) de instemming van [A] bevorderde terwijl hetgeen zij wist of had moeten begrijpen haar daarvan had behoren te weerhouden.
- 4.5. De rechtbank kan begrijpen dat V&D [A] niet tevoren heeft gewaarschuwd dat het gesprek op 21 oktober 2010 zou gaan plaatsvinden en wat het onderwerp van gesprek zou zijn. Dit brengt evenwel met zich dat [A] – dus – onvoorbereid het gesprek is ingegaan. Voorts geldt in het algemeen dat een werkgever een overwichtpositie heeft ten opzichte van een werknemer. Dat geldt in dit geval ook en des te meer, nu [A] in het gesprek alleen was terwijl aan de zijde van V&D twee heren aanwezig waren die in hiërarchie hoger stonden dan [A]. Bovendien bevond [A] zich – weliswaar door eigen toedoen – in het gesprek in een benarde positie omdat zij werd geconfronteerd met het feit dat de door haar gepleegde diefstal was ontdekt. Dat V&D haar in dat gesprek een schuldbekentenis heeft laten tekenen voor wat betreft de door haar gepleegde diefstal, kan V&D niet worden verweten – en dat verwijt [A] V&D ook niet – maar V&D kan wel worden aangerekend dat zij haar – in het korte tijdsbestek dat na de bekentenis nog restte – tevens een schuldbekentenis heeft laten tekenen voor de door haar verschuldigde schadevergoeding. Door de wijze waarop de schuldbekentenis is opgesteld, heeft deze verstreckende gevolgen voor [A]. Het is immers een schuldbekentenis in de zin van artikel 158 lid 1 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering waaraan dwingende bewijskracht toekomt. Het had dan ook op de weg van V&D gelegen [A] te informeren over de (juridische) gevolgen van het ondertekenen van deze schuldbekentenis. Niet gesteld of gebleken is dat V&D dit heeft gedaan. De conclusie is dan ook dat [A] haar beslissing om met het schadebedrag van € 115.500 akkoord te gaan, heeft genomen in een gesprek waarin zij in een zeer ongelijkwaardige positie stond tegenover V&D. Voorts kan worden aangenomen dat [A] in dat gesprek een voor haar nadelige beslissing heeft genomen, die zij bij een voor een dergelijke beslissing normaal te achten voorbereiding (waaronder het inwinnen van deskundig advies) niet zou hebben genomen. Ter comparitie is gebleken dat het volstrekt onduidelijk is of V&D door de diefstal van [A] daadwerkelijk voor een bedrag van € 115.500 schade heeft geleden en dat het voor V&D niet goed of zelfs onmogelijk is om de daadwerkelijk geleden schade vast te stellen. Dit is een gevolg van het feit dat veel van de gestolen goederen niet afkomstig waren uit de eigen collectie (voorraad) van V&D, maar van door derden in de vestiging van V&D gedreven winkels (zogenoemde ‘shop-in-shops’). V&D had moeten begrijpen dat [A] niet zou hebben ingestemd met het schadebedrag van € 115.500 wanneer zij de tijd had gekregen zich te beraden en advies in te winnen. De slotsom is dan ook dat inderdaad sprake is van

misbruik van omstandigheden aan de zijde van V&D en dat [A] de schuldbekentenis – voor zover het de verklaring betreft dat zij bereid is een bedrag van € 115.500 aan schadevergoeding en kosten aan V&D te betalen – terecht heeft vernietigd, zodat de vordering van V&D zal worden afgewezen.

Zoals je uit voorgaande rechtsoverwegingen kunt opmaken, is door de rechtbank aan de hand van de feiten een nadere invulling gegeven aan de vraag wanneer sprake is van misbruik van omstandigheden. De rechtbank concludeert op basis daarvan dat in deze zaak de ondertekende schuldbekentenis moet worden vernietigd.

De feiten uit onze eigen casus worden nu in stap 3 toegepast op het ontlede wetsartikel en op de rechtsoverwegingen uit voornoemde uitspraak (dus het juridische kader).

7.1.3 Stap 3: het toepassen van de feiten op het juridische kader

De informatie die je hebt vergaard in stap 1 en 2 komen in stap 3 samen. Per rechtsvoorwaarde uit het wetsartikel bekijk je aan de hand van de feiten uit de casus én de rechtsoverwegingen uit de uitspraak of aan de rechtsvoorwaarden in casu is voldaan. Uit de afkortende noteerwijze kun je opmaken dat sommige rechtsvoorwaarden cumulatief zijn en andere alternatief. Alle cumulatieve rechtsvoorwaarden pas je bij stap 3 steeds toe. Uit de alternatieve rechtsvoorwaarden kies je echter aan de hand van de feiten de voorwaarde die het meest toepasselijk is.

In hoofdstuk 3 bespraken we al dat het belangrijk is dat je de feiten steeds goed op een rij zet, zodat je deze feiten kunt toepassen op de verschillende rechtsvoorwaarden. Pas dan kun je tot een antwoord komen op de gestelde rechtsvraag. In onze casus zijn dit de relevante feiten:

- Amy heeft jarenlang gefraudeerd. De schade bedraagt ongeveer € 8.000,-.
- Onverwacht en zonder vooraankondiging, dus onvoorbereid, wordt Amy door de manager personeelszaken van Decathlon en een externe bedrijfsrechercheur over deze fraude verhoord.
- De manager geeft tijdens het verhoor aan dat zij van een andere servicemedewerker heeft gehoord dat Amy geldbedragen uit de kassa had gestolen. Nader onderzoek is niet verricht.
- De manager en de bedrijfsrechercheur oefenen tijdens het verhoor druk uit op Amy; ze geven aan dat Amy de slechtste medewerker is die Decathlon ooit heeft gehad, zeggen dat ze door dit gedrag nooit meer een andere baan zal krijgen en vertellen haar dat er aangifte van fraude wordt gedaan bij de politie.
- Amy tekent een schuldbekentenis voor een bedrag van € 25.000,-.
- Amy wil van de schuldbekentenis af.

In ons voorbeeld start je met artikel 3:44, lid 4 BW, omdat in dat wetsartikel de rechtsvoorwaarden van misbruik van omstandigheden staan beschreven. Het rechtsgevolg voor wat betreft de vernietiging staat in artikel 3:44, lid 1 BW. Wil je weten of dit laatste rechtsgevolg intreedt, dan moet je dus eerst beoordelen of aan de rechtsvoorwaarden van misbruik van omstandigheden is voldaan. Bij het bepalen of er sprake is van misbruik van omstandigheden zijn bepaalde rechtsoverwegingen uit de uitspraak van Rechtbank Amsterdam van belang. Dit betekent echter niet dat je deze rechtsbron bij

elke rechtsvoorwaarde kan toepassen; bekijk steeds goed welke overwegingen uit de uitspraak relevant zijn bij het toepassen van de feiten op de rechtsvoorwaarden.

We kijken dus eerst naar artikel 3:44, lid 4 BW:

- Rv1b: iemand die moet begrijpen dat een ander wordt bewogen tot het verrichten van de rechtshandeling. I.c. is het verdedigbaar dat de manager personeelszaken en de bedrijfsrechercheur moeten begrijpen dat Amy onder de uitgeoefende druk wordt bewogen tot het tekenen van de schuldbekentenis. Amy werd door hen onder druk gezet, wat ertoe leidde dat zij de schuldbekentenis (een rechtshandeling) tekende.
NB We kiezen hier voor Rv1b, omdat we er in ons voorbeeld niet van uit kunnen gaan dat de manager personeelszaken en de bedrijfsrechercheur echt wéten dat Amy wordt bewogen tot het verrichten van de rechtshandeling (Rv1a). Zij hadden echter wel moeten begrijpen dat Amy wordt bewogen tot het tekenen van de schuldbekentenis, dus in dit geval passen we Rv1b toe
- Rv2d: door bijzondere omstandigheden zoals abnormale geestestoestand (er kunnen in casu meerdere alternatieve rechtsvoorwaarden van toepassing zijn: je hoeft er slechts één te selecteren die van toepassing is op de casus). I.c. is Amy onverwacht en onvoorbereid verhoord door de manager personeelszaken en de bedrijfsrechercheur. Tijdens dit verhoor oefenden de manager en de bedrijfsrechercheur druk uit op Amy; ze gaven aan dat Amy de slechtste medewerker was die Decathlon ooit heeft gehad, zeiden dat ze door dit gedrag nooit meer een andere baan zou gaan krijgen en vertelden haar dat er aangifte van fraude zou worden gedaan bij de politie. Aangenomen mag worden dat Amy door deze druk uiteindelijk heeft toegegeven te hebben gefraudeerd. Zij tekende vervolgens tijdens dit verhoor een 'schuldbekentenis' voor een 'terug' te betalen bedrag van € 25.000,-. Daarnaast was er sprake van een ongelijke positie tussen Amy enerzijds en de manager personeelszaken en de bedrijfsrechercheur anderzijds. Uit rechtsoverweging 4.5 van de uitspraak van de Rechtbank Amsterdam blijkt ook dat in het algemeen een werkgever een overwichtpositie heeft ten opzichte van een werknemer. Verder stond Amy er alleen voor tegenover twee personen die werkzaam waren voor Decathlon (intern dan wel extern). Daarnaast kan uit rechtsoverweging 4.5 worden afgeleid dat Amy zich zeer waarschijnlijk in een benarde positie bevond, omdat zij onverwacht werd geconfronteerd met het feit dat de fraude was ontdekt
- Rv3: iemand het tot stand komen van de rechtshandeling bevordert. I.c. hebben de manager personeelszaken en de bedrijfsrechercheur Amy onder druk gezet en haar een schuldbekentenis (een rechtshandeling) laten tekenen. Zij hebben vervolgens de schuldbekentenis in ontvangst genomen
- Rv4b: ofschoon hetgeen hij moet begrijpen hem van het bevorderen van die rechtshandeling zou behoren te weerhouden. Net als in rechtsoverweging 4.5 van de uitspraak had Decathlon i.c. moeten begrijpen dat Amy niet zou hebben ingestemd met het schadebedrag wanneer zij de tijd had gekregen zich te beraden en advies in te winnen. Voorts kan worden aangenomen dat Amy in dat gesprek een voor haar nadelige beslissing heeft genomen; zij heeft getekend voor een 'schadebedrag' dat veel hoger ligt (€ 25.000,-) dan het bedrag waarvoor zij heeft gefraudeerd (€ 8.000,-). Indien sprake was geweest van een voor een dergelijke beslissing normaal te achten voorbereiding (waaronder het inwinnen van deskundig advies) zou zij deze nadelige beslissing niet hebben genomen
- Rg: er is sprake van misbruik van omstandigheden

Het rechtsgevolg dat hiervoor wordt vermeld, is niet het uiteindelijke rechtsgevolg dat in onze rechtsvraag wordt genoemd, maar is wel van wezenlijk belang om de rechtsvraag te kunnen beantwoorden. Het rechtsgevolg dat in onze rechtsvraag wordt aangegeven, betreft de 'vernietiging van de schuldbekentenis'. Om dit rechtsgevolg te kunnen laten intreden, moet je eerst vaststellen of sprake is van misbruik van omstandigheden. Dat lijkt inderdaad het geval te zijn, dus gaan we verder met de toepassing van artikel 3:44, lid 1 BW:

- Rv1: er is een rechtshandeling. I.c. is de schuldbekentenis die Amy heeft getekend een rechtshandeling
- Rv2c: wanneer een rechtshandeling door misbruik van omstandigheden tot stand is gekomen. I.c. blijkt uit de toepassing van artikel 3:44, lid 4 BW dat inderdaad aan alle rechtsvoorwaarden is voldaan en dat dus sprake is van misbruik van omstandigheden aan de zijde van Decathlon

Het rechtsgevolg wordt hier niet aangegeven, omdat dit volgt in stap 4 (paragraaf 7.1.4). Nu alle rechtsvoorwaarden toegepast zijn, dus zowel die uit lid 1 als die uit lid 4 van artikel 3:44 BW, kunnen we een antwoord op de rechtsvraag formuleren.

7.1.4 Stap 4: het beantwoorden van de rechtsvraag

Om te bepalen of het rechtsgevolg intreedt, moet je bij de laatste stap van het vierstapenplan beoordelen of aan de rechtsvoorwaarden is voldaan. Zoals bij de vorige stap is aangegeven, gaat het in dit geval om het rechtsgevolg dat in artikel 3:44, lid 1 BW staat. Dit blijkt ook uit de rechtsvraag in ons voorbeeld: is de schuldbekentenis die Amy heeft getekend vernietigbaar op grond van misbruik van omstandigheden ex artikel 3:44, lid 1 en lid 4 BW? Het antwoord hierop is: nu aan de rechtsvoorwaarden van misbruik van omstandigheden ex artikel 3:44, lid 4 BW is voldaan, is de schuldbekentenis die Amy heeft getekend vernietigbaar op grond van artikel 3:44, lid 1 BW.

In de volgende praktijkoefeningen ga je zelf aan de slag met het oplossen van een juridische casus aan de hand van verschillende rechtsbronnen.

7.2 Praktijkoefeningen oplossen juridische casus II (verdiept)

Praktijkoefening 1

Lees de teksten en maak de bijbehorende opdracht.

Madelon Haanstra uit Apeldoorn heeft een nieuwe baan in Arnhem. Zij is op zoek naar een tweedehands auto voor het woon-werkverkeer. Madelon geeft niet zoveel om het merk en het uiterlijk van de auto, maar ze vindt het wel belangrijk dat de auto betrouwbaar is. Na een intensieve zoektocht ziet zij een advertentie in de krant voor een Renault Clio van vijf jaar oud bij garagebedrijf Van Dam in Apeldoorn voor € 9.000,-. Madelon gaat naar de garage om de auto te bekijken. Ze vertelt Van Dam dat zij op zoek is naar een betrouwbare auto die relatief weinig kilometers op de teller heeft staan. Van Dam laat haar de auto zien en vertelt haar dat deze auto altijd goed is onderhouden door garagebedrijf Van Dam zelf. De auto ziet er zowel van buiten als van binnen nog keurig uit en bovendien heeft hij slechts 40.000 kilometer op de teller staan. Van Dam vertelt Madelon keer op keer wat een geweldige koop deze auto zou zijn,

helemaal gelet op de lage kilometerstand. Madelon is overtuigd en tekent nog dezelfde dag de koopovereenkomst en doet een aanbetaling. Zij spreekt met Van Dam af dat zij de auto een week later, op 12 december 2024, gebruiksklaar zal ophalen. Dolblij belt Madelon haar vader om hem het goede nieuws te vertellen. Hij is echter minder enthousiast dan zijn dochter. Onlangs is Van Dam volgens hem een aantal keren in het nieuws geweest, omdat hij zou sjoemelen met de kilometerstand van tweedehands auto's. Door tussenkomst van een bevriende garagehouder vraagt Madelon voor de zekerheid de kilometerstand van de gekochte Renault op bij Stichting Nationale Autopas (hierna: NAP), die een databank beheert waarin kilometerstanden worden gekoppeld aan motorvoertuigen. Daaruit blijkt dat voor deze auto in januari 2024 een kilometerstand is geregistreerd van 96.510 km en in juni 2024 een kilometerstand van 108.652 km. Madelon schrikt hier enorm van. Zij voelt zich bovendien bedrogen. Zij wendt zich tot jou als medewerker van een juridisch adviesbureau en vraagt of het mogelijk is de koopovereenkomst te vernietigen op grond van bedrog (art. 3:44, lid 1 jo lid 3 BW).

Leg aan de hand van het vierstappenplan uit of in dit geval de koopovereenkomst kan worden vernietigd op grond van bedrog (art. 3:44, lid 1 jo lid 3 BW). Gebruik bij het oplossen van deze casus de volgende overwegingen uit de uitspraak van de Rechtbank Rotterdam van 29 juli 2009 (ECLI:NL:RBROT:2009:BJ6152).

- 5.2 [eiser] heeft zijn primaire vorderingen primair gegrond op bedrog. Bedrog is krachtens artikel 3: 44 lid 3 Burgerlijk Wetboek (onder meer) aanwezig, wanneer iemand een ander tot het verrichten van een bepaalde rechtshandeling beweegt door het opzettelijk daartoe verzwijgen van enig feit dat de verzwijger verplicht was mede te delen.
- 5.3 Zoals onder 2.2 is vastgesteld, vermeldde het onderhoudsboekje op 12 juli 1995 een kilometerstand van 10.543 en op 2 november 1995 een kilometerstand van 24.717. Zoals onder 2.4 is vastgesteld is in de NAP-databank op 29 mei 1992 al een kilometerstand van 22.645, op 8 september 1992 48.553 en op 29 januari 1993 64.495 geregistreerd en is op 29 april 1993 13.542 en op 15 november 1995 24.717 geregistreerd. In de NAP-databank was de kilometerstand op 29 april 1993 50.953 lager dan op 29 januari 1993. Vergelijking met het onderhoudsboekje leert dat de daarin geregistreerde kilometerstand op 12 juli 1995 53.952 lager was dan op 29 januari 1993 in de NAP-databank was geregistreerd. Hieruit leidt de rechtbank af dat de kilometerteller van de auto in de periode tussen 29 januari 1993 en 2 november 1995 minstens met 53.952 kilometer is

teruggezet en hoogstwaarschijnlijk met meer, omdat moet worden aangenomen dat ook in de tussenliggende periode met de auto is gereden. De rechtbank passeert het verweer van [gedaagde] dat fouten zijn gemaakt bij het registreren in de NAP-databank. Dit standpunt is ongeloofwaardig. Indien [gedaagde] in dit verweer gevolgd zou worden, leidt dat er immers toe dat van aanvang af niet één keer een juiste registratie van de kilometerstand heeft plaatsgehad.

- 5.4 Nu vast staat dat [gedaagde] in de periode vóór de aankoop door [eiser] de auto steeds in onderhoud heeft gehad en de auto in die periode steeds in eigendom is geweest van (een dochtervennootschap) van [gedaagde], moet worden aangenomen dat [gedaagde] wist dat de kilometerstand op de teller ten tijde van de verkoop aan [eiser] niet overeenkwam met de werkelijk met de auto gereden kilometers. Het is een feit van algemene bekendheid dat voor wie een gebruikte auto koopt het aantal gereden kilometers van essentieel belang is. Niet betwist is dat [eiser] de auto niet, althans niet voor de betaalde prijs, gekocht zou hebben indien hij had geweten dat de auto tenminste 54.000 kilometer meer (en waarschijnlijk nog meer) had gereden. Op grond van deze feiten oordeelt de rechtbank dat [gedaagde] [eiser] heeft bedrogen. Het bedrog van [gedaagde] bestaat daaruit dat zij opzettelijk heeft verzwegen wat zij de koper als voor hem essentiële informatie had moeten vertellen, namelijk dat het aantal kilometers op de teller niets zei over het werkelijk aantal gereden kilometers.

Praktijkoefening 2

Lees het krantenartikel en het juridische artikel en maak de bijbehorende opdracht.

U bent gehackt!

Zonnepanelen gevoelig voor hacks en storingen: ‘Hack stroomnet is realistisch’⁸⁰

Nos.nl, 30 mei 2023

Zonnepaneelinstallaties in Nederland zijn kwetsbaar voor hacks en storingen, meldt de Rijksinspectie Digitale Infrastructuur (RDI). De dienst zegt dat een groot deel van de omvormers niet voldoende beschermd is. Omvormers zijn apparaten waarmee de elektriciteit die door de panelen wordt opgewekt, kan worden gebruikt.

Daarnaast kunnen ze worden gebruikt om de opbrengst van zonnepanelen naar smartphones en laptops te versturen. Dat kan als ze met het internet worden verbonden, maar dan zijn de omvormers zeer kwetsbaar.

Uit onderzoek van de RDI blijkt dat geen enkele onderzochte omvormer voldoet aan alle eisen en daardoor eenvoudig is te hacken. Ze zijn op afstand uit te schakelen of gezamenlijk in te zetten voor DDoS-aanvallen. Ook kunnen er via de omvormers persoonsgegevens worden gestolen.

Hack is realistisch

“Je gebruiksgegevens kunnen ook gemanipuleerd worden, over hoeveel je teruglevert aan het stroomnet”, zegt John Derksen van de RDI in het *NOS Radio 1 Journaal*. “Maar als alle installaties tegelijkertijd aan- en uitgezet worden door een hack, dan krijg je zo’n piek in ons elektriciteitssysteem dat alles platgaat. Dat is een reëel scenario.”

Voor de inval in Oekraïne was dat minder realistisch, zegt Derksen. “Maar gezien onze huidige geopolitieke situatie is dat anders.” Dat de omvormers

zo eenvoudig te hacken zijn, heeft met meerdere factoren te maken. “Fabrikanten zijn slordig. Met software-updates en ze wijzen gebruikers ook niet goed op het instellen van wachtwoorden.”

Grote gevolgen

Voor het onderzoek werden willekeurig negen verschillende typen omvormers van acht merken geselecteerd. Vijf van de negen geteste omvormers blijken ook storingen te kunnen veroorzaken. De RDI zegt de afgelopen jaren meer storingsmeldingen door zonnepaneelinstallaties te hebben gekregen. Het gaat dan om storingen op frequenties waar onder meer Defensie, radiozendamateurs, DAB+ (radio) en het communicatiesysteem voor hulpdiensten (C2000) gebruik van maken.

Volgens de Rijksinspectie Digitale Infrastructuur kunnen de gevolgen groot zijn. “Zelfs de lucht- en scheepvaart kan er hinder van ondervinden”, aldus de dienst, die vermoedt dat het aantal meldingen maar een klein deel van het werkelijke aantal storingen vertegenwoordigt. “De gemiddelde burger heeft beperkte tot geen kennis van het radiospectrum. Een burger merkt mogelijk vreemde fenomenen bij draadloze apparaten en toepassingen (bijvoorbeeld slechte wifi), maar koppelt dit niet snel aan zonnepanelen. Daardoor kan een melding bij de RDI uitblijven.”

De wet verplicht fabrikanten van producten die storingen kunnen veroorzaken om per direct maat-

regelen te nemen om te voorkomen dat zij nog storende producten verhandelen.

Boetes in de toekomst

Om te weten of een omvormer veilig is, moet een consument contact opnemen met de leverancier. De cybeveiligheidseisen waarop de RDI controleerde, zijn nog niet wettelijk verplicht. Die eisen gaan vanaf augustus 2024 in. “Ons toezicht ziet

erop toe dat alles wat op de markt komt, veilig is”, zegt Derksen. “De regels gaan volgend jaar in, maar we zijn nu al bezig om fabrikanten te waarschuwen dat ze hun spullen op orde moeten hebben.”

Alle fabrikanten ontvingen van de RDI een waarschuwing. “Als de wetgeving van kracht is, kunnen we gaan handhaven. Dan moet je denken aan boetes en dergelijke”, zegt Derksen.

Tom Westerdiep is werkzaam als medewerker van de Afvalstoffendienst van de gemeente Groningen. In zijn vrije tijd vindt hij het leuk om te programmeren. Door het volgen van diverse cursussen en online trainingen is hij aardig bedreven geraakt in het schrijven van codes en heeft hij deskundigheid ontwikkeld op het gebied van diverse platforms en besturingssystemen. Na het lezen van het voorgaande krantenbericht is Tom nieuwsgierig geraakt naar de omvormers van zonnepanelen en vooral naar de eenvoudigheid waarmee deze volgens het bericht zijn te hacken. Hij vraagt zich af of het hacken in dit geval echt zo gemakkelijk is. Op een avond zoekt hij online een groot zonnepanelenpark op en stuit hij op Zonnepark De Melkbussen van Greenchoice in Heerle. Na wat puzzelen komt Tom al snel bij de e-maildienst van Greenchoice. Via deze e-maildienst weet hij zich de toegang te verschaffen tot wachtwoorden, die leiden tot de omvormers van de zonnepanelen. Met deze wachtwoorden weet Tom de omvormers te ontsleutelen. Even twijfelt hij; zal hij bij wijze van test de omvormers uitschakelen of niet? Zijn nieuwsgierigheid wint het van de rede en met één klik schakelt hij alle omvormers uit. Na een halfuur heeft Tom spijt van zijn actie en schakelt hij de omvormers weer in. Hij hoopt dat niemand het heeft gemerkt en dat er geen schade is toegebracht aan Greenchoice of de gebruikers van de panelen.

Het was ijdele hoop; enkele weken later ontvangt Tom een brief van het Openbaar Ministerie, waarin de officier van justitie aankondigt dat Tom wordt verdacht van computervrederebreuk, hetgeen in strijd is met artikel 138ab Sr.

Tom is totaal in paniek ... Het was nooit zijn bedoeling om computervrederebreuk te plegen! Hij wilde gewoon onderzoeken of hij de omvormers kon uitschakelen.

Jij bent jurist in cybercrimezaken en wilt Tom helpen. Tom wil graag weten hoe groot de kans is dat hij succesvol wordt vervolgd voor computervrederebreuk ex artikel 138ab Sr.

In artikel 138ab, lid 1 eerste zin Sr staat het volgende.

Artikel 138ab Wetboek van Strafrecht

- 1 Met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren of geldboete van de vierde categorie wordt, als schuldig aan computervrederebreuk, gestraft hij die opzettelijk en wederrechtelijk binnendringt in een geautomatiseerd werk of in een deel daarvan. (...)

Je pakt de zaak van Tom voortvarend op en zoekt naar relevante juridische literatuur. In je zoektocht kom je online het volgende juridische artikel over hacken/computervrederebreuk tegen.

Hacken / Computervredebreek⁸¹

Cybercrimeadvocaten.nl

door M. Berndsen

Hacken (of computervredebreek) komt steeds vaker voor in Nederland. Computervredebreek is strafbaar gesteld in art. 138ab Sr.

Wat is hacken?

Volgens de wet (artikel 138ab Sr) is hacken (computervredebreek) het 'opzettelijk en wederrechtelijk binnendringen van een geautomatiseerd werk'. Het is niet altijd duidelijk wanneer er wel of niet sprake is van 'opzettelijk en wederrechtelijk binnendringen'. De wetgever heeft niet van tevoren alle mogelijke manieren van digitale inbraak willen opsommen. Of er sprake is van computervredebreek verschilt dus per zaak. (...)

Wanneer is hacken strafbaar?

Volgens de wet (artikel 138ab Sr) is hacken (computervredebreek) het 'opzettelijk en wederrechtelijk binnendringen van een geautomatiseerd werk'. Dit betekent dat het binnendringen van een geautomatiseerd werk op zichzelf strafbaar is. Er hoeft dus geen sprake te zijn van het stelen of vernietigen van gegevens.

Opzettelijk

Computervredebreek (hacken) is alleen strafbaar als dit opzettelijk gebeurt. Dat betekent dat het 'per ongeluk' inbreken in een systeem niet strafbaar is. Let er wel op dat het 'aanvaarden van het risico' dat er wordt ingebroken ook als opzet aangemerkt kan worden.

Wederrechtelijk

Er is ook pas sprake van computervredebreek indien het binnendringen *wederrechtelijk* gebeurt. In-

breken in een computer is eigenlijk per definitie wederrechtelijk. Echter kan het zijn dat bijvoorbeeld door toestemming van de eigenaar, de wederrechtelijkheid kan vervallen. Ook kan in sommige gevallen *ethisch hacken* ervoor zorgen dat er geen sprake is van wederrechtelijke computervredebreek. Als de rechter niet kan bewijzen dat het binnendringen wederrechtelijk is gebeurd, dan wordt de verdachte vrijgesproken van computervredebreek.

Binnendringen

Met het bestanddeel 'binnendringen' heeft de wetgever de handeling van het hacken strafbaar gesteld. Blijkens de rechtspraak is er al vrij snel sprake van het binnendringen in een systeem. Het inloggen bij een e-mail dienst, waarbij het wachtwoord door de webbrowser al was opgeslagen en ingevuld, kan al worden aangemerkt als 'binnendringen'.

Geautomatiseerd werk

Volgens de wetgever kunnen alleen 'geautomatiseerde werken' worden gehackt. Het is dan de vraag wat er nu wel of niet onder zo'n de definitie van geautomatiseerd werk valt. De definitie heeft de wetgever vastgelegd in art. 80sexies van het wetboek van strafrecht. Sinds 1 januari 2019 is dit begrip aangepast en verruimd. De nu geldende definitie is: "een apparaat of groep van onderling verbonden of samenhangende apparaten, waarvan er een of meer op basis van een programma automatisch computergegevens verwerken." Met deze ruime definitie wilde de wetgever ervoor zorgen dat ook wearables, navigatiesystemen, smart-tv's, fotocamera's met wifi, pacemakers, etc. onder de definitie van 'geautomatiseerd werk' vallen.

Geef antwoord op de rechtsvraag aan de hand van het vierstappenplan. Maak gebruik van het weergegeven wetsartikellid en de gevonden juridische literatuur. In je antwoord kun je uitgaan van het rechtsgevolg 'computervredebreek'.

Praktijkoefening 3

Lees de casus en maak de bijbehorende opdracht.

Sven de Boer is student en wil graag iets bijverdienen. Hij komt met het plan om maximaal drie jaar oude, gebruikte mobiele telefoons voor een klein prijsje van studenten over te kopen en deze vervolgens door te verkopen. De 'kopersdoelgroep' bestaat voornamelijk uit 65+'ers, die graag een mobiele telefoon willen hebben, maar niet per se 'het nieuwste van het nieuwste'. De verkoop van deze telefoons vindt plaats in een oude loods, die hij samen met een vriend, Diago Hummels, huurt. Diago handelt in oude meubels. Samen spreken ze af dat als een van beiden ziek of met vakantie is, de ander waarneemt. Als tijdens deze 'waarneemperiode' producten van de ander worden verkocht, is 10% van de opbrengst voor degene die waarneemt.

Met enige regelmaat neemt Diago een vakantiedag op. Tijdens deze dagen leidt Sven potentiële kopers van meubels in de loods rond, zorgt voor de betalingen en helpt soms mee de verkochte meubels naar de auto's van de kopers te dragen. Meestal ontvangt Sven de 10% van de opbrengst van de verkoop direct dezelfde dag, maar soms ook enkele dagen daarna. Eén keer heeft Diago 10% van de opbrengst op de bankrekening van Sven gestort met de vermelding 'salaris mei 2024'.

Op een dag struikelt Sven over een net verkochte stoel en valt met zijn hoofd op de grond. Hij loopt een flinke hersenschudding op en moet acht weken lang verplichte bedrust houden. Hij is voorlopig niet (goed) in de gelegenheid de mobiele telefoons in te kopen en handel te drijven, en is dan ook bang dat hij gedurende zijn herstel minder inkomsten kan genereren. Immers, Diago zal de verkoop van de mobiele telefoons gedurende enige tijd voor zijn rekening moeten nemen, waardoor Sven telkens 10% van de opbrengst van de mobiele telefoons misloopt. Ook zal Sven de 10% die hij met enige regelmaat ontving voor het waarnemen van de verkoop van de meubels moeten missen. Een vriendin van Sven, hbo-rechtenstudent Dilara Humutan, heeft hem ingefluisterd dat hij misschien wel een arbeidsovereenkomst voor wat betreft de verkoop van de meubels heeft gesloten met Diago. Diago zou in dat geval op grond van de wet verplicht zijn om het loon van Sven (10% van de opbrengst van de meubels tijdens de waarneemperiode) door te betalen.

Sven vraagt aan jou om uit te zoeken of sprake is van een arbeidsovereenkomst in de zin van artikel 7:610, lid 1 BW tussen hem en Diago Hummels. Los de casus op aan de hand van het vierstappenplan, waarbij je gebruikmaakt van het relevante wetsartikel en de relevante overwegingen uit de uitspraak van Rechtbank Arnhem (22 augustus 2011, ECLI:NL:RBARN:2011:BR5834).

Praktijkoefening 4

Lees de teksten en maak de bijbehorende opdracht.

Laura fotografeert al vanaf haar twaalfde jaar en wil na het afronden van de havo graag naar het buitenland, meer in het bijzonder naar Duitsland, om een opleiding tot fotograaf te volgen. Laura schrijft zich voor het collegejaar 2025-2026 aan de hogeschool van Keulen in voor de opleiding fotografie en beeldcommunicatie. De opleiding wordt op hetzelfde niveau en met dezelfde kwaliteit ook aangeboden door de Hogeschool Utrecht, maar Laura wil heel graag in het buitenland studeren en heeft bovendien goede verhalen gehoord over de hogeschool van Keulen. Laura vraagt vol vertrouwen studiefinanciering aan: een vriend van haar gaat de studie in Utrecht volgen en zijn aanvraag studiefinanciering is al ingewilligd, omdat de Utrechtse studie een opleiding in de zin van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) is.

In artikel 2.14 Wet studiefinanciering 2000 (Wsf 2000) staat het volgende.

Artikel 2.14 Wet studiefinanciering 2000

1 (...)

2 In aanmerking voor studiefinanciering (...) komt een student die:

a is ingeschreven voor het volgen van onderwijs aan een opleiding buiten Nederland, voorzover in Nederland voor een vergelijkbaar soort opleiding studiefinanciering wordt verstrekt, het niveau en de kwaliteit van de opleiding vergelijkbaar zijn met overeenkomstige opleidingen in de zin van de WHW en het afsluitend examen voor de opleiding vergelijkbaar is met een afsluitend examen voor overeenkomstige opleidingen in de zin van de WHW,

b (...)

3 Onze Minister stelt vast of een opleiding buiten Nederland voldoet aan de criteria, bedoeld in het tweede lid. Onze Minister stelt voor de opleiding buiten Nederland de duur en de vorm van de studiefinanciering vast overeenkomstig de duur en de vorm waarin deze voor een vergelijkbare opleiding in Nederland wordt verstrekt.

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (hierna: de minister) wijst de aanvraag van Laura af, omdat de opleiding fotografie en beeldcommunicatie niet voldoet aan de voorwaarden voor studiefinanciering. Duitsland heeft geen officieel kwaliteitszorg- of accreditatiesysteem. De opleiding leidt niet tot een diploma dat op grond van nationale wetgeving is erkend in het land waar het diploma wordt afgegeven. De opleiding is alleen erkend in de regionale wetgeving. Ook wordt de opleiding aangeboden door een kunstinstelling. Voor het kunstonderwijs in Duitsland geldt dat de instelling moet zijn opgenomen in een kunstregister. De opleiding fotografie en beeldcommunicatie komt niet voor in dit register. De opleiding is evenmin erkend door een ander land. De minister is dus van mening dat de opleiding niet voldoet aan de voorwaarde van vergelijkbaarheid met een Nederlandse opleiding, zodat Laura niet in aanmerking komt voor studiefinanciering. Laura is diep teleurgesteld en ten einde raad. Ze wil zo graag de opleiding fotografie en beeldcommunicatie in Keulen volgen.

Laura wendt zich tot jou voor juridisch advies: heeft de minister zich terecht op het standpunt gesteld dat zij geen studiefinanciering ontvangt op grond van artikel 2.14, lid 2 sub a Wsf 2000?

Bij de beantwoording van deze vraag is de volgende uitspraak van de Rechtbank Rotterdam van 2 augustus 2016 (ELCI:NL:RBROT:2016:5960) van belang.

Uitspraak

Rechtbank Rotterdam

Team Bestuursrecht 1
zaaknummer: ROT 15/3807

uitspraak van de enkelvoudige kamer van 2 augustus 2016 in de zaak tussen [eiseres], te [woonplaats], eiseres, gemachtigde: mr. G. Gabrelian,

en

de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, verweerder, gemachtigde: mr. K.F. Hofstee.

(...)

4. Op grond van artikel 2.14, tweede lid, aanhef en onder a, van de Wsf 2000 kan een student voor studiefinanciering in aanmerking komen indien hij is ingeschreven voor het volgen van onderwijs aan een opleiding buiten Nederland, voor zover in Nederland voor een vergelijkbaar soort opleiding studiefinanciering wordt verstrekt, het niveau en de kwaliteit van de opleiding vergelijkbaar zijn met overeenkomstige opleidingen in de zin van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) en het afsluitend examen voor de opleiding vergelijkbaar is met een afsluitend examen voor overeenkomstige opleidingen in de zin van de WHW. Op grond van artikel 2.14, derde lid, van de Wsf 2000 stelt de Minister vast of een opleiding buiten Nederland voldoet aan de criteria, bedoeld in het tweede lid. De Memorie van

Toelichting bij artikel 2.14 van de Wsf 2000 (30 933, nr 3, pag. 7-8 en 25) vermeldt dat de Minister daarbij gebruik zal maken van het oordeel van de Nuffic.

5. Verweerder heeft, conform de bedoeling van de wetgever, de Nuffic om advies gevraagd ter beantwoording van de vraag of de opleiding aan Polimoda te Florence, voldoet aan de criteria bedoeld in artikel 2.14, tweede lid, aanhef en onder a, van de Wsf 2000.
6. De Nuffic heeft algemene waarderingscriteria opgesteld aan de hand waarvan getoetst wordt of een buitenlandse opleiding recht geeft op studiefinanciering. Op grond van deze criteria wordt in eerste instantie bekeken of de buitenlandse opleiding officieel is erkend in het desbetreffende land, de zogenoemde eis van accreditatie. Indien een opleiding voldoet aan de eis van accreditatie, wordt vervolgens aan de hand van nader omschreven kenmerken bepaald of een buitenlandse opleiding op één lijn is te stellen met Nederlands wetenschappelijk onderwijs of hoger beroepsonderwijs.
7. De Nuffic heeft vastgesteld dat erkende opleidingen in Italië worden afgesloten met een officieel erkende graad en dat de erkende opleidingen zijn opgenomen in het overzicht van het Italiaanse ministerie van Onderwijs. Dit overzicht bestaat uit het AFAM-register voor hoger kunstonderwijs en het Corsi Universitari voor universitair onderwijs.
8. In het advies heeft de Nuffic aangegeven dat als voorwaarde voor de meeneembaarheid van de studiefinanciering geldt dat de opleiding moet leiden tot een diploma dat op grond van nationale wetgeving is erkend. De opleiding Business of Fashion aan Polimoda is enkel op regionaal niveau erkend. Daarnaast heeft de Nuffic aangegeven dat, hoewel de opleiding die eiseres wil volgen een commerciële opleiding is, de opleiding wordt aangeboden door een kunstinstituut. Voor onderwijs aan een kunstinstituut geldt dat de instelling moet zijn opgenomen in het AFAM-register. Polimoda komt niet voor in dit register. In de reactie op de door de rechtbank gestelde vragen heeft de Nuffic aangegeven dat voor commerciële opleidingen op HBO-niveau in Italië geen apart landelijk register bestaat. Erkende commerciële bacheloropleidingen vallen onder het reguliere universitaire onderwijs en zijn opgenomen in het Corsi Universitari. Een bacheloropleiding leidt tot het eerste cyclus diploma, het zogeheten Laurea. Polimoda en de door Polimoda aangeboden opleidingen komen evenmin voor het Corsi Universitari. Het voorgaande betekent dat de opleiding Business of Fashion aan Polimoda niet voldoet aan de eis van accreditatie.
9. De Centrale Raad van Beroep (Raad) heeft in zijn uitspraak van 18 november 2015, ECLI:NL:CRVB:2015:4046, het kader beschreven, waarbinnen zaken als deze dienen te worden beoordeeld. In rechtsoverweging 4.5 citeert de Raad de volgende passage uit de Memorie van Toelichting bij de wijziging van artikel 2.14 van de Wsf 2000 per 1 september 2007 (Kamerstukken II 2006/07, 30933, nr. 3, blz. 7):
 “Bij de beoordeling van de vraag of meeneembare studiefinanciering wordt verstrekt voor buitenlandse opleidingen zal in ieder geval moeten vaststaan dat de student, door het met goed gevolg afronden van een opleiding, een diploma zal verwerven dat qua niveau ten minste overeenkomt met een Nederlands hoger onderwijsdiploma. Aangezien daarmee een oordeel over de toekomst wordt geveld, is het van groot belang dat de buitenlandse opleiding ingebed is in een kwaliteitszorgsysteem. (...)”

In landen waar nog geen kwaliteitszorg- en of accreditatiesysteem functioneert zal op andere wijze zekerheid moeten worden verkregen omtrent het niveau van de opleiding. Daarbij dient gedacht te worden aan erkenning van overheidswege, of in voorkomend geval, door een andere gezaghebbende instantie. (...)”.

10. Naar het oordeel van de rechtbank past het onder 7 en 8 beschreven landelijke Italiaanse systeem van erkenning (van overheidswege van onderwijsinstellingen en opleidingen) binnen het systeem van kwaliteitszorg, zoals door de Nederlandse wetgever is bedoeld (en zoals deels onder 9 is weergegeven).
11. Naar het oordeel van de rechtbank is het advies van de Nuffic ook overigens zorgvuldig tot stand gekomen. Dat geen onderzoek heeft plaatsgevonden naar de opleiding zelf, maakt dit oordeel niet anders, aangezien de Nuffic niet is gehouden een beoordeling te geven over de vergelijkbaarheid van een buitenlandse opleiding en een Nederlandse opleiding in het geval dat niet wordt voldaan aan de eis van accreditatie dan wel erkenning door een (nationale) overheid. Erkenning door een regionale instantie is dan ook in dit geval, waar sprake is van een erkenningsregeling op nationaal niveau, ontoereikend om te voldoen aan de voorwaarde van meeneembaarheid.

(...)

Beantwoord de vraag van Laura aan de hand van het vierstappenplan en de uitspraak van de Rechtbank Rotterdam. Let op: het wettelijk kader is opgenomen in de casuspositie.

Praktijkoefening 5

Lees de casus en beantwoord de bijbehorende vraag.

Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Groningen (hierna: het college) maakt met enige regelmaat gebruik van de Commissie van advies voor de bezwaarschriften (hierna: de commissie). De commissie is krachtens een verordening ingesteld en heeft op grond van die verordening de bevoegdheid gekregen om advies aan het college te geven over ingediende bezwaarschriften. Ook in de zaak van Harm de Wit is de commissie ingeschakeld. Harm wil graag een wielercafé oprichten in een oude kerk in de buurt van Groningen. Hij heeft een

vergunning bij het college aangevraagd en nul op het rekest gekregen: de vergunning is geweigerd. Het college heeft in zijn besluit verwezen naar het advies van de commissie. Het advies van de commissie houdt kort gezegd in dat het wielercafé veel te dicht in de buurt staat van woningen en dus voor overlast kan zorgen.

Harm is niet gelukkig met deze beslissing. Tijdens een avondje kaarten met vrienden uit hij zijn teleurstelling. Zijn goede vriend Bob Scheerder, jurist, vraagt zich af hoe de commissie tot haar advies is gekomen, aangezien Harm vertelde dat er geen feitelijk onderzoek rondom het café heeft plaatsgevonden. Bob oppert bezwaar in te dienen tegen het advies van de commissie. Bob weet dat je in dat geval eerst moet beoordelen of de commissie überhaupt wel een besluit in de zin van de Awb heeft genomen en dus ook of de commissie een bestuursorgaan is ex artikel 1:1, lid 1 sub a en lid 2 Awb.

De vraag is of de commissie een bestuursorgaan is in de zin van artikel 1:1, lid 1 sub a en lid 2 Awb. Beantwoord deze vraag aan de hand van het vierstappenplan en de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 19 maart 2003, ECLI:NL:RVS:2003:AF6023. Zoek de uitspraak op via **Rechtspraak.nl**.

Praktijkoefening 6

Lees de teksten en beantwoord de bijbehorende vraag.

Mindy van Dijk is een 35-jarige vrouw die een moeilijke jeugd heeft gehad. Als gevolg daarvan kampt zij sinds 15 jaar met een psychiatrische stoornis: ze heeft vaak last van psychoses, waarin ze spoken en monsters ziet. Ze is hierdoor angstig en heeft woede-uitbarstingen. Ook heeft Mindy een zeer wisselvallig humeur. Sinds 12 jaar woont zij vanwege haar stoornis in een psychiatrisch centrum, waarin zij gedwongen is opgenomen. Mindy heeft één geluk in haar leven: haar 13-jarige dochter Chelsy. Vanwege haar psychische stoornis is het gezag over Chelsy 12 jaar geleden aan de Raad voor de Kinderbescherming toegekend.

De laatste maanden gaat het een stukje beter met Mindy. Zij heeft minder last van woede-uitbarstingen en voelt zich iets stabiel en minder angstig. Haar behandelend psychiater heeft schriftelijk laten weten: 'Mindy is de laatste tijd een klein beetje vooruitgegaan en wat stabiel geworden. Niet met zekerheid kan echter worden gezegd dat zij geen woede-uitbarstingen meer zal krijgen. Zij is bovendien nog steeds angstig, onberekenbaar in haar gedrag en heeft een wisselvallig humeur. Ook kan zij bepaalde gevolgen van haar handelen niet goed overzien. Hoewel de situatie is verbeterd, heeft Mindy nog een lange weg te gaan om zelfstandig, zonder hulp van buitenaf, stabiel en zonder agressie te kunnen wonen en te werken.'

Mindy voelt zich zo goed dat zij graag weer het gezag over Chelsy wil. Zij bestrijdt dat zij onbevoegd is tot gezag als bedoeld in artikel 1:246 BW. De Raad voor de Kinderbescherming is van mening dat Mindy (nog) niet in staat is om het gezag over Chelsy uit te oefenen; hoewel ze wat stabiel is, is haar psychische stoornis niet van tijdelijke aard, waardoor zij volgens de Raad voor de Kinderbescherming onbevoegd is om het gezag over Chelsy uit te oefenen.

Mindy is vastberaden en neemt contact op met jou. Jij bent als aankomend jurist zeer betrokken bij haar situatie en weet meer over dit rechtsgebied. Mindy wil weten of zij op grond van artikel 1:246 BW gezien haar psychiatrische stoornis nog steeds onbevoegd is tot het gezag over Chelsy en vraagt jou om advies.

In artikel 1:246 BW staat het volgende.

Artikel 1:246 BW

Onbevoegd tot het gezag zijn minderjarigen, zij die onder curatele zijn gesteld en zij wier geestvermogens zodanig zijn gestoord, dat zij in de onmogelijkheid verkeren het gezag uit te oefenen, tenzij deze stoornis van tijdelijke aard is.

Jij gaat haar helpen. Je hebt intussen het curateleregister geraadpleegd en weet dat Mindy niet onder curatele is gesteld. In je zoektocht naar een antwoord op Mindy's vraag in verband met haar geestelijke stoornis kom je een uitspraak van de Rechtbank Rotterdam tegen van 10 februari 2012 (ECLI:NL:RBROT:2012:BV6238). In de beoordeling van de rechtbank staan de volgende relevante overwegingen:

Vervolgens ligt de vraag voor of die stoornis zodanig is dat de moeder daardoor in de onmogelijkheid verkeert het gezag uit oefenen.

Op grond van de stukken en het ter zitting verhandelde is voldoende aannemelijk geworden dat de moeder vrijwel dagelijks last ondervindt van haar psychiatrische stoornis en dat zij in het dagelijks leven binnen de instelling veel begeleiding nodig heeft, maar zich niet goed laat begeleiden. Naar verwachting van de behandelend psychiater zal de moeder niet consequent in staat zijn situaties goed te overzien, terwijl voorts gelet op de agressie naar derden in de voorgeschiedenis van de moeder niet te garanderen is dat de moeder de minderjarige niets aan zal doen. Zij zal niet consistent in staat zijn het gezag over de minderjarige uit te oefenen. Voorts is de rechtbank gebleken dat de moeder verbaal agressief – en sociaal inadequaat – kan reageren.

Onder de hier beschreven omstandigheden valt niet in te zien hoe de moeder het gezag over de minderjarige uit zal kunnen oefenen. Hieraan doet niet af dat zich ook momenten kunnen voordoen waarop de moeder wellicht wel in staat zal zijn om weloverwogen beslissingen met betrekking tot de minderjarige te nemen. Wisselvalligheid – alleen al in aanspreekbaarheid en het vermogen sociaal adequaat te handelen en reageren – past in het ziektebeeld van de moeder.

De hiervoor bedoelde vraag, of de stoornis zodanig is dat de moeder daardoor in de onmogelijkheid verkeert het gezag uit te oefenen, wordt op grond van het voorgaande bevestigend beantwoord.

De stoornis van de geestvermogens is er de oorzaak van dat de moeder inmiddels gedurende een periode van ongeveer vijftien jaar – onafgebroken – opgenomen is geweest in een psychiatrisch ziekenhuis. Dit tijdsverloop laat, in het licht van de feiten en omstandigheden van het geval, redelijkerwijs geen ruimte om te komen tot een andere conclusie dan dat de stoornis van de moeder niet van tijdelijke aard is.

Nu de geestvermogens van de moeder zodanig zijn gestoord dat zij in de onmogelijkheid verkeert het gezag uit te oefenen en deze stoornis niet van tijdelijke aard is, komt de rechtbank op grond van artikel 1:246 BW tot het oordeel dat de moeder onbevoegd is tot het gezag over de minderjarige.

Geef antwoord op de (juridische) vraag van Mindy aan de hand van het vierstappenplan en met behulp van voorgaande passage uit de uitspraak van de Rechtbank Rotterdam van 10 februari 2012. Let op: het wetsartikel is opgenomen in de casustekst.

Praktijkoefening 7

De hiernavolgende casus is al aan bod gekomen in hoofdstuk 3 van dit boek. De casus is nu op een paar punten aangepast, dus lees hem goed door voordat je start met het oplossen van de casus volgens het vierstappenplan.

Bauke van der Made heeft een erfenis ontvangen na het overlijden van haar oma. Zij heeft het plan opgevat om met deze erfenis een mooie smartwatch te kopen als blijvende herinnering aan haar oma. Daarnaast vindt Bauke het wel prettig om de smartwatch te gebruiken voor haar werk als eigenaar van een webwinkel. Zij kan via de smartwatch bijvoorbeeld haar mail wat sneller bekijken. Bauke verwacht wel dat zij voor het beantwoorden van haar mail haar smartphone of tablet zal blijven gebruiken, aangezien de smartwatch daarvoor wat te klein is. Na enig rondkijken valt haar oog op de Apple Watch SE. Bauke gaat op een zaterdag naar designwinkel Upgrade en vraagt aan de eigenaar Sjoerd Jansma of hij deze smartwatch verkoopt. Sjoerd geeft aan dat dit het geval is en laat haar het model zien. De kosten van de Apple Watch SE zijn € 350,-. Bauke geeft aan dat ze deze smartwatch graag wil kopen. Ze betaalt de koopprijs van haar privérekening en neemt de smartwatch mee naar huis.

Is in deze casus sprake van een consumentenkoop tussen Bauke en Upgrade ex artikel 7:5, lid 1 BW? Los de casus op aan de hand van het vierstappenplan. Betrek in het oplossen van de casus ook de volgende relevante passages uit het boek van Asser *Bijzondere overeenkomsten: koop en ruil*, 7-I, nr. 77 en 79.

77. Particuliere koper

De beperking tot *natuurlijke personen* sluit rechtspersonen buiten. De koper mag bovendien niet handelen in de uitoefening van een beroep of bedrijf; hij mag dus niet professioneel handelen, maar moet privé – als particulier, als ‘consument’ – optreden. Hierbij is ‘beroep’ te lezen als vrij beroep (bijv. arts, advocaat, notaris, architect); zie ook Asser/Hartkamp & Sieburgh6-III* 2010/499. ‘Bedrijf’ omvat alle overige situaties waarin professioneel wordt gehandeld. Zie voor deze begrippen voorts Wessels, *Beroep, bedrijf en onderneming* (oratie VU Amsterdam), 1988.

Nu de aanpak van art. 7:5 BW is overgenomen van art. 6:236–237 BW (algemene voorwaarden), verwijst de MvA II, *Parl. Gesch.* Boek 7 1990, p. 64, voor een toelichting eenvoudig naar de eerdere verhandelingen in het kader van die artikelen van Boek 6 (*Parl. Gesch. Inv.* Boek 6 1990, p. 1648 e.v.). Daar wordt het criterium ‘niet handelen in de uitoefening van een beroep of bedrijf’ in *subjectieve* zin opgevat. De ondernemer of notaris die een keukenstoel voor zijn wachtkamer koopt voldoet er niet aan (bedrijf resp. beroep), de ondernemer

of notaris die eenzelfde stoel voor zijn privékeuken aanschafte wel. Voor de onzekerheden die deze subjectieve invulling voor de wederpartij (verkoper) kan inhouden toont de minister zich niet bevreesd. Hij geeft aan dat het in verreweg de meeste gevallen reeds uit de aard der prestatie of het koopgesprek voor de verkoper duidelijk zal zijn of hij al dan niet met een consument te maken heeft. Ook zal de hoedanigheid van de koper kunnen blijken uit de gegevens die zijn vermeld op het betaalmid-

del, de plaats waarheen de rekening moet worden gestuurd of waar de zaak moet worden afgeleverd, enz. Is de situatie onduidelijk gebleven, dan zal op de koper die zich op de consumentenbescherming wil beroepen de bewijslast rusten van het feit dat hij als consument heeft gecontracteerd. De minister wijst er nog op dat de verkoper problemen kan voorkomen door zich, indien dit voor hem van belang is, bij het sluiten van de overeenkomst van de hoedanigheid van de ander te vergewissen.

79. Tweeledig gebruiksdoel

De situatie kan zich voordoen dat de gekochte zaak gedeeltelijk voor beroeps- of bedrijfsmatig gebruik en gedeeltelijk voor gebruik in de privésfeer wordt aangeschaft (bijv. bij auto's, computers e.d.). Is dan sprake van een consumentenkoop? Ik zal deze vraag bespreken in het perspectief van de – als heersend te beschouwen – subjectieve benadering (nr. 77). In een objectiverende aanpak speelt het probleem eveneens, maar in verminderde mate, nu verscheidene situaties waarin de koper meerdere doelen op het oog geeft het filter van de objectivering niet zullen passeren.

(...)

Indien een van beide gebruikswijzen duidelijk overheersend is, zal de met dat gebruik overeenstemmende conclusie kunnen worden getrokken: overheerst het privégebruik dan zijn de consumentenkoopregelen toepasselijk en kan dus kortweg van 'consumentenkoop' worden gesproken, overheerst het zakelijke gebruik dan zijn alleen de algemene koopregels van toepassing en is het etiket 'gewone koop' op zijn plaats.

Praktijkoefening 8

Ook de volgende casus is al aan bod gekomen in hoofdstuk 3 van dit boek. Ook nu is de casus op bepaalde punten aangepast en uitgebreid, dus lees hem goed door voordat je start met het oplossen volgens het vierstappenplan.

Student Yasmina Ibrahim huurt van woningcorporatie Midden-Nederland een kamer in het centrum van Rotterdam voor een huurprijs van € 650,-, exclusief gas, water en licht. Na enkele maanden merkt Yasmina dat het dak lekt. Na een hevige storm zijn enkele dakpannen van het huis gewaaid en lekt er sinds die tijd regenwater door het plafond op de vloer van Yasmina's kamer. Ondanks het nemen van enkele maatregelen, zoals het neerzetten van emmers om het regenwater op te vangen, kan Yasmina niet voorkomen dat het water een behoorlijke vlek op de vloer veroorzaakt. Yasmina licht op 8 november 2024 de woningcorporatie in. De woningcorporatie geeft aan dat op 15 november 2024 zal worden overgegaan tot een grote renovatie van het studentenhuis waar Yasmina een kamer huurt. De schade aan het plafond en de vloer zal tijdens die renovatie worden hersteld.

De renovatie neemt enkele maanden in beslag. Yasmina heeft veel overlast van de renovatiewerkzaamheden; de bouwvakkers maken volgens haar te veel herrie tijdens het vervangen van de binnen- en buitendeuren, het herstel van het plafond, het gevelmetselwerk en het verbouwen van de badkamer. Bovendien komen de bouwvakkers te pas en te onpas bij haar over de vloer. Deze overlast is volgens Yasmina bijzonder hevig en langdurig en daardoor buitenpropor-

tioneel. Yasmina weet dat ook andere studenten overlast ondervinden van de renovatiewerkzaamheden, maar volgens haar wordt met name háár huurgenot ernstig aangetast.

Yasmina vraagt aan jou of het terecht is dat zij de volledige huurprijs moet betalen gedurende deze renovatie, juist omdat zij zoveel overlast ervaart. Als aankomend jurist weet je haar vraag om te bouwen naar de volgende rechtsvraag: kan Yasmina met succes vermindering van de huurprijs vorderen op grond van artikel 7:204, lid 2 jo 7:207, lid 1 BW wegens vermindering van haar huurgenot gedurende de renovatiewerkzaamheden? Los deze casus op aan de hand van het vierstappenplan, waarbij je gebruikmaakt van de rechtsoverwegingen in de uitspraak van de Rechtbank Breda van 1 juli 2009 (ECLI:NL:RBBRE:2009:BJ1340).

Praktijkoefening 9

Lees de teksten en beantwoord de bijbehorende vraag.

Xander en Sophie de Boer zijn al twintig jaar met elkaar getrouwd, hebben twee kinderen, beiden een baan waar ze dol op zijn en vele hobby's. Op het eerste gezicht lijken ze een heel gelukkig stel. Xander leidt echter al twee jaar een dubbelleven; hij is niet alleen getrouwd met Sophie, maar heeft ook een liefdesrelatie met Barbara Hommes. Op een dag komt Xander thuis uit zijn werk en ziet hij boven aan de trap het boze gezicht van Sophie; Barbara heeft gebeld en alles aan haar opgebiecht. Xander probeert zich nog te verweren, maar Sophie is zo over haar toeren dat hij de situatie snel wil ontvluchten. Hij trekt de voordeur open en ziet in zijn ooghoeken dat Sophie haar mobiele telefoon van boven aan de trap naar zijn hoofd gooit. Xander duikt weg en weet de telefoon te ontwijken. De telefoon ligt aan diggelen naast de voordeur. Door het gooien van de telefoon verliest Sophie haar evenwicht en valt van de trap naar beneden. Ondanks de harde val is Sophie nog bij bewustzijn. Ze klaagt over rugpijn en kan haar benen niet bewegen. Door de confrontatie met zijn overspel en door de harde val van Sophie is Xander zo geschrokken dat hij wegrent, in zijn auto stapt en een stuk gaat rijden. Hij meent dat zijn vrouw zichzelf wel kan redden.

Na enkele uren doelloos door de stad te hebben gereden, komt Xander weer thuis. Sophie ligt tot zijn schrik nog steeds onder aan de trap, onderkoeld en buiten bewustzijn. In paniek belt hij de spoedeisende hulp, die binnen vijf minuten arriveert. Na de diagnose van de arts blijkt dat Sophie een dwarslaesie heeft en haar benen nooit meer zal kunnen gebruiken.

De arts heeft, nadat hij het verhaal van Sophie heeft gehoord, de politie geïnformeerd over het ongeluk en de rol van Xander. De officier van justitie onderzoekt of Xander kan worden vervolgd voor het in hulpeloze toestand brengen of laten van Sophie op grond van artikel 255 Sr.

Xander wil graag weten of de kans dat hij wordt vervolgd groot is. Hiertoe neemt hij contact op met jou, strafrechtjurist bij LegalAid. Uit eerdere zaken weet je dat echtgenoten op grond van artikel 1:81 BW verplicht zijn elkaar hulp en bijstand te verlenen en ‘elkander het nodige te verschaffen’. De vraag is of Xander Sophie, gezien artikel 255 Sr, op strafbare wijze in hulpeloze toestand heeft gelaten na haar val. In je zoektocht naar een antwoord op deze rechtsvraag stuit je op de volgende passage uit *Tekst & Commentaar Strafrecht*:

d. In hulpeloze toestand brengen of laten⁸²

Gevaar voor leven of gezondheid

Bij het in hulpeloze toestand laten, gaat het om het niet doen ophouden van een hulpeloze toestand waarin iemand verkeert. Volgens de MvT is er sprake van het in hulpeloze toestand brengen van iemand, wanneer een hulpbehoevende in gevaar wordt gebracht (zie *Smidt II*, p. 382). Hiervan is sprake wanneer er gevaar bestaat voor leven of gezondheid, terwijl de hulpbehoevende zichzelf niet redden kan. Indien niet kan worden vastgesteld of de betreffende persoon in leven was op het moment dat het verweten gedrag plaatsvond, kan dit in de weg staan aan het aannemen van een hulpeloze toestand; zie Rb. Midden-Nederland 1 oktober 2014, ECLI:NL:RBMNE:2014:4603. In de literatuur is het begrip hulpeloze toestand omschreven als de toestand waarin een hulpbehoevende verkeert, als hij de voor zijn natuurlijk, menswaardig voortbestaan noodzakelijke zorg zichzelf niet kan verschaffen en deze ook niet ontvangt van hen die daartoe

verplicht en in staat zijn (C. Blankenstijn, *Verlating van hulpbehoevenden* 1955, p. 68). Zo meende de Hoge Raad dat het hof kon aannemen dat iemand in hulpeloze toestand is gebracht wanneer deze door de verdachte in een woning is achtergelaten, terwijl die woning onvoldoende voor bewoning was ingericht, onvoldoende was bevoorrad met levensmiddelen en het slachtoffer alleen de beschikking had over een korte broek en een T-shirt, terwijl deze onvoldoende etens- en/of drinkwaren kreeg en onvoldoende geld voor het levensonderhoud (HR 20 oktober 1992, *DD* 1993/110). In de context van de uitdrukking ‘in een hulpeloze toestand achterlaten’ in de zin van art. 7 lid 1 onderdeel b WvW 1994, oordeelde de Hoge Raad dat de omstandigheid dat iemand wordt achtergelaten die op eigen kracht hulp kan inroepen, niet op zichzelf al meebrengt dat geen sprake meer kan zijn van in een hulpeloze toestand achterlaten (HR 1 september 2015, ECLI:NL:HR:2015:2452). (...)

Geef antwoord op de rechtsvraag aan de hand van het vierstappenplan, het betreffende wetsartikel en de voorgaande passage uit *Tekst & Commentaar Strafrecht*. In je antwoord kun je van de volgende rechtsgevolgen uitgaan: ‘het in hulpeloze toestand brengen of laten’.

Eindnoten

- 1 'Rechter: Efteling-componist kreeg te weinig geld voor pretparkmuziek', Nu.nl 14 juli 2020. Geraadpleegd op 30 juli 2023, van <https://www.nu.nl/muziek/6055271/rechter-efdeling-componist-kreeg-te-weinig-geld-voor-pretparkmuziek.html>.
- 2 Peilmoment: wettenbundels van 2023/2024.
- 3 Peilmoment: wettenbundels van 2023/2024.
- 4 'Clubhuis van Hells Angels in Raamsdonk gesloten door burgemeester', AD 11 juli 2023. Geraadpleegd op 30 juli 2023, van <http://www.ad.nl/geertruidenberg/clubhuis-van-hells-angels-in-raamsdonk-gesloten-door-burgemeester~ac94d660/>.
- 5 L. Eleveld, 'Echtgenote van werknemer tankt zonder toestemming van de werkgever met de zakelijke tankpas met de privéauto: ontslag op staande voet werknemer terecht?', Amsadvocaten.nl 28 november 2022. Geraadpleegd op 30 juli 2023, van <https://www.amsadvocaten.nl/blog/arbeidsrecht/echtgenote-van-werknemer-tankt-zonder-toestemming-van-de-werkgever-met-de-zakelijke-tankpas-met-de-privéauto-ontslag-op-staande-voet-werknemer-terecht/>.
- 6 'Ondernemingsraad: maatregelen ook na aftreden onderwijsminister Wiersma nodig', Nos.nl 26 juni 2023. Geraadpleegd op 30 juli 2023, van <https://nos.nl/artikel/2480364-ondernemingsraad-maatregelen-ook-na-aftreden-onderwijsminister-wiersma-nodig.html>.
- 7 'Mag ik appen, bellen en naar muziek luisteren op de fiets?', Rijksoverheid.nl. Geraadpleegd op 31 juli 2023, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/fiets/vraag-en-antwoord/mag-ik-bellen-en-naar-muziek-luisteren-op-de-fiets>.
- 8 R. Meijer, 'Verbod op discriminatie wegens seksuele gerichtheid in Grondwet', *de Volkskrant* 18 januari 2023.
- 9 'Jongen van 9 bedreigt 6-jarig kind met mes in Den Haag', Nos.nl 30 juni 2023. Geraadpleegd op 31 juli 2023, van <https://nos.nl/artikel/2480925-jongen-van-9-bedreigt-6-jarig-kind-met-mes-in-den-haag>.
- 10 'Regels voor de e-sigaret', Rijksoverheid.nl. Geraadpleegd op 1 augustus 2023, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/roken/regels-e-sigaret>.
- 11 I. Smeets, 'Is het beter onze kinderen thuis vast te laten wennen aan het gebruik van alcohol? Nee!', *de Volkskrant* 30 juni 2023.
- 12 "'Blauwe kamer" berecht voortaan geweldszaken van agenten', *Mr. Online* 5 juli 2022. Geraadpleegd op 1 augustus 2023, van <https://www.mr-online.nl/blauwe-kamer-berecht-voortaan-geweldszaken-van-agenten/>.
- 13 R. van der Heijden, 'Geldvraag: Wat zijn goede tips op zoek naar een studentenkamer?', *de Volkskrant* 9 juli 2020.
- 14 S. van Walsum, 'Met het verlies van hun Nederlandse nationaliteit zijn de Syriëgangers niet ontwapend', *de Volkskrant* 15 september 2017.
- 15 'Doek gevallen: worstelende e-bikefabrikant VanMoof failliet verklaard', *RTL Z* 18 juli 2023. Geraadpleegd op 6 augustus 2023, van <https://www.rtlnieuws.nl/economie/artikel/5396813/e-bikefabrikant-vanmoof-failliet>.
- 16 O. Havermans, 'Er zwerven veel minder blikjes op straat nu er statiegeld op zit', *Trouw* 16 juli 2023.
- 17 'Heb ik een verklaring nodig?', *Hetcak.nl*. Geraadpleegd op 8 juni 2023, van https://www.hetcak.nl/veelgestelde-vragen/medicijnen-mee-op-reis/verklaring-nodig/#item_14655.
- 18 L. Makkink, 'Mantelzorg ontspooort vaak: "Heb mijn moeder een schop gegeven"', *RTL Nieuws* 23 juni 2023. Geraadpleegd op 2 oktober 2023, van <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/5390659/ontspoorde-mantelzorg-ouderenmishandeling-mantelzorgers>.
- 19 'Huisverbod', *Huiselijkgeweld.nl*. Geraadpleegd op 8 augustus 2023, van <http://www.huiselijkgeweld.nl/dossiers/huisverbod>.
- 20 Gebaseerd op een uitspraak van de Rechtbank Leeuwarden, 11 januari 2010, ECLI:NL:RBL EE:2010:BL0542.

- 21 'Ministerie tegen wapenbezit winkeliers', Nu.nl 7 mei 2014. Geraadpleegd op 12 oktober 2014, van <http://www.nu.nl/politiek/3769386/ministerie-wapenbezit-winkeliers.html>.
- 22 'Energietoeslag ook dit jaar 1300 euro, deel studenten krijgt 400 euro', Nos.nl 3 juli 2023. Geraadpleegd op 25 juli 2023, van <https://nos.nl/artikel/2481284-energietoeslag-ook-dit-jaar-1300-euro-deel-studenten-krijgt-400-euro>.
- 23 'Regels gelijke behandeling op het werk', Rijksoverheid.nl. Geraadpleegd op 25 juli 2023, van <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gelijke-behandeling-op-het-werk/regels-gelijke-behandeling-op-het-werk>.
- 24 'Advertentie Supermarktmanager', Ah.nl. Geraadpleegd op 24 oktober 2014, van <http://www.ah.nl/al-onze-functies>.
- 25 M. Geels, 'Zeven arrestaties, "aanslag voorkomen"', *NRC Handelsblad* 28 september 2018.
- 26 O.A.P. van de Roest (red.), *Basisboek Recht*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2013, p. 40-41.
- 27 De Hoge Raad vervult deze taak ook voor Aruba, Curaçao, Sint Maarten en Bonaire, Saba en Sint Eustatius.
- 28 'Over ons', Rechtspraak.nl. Geraadpleegd op 24 februari 2019, van <http://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Hoge-Raad-der-Nederlanden/Over-de-Hoge-Raad>.
- 29 'Over ons', Rechtspraak.nl. Geraadpleegd op 24 februari 2019, van <http://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Hoge-Raad-der-Nederlanden/Over-de-Hoge-Raad>.
- 30 ABRvS 20 september 2023, ECLI:NL:RVS:2023:3560.
- 31 Rb. Amsterdam 6 februari 2023, ECLI:NL:RBAMS:2023:717.
- 32 Rb. Den Haag 11 mei 2023, ECLI:NL:RBDHA:2023:6958.
- 33 Rb. Limburg 3 juli 2023, ECLI:NL:RBLIM:2023:3877.
- 34 Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 5 juli 2023, ECLI:NL:GHARL:2023:5689.
- 35 Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 7 februari 2023, ECLI:NL:GHARL:2023:1012.
- 36 Rb. Den Haag 2 juni 2023, ECLI:NL:RBDHA:2023:8559.
- 37 CRvB 13 juli 2023, ECLI:NL:CRVB:2023:1349.
- 38 Hof Arnhem-Leeuwarden 21 september 2023, ECLI:NL:GHARL:2023:7924.
- 39 Rb. Den Haag 10 augustus 2023, ECLI:NL:RBDHA:2023:11974.
- 40 Parket bij de Hoge Raad 11 juli 2023, ECLI:NL:PHR:2023:679.
- 41 N. Gundt, Commentaar bij uitspraak HvJ EU 17 april 2018, ECLI:EU:C:2018:257, *TRA* 2018/82.
- 42 Rb. Limburg 31 oktober 2014, ECLI:NL:RBLIM:2014:9244.
- 43 Rb. Noord-Holland 26 november 2014, ECLI:NL:RBNHO:2014:11165.
- 44 Rb. Gelderland 1 februari 2019, ECLI:NL:RBGEL:2019:380.
- 45 Rb. Amsterdam 29 januari 2014, ECLI:NL:RBAMS:2014:793.
- 46 Gerechtshof Amsterdam 16 december 2014, ECLI:NL:GHAMS:2014:5411.
- 47 'Geen recht op schadevergoeding voor vader Ruinerwold-zaak', Rechtspraak.nl 12 april 2023. Geraadpleegd op 23 augustus 2023, van <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Gerechtshoven/Gerechtshof-Arnhem-Leeuwarden/Nieuws/Paginas/Geen-recht-op-schadevergoeding-voor-vader-Ruinerwold-zaak.aspx>.
- 48 'Kort geding Yuri van Gelder is kansloos', Nos.nl 10 augustus 2016. Geraadpleegd op 7 maart 2019, van <https://nos.nl/artikel/2124616-kort-geding-yuri-van-gelder-is-kansloos.html>.
- 49 'De uitspraak 2.0: de rechtspraak en klare taal', Rechtspraak.nl 20 november 2018. Geraadpleegd op 8 maart 2019, van <http://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Nieuws/Paginas/De-uitspraak-20-de-rechtspraak-en-klare-taal.aspx>.
- 50 'Gemeente verlaagt terecht bijstand na conflict om baard', Nu.nl 26 februari 2019. Geraadpleegd op 8 maart 2019, van <http://www.nu.nl/economie/5762169/gemeente-verlaagt-terecht-bijstand-na-conflict-om-baard.html>.
- 51 In 2022 was het aantal ingediende initiatiefwetsvoorstellen 13 ten opzichte van 137 regeringsvoorstellen. Raad van State, *Jaarverslag 2022* (onderdeel 'Productie en doorlooptijden'). Geraadpleegd op 26 juli 2023, van <https://www.raadvanstate.nl/jaarverslag2022/adviseur/productie-en-doorlooptijden/>.

- 52 'Internetconsultatie', Parlement.com. Geraadpleegd op 27 juli 2023, van <https://www.parlement.com/id/v111cy62bpvw/internetconsultatie#p1>.
- 53 P.P.T. Bovend'Eert, *Inleiding constitutioneel recht*, Deventer: Wolters Kluwer 2019.
- 54 'Novelle', Eerstekamer.nl. Geraadpleegd op 27 juli 2023, van <https://www.eerstekamer.nl/begrip/novelle>.
- 55 'Meeste ambtenaren worden gewone werknemer', *de Volkskrant* 30 januari 2014. Geraadpleegd op 12 februari 2014, van <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/meeste-ambtenaren-worden-gewone-werknemer~ba9a38be/>.
- 56 'Onderwijsbond wil geen criminele jongeren in klas', Nu.nl 8 maart 2014. Geraadpleegd op 12 maart 2014, van <http://www.nu.nl/binnenland/3721033/onderwijsbond-wil-geen-criminele-jongeren-in-klas.html>.
- 57 'Studieleningen in 2020 fiks duurder door hogere rente', Nu.nl 7 september 2018. Geraadpleegd op 24 februari 2019, van <https://www.nu.nl/binnenland/5451062/studieleningen-in-2020-fiks-duurder-hogere-rente.html>.
- 58 E. van Steenbergen, 'De nieuwe Transgenderwet: van M naar V is vanaf vandaag zo geregeld', *NRC Handelsblad* 1 juli 2014. Geraadpleegd op 15 oktober 2014, van <http://www.nrc.nl/nieuws/2014/07/01/de-nieuwe-transgenderwet-van-m-naar-v-is-vanaf-vandaag-zo-geregeld>.
- 59 'Coalitie wil geen uitbreiding proeftijd voor werknemers', Nu.nl 30 januari 2019. Geraadpleegd op 20 maart 2019, van <https://www.nu.nl/werk/5713989/coalitie-wil-geen-uitbreiding-proeftijd-voor-werknemers.html>.
- 60 'Gebiedsverbod', *Eindhovens Dagblad* 6 mei 2014.
- 61 'Minister wil houdverbod van maximaal tien jaar voor dierenmishandelaars', Nu.nl 3 oktober 2018. Geraadpleegd op 12 maart 2019, van <https://www.nu.nl/dieren/5494622/minister-wil-houdverbod-van-maximaal-tien-jaar-dierenmishandelaars.html>.
- 62 J. Groenewoud, in: *Sdu Commentaar Huurrecht*, Artikel 232 – Burgerlijk Wetboek Boek 7 (online, laatst bijgewerkt op 5 september 2022).
- 63 J. Groenewoud, in: *Sdu Commentaar Huurrecht*, Artikel 232 – Burgerlijk Wetboek Boek 7 (online, laatst bijgewerkt op 5 september 2022).
- 64 H.J. Rossel & A.H.T. Heisterkamp, *Asser-serie 7-II. Bijzondere overeenkomsten. Huur*, Deventer: Wolters Kluwer 2021.
- 65 C.L.J.M. de Waal, 'Flexibiliteit van de huurbeëindiging van woonruimte', *WR* 2012/144.
- 66 Rb. Amsterdam 8 april 2014, ECLI:NL:RBAMS:2014, 2594 (met noot), *WR* 2014/62.
- 67 C. Mak, 'Over zebra's en mensenrechten in het privaatrecht', *AA* 20190094.
- 68 F. Mebius, 'Advocaten: Wet draagmoederschap moet er snel komen', *Advocatenblad* 2022, afl. 1.
- 69 A. Bood, 'Geef ze een vinger ... Gedwongen ontgrendeling van een smartphone en het nemo tenetur-beginsel', *NJB* 2018/1880.
- 70 T. van Vugt, 'Retentierecht op een hond, kan dat?', *Amsadvocaten.nl* 12 juni 2013. Geraadpleegd op 9 januari 2019, van <https://www.amsadvocaten.nl/blog/incasso/retentierecht-op-een-hond-kan-dat/>.
- 71 'Verplichte anticonceptie voor kwetsbare vrouwen', *Trouw* 1 oktober 2016. Geraadpleegd op 27 februari 2019, van <https://www.trouw.nl/home/verplichte-anticonceptie-voor-kwetsbare-vrouwen~a6b209d1/>.
- 72 L. ten Haaf, 'Een slechte toekomst is geen toekomst', *NJB* 2012/968.
- 73 E.H. Sutherland, in: G.F. Vito, J.R. Maahs & R.M. Holmes, *Criminology. Theory, Research, and Policy*, Sudbury, MA: Jones and Bertlett Learning 2007, p. 411.
- 74 H.G. van de Bunt, 'Ongeremde hebzucht', *DD* 2014/40.
- 75 G. den Hartog, 'Het ADR-systeem voor orgaanwerving en onaantastbaarheid van het lichaam', *NJB* 2017/2277.
- 76 L. Veenstra, 'Alcohol en ontslag: met beleid!', *Arbeidsrecht* 2012/29.
- 77 D. Boddaert, 'Wet donorgegevens wordt niet goed uitgevoerd', *NJB* 2018/640.
- 78 A. Sabahoglu, 'LHBTI-kinderen in Nederland. Rapportage over de leefwereld en rechten van een vergeten groep kwetsbare kinderen', *FJR* 2014/48.

- 79 Rb. Amsterdam 1 februari 2012, ECLI:NL:RBAMS:2012:BV3669.
- 80 'Zonnepanelen gevoelig voor hacks en storingen: "Hack stroomnet is realistisch"', Nos.nl 30 mei 2023. Geraadpleegd op 22 augustus 2023, van <https://nos.nl/artikel/2477039-zonnepanelen-gevoelig-voor-hacks-en-storingen-hack-stroomnet-is-realistisch>.
- 81 M. Berndsen, 'Hacken / Computervredebreek', Cybercrimeadvocaten.nl. Geraadpleegd op 22 augustus 2023, van <https://www.cybercrimeadvocaten.nl/cybercrime/hacken-computervredebreek>.
- 82 K. Lindenberg, in: *Tekst & Commentaar Strafrecht*, Verlating van hulpbehoevende bij: Wetboek van Strafrecht, Artikel 255 (online, laatst bijgewerkt tot 1 september 2017).

Illustratieverantwoording

Pagina

25	iStock
29	iStock
31	Pixabay.com
32	iStock
33	Facebookpagina van Politie Basisteam Beresteinlaan, 30 juni 2023
34	Shutterstock.com
37	Pixabay.com
39	Shutterstock.com
49	Shutterstock.com
51	iStock (praktijkoefening 3)
51	Unsplash (praktijkoefening 4)
53	Shutterstock.com
54	Pixabay.com
55	Pixabay.com
56	Fokke & Sukke, Reid, Geleijnse & Van Tol
57	Pixabay.com
59	Loesje
67	Pixabay.com
69	Kees Rutten
71	iStock (praktijkoefening 7)
71	Shutterstock.com (praktijkoefening 8)
74	PixelBiss / Shutterstock.com
75	pmvfoto / Shutterstock.com
79	Fokke & Sukke, Reid, Geleijnse & Van Tol
98	iStock
103	De Wereld Draait Door, BNNVARA (bron: Wikimedia Commons)
107	Pixabay.com
114	Rechtspraak.nl
128	Pixabay.com
135	Pixabay.com
136	Fotografie K.J. Schraa / Shutterstock.com
143	Pixabay.com
147	iStock
158	Unsplash
188	Pixabay.com
195	Jesse van Muylwijck, www.jessecartoons.com
200	Jeroen Meuwsen Fotografie / Shutterstock.com
203	Photocapy / Flickr
209	Shutterstock.com
216	Shutterstock.com
221	Fokke & Sukke, Reid, Geleijnse & Van Tol
229	Nurya Ambar / Shutterstock.com
236	Foto uit privécollectie Marleen Huls

Pagina

248	H.J. Rossel & A.H.T. Heisterkamp, <i>Asseris serie 7-II. Bijzondere overeenkomsten. Huur</i> , Deventer: Wolters Kluwer 2021
250	<i>WR, Tijdschrift voor huurrecht</i> , Wolters Kluwer
257	Fokke & Sukke, Reid, Geleijnse & Van Tol
260	iStock
272	Foto uit privécollectie Marleen Huls
273	Pixabay.com
278	Ralph Hagen, Cartoonstock.com
286	Pixabay.com
287	Shutterstock.com
294	Loesje
303	iStock
313	Pixabay.com
318	Pixabay.com
319	Image Catalog / Flickr
322	Foto uit privécollectie Marleen Huls
327	Shutterstock.com

Over de auteurs

Mr. Mitsy le Fèvre werkte een kleine tien jaar als (coördinerend) juridisch medewerker bij de sector Bestuursrecht en bij de Vreemdelingenkamer van de Rechtbank Arnhem en als hoofd juridische ondersteuning op de afdeling Sociale Zekerheid van de Rechtbank Den Bosch. Vervolgens werkte ze twaalf jaar als hoofddocent en propedeusecoördinator aan de Academie Rechten van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Sinds 2023 werkt zij als beleidsadviseur Jeugd & Onderwijs bij de gemeente Zutphen. In 2013 publiceerde zij samen met drs. Daisy van der Wagen-Huijskes *Met recht begrepen!*, een methode met oefeningen in tekstbegrip, samenvatten en woordenschat voor juristen.

Mr. Marleen Huls heeft enkele jaren in de advocatuur in 's-Hertogenbosch gewerkt voordat zij de overstap maakte naar de Academie Rechten van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Op de hogeschool heeft zij diverse functies vervuld, waaronder hoofddocent staats- en bestuursrecht, onderzoeker lectoraat Academie Rechten en lectoraat Human Communication Development, propedeusecoördinator, lid en plaatsvervangend voorzitter van de examencommissie en jurist bij de afdeling Juridische Zaken. Sinds 2021 werkt zij bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal: eerst als onderzoeker van de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen en sinds 2022 bij de vaste commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Via LinkedIn kun je een connectie maken en contact opnemen met de auteurs.

